

З Б О Р Н И К
ДОКУМЕНАТА И ПОДАТАКА
О НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
ЈУГОСЛОВЕНСКИХ НАРОДА

ТОМ

I

КЊИГА 19.

РЕДАКЦИЈА

Фадил Хоџа, Павле Јовићевић, Петар Брајовић, Фабијан Трго,
Ратомир Стојковић и Имер Даути

Одговорни уредник
Фабијан Трго, генерал-мајор

ИЗДАЈЕ
ВОЈНОИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ

ВОЈНОИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ

ЗБОРНИК

ДОКУМЕНТА И ПОДАТАКА
О НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
ЈУГОСЛОВЕНСКИХ НАРОДА

ТОМ

I

КЊИГА 19.

БОРБЕ НА КОСОВУ 1941 – 1944.

БЕОГРАД
1969.

БОРБЕ НА КОСОВУ 1941 — 1944.

ДОКУМЕНТИ ПАРТИЈСКИХ РУКОВОДСТАВА,
ОРГАНИЗАЦИЈА И ЈЕДИНИЦА НОВИ ПОЈ

ПРЕДГОВОР

Народноослободилачки покрет на Косову и Метохији је био саставни део народноослободилачког рата Југославије и у основи је садржао опште карактеристике величанствене ослободилачке борбе југословенских народа. Али он је, у исто време, био специфичан због околности у којима су, у даљој и ближој прошлости, живели народи Косова и Метохије.

Осврнути се, укратко, на неке од тих особености у суштини значи покушати да се помогне у што реалнијем приказу целог тока догађаја и у правилном схватању свих збивања на Косову и Метохији у току рата.

Пре свега, треба имати у виду да су вековима на Косову и Метохији живели заједно Албанци и Срби и да су се међусобно добро слагали. Међутим, освајачи су увек настојали да их заваде и раздвоје, а ни домаћим властодрицима није гонвенирао мир међу Албанцима и Србима. И, на жалост, готово увек су и међу Албанцима и међу Србима налазили присталице раздора. Још у време ослободилачких ратова против отоманске империје разни хегемонистички претенденти су својим интригама успевали да изазову неповерење између Албанаца и Срба. Наравно, ту су и интереси великих сила увек били уплетени. Дуго се историја маћехински односила према народима Косова и Метохије. После стварања версајске Југославије, тај маћехински однос испољавао се нарочито према Албанцима. Услови живота постали су им врло тешки и готово неподношљиви. Политика великосрпске буржоазије и ненародних режима за двадесет и две године постојања монархистичке Југославије тежила је да створи непремостив јаз између Албанаца с једне и Срба и Црногораца с друге стране. У том циљу је, поред других мера, спровођена и колонизација Косова и Метохије и вршен стални притисак на Албанце да се иселе у Турску. За све време постојања предратне Ју-

Италијански фашисти, ослањајући се на пету колону, настојали су да албанске масе придобију спровођењем врло веште демагошке политике: представљајући се као „ослободиоци“ који су с њихових леђа скинули дугогодишње неподношљиво ропство, успоставили су албанску квислингику власт, увели администрацију и отворили школе на албанском језику, дозволили истицање албанске заставе, сељацима вратили одузету земљу, организовали штампу и радио на албанском језику и предузели низ привредних и других мера'са циљем да створе утисак као да све то чине у корист „ослобођених“ Албанаца. Таквом политиком италијански фашисти покушавају да придобију и већ огорчене масе окупиране Албаније и да „Велику Албанију“ претворе у своју сигурну базу.

Албанска квислиншка влада у Тирани и разноврне издајничке великоалбанске и националистичке клике и групације такође предузимају све мере да учврсте своје позиције, како у Албанији тако и у „новоослобођеним крајевима“, и да разбукте шовинистичке страсти. Посебно су улагали напоре да код Албанаца развију страх од повратка старе Југославије. И фашистички окупатори — Немци, Италијани и Бугари — свим силама су настојали да различитим махинацијама заоштре међусобно неповерење и националну мржњу и изазову братоубилачки рат између Албанаца, Срба и Црногораца.

Међутим, захваљујући утицају КПЈ и самопожртвовањем залагању комуниста, уз помоћ доброг дела честитих људи из редова Албанаца, Срба и Црногораца, обуздаване су страсти, раскринкавани су хушкачи на освету и спречаван је братоубилачки рат. И када, после две и по деценије, аналитички изучавамо ратна документа и уопште догађаје на Косову и Метохији у току рата, јасно видимо да се једино упорности и самопрегорном раду комуниста и присебности маса свих националности може захвалити што овде није дошло до братоубилачког рата ширих размера и што је становништво ове покрајине изашло из рата са релативно мало жртава. Познато је да на Косову и Метохији није био ниједан случај масовног међусобног покоља. Због тога су Срби, Црногорци и Албанци захвални својим најбољим синовима — комунистима, жртвама које су они дали развијајући међусобно поверење Албанаца, Срба и Црногораца.

Припреме за народноослободилачку борбу почињу у мају 1941. године, када се секретар Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију Миладин Поповић враћа из Београда, где је Централном комитету реферисао о стању на Косову и Метохији и примио нове директиве. У наредним месецима, под руговодством Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију, почиње интензивнија делатност на јачању партијских и скојевских организација и ширењу пропаганде противу фашизма. Томе је умногоме допринео повратак једног броја комуниста Албанаца који су били емигрирали у Албанију: они су се ставили на располагање Обласном комитету и угључили се у партијски рад у разним крајевима Косова и Метохије.

Обласни комитет и партијске организације на Косову и Метохији сгсоро за све време рата нису имали редовне везе са Централним комитетом КПЈ и Врховним штабом, као ни са суседним покрајинским комитетима и главним штабовима. То је, уз чињеницу да у непосредној близини Косова и Метохије није било јачег покрета ни већих партизанских јединица, отежавало разбуктавање устанка ширих размера у овој покрајини.

Али сам одјек устанка у Србији и у Црној Гори одразио се гсод Срба, Црногораца и напредних Албанаца на Косову и Метохији. Тај одјек, који је имао тако позитивно дејство, фашисти, њихове слуге и разни албански националисти настојали су да протумаче као дело великосрпског хегемонизма и као опасност да се врати старо стање и поново успостави превласт Црногораца и Срба над Албанцима. Сви су они развијали велику активност у том смислу, потхрањујући страховање албанских маса од повратка на старо. Такво страховање још више су учвршћивале, од окупатора дириговане, четничке агсије, нарочито покољи над муслиманима по Санџаку и над Албанцима у северним и источним деловима Косова, гсао и прикупљање великих четничких формација на југу Србије и у Санџаку.

Због тога борба за масовно придобијање Албанаца, Срба и Црногораца за заједничку народноослободилачку борбу, за братство и јединство, за нову, демократску, Југославију није била ни лака ни краткотрајна. У њу је уложено много труда. Основни став КПЈ од почетка до краја рата био је: повести широке народне масе у борбу против окупатора и домаћих издајника, не дозволиги братоубилачки рат између Срба, Црногораца и Албанаца, организовати одбрану српских и црногорских села и спречити терор у

њима, не дозволити да се албанске масе мобилишу за источни фронт или за борбу против ослобођених територија, кроз заједничку борбу народа Косова и Метохије стварати партизанске јединице и развијати братство и јединство.

У рату су околности, по правилу, свуда тешке. А вођење и развијање народноослободилачке борбе на Косову и Метохији, баш због поменутих специфичности, било је, заиста, тешко. Али се показало да се, и у тако изванредно тешким условима, са успехом може развијати народноослободилачка борба када се води правилна политика и када за то постоји одлучност комуниста и осталих прогресивних снага. Обласни комитет је огромне напоре уложио у развијање братства и јединства између Албанаца, Срба, Црногораца и Турака. Мерило револуционарности сваког појединца, као и сваке организације, увек је у нас било: какав се однос има према националном питању, колико се доприноси стварању поверења и јачању братства и јединства. На томе се полагао тежак испит револуционарне зрелости. И пролазећи кроз ту школу, ми смо у пракси створили праве интернационалистичке односе.

Захваљујући правилној линији КПЈ, револуционарности Обласног комитета и партијских организација и борбеном духу комуниста, народноослободилачка борба на Косову и Метохији непрекидно се развијала узлазном линијом и све више добијала масовне размере. Заједно са партијским организацијама и партизанским јединицама развијале су се и друге револуционарне организације: народноослободилачки одбори, Савез комунистичке омладине Југославије, омладинске, пионирске и друге антифашистичке организације.

Крајем 1944. године у одредима, бригадама, командама места и партизанским стражама на Косову и Метохији било је око 40.000 партизама, а почетком 1945. године већина косовских партизана води борбу против Немаца и њихових плаћеника широм наше земље, од Срема до Јадрана, за ослобођење Југославије. Тако су Албанци, Срби и Црногорци са Косова и Метохије, збратимљени и уједињени, предвођени врховним командантом другом Титом, својом заједничком борбом дали допринос ослобођењу наше земље и стварању наше социјалистичке заједнице.

*
* * *

Велики је значај архивске грађе за проучавање и писање историје народноослободилачког рата и револуције. Због тога је од велике важности подухват Војноисторијског института да важнија документа о НОР-у објављује у својој познатој едицији „Зборник докумената и података о народноослободилачком рату народа Југославије“.

Ова књига обухвата 216 докумената о ослободилачкој борби народа Косова и Метохије од 1941. до 1944. године. Наравно, то нису сва сачувана документа, њих има знатно више, али су она најважнија и пружају могућност за сагледавање народноослободилачког покрета, реконструкцију најважнијих догађаја и изучавање настанка, развоја и дејстава партизанских снага на Косову и Метохији. Известан број докумената која се делимично или у целини односе на Косово и Метохију објављен је у другим књигама Зборника, где по структури едиције припадају.

Из почетног периода рата (1941—1942) има мало докумената, јер се тада мање писало и мало је тога сачувано из страха да не падне у руке непријатеља. Из каснијег периода сачувано је више докумената. Ипак, због тежких услова, знатан број докумената није сачуван. Неке акције и мере никада нису биле забележене. За њих је једини извор мемоарска грађа.

Објављена документа одражавају развој народноослободилачког покрета на Косову и Метохији: војно-политичку ситуацију, напоре КПЈ у решавању многобројних проблема, степен изграђености кадра и његову веру у коначну победу борбе за ослобођење и за успостављање новог друштвеног уређења. Међу документима, како оним на српскохрватском тако и оним на албанском језику, има и врло кратких, непотпуних писама, извештаја, саопштења и сл., у којима су мисли саопштаване на брзину, без довољно података, понекад недовољно јасно и прецизно, без датума и без потписа, са многим скраћеницама и псеудонимима. Често се из докумената не може видети ни ко коме пише, када, из кога места итд., а понекад су писана на дотрајалом омоту цигарета или на листу из покислог блока, невштом руком, неизграђеним стилем. У неким, пак, виде се претеривања у оцени ситуације, па и погрешни ставови о неким питањима, као и нетачни подаци. У неким, опет, документима: позивима и прогласима политичких и војних руководства, па и Обласног комитета и Главног штаба, има обраћања становништву неког места или краја Косова и Метохије, па и целе ове области, гсао да је оно у целини било у служби окупатора, што се не може прихватити као исто-

ријски тачно. У неким од тих докумената јасно се види сек-, ташки став према албанским масама. Понекад провејава и ј неповерење према њима, а протеже се и до неких припад- ника народноослободилачког покрета. О неким догађајима и јединицама нема уопште докумената, што читаоцу оте- жава да проучавањем докумената створи континуитет раз- воја догађаја. Тако, на пример, нема ниједног документа о партизанском одреду „Зејнел Ајдини“, о одреду „Емин Ду- раку“ сачуван само један, о Шарпланинском и Малесиј- ском одреду свега неколико, а познато је какву су они зна- чајну улогу одиграли. Слично је и са документима о кос- метским бригадама.

И поред свих тих недостатака, објављена документа представљаће драгоцен извор за сваког ко се буде бавио изучавањем ратног периода на Косову и Метохији. Редак- ција је, својим напоменама, настојала да објасни недостат- ке, разјасни нејасна места и протумачи скраћенице и псеу- дониме да би читаоцу олакшала разумевање садржине и гсоришћење докумената у научне и друге сврхе.

Из објављених докумената јасно се види да је КПЈ, као и у другим крајевима Југославије, била организатор на- родноослободилачког покрета на Косову и Метохији, да је Обласни комитет био непрекидно на челу борбе, да КПЈ није признавала никакве поделе ни творевине окупатора, већ је читаву област Косова и Метохије сматрала јединствен- ним подручјем.

Такође се види да су, упркос свим тешкоћама, одно- си са КП Албаније, за све време рата, развијани у духу за- једничке борбе и братске сарадње, да су штабови и војне јединице сарађивали и изводили заједничке војне акције.

Документи нам казују и о томе да, поред партизан- ких јединица које оперишу на Косову и Метохији, постоје косовско-метохијске јединице које оперишу у другим гсра- јевима наше земље: на пример, у Македонији Македонско- косовска бригада, на југу Србије 2. и 3. косовска бригада итд. За Космет је карактеристично да у почетном периоду постоје и тзв. позадински одреди: Метохијски партизански одред (сгсоро 700 бораца) и неки одреди на Косову. Даљи развој војне организације и тактике, поготову од 1943. па надаље, када се формирају оперативне зоне, партизански батаљони, одреди и бригаде, све под командом Главног штаба НОВ и ПО Косова и Метохије, усмераван је према директивама и наређењима Врховног штаба НОВ и ПО Ју- гославије.

Објављена документа омогућују нам праћење развојне линије партијске организације, а донекле и СКОЈ-а, народне власти и других антифашистичких организација на Космету.

Једном речју, ова књига документа ће поунити једну празнину која се досад осећала у едицији Зборника. Не треба сматрати да је тиме обухваћено све и да нема потребе за даљим прикупљањем и проучавањем грађе. Тим прѣ што се досад, као што је познато, мало писало о народноослободилачком рату на Косову и Метохији. Надамо се да ће ова књига Зборника послужити као подстицај и помоћ, нарочито млађим научним радницима, да са више упорности и студиозности приступе широј обради појединих тема о развитку народноослободилачког покрета на Косову и Метохији.

Фадил Хоџа

Приштина, 7. X 1968. године

БР. 1

**ПРИРУЧНИК ЗА БОРБУ МЕТОХИЈСКОГ ПОЗАДИНСКОГ
НОП ОДРЕДА* ОД СЕПТЕМБРА 1941. ГОДИНЕ**

ПАРТИЗАНСКО РАТОВАЊЕ

1) Позадње везе су врло подесни и осетљиви објекти за четничка подузећа.³ Ради тога чете организоване од нарочито способних људи продиру у непријатељску позадину, руше железничке пруге и станице, телеграфе, мостове;

¹ О формирању и карактеру тога одреда написао је Фадил Хоџа, бивши командант Главног штаба НОПО за Космет, у књизи „Устанак народа Југославије 1941”, следеће: „Увиђајући да се због веома тешких објективних услова партизански одреди састављени од Срба и Црношраца у ово време не би могли одржати на Косову и Метохији, Обласни комитет је дошао до закључка да треба формирати позадинске партизанске одреде, као и војне резерве у перспективи. За разлику од Копаоничког партизанског одреда, који је деловао ван територије Косова и Метохије, односно у прво време у његовој близини, партизанске позадинске јединице које су се формирале на подручју Пећи, и у неким местима на Косову, дејствовале су на рвој територији. Већ формиране прве диверзантске десетине у јулу 1941. године, за кратко време нарастају у неколико батаљона, да би се најзад на подручју Пећи основао и први партизански позадински одред, октобра 1941. године, под називом Метохијски народноослободилачки одред. Овај одред бројао је преко 700 људи, а био је подељен у пет батаљона: Подјерињачки, Патријаршијски, Еистричко-дечански, Витомирички и Добрушки. Комесар овог одреда био је тада Боро Вукмировић, а командант Петар Брајовић.” („Војно дело”, књ. I, стр. 141—142).

² Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву Института радничког покрета Југославије (даље: ИРПЈ), рег. бр. 4727/Ш, I—II (41). На пронађеном примерку документа нема завршетка ни датума, али се из других извора може установити да је написан септембра 1941. тј. у време формирања овог одреда. Види поменуто дело, стр. 142.

³ Мисли се на диверзантска дејства.

руше и пале слагалишта, нападају транспорте и уопште теже да што више узнемиравају непријатеља и на све могуће начине наносе му штете.

2) Тачно обавештавање помоћу ухода, велика покретљивост, изненадна појава и ишчезавање, као и што веће лукавство јесу најпоузданије јемство за успех.

Треба нападати непријатеља на најосетљивијим тачкама, од којих бирати оне које су под најслабијом контролом.

3) Ако месно становништво потпомаже четничка подuzeћа и ако је земљиште погодно, онда се може озбиљно загорзити непријатељским позадинским везама и принудити га на одвајање јачих снага за обезбеђење од ових подuzeћа.

ПРЕПАДИ

За извршење препада потребно је приближити се непријатељу неопажено и изненадно га напасти. Ради тога кретање треба крити брижљиво од месног становништва. Избегавати путеве, а ноћ проводити у мањим осамљеним кућама, и уопште на скривеним местима. Некад је врло корисно најпре скренути у другом правцу, па тек доцније скренути онамо где се жели извршити препад.

Препад се врши, по могућству, увек ноћу. Због тога је потребно тачно познавање земљишта и стања код непријатеља, које се благовремено добија помоћу ухода.

На местима где ће непријатељ проћи могу се корисно поставити на скривеним местима заседе, које ће извршити изненадни препад кад непријатељ наиђе.

РУШЕЊЕ ЖЕЉЕЗНИЦА

Рушењем жељезничке пруге, као и свих средстава за њено искоришћавање, може се прекинути саобраћај за дуже време. Уколико се нема експлозива веома је zgodно разрушити пругу на мосту пре поласка воза.

Пругу треба рушити на окукама, т.ј. једном краку или другом или на местима где се у близини налази шума.

Вађењем само једне шине није се довољно учинило за кварење пруге, али се може спречити брзо искоришћавање железнице.

НАПАД НА ТРАНСПОРТЕ

1) Претходно треба дознати величину транспорта, јачину и распоред спроводног одељења, правац и време кретања.

2) Најбољи тренуци за напад су: кад је транспорт развијен; кад прелази преко каквог незгодног места, на пр. када прелази преко реке, кроз планински кланац, уз брдо, кроз шуму.

3) На транспорт се отворено напада ако према величини спроводног одељења има изгледа на успех. Но у том циљу боље је ако се спроводно одељење намами што даље од транспорта, затим снажно нападне и транспорт зароби. Ако је спроводно одељење јаче, тако да напад нема изгледа на успех, онда предузети изненадне нападе, покварити кола, посећи штрангле, на аутомобилима посећи гуме и извадити магнет. Ради тога корисно служе заседе на погодним местима.

Мала одељења и одреди који не могу ни то да предузму ограничавају се на кварење мостова.

Ако транспорт хоће да умакне, убијати коње на челу транспорта да би се успорило његово кретање. Напад на јаку непријатељску колону избегавати, али по проласку колоне нападати комору и усамљене групе.

НАПОМЕНЕ ЗА НОЊНЕ БОРБЕ

1 Главну улогу ноћу игра нож, а може се употребити и ватрено оружје само у потреби да се заваара непријатељ о правцу напада и да се тако изненадно нападне.

2) Ноћним нападом непријатељ се изненађује чиме се изглед на успех знатно појачава. Непријатељ се лишава могућности да оцени нападну снагу и нападну тачку, те бројно мања снага може да постигне сјајан успех, какав дању се не би могао да постигне са далеко јачом трупом.

3) Напад ноћу на непријатеља предузима се:

а) Кад се д'ању и ноћу добро осмотре положај непријатеља и настугага правац.

б) Кад се може да осмотри непријатељска снага, распоред и степен опрезе.

4) Начелно не дејствовати ватром, пошто је ноћу слабо ватрено дејство а одајемо се, те је изненађење искључено.

ПРОГААС ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСМЕТ ОД 1. ОКТОБРА 1941. НАРОДИМА ТЕ ОБЛАСТИ О ЗАЈЕДНИЧКОЈ БОРБИ ПРОТИВ ОКУПАТОРА И ЊИХОВИХ СЛУГУ*

НАРОДИМА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ: АРНАУТИ,² СРБИ, ЦРНОГОРЦИ И ДРУГИ!

Ових дана навршило се три мјесеца од како је почела најкрвавија битка у историји свијета која се води на жи- вот и смрт између Совјетског Савеза, земље социјализма, отаџбине радника и сељака, с једне стране и хитлеровских фашистичких чопора и њихових слугу и помагача из Италије, Финске, Мађарске, Румуније и Словачке с друге стране. Ови професионални злочинци, после двогодишњег рушилачког рата у Европи гдје су поробили и опљачкали низ народа, а навикнути на лаке победе, напали су на Совјетски Савез у намери: да опљачкају огромна богатства земље социјализма, која су совјетски народи у зноју свога лица стекли, да униште отаџбину свих трудбеника света, да спрече ослободилачку борбу радничке класе и поробљених народа.

У свом лудачком подухвату немачка фашистичка клика грдно се преварила. Она нема пред собом труле капиталистичке земље разроване издајничким радом „пете колоне“ него моћни и снажни Совјетски Савез, руковођен херојском партијом большевика и њеним вођом, учитељем свега радног човечанства, другом Стаљином. Она има пред собом громку силу, непобедиву Црвену армију, армију радника и сељака. На позив друга Стаљина двестамилионски совјетски народ дигао се као један човек да брани оно што је са великим напорима стечено, да спречи мрачне планове фашистичких освајача и да, једном за увек, збрише крваву фашистичку кугу са лица земље. Тако, за три месеца непобедива Црвена армија спречила је планове фашистичких банди и муњевити рат претворила у беспоштедно уништавање фашистичких изрода (преко 3 милиона). То доказује да су тамо нашли свој гроб.

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву Покрајинског комитета СКС у Приштини, рег. бр. 19, к. 5. Препис оригинала у Архиву ИРПЈ у Београду, рег. бр. 275 П/2—17 (41), а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/504—508.

² Тај назив је раније употребљаван, али је неадекватан, одбачен и замењен називом Шиптари.

Радници, сељаци и грађани!

Борба коју води Совјетски Савез јесте обрачун са крвним непријатељем слободе и напретка човечанства. Стога су симпатије поробљених народа као и читавог напредног и културног човечанства на страни СССР-а. Европа није она од пре три месеца: она је данас вулкан живе ватре, јер су се дигли поробљени народи да помогну борбу Совјетског Савеза и извојују своје национално ослобођење. Широм света расте, јача и оружано се бори фронт, од земље социјализма, преко малих поробљених народа, па до великих и демократских народа Енглеске, Америке и др., обухватајући и саме народе фашистичких држава Немачке и Италије. Тај колос као што су: Црвена армија, борбе поробљених народа и милионске антифашистичке масе — беспштедно уништава дивље фашистичке хорде и није далеко дан њиховог коначног уништења.

НАРОДИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ: АРНАУТИ, СРБИ, ЦРНОГОРЦИ И ДРУГИ!

Као све народе Европе, тако и народе Југославије задесила је тешка несрећа. Немачко-талијански фашистички разбојници наметнули су свим народима Југославије најтеже ропство. Ступањем Совјетског Савеза у рат против крвавог фашизма наступиле су и нове перспективе за ликвидацију фашистичког ропства, насиља и мрака. Данас се широм Југославије боре Срби, Хрвати, Словенци, Црногорци, Македонци и други с оружјем у руци против окупатора. Та је борба саставни део антифашистичке ослободилачке борбе свих поробљених народа Европе. Фашистички окупатори, осећајући снажни отпор и борбу народа Југославије, настоје да по сваку цену створе од домаћих изрода своје оруђе и своју потпору. Они су ту потпору нашли у разним издајцима: Љотићу, Недићу, Павелићу, Дрљевићу и др. Ти изроди имају окупатору у масовним хапшењима комуниста и других народних бораца.

Доласком окупаторских трупа нарочито су погођени народи Косова и Метохије. Над њима се спроводи најцрнији терор, пљачка, хапшење и убијање. Окупатор и његове слуге раширују шовинистичку и вјерску мржњу међу народима да би их лакше опљачкали и одржали у ропству, тупећи тиме оштрицу ослободилачке народне борбе. Зато се пред вама, народи Косова и Метохије, ради стварног националног ослобођења, поставља задатак јединствене борбе и ору-

жаних акција, да би се заједно са другим народима Југославије отерао заједнички неирижатељ — фашистички окупатор.

АРНАУТИ: РАДНИЦИ, СЕЉАЦИ И ГРАБАНИ!

Фашистички немачко-италијански окупатор преко својих слугу бегова и ага, издајника арнаутског народа, нанео је срамоту на ваше име. Ви сте им поверовали да ћете паљењем, убијањем и истеривањем насељеничке сиротиње доћи до своје националне слободе, то сте урадили и послужили фашизму. А шта вам је такозвану „Велику Албанију“ у којој вас хапсе, премлаћују, убијају, насрћу на част ваших жена и кћери, у којој бесни глад, беспослица, шпекулација, скупина и оскудица најосновнијих животних потреба, у којој се повратио феудални однос којим је сељак поново постао роб ага и бегова.

Свакодневно вас кљукају разним лажима против ослободилачке борбе Совјетског Савеза и поробљених народа, говорећи да је борба уперена против вас. То се јасно видело када су вас преварили и одвели противу ослободилачке борбе црногорског народа. А данас вас лажу говорећи вам да су српски партизани, који се боре за слободу српског народа, дошли у околину Митровице, да пале и убијају арнаутске сељаке. То је исто тако удешена обмана, да би вас могли мобилисати и повести вас против ослободилачке борбе српског као раније против црногорског народа. Банде које су дошле да узму Митровицу са знањем и одобрењем немачког фашистичког окупатора нису српски партизани, него издајници, плаћеници и изроди српског народа на челу са Костом Пећанцем, које је немачки фашистички окупатор узео у своју службу у борби против ослободилачког покрета српског народа као што је и италијански фашистички окупатор најмио у своју службу издајце и изроде арнаутског народа — бегове и аге.

Највећи и заклето непријатељ свих народа, слободе а напретка јесте крвави фашизам. Борба коју води Совјетски Савез јесте борба против највећег непријатеља човечанства, борба за коначно уништење фашизма и ослобођење свих поробљених народа. Не верујте лажима немачко-италијанског фашистичког окупатора и њихових слугу бегова — изрода арнаутског народа. Не подржавајте плачкашке банде које наносе срамоту арнаутском народу. Не

дозволите да оде макар и један радник у Немачку или добровољац против Совјетског Савеза и поробљених народа. Будите достојни својих предака који се знадоше херојски борити против непријатеља и ропства и који не жаљаху животе за част и слободу. Помогните борбу Совјетског Савеза и пођите путем поробљених народа Југославије, Европе и путем ваше поробљене браће у Албанији који оружаном борбом наносе фашизму тешке ударце и тиме убрзавају час коначног ослобођења. Стварајте партизанске одреде, поведите ослободилачку борбу заједно са српским и црногорским народом на Косову и Метохији. Рушите мостове, дижите слагалишта и магацине хране и муниције. Не дајте да окупатор одвезе ни зрно жита за своју војску. Ометајте транспорте трупа и материјала. Устајте у борбу против окупатора и њихових слугу — за уништење фашизма — а да би дошло до стварног националног ослобођења.

Срби!

Као помахнитале звери бацили су се на вас кржави окупатори спроводећи над вама нечувени терор, хапсећи и одводећи у интернацију. У сарадњи са њима нагрнуше аге и бегови да вам опет наметну средњевековне чифчиске окове, терајући вас са ваше властите земље коју сте годинама радили и која вама припада. Разбојничке и пљачкашке банде, подржаване од фашистичког окупатора, ноћним нападима пустоше и пале ваше домове, празне торове и хамбаре остављајући вас и вашу децу у највећој глади и беди. Ово је све потпомогла 20-годишња политика ненародних режима у Југославији чија сте и ви несвесна потпора били.

Данас, када се против фашизма води одлучујућа борба, на чијем челу стоји Совјетски Савез, близак је час ослобођења. Зато не слушајте разне плаћенике фашизма као Недића и К. Пећанца који су се ставили у службу немачког окупатора и хоће да вас преваре и поведу у борбу против своје браће за очување окупатора и ропства. Пођите путем своје браће у Србији и Црној Гори који се са пушком у руци боре против окупатора. Створите борбено јединство са поштеним арнаутским и црногорским народом, идите у заједничке партизанске одреде, јер ћете се заједнички пре ослободити, борите се попут ваших славних предака који се вековима борише за слободу свога народа.

Црногорци!

Двадесетогодишњу политику ненародних режима Југославије ви сте скупо платили. Таквом политиком незадовољене арнаутске масе биле су доласком окупатора иско-

риштене и поведене у борбу против вас. Ваши су домови попаљени, вас хапсе, интернирају и убијају. Ко је крив за ту вашу несрећу? Фашизам. Ко је хушкао несвесне арнаутске масе на таква недела: иаљење кућа, истеривање и убијање људи? Окупатор и његове слуге бегови и аге.

Данас када се противу фашизма бије одлучни бој на чијем челу се налази Совјетски Савез као авангарда свих поробљених, данас када су устали сви народи поробљени од фашизма, и ви, Црногорци на Косову и Метохији, станите у редове те борбе, не заводите се личним мржњама и не наседајте плаћеницима који шире мржњу међу народима, него удрите по стварном и заједничком непријатељу — фашизму. Створите борбено јединство са пошвеним арнаутским и српским народом, јер ћете тако уједињени лакше доћи до заједничке слободе. Стварајте заједничке партизанске одреде и борите се с оружјем у руци против окупатора и његових слугу.

РАДНИЦИ, СЕЉАЦИ, ГРАБАНИ И ОМЛАДИНО КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

У бој! У бој против крвавог фашистичког окупатора који тежи да истреби најбоље борце народа, да пороби читав свет, да заведе најстрашнију владавину над народима коју памти историја. У бој! Куцнуо је последњи и отсудни час да без обзира на народност, веру и политичку припадност збацимо окупаторски фашистички јарам. У бој, јер је то наш дуг пред совјетским народом који се бори за нашу слободу. У бој, у последњи бој за уништење фашистичке заразе!³

1. X. 1941 године

ОБЛАСНИ КОМИТЕТ
КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

³ Током 1941. Обласни комитет КПЈ за Космет упутио је више прогласа народима ове области у циљу сузбијања фашистичке пропаганде, али је редакција изабрала за објављивање овај као најважнији. Он је написан после проширеног састанка Обласног комитета, одржаног крајем августа 1941. у Витомирици, код Пећи, и растурен у већем броју примерака широм читаве области.

ПИСМО СЕКРЕТАРА МЕСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВСКУ МИТРОВИЦУ ОД НОВЕМБРА 1941. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ ЗА КОСМЕТ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ И О СТАЊУ ПАРТИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ¹

Араги друже,

Пре неколико дана упутио сам вам једно писмо² баш о ономе што ме питаш преко писма.

1. Фронт према [Новом] Пазару и Рашкој држи око 2000 Арнаута и око 500 или више жандара.³ Пазар је у рукама Арнаута, мада су јуче неки говорили да су четници напали Пазар. Најгоре је што не можемо имати тачне вести јер и сама КОХманда нема тачне податке о операцији на

¹ Оригинал (писан мастилом, латиницом) у Архиву Покрајинског комитета СКС у Приштини, рег. бр. 220, к. 5, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/519—522. На документу нема датума, али се по одржају може закључити да је писан новембра 1941.

² Редакција није пронашла то писмо.

³ Одмах после капитулације Југославије у Косовској Митровици је формирана, под окриљем Немаца, квислиншка власт на челу с познатим петоколоништем Џафером Девом (види док. бр. 70, напомену бр. 2). Истовремено су и друге петоколонишке групе настојале да остваре свој утицај и да, под окриљем Италијана, тзв. „Велику Албанију“ прошире и на ове крајеве. Немци пак, који су желели да Косовску Митровицу са рудником Трепчом и околином задрже под својом управом, почетком 1942. прикључили су овај крај (Косовску Мигровицу, Вучигрн, Подујево и Нови Пазар) „Недићевој држави“, а представник шиптарске нацистичке организације постао је комеар у Недићевој влади. Квислиншке оружане снаге („Шиптарска жандармерија“) формиране су почетком окупације од најгорег олоша и од заведених људи. За команданта је постављен мајор бивше југословенске војске Бајазит Бољетини, који је завршио војну академију као питомац краља Александра. Остали командни кадар су сачињавали махом официри бивше Зогуове војске. Пошто су на овај део области претендовали квислинзи и реакција у Србији, то су и они упућивали своје одреде (недићевци и четници). Тако је у овом крају постојао читав конгломерат разних квислиншких организација и одреда који су, и поред разлика у политичким концепцијама и претензијама, били јединствени у вршењу терора над народом, у служењу окупатора и у борби против НОП-а. Овде се управо мисли на борбу квислиншких одреда против партизанских јединица (Копачки НОПО) које су у то време водиле успешне борбе у долини Ибра и на Копачнику. (Види књ. 1, док. бр. 75).

О прикључењу косовскомитровачког округа Србији и о регулисању питања судства, као и о повратку српских избеглица из ових крајева, види док. у Архиву ВИИ: к. 20 А, рег. бр. 5/2—5 (немачки), к. 24 А, рег. бр. 2/2—1, к. 25, рег. бр. 8/4—1.

фронту, пошто сваки барјактар води борбу на своју руку. Не препоручујем вам да крећете јер сам убеђен да ће ако не сви а оно многи погинути. Западна и југозападна страна Пазара је запоседнута Арнаутима врло добро те тако је немогућ продор према Рашкој без повлачења кроз Колашин или Рогозну а тамо су Арнаути. Ми смо пре недељу дана преко једног друга цивила и жандара били упутили 27 људи радника преко Вучитрна, Подујева и Куршумлије за Копаоник. Ови су људи на путу ухваћени од Арнаута жандара у Вучитрну, затим су доведени овде и после саслушања пуштени пошто су рекли да су ишли у Вучитрн за жито. Пуштени су на интервенцију директора рудника јер овај жели да се покаже добар према радницима мада је пре овог случаја истукао једног радника. Они се сада морају сваки дан јављати жандармерији. Да је успело да се успешно пребаце било би око 100 људи за прелаз. Сада скоро је немогућ прелаз макар и са уредним документима, после ултимата Косте П.[ећанца]. С оне стране четници не дозвољавају пролаз.

2. Споразум између Арнаута и четника да се не бију међу собом већ заједнички против комуниста то је споразум не по жељи ни једне ни друге стране већ Немаца да би оштрицу упутили према овој страни откуда им прети највећа опасност. Јер Арнаути не мисле много на то који су комунисти у Србији а који четници и друго. За арнаут. масе Срби су Срби, непријатељи Арнаута, без разлике како их крсте, комунистима или четницима. Кад је избио сукоб код Пазара и огромне масе Арнаута отишле у борбу против Срба, Костин син упутио је писмо Митровици, Подујеву и Вучитрну где каже да је њихов споразум уздрман са одласком Арнаута на Пазар и Рашку и да о« неће бити одговоран за оно што се може догодити. Лабски срез је устао на ноге после овога, према извештају. Према Дреници од Подујева и уопште у том срезу има спремних снага око 3000 Арнаута наоружаних одлично, велики део са митраљезима. У том стању очекују напад.

3. Према извештају једног омладинца, који тврди да је био у Рашкој и да су тамо вођене борбе између четника и партизана и да су се партизани повукли оставивши неколико мртвих и доста рањених, четници су преваром ушли у Рашку. Наиме требало је да партизани бране југоисточни део Рашке а четници југозападни, кад су први изишли, четници су се увукли унутра и тада се парт. вратили и отпо-

чела борба. Овај тврди исто да је и Копаоник заузет од стране четника.⁴

4. Ваше писмо за ЦК није упућено јер немамо никакве везе са Србијом. *Али сам ја скоро читав тај извештај написао сам пошто сам знао за све те ствари.*

5. Партиска орган. на Руднику⁵ је доста слаба у погледу партијности чланова уопште. Најбољи људи који су отишли нису оставили замену која их може следити у раду тако као што су они пре радили.⁶ Па ипак тамо на I тунелу и Старом Тргу има по једна ћелија од по 5 људи. Народ-

⁴ Копаонички НОП одред је 3. октобра 1941. ослободио Рашку, у којој су до тада били Немци са четницима Косте Пећанца под командом Машана Буровића. После тога Штаб одреда је с малим обезбеђењем остао у Рашкој а главнину снага упутио према Косовској Митровици. Ту ситуацију су искористили четници Драже Михаиловића, под командом Бране Петронијевића, и средином октобра ушли у Рашку. С обзиром на тадању оријентацију да се не води братоубилачка борба, већ да се сарађује са четницима, уколико су и они за борбу против окупатора, Штаб одреда се договорио са четничком командом у погледу лоцирања снага и заједничке команде у Рашкој, с тим да се партизани оријентишу десно а четници лево од Ибра и да главнина једне и друге војске напусти Рашку. Том приликом сазван је збор грађана и објашњени су циљеви договора. Сутрадан је Копаонички НОП одред кренуо у с. Беоце, камо су стигле и оне чете које су биле према Косовској Митровици. Одред је ту реорганизован (формирано је 6 чета од укупно 600 бораца колико их је било под оружјем). Он се припремао за одлазак ка Краљеву где се водила борба с Немцима. Међутим, Машан Буровић је са својим четницима упао у Рашку и похапсио неке активисте НОП-а, а једнога стрељао. Тада је Штаб Копаоничког НОП одреда донео одлуку да нападне четнике у Рашкој. (Тих дана су четници напустили фронт код Краљева и окренули се против партизана). Напад на Рашку је извршен 8. новембра 1941, четници су протерани, а похапшени припадници НОП-а ослобођени. Четницима су пристигла појачања од Косовске Митровице и од Новог Пазара, па је поново дошло до борбе у Рашкој. У тој борби погинуло је, на једној и другој страни, 23 борца. Том приликом тешко је рањен командант Копаоничког НОП одреда Предраг Вилимоновић, који је после тога пренет у ужичку болницу, где су га касније Немци заробили, пребацили у логор на Бањици у Београду и, 5. марта 1942, сгређали. (Види док. бр. 8, напомену бр. 8).

Објашњење је 'дато на основу изјаве Свете Трифуновића, тадањег заменика команданта Копаоничког НОП одреда.

⁵ Односи се на рудник Трепчу, код Косовске Митровице.

⁶ Приликом формирања Копаоничког НОП одреда, 25. јула 1941. из тога рудника је отишло седам радника, чланова Партије, међу којима два члана Месног комитета.

на помоћ прошлог месеца је тамо прикупљена око 3000 дин.

6. У фабрици [у Звечану] ствар стоји добро и поред одласка најбољих људи данас имамо 10 партијаца и њима руководи један добар друг.

7. У граду има 3 ћелије са укупно 12 људи. За прошли месец позмоћ и чланарина око 4500 дин. Са новцем се помажу породице погинулих другова и ових који су отишли у партизане. Избеглица насељеничких има али са њима немамо веза — порадићемо да се то одхмах учини. О томе ћемо на састанку МК дискутовати. Постоји једна група девојака од 4 девојке које предводи једна партијка. Самарићански течај је завршен скоро. Обука руководства омладине у оружју исто. Полиција појачава смотру компромитованих.

8. У Вучитрну стојимо доста добро према ранијем стању. Тамо је једна другарица муслиманка, студент, доста јака, моћи ће да консолидује ствари.

9. У Приштини другови. издају билтен, одржавају сталну везу са насељеницима и покушавају да сукоб између Арнаута и насељеника угасе тиме што не дозвољавају провокацију од стране насељеника. Прикупља се помоћ. Аруг Арнаутин тамо са још двојицом Арнаута створили неку врсту одбора (револуц.) и припремили су за 28. новем.⁷ Ми исто издајемо билтен 2 пут недељно у облику брошуре на Уг табака. Шаљем вам један примерак.⁸ Машину нисмо још добили, зато нам је летак остао неизраћен. Мислили смо за 28. да издамо један летак где ћемо објаснити о 28. нов. и позвати народ у борбу против окупатора, разоткрпвајући га сасвим. *Само потпис летка апсолутно немогуће да садржи реч Југославија, јер ћемо тако само изгубити а не добити шире масе. А бих ли ја је потписао за М. К. комунистичке парт. на Косову и Метохији?*

Уз ово писмо прилажем једно писмо о томе и другим стварима. Снабдевамо се санитарским материјалом обилно, имамо добар извор. Сазнајем да се са фронта враћају многи Арнаути под изговорима да немају муниције за фран-

⁷ Окупатор је с „Косовским комитетом“ (великоалбанском фашистичком организацијом) припремао прославу 28. новембра, дана албанске заставе. Комитети су настојали да ове манифестације искористе у антифашистичке сврхе. Види док. бр. 8, напомену бр. 17.

⁸ Редакција не располаже тим билтеном.

цуске пушке. У вароши су почели позивати грађане као замена ових на фронту. Већ имамо неке наше другове. Сваки од нас ако буде позван примиће позив да оде јер је то јако важно због контакта са масама. О томе у писму.

Са друг. поз.
За М.К.
Алекса⁹

БР. 4

ПИСМО ПАВЛА ЈОВИИЕВИЋА, ЧЛАНА ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСМЕТ, ОД 26. ДЕЦЕМБРА 1941. ТОМ КОМИТЕТУ О РАДУ ПАРТИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ У ПРИШТИНИ¹

Ар-Лагу] др.[уговил

Опширније писмо послаћу тек кроз који дан.² За сада тек толико да досадашњи рад није могао дати неких резултата, јер људи нијесу познавали сам начин рада. Веза и све друго било је слабо. Радим по свим линијама. ЈТоставио сам [рад] правилно, извршио потребну реорганизацију. Постављени задаци изискиваће много воље, свега има прилично а и воље такође. Скоро сва села су повезана, наравно српска. Са Урошевцом сам добио везу, тамо има људи за једну ћелију. Наетојавам да се повежем са свим селима која се пружају ка Горском срезу, Гњиланском и Урошевачком, што мислим да ћемо успјети л/колико то вријеме не буде ометало, тј. снијег. Преко тих села мислим да ћемо успоставити везу са Орг. Македоније. Још нијесам успоставио везу са Подујевом. Са Митровицом сам се повезао, јер је био О.Ч.³ Дао сам му упутства и директиве. Ако икако могнем уредити да се пребацим у М.⁴ за два дана, ради одржавања проширеног пленума. Пошаљите обавезно говор Ст.[аљина], упутства за пол. ком., прог.[лас] КПА,

⁹ Али Шл/крија

¹ Оверени препис оригинала у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 625, к. 5.

² Види док. бр. 5.

³ Омер Черкези, члан партије из Косовске Митровиде.

⁴ Косовску Митровицу

проглас ОК и М.К.⁵ на алб.[анском језику], билтен ОК., од Крста Корчагина.⁶ Онда гледајте кад, ако можете, да шаљете и вести за сваки дан. Док и то питање овдје ријешимо. У потпуности нарочито о новостима, директиве о ситуацији и свему. Материјал који је дошао врло је слабо урађен. . . Све нешто [нечитко]. За 21. није могао доћи Алија⁷ јер није имао објаву, али ће доћи.

26. XII 41. г.

Поз. П⁸

БР. 5

ПИСМО ПАВАА ЈОВИБЕВИЋА ОД КРАЈА ДЕЦЕМБРА 1941. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА КОСМЕТ О ФОРМИРАЊУ ПАРТИЈСКОГ РУКОВОДСТВА У ПРИШТИНИ¹

Др[угови]

Допуна писма.² После плен.[ума] формирали смо у гр.[аду]³ 4 њ.[елије] са 21 чл. по реонима, и акт.[иве СКОЈ-а] такође по реонима. У селима се отпочело са одр.⁴, док у гр. тек сад треба да почне. Ранији рад био је сасвим погрешан, нпр. у њ. су имали и ванпарт.[ијце]. У М.³ нијесам још био, а изгледа да је потреба отићи, и свакако ћу гледати да искористим прилике бар 2 дана. Сада се осјећа живост, док раније било је све лабаво — нијесу знали радити. У њел. су већином у гр. интелект. У Под.[ујеву] је М.⁶,

⁵ Односи се на Месни комитет КПЈ за Пећ.

⁶ Мисли се на књигу Островског „Како се калио челик“, у којој је главна личност Корчагин.

⁷ Али Шукрија. Тада је био секретар Месног комитета КПЈ за Косовску Митровицу.

⁸ Павле Јовићевић

¹ Оригинал (писан оловком, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 115, к. 5.

² Види док. бр. 4.

³ Односи се на Приштину.

⁴ Мисли се на стварање позадинских одреда и група (месних десетина).

⁵ Митровици

⁶ Мето Барјактари. Погинуо на Шар-планини крајем новембра 1943. године.

он сарађује са Зеј.⁷ те сам му написао да сарадњу прекине смјеста, јер је З. стари[фракционаш], такав је и познат овде, иначе и у грађанству познат као слаб, а нарочито после капиту.[лације] и његовог пута у Италију. Разговарао сам са 1 [другом] из одр.[еда] из Срб.[ије], прича о раду. Говори да одреди иду по селима, одржав. конф., пале опш., не дозвољавају да се наплаћује порез и др., не дозвољавају реквизирање и уопште успјели су да земља не постане база за напад. Сељаци су задовољни и партиз. су стекли симпатије. Убијају петоколонаше шпијуне, потпуно прекид. саобраћај и често нападају, тј. разоружавају недићевце. Упадају у градове итд., одрже митинг и одлазе. Коста⁸ је у Куршум.[лији], чувају га, не креће се јер нема куд и тако је безопасан јер нема никог. Јуче сам послао писмо ЦК-у о свему, тражио директиве, материјал и упутства, а био жицу за оружје. Синоћ су долазили 2 младића да траже једног, рекли су да доносе из Пећи неки материјал, овај није био ту те су рекли да ће мало доцније доћ, међутим 'нијесу више долазили. Данас цио дан нијесмо их могли пронаћ, ако нијесу ухапшени. У селима ћу бити до 20-ог. Руководство формирано.⁹ В.[ојна] комис.[ија] такође, а НОФ тек ових дана. Рад форсирам и не дам да се стане премда су научили на то. Све је упуслено и гура се. Са вијестима и тех. још не задовољава. Пишите о свему и за Алб. Кроз неко вријеме писаћу опширније и детаљно о читавом Кос.[мету] јер сам све повезао — сем још нијесам директно Гњ.[илане] и очекујем човјека отуд пошто раде. Пошаљите материјала што више. Јавите у Приз. ако су набавили машину да пошаљу ону овамо.

Поздрав П.¹⁰

⁷ Зејнел Салихи. Погинуо 13. априла 1943, са групом активиста који су пошли да се прикључе НОП одреду „Емин Дураку“. Види док. бр. 34, напомену бр. 7.

⁸ Коста Пећанац

⁹ Тада је формиран Месни комитет КПЈ за Приштину.

¹⁰ Павле Јовићевић

НАРЕДБА ШТАБА МЕТОХИЈСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 17. ФЕБРУАРА 1942. О ДИСЦИПЛИНИ У ОДРЕДУ, ОДНОСУ ПРЕМА НЕПРИЈАТЕЉУ И ОДНОСУ ПРЕМА НАРОДУ¹

Н А Р Е Д Б А Б Р. 1

Штаба Метохиског народно-ослободилачког партизанског одреда за 17. 11 1942.

I.

Како су у партизане ступили сви добровољно и свјесно, то се од истих захтијева гвоздена дисциплина, пошто је она темељ на коме почива једна организација.

1) Цјелокупни рад и ред састоји се из издавања и извршења заповјести и наређења, зато се од сваког појединца тражи извршење тих заповјести и наређења од стране старешина, односно оних који су надлежни да их издају. Сваки се задатак мора извршити савјеоно, без поговора и на вријеме. То је основна дужност коју треба сватити као општу а не као личну ствар те у томе лежи њена величина и њен значај. Ми овога пута морамо дати највеће жртве и уложити највећи напор јер је све то за ослобођење и срећу, за судбину и част наших народа. Лични интереси опадају пред интересима народа.

2) Пошто смо мобилисани у народну војску, чији је задатак да уништи фашизам, односно да уништи и истјера окупатора и његове слуге, то се тражи да сваки одговара своме позиву. Ми смо крв и месо свих здравих и родољубивих снага нашег народа. Ми смо кичма будуће народне војске која ствара слободу и која ће да је сачува. Зато већ сада сваки појединац треба да пази на свој углед и понос код народа, треба да је достојан имена „**партизан**“ које сад носи. Сваки партизан треба да служи за пример свакоме.

II.

Ми се налазимо под окупатором. Окупатор је опасан, подао и крволочан. Уколико више губи утолико више бјесни. Он покушава преко шпијуна и помоћу пете колоне да

¹ Препис оригинала (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 926, к. 17, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/422-423.

разбије наш рад и народну борбу. У вези са тим намећу нам се ове дужности:

1) Држање сваког појединца према окупатору и његовим слугама да буде обазриво до највеће мјере:

а) не упуштати се са окуиатором ни у какве политичке расправе без обзира био он униформисан или не;

б) петоколонаши су опаснији од окупатора, зато што нас познају те нам могу више нашкодити;

в) не разговарати о одреду ван истога, о организацији и раду јер је то издаја;

г) чувајте се да вас не уходе и не ухапсе, а ако се то деси, не одајте ништа што се тиче одреда и народне борбе уопште.

2) Опрезно вратите рад непријатеља, и све његове намјере и одлуке саопштите својим руководиоцима, те да се против њихове шпијунаже и намера предузму правовремене мјере.

3) Бити опрезан приликом примања појединаца у наше јединице да се не би непријатељ увукао и разбио нашу организацију.

III.

Пошто је велики дио маса на нашем терену заваран од окупатора и несвјесно истога помаже, то је дужност сваког партизана да улази у те масе и упућује их на прави пут. Објаснити им шта нам је дао окупатор и шта доноси фашизам. Сазријевају услови да се окупатор општенародним оружаним устанком истјера из земље, Доказати народу да треба да се збије око јуначких партизанских јединица и да улази у народну војску. Убиједити га да шпијуне и издајнике још сада треба уништити ради лакше наше борбе и народне побједи. Треба да смо достојни наших предака који су јуначки умирали за свету народну слободу. Уједињујте се са народом и стварајте народну војску.

IV.

Поред силне жеље за борбу и морала, потребно је и оружје. Настојте да се на који било начин наоружате, јер је то од неоцјењиве важности за одред читав. Свака пушка, бомба па чак и један метак претставља за нас много.

Употријебите у тој набавци све своје могућности. Поред себе наоружајте и свога друга.

Оружје се мора чувати најбрижљивије, јер од његовог очуваног стања зависи његова вриједност. Не дозволите да зарђа, него га подмажите и држите на сувом мјесту. Ако је неко нуждан те из материјалних разлога мора да га прода, нека то учини у крајњој нужди и нека исто прода само и једино преко своје команде.

V.

Пошто смо ми сада мобилисани по јединицама и претстављамо њихов саставни дио, а ситуација је таква да сваког момента може сваки појединац или цјела јединица добити неки потребан задатак да изврши, то се наређује свакоме да не смије да се удаљи или напусти своје мјесто становања прије него извијести своје руководиоце и добије одобрење од њих.

Скреће се пажња свакоме партизану да се у потпуности придржава ове наредбе. Ко се не буде придржавао свега наведеног у овој наредби најстрожије ће се казнити, а у тежем случају смрћу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком,
С.Н.с.р.²

Командант,
П.К.с.р.³

(М.П.)

² Место потписа стављени су измишљени иницијали. Политички комесар је био народни херој Боро Вукмировић Црни. Априла 1943, као секретар Обласног комитета КПЈ за Космет, требало је да се, заједно са Рамизом Садиком, чланом Обласног комитета, пребаци из Баковице у Призрен, на састанак са Светозаром Вукмановићем Темпом. На путу их је окупаторска полиција пресрела и ухватила. После страховитих мучења, које су они херојски издржали, стрељани су 20. априла 1943. код села Аандовице, близу Призрена.

³ Командант је био Петар Брајовић.

БР. 7

НАРЕДБА ШТАБА МЕТОХИЈСКОГ НОП ОДРЕДА ОД ФЕБРУАРА 1942. ЗА ПРОСЛАВУ ДАНА ЦРВЕНЕ АРМИЈЕ ПО ВОДОМ 24-ГОДИШЊИЦЕ ЊЕНОГ ФОРМИРАЊА¹

НАРЕДБА БР. 2

Штаба Метохиског народно-ослободилачког партизанског одреда

Наређује се свим подређеним командама да на дан 23 фебруара — дан 24 годишњице рођења Црвене армије организују и претворе у праву народну свечаност.

Прослава треба да буде у знаку повезивања партизана са народом. Партизани неће имати никаквог знака ни оружја, али ће обезбиједити стражу. Партизани и цио народ треба да припреме и свестрано организују прославу овога дана који значи почетак одбране слободне домовине радника и сељака када је хтио немачки империјализам да је уништи. Од 23 фебруара па за недељу дана има да се спроводи прослава услед специјалних прилика. Сви партизани и народ на скуповима треба да одају почаст једним минутом ћутања борцима палим у борби за ослобођење, као и црвеноармејцима палим у борби за ослобођење напаћеног човечанства испод фашистичког јарма. Прослава мора садржавати:

1) Предавање политичких комесара о Црвеној армији, о њеном значају у очувању револуције и државе радника и сељака, о 24 годишњици њеног постојања, њеној улози у ослобођењу напаћеног човјечанства, а особито Словена, испод фашистичког јарма. У предавању треба подвући значај партизанске борбе као и значај и потребу народног устанка. Не смије се заборавити чврста веза борбе наших народа са друшм народима.

2) Предавање о значају социјалистичке изградње у СССР-у и животу трудбеника у СССР-у и улози СССР-а у данашњој борби.

3) Патриотски дио програма: гусле, скечеве против шпијуна, рецитације, исмијавање окупатора и фашизма, разговори о народним јунацима и борбама, сцене из Горског вијенца итд. (према нахођењу и условима).

¹ Препис оригинала (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 926, к. 17, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/422—423.

4) Забавни дио: пјесме, шале и сл. (према нахођењу и условима).

Штабу одреда послати извјештај о броју присутних.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Политком,²

(М.П.)

Командант,³

БР. 8

ТЕЗЕ ЗА РЕФЕРАТ КОЈИ ЈЕ СЕКРЕТАР ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСМЕТ БОРО ВУКМИРОВИЊ ПОДНЕО НА САВЕТОВАЊУ ОВОГ КОМИТЕТА ФЕБРУАРА 1942. ГОДИНЕ¹

I

ПАРТИЈА ДО КАПИТУЛАЦИЈЕ.²

1. Организационо почела јачати.

- а) Створио се кадар парт. активиста којима је једини рад био рев. рад.
- б) Слаб утицај у маеама, поготово арнаутским. Немање арнаутских кадрова.

На документу нема датума ни потписа, али је писан кад и претходна наредба, тј. 17. фебруара 1942. године.

² Политички комесар је био народни херој Боро Вукмировић Црни.

³ Командант је био Пегар Брајовић.

¹ Оригинал (писан на машини, ћирицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 358, к. 1/6, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/29—47.

На документу нема датума, али је из других докумената и из сећања учесника познато да је саветовање Обласног комитета одржано од 24. до 27. фебруара 1942. у Витомирици, код Пећи. Поред овог реферата секретара ОК (о стању и задацима Партије) на саветовању су још поднели реферате: Крсто Филиповић (о политичкој ситуацији), Рамиз Садику (о националном питању) и Чедо Мијовић (о стању и раду омладинске организације). На крају саветовања донета је резолуција (види док. бр. 10).

² На Косову и у Метохији КПЈ је радила под врло тешким специфичним условима. Противнародна политика режима предратне Југославије заштравала је многобројне супротности у овој области (политичке, економске, националне, верске итд.), ослањајући се на полицију и жандармерију. Област, подељена између три бановине:

- в) Није било извођења никаквих акција које би масе везале са КПЈ.
2. *Капитулација погсазала да партија није имала никаквог утицаја.* Прилазак Арнаута фашизму. Парторганизација разбијена.
- а) Несналажење партијаца. Баковица, Пећ итд.
- б) Потпомогнуте фашизмом масе тјерају насељенике. Партијско упориште већином насељеничке масе.
- в) С истеривањем насељеника истјерана је организација (Бак.[овица]> Пећ, Призрен, Исток итд.). За близу два мјесеца (април, мај) није се имало везе са остацима организације.³

моравске, вардарске и зетске, била је прекривена густом мрежом жандармеријских станица, док су школе биле веома ретке а неписменост врло велика. У најнеповољнијем положају било је шиптарско становништво, које сачињава већину у овој области. Партија је на ово подручје гледала као на јединствену област. Напредни студенти су још 1938. створили заједнички назив *Космет* који се и данас употребљава. На основу марксистичког прилажења националном питању изграђиван је став о аутономности Космета и братској равноправности народа у будућој социјалистичкој Југославији, који је потврђен на V земаљској конференцији КПЈ. На овим принципима васпитавани су партијски кадрови, а на конкретним облицима супротстављања националном угњетавању и политичком бесправљу, нарочито албанског становништва, проверавана је њихова револуционарна свест и оданост Партији.

Обласни комитет КПЈ за Космет формиран је 1937. До V земаљске конференције био је под руководством ПК КПЈ за Црну Гору, Боку и Санџак, а отада под непосредним руководством ЦК КПЈ. Уочи априлског рата 1941. у овој области је било 270 чланова Партије, од којих свега 20 Албанаца. Овај податак о националној припадности чланова Партије говори о слабом утицају у албанским масама. „Партија није могла потпуно да разбије ону резервисаност и неповерљивост према Србима и Црногорцима, које су у албанске масе, својим терором и обмањивањима, усађивали режими старе Југославије" (Устанак народа Југославије 1941, књ. II, стр. 211—214, „Војно дело", 1963).

³ Због терора окупаторских и квислиншких банди, као и због исељавања великог дела насељеника, које је отпочело непосредно после 6. априла 1941, број чланова Партије, и поред тога што је у међувремену примљен изванредан број нових, до почетка устанка, је спао на половину. Према подацима које Павле Јовићевић, бивши секретар Обласног комитета КПЈ за Космет, наводи у чланку „Политичка ситуација и рад партијске организације на Косову и Метохији пред рат и у 1941. години" (на 230 страни), било је око 60 чланова у пећком срезу, око 40 у Косовској Митровици, 10 у Призрену, 7 у Приштини и неколико у Баковици.

II

ЈУНСКО САВЕТОВАЊЕ.

1. Констатовало је да:

- а) *Политички:* партија у арнаутским масама нема никаквог утицаја. Да су на реакционарним позицијама. Међу српским, црногорским[масама], гдје је била парторга утицај појачао (Рудник[Трепча], Пећ).
- б) *Организационо:* организације делимично разбијене или ослабљене. Чланство спало испод половине. Најбољи кадрови отишли.
- в) У вези са новонасталом ситуацијом, нападом Немачке на СССР постављени задаци:
 1. *Политички:* популарисати СССР. Разбијати вјеру и симпатије арнаутских маса у фашистичку Немачку. Ономогућити да арнаутске масе послуже као војска контрареволуције. Припремати терен за акције. Ситуација врло тешка.
 2. *Организациони:* ојачати ослабљене организације. Повезати поједине партије. Ојачати организацију у Руднику. Продријети гдје нема парторга. Проналазити нове форме за окупљање свих здравих елемената народа. Створити одреде који ће да буду језгро будуће војске. Појачати рад међу омладином.
- г) При оцјени рата потцијенили снаге немачког фашизма, под утицајем прогласа ПК Црне Горе имали став:борба за совјетску власт (почетком јула исправљено).
- д) Савјетовање није писмено поставило задатке и одговорност у спровођењу задатака.

2. Директиве ЦК почетком јула.

- а) Ономогућити да ради рудник Трепча и под цијену великих жртава.
- б) На сваки начин спријечити ма какав транспорт Арнаута који би ишли на СССР.
- в) Учврстити организације, [вршити] саботажу рада, казнити чак смрћу. Створити могућност за акције.
- г) На сваки начин повезати се са албанском партијом уколико постоји или [са албанским] комунистима.

- д) ОК шаље друга Вукоту у М:⁴ да потпомогне МК-у у организовању саботаже у Руднику. Одлазак још једног члана ОК, друга Мила.⁵

3. Догађаји у Црној Гори.

4. Од постављених задатака шта се спровело?

- а) Издавање вијести (Пећ).⁶ Покушај саботаже у Руднику два пута.⁷

Стварање партизанског одреда у Копаонику од рудара.⁸ Успостава веза са Баковицом, Призреном

⁴ Митровицу Косовску

⁵ Народни херој Миладин Поповић. У то време био је политички секретар Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију.

Настојећи да спроведе директиве ЦК КПЈ, Обласни комитет је, 7. јула 1941, формирао Војни комитет, којим је руководио организациони секретар Боро Вукмировић, а чланови су били Митар Радусиновић и Павле Брајовић. Овај комитет је одмах приступио припремама за стварање војних јединица и за прикупљање оружја, а организовао је и ослобађање групе заробљеника из Шермет-куле у Пећи. ОК је средином јула упутио свога члана бироа, Крсту Филиповића, у Косовску Митровицу да с тамошњим Месним комитетом КПЈ организује диверзију у руднику Трепчи и да формира партизански одред. Одмах за њим, да би обезбедио извршење поменуте директиве, дошао је и Миладин Поповић. Кад је извршена диверзија на жичари рудника, ова двојица су, преко Санцака и Црне Горе, кренула за Пећ, где се налазио Обласни комитет. На путу су упали у заседу коју су поставили италијански карабињери; ухваћени су и интернирани у логор Пећин у Албанији. Заузимањем Обласног комитета, уз помоћ комуниста из Албаније, после месец и по дана ослобођени су из затвора. Миладин је остао у Албанији као делегат ЦК КПЈ, да заједно са Душаном Мугошом, кога је ОК у међувремену упутио, ради на организовању народноослободилачког покрета и да помогне албанским друговима на формирању јединствене КП Албаније. По извршењу овог задатка, у другој половини 1944, вратили су се у земљу. Миладина су 13. марта 1945, као секретара ОК КПЈ за Космет, убили припадници националистичке организације „Бали комбтар“.

⁶ Почетком јула 1941. организоване су партијске технике у Пећи и Косовској Митровици, а нешто касније и у Призрену, Баковици и Приштини.

⁷ Прва диверзија на жичари рудника Трепче извршена је 18. јула 1941. Затим је, 8. септембра, група бораца Копаоничког НОП одреда извршила напад на обезбеђење. Причињена штета на постројењима је била тако минимална да је рудник радио за све време рата.⁸

⁸ Копаонички НОП одред је формиран 25. јула 1941. код села Стануловића на Копаонику, од групе рудара из Трепче и људства из долине Ибра и Рашке. У почетку је имао 60 бораца, а у октобру је нарастао на око 600 бораца. Командант је био Предраг Вилимовић, политички комесар Душан Томовић, заменик команданта Света Трифунковић, заменик п. комесара Дане Бркљача (рудар из Тре-

преко другова који су дошли из Албаније.⁹ Шиљање Ајтића¹⁰ у Призрен.

Шиљање друга Дућа¹¹ у Албанију у тежњи да се повежемо и на захтјев другова који су били на Косову.¹²

- б) Недостаци и пропусти у вези са постављеним задацима и у вези са догађајима у дотичним областима.

2. Организационо: уколико су везе биле успостављене, оне су биле лабаве. Није се имало никакав преглед. Кадрови на ниском нивоу. Недругарски

пче, погинуо крајем 1941). У септембру је добио назив „Тодор Милићевић”, по имену погинулог рудара. Оперисао је у долини Ибра и на Копаонику, углавном ван територије Космета. После борбе са четницима у Рашкој (види док. бр. 3, напомену бр. 4) упутио се према Краљеву и заузео положаје од ушћа Мусине реке у Западну Мораву до Ибра код Жиче, које су пре тога држали четници. Тада је наместо рањеног Вилимоновића изабран за команданта Бранко Шотра (академски сликар, умро у Београду 1960). При повлачењу партизанских снага од Краљева, почетком децембра 1941, у селу Јежевици, код Чачка, извршена је реорганизација па је од раније Рударске чете и преосталих делова Копаоничког НОП одреда формирана једна чета која је касније ушла у састав 4. баталљона (Краљевачког) 1. иролетерске бригаде, приликом њеног оснивања.

⁹ Мисли се на комунисте Албанце, родом с Космета, који су пре рата емигрирали у Албанију па се вратили и ставили на располагање Обласном комитету. Они су одиграли значајну улогу у ширењу народноослободилачког покрета, у повезивању КПЈ са албанским масама и у развијању сарадње са комунистима у Албанији. Међу њима су: Фадил Хоџа, Емин Дураку, Џевдет Дода, Џавид Нимани, Исмет Шаџири, Хусни Зајми, Ељхами Нимани, Џевдет Хамза, Мазлом Кпуска и други.

¹⁰ Предраг Ајтић је тада био секретар Месног комитета КПЈ у Призрену.

¹¹ Душан Мугоша

¹² Обласни комитет је врло одговорно приступио спровођењу директиве ЦК КПЈ о повезивању са албанским комунистима и пружању помоћи на организовању НОП-а и формирању КП Албаније. Први контакти и договори остварени су августа 1941, са представницима албанских комунистичких група „Скадар” и „Млади” у Тирани. У име ОК били су послати Душан Мугоша и Фадил Хоџа. Нису били присутни представници најбројније албанске комунистичке групе „Корча”, те је с њима одржан састанак октобра 1941. у Витомирици, код Пећи. Од комуниста из Албаније био је Коча Ташко, а у име ОК били су: Боро Вукмировић, Душан Мугоша, Павле Јовићевић и Али Шукрија. Тада су се они договорили о помоћи кохмунистичким групама Албаније да формирају јединствену комунистичку партију, као и о другим облицима помоћи и сарадње. На њихов захтев, ОК је у Албанији упутио Душана Мушшу, а њему се касније, после ослобођења из логора, придружио Миладин Поповић (види напомену бр. 5). Опширније о томе види: Устанак народа Југославије 1941, књ. 1, стр. 146, књ. 2, стр. 242—243, „Војно дело”, Београд, 1963.

однос МК Мит. према друговима из ОК. Није се имада тачна претстава како организовати одреде.

ОК није спровео у праксу проглас ЦК о мобилности чланства.

- в) У овом периоду наши кадрови још више су се прориједили.
Потреба личног контакта и оцјене ситуације.

III

НАШЕ АВГУСТОВСКО САВЕТОВАЊЕ.

1. *Био делегат из Митровице, Баковице и Пећи. Било кратко. На дневни ред: оцјена момента; постављање полит. задатака и о извођењу акција.*
Случај у Митровици на састанку сељака и бегова.¹³

- а) ... Неиспуњења онога што су се надали добити, незаузимање Русије показује да се појављују симптоми колебања.¹⁴ Разлика између града и села. Код других маса жеља да побједи СССР. Да још не постоје услови за извођење акција.

- б) *Задаци:*

1. Гледати да се продуби колебљивост, да се што више одвоје масе од бегова који воде само о себи рачуна. Издати проглас и локалне летке.

2. Радити да другови у Албанији отпочну са акцијама јер би то имало јаког одјека на оријентацију овдашњих маса.

3. Потпомоћи партизански одред у Копаонику.

4. Питање везе са ЦК.¹⁵

¹³ Та реченица је, у документу, дописана мастилом, ћирилицом.

¹⁴ Хтело се рећи наступило је колебање и код оног дела албанског становништва које је веровало обећањима окупатора због тога што се уверило да су та обећања лажна. Окупатор је почео да враћа земљу велепоседницима (не дели је сиромашним сељацима) а његове приче о томе да ће муњевитим ратом поразити Совјетски Савез показале су се неостварљиве.

¹⁵ После јулске директиве коју је добио преко ПК Црне Горе, Обласни комитет дуго није имао везе са Централним комитетом, ни с партијским руководствомима суседних покрајина, услед офанзивних дејстава окупаторских трупа у Југославији и великог терора многобројних квислиншких формација на територији Космета.

в) Приликом дискусије другови Арнаути Косовци имали опортунистичке ставове: „Две тактике: немогуће разговарати са најнижим масама, масе гледају у Немачку.“

Убиједили се — постигло се јединство.

г) Недостаци савјетовања:

1) Није се прорадио проглас ЦК од јуна и јула, није била јасна директива о мобилности комуниста, што ће се даље одразити на раду.

2) Није конкретно поставило како ојачати парт. орг. Како појачати везе. Без организације нема организоване борбе. Приштина и даље остављена себи. Друг у Призрену ништа не урадио. МК у Митровици не испуњава задатке. Пећ — само утицај на дио маса, све ће то доцније [појачати] слабост организације.

3) Није донешена писмена одлука.

2. *ОК и парт. организације у овом периоду:*

а) Издат проглас ОК.¹⁰ Извјештаји, билтен у Митровици.

Чешћи контакт са организацијама, тражене везе са ЦК, два курира послати у Црну Гору, више писама послати. Преко одреда у Копаонику, доцније у Рашкој, везе са Србијом — ништа се није добило.

Повезивање поновно са Албанијом, састанак са вођом једне групе. Делегирање два члана ОК.

Манифестације застави 28 новембра.

б) Недостатци, пропусти и грешке које су се одразиле на раду:

1. Опортунизам односно секташтво према масама, особито арнаутским.

2. ОК и МК нијесу савладали парт. линију. Несналажење на раду и неналажење нових форми рада како прићи масама.

3. ОК је показао лабавост, са тим повукао све орге. Свуда слаб рад.

4. Недовољне, слабе везе омогућиле су слаб преглед и контролу над радом (Призрен, летак у сарадњи са попом, Митровица, клицање застави коју је дао фашизам).

¹⁶ Види док. бр. 2.

- 5) Манифестације за 28. нов. имале су профашистички карактер.¹⁷
- 6) Секташки однос према омладини и женама. Готово никакав рад у герили, изузетак Пећ.
- в) Оваква ситуација поставила задатке: или ићи пут болшевизације, или пасти на позиције опортунистима и издаје. Засукати рукаве. Парторга на преломној линији. У народним масама колебање. Партија сасвим слаба.

IV

ДЕЦЕМБАР — ДО ДАНАСД8

1. *Да се осврнем какве су биле поједине орге почетком децембра.*

- а) Политички сасвим слаб утицај, уколико има њега, један дио долази услед прилика које се одигравају у свијету и у дотичним покрајинама, са изузетком.

б) *Организационо:*

1. Митровица, орга сасвим слаба, Рудник [Трепча] остављен самом себи. Другови се ограничили на ситни рад и на кратке извјештаје. Стављено било у задатак да успоставе везу са Подујевом, Приштином, Урошевцем. Од тога свега нула.
2. Према извјештају једног друга који је био послат у Приштину, постојао је неки рад али сасвим слаб.

¹⁷ Италијани су окупирали највећи део Космета и прикључили га раније окупираној Албанији, стварајући код албанског становништва илузију о његовом „ослобођењу“, подстрекавајући иредентистичке и великоалбанске тежње разних националистичких и фашистичких елемената и организација. На тој линији они су, заједно с „Косовским комитетом“, организовали прославу 28. новембра као дана албанске заставе. Та прослава је имала фашистички карактер. Месни комитет КШ за Косовску Митровицу је оценио да би ове манифестације могао искористити у циљу одвајања албанских маса од окупатора, те је одлучио да комунисти узму учешћа у њима и да позивају народ на заједничку борбу против окупатора. Због тога је био критикован од Обласног комитета. (Види чланак Али Шукрије V едицији „Устанак народа Југославије 1941“, књ. 2, стр. 757—767, „Војно дело“, Београд, 1963).

Међутим, у Баковици су ове манифестације добиле, заузимањем комуниста и других симпатизера НОП-а антифашистички карактер због чега је окупаторска власт употребила војску за растурање народа.

¹⁸ У ствари од састанка Обласног комитета у Витомирици почетком децембра 1941. па до овог саветовања.

3. Призрен. Друг који је поелан августа и поред јасних задатака ништа не урадио. Пао на прирепашке позиције. Лажно извештавао. Пад у затвор неколико људи, разбијено и оно што је постојало. Орга почивала на појединцима.
 4. Баковица. Три до четири човјека и то из Албаније. Они су донијели са собом секташтво и тиме зачауреност.
 5. Пећ. Најјача орга, гдје се радило прилично али са много секташтва у односу на арнаутске масе. Арнаути партијци на слабој висини.
- в) Ово је слика. Из овога изаћи био је једини пут: послати делегате (Призрен, Приштина, по потреби Митровица, у Исток, писмо у Митровицу гдје ће им се скренути на досадашње слабости и грешке да би се учили на њима и дати им упутства за даљи рад, као и при МК Пећ).
2. ОК је поставио задатке гдје су требали да се спроведу у живот.
 - а) Да би привели народне масе на позиције нар. ослободилачке борбе:
 1. Повести агитацију по селима.
 2. Борба против пете колоне, њено раскринкавање и уништење.
 3. Обавештавати народ преко вијести, билтена, летака. Урадити да изађе билтен ОК.
 - б) Да би спровели парт. линију правилно, повезати се са вишим форумима. Послати одред Добруше.¹⁸ Црна Гора (грешка).

¹⁹ У сасгаву Метохијског позадинског НОП одреда био је и Добрушки батаљон (види док. бр. 1, напомену бр. 1). Он је октобра 1941. учествовао у спречавању фашистичких банди да опљачкају и попале насељеничко село Добрушу. Неколико дана успешно је одолевао нападима далеко надмоћнијих снага, али је био приморан да се повуче, пошто се претходно иселило становништво. Од овог батаљона и једног дела Витомиричког батаљона Обласни комитет је, новембра 1941, формирао Добрушки одред и упутио га у Ибарску долину да се повеже с партизанским јединицама у Србији и да обезбеди пребацивање људи из Космета у ове јединице. Пошто је у то време била у јеку непријатељска офанзива, услед које се главнина партизанских снага повукла из Србије, овај план се није остварио.

в) Организационо:

1. **Формирати организације у Приштини, Урошевцу, Гњилану, Призрену, Вучитрну, Подујевуитд. Учврстити Митровицу. Послати делегате.**
2. **Што чешћи контакти лични, најдаље за мјесец дана, да би се имали контрола и преглед, детаљни извештаји и да би се имао преглед ситуације.**
3. **Учврстити дисциплину без које не може бити партије и појачати конспирацију.**
4. **Појачати рад на теоретском издизању да би се партији снашли у данашњој борби.**
5. **Појачати рад у одредима, гдје не постоје формирати их.**
6. **Помоћи Скоју. Не односити се секташки према раду са омладином.**
7. **Ноф и парт. помоћ.**
8. **Жене и њихов значај у данашњој ситуацији.**

г) ОК послао делегате и писмо МК Митровици.

3. Шта се постигло у овом периоду?

- а) Створене су орге у Приштини, Урошевцу, гдје се није ништа имало, Гњилану. Спровео се један темпо рада (према извештајима). Честитамо другу делегату и свима друговима и указујемо осталим друговима на њихов рад. Повезали су се читави низови села, али овај успјех треба да подстакне за још јачим еланомураду. Мало секташтва у односу на омладину и жене.**
- б) Призрен. Чудна орга. Формирана је орга. Почело се са систематским радом. За кратко вријеме постигнуто доста (курс од 12 друшва). Потреба још јачег гемпа.**
- в) Баковица. И они се кренули од секташтва у вези са масама; али секташки однос и даље за стварање кадрова.**
- г) МК Митровица. МК без Алексе није се сложио са критиком ОК, са доласком Алексе дошло је до убјеђивања. Убиједили се. МК признао и схватио да је направио низ грешака и пропуста. Пракса показала. Ако се продужи са правилним радом Митровица ће бити најјача парторга на терену услед у-**

чешћа радничке класе. Недостатак Вучитрн и Подујево. Необухваћени још.

- д) Пећ. Била најјача [партијска организација]. Мало коракнула, али не онолико колико би требала као орга која је била најјача. Ту има мало лежања на лаворикама.
- ђ) Недостатак што ОК до сада није успио да издасвој орган као и директиве које би помогле парт, чланству.

4. Да повучемо резиме орге почетком децембра и данас.

- а) Децембра. Два МК. Ни о томе се није имало прегледа. На другим мјестима хаос.

Свега чланства у то вријеме око 150 и то половина пећка орга. А од свег тога близу половину није или је сасвим слабо радило.

- б) Данас према последњим извјештајима имамо четири МК (Урошевац споран). 37 ћелија са 302 члана, у које нијесу урачунате још неке ћелије. Соц састав даће делегати.

Имамо продор на територијама гдје уопште није било парторге.

Али једна констатација. Почело се радитикомунистички али не још задовољавајуће. Један од највећих недостатака парторге: нијесу се нашле форме како да се ипродре у арнаутске масе а припремати устанак и војевати револуцију не може се без тих маса које су најмногбројније. Одговорност другова Арнаута. Поново да нагласим: потребан је комунистички темпо, револуционарни елан у вези са тим и са даљим задацима које нам поставља садашњи моменат говориће се даље.

ЗАДАЦИ:

Пракса показала када се запне могу се и постићи резултати. Да примијенимо у праксу став ЦК о мобилности и освајању свих терена.

1. *Продор у срезовима у којима до сада нијесмо имали орга: Вучитрн, Подујево, Дреница, Подгор, Гора итд. Могућност продора на основу података.*
2. *Створити МК Урошевац, према ситуацији створити комитет за Рудник и фабрику [у Косовској Митровици]. Форсирати да Рудник орга буде ударна орга ОК.*

3. *Појачати рад у постојећим оргама, захтијевати вишу одговорност и са тим чешћи контакт, по могућству лични, по могућству извештаји недељни. МК и ћел. још чешћи.*
4. *Подјела терена међу МК-има и с тим према ситуацији формирати ОК-е.*
5. *Расподела кадрова, расподела и правилан рад по свим линијама.*
6. *Најоштрије сузбијање тенденције запостављања рада по појединим линијама — све да оживи.^{2*1}*

ПАРТИЈ.[СКИ] КАДРОВИ

- 1- *Проглас ЦК од јуна 1941.²¹ Промјена ситуације. Фашизам навијестио рат до истребљења. Став ЦК:*

„У тој борби неће бити пардона злочиначким фашистичким вођама и њиховњм слугама, у тој борби неће бити пардона финансијској олигархији и њеним сатрапима“. Из тога задаци:

- а) *Спремност за борбу. Прилагођавање орга и рада за последњи бој.*
 - б) *Чувати кадрове јер су потребни за последњи бој.*
 - в) *Организовати радне и национално угњетене масе. Стати на њихово чело и водити их у борбу.*
 - г) *Одважност, дисциплина, хладнокрвност да влада у Партији. Дати примјер. Извршити дужност авангарде.*
2. *ОК, МК-и нијесу схватили став, зато недовољна активност, лабавост, опортунизам итд. итд. ОК носи највишу одговорност.*
 - а) *ОК није успио да искористи ни оне кадрове који су постојали.*
 - б) *Несналажење у полит. раду код маса, несхватање улоге партије.*
 - в) *Недовољне везе, с тим слаба контрола.*
 - г) *Парторге а донекле и ОК имали су мишљење да се у арнаутске масе не може уопште продријети, особито Арнаути партијци.*

²⁰ Реченице под 5. и 6. тачком дописане мастилом, ћирилицом.

²¹ Види књ. 1, стр. 11—17.

- д) Није било неких заокрета и акција па се нијесу правиле ни велике грешке.
3. *Из овога појава у Партији разбијености, непартијности итд.*
- а) Прирепаштво- Падање на позиције ситне буржоазије. Призрен. Манифестације на позицији фашизма.
 - б) Опортунизам. Страх да се иступа као комуниста (Митровица, проглас). Однос на арнаутске масе итд.
 - в) Секташтво.
 - г) Конспирација слаба, губљење границе између партије и народа. Са тим појава панике.
 - д) Бирокуратизам. Цедуљице. „Ми ћемо доћи на власт па ћемо да сједимо“, трули каријеризам.
 - ђ) Дисциплина. Одбијање задатака. Појава критизерства која руши ауторитет руководства.
 - е) Све то показује да парт. линија није постала крв и месо парторге. Да партијци не схватају улогу комуниста у данашњој борби.
 - ж) Слаб теоретски ниво партијаца, поготово данас кад имамо прилив нових кадрова.

Задачи у односу на Партију и о политици кадрова.

1- Парторге чистити у два правца:

- а) Све оне који покажу знаке кукавичлука, који на било који начин избјегавају, одричу или се плаше да изврше који било додијељени им задатак, јер се то граничи са издајом, а свака издаја кажњава се смрћу.
Оштро критиковати [оне] који добивене задатке сматрају личном стварју, особито у вези са убијањем шпијуна и пете колоне.
 - б) Све оне који нијесу савладали и саживјели се са парт. линијом. Ко ма каквим поступцима слаби јединство Партије.
2. *Учврстити.* Парторги осигурати чврсте везе како за сада тако предвидети и теже прилике. Да се повећа одговорност. Спровести што чешћу контролу. То не смије да значи само контролисање (бирокуратизам), него конкретно исправљање и помоћ руководствима и поједин-

- цима. Одржавањем свога рада на друге контролисати себе. Појачати конспирацију, будност и дисциплину.
3. *Проширити парторгу.* У данашњој ситуацији најбољи синови народа треба да су у Партији. У тешкој ситуацији [примати] људе борце који се покажу пожртвовани и одани, који хоће да се одлучно боре под руководством КПЈ. На курсу кандидовања не настојавати али га и не избјегавати у изузетним случајевима (нпр. данас код нас - Пазити на секташки однос „да морају бити изграђени“ људи из народа, који могу бити добри борци; догађаји и искуство ће да их учи.
 4. *Обзиром на претстојећу ситуацију МК-и и бирои ћелија да разјасне* парољу мобилизације парт. чланства, улогу Партије и партијца, да схватање не буде накарадно. Искуство из Ц. Горе, остављати позадину празну.²²
 - а) Припремити замјене ОК, МК, да се не деси да се остане без руководства.
 - б) У случају тешке ситуације не смије ни једно мјесто да остане без партијца. Лако се бити с пушком, треба непријатеља рушити и у позадини.
 - в) Расподјела посла у свим МК, ОК, бироима и ћелијама.
 - г) Партијац у војсци као и на терену јесте мобилисани војник. Он мора да буде послушан војник своје организације. Подлеже стријељању као и партијац у војсци.

У вези са повезивањем појединих МК са дотичним орг. у тежњи да се дође [у везу] са ЦК. За све обавијестити ОК јер носи одговорност.²³

5. *На основу искуства парторге у Ц. Гори и Србији да ми не би* запали у исте грешке по питању војске и вођења акције у будућности:
 - а) Партизански су одреди оружана сила Партије.²⁴

²² Хтело се рећи да се искуством из Црне Горе треба користити у даљем раду, како се не би догодиле грешке које су тамо уочене. Једна од њих - је остављање позадине без партијске организације, јер су у неким местима, приликом формирања партизанских одреда, сви комунисти отишли у војне јединице.

²³ Текст на маргини дописан мастилом, ћирилицом,

²⁴ Та погрешно постављена теза ушла је и у резолуцију саветања (види док. бр. 10). Због тога је ЦК КПЈ, у свом писму од 22. септембра 1942, критиковао ову погрешку следећим речима: „Ваша формулација у резолуцији да су партизански одреди „оружанасила Партије“ јесте скроз нетачна и погрешна, јер партизански одреди јесу оружана сила народа, тј. његова народно-ослободилачка војска“ (види том II, књ. 6, док. бр. 58).

- б) Нијесу надлежне парторге за издавање наређења. Партија се мијеша преко претставника у војним одредима- Парторге морају да припреме политички терен за извођење акција.
- 6. *Омогућити да парторга научи основно из марксизма-ленинизма.*
 - Потреба курсева:
 - а) За руководиоце и активисте.
 - б) За целокупно чланство.
- 7. *Кадрови највеће благо свијета* (Стаљин о кадровима).
 - а) Чувати, његовати, пазити на развој потпомоћи.
 - б) Знати гдје да их употрејебиш. Проналажење младих активиста.
 - в) Контрола. Пазити се од бирократизма.
 - г) Борба против командерства, бирократизма у вези са новом ситуацијом.

ОМЛАДИНА

- 1. *Парторге нијесу* поклониле довољно пажње омладини. Секташтво.
 - а) ОК ће најоштрије ударити по таквим случајевима јер је то неухватање улоге омладине. Масовно учествовање у нар. осл. борби.²⁵
 - б) Борба против бирократизма који се уноси из Партије у омладину.
 - в) Претворити омладину у извор снага за Партију.

НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИ ОДБОРИ

- 1. *Одлука ЦК.* На ослобођеним територијама успоставља се народна власт.
 - а) По општинама оснивају се народно-ослободилачки одбори:
 - 1. Бирају се на скупу, збору дотичне општине или се према потреби постављају.

²⁵ Та реченица је догшана мастилом, ћирилицом. Хтело се рећи да је секташки однос према омладини неспојив с њеним масовним учешћем у народноослободилачкој борби.

2. Поред комуниста у њима морају да буду и родољубиви и поштени едементи који се изјашњавају за борбу против окупатора и пете колоне.
 3. Највећа и једина власт у општини.
 4. Потчињени оружаним партизанским одредима.²⁶ Формирање народне страже која одржава ред.
- б) У градовима, среским мјестима оснивају се Н.О.О. и команде мјеста. НаАлежност команде:
 1. Да води рачуна о безбједности и реду у граду.
 2. Издаје дозволе и води борбу против шпијуна. О саобраћају води рачуна као и о отварању и затварању радњи.
 3. Команду мјеста поставља штаб одреда или батаљона.
 4. Оснива народну етражу и води контролу и евиденцију на своме подручју по питању страже.
 - в) И НОО и Команде мјеста подређени народно-ослободилачким парт. одредима као оружаном еили Партије.
2. *У данашњој ситуацији* на овој етапи борбе не успостављамо друге власти.
 - а) Досадашњи органи: општински, начелства, бановина, министарства, свих врста судова, органи финанс. и пореске власти укидају се и не признајемо их.
 - б) У покрајинском и земаљском опсегу још не образује се влада, већ НОО у покрајинском и зехЛпаљском обиму, који су између себе подијељени.
 3. *Комунисти на ослобођеним територијама.*
 - а) Морају да иступају јавно.
 - б) Да имају своје просторије на којима стоји натпис и застава.
 - в) На кома'ндама и НОО натпис и застава национална са петокраком у средини.

²⁶ И та је формулација погрешна. Орган ЦК КПЈ „Борба“ (бр. 1 од 19. октобра 1941) пише: „Ти одбори нису органи ниједне партије или посебне организације, и у њима треба да буду заступљене све оне политичке групе, организација и људи који данас стоје на линији борбе против окупатора“ (види Историјски архив ЦК КПЈ, том I, књ. 1, стр. 18—20 и 296, Београд, 1949; Зборник, том II, књ. 6. док, бр. 3).

Задачи у вези са нар. ослободилачким одборима:

- а) *Изборност* — уколико не би допустили да уђу непожељни елементи. Одбори НОФ претворити у нар. ослоб. са додацима у случајевима-
- б) *V нар. ослободилачке* [одборе] укључити и одборе *НОФ-а* који ће радити по економској линији.
- в) Нар. ослободилачки одбори треба да имају *извршни орган*:
 1. председник, секретар и трећи који ради по НОФ-у.
 2. Да има сједиште са дежурним чланом.
 3. Секретар треба да буде члан партије.
- г) Н.О.О. треба да врше сву административну, судску власт, организују нар. стражу, издају дозволе за пут и.т.д.
- д) Подређени контроли штабова или команди мјеста на ослобођеним територијама.²⁷

В О Ј С К А

1. Војска у буржоаској држави — наша партија у тој периоди.
2. Капитулација- Распад војске.
3. ЦК. Маја.²⁸ Директиве припремања за борбу.
4. Напад Немачке на СССР — нова ситуација. Нови услови борбе.
Став ЦК: саботажа, герила.
5. Партизани. Ствара се војска:
Партизански одреди оружана сила партије.²⁹
Грешке: одреди.
6. Нове форме, структура:
чета, батаљон, одред, група одреда.

²⁷ Цео текет који почиње речима „Задачи у вези ...“ завршава се реченицом под д) дописан је мастилом, ћирилицом.

²⁹ Односи се на мајско саветовање Централног комитета КПЈ, одржано 1941. у Загребу. На њему су постављене стратегијске основе оружане борбе народа Југославије. Као представник Обласног комитета КПЈ за Комент, мајском саветовању је присуствовао политички секретар ОК Миладин Поповић. Види том II, књ. 2, док. бр. 1.

²⁹ Види примедбу бр. 24.

7. *Политички комесар*. Лењин: „Да није било политкома не би било ни Црвене армије”.
Улога политкома у одреду и народу. Душа одреда — да јача дисциплину, дух и морал бораца.
Контролисати рад његов преко ћелије у јединици-Комесар партијац. Поставља га партија. Не смије да буде секретар ћелије јединице.
Одговоран за рад у јединици. Везан је и добија материјал од надлежног форума.
8. *Штаб*: Командант и његов замјеник, политком и његов замјеник.
9. По питању извођења акција наглашено у орг. реферату.
10. Партија у одредима:
Четна ћелија, батаљонски комитет, везани за дотичну оргу.
- П. Рад ћелије. Састанак недељно.
Претреса и разрађује војна питања.
Рад чланова у чети и на терену.
Активност ћелије међу народом не умањује се.
Раздвојеност између партијаца у одреду и на терену.
12. Како је стање?
Пећ: Одред, штаб.
Недостатак: политкоми слаби.
Призрен: 3 одреда у селу, око 80 људи.
Приштина: 43 одреда, 500 људи, у сваком одреду 10 људи-
Урошевац: 140 људи обухваћено.
Митровица: фабрика око 70, град око 200.³⁰

ОРУЖАНИ УСТАНАК

1. Устанак вјештина. Бланкизам.
 - а) Не завјера (Рига).
 - б) Ослонац на револуционарни полет маса.
 - в) Преломни моменат.
2. Већина револуционарних елемената.
3. Декларација по устанку.
4. Штаб, одреди, Партија.

³⁰ Овде су, у ствари, дати подаци о броју људи у појединим местима, који су се опредељивали за ступање у позадинске партизанске одреде који би у пригодном моменту ступили у акцију. Види док. бр. 1, напомену бр. 1.

5. Маркс:
 - а) Не играти се с устанком.
 - б) Претежност снага.
 - в) Офанзива.
 - г) Изненађење.
 - д) Свакодневни успјеси.
- 6- Напад с периферија на центар града.
7. Искуство Црне Горе.
8. Још нешто о антифаш. револуцији.
9. Герила — устанак. Данас конкретно. У новим условима нове форме устанка.

BR. 9

ДИСКУСИЈА ЕМИНА ДУРАКУА¹ НА ФЕБРУАРСКОМ САВЕТОВАЊУ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСМЕТ²

I

Шиптарски народ Косова, укључујући ту и народ Баковице, нападнута и национално угњетена, са нестрпљењем је очекивао промену ситуације, очекивао је своје ослобођење испод реакционарног режима југословенских влада, али на жалост није био у стању да разликује истинско ослобођење, није био у стању да разликује југословенски народ од југословенске владе, сваљујући и на угњетене народе Југославије одговорност за експлоататорске поступке и реакционарну политику владајућих кругова Југославије. Он је дошао дотле да је прижељтгао било какву промену; довољно је било да се докрајч • одишњи период експлоатације и националног угњета г.ља. Због тога, није чудо што је италијански фашизам, у< издајничку раду продајних људи (пете колоне) албанске владе, наишао на извештан ослонац код народних слојева Косова и дочекан радос-

¹ Народни херој Емин Дураку, организатор НОП-а у Баковици и члан бироа Обласног комитета КПЈ за Космет. Опкољен и тешко рањен, ухваћен је 28. новембра 1942. у с. Грацку, код Липљана, а 5. децембра исте године умро је у призренској болници од последица мучења.

² Докуменат (писан на машини, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1990. На документу нема датума ни завршетка, али се према изјавама живих учесника зна да је ову дискусију Емин Дураку одржао на фебруарском саветовању Обласног комитета КПЈ за Космет, одржаном у Витомирици, код Пећи.

но, што се проширење посела италијанског империјализма сматрало као национално ослобођење. Међутим, за време фашистичке владавине у овим крајевима — иако за кратко време — увидели су се циљеви и рад владајућег режима, масе су сваким даном све више схватале нову ситуацију, остајући зачуђене и тако рећи потресене због онога што су очекивале и што су доживеле. Услед тога, данас имамо извесну промену у менталитету маса, у везама и односима овог дела Шиптара са албанским народом. Политика, тешка економска ситуација, постепено сиромашење народних слојева, последице рата и међународна ситуација, а највише народноослободилачка борба суседних народа — све је то имало утицаја на народ Косова. Он данас почиње да размисља не само о свом унутрашњем животу, већ и о својим односима са суседним народима, почиње да схвата улогу трећег у разједињавању, у подстицању на међусобно убијање малих народа, почиње да се каје за разорну делатност коју је спроводио над црногорским народом.

За то време могло се нешто радити и међу шиптарским масама и у извесној мери то би дало добре резултате. На жалост, утицај Комунистичке партије Југославије у области Косова — као и у раније време — био је сасвим мали, народу није омогућено да схвати и позна комунисте, тако да ни дан-данас он није у стању да разликује четнике од партизана, није у стању да оцени улогу комуниста у народноослободилачкој борби и брка их са четницима Недића, Павелића и њихове дружине. Он трпа у исти кош све њих, стављајући на све њих печат некадашњег реакционарног југословенског режима. Он комунизам сматра панславистичким. Све то произлази из недовољне комунистичке делатности у овим крајевима, услед недостатка кадрова и систематског рада, а то је управо могла да спроводи пета колона са фашизмом. Због тога су масе данас ћутљиве, не знају куда ће, с једне стране сећају се и имају пред очима црну прошлост по \ бившим реакционарним југословенским режимом, а с друге стране увиђају да ни са фашизмом нису ништа доби \ те на тај начин осећају себе као између две ватре, а на крају — као најмање зло — пристају да воде дволичну политику са Осовином.

II

У таквој ситуацији, комунисти се заиста налазе у тешком положају. И поред тога, они су могли још више да приближе читав тај конгломерат нација Косова неким заједничким стварима (тако је запостављена свака економ-

ска ревандикација, за коју би се могли организовати широки слојеви народа у циљу масовног супротстављања, као што је, на пример, питање такса, нередовно снабдевање намирницама за исхрану, скупоћа живота и контрола цена, наднице радника и шегрта, извоз жита и осталих неопходних артикала за месно становништво). А као политичка заједничка ствар: братство угњетених народа под фашистичком чизмом. У том правцу неактивност приликом празника — како верских, тако и националних — свих елемената који сачињавају Косово у циљу прослављања уз учешће Срба, Црногораца и Шиптара, затим недовољно продирање у народ, неучествовање у његовом свакодневном животу, чиме се може обезбедити већи број пријатеља и симпатизера. Могло би се обезбедити више нашег утицаја, на чему партијска организација треба да дела још боље. Немање веза са срезовима, а нарочито са селима; и тамо где су те везе постојале, биле су врло ретке и нередовне. Некоришћење захтева села, устручавање у погледу аграрне реформе југословенске владе, наша неодлучна интервенција за остављање земље сељацима који је обрађују, без икаквих услова, као и за недавање четвртине велепоседницима. Наша недовољна подршка сељаку у односу на све принуде италијанских војних власти и управе. Равнодушно држање према крвној освети, иако је то деликатан проблем, али значајан за сутра у погледу живота герилаца. Недостатак народних институција за његово савлађивање. Запостављен је рад међу националистичкњм елементима, са циљем да се они организују и покрену за рад у заједничком фронту заједничке антифашистичке борбе. Неуздигнутост другова у теоретском и практичном погледу, као и недовољно уздицање симпатизера.

III

И поред тога, када се има у виду снага кадрова, њихов број, ипак је извршен прилично велик рад. Повећан је број другова [чланова партије], кандидата, као и број симпатизера, стечен је велик број пријатеља, порастао је и сваким даном све више расте углед комуниста, успостављене су везе са неким селима, створене су основе за један шири и кориснији рад, отпочели су односи и размена гледишта са националистичким круговима, пропагандна и агитациона делатност постаје још ефикаснија. Народ почиње да познаје своје синове као храбрије, борбеније, последније за антифашистичку народноослободилачку револуцију.

II

Да би народи Косова у целини, а посебно народ Баковице, [дали] свој допринос тој нагчовечанској борби коју води блок слободољубивих земаља, на челу са СССР, против мрачњачких нацистичких, фашистичких и милитаристичких (јапанских) снага, потребно је да комунисти — са оном одговорношћу коју им намеће историја — предњаче у тој борби и да изврше следеће задатке:

1) Да се *сроче са масама*, да се интересују за сва она питања која се тичу њиховог живота. Да посвете пажњу зближавању нижих народних слојева, као што су: радници, калфе, шегрти, сиромашне занатлије, не запостављајући никако ни остале друштвене слојеве. Да продиру у њих, а нарочито међу омладину, борећи се за њина права и налазећи начина за њихово окупљање (као што су седељке ноћне, школе, доплаворо³ и предвојничка обука). Да се што тешње повезују са селима и да прошире наш утицај у њима.

2) Да стварају партизане *Шиптаре* као пропаганду и агитационо средство за наредно пролеће, са циљем да се створи основа народне војске, способне да изврши оружане народноослободилачке устанак.

3) Да повећају нашу делатност против пете коло-не и непријатељских шпијуна, раскринкавајући сваку њихову обману, а и уништавајући их и физички.

4) *Политички и војнички припремити и организовати* народ за активну борбу против окупатора. Саботирање свега што је од користи непријатељу, неодривање за одлазак у војску у корист фашизма а за угњетавање суседних народа који се боре за своје национално ослобођење, наше уједињење са партизанским одредима Црногораца и Срба. Користити мобилизацију у циљу стварања партизана Шиптара. Што боље пратити догађаје у Албанији и организовати добру обавештајну и контраобавештајну службу-

5) *Сарађивати са свим политичким антифашистичким струјама.*

6) *Повећати број другова, припремати их теоретски и практично и опремити их заиста револуционарним искуством. . .*

³ Овај термин су италијански фашисти употребљавали за групе радника и службеника које су се после рада окупљале у циљу културног образовања и разоноде.

РЕЗОЛУЦИЈА СА САВЕТОВАЊА ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА
КПЈ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОДРЖАНОГ ФЕБРУАРА
1942. ГОДИНЕ¹

РЕЗОЛУЦИЈА

са саветовања Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију²

Саветовање је констатовало да су догађаји, како међународног тако и локалног карактера, извршили утицај на шиптарске масе. Од позиција контрареволуције Шиптари су прешли на позиције колебања. Они су данас под утицајем свих збивања око њих, налазе се на раскрсници не знајући куда ће: или старим путем контрареволуције или путем борбе против окупатора. Осећају се усамљени без вођства. Бегове мрзе, а комунисти им још нису блиски.

То стање се јасно види из чињеница да Шиптари не верују више онако у победу фаш. Немачке и Италије, не верују у њина обећања, нерадо ступају у фашистичке организације (Баковица, ГГризрен итд.). Нису расположени за одлазак ван територије Космета. Једном речју осјећа се отпор политичких стремљењима фашизма и одлажење од позиција служења фаш. окупатору, уз велику жељу за нац. ослобођење.

Узроци томе леже у чињеницама да фаш. окупатор није тим масама донио оно што им је обећао: слободе, земљу, економски напредак у граду, бољи живот омладине итд. Не само што се њихов положај није побољшао него се страховито погоршао: повратак феудалних односа (четвртина, а сада заводе и половину), општа несташица намирница, страшна скупоћа и шпекулација, огромна бесиолица, несигурност лична и имовинска, одвођење да гину на разним фронтovima, бојазан од страховитог изгледа сутрашњице итд. Неуспех фаш. Немачке у борби против СССР и сумња у њену победу, и у извесној мери чак увереност у победу СССР утиче на промену њиховог расположења. Партизанска борба у Црној Гори, Србији и Албанији доприноси да шиптарске масе све више, мада још у недовољној мери, осећају симпатију према партизанима, а смртну мрж-

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом, умножен на шапирографу) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 144, к. 5. Препис у Архиву ПРП Србије, рег. бр. 9099, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/560—569.

² Види док. бр. 8, напомену бр. 1.

њу према четницима (на пример одлазак на Нови Пазар). Хлађењу према окупатору допринело је и свестрано помагање тих истих четника од стране окупатора у борби против Шиптара, у чему су шиптарске масе виделе да немачки и талијански фашизам игра дволичну улогу.

Мобилизација коју предузима фашизам увелико их је уплашила, јер бојазан од повратка *старог* и освета над њима спречавају их да напусте и оставе без одбране своје домове. Уз то не желе да помажу фаш. окупатора чији скори распад наслућују. Не желе да губе животе на разним фронтovima не знајући зашто.

Пљачка жита, стоке и другог које спроводи окупатор преко ЕАГА,³ а отворена пљачка у Митровици од стране Немаца појачале су непријатељство. Верски утицај Турске чини да не мали део тих маса доводи свој став према рату и окупатору у зависности од Турске.

Таква политика фаш. окупатора и спољни догађаји изазвали су према њему мржњу, у једним крајевима према италијанском, а у другима према немачком (Митровица). *Те масе мрзе окупатора, не желе његов даљи опстанак и за његово су истеривање. Истовремено су против повратка на старо, јер оно значи тежак јарам.*⁴ Широке сељачке масе чекају ко ће да их поведе. У градовима се већ јављају зајемци стихијског организовања (шиптарска беса) против непријатеља уопште. Али те масе, по свом положају ситно-буржујске, без револуционарног руководства, немају јасне перспективе како водити борбу, на које се снаге ослонити и ко је главни и стварни непријатељ. То се јасно огледа да не схватају народно-ослободилачку борбу околних словенских народа. Страх од освете уздржава их од одлучне борбе против стварног непријатеља — фаш. окупатора. *Не схватају улогу СССР-а у данашњој борби, боје се његове победе, гса,о победе словенства и повратка старог.* Комунисте изједначају са панславистима. Зато и тежња у првом реду истерати Словене са Космета. Ово распололчење пета колона искоришћава да би отупила оштрицу борбе против окупатора. Ову заблуду донекле разбија борба црногорских и српских партизана против окупатора, уз ликвидацију своје пете колоне као носиоца старог (Митровица, Подујево видели конкретно). Ту се јасно огледа недостатак рада Партије међу шиптарским масама.

³ Окупаторска привредна организација за откуп производа од народа. Преко те организације окупатор је у ствари пљачкао народ.

⁴ Та оцена је донекле коригована у резолуцији са саветовања Обласног комитета КПЈ од јула 1942 (види док. бр. 19).

Ако посматрамо може се видети да на Космету има читав сплет политичких струјања, схватања која нису формирана и јасно изражена нити одвојена једна од других. Напротив, сва та схватања, струјања су заједничка читавој маси, само је једно схватање јаче изражено овде, а друго онде. Она се могу формулисати овако. Један мали део маса жели победу немачког фашизма као свог ослободиоца и савезника. Други, пак, већи део жели исто победу немачког фашизма али из страха од Словена, односно повратка старог, наиме као мање зло. Има маса не мален део који жели истеривање окупатора али истовремено и Словена са Космета. . . У последње време јавља се једна осетна струја која жели победу СССР-а, мада се ни она није ослободила страха од одмазде док не дођу црвеноармејци. У извесном делу маса постоји жеља за сарадњом са комунистима и братство народа. Овако је расположење код Шиптара муслимана. Шиптари католици [добар део] су за окупатора и служе му као верни помагачи. Иако петоколонашки оријентисани одлучни су у недавању четвртине и тек се по том питању налазе на антифашистичким позицијама- Српске и црногорске масе су за победу СССР-а и савезника, у чему виде једини излаз из овог тешког стања. Оне су за борбу против окупатора и пете колоне. Чак се и непријатељски став и ослободилачке тежње према Шиптарима успеле умањити и чак уништити код извесног дела народа (омладине). Сви покушаји пете колоне да отргну ове масе испод утицаја КПЈ-у за сада су остали без успеха.

Пета колона са обе стране ради свим силама да спречи и разбије стварање јединства народа у борби против окупатора, распирујући још јаче шовинистичку мржњу, која је укоренења током двадесетогодишње противнародне политике Југославије. Пета колона из разних табора врло спретно користи разне форме у спровођењу своје разбијачке политике и својих ставова у маси. Шиптарска пета колона иступа отворено против С. Савеза, и партизанске борбе у Србији и Црној Гори називајући је непријатељском, подмећући јој тежње уништења шиптарског народа: „Срби су Срби па били четници или партизани, они су наши непријатељи, Црногорци су наши заклето непријатељи, идемо у Црну Гору па ћемо овамо бити сигурни“, „Црногорци умиру од глади, треба отићи и Црногораца неће бити.“ Све му томе је циљ да се изврши мобилизација шиптарских маса у борби против партизана, а за окупатора. Али, као што смо видели пре, развој ситуације је утицао на масе, чули су за комунисте, за партизанске борбе, осећају рас-

пад Италије и због тога се појављује жеља за борбом против окупатора. С тим пета колона мења своју тактику коју формулише кроз пароле: „Треба отерати Славене, па онда повести борбу против Италијана“, „Наоружавајте се да би с тим оружјем отерали Славене па онда ћемо и окупаторе“. Уколико раде револуционарност маса, марионетска влада М. Крује³ и пета колона су готове да прихвате, на речима, антиокупаторске пароле само да се та борба управи против Славена — братства народа.

Пета колона код Срба и Црногораца иступа врло опрезно. Не сме да удара по С. Савезу, тврди да је и за његову победу, али да треба искористити окупатора против Шиптара. „Арнаути су наши највећи непријатељи“, „За борбу против окупатора није време, треба се чувати“. Ту имамо агенте из Црне Горе, недићевце, дражићевце итд. Треба обратити пажњу да пета колона врло вешто мења тактику са циљем да изолује нашу Партију од маса, да онемогући НОБ, да онемогући стварање и акцију партизанских одреда који би требало да на Космету зададу ударце фашизму и тиме убрзају ослобођење народа. Они теже да помогну окупатору и сачувају своју властиту кожу. Рад пете колоне се организационо оформљава: четници, шиптарска милиција итд.

Окупатор преко марионетске владе Мустафа Крује и пете колоне у последње време тежи да новцем, обећањем деобе земље и разним обећањима мобилише шиптарске масе за своје контрареволуционарне сврхе (долазак Илијаза Агуша⁶ са 25 хиљада наполеона на Космет), у Митровици све више притезање шиптарских маса, а симпатије окупатора за српску пету колону.

У вези са оваквом ситуацијом поставља се питање развијања НОБ на Космету као и задатака који се постављају пред нама:

1) Популарисати С. Савез, његову улогу и значај у борби данашњој против фашизма, где је његова борба праведна и ослободилачка. Да ће победа СССР-а донијети свима народима ослобођење за сва времена. Схватити и масама правилно објашњавати карактер данашње борбе која је *народно-ослободилачка*. Указивати масама о потреби је-

³ Мустафа Круја-је у то време био председник квислиншке владе Албаније.

⁶ Илијаз Агуши, бег из Приштине, дугогодишњи посланик у бившој Југославији. После окупације 1941. пришао Италијанима и постао министар квислиншке владе Албаније. Убијен у Тирани 1943. године.

динства. Ово нарочито указивати шиптарским масама. Омогућити свим поштеним родољубима да учествују у народно-ослободилачкој борби, у вези с тим најоштрије сузбијати левичарска застрахења.

2) Створити партизанске одреде, у првом реду шиптарске, доцније комбиновати, који ће не само агитационо него и акционо у пракси показати масама како се треба борити, ко је прави борац за њихово ослобођење, на томе их убедити и учити. Онемогућити, па чак и разбијати, војне организације које би биле паралелне народно-ослободилачким партизанским одредима. У извесним случајевима када стихијски покрет захвати шире масе, које се *војнички организују против окупатора*, створити од њих савезника или ставити се на њихово чело. Народнослободилачки партизански одреди треба да буду једина сила у народноослободилачкој борби на Космету, јер ће они бити гаранција да се неће повратити старо. (Учити се на искуству са Дражом).

3) Појачати политички рад у масама, у првом реду шиптарским, као главним и основним масама, где је разбијачки рад пете колоне најјачи и може да их поведе на контрареволуционарне позиције да буду и даље угушиоци народноослободилачке борбе народа у Црној Гори, Србији или Албанији. Разбити по могућству мобилизацију коју мисли да спроводи влада М. Крује. Указивати масама да влада не смије да им каже узроке читаве мобилизације него им магловито говоре о неким суседним непријатељима, док се уствари иза тога крије тежња да се мобилисане шиптарске масе одведу на разне фронтове за интересе фашизма. Раскринкавати издајнички рад пете колоне и њену тактику и физички уништавати, водећи при томе рачуна једино о интересима народноослободилачке борбе.

4) Објашњавати масама, особито шиптарским, о потреби партизанског ратовања, повезивања те борбе са борбом у Албанији, Црној Гори и Србији. Да је то непрекидни рат у коме се смењују разни облици борбе. Да је партизански начин ратовања једина припрема општенародног устанка који има да донесе и ослобођење народа на Космету.

5) Одлучно спроводити парт. линију припремајући политички масе на тешку и одлучну борбу. Престати са једностраним гледањем на борбу и акције једино кроз расположење маса, које се до сада огледало јасно у нашем раду. Партија мора да дела у масам као руководећа сила, а не ићи на стихиско револуционарни развитак тих маса.

б) Партија мора да се учврсти у сиромашним народним слојевима, мора показати више брине за животна питања тих слојева, да увиде да је наша Партија сада као и свагда њихова партија. Организовати народну помоћ. НОФ да послужи у томе. У промењеној ситуацији (ослобођена територија) конфисковати имања шпијуна и петоколонаша остављајући минимум породици. Реквизицији прибегавати изузетно, у случају нужде, томе питању прилазити опрезно и реквирирати према правилној оцени и указаној потреби.

II

Наше организације падом Југославије биле су већином разбијене. Али у последње време јачим темпом рада успело је стабилизovati преостале организације и формирати нове. Постоји пет МК. Организационо се ојачало, с тим и перспективе рада су се прошириле- Али ипак можемо константовати да током овог периода наша организациона слабост, грешке и недостатци имали су рђавих последица за рад парторге и њеног дјеловања на народне масе.

Несхватање пароле ЦК од јуна о мобилности парт. чланства, тако да ОК није умрио и оно мало кадрова да распореди и пошаље онамо где је требало обновити или формирати парт. орг.

Није се схватио довољно озбиљно рад по војној линији, запостављање тога рада. Неразумијевање улоге партије, зато слаб преглед над тим радом. Изборност урадила да ућу слаби људи као руководиоци.

Слабост се одражавала особито раније док су везе биле слабије, данас већ су нормалније. Један од највећих недостатака немање везе са ЦК или макар са којим ПК. Таква веза би нам помогла и указала на наше слабости. У тежњи да успоставимо везу изгубили смо седам партијаца и више омладинаца.

Слабост организације најјаче се изразила у Митровици, која се одразила у неразумевању парт. линије и у неслагању са критиком ОК. Убедило се. Сада парторга показала успехе. Даље, у Призрену распад организације учинио да су другови пали на позиције прирепаштва. Секташтво у односу на шћиптарске масе. Као одговор на слабости послани су делегати ОК, чиме се појачао рад и постигнути организациони успеси.

Није се до сада успело ни најмање да се раскринка или уништи делимично пета колона. То може одиграти одлучујућу улогу да пета колона спреми преко фаш. окупатора десетковање комуниста-

Према омладини се имао врло секташки однос, то је било повезано са слабшћу парторге. У доцније време поправила се ситуација.

У раду међу женама исто тако секташтво и незнање.

НОФ и његова улога није правилно била схваћена, тако да није било готово никаквих резултата.

Агитпроп рад у масама био је врло слаб. Исто тако теоретско издизање чланства.

Техника делимично задовољава за данас, али не може одговорити задацима који се пред њом постављају.

На основу констатованих успеха, пропуста, грешака постављају се следећи задаци:

1) Извршити продор у срезовима у којима до сада нисмо имали парторге (Вучитрн, Подујево, Исток, Подгор, Гора итд.). С тим у вези подела терена међу МК-има. У вези с тим извршити правилну расподелу кадрова да би се омогућио правилан рад парторге по свим секторима партиског рада. Најоштрије сузбити запостављање појединих сектора парт. рада. Уколико се јави потреба формирати и окружне комитете, формирати фабричко-руднички комитет. Створити од те орге ударну групу на Космету.

2) Појачати рад у постојећим парторгама. Захтевати вишу одговорност. Урадити да везе са МК-има буду што чешће, најдаље десетодневне писмено, а лично најдаље месечно. Исто тако МК-и са ћелијама што чешћи контакт. Уколико та веза буде чвршћа и чешћа моћи ће се указати већа помоћ младим руководством и биће већа сигурност у правилно спровођење парт. линије- Припремити замене руководством. Не сме ни једно место остати без члана партије. Да се изврши расподела посла у свим месним комитетима и ћелијама. Партијац у позадини је мобилисани војник, подлеже стрељању као и партијац у војсци.

3) Схватити важност рада међу омладином и њену улогу у данашњој борби. Спроводећи у живот одлуке ОК Скоја. Најоштрије ће се ударити по секташтву као и по бирократизму које се уноси из Партије у Ској.

4) Појачати рад међу женама ангажовањем по свим стварима што се тиче народно-ослободилачке борбе.

5) Направити преокрет у правцу реалног гледања на однос снага наших и непријатељских, на организациону способност Партије, стање у њој и њен утицај на масе. При сваком подношењу извештаја ОК-у руководити се реалним стањем, јер се једино на тај начин може осигурати правилно руковођење.

6) Народно-ослободилачки партизански одреди јесу оружана сила Партије.⁷ Форсирати рад на формирању одреда, створити од њих јаку организовану силу, која ће моћи одговорити задацима који се постављају пред њима. Озбиљно схватити улогу политичких комесара, који су душа партизанских одреда. Координирати рад војних и партизанских руководиоца.

7) Као резултат народне борбе у ослобођеним крајевима успостављају се народно-ослободилачки одбори, као једина народна власт. Не признају се никакви стари органи власти (општине, срека нач. итд.).

8) Образовати агитпроп комисију при ОК-у. Омогућити издавање свакодневних извештаја при сваком МК-у на српском и шиптарском језику- Издати на сваки начин орган ОК. Технику организovati да може одговорити свакој ситуацији.

III

Осврћући се самокритички на недостатке, грешке и слабости наших кадрова Саветовање је констатовало:

Да је велики део наших кадрова савим млад и још непроверен у борбама, масовном раду и сталном пожртвовању. У вези са тим не схвата се озбиљно своја дужност, улога Партије и партијаца, зато неостваривање у живот пред нама постављених задатака.

Конспирација слаба, губљење границе између Партије и народа. Паника, брбљање, малодушност, колебљивост и страх пред тешкоћама. Превелика радозналост, нетачност (питање извештаја), небудност према непријатељима, која је знак подцењивања снаге окупатора, и ако би се продужило с тим довело би до страшног издајства пред фаш. окупатором.

Несавладавање парт. линије, недовољна политичка зрелост, неправилно схватање директива а са тим појава прирепаштва и опортунизам (Призрен, Митровица).

⁷ Види док. бр. 8, напомену бр. 24.

Непотребне прибелешке и цедуљице. Појава бирократизма, хвалисање, каријеризам у очекивању да ће као комунисти засјести када се побиједи.

Дисциплина попустила. Одбијање извршења задатка. Појава критизерства које руши ауторитет руководства (МК је крив за ово или оно).

Да би се извршио снажни заокрет да наша парторга постане права комунистичка организација која ће моћи да изврши задатке који се постављају пред њом — постати правим и јединим руководиоцем обесправљених и поробљених маса на Космету у њиховој борби за коначно ослобођење, потребно је да редови Партије буду чисти од свих туђих елемената, да у њој буду достојни синови радног народа. Зато треба чистити, учврстити и проширити нашу парторгу.

Партију чистити: а) сви они који покажу знаке кукавичлука, који на било који начин избегавају, одричу или се плаше да изврше који било додељени задатак, тим врше издају а свака се издаја кажњава избацавањем из Партије а у тежим случајевима и смрћу; б) све оне који се нису саживели са парт. линијом, ко ма каквим поступцима слаби јединство Партије не може се налазити у редовима Партије.

Учврстити, осигурати чврсте везе. Предвидети и теже прилике- Повећати одговорност, епровести што чешћу контролу. То не смије бити само контролисање (бирократизам) него конкретно исправљање и помоћ руководиоцима и појединцима. Одражавањем свога рада контролисати себе. Појачати будност према непријатељу, појачати конспирацију. Постићи гвоздену бољшевичку дисциплину која ће понићи из схватања улоге Партије у данашњим борбама. Самокритички се односити према свим грешкама и недостацима.

Проширити парторгу. У данашњој ситуацији најбољи синови народа треба да су у Партији. Не бојати се од увлачења у организацију људи који су пожртвовани и ода ни и који хоће да се боре под руководством КПЈ без обзира на њихову политичку уздигнутост, јер ће се они убрзо у Партији кроз борбу подићи и учити.

Крајем фебруара 1942. г.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Обласни комитет
Комунистичке партије Југославије
за Космет

ИЗВЕШТАЈ СЕКРЕТАРА ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОД 23. МАРТА 1942. ДРУГУ ТИТУ О ВОЈНО ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ И О СТАЊУ ПАРТИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ У ОБЛАСИ¹

Драги друже Тито,

Као карактеристични моменат у данашњој ситуацији јесте оријентација Турске. Ове масе невероватно вежу свој став према Турској. Ова симпатија која постоји према фашистичкој Немачкој отпала би. Симпатије према Немцима су отпочеле у крајевима око Косовске Митровице где су Немци као окупатори.²

Из резолуције³ се види да су масе колебљиве (арнаутске) и да се то сваким даном продубљава. То пред нама намеће Аужност да га ми каналишемо у правцу према окупатору. "V Митровици већ политиком окупатора којом повлашћује недићевце и мисли да их доведе, довешће до удара Арнаута на њих и окупатора.⁴ Према последњем извештају другови раде на формирању одреда.⁵ Он ће помоћи на одбрани арнаутских села од четника. Арнаути су наоружани. Али радници у Руанику и Фабрици су ненаоружани и чекају моменат када би се прикључили. 50% одмах би отишло у партизане. Ми смо јавили друговима пут Прокупља да са њима успоставимо контакт. Али изгледа да сада неће успети шшто је већ створен фронт.

Пета колона је јака (оријашка). Ту се налазе сви градски елементи сем најсиромашнијих. По селима имају везу преко барјактара племена. Фашистички окупатор и

¹ Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ИРПЈ, рег. бр. 1695/У, 3—79 (42).

Део овог извештаја који се односи на одреде објављен је у 1. књизи IX тома, под бр. 46.

² Види док. бр. 3, напомену бр. 3.

³ Види док. бр. 10.

⁴ До очекиваног сукоба између петоколонаша албанске националности и недићеваца, због припајања Косовске Митровице са околином „Недићевој Србији“, није дошло. Окупатор је, поред постојећих супротности између појединих квислиншких група, успевао да обезбеди њихово јединство на линији борбе против народноослободилачког покрета.

⁵ Обласни комитет је настојао да поново формира партизанске одреде у Ибарској долини и на Копаонику, али то у тадашњој ситуацији није ДЈогао остварити.

пета колона успевају још да за себе вежу добар дио маса. Да их наоружавају „у одбрану отаџбине“. Влада Мустафа Крује послала је на Косово 20000 наполеона да купе дио људи. Али једна ствар: [сем] купљених људи, од Арнаута неће отићи нико на други фронт. У уништењу пете колоне ми до сада нисмо ништа урадили. Недостатак: слаб утицај на шћиптарске масе и малобројност кадрова шћиптара.

Једна ствар се пред нас поставља; масе је потребно учити и водити. Зато се мора акутно дјелати да масе виде у пракси што су то комунисти и зашто се они боре. Велике су тешкоће пошто је створена велика шовинистичка мржња. Косово је подијељено између окупаторске војске: Немачка, Италија и Бугарска. Према конкретној ситуацији у појединим дјеловима намећу се и конкретне форме борбе.

Један од пресудних елемената за прелом код маса јесте и Албанија. Зато је тамо потребна помоћ јер има услова.

Окупатор је у последње вријеме предузео масовну интернацију словенског елемента- Сем у Пећи свуда је захватила реакционарни део. У Пећи је закачила масе које су под нашим утицајем. Супротстављање интернацији није се могло спровести.

Детаљније о ситуацији ће вам рећи друг делегат ОК, друг Дућ,⁶ који је исто тако делегиран од стране руководства са другом Милом⁷ на сређивању, односно стварању Партије у Албанији.⁸

Наша организација је, као што сте били обавештени, била доласком окупатора разбијена.⁹ Најбољи кадрови су отишли. Почело се изнова. Споро је ишло организационо јачање, остатак другова није могао да да од себе онолико колико су могли пошто нису схватили линију и нису се могли снаћи.

У последње вријеме ствар је кренула на боље и резултат тога јесте формирање, односно учвршћивање 5 МК, и то: Пећ, Косовска Митровица, Приштина, Урошевац и Призрен. Баковачка организација јача. Имамо пунктове — Гњилане, Вучитрн, Подујево, Дреница, Ораховац. Могло би бити успеха али смо у недостатку кадрова — активиста. Број чланова 343, од тога броја у заробљеништву налазе се 15, у интернацији у Албанији 26. Чланова радника 120, се-

⁰ Душан Мугоша

⁷ Миладин Поповић

⁸ Види док. бр. 8, напомену бр. 12, као и том II, књ. 6, док. бр. 56.

⁹ Види док. бр. 8, напомену бр. 3.

љака 125, интелектуалаца 93, официра 3, занатлије 2. Од тога жена 21. По националности: Арнаути 52, остали Словени. Од Арнаута су 16 из Албаније. Чланство је младо, неискусно и још није овладало линијом. Не умије да се снађе, да налази форме рада, да прилази масама. Запињемо из свих сила да људима помогнемо. Али смо у недостатку материјала- Историју немамо сем 5 глава. Сад радимо на умножавању. Сваког дана издајемо извештаје радија и то на српском и арнаутском. Скоро у свим местима. Техника за сада задовољава али у једној мало тежој ситуацији неће моћи. Недостатак папира.

По војној линији смо радили али до скоро нисмо имали тачне претставе, сада смо преузели темпо у повезивању и стварању одреда.¹⁰ Највише је обухваћено у Пећи. Има обухваћено близу 700 људи. Приштина 500. Митровица око 300. Ту постоје услови. Призрен 200, Урошевац 200. Све су ово бројке од прије месец дана. У случају партизанских акција недостатак је само у неискуству људи. Зато у једном писму које смо послали за вас и једно за ПК Србије тражили смо да нам пошаљу некога инструктора, пошто већ имају људи који су прошли кроз ватру. Оружје лудства које је обухваћено слабо стоји. Свега 110 [пушачка] и 2 п. митраљеца. Снаге окупатора у овом моменту су: Митровица има 2—3 батаљона Немаца. Италијана у осталим деловима: Приштина, Пећ, Призрен и т.д. око 20000 људи. Окупатор је невероватно слаб. Боји се да иде у борбу. Косово је артерија која иде за Санџак. Она, наравно, иде преко Албаније.

ОМЛАДИНА

Секташки се односило према омладини, то је ишло упоредо са слабошћу партијске организације. У последње вријеме ту се направио заокрет у правцу масовног окупљања омладине. Имамо и резултата. Пећ 590 Омладинаца, Баковица 35, Призрен 200, Урошевац 95, Приштина 250, Митровица 100 (ту се наставило секташтво). Урошевац, Приз-

¹⁰ Не ради се о партизанским одредима какви су били у осталим крајевима Југославије, него о позадинским одредима. Ови одреди се нису удаљавали са свога терена, нити су изводили акције (изузимајући • Метохијски одред — види док. бр. 1, напомену бр. 1). У њих су укључивани они људи на које се рачунало да ће поћи у борбу. То су били конспиративни одреди са могућношћу прерастања у јединице за вршење акција, односно за прикључивање неком оперативном одреду када дођу у везу с њим. Види док. бр. 16, део под III и док. бр. 21, део под II.

рен, Приштина еу организације од прије 2 месеца. Могућности су велике али се појављује бирократизам који преносе партијци на омладинце. Против тога ће се повести најоштрија борба.

ЖЕНЕ

Секташтво и несхватање улоге жена. Ту се сасвим мало урадило код српских и црногорских, код арнаутских ништа. Пећка организација је нешто радила — конференције.

ФИНАНСИЈЕ

Са те стране некако се пролази. Свака месна организација за себе налази сретстава. Ту се не сналазе да створе добру материјалну базу, а за то има услова.

Ми смо до сада више пута покушавали да дођемо у везу са вама или макар којим руководством од којих би добили материјал или упутства. Изгубили смо око 20 људи.¹¹ Ми смо мало били лијени прошле године, јер се могло преко Србије успоставити веза.

Ово писмо је пуно грешака, јер овај друг је изненадно дошао и мора да иде.¹² Али наш је један мали захтјев да нам помогнете у савјету, директиви, инструктору или макар чему.¹³ Друг ће вам реферисати о стварима у Албанији. ОК је спровео у дјело директиву повезати се са Албанијом. Ту би сада требало обилата помоћ да се Албанија претвори од баре империјал. у огњиште. Онда би се помогла борба Црне Горе. Важно би било да знамо какав ће правац и

¹¹ Од јула 1941. па све до времена када је написано ово писмо, Обласни комитет није имао везе с Централним комитетом КПЈ нити с партијским руководством суседних покрајина. Покушавао је више пута да успостави везу преко ПК КПЈ за Црну Гору, па је у том правцу слао наоружане групе комуниста и скојеваца. На том путу су настрадале две групе, једна при одласку, друга при повратку. Погинуло је 19 другова и једна другарица. Огпирније о томе види „Устанак народа Југославије 1941“, књ. II, стр. 237, „Војно дело“, Београд, 1963.

¹² Односи се на Душана Мугошу, који је, на путу из Албаније у седиште ЦК КПЈ, свратио у Обласни комитет за Космет. Он је, после дугог и напорног пута, стигао у ЦК (код Гламоча) тек средином августа 1942.

¹³ Друг Тито је 22. септембра 1942. одговорио на то писмо пославши Обласном комитету упутства за рад и најнужнији материјал (види том II, књ. 6, док. бр. 58).

куда да буде партизанска војска да би ми помогли и нашим снагама.

Примите много другарских комунистичких поздрава
од Црног и свих другова.

23. III 1942. г.

П. С. Македонци су мислили преко нас да се повежу. Скопска организација је била разбијена. Сада се срећује. Код нас се налази један илгалац Македонац. Аруг ће вам причати о Македонији.

БР. 12

ИЗВЕШТАЈ ИНСТРУКТОРА ОБААСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ ПРИ МК ПРИЗРЕН ОД 25. МАРТА 1942. О СТАЊУ И РАДУ ПАРТИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ У ПРИЗРЕНУ¹

Драги другови,

разговарао сам са Дућом,² и он је сигурно причао вама како је код нас. Овде после апшења настала извесна заплашеност.³ Активисти морали су се склонити, неки које су тражили а и неки за које се претпостављало да могу бити тражени. Одмах смо предузели да се прилике поправе. Нелије су се почеле састајати редовно — сад је већ скоро нормално — али смо се ипак са овим апшењима многе ствари су се нам одмакле, не тако опасно али ипак.⁴ Ова апшења су довукла Шиптаре у извесној мери ка реакционарним позицијама. Ово не у великој мери. Т.ј. више моментално на

¹ Оригинал (писан мастилом, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 114, к. 6, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/570—571.

² Душан Мугоша

³ У то време партијска организација у Призрену је извршавала неке конкретне задатке; између осталог растурила је летке и прогласе Обласног комитета КПЈ за Космет. Италијанске окупационе власти уз помоћ албанске полиције, предузеле су репресалије. Том приликом је ухапшено око 15 људи, међу којима је било неколико чланова партије.

⁴ Нејасно написано. Хтело се рећи: Овим хапшењем се показало да су нам у досадашњем раду неке ствари промакле.

изглед, а објективно нијесе се радо одазвали за „добровољце“. Јављају нама да у извесним општинама „добровољци“ нису успјели. Само ми још нијесмо све то добро прочекали и видјели непосредно. То морамо урадити. Овде у Призрену са Шиптарима доста тешко. Још увијек слабо. Али форсирамо, не дамо станути активистима Шиптарима. Код Срба ствар иде добро са омладином, нарочито с радничком. Али сад илегалство неколико активиста отежава рад. "Умножили смо „Основе лењинизма" у 20 примерака. 1 ком. послали за Бак.[овицу], 2 ћемо или 3 послати у Урошев. [ац] јер сигурно они немају. Послали смо на села, уз њих смо додали неколико чланака Лењинових из „Дечје болести левичарства у комунизму", из стратегије и тактике, као и о селачком питању и о оружаном устанку. Исто-рију радимо у 35 примерака, умножили смо 3 главе, а одкуцали 6 и даље радимо. Послаћемо и вама.

Рад код омладине је широк, код српске; код Шиптара углавном на ноћном курсу, али још не задовољавају активни и васпитне групе. Код српске омладине је обухваћено у граду 80—90, али не све у активе, него активни имају ову омладину око себе. Да би се ту правилно прошло одржали смо пленум СКОЈ-а са 12 активиста и помажемо одлазећи сами на активе. Са Шип.[тарима] иде споро и тешко, али идемо.

Са теоретским курсом смо били престали до сад, а сад продужујемо.

У Луми предузели смо већи рад. О томе може Ицо⁵ да исприча. Данас смо добили извештај из Средске и Сиринића где се друг Ајт.[®] налази већ 15 дана. Јавља да су у Средској апшења оставила тежак утицај, окупатор довео карабињере и терају на кулук стално па је извесна потиштеност. Још једна невоља што људи тамошњи већ се разилазе за пословима и то осетно. Изгледа да је и ћелија још слаба, опет Ајт. прирепаши примајући у партију двојницу за које вели само да су били опасни да створе неку групу, али тобож у партији ће се поправити. Поставио сам шта да ураде. Пише да је био у Сиринићу (Штрбце), тамо је боља ситуација, каже да је обухваћено у војсци до 200 људи, тако он „углавном" обавештава, у Средској има 9 оних старих из одреда, али слаби, не састају се редовно, одлазе сваки дан. Свуда тамо омладински рад слаб. За све то и тамо и овде можемо да урадимо да у најкраће вријеме овде оспо-

⁵ Ицо Тунић

⁶ Предраг Ајтић, у то време секретар Месног комитета КПЈ за Призрен.

собимо активисте које би могли одаслати за појачање рада у околним мјестима. За сад и *сувише* млади а политички и теоретски сасвим слаби.

Најновије, да агенти Дражини раде, и њихов се рад осјећа, како у Сиринићу и Средској тако и у граду. Ми предузимамо шта можемо, кад их откријемо. Јавићемо.

Са финансијама не можемо да изгавимо, то опет долази због слабости парт. орг.

За који дан одржавамо пленум М.К. Послије тога доћи ћу да се видимо.

25.-Ш-942
Приз.

Друг. поздрав
Милија*

БР. 13

ПРОГЛАС ЦЕНТРАЛНОГ КОМИТЕТА КП АЛБАНИЈЕ И ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСМЕТ ОД МАРТА 1942. АЛБАНЦИМА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ ЗА СТУПАЊЕ У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКУ БОРБУ¹

ШНИПТАРИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ: РАДНИЦИ, СЕЉАЦИ И ГРАБАНИ!

Рат који воде храбри народи Совјетског Савеза против крвавог фашизма задивљује цио свијет. Више од девет мјесеци хорде фашистичких звијери, пошто опустошише, поплачкаше и поробише највећи дио Европе, опијени лаким побједама, окренуше своје крваво оружје против Совјетског Савеза, богате и мирољубиве земље, отаџбине совјетских радника и сељака.

Хитлер, заједно са својим слугама, мислио је да ће против себе имати једну слабу војску и да ће (једним муњевитим ратом) остварити своје плачкашке намјере. Али, он се преварио, јер је против себе нашао сретне народе С.С.С.Р-а, предвођене од [слав]не Свесавезне партије (бољ-

⁷ Милија Ковачевић

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ИРП Србије, рег. бр. 122, к. 6, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/572—

шевика) и великог друга Стаљина, који су устали као један против фашистичког мрака, нашао је против себе славну Црвену армију, која као неосвојива држава задаје смртне ударце освајачком фашизму.

Ево четврти мјесец од како се фашистичка војска повлачи испред силне навале Црвене армије. Хитлерова војска губи људство и материјал, губи свој морал, губи вјеру у побједу, јер пред собом има непобједиву херојску Црвену армију, има јединство совјетских народа, који су устали као један човек да одбране оно што су у току 24 године изградиле, да одбране совјетску отаџбину и своју слободу. Црвена армија задала је и задаје смртне ударце варварском и крвавом фашизму и није далеко дан његовог потпуног уништења.

Борећи се против крвавог фашизма совјетски народи се боре како за своју слободу тако и за слободу свих поробљених народа Европе. У овом рату све културно човечанство је на страни Совјетског Савеза, исто тако велики народи Енглеске и Америке су у савезу са Совјетским Савезом да би удруженим снагама збрисали фашизам са лица земље. Мали народи поробљене Европе устали су против фашистичких окупатора који запалише свијет, и чине велика херојства у овој национално-ослободилачкој борби. Поробљени народи Балкана латили су се оружја против варварског фашизма.

ШБИПТАРИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

Ви, а заједно с вама и сви потлачени народи Југославије, преживели сте црне дане под јармом ненародних режима Југославије. Доласком фашизма ви сте мислили да је дошао и дан вашег ослобођења.

Крвави фашизам настојава да вас обмане како је тобож својим крвавим оружјем вас ослободио и ујединио са „Великом Албанијом“. Нажалост, као што видите и сами, запали сте у још теже ропство. Фашизам је поставио понова на власт бегове и аге, издајнике арнаутског народа (Ферхат-бег Драга,² Иљаз Агуши и др.), који су прије рата

² Ферхат - бег Драга, богаташ из Вучитрна. У бившој Југославији је био посланик и врло поверљиво лице режима. Када су после окупације, априла 1941, великоалбански квислиншки елементи формирали организацију Национални савез Шиптара (1лЉја кот1)1:аге 8ћд1р1:аге), он је био на челу те организације, а његов син, Али Драга, био је представник те организације у Недићевој влади, као њен министар. За све време рата био је велики непријатељ НОП-а и отворени слут окупагора. После ослобођења, бежећи од народне власти, одметнуо се у шуму, где је и умро.

били у служби ненародних режима Југославије живећи на рачун вашег труда, људи који су продавали и продају част свога народа само да би напунили своје џепове.

Слуга фашизма у Шћипнији, издајник Мустафа Круја настојава да што јаче стеже ропске ланце шћиптарског народа, пљачка ваша имања, одузима вашу жетву и живу стоку да би тиме нахранио непријатеље нашега народа — фашисте. Осим народног труда, издајник Мустафа Круја даје као дар непријатељу и крв синова нашега народа. Настојава да вас обмане како је тобож у интересу нашега народа да се латите оружја и да се борите за њихов рачун, покушава да вас употреби као слијепо оружје за остварење њихових мрачних циљева, за угушивање национално-ослободилачке борбе суседних народа. Хоће да вас одводи у борбу против народних партизана који се боре не само за своју слободу него и за нашу, за слободу свих поробљених народа.

У овој национално-ослободилачкој борби, у којој се одлучује судбина свих народа, треба да и ми учествујемо с оружјем у руци да би се једном за свагда спасили ропства. У овој ослободилачкој борби нећемо бити сами. Радни народи Совјетског Савеза који се као лавови боре против фашизма, заклетог непријатеља човечанства, обезбедиће како нашу тако и слободу свих осталих народа, који ће послуже моћи да бирају владе по својој вољи и неће бити угњетавани и потлачени од стране ненародних режима.

Слободољубиви народи, као и народи поробљени од крвавог фашизма, сједињују све своје силе да би се ослободили испод фашистичког јарма и да би збрисали фашистичког непријатеља са лица земље. Сигурност наше победе је потпуна.

ШКИПТАРИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

Не вјерујте лажима издајника! Немојте помагати непријатеља шаљући своје синове да би се борили за његове интересе, него ометајте борбу фашизма, не дајте му ни зрна пшенице, ни кап воде. Дижите се сви против фашистичког окупатора. Повежите вашу борбу са борбом ваше браће у Албанији и борбом суседних народа Црне Горе, Србије и Грчке који су умали у борбу против фашизма. Повежите ваше борбене редове са свима поштеним Србима и Црногорцима на Косову и Метохији који су спремни за протеривање фашистичког окупатора као и свих оних који су жељ-

ни предратног времена и предратне пљачке, да бисте по-
сдије тога могла да успоставите праву и истиниту власт.
*Оружје које сте добили окрените против фашистичког оку-
патора и његових слугу, против шипијуна, четника и шћип-
тарских милиционара који су тијесно повезани међу собом
и који добијају оружје од фашистичког окупатора да би
се борили против народних партизана који су пријатељи
поробљеног шћиптарског народа. Стварајте партизанске
одреди и уједините се са црногорцима и српским партизан-
ским одредима. Тако братски уједињени са осталим народ-
ним партизанима Југославије у национално-ослобоАилачкој
борби, стварајте што прије заједнички фронт против свих
непријатеља народа, јер је то једино исправни пут да бисте
дочекали своје ослобођење.*

У бој, онда; у последњи бој, јер је куцнуо последњи
час!

Живјело братство и јединство свих народа у национал-
но-ослободилачкој борби!

Живио С.С.С.Р — градитељ социјализма и земља брат-
ства међу народима!

Живјела непобједива радничко-сељачка Црвена ар-
мија!

Живио непобједиви ослободилачки фронт свих патри-
отских снага народа Југославије и Шћипније против фашист-
ичког окупатора!

Живјели наши храбри партизани, ослободиоци на-
рода!

Живио велики наш друг Стаљин, вођа и организатор
прошних, садашњих и будућих побједа!

Живјела Компартија Југославије!

Живјела Компартија Шћипније!

Живјела Свесавезна компартија (бољшевика)!

Живјела Комунистичка интернационала!

Напријед у побједу против фашистичког окупатора, за
слободу и љепшу будућност народа!

ЦК. Ком. парт. Шћипније³
О.К. Ком. парт. Југославије
за К. и М.⁴

³ То јест: Централни комитет КП Албаније.

⁴ То јест: Обласни комитет КПЈ за Косово и Метохију.

**ПИСМО ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА СКОЈ-а ЗА КОСМЕТ ОД
АПРИЛА 1942, МЛАДИМ КОМУНИСТИМА О СТВАРАЊУ
ЈЕДИНСТА ОМЛАДИНЕ У БОРБИ ПРОТИВ ФАШИЗМА¹**

ПИСМО МЛАДИМ КОМУНИСТИМА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Другови и другарице!

Нападом на Совјетски Савез, фашизам је истовремено објавио рат до потпуног уништења и свим комунистима. Од тог дана, на позив КПЈ и нашег ЦК СКОЈ-а проглашена је — као и у сваком рату — мобилизација свих наших снага. Од тог дана, сваки млади комуниста постао је војник велике народно-ослободилачке војске, постао је активни учесник у великој борби, која се — под руководством Совјетског Савеза — води против највећег непријатеља човечанства, заклетог непријатеља омладине — фашизма. Под вођством Комунистичке партије Југославије, југословенски народи су се дигли да — борећи се против фашизма — убрзају час потпуног ослобођења самог себе. У тој светој борби, која је објављена фашизму од стране наших народа, нама младим комунистима одређен је зада/гак од стране храбре КП Југославије да читаву омладину, читаву младу генерацију Југославије, укључимо у ту борбу, да створимо јединство младих радника, сељака и интелигенције свих земаља Југославије, свих младића и девојака, у борбу против заједничког непријатеља свих — фашизма. И, као истински војници, скојевци су под руководством свог ЦК, уз помоћ мудре КП, озбиљно прионули раду да са своје стране помогну општу народну борбу и да изврше оно што су им поверили њихови старији другови. Имајући увек пред очима специфичности и посебне околности у појединим крајевима Југославије, млади комунисти су окупили, а окупљају и данас читаву омладину, уздизали су је и још увек уздижу у борби против фашизма, повезујући тежње омладине ка бољем и срећнијем животу са успехом општенородне борбе против фашизма.

Такав задатак је постављен и увек се поставља пред младе комунисте Косова и Метохије и они — као дисциплиновани војници — треба да га спроводе у живот. Али, да би

¹ Оригинал (на албанском језику, умножен на шапирографу) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 112, к. 6, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/580—585.

извршили тај задатак, неопходно је да млади комунисти Косова и Метохије имају у виду носеону и специфичну делатност, коју је доласком на Космет извршио фашизам уопште у народу, а повезано са омладином, јер је све то оставило дубоке трагове на живот и схватања читаве омладине.

Фашизам је успео да придобије [део] шиптарских маса, искоришћавајући њихово незадовољство до кога су довеле владе противнародних режима у Југославији распирјујући националну мржњу међу народима. На тај је начин окупатор спречавао јединство народа и створио велику препреку на том путу. То је захватило и шиптарску омладину.² Она је сматрала да ју је фашизам ослободио, те је због тога све поизвршавала сва његова наређења и наређења његових понизних слугу. На тај је начин између ње и српске и црногорске омладине, која је још од почетка била спремна да се бори против фашизма, створено скоро неизгладиво [не] пријатељство. У таквој ситуацији, рад младих комуниста на стварању јединства омладине Косова и Метохије и на њеном укључењу у борбу против фашизма био је врло тежак. Фашизам је привлачио к себи шиптарску омладину и стално је хушкао против српске и црногорске омладине.

Међутим, догађаји у свету (неуспеси фашизма на Источном фронту, политика Енглеске, Америке, Турске и других), народноослободилачка борба суседних народа против фашистичког окупатора (Србија, Црна Гора, Албанија) и фашистичка политика (одузимање земље од сељака, незапосленост, недовољна исхрана, велике шпекулације, распиривање националне мржње итд.) на Косову и Метохији, — све је то одушевило шиптарске масе, а такође и омладину. Скупоћа и недовољна исхрана, незапосленост и шпекулација погађају читаву омладину, а такође и шиптарску омладину. А распиривање националне мржње наноси јој штету, јер го може да уништи омладину и народ. Могућност иселења из родног краја, из вољене земље, ствара неку врсту незадовољства у срцима младих, па према томе и шиптарске омладине. Такво тешко животарење, које јој је донео фашизам, у потпуној је супротности са оним, за чиме тежи омладина, — за бољим и срећнијим животом младих. Шиптарска омладина почиње да увиђа да није национално ослобођена, да се пред њу поставља борба за национално ослобођење, на чијем су се путу испречили фашизам и његове слуге. Догађаји ће потстакнути и шиптарску омладину да увиди да је њена борба немогућа — а то се већ сада код

² Мисли се на ону омладину албанске националности коју је окупатор успео да заведе својом пропагандом.

неких примећује — без солидарности са свим оним земљама које се боре против фашизма. Сада се већ такорећи изједначује положај готово читаве омладине; скоро сва омладина је незадовољна фашизмом и на тај су начин створени сви објективни услови за стварање јединства младе генерације и за њено ступање, у борбу против фашизма. Из тога произилази да млади комунисти (скојевци с Космета) могу да окупе већину омладине по следећим питањима:

1. Борба за национално ослобођење испод јарма фашистичког окупатора. (Њој припада: истеривање фашистичког окупатора, признавање права свих народа на Косову и Метохији, борба против распиривања националне мржње, борба против V колоне и осталих слугу фашистичког окупатора, који ометају ослободилачку борбу).

2. Солидарност са свим народима и земљама које воде борбу против фашизма (Совјетски Савез, Енглеска, Америка и поробљени народи).

3. Борба за праведнији живот омладине Косова и Метохије (за бољи живот и сигурнију будућност читаве радничке, сељачке и интелектуалне омладине).

Радећи тако, старајући се о припремању омладине за борбу, уједињујући преко разних форми, стварајући јединство младе генерације, млади комунисти Косова и Метохије — ти млади војници — биће на најбољем путу да одговоре великом задатку који је пред њих поставила КПЈ, а такође и да безгранично помогну свенародну борбу против фашизма, борбу својих народа на Косову и Метохији.

Извршење великог и врло одговорног задатка, који је пред младе комунисте поставила КП Југославије, потпуно је немогуће без правилног схватања младих комуниста (скојеваца) о томе шта значи њихова организација, без јачања и омасовљења Скоја, без правилног постављања рада у најосновнијим скојевским организацијама — активима.

Пре свега, не смемо заборавити да је СКОЈ комунистичка организација која је под руководством КПЈ и да у њу улазе сви омладинци који се осећају комунистима, који хоће да се боре за срећнији живот омладине, тј. за социјализам, те да се васштвавају у духу марксизма-лењинизма. Из те дефиниције види се да у СКОЈ улазе само одабрана омладина, што значи да се СКОЈ не сме нити може изједначити са свом омладином, или са покретом антифашистичке омладине, јер би нас у том случају такво схва-

тање удаљавало од СКОЈ-а, јер у том случају СКОЈ не би био схваћен онако као што уствари јесте: Руководилац радничке омладине, организација којој је КП поверила мобилизацију и окупљање читаве омладине. Такође је потребно да се укључе у Ској сви они који за то испуњавају услове, јер ситуација намеће ангажовање већег броја омладинских руководилаца. Из таквог јединства омладине против фашизма израстаће све већи број младих комуниста, а онда ће СКОЈ морати да се стално проширује, а у првом реду међу шиптарском омладином.

Паралелно са проширењем Скоја потребно је да се он и учвршћује. То значи да сви млади комунисти морају озбиљно да схвате шта значи бити мобилисан војник велике народно-ослободилачке војске. Пошто им је поверен тако частан задатак, пошто имају част да буду међу првим редовима велике народно-ослободилачке војске, они су спремни — као и сви војници — да извршавају задатке који су им поверени. Због тога код сваког члана СКОЈ-а треба да порасте одговорност и дисциплина, јер искуство у борби показало је да свака слабост, свако неразумевање одговорности, свако оклевање у извршењу задатка, — претставља корист за непријатеља и једнака је са издајством, а данас бити издајник претставља највећу срамоту.

Наши активни треба да нам служе за повезивање са најширим масама младих. У њима млади комунисти треба да се договарају како ће најбоље моћи, којим формама да окупе омладину, да створе јединство омладине на свом подручју. Дакле, активни претстављају стубове око којих треба да се збија омладина уз истоветне пароле, они треба да буду моторна снага борбе младих, живота омладине. Због тога, и унутрашњи живот актива (састанци) треба да се организује у том духу, у духу другарства, помоћи, размене искустава у раду од једног до другог састанка, у раду међу осталим омладином тог подручја, на курсевима за оспособљавање омладине да рукује оружјем, на помоћи Скоју, на преношењу политичке линије ЦК КПЈ на читаву омладину, на популарисању КП — тог највећег пријатеља младих.

Крупни и тешки задаци постављају се нарочито пред младим комунистима Шиптарима, пред њиховим активима, јер је на њима да раде да се читава шиптарска омладина одбија — а она се стално одбија — од фашизма и његових лажи, да раскринкавају оне који распирују националну мржњу, да истичу потребу јединства читаве шиптарске омладине и свих осталих снага (пре свега српске и црногорске

омладине) у борби против свих оних снага које теже враћању на старо, како би кроз тај рад могли да искорене непријатељство које су фашисти распиривали међу омладином. Тај рад треба да помогну млади комунисти из редова српске и црногорске омладине, који треба да настоје да читава српска и црногорска омладина рашчисти са старим, да се супротстави свим каснијим настојањима за враћање на старо.

Активи женске омладине треба да уложе максималне снаге да се — упоредо са јединством српске и црногорске омладине — озбиљно позабаве питањем продирања међу шиптарском женском омладином, да њу упознају са данашњом борбом, да код ње развију интересовање и да је укључе у борбу против фашизма.

Улогу омладинског руководиоца не може са успехом да врши онај ко се не васпитава у духу марксизма-лењинизма, онај ко свакодневно не ради на том тешком послу. Због тога, свети је задатак сваког младог комунисте да се васпитава у духу марксизма-лењинизма, да кроз борбу и учење, кроз теорију и праксу, проширује свакодневно своје знање. Јер, изучавањем марксизма-лењинизма стварају се перспективе за рад сваког младог комунисте, постаје му јаснија борба у којој учествује, а постају му јасније и жртве које подноси и које треба да подноси у тој борби, а то ће му помоћи да постепено дође до схватања.

Младим комунистима Косова и Метохије постављен је тежак и одговоран задатак: да уједине читаву омладину, да створе јединство читавог младог нараштаја Косова и Метохије и да га укључе у борбу против фашизма, у општенародну борбу коју води КПЈ. Извршење тог задатка уско је повезано са учвршћењем рада младих комуниста, са учвршћењем и проширењем њихове организације, са јачањем одговорности и дисциплине сваког СКОЈ-евца, учешћем сваког младог комунисте на раду око јединства омладине.

Млади комунисти — млади војници народно-ослободилачке војске, која је на Косову и Метохији у фази формирања, ослањајући се на мудра упутства храбре КПЈ и на свој ЦК СКОЈ-а и користећи се искуствима младих комуниста осталих крајева Југославије, треба да учине и последњи напор да извојују прву победу против фашизма у борби за масе омладине, у борби за јединство тих маса. Они

морају да изврше тај задатак, јер су одговорни како пред народом, тако и пред својим старијим друговима Комунистичке партије Југославије.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Почетак априла 1942. год.

Обласни комитет
Комунистичке партије Југославије
за Косово и Метохију³

БР. 15

ПРОГЛАС ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОД 1. МАЈА 1942. НАРОДИМА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ ПОВОДОМ ПРОСЛАВЕ МЕБУНАРОДНОГ ПРАЗНИКА РАДА*

НАРОДИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ: РАДНИЦИ, СЕЉАЦИ, ГРАБАНИ!

Овогодишњи међународни празник рада Први мај прославља радничка класа, заједно са свима народима света, под изузетним приликама најкрвавије борбе у историји човечанства, борбе која се води на живот и смрт између добра и зла, између светлости и мрака, између слободе и ropства — између Совјетског Савеза, отаџбине радника и сељака, наде свих трудбеника света, с једне стране и фашистичке Немачке и њених вазала с друге стране. Сви поробљени народи, сви слободољубиви народи, све оно што жели напредак и културу, живот и слободу, рад и срећу, мир и благостање стало је на страну Совјетског Савеза — против варварског фашизма. Већ десет месеци непобедива Црвена армија задала је и задаје низ тешких удараца пљачкашко-разбојничким хордама и тиме разбила бајку о непобедиво-

³ На овом писму је погрешно стављен потпис Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију место Обласног комитета СКОЈ-а који га је написао и упутио омладинским организацијама у Области. Ову напомену редакција даје на основу изјаве Мите Миљковића, тадашњег секретара Обласног комитета СКОЈ-а за Космет.

¹ Оригинал (умножен на шапирографу, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 125, к. 6. и у Архиву ИРПС у Београду, рег. бр. 1967, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/586—588.

сти немчаке фашистичке војске. Руковођен храбром Свесавезном комунистичком партијом (бољшевика) и мудрим другом Стаљином, учитељем целокупног напредног човечанства СССР са својом Дрвеном армијом је грозна сила која ће још у току ове године разбити и у прах претворити крваву људску неман — фашизам.

Међународном пролетаријату, свима угњетеним и обесправљеним, свим трудбеницима, овогодишњи празник Први мај биће потстрек за још жешћу и беспошtedнију борбу против фашизма, да би тиме потпомогли борбу СССР-а и убрзали час коначног ослобођења нападеног човечанства.

НАРОДИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

Прошла је крвава година, година патњи и невиђеног страдања, година најтежег ропства и незапамћеног терора над недужним народима Југославије. Но истовремено, то је била и година највећих прегнућа и борби народа против крволочних окупатора.

Двадесетогодишњу политику ненародних режима Југославије, која је унела неповерење међу народима, искористио је фашистички окупатор. Преко различитих слугу и народних издајица свих врста, покушао је да баци те народе у братоубилачку борбу и међусобно истребљење, како би на рушевинама опуетошених и попаљених градова и села, на крви невино убијених људи, жена, деце и старца учврстио свој систем пљачке и угњетавања. Фашистичком окупатору је у почетку делимично успело да завади Србе и Хрвате, Србе и Македонце, Шћиптаре и Црногорце и друге.

Нападом на СССР, на позив Комунистичке партије Југославије дижу се најоданији синови народа: комунисти и поштени родољуби, у беспошtedну борбу против мрског окупатора и његових слугу. Херојски партизани с пушком у руци боре се за слободу и част својих народа. Скоро годину дана они воде упорне и крваве борбе са фашистичким окупатором по планинама и пољима земаља Југославије. Нападајући његову војску, његове животне центре, рушећи мостове, дижући у ваздух складишта и возове претворише своје земље у опседнути логор за фашистичке уљезе. И поред најкрволочнијег варварства: на хиљаде и хиљаде побијених људи, попаљених и опљачканих домова, упркос издајствима различитих Павелића, Недића и других изрода, борба народа и народних партизана није престала. Редови народно-ослободилачке партизанске војске с дана на дан попуњавају се са масом нових и нових бораца.

Огромна и моћна партизанска војска ослобођава читаве крајеве и области поробљених земаља Југославије, и успоставља праву народну власт. Народни партизани дали су пример како се треба борити противу фашистичког окупатора и народних издајца и тиме су осветлили образ својих народа пред читавим светом.

Овогодишњи Први мај народи Југославије дочекују у жеку борби са фашистичким окупаторима и он ће послужити за још жешће и одлучније борбе ради њиховог коначног истеривања.

ШЕИПТАРИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

Да ли ћете о овим стварима размислити, и повести мало више рачуна, да ли ћете се о својој будућности и будућности ваше деце побринути, да ли ћете у овим одлучујућим догађајима знати да изаберете пут части и коначног националног ослобођења од јарма вековног ропства — зависи од вас самих. Данас је судбина сваког, па и најмањег народа, у његовим сопственим рукама. Данас је куцнуо час да се једном за увек ослободите. Борба СССР-а је борба за ослобођење свих угњетених и поробљених народа, па и шћиптарског.

Не заборавите глас Комунистичке партије Југославије, глас партије радника и сељака. Сетите се да вас је она и раније, за време вашег робовања под ненародним режимима Југославије, позивала у борбу са свим другим народима противу пљачке, угњетавања и националног ропства, у борбу против великосрпских хегемониста, у борбу за бољи, сретнији и слободнији живот шћиптарског народа. Она вас и данас позива: Оставите лажи разних бегова, шпијуна и издајника шћиптарског народа! Не слушајте приче продајних људи и слугу фашистичког окупатора, који су повезани и са издајницима српског и црногорског народа — четницима. Они су вас лагали и продавали и за време ненародних режима Југославије, они вас и данас лажу и продају. Не идите у добровољце и не одазивајте се позивима за војску, јер окупатор хоће да вас искористи у борби противу народних партизана Југославије и Шћипније. Оружје које сте примили од окупатора окрените противу њега! Интернирањем Срба и Црногораца окупатор мисли да вас завара! Тргните се у последњем часу, пођите путем борбе суседних народа и ваше браће у Шћипнији! Поведите борбу у заједници са Србима и Црногорцима на Косову и Метохији, повежите је са борбом осталих народа Југославије и Балкана!

Заједничким снагама једино ћете моћи да отерате непријатеља! Убијајте петоколонаше, шпијуне и издајнике, као: Сефедин-бега,² Ферхат-бег Драгу,³ Пашук Бибу,⁴ Илијаз Агуша,⁵ Ибрахим Љутвића⁶ и друге! Стварајте партизанске одреде!

СРБИ И ЦРНОГОРЦИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

Ваше ропство је најтеже и најкрвавије. Ви сте у очима фашистичких окупатора ђубре које треба уништити. Вас масовно пљачкају, прогоне и интернирају. Преко разних Недићевих, Пећанчевих и других агената, окупатор хоће да вас одвоји од борбе ваше браће у Србији и Црној Гори. Ти агенти вам говоре да су вам Шћиптари највећи непријатељи и да није време за борбу против окупатора. Таквим причама они желе да скрену вашу борбу са јединог и главног непријатеља и да овековече фашистичко ропство. Знајте, фашизму су дани дотрајали! Совјетски Савез и његова непобедива Црвена армија, заједно са свим угњетеним и слободољубивим народима, уништиће 1942 године фашизам! Ви, као Словени, којима је фашизам најавио рат до истребљења, морате се збити у чврсте редове за претстојећи одлучни бој! На вас пада задатак да укажете и поробљеном шћиптарском народу како се треба борити за слободу, да му помогнете у тој борби — јер вам то поручују остала словенска браћа. Зато не слушајте фашистичке агенте! Не наседајте четничкој пропаганди, јер је у служби окупатора! Убијајте шпијуне и петоколонаше попут Вулевића,⁷ Протића⁸ и других! Устајте против фашистичког окупатора! Идите у партизане заједно са Шћиптарима!

² Сефедин Махмутбеголи, из Пећи, пре рата краљевски сенатор а у току рата отворени слуга окупатора. Кријући се од народних власти, угушио се у земуници.

³ Види док. бр. 13, напомену бр. 2.

⁴ Пашук Биба, из Ибале (северна Албанија), брат Кољ Бибе Мирака, злогласног секретара фашистичке партије и министра унутрашњих послова у квислиншкој влади Албаније. Организатор фашистичке милиције на Косову.

⁵ Види док. бр. 10, напомену бр. 6.

⁶ Ибрахим Љутвић, правник из Призрена, један од организатора фашистичке омладине на Космету, агент Гестапоа и начелник косовскомитровачког среза. Убијен 1948. године као одметник.

⁷ Четнички организатор у Пећи. Погинуо 1942. године.

⁸ Стојан Протић, италијански агент. Партизани га убили 1942. у селу Бијелом Пољу, код Пећи.

РАДНИЦИ И РАДНИЦЕ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

Дан вашег светлог празника рада Први мај пада у години када ће фашизам бити уништен. Отаџбина радника и сељака, СССР, дан уобичајених првомајских свечаности обележиће новим победама над фашистичким уљезима. Херојска Црвена армија прославиће ове године празник међународног пролетаријата и свих трудбеника света на фронту за победу праведне ствари СССР-а и напредног човечанства.

Комунистичка партија Југославије вас позива да борбу против фашистичког окупатора проширите, да је што више распламтите и учините што смртоноснијом за непријатеља. Будите достојни ваше сабраће, хероја Црвене армије, радника свих земаља, радника Југославије, *који бију последњи и одлучни бој за слободу и лепшу будућност радничке гласе и свих радних људи на свету*. По примеру тих хероја данашњице, пођите и ви у прве борбене редове и, *радничком преданошћу и дисциплином*, покажите пут широким масама ваших народа за коначно ослобођење. Радници по фабрикама, рудницама и шумама, *саботирајте! Што мање рада — што више квара, нека буде гесло вашег рада!* Палите магацине, дижите у ваздух мостове и возове, рушите сва саобраћајна средства којим се врши превоз фашистичких трупа и материјала! *Уништавајте све — учините фашистичком окупатору живот несносним!*

ОМЛАДИНО КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

Ви омладинци са Косова и Метохије сте синови оних народа које је фашизам успео да завади и наведе на међусобно убијање. Ваш младалачки дух, ваша љубав према човеку, буни се против овога зла. Ви млади, понос и нада својих народа, осећате сву неправду коју фашизам наноси. Он вас и сада тера да се међусобно мрзите и убијате, како би на томе продужио век своје злочиначке окупације. Ти не смеш изостати од борбе остале омладине Југославије, која активно учествује у општенародној борби против фашизма, не смеш изостати од омладине читавог света, која се бори против највећег непријатеља омладине — фашизма, да би осигурала себи бољи и срећнији живот.

Стога те Обласни комитет КПЈ позива да се окупљаш око СКОЈ-а, *да ствараш јединство младе генерације са Косова и Метохије* у борби против окупатора и његових слугу — петоколониша, у борби која ће ти осигурати живот за којим жудиш: живот среће и благостања. Ступај у парти-

занске одреде! Заједно са својим народима учествуј активно у борби против фашизма!

НАРОДИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ: РАДНИЦИ, СЕЉАЦИ, ГРАБАНИ!

Нека Први мај буде дан почетка активне борбе против фашистичког окупатора! Отпочните са уништавањем свега онога што користи непријатељу! Кидајте саобраћајне везе, сметајте окупатору на сваком кораку! Не дозволите да наша земља буде база за фашистичког окупатора! Ни грама руде, ни зрна жита за окупатора! Створите борбено јединство народа! Не дајте да вас интернирају, стварајте партизанске одреде и оружаном се борите за истреивање фашистичког окупатора и успоставу праве народне власти!

КОМУНИСТИ!

Као најоданијн синови својих народа, као најдоследнији борци за његову слободу, као борци пролетерске авангарде — пред вама стоји и највећа одговорност. На данашњи празник, положите завет да ћете бити још непомирљивији у борби против фашистичког окупатора! Упорно организујте радне масе и предајте им ваше тешко стечено искуство! Будите увек на челу ослободилачке борбе својих народа! Својом одважношћу, својом дисциплином и хладнокрвношћу ви морате [бити] пример осталима!

Живео међународни празник рада — Први мај!

Живео СССР, отаџбина свих трудбеника света, нада свих угњетених и обесправљених!

Живела Црвена армија, ослободитељица поробљених народа!

Живела Свесавезна комунистичка партија (большевика)!

Живео друг Стаљин, вођа и учитељ напредног човечанства!

Живела Комунистичка партија Југославије, најдоследнији борац за народну слободу!

Живела Комунистичка интернационала!

Живели народни партизани — осветници народа!

Живело јединство народа Косова и Метохије и осталих народа Југославије и Балкана!

Смрт шпијунима и издајницима народа!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

1 маја 1942.

ОБЛАСНИ КОМИТЕТ
КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

**ИЗВЕШТАЈ СЕКРЕТАРА ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА
КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОД 23. МАЈА 1942. ЦЕНТРАЛНОМ
КОМИТЕТУ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ И О
РАДУ ПАРТИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ У ОБЛАСТИ**

23. V 1942.

Араги друже Т.²

Развој политичке ситуације на територији Космета јасно је постављен у фебруарској резолуцији Облаеног комитета.³ Из ње ћеш видети који су одјек имали и какве су последице изазвали догађаји од напада на Југославију па овамо. Овде ћемо се дотаћи развоја политичке ситуације од савјетовања до данас. Можемо у почетку нагласити да у том међувремену није било неких битних промјена или каквих знатних преокрета код било којих маса на Космету. Маса су, према својој народности, и даље остале на различитим степенима политичке оријентације. Шћиптарске, као гро становништва на Космету, тешко су се ломиле и тешко се ломе у вези са догађајима у свијету. Рад пете колоне међу њима и даље је у напону. Искоришћавају се све могућности с њине стране да оправда окупатора па чак у извесном дјелу да га претстави и даље као ослободиоца. Шћиптарској петој колони нарочито иде у прилог што окупатор до последњих дана није спровео рационарање или одузимање жита. Хлеба је било изузев Митровице у довољној мјери, што је пета колона увјек истицала као знак добронамјерности окупатора према Шћиптарима Космета. Уколико се негде појавило какво негодовање услед недостатка животних намирница (со, петролеј, шећер, сапун и др.), пета колона је све то правдала општим приликама обећавајући Шћиптарима боље дане само нека се стрпе мало. Као протумјера раду пете колоне супротставио се рад наше партије међу тим масама, који се углавном састојао у повременом обавјештавању тим масама путем прогласа како Облаеног тако и мјесних комитета. Уједно су градови, али не сви, растурили свакодневно радио-вести на Шћипт. језику. Било је доста случајева да је партија слала своје људе Шћиптаре по селима да би живом рјечју објаснили збивање по сви-

¹ Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ИРПС у Београду, рег. бр. 4831.

² Тито

³ Види док. бр. 10.

јету, око њих и међу њима. Резултат свега тога био је — можемо констатовати — да су шћиптарске масе како градске тако и сеоске чуле о СССР-у, о Компартији и о партизанима. А да ли су истовремено доспеле на степен помагања те борбе, да ли су спремне да одбију утицај пете колоне, то са сигурношћу не можемо рећи из следећих разлога: Колико год да су чуле о ослободилачкој борби СССР-а и партизана, с једне стране, и о издајничкој работи њихових петокло-наша, с друге стране, ипак постоје знаци извјесног неповје-рења према свему томе, иако су се мјестимично најповољ-није изражавале о СССР-у и народним партизанима (Ру-сија — сиротињска мајка). Узрок овоме лежи у политичкој заосталости маса, у њиховом вишедеценијском ропском по-ложају, у њиховим вјерским заблудама, да Шка (Србин) не може никад бити њихов пријатељ и томе сличне ствари. Значи да је за њих све оно што чују, а не виде својим соп-ственим очима, не увјере се на свом властитом искуству, далеко од стварности. То је уосталом појава код било којих маса. Шта је онда потребно да се те масе приведу на пози-ције борбе против окупатора и њихових слугу? Дјелатност партизанских одреда, у праксу спроведене ствари о којима су оне само чуле. А да ли је то могућно спровести у живот с обзиром на наше слабе бројчане снаге? Мислимо да није. Треба нам, дакле, помоћ са стране.

На фебруарском савјетовању констатовало се да су шћиптарске масе од позиције помагања окупатору прешле на позиције колебања, а донекле и страховања од сутраш-њице (страх од освете). Ову колебљивост и страх повећао је долазак недићеваца на Косово скорих дана.⁴ Илузија, да је како немачки тако и италијански окупатор њихов спаси-лац и ослободилац, овим последњим догађајима на Косову је потпуно разбијена. Колебање, депримираност и страх ов-ладали су свим поштеним шћиптарским масама. Окупатори и њихове слуге довољно су раскринкани, али је слабост парт. организације, заправо, кукавичлук и несналажење од-говорних другова на Косову довело до тога да широке шћи-птарске масе, нарочито сељачке, нису поведене у борбу про-тив свих народних непријатеља — немачког окупатора, не-дићеваца и шћип. пете колоне, иако су исте биле готове да прихвате борбу. Можда, а и сигурно је, да би отпор у том случају био брзо савладан, али би тиме партији скочио уг-лед, масе би на дјелу виделе ко им је пријатељ, а ко стварни непријатељ, па би се послје од најбољих, и најборбенијих елемената могли формирати први партизански одреди на

⁴ Види док. бр. 27, напомену бр. 3.

Коеову у којима би већина били Шћиптари. Мећутим, та је прилика пропуштена, наелектрисаност и борбено расположење мааа спласнуло, роварење пете колоне и даље у јеку. Кадрова за њено уништење врло је мало. Нарочито су у последње време погоћени падом неколико десетина другова Шћиптара у руке окупатору на територији Метохије где је партија била најјача у погледу броја Шћиптара партијаца.

О српским и црногорским масама може се рећи следеће: Њих је пропорционално мање. Већина, нарочито црногорских маса је за борбу против фаш. окупатора и његових слугу. Утицај пете колоне је местимично прилично велик, чије потпуно уништење није могло да буде спроведено и остварено, услед приличног опортунизма, а и кукавичлука извјесних другова. За примјер истичемо село Витомирицу крај Пећи где смо оранизационо били најјачи, али колебљивост другова по питању петоколонаша довела је доглед да су они нас ликвидирали. Окупатор је њиховом помоћу успео само из Пећи и околине да интернира око 400 људи. Тиме су четници, шпијуни и разни други народни издајници овладали местима у којима смо ми били најјачи. Долазак недићеваца на Косово је донекле ишао у прилог петој колони, нарочито српској на Косову да тај догађај представи као ослобођење пред масама (случај љубљења цокула недићевским кокошарима), и да појача шовинистичку мржњу међу народима Космета.

Да резимирамо, развој политичке ситуације у свијету, око Космета и на Космету поставља пред нас извјесне политичке задатке од чијег решења зависи даљни успјех у национално-ослободилачкој борби ових крајева. Могућност одвођења свих поштених маса, па и шћиптарских са позиција мирног посматрања збивања по свијету на позиције помагања и учествовања у отвореној борби против окупатора и њихових слугу. Ово је утолико лакше што је сада и италијански окупатор попритегао шћиптарске масе (одузимање жита, хапшење непоћудних елемената, претреси по селима ради оружја и др.). Уз ово и неопходна потреба помоћи са стране да би се масе што прије усталасале и могле повести у борбу. Ми смо пред све парт. орг. Космета поставили задатке отпочињања извјесних акција, као кидање и ометање саобраћајних веза, паљење магацина и складишта, дизање у ваздух разних објеката, како би се постепено могло прећи и на акције већег стила, оружане сукобе и отворене борбе са окупаторима. Ово би била укратко изнета политичка ситуација на Космету. Из прикљученог материјала имаћете јаснији преглед свега онога што вас интересује, па очеку-

јемо да ћемо по свим питањима добити потребна упутства и директиве.⁵

Изнијећу вам само кратки-преглед парт. орг. данас. О грешкама, пропустима и историјату требало би дуже времена. А ово писмо мора бити прије готово да нам овај друг не би утекао. Углавном од напада фаш. Нем. на СССР, и поред великог помањкања кадрова, ипак се нисмо могли снаћи за неко вријеме. То се ипак преломило. Тако од почетка зиме 1941 имамо један темпо орг. продирања у низ мјеста, где никада није било парт. орг., данас постоје. Да узмем појединачно. —

МК Пећу броји 90 парт. Од тога је 60 у затвору и *кон-*, центрационим логорима. Оволики пад другова је настао услед блокаде и интернирања масе црногорске, јер им је свако био опасан. У затвору се налазе сада другови Шћиптари. Њихово држање било је добро. Орг. је ослабила, али је порастао углед и симпатије маса. Шћиптарске масе почеле су да траже комунисте да са њима иду у акције. Парт. орг. је предузела била мало одлучније уништење пете колоне. Десило се неколико дезертерстава и кукавичлука.

МК К. Митр. броји 89 партијаца, већином радника. Ова орг. односно руководство имало је опортунистичких ставова, страх да се потпише летак од КПЈ да се масе не би одбиле од комуниста (наравно шћип.). Та развојна линија се најбоље огледа у њиховом мајском летку, који је једна страшна збрка где има и мало шовинизма шћиптарског (рук. је шћипт. Ар.), где има неправилан став нападања Драже, изношење да је донекле била оправдана борба шћипт. маса када су се били са чет. и палили српска села, „пали најбољи синови" у борби којом је руководила пета колона и „синови" који су палили села. Несналажење приликом доласка недићеваца, а и кукавичлук од рук. (друг Ар. онда није био тамо). Велике су могућности. Рудник и фабрике, прол.[етаријат] сав је за парт. и С. Савез. Сада је долаеком недићеваца окупатор код шћиптарских маса раскринкан. Опортунизам по питању ликвидирања пете колоне — „чекати док окупатор први почне". МК К. Митр. је створио привремено рук. у Вучитрну и Подујеву. То су мале и саевим младе орг. Немамо њихов преглед. Он се је даље повезао са Н. Пазаром и средио прилике, стабилизовао орг. од 20 чланова. Створио пункт у Рашкој.

⁵ Централни комитет је овај извештај вероватно добио заједно са осталим материјалима и претходним извештајем од 23. марта 1942 (види док. бр. 11), на који је одговорио и дао упутства за даљи рад. Види том II, књ. 6, док. бр. 58.

МК Приштине — орг. формирана од децембра. Има 106 чланова. Сада је бројчано најјача и са масама повезана орг. До сада је радила готово једино на орг. учвршћивању. Главни су јој упориште словенске масе.

МК Урошевац — нова орг. од јануара. 45 парт.

Гњилане — 10 парт. Друг делегат ОК-а при МК-у Пришт. отишао је да ствари стабилизује и формира руководство.

МК Призрен — 40 партијаца. Орг. је такође млада, од јануара. Он има терен 4 среза, створио је јака масовна упоришта на територији која припада бугарском окупатору, и то део урошевачког среза и Качаник. Имају слабо упориште у подгорском срезу (Сува Река). Овај комитет није правио таквих грешака. Велика му је слабоет што су партијци из редова интелектуалаца и намештеника.

Баковица — ту нам је орг. мала. 8 парт. Они имају мало утицаја на шћип. масе пошто су сви Шћиптари. Имају пунктове у више села.

Ораховац — 12 парт. Нове орг. Од пре месец дана пали су 5, сви Шћиптари, непажњом једног друга. Имала се велика перспектива за повезивање са Шћипт. масама.

Дакле, наше орг. броје *400 партијаца (ово је преглед од прије 20 дана)*, од тог 80 у затворима и интернацији, 30% су радници, 25% интелектуалци, 45% сељаци. Нац. састав — 20% Шћипт., 80% Срби и Црногорци. Бројчано смо сада најјачи на Косову, а по вези са масама од 15 срезова Космета у 13 имамо орг. и упоришта. ОК је делегирао при МК-у Приш. и МК-у Призр. делегате.⁶ Делегат при МК-у Пећи је пао.⁷ Недостатак је руководећег кадра.

Наша орг. је доста бројчано велика, али ипак по своме утицају и својим везама је слаба. То се може подјелити — а) код Срба и Црногораца утицај и везаност са масама су велики, б) код Шћиптара слаб утицај, но постепено расте углед уколико орг. и акцијама успевају да масе убједе. Богме десио се и такав случај: у Ораховцу су ухапсили другове Шћиптаре, пета колона успјела је да приреди демонстрације Шћиптара уз повике „Доле комунисти чиновници“ (ту се било продрло у апарате, секретар фаш. парт. за срез био је парт.).

⁶ Делегат Обласног комитета КПЈ за област Кооова при Месном комитету у Приштини био је Павле Јовићевић, а при Месном комитету у Призрену — Милија Ковачевић Максим.

⁷ Реч је о Крсту Филиповићу Грофу.

Због чега је оваква ситуација видећете из горе изложене пол. ситуације као и из прогласа. А и друга ствар, мали број шћиптарских кадрова. Орг. младе, немају рутине, немају још довољно рев. елана у убјеђивању маса, а и парт. орг. није још акционо иступила да би је те масе конкретно осетиле. Партијци још не умију да мисле својом главом, немају иницијативе и боје се одговорности. Да нагласим — 80% партијаца је младо, са мање од пола године стажа, људи који нису прошли кроз практични рад раније. Има случајева кукавичлука, дезертерства, лабавости, али треба нагласити да до сада, иако је пао већи број људи, који су мучени, није било издаје. У резолуцији са савјетовања видећете о тим недостацима.

III

Војска. По тој линији рада било је слабости, које и данас нису савладане, и грешака. То се јасно огледа. Друшви у Митр. нису успели да и поред великих симпатија радника према парт. обухвате те раднике, а то је одлика свих орг. Сада се ствари по мало срећују и узимају масован карактер код словенеког елемента. Наше је мишљење да ћемо убрзо моћи имати и могућности код шћиптарских маса у неким мјестима. На цјелом терену има обухваћено око 1600 људи. Формиране су чете које, наравно, још партизански не дјелују. Недостатак је велики што се нема оружја, као ни другог материјала.

IV

Омладина. Када је парт. била слаба, и СКОЈ је слабо радио. Ту се исто коракнуло. Има 5 МК-а СКОЈ-а и више упоришта. Рад и успех су највећи код српске и црногорске омладине. Код шћип. врло слаб. Ту је успео фашизам да је заваара да је „добила ослобођење“. Али то данас полако оступа. Парт. орг. по питању омладине имају секташки однос (К. Митр. није још успела да обухвати рад. омладину), не умију да схвате рад по рад. омладини. ОК СКОЈ-а је написао писмо младим комунистима К. и М. у коме је указао како да омладина схвати линију — за окупљање све омладине и директиве свима МК-има СКОЈ-а како да спроведу то писмо у живот као и упутства при раду.⁸ Ви ћете видјети из тих материјала да ли се рад по тој линији добро

¹⁰ Види док. бр. 10.

спроводи. Бројчано стање је овако — око 1400 скојеваца. Од тога је у интернацији око 150. 85% су Срби и Црногорци, 15% Шћиптари. 35% од скојеваца је женска омладина. Нај-правилније ради пећка орг. Она сама има 560 омладинаца. Ту је показано да се обухватањем омладине раћају многи борци из ње. Скојевци се показују Дисциплиновани и ода-ни. Овај број скојеваца је од прије месец дана. За повези-вање са шћипт. омл. искоришћују се и аналфabetски кур-севи које је организовао фаш.

V

Жене. Рад по тој линији је потпуно секташки. Било је изузетака код појединих организација — одржавање конфе-ренција које оу показале да се може имати великог успеха само ако се правилно схвати. Код муслиманских жена је врло тешко продрети, јер, као што видите, и кадрови су нам мали.

VI

НОФ је схваћен као финансијска страна. Наравно, ту се *слабо* сналазило, муку смо мучили, Али у последње вре-јеме примјенили смо један метод да од имућнијих људи, који нису компромитовани, тражимо одређене суме новца за НОФ. Убећујемо их у потребу помагања те борбе као и у потребу одређивања. Имало је успеха, али недостатак је што људи не смију довољно да их убиједе, јер су то гра-ђани. Даље, и од широких маеа тражимо. Од скупљеног новца дио ћемо употребити за партију, а осталим помага-ћемо масу сиромашних и интернираних. Пећ је успео да прикупи до сада 35.000 лека (лек — три дин.). Приз. — 10.000, Бак. — 6.000, Пришт. — 30.000 дин.

VII

НароАно-оелобоАилачке одборе ми смо круто схватили. Мислили смо да они треба тек да ничу после слома фаш. или на ослобођеној територији. Али тек смо у последње врејеме схватили да они и данас треба да ничу у борби за поједине конкретне захтеве и потребе маеа. Зато смо дали упуте свим организацијама како треба да схвате народно-ослободилачке одборе и шта треба да раде.

VIII

ОК је до сада издао три протласа, октобра 41 г., марта 1942 г. заједно са КПА и првомајски.⁹ Ова два последња ћемо вам послати. Видећете да ли смо правилно поставили ствари. Проглас од првог [маја] није растурен свуда, јер је пао у Пећи друг који је требао да га пошаље, па је са њим и проглас пао. Сви МК-и издају дневне извештаје, још и Бак.[овица]. На шћип. језику издају два мјеста. У њима се износи све што јавља Москва, Кујбишев, Слободна Југославија и Лондон. То је све укратко, пошто нигде немамо стенографисту. До сада нисмо успели да издамо Билтен или лист у коме би се износила искуства из рада и борбе, у коме би давали упутства и који би давао јасне поставке за поједине проблеме да би партијци добили јасне перспективе. Тај недостатак се јасно осјећа. Једно оправдање овде јеете недостатак руководећег кадра. Да би се ово постигло, руководиоци су морали и морају још најситнији посао радити да би упутили људе. Тај недостатак ћемо уклонити. ОК није искористио све могућности пропагандистичког рада у масама, није на сваку ситуацију реаговао, што за собом доноси сада последице, као и то да поједине орг. нису растурале летке широко да би допрли у најзабаченији кут. Све орг. укупно умножиле су "Основе лењинизма" у 150 примерака. Приз. орг. Историју у 30 примерака, али до 7 главе. Ми немамо Историју целу. Један примерак који смо имали, послали смо Шћипнији да је преведу. Техника нам неће моћи испунити задатак, јер је у немогућности наћи материјал.

IX

До сада смо покушавали много пута да вам дотуримо глас да смо живи, али ниједанпут није допро, изгледа. Изгубили смо 20 другова.¹⁰ Другови Црног. [орци] могли су лако да ураде да одржимо ту везу. Када смо зимус послали једног партијца, он је допро до Колашина. И када је тражио од делегата ПК-а при Кол., он је одговорио да „нисте са нама везани“, „ми немамо материјала“, „иди до ПК-а“. Али он није могао отићи, јер онда није могао да се врати натраг, а задовољио се са неким директивама ПК-а, барем нешто да донесе. Овај наш друг није имао иницијативе да

⁹ Види док. бр. 2, 13 и 15.

¹⁰ Види док. бр. 11, напомену бр. 11.

оде до ПК-а. Али и онај друг страшно се показао као бирократа. Од материјала ми смо добили проглас 7 новембра који је донео неки симпатизер из Србије.

X

Послали смо једног друга у одред Дражин који се налазио у Голији, између Сјенице и Ивањице. Дража избегава борбу. Повезан је са Костиним четницима и они му јављају где су Немци. Има радио-станицу. Енглески авиони су му бацили санитетски материјал и новац (у злату). Овај друг јавља да би могао да добије овлашћење да формира одред Дражин у Копаонику. Они би му дали оружје и новац. Ми смо рекли да настоји на томе. Ми би пребацили раднике и тако би постао партиз. одред.¹¹ Да ли је ово правилно, ви ћете јавити. Дrajини агенти дјелају и овамо на Косову. Шире шов. мржњу и нападају комунисте. Енглези спустили два падобранца између Сјенице и Пазара, југословенски пуковници. Муелимани их предали Италијанима. Код њих је нађено оружје, неколико митраљеза, пушкомитраљеза и новац.

XI

О Шћипнији — Албанији. Додељивањем ове територије Алб. омогућила се веза са Шћипнијом. Дошли [смо] током лета у додир са две групе, тек почетком јесени са трећом.¹² Убиједили се о потреби стварања јединства. Они су тражили барем два друга. Ми смо делегирани на своју одговорност (друга Дућа и Мила који се тада налазио у интернацији).¹³ Они се налазе од октобра. Партија тамо није постојала. Успјели су да убједу већину другова. Сјединиле су се три групе (било их је још 6, једна од њих троцкистичка, мање важних). Створен је привремени ЦК, формирана је орг. готово у свим градовима. Партија је иступила по први пут отворено пред масама, издала више прогласа. Организовала је више масовних Аемонстрација. Особито масовне демонстрације биле су 7 априла (дан уласка Италијана у Шћип.). Партија је отишла у шуму. За кратко вријеме парт. је стекла велике симпатије маса. Али партија

¹¹ Односи се на Дежевску четничку бригаду. Види док. бр. 110, напомену бр. 16.

¹² Види док. бр. 8, напомену бр. 12.

¹³ Обласни комитет КПЈ за Косово и Метохију упутио је у Албанију Душана Мугошу и Миладина Поповића. Опширније о томе види док. бр. 8, напомену бр. 5.

није ишла уиоредо да се организационо повеже са масама, није ишла по дубини. Узрок је младост кадрова који нису знали и најосновније ствари, једино су имали полет и борбеност. И када је Мустафа Круја (претседник владе) преузео беспштедну борбу, масе су се препале, збуниле. Ситуација је и поред тога врло повољна. Мало више предности у масе, ситуација може да се побољша. Националистички елементи, који су се налазили по страни, полако прилазе Круји. Други дио, који је уз Енглезе, стоји пасивно и чека моме-нат. У Тир. [ани] ухапшено је 40 парт. [ијаца]. Погинуо је члан ЦК-а Еемал Стафб, који је био и руководиоца омладине. Он је био опкољен у једној кући у Тир. и није могао да избегне. Раде на стварању партизанских одреда. Натераће их еитуација да морају силом прилика. До сада су успели да убију низ петоколонаша и извршили су низ акција — паљење магацина. Објешена су три комуниста. Из владе су иступила два министра — Казам и Доти, јер се нису сла-гали са убијањем омладинаца, са слањем добровољаца про-тив устаника и са дикт. мерама М. Крује. Мустафа ИџМа чи-таву орг.[анизацију] шпиј. фашиста, милиционара, добро-вољаца итд.

Друг. из Шћипније тражили су од вае да јавите Мос-кви да на сваки начин сваки дан да по једну емисију од 5 минута на шћиптарском. А исто тако да радио Слободна Југославија посвети коју емисију. Да на сваки начин помог-нете њих да би могли дати заједничкој борби као и то да им се „озакони“, како они кажу, оснивање партије. То их све некако кочи.

XII

Овај извештај је врло кратак с обзиром на необавеш-теност о нама. Али уз овај материјал ви ћете видјети какав смо етав имали, да ли смо погрешили. Укажите нам на оне грешке које смо ми направили, а не видимо их. На сваки начин пошаљите нам упутства, директиве, а богме и мате-ријала, јер ми оскудјевамо (то према могућности). Не би било рђаво да нам пошаљете некога искуснијег човјека који би нам помогао да не би направили оне грешке кроз које су прошле друге орг. које су већ годину дана у борби. Исто тако пошаљите дивективе и упутства за све наше де-легате у Шћипнији (Албанији). А богме не би рђаво било када би и тамо неки човек отишао, да им помогне. Он би могао преко Ц. Горе лакше, могао би и одовуАа, нашао би се начин.

ХIII

Македонија је била неповезана и они су тражили везу преко Шћипније. Ми смо се били повезали са скопском орг. Она је била разбијена, али сада је опорављена. Ово је све од прије месец и по дана.

Другарски поздрав
за ОК
Црни¹⁴

БР. 17

ДИРЕКТИВА ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОД 25. МАЈА 1942. ЗА РАД ПАРТИЈСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА¹

Д р а г и д р у г о в и !

На основу добијених директива од Ц.К. шаљемо вам ова упутства и директиве које треба наша партиска организација да спроведе у живот. Пред нашом партиским организацијом на Косову и Метохији постављају се задаци у вези са развојем политичких прилика како у земљама Југославије и Балкана тако и у читавом свету.

Те задатке одређују следеће чињенице:

1. Налазимо се на прекретници у међународно-политичким односима. Победама Црвене армије на источном фронту постало је читавом свету јаено да је Хитлеров војнички и политички слом неминован и близак. У вези са тим почела су важна померања у међународним односима, која се одражавају у земљама Југославије, па наравно и код нас.

2. Наша партиска организација окупацијом Косова и Метохије била је разбијена. Самим тим додир наше партије са масама ослабио, а местимично био ишчезао. У доцније време успело се стабилизovati, али услед неповезаности са

¹⁴ Народни херој Боро Вукмировић Црни

¹ Оригинал (умножен на шапирографу, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 117, к. 6, и у Архиву ИРПС у Београду, рег. бр. 1974, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/590—592.

масама, одласком маса (шћиптарских) ка фашизму (што је у Резолуцији О.К. од фебруара натлашено),² партиска организација није успела да поведе масе у борбу против фашистичког окупатора и мобилисати их у ту сврху. Фашистички окупатори су успели да преко својих слуга, домаћих издајника, стабилизују и учврсте своју власт. Ове су чињенице потпомогле фашистичким окупаторима да ударе по нашој партиској организацији.

3. Због окупаторског терора изгубили смо доста активиста. Наша партиска организација је млада по својим кадровима. Њихово неискуство и младост осећа се у неповезаности са масама, што је један од великих недостатака. Предност је што се наша партиска организација налази сва на терену, али има меета где партија није успела до сада да продре.

Стога партиска руководства треба да имају пред очима следеће чињенице одређујући правац свог политичког рада.

Победе Црвене армије на источном фронту показују јасно брзи слом Хитлерове тираније у Европи. У вези с том чињеницом показују се знаци да се реакционарне снаге империјалистичких земаља окупљају како би разоружале народно-ослободилачке покрете који ничу из народних дубина и покрећу незадрживо револуционарне енергије. То окупљање је уперено, у првом реду, против комуниста и нашег повезивања с масама. Тај се процес, који ће неумњиво узимати све већег маха, почео да одражава и у земљама Југославије, а нарочито у Србији. Та политичка борба је све очевиднија да се развија на класној основи. Први знак тога био је напад четника Драже Михајловића на партизане. У последњим данима примећује се све веће уједињавање четничких фракција свих боја као и других буржоаских струја на платформи борбе против комуниста и наше партије. Види се потпуна сарадња свих четничких фракција са окупаторима против партизанских одреда. Недић је успео у неколико крајева Србије, одакле су се раније повукли партизани из тактичких разлога, да заведе своју власт и тиме да се повеже са евима четничким фракцијама, тако ујединивши реакционарне елементе. (Машан Буровић је везан за Дражу). По свим изгледима немачки фашистички окупатор ће уступити Недићу Санцак, Срем и Банат (конкретно уступање дела Косова и Санцака).³ Очито је да се на тај начин окупља један реакционарни великосрпски центар који

² Види док., бр. 10.

³ Види док. бр. 3, напомену бр. 3.

ће одиграти руководећу контрареволуционарну улогу без обзира на судбину немачко-италијанског окупатора. Тај реакционарни великосрпски центар опасан је за све народе Југославије. На Косову и Метохији конкретно имамо и делове шћиптарске пете колоне који се оријентишу према томе великосрпском центру (Сефедин бег, Ферхат-бег, Цафер Дева, Али Драга, Ибрахим Љутвић, Адем Души и итд.). Исто тако постоји појава формирања и великошћиптарског реакционарног центра, који се окупља око Мустафа Крује.⁴ Тако видимо да ови такозвани националистички елементи потпомажу и сједињавају се са Крујом у борби против комуниста. Овај центар може исто тако да буде опасан непријатељ народно-ослободилачке борбе у Шћипнији и на Косову и Метохији.

Шћиптарске масе на Косову и Метохији, иако није у свом властитом искуству виделе шта хоће партизани, ипак су чуле о њиховој борби. Оне осећају да окупатор почиње економски да их исцрпљује. Осећају се поробљене и разбила се илузија у Немце и Талијане као „ослободиоце“, поготову сада долаеком недићеваца на Косово. Страхују од сутрашњице. Према томе, оне су се нашле на једном вишем степену развитка и ближе могућности да се приведу народно-ослободилачкој борби. Код тих маса планови фашистичког окупатора о мобилизацији за коју било сврху наилазиће на отпор. Словенски елементи Косова и Метохије, који је осетио јаче поробљеноет, налази [се] на једном вишем степену схватања и готов је за народно-ослободилачку борбу. Недостатак партизанских јединица и партизанске борбе у овим крајевима омогућио је и омогућава да се скоро сви реакционарни елементи уједињавају у борби против комуниста и наше партије, пошто су масе колебљиве.

Јасно је да су снаге и могућности свих тих реакционарних великосрпских и великошћиптарских елемената мале и да постоје сви објективни услови за њихово потпуно уништење. Но, тај процес је опаеан утолико, уколико наша партиска организација не буде у прави час савладала своје организационе слабости. При томе највећу пажњу треба посветити појачању политичког утицаја наше партије на масе, као и стварању организација у оним местима где их нема. Не сме ниједно место остати без партијца.

С обзиром на такав политички положај и унутрашње организационо стање наше партиске организације постављају се следећи задаци:

⁴ Мустафа Круја је тада био председник квислиншке владе Албаније.

1. Борећи се истрајно и одлучно за јединствени народно-ослободилачки фронт шћиптарског, српског и црногорског народа на Косову и Метохији треба најодлучније политички раскринкати и разбијати све покушаје прибирања великосрпских и великошћиптарских елемената било на којој бази. Упоредо са тако оживјелом политичком акцијом треба да се развије и стварање као и делатност партизанских јединица против окупатора и њихових слугу. У односупрема Дражи треба поступити у складу са његовим иступањем на терену. Треба имати пред очима перспективу уједињавања свих народно-ослободилачких енага и шћиптарског, српског и црногорског народа у оквиру партизанских јединица. На територији коју ће ослободити партизанске јединице не треба дозволити формирање било којих других јединица осим партизанских.

2. Партија мора да руководи диференцијацијом која је почела да се манифестује (испољава) у масама. Реакционарни буржоаски елементи бранећи своје класне интересе — отворено издају свој народ и тиме се изолују од маса. То омогућава да се масе окупе око наше партије и поведу у борбу за слободу и бољи живот. Та диференцијација је природан и нужан процес. Задаћа наше партиске организације јесте да учвршћује радничко-сељачко језгро у народно-ослободилачком фронту, који ће једино спречити да реакционарни буржоаски елементи не искористе плодове народне борбе у своје противнародне сврхе. У граду партија мора да окупи око себе пролетере, полупролетере и сиромашне слојеве, а на селу да окупи сеоску сиротињу и ослони се на ситног и средњег сељака.

3. Треба да се формирају још одмах народно-ослободилачки одбори. Они треба да буду у садањем времену главна трансмисија наше партије са масама. Њих треба формирати како на ослобођеној тако и на неослобођеној територији. У њима треба да се налазе борбени претставници свих оних политичких струја у народу које су за одлучну борбу против окупатора, а нарочито радници и ситни сељаци. У неослобођеним крајевима народно-ослободилачки одбори треба да су органи политичке борбе народа против окупатора и њихових слугу. У ослобођеним крајевима ти одбори морају бити органи и за материјално снабдевање партизанских јединица. Они су у својој делатности фактички онај орган преко кога ће читав народ да учествује у општем народном устанку.

4. Насупрот свих фашистичких и Недићевих власти комунисти треба да поставе паролу за истинску демократ-

ску народну власт која ће народу дати сва демократска права. Да активно раде на разбијању фашистичких органа власти као и покушаја успоставе старих органа власти.

5. На нашем подручју треба развити економску борбу маса: за хлеб, против несташнице намирница, шпекулације и т.д. Та борба мора постати једна од најважнијих форми увлачења маса у борбу.

6. Треба свестрано популарисати СССР, успехе Црвене армије и борбу партизана.

7. Треба ојачати борбу за слогу и јединство народа Косова и Метохије против окупатора. Треба оштро иступити против шовинистичке мржње коју великосрпски и великошћиптарски елементи распирују међу народима овога подручја и раскринкавати пред свим народима Косова и Метохије коме служи и користи то распиривање шовинистичке мржње. Исто тако треба раскринкавати такмичење народних издајица Недића и Крује у додворивању окупаторима на рачун народних маса.

8. Треба развити партизанску делатност на читавом Косову и Метохији. Чистити терен од окупатора и разних Недићевих, Крујиних и четничких банди. При томе треба избегавати фронталну борбу и придржавати се партизанског начина ратовања. Партизанске јединице треба да буду мале чете од око 50 бораца и нека држс иницијативу у својим рукама, тј. нека нападају непријатеља на најосетљивијим местима, уништавајући његову живу снагу, отимајући му оружје и материјал.

9. Приликом формирања партизанских чета треба формирати партиске ћелије у њима. Оне треба да постану жариште свега најбољега и најхрабријег у чети.

10. У партизанским јединицама мора се развити политички и културно-просветни рад. Треба добре, честите и одане борце примати у партију и политички их подизати. Не дозволити да чланови партије буду гори од непартијаца-бораца. Све колебљиве и кукавице одмах избацити из партије.

11. Партизанске јединице морају спроводити агитационо-пропагандистичку делатност у масама. Куд год пролази партизанска јединица мора да остави за собом позитивне и политичке трагове и масовне активе из којих ће се рађати партизанске јединице, па чак и партиске ћелије.

12. Треба искористити све могућности за формирање партизанских јединица. У овим моментима рађају се услови

који ће дати и из најбољих, највернијих и најоданијих народних синова за партизанске одреде. Нарочито треба радити на мобилизацији радника по градовима. С обзиром на развитак будућих борби, препоручује се формирање појединих чврстих радничких чета и батаљона који ће бити ударна песница партизанских снага на Косову и Метохији.

13. Треба свестрано ојачати организациону делатност наших партиских организација. Окупаторски режим ће бити све слабији, док ће се партизански покрет све више развијати. Његова ширина зависи од постојања и свакодневне живе делатности у масама. Партиска руководства морају бити на својим подручним теренима. Уколико морадну да напусте терен треба да оставе замене, али да се тиме рад не укочи. Треба смело подизати нове кадрове који су се показали у борби као добри. У партију треба привлачити нове чланове, а истовремено партиске организације чистити од колебљиваца, дезертера и т.д.

14. Треба свестрано ојачати партиски масовни рад, а нарочито агитационо-пропагандистичку делатност. Продужити, ојачати и проширити рад на издавању летака и свакодневних радио-извештаја о догађајима у свету, у земљи и дотичном меету. Настојати да летаца и извештаји широко продру у масе. Издавати на свим језицима.

15. Треба подизати и васпитавати нове руководеће кадрове, јер нам је непријатељ у том погледу задао приличан ударац. Нарочито посветити пажњу шћиптарским кадровима. Правилно распоредити расположиве активисте, при чему треба кадрове максимално чувати. Друговима на терену треба дати највећу могућу помоћ. Никако није дозвољено слати кадрове у непознате прилике, где непријатељ може да их уништи, него треба претходно испитати све могућности и прилике, што никако не значи да нашим активистима треба одузимати већ у приличној мери стечену смелост и продорност. Напротив, ове дивне особине треба развијати и даље, чувајући кадрове као зеницу ока свог.

16. Посветити највећу пажњу раду међу омладином. Меена руководства дужна су помоћи месна руководства СКОЈ-а у извршавању њихових задаћа, које су прецизиране од О.К. СКОЈ-а. Та помоћ не сме да се претвори у гушење иницијативе младих. Чувати се секташког односа према омладини. Посветити нарочиту пажњу шћиптарској омладини,

17. Треба популарисати нашу партију у масама, објашњавајући њен став по појединим питањима и мобилишући масе у спровођењу партиске линије.

Ови задаци су несумњиво тешки, али наша партиска организација на Косову и Метохији може и мора да их реши. Од брзине, еластичности, одлучности и иницијативе у решавању ових задатака зависи и успех наше борбе на идућој етапи која се већ пред нама отвара.⁵

С другарским комунистичким поздрав.
О.К. К.П.Ј

25 маја 1942 год.

БР. 18

ПРОГЛАС ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОД ЈУНА 1942. АЛБАНЦИМА ТЕ ОБЛАСТИ ЗА СТУПАЊЕ У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКУ БОРБУ

ШИПТАРИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ,

Крвава борба између Совјетског Савеза, земље радника и сељака, и фашистичке Немачке из дана у дан постаје оштрија, у њој се исцрпљују и последње фашистичке снаге. Пред читавим еветом показује се права истина Стаљинове речи да ће у току 1942 године фашизам бити уништен. Пролетња Хитлерова офанзива, коју су месецима трубиле фашистичке радио-станице, још није почела, мада се пролеће приближава своме крају. Много хваљена офанзива уствари неће никада ни почети! Узроци су јасни: Велики губици фашистичке Немачке у људству и материјалу, за 11 месеци најкрвавије борбе у историји човечанства, сломили су дух, морал и борбеност немачке војске. Са друге стране неисцрпне резерве СССР-а, Црвена армија, непрестани пламен национално-ослободилачке борбе поробљених европских народа, воља за борбу против фашизма народа који воле слободу као Енглези и Американци и револуционарни талас италијанског и немачког народа противу империјалистич-

⁵ Ову директиву ОК КПЈ за Космет је написао на основу писма Централног комитета од 14. децембра 1941 (види књ. 2, док. бр. 78), које је у међувремену добио преко Покрајинског комитета КПЈ за Србију, прилагођавајући га условима на својој територији.

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 128, к. 6, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/601—603.

тичке борбе коју воде њихови властодршци, све ово јасно говори да се фашистичком барбарству и крволоштву приближује дан пропасти и да је час ослобођења поробљених народа већ близу. Дан обрачуна поробљених народа са њиховим заклетим непријатељем приближује се. Долази тренутак када ће крвави фашистички окупатори и њихови помоћници платити за сва недела и крвопролића, за све патње поробљених народа, за сваку кап крви невиног народа, освета над фашистичким лоповима и њиховим слугама биће најсвирепија, пошто су и њихова дела била немилосрдна.

ШИПТАРИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ,...

Година дана владавине фашистичког окупатора претворена је у годину дана пљачке, немаштине, пустошења, велике шпекулације. Створивши тобоже велику Албанију албански народ није могао да открије правог непријатеља — фашистичког окупатора. Има још поштених Шиптара који верују и падају у клопку лажи фашистичког окупатора и његових слугу [ага и бегова], ко бајаги да је ослобоАилачка борба Совјетског Савеза и народних партизана против шиптарског народа.

ШИПТАРИ,

Фашизму гори земља испод ногу. Непобедива Црвена армија, армија радника и сељака, задаје фашизму ударац. Европа и цео Балкан из дана у дан пламти национално-ослободилачком борбом. Фашизам је на издисају и труди се на сваки начин да се спаси. Са овим мишљењем ових дана је дошао италијански фашистички слуга Терен Стоц, да вас прикупља за борбу против Совјетског Савеза, да се вашим грудима продл/жи још који дан живота фашистичких пљачкаша. Ради овога он са неколико слугу фашизма (Арнаута Чуни Асл. Болетини) без икаквог стида каже вам да сте ослобођени и да за ову слободу треба да умрете на источном фронту, ратујући противу ослободилачке Црвене армије. Да ли мислите да сте у слободи када пљачкашке фашистичке хорде иду по селима и пљачкају вам и последње зрно жита? Мислите ли кад градска и сеоска сиротиња умире од глади да је то слобода? Мислите ли да је слобода то, кад затварају, бију, интернирају и убијају најбоље синове шиптарског народа? Да, то је слобода за фашистичког окупатора и његове плаћенике, да вас што лакше пљачкају, хапсе, интернирају и убијају. Слобода је за шпекуланте и рат-

не богаташе да могу што лакше да вам одеру кожу и сишу крв, одузимајући вам жито, последњи ваш залогај.

Немачки фашистички окупатор, или како га зову наши издајници — бегови, ослободилац албанског народа, довео је на Косово своје верне псе, Недићеве банде, које су палиле и убијале хиљаде деце и људи српског народа, сада су дошли и код нас да вас пале и убијају!

Други наш „ослободилац“, талијански фашистички окупатор, наоружава издајнике црногорског народа — четнике који отворено говоре да ће иалити и уништити Шиптаре. Са овим издајницима се удружују и ваши издајници: Сефедин бег, Ферат Драга, Џафер Дева и други. Сви они заједно спремају вам мрачну сутрашњицу — убиства и паљења. У овом проклетом послу уједињују се сви ваши непријатељи почевши од фашистичког окупатора, разних бегова до Недићевих агената и четника Косте Пећанца. Све ово ћубре, крвопије, данас су се ујединили у борби против комуниста, народних партизана и народно-ослободилачке борбе. Јер у њима виде своју сигурну смрт. Понижени окупаторски плаћеници и народне издајнице, Недић у Србији, Станишић у Црној Гори и Мустафа Круја у Албанији, заједно ратују против комуниста и народних партизана, јер им тако поручују њихови господари Хитлер и Мусолини.

Шиптари, пред вама стоје два пута. Од вас зависи којим ћете поћи. Ако будете пошли старим путем, путем ваших издајника — идете у смрт. Ако будете пошли новим путем, путем братства са поштеним Србима и Црногорцима, путем заједничке борбе противу заједничког непријатеља — фашистичког окупатора и њихових слугу: четника и фашистичке милиције, имате да извојуете потпуну и истинску слободу. Дижите се онда; дошао је крајњи час да се пробудите из сна! Не идите као добровољци на источни фронт противу ослободилачке борбе Црвене армије и сретних слободних совјетских народа. Знате ли шта је било са оним Шиптарима који су 1918 године били преваром изгубљени од Аустриске монархије. Ако вас буду послали силом, одуприте се оружјем! Не идите као добровољци или као фашистичка милиција противу ваше албанске браће који се боре за слободу и независност Албаније. Не идите противу српских и црногорских народних партизана, који се боре за слободу својих народа и противу ваших непријатеља. Зато немојте предати оружје фашистичком окупатору, него га употребите противу њега. Сакријте и не дајте ни зрно жита, ни шаку вуне балистичким пљачкашима, јер ћете остати без хлеба и одела. Не преварите се, јер зима долази, да ви-

шак од жита дате фашистичком окупатору и пљачкашу који га тобоже прикупља за сиротињу која је без хлеба. Борите се противу скупоће, шпекулације, и недостатка гаса, соли, шећера и других потреба, не продавајте ништа за новац — јер је то хартија без вредности. Пођите у борбу где се решава ваша будућност, заборавите и оставите по страни свађе и личне освете. Онда напред у борбу против немачког и италијанског фашистичког окупатора. У борбу против издајника Шиптарског народа, бегова, шпијуна и фашистичке милиције. У борбу са поштеним народима Србије и Црне Горе, за победу и извојевање праведне демократске народне владавине.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Почетком јуна 1942 г. ОБЛАСНИ КОМИТЕТ
КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

БР. 19

РЕЗОЛУЦИЈА СА САВЕТОВАЊА ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОДРЖАНОГ ЈУЛА 1942. ГОДИНЕ¹

РЕЗОЛУЦИЈА

са јулског (IV) обласног саветовања Комунистичке партије
Југославије за Косово и Метохију²

I. ПОЛИТИЧКИ ДЕО

А). За ову годину дана борбе против Хитлеровог фашизма, нарасла је улога и значај СССР-а као водеће силе у ослобођавању угњетених и поробљених народа. Најбоља потврда јесте склапање Пакта о узајамној помоћи са Великом Британијом и Савез с Америком, који су произашли из

¹ Оригинал (писан на машини, латиницом, и умножен на шапирографу) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 129, к. 6, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/612—625.

² Саветовање је одржано крајем јула 1942. у Грболама, код Урошевца.

борбе уз ангажовање милионских маса угњетених и поробљених народа, као и народа Енглеске и Америке. Овај Савез је светско историјског значаја, јер је учврстио јединствени фронт свих слободољубивих народа, осигурао стварање Другог фронта и тиме убрзао коначно уништење немачког фашизма. Слом фашизма урадиће да из народних дубина поникну револуционарне енергије које су биле везане бесомучним фашистичким терором. Тај слом ће изазвати крупне промене и груписање снага у наступајућој епохи. Очеvidност слома фашизма већ данас деjствује на уједињавање реакционарних капиталистичких клика, које би хтеле да се спасу од пропасти а да искористе тековине борбе СССР-а и поробљених народа.

У току године дана одлучном борбом народа Југославије против окупатора и његових слугу под вођством Комунистичке партије Југославије створена је Народно-ослободилачка партизанска и добровољачка војска. Сви напори окупатора и његових слугу да угуше Народно-ослободилачку борбу и униште Народно-ослободилачку војску остали су узалудни и имали су за резултат још више окупљање родољубивих снага око Комунистичке партије Југославије и Народно-ослободилачке војске. Силина борбе народа за слободу и његово буђење натерало је све реакционарне капиталистичке клике и елементе да збаце маску и да се уједињавају против народа и Народно-ослободилачке борбе. Тај процес најјасније се одразио у Србији, где су се хегемонистички и великосрпски елементи ујединили од Недића, Љотића па до Драже. Он се обавља у читавој Југославији, по жељи окупатора (споразуми Недић—Павелић—Дража у борби против партизана). У овом процесу хегемонистичко-шовинистички великосрпски елементи долазе до све јачег и јачег изражаја. Народном борбом ове реакционарне капиталистичке клике, које су својом противнародном и издајничком политиком припремиле пропаст народа Југославије, препале су се за своје прљаве и пљачкашке интересе и од одговорности пред народом за свој издајнички рад. Они су се повезали с окупатором, повели бесомучну хајку против комуниста и других народних бораца да би разбили Народно-ослободилачку борбу. По директиви окупатора све те реакционарне клике наетоје да онемогуће Народно-ослободилачки устанак против окупатора а да земљу уведу у грађански рат. Та издајничка работа омогућава окупатору да опљачка земљу, да појача ропство народа Југославије.

Али без обзира на то Народно-ослободилачки устанак узима свој правилан ток, окупљањем свих родољубивих

снага у *јединствени народно-ослободилачки фронт*. Словенија је пример како треба окупити народне масе. Народ-но-ослободилачки устанак обухвата покрајину **за** покрајин-ном. Народно-ослободилачка партизанска и добровољачка војска испуњава свој задатак чишћења земље од окупатора и његових слугу. Њена улога и значај расте за све народе Југославије, а и народе Балкана.

Развој прилика на Косову и Метохији иде по истим линијама, као и у другим земљама Југославије, попримајући извесне своје локалне особине.

Плаћајући Недићу за злочиначку улогу у борби против српског народа, а остајући доследан својој политици осигуравања својих позиција, јачању реакције и све већем распиривању шовинистичке мржње, немачки окупатор дао му је део Косова.³ Немачки окупатор и његове слуге спроводе терор над шиптарским народом. Хапсе, премлаћују и интернирају омладину. Проводе бесомучну пљачку народне имовине, глад већ хара.

Италијански окупатор поступа опрезније јер жели да сачува мир. Он тактизира: по шиптарским масама не жели да удара да би их и даље могао искористити за своје интересе (долазак плаћеника М. Крује — његов иступ „Одбрана Шипније“, „Борба против Црвене армије“), даје стару заставу, заступа интересе час бегова и ага, час чифчија, тренутно напушта рационарање жита. У осигурању својих позиција вешто изглађује супротности међу српским и шиптарским издајцима, ради јединственог удара по комунистима (случај Пећ, масовно интернирање),⁴

Окупаторске слуге, издајце шиптарског народа, и даље врло вешто утичу на шиптарске масе; пропагандом, претњом, терорисањем, преко свих могућих канала распирују шовинистичку мржњу према „шкау“.⁵ Издајце српског и црногорског народа, под паролом национализма, слизале су се с фашистичким окупатором, проводећи евакодневну шпијунску улогу (Пећ). Све очевиднији слом фашистичког окупатора, појачаност Народно-ослободилачке борбе у околним земљама као и рад Партије на овом подручју, утицао је да се и овамо почну груписати реакционарни елементи. На територији где су Немци: Ферхат бег Драга, Џафер Аева, Ибраим Љутва и ком. са Недићем ради

³ Види док. бр. 3, напомену бр. 3.

⁴ У току марта 1942. извршено је масовно хапшење припадника НОП-а у Пећи и околини. Том приликом је похапшено и интернирано око 700 људи.

⁵ Погрдан назив за православни живаљ.

заједничке борбе против комуниста а где су Италијани: Сефедин бег, Иљаз Агуш и ком. са четницима Недића и Драже. Иако међу њима постоје велике супротности ко ће имати власт, они су јединствени у борби против комуниста и Народно-ослободилачке борбе. На нашу паролу: „Јединство и братство народа Косова и Метохије“ и једни и други развијају бесомучну шовинистичку кампању међу народима, а комунисте желе да одвоје од народа говорећи: „Наши комунисти Шиптари продадоше Косово Србима“. На ово сједињавање утичу окупатори (Антика, шеф СИМ-а® и ОВР-е,⁷ везује једне и друге).

Дража је у последње време појачао акцију. Његови агенти раде да за себе повежу све Србе. Својим ставом и радом они затупљују оштрицу према окупатору а као главног непријатеља указују на шиптарски народ. Они се полако повезују са окупаторским слугењарима и окупатором. Ови агенти су остаци бивших реакционарних официра и чиновника.

О гибању у односу према ситуацији и утицају код маса масе се деле на два дела: шиптарске и српско-црношрске.

Већина Шиптара сумњају у победу Немачке. Они наслућују, и да дође до те победе, да неће њима донети слободу, али ипак желе да се дође до ње јер је то по њиховом мишљењу осигурање да не дође до освете. Увићају да постоје два фронта, да партизани воде борбу против окупатора и његових слугу и то баш оних које те масе мрзе. Виде да се сједињују њихове издајнице с изродима српског народа (Митровица, Пећ). Виде да се у Шипнији⁸ води борба против талијанског окупатора. У току ове године дана фашистичка пропаганда се је стално демаскирала. Ови сви моменти утичу на њих и увићају да ће доћи до промене. Али велики страх од освете тера их, иако окупаторе мрзе, да према њима имају благонаклони и неутрални став, рачунајући да је овако боље него да дође до промене.

Може се приметити: онамо где је Партија успела да убаци своје ставове код маса продире убеђење да су комунисти искрени борци, да победа СССР-а неће донети њихово поробљавање, али док дође Црвена армија да ће они пос-

⁶ Обавештајна служба италијанске копнене војске (бегтлао шГогтагЈош тИИаге).

⁷ Добровољна служба за сузбијање антифашизма, односно тајна фашистичка полиција (Орега Уолонп:ана рег ла кергеззше ЉИГ Ап[И'а8с1ш1о).

⁸ То јест Албанији.

страдати, други део, где иије продро став Партије, тамо по-матрају комунисте, СССР, партизане као непријатеље.

Срби и Црногорци су за СССР. Партија је продрла и повезала се са великим делом тих маса. Слаб је или ника-кв утицај окупаторских слугу код њих.

Гледајући овако ситуацију може се рећи да се српске и црногорске масе налазе на позицијама Народно-ослобо-дилачке борбе и за СССР, али још нису довољно везане за Партију, [нарочито] сиромашни слојеви (мештански део Срба). Гро шиптарских маса се колеба између реакције, која свим својим средствима и апаратом жели да их веже за себе, и Народно-ослободилачке борбе. Оне желе национално ослобођење али немајући вођство пут им је нејасан. Они су чули о комунистима а нису видели на искуству зашто се комунисти боре. Рад комуниста био је довољан да око Партије окупи сиромашне слојеве као своје упориште. Слаб утицај Партије код њих, њихова колебљивост омогућава окупаторским слугама да им још данас представљају да је борба народа Југославије туђа за њих. Овај моменат је опасан јер их може великошиптарска реакција одвести против Народно-ослободилачке борбе народа Југославије, за одбрану ррраница „Велике Шипније“, уколико Партија не појача свој рад и не повеже се с њима. Снага и сила окупаторских слугу јесте у сили окупатора. Они се могу изоловати и уништити али је зато потребан политички и организациони рад.

Б). Од прошлог саветовања наша партијска организација спроводила је у живот партиску линију у главном правилно и показала доста успеха за њен продор у народне масе. Иаша партиска организација старала се да то реализује. Тај рад наше партиске организације своди се углавном на агитациони и пропагандистички рад, док је акциона делатност била мала. Мале су чуле за Партију, да Партија има свој поглед на догађаје у свету и како треба да се бори. Углед и утицај Партије је нарастао. Она постаје врло важан политички фактор на Косову и Метохији.

Приликом спровођења у живот партиске линије, партиска организација је имала пуно недостатака, као што су: немање веза са ЦК,⁹ те се са тим није имала пуна политичка похмоћ нити контрола спровођења партиске линије; онда младост наше организације.

Током ове периоде Обласни комитет је направио више грешака: прво, што није дао јасан став како треба МК

⁹ Види док. бр. 11, напомену бр. 11.

Косовске Митровице да заузме став према доласку недићеваца, како да искористи супротности које су биле заоштрене; друго, што није бацио паролу оружаног устанка, која би била агитационо-пропаганАистичка. Та парола се поставила пред руководство, али због гледања на догађаје из локалне перспективе, она се у прогласима није истицала, мада је сав рад Партије био упућен у том правцу; треће, погрешна оцена ситуације у резолуцији са фебруарског саветовања, где се каже: „Те масе (шиптарске) мрзе окупатора, не желе њешв даљи опстанак, а за његово су истеривање”.¹⁰ Из овакве оцене излази да су те масе биле готове за устанак, док је у ствари ситуација била сасвим друга. Ова је оцена дошла услед оптимистичког и нереалног извештаја делегата. Један од највећих пропуста јесте готово никакво популарисање Пакта између СССР-а, Енглеске и Америке.

В). У вези с оваквом ситацијом на терену, а према развоју догађаја у земљама Јушславијеи свету, пред партиску организацију намећу се ови политички

3 ад аци:

1. Борба за јединствени народно-ослободилачки фронт народа Косова и Метохије. Као главна задаћа остаје борба против окупатора и свих његових слугу. Најодлучније политички раекринкавати и разбијати шовинистичке реакционарне шиптарске елементе, као и великокрпске хегемонистичке реакционарне елементе, који се данас окупљају око Драже и Недића. Исто тако онемогућити планове сједињавања свих тих реакционарних елемената. На еупрот њиховог јединства потребно је јединство свих народно-ослободилачких снага на Косову и Метохији. Онемогућити планове реакције о скретању народних маса с пута народно-ослободилачке борбе и онемогућити да искористе те тековине народне борбе. Поред тог политичког рада, треба да се развије и делатност против окупатора и њихових слугу. Кроз те акције треба да се припреме масе за Народно-ослободилачки устанак на Косову и Метохији, који има да се слије са устанком у другим деловима Југославије.

2. Наша партиска организација мора да руководи диференцијацијом, која је почела да се јасно у масама очитује, због тога што реакционарни и буржујски елементи иступају против народа и народне борбе, јер стоје на сво-

¹⁰ Види док. бр. 10.

јим класним позицијама. Они се на тај начин изолују од народа те их је због тога лакше одвојити од народа. Мора се учврстити и иојачати утицај на српске масе. Продубити диференцијацију између шиптарских маса и петоклонашких пљачкашких елемената (бегова, ага и ком.), привести те масе народно-ослободилачкој борби. Партија мора окупити око себе сиромашне шиптарске масе. Задаћа је наше Партије да у јединственом народно-ослободилачком фронту учврсти радничко-сељачко језгро, да би се са тим онемогућили планови свих реакционарних елемената који желе да искористе тековине народне борбе. Партија мора да окупи око себе раднике и сиромашне слојеве, а да учврсти савез са средњим. С тим ће Партија ојачати своју улогу у народно-ослободилачкој борби и осигурати победу на Косову и Метохији.

3. Наставити с формирањем народно-ослободилачких одбора (комитета). Они треба у садашњем времену [да буду] главна трансмисија наше Партије с народом. У њима треба да се нађу људи свих политичких убеђења, али који имају заједничке мисли и циљ — питање народног ослобођења. НОО (К) морају постати органи борбеног јединства. Они морају постати органи политичке борбе народа против окупатора и његових слугу. Они према својој делатности биће фактички они органи преко којих треба народ да учествује у народно-ослободилачком устанку.

4. Популарисати парољу истинске демократске власти, власти која ће народу донети сва демократска права.

5. Популарисати СССР, његову улогу и значај у данашњој борби против фашизма, да је то борба оправдана и ослободилачка. Популарисати радничко-сељачку Црвену армију. Популарисати Савез СССР-а, Енглеске и Америке.

Популарисати Народну-ослободилачку борбу, Народну-ослободилачку партизанску и добровољачку војску, Комунистичку партију Југославије.

II. ОРГАНИЗАЦИОНИ ДЕО

Полазећи од тога да је организационо питање наше Партије најважније питање које се ни за моменат не сме изгубити из вида, јулско саветовање му је посветило велику пажњу.

Анализирајући рад од прошлог саветовања на овамо, видело се да у нашој партијској организацији влада пуно

јединство а то је био узрок да је рад наших партиских организација појачан, да је она почела да живи партиским животом. Наше парторге прошириле су свој утицај на српске и црногорске масе. У погледу шиптарских маса неке парторге постигле су извештан утицај, који се може добро искористити будућим правилним радом. Партија је успела да продре у низ места и да формира нове парторге (Г.О.). Читав пређени период био је праћен сталним порастом партиског чланства. Везе између МК и ОК као и везе појединих МК са ћелијама и одељењима биле су чешће него раније, те је и помоћ организацијама могла бити већа.

Такав напредак наших парторга омогућио је великом броју наших кадрова да почне усвајати партиску линију, да кроз свакодневни рад обогате своје искуство, да обрате, више него раније, пажњу на своју теоретску изградњу. Код свих њих је порасла дисциплина, одговорност и оданост, о чему сведочи и добро држање наших другова пред класним непријатељем.

Саветовање је констатовало и низ грешака, пропуста и недостатака код наших парторги.

Недостаци као што су: немање везе са ЦК и неокупљеност на једном месту, отежавали су рад ОК-у. ОК је *направио пропусте*: што организацији у Митровици није пружио потребну помоћ, што није помогао организацији у Пећу да на време склони партиско чланство од интернације те је удар окупатора десетковао и делимично разбио ту организацију и што није довољно контролисао спровођење у живот резолуције са фебруарског саветовања. Везе ОК са МК-има, и поред поменутих побољшања, нису још довољно честе и чврсте.

МК-и нису одржавали редовно састанке и нису себи осигурали замене. Они нису одредили курире, нити у својим извештајима омогућавали довољно да се има јасан преглед ситуације на терену. Несхватање важности и неразумевање рада по свим линијама доводило је до једностраности у раду. Несхватање поделе рада доводило је до тога да није постојало плана у раду, па природно и до неиспуњавања постављених задатака. Због тога се и дешавало да се читав рад сваљивао на појединце. Било је готово код свих МК колебљивости и опортунизма по питању акција против пете колоне (нарочито Пећ, Митр., Приз.) и растурања летака (Приз., Приш.). Секташко одношење руководства по питању пријема нових чланова у Партију, а нарочито из редова радника (Приштина, Пећ), донело је Партији штете. Немање самокритике у руководствама могло је

довести до нездравих односа међу друговима (Приз.). Најзад руководство у Пећи је недовољно припремало и одако схватило неке акције, те је због тога пало у руке непријатеља више другова,

То се може рећи исто и за ћелије и одељења. Нередовни састанци и неактивност нарочито су се испољавали у шиптарским ћелијама, које у већини случајева, због опортунистичког гледања на ствари, нису могле одговорити својим задацима.

Због свега тога, наши кадрови, непроверени кроз тешке борбе, а уз то врло млади и без довољно искуства — нису се могли правилно издизати, и нити су искоришћене све могућности које су постојале за њихово политичко издизање. Тим кадровима није посвећено довољно пажње, није довољно вођена контрола над њиховим радом и личним животом. Живот и понашање илегалаца није било на висини, што би могло да остави рђаву слику партије („Зар можете у оваквој соби да живите?“, исхрана илегалаца у сиромашним кућама и сл.)!

Наш кадар није још у потпуности схватио паролу о мобилизацији. У вези с тим појавило се: напуштање терена, капитулација пред тешкоћама и њено браћење, потцењивање појединих линија рада, несхватање потреба чувања руководиоца и сл., што је слабило рад Партије.

Код нашег кадра још није усађен систем дубоког и свестраног изучавања партиског и осталог марксистичко-лењинистичког материјала, те отуда политичка и теоретска неизграђеност нашег кадра, помањкање иницијативе и организационих способности, бирократизам, командирство, опортунизам па чак и шовинизам у раду.

Примећено је да наши другови нису довољно конспиративни, да се у неким случајевима због тога губи граница између партије и маса, да због недовољног искуства наседају триковима полиције (случај слабих држања пред класним непријатељем), веровање у карабињере (Пећ), што је довело до провале, предаја револвера властима (Пришт.), као и небудност и потцењивање непријатеља.

Саветовање је нарочиту пажњу посветило раду по појединим линијама, па је утврдило следеће:

Прошло саветовање се врло мало задржало на питању стварања народно-ослободилачких одбора (комитета), истичући да их треба оснивати на ослобођеним територијама. Мајским писмом организацијама,¹¹ ОК је то допунио

¹¹ Односи се на директнву Обласног комитета од 25. маја 1942. Види док. бр. 17.

са тим да те одборе, као органе народног јединства и народне борбе против окупатора и његових слугу, треба оснивати свуда. У том погледу постигнути су извесни успеси, али не довољни да могу одговорити задацима. Прикупљање прилога за НОФ дало је добрих резултата, али је још далеко да подмири све потребе.

Рад Партије по војној линији имао је у главном карактер припрема за претстојеће борбе, — тј. стварање помоћних партизанских одреда, у ком погледу је имало лично успеха, али је недостатак у том раду био тај што су наши одреди једнострано јер не обухватају Шиптаре. Партијци још нису свуда довољно схватили важност политичког рада унутар одреда, те је тај рад слаб. Команде у већини случајева нису створене, а онамо где постоје, веза између њих и партије је недовољна. Недостатак је и то што до сада није организована добра обавештајна служба против окупатора, његових снага и његових намера.

У погледу рада код омладине, наша Партија је постигла извесне успехе. Утицај на омладину је порастао. СКОЈ је бројчано проширен, никле су три нове организације његове. Многа спорна питања која су спречавала нормалан развјатак омладинског рада су покренута и расветљена, те је то обогатило литературу на нашем сектору која говори о омладинском раду (Писмо младим комунистима¹² итд.). Овај период је донео још један успех: пронађена је конкретна форма за остварење јединства омладине овога краја у „Народно-ослободилачком савезу омладине“.

За овај период примећено је да чланови партије потцењују и не посвећују довољно пажње омладинском раду. Отуда произилази и непрорађивање СКОЈ-евих материјала. Несхватање омладинске линије одражава се код наших другова у погрешном схватању СКОЈ-а, што се огледало у штурим неинтересантним састанцима основних јединица СКОЈ-евих, у мањкању одговорности, дисциплине и поделе посла у њима, у њиховом невођењу рачуна о животу, схватањима и расположењу све омладине — и свођење СКОЈ-а на обичну антифашистичку организацију. Таква схватања водила су секташтву и разводњавању СКОЈ-а, због тих грешака и недостатака нису се могли постићи добри резултати на пољу остварења јединства младе генерације Косова и Метохије, а нарочито не у организационом продирању и раду међу шиптарском омладином, која сачињава већину омладине овога краја, а која је још увек далеко од нашег утицаја.

¹⁰ Види док. бр. 10.

У раду међу женама постигнути су неки усиеси, но то је још увек недовољно. И поред тога што су постојали услови (код српских и црногорских) да се жене увуку у активну општенародну борбу. То до сада није искоришћено, то је велики пропуст наше партије који се мора будућим правилним формама рада отклонити. Свуда се огледа секташки однос у погледу пријема жена у партију.

Агитационо-пропагандистички рад за протекло време био је плодан и поред тешкоћа. Поједине организације су успеле да издаду Историју СКП (б) (7 глава), Основе лењинизма, низ Лењинових чланака из његових „Целокупних дела“ и тиме створиле више могућности за теоретско издавање партискога чланства. ОК је издао народима Косова и Метохије четири прогласа на оба језика и један на талијанском Талијанима. Организације из Пећи, Приш., Митр., Приз. и Бак. издале су месном становништву по један проглас. У свим прогласима у духу партиске линије, коју је било одредило прошло обласно саветовање, народи су позивани на јединство у борби против фашистичког окупатора и свих његових слугу. Све месне организације издају преглед дневних догађаја, којима обавештавају масе о ситуацији на фронтима и у свету.

Прогласи ОК, као што се може видети из првог дела резолуције, нису у себи имали паролу оружаног устанка као агитационо-пропагандистичку. У прогласима је био недостатак необраћање женама. Због тога што поједина месна руководства своја издања нису слала на преглед ОК-у десиле су се извесне грешке у издањима: летак МК Приштине не говори довољно јасно о кривцима за последња убиства; у летку МК Митр. види се несрећеност, недовољно популарисање СССР-а, недовољни удар по петој колони и мало шовинизма. Крупан недостатак је то што су вести о дневним догађајима без потребних коментара, а онамо где се дају нису били добри (класно постављање, плитка тумачења извезених појмова — ово Приш.), као и неиздавање вести на албанском језику.

Највећи недостатак у агитпропу био је тај што прогласи нису најшире допирали до маса, а нарочито код шиптарских, и што после њиховог растурања није уследило свуда довољно објашњавање.

Финансије наших организација нису задовољавајуће. Чланарина није редовно прикупљана у свим МК, нити одређивана према материјалним могућностима. Партиска помоћ није правилно схваћена нити је дала резултате. О шп* ходима није вођена довољна контрола. МК-и (изузев Пећи) нису уступали ОК-у ништа од својих прихода.

Од прошлог саветовања техника ОК није побољшана, док техника појединих организација мало је побољшана. Материјал и остале ствари које се издају нису довољно технички опремљени и читки. За технику није оспособљен довољан број другова. Слаба је страна још и та, што техника није добро законспирирана, често се сељака и још увек нема довољан број машина за албански језик.

Полазећи од свега овог што је горе речено јулско обласно саветовање поставља пред ОК и партиске организације Косова и Метохије следеће организационе

З А Д А Т К Е

1. Партију треба проширивати:

а) Треба свим силама настојати за продирање у места где до сад наша партија нема организација, осим извесних пунктова (Подгор, Гора, Подујево, Дреница, Исток, Вучитрн), да се и тамо формирају партиске организације. Стога сви дотични МК свих срезова морају у свом раду ово [имати] као стални задатак без обзира коме је тај терен припадао.

б) Партија треба да прошири и продуби свој досадашњи утицај на српске и црногорске масе, да упорно ради на продирању наших ставова и организационом повезивању код албанских маса, јер је то једини пут за што скорије ослобођење. Особиту пажњу организације морају посветити раду код радника на рудницима и уопће код сиромашних слојева, да би из њих наша партија могла црпсти револуционарне снаге за претстојеће борбе. У партију морају ући сви они који су својим досадашњим радом показали да су поштени, одани, неустрашиви и који хоће да се боре под руководством КПЈ. Политичка неиздигнутост тих људи не сме бити сметња за њихов пријем у партију, јер ће се кроз борбу и рад издићи.

2. Партију учврстити:

а) Везе МК са ОК морају бити чвршће и чешће него до сада, као и везе МК са ћелијама и одељењима. МК морају одредити одмах своје курире за одржавање веза са ОК по којима ће слати детаљне извештаје десетодневно. Сва руководства морају створити себи потребне замене од некомпромитованих људи. МК, као и ћелије и одељења морају редовно једанпут недељно одржавати састанке. У свим нашим организацијама одмах извршити правилну расподелу рада, не запостављајући при том ни једну линију парти-

ске делатности, али зато колективна одговорност по свим линијама. Треба завести као обавезно план рада за одређено време, јер ће то најбоље омогућити да се контролише испуњавање постављених задаћа, да нестане несразмере између разних линија рада и да рад подједнако пада на све другове. Спровести што чешћу контролу. То не сме бити бирократска контрола него конкретно исправљање и помоћ руководиоцима и појединцима. Смењивати неактивне руководиоце, а попуњавати руководства са најактивнијим, јер ће то бити сигурност за спровођење линије партије.

б) Особита пажња мора се посветити питању васпитавања и подизања наших кадрова. Треба систематски испитивати све особине наших кадрова, настојећи да им се што више помогне да се ослободе својих мана, а додељивати им оне послове на којима ће дати највише од себе. Обратити пажњу на паролу о мобилизацији, коју обавезно мора сваки наш друг да схвати и да је кроз свакодневну праксу на додељеном послу испуњава, онако, како то доликује мобилисаном војнику велике ослободилачке војске. Преко тога постићи гвоздену бољшевичку дисциплину која треба да поникне из схватања улоге партије у данашњим одлучујућим борбама, с тим у вези повећати одговорност и омогућити развијање иницијативе.

Највећу пажњу треба посветити изучавању партиског и осталог марксистичко-лењинистичког материјала. Код сваког нашег друга треба усадити вољу за сталним политичким и теоретским издизањем. У том смислу треба одмах прићи ка организовању кратких курсева при свим организацијама, који треба да оспособе наше кадрове за престојеће тешке борбе, да им олакшају оријентацију и руководство у њима. Наши млади другови морају бити будни према непријатељу и да не наседају полицијским триковима. Обратити највећу пажњу на конспирацију. Држање пред класним непријатељем мора бити достојно једног комунисте. Свако причање, макар и једна реч, пред класним непријатељем јесте издаја партије и народно-ослободилачке борбе. Читав овај посао на подизању наших младих кадрова треба схватити најозбиљније и прићи му са највећом љубављу, водећи увек рачуна да та помоћ буде топла, истинска, другарска.

ц) Ради очувања јединства партиских редова треба да буде највећа будност према антипартиским елементима. Партија мора да се очисти од свих колебљиваца, капитуланата, паникера и опортуниста. Њихово присуство у нашим редовима, у овим тешким условима борбе, разбија једин-

ство, смета нашем раду и онемогућава руковођење народно-ослободилачком борбом. Зато одлучно приступати чишћењу свих елемената, прекидајући са либерализмом према њима који још увек постоји у нашим организацијама.

3. Народна-ослободилачке одборе, комитете треба формирати свуда тако да ниједно место не сме бити без њега. У њима треба да се налазе борбени претставници свих политичких струја у народу. Нарочито радника и сељака који су за одлучну борбу против окупатора и његових слугу. Народна-ослободилачки одбори на неослобођеној територији морају се осећати као сутрашњи носиоци власти, да освајају позицију за позицијом у народу, да разбијају власт окупатора, да се боре против терора непријатеља и да раскривају рад пете колоне. Улога наше Партије у односу на НОО је да преко својих чланова стави на расположење народу и народној борби све своје знање и организационе способности, те да се рад НОО као руководећих органа народне воље упуту ка решавању конкретних дневних задатака и постизавању циљева Народна-ослободилачке борбе. Руководећа улога наше партије јесте у томе да народне масе следе њеним позивима. Чланови Партије не би одговорили својој партијској дужности, ако својим делом, својим личним примером и пожртвовањем не би оправдали то народно поверење у нашу Партију.

4. У погледу рада по војној линији главни задатак који се сада поставља јесте припремање и стварање партизанских оружаних одреда. Треба наставити више него што је то до сада било војничко и политичко припремање људства. Мора се продирати код Шиптара и увлачити их у одреде. Организовати добру обавештајну службу јесте један од непосредних задатака. Мора се свуда извршити формирање команди. Извршити координацију рада између Партије и команде, која ће осигурати Партији сигурно руководство у читавом послу.

5. Чланови Партије морају упрегнути снаге да сву омладину кроз Народна-ослободилачки савез омладине приведу опште-народној борби против окупатора. Нарочиту пажњу посветити увлачењу шиптарске омладине, као и раду међу најмлађим омладинцима — пионирима, водећи рачуна да тај рад не буде једностран. Потребно је да сви чланови партије прораде и прорађују материјале о раду СКОЈ-а, да СКОЈ схвате као комунистичку организацију која треба да буде руководилац омладинске борбе. Са пу-

но више умешности и воље него до сада, чланови партије морају обратити највећу пажњу основним јединицама СКОЈ-а, да тамо подигну дисциплину, одговорност, заведу правилну расподелу посла за сваког младог комунисту, и то не бирократски наметљиво, него на једино исправан, тј. бољшевички начин: путем предлога, дискусија, другарском помоћи, другарским примером. Особиту пажњу посветити васпитавању у духу марксизма-лењинизма. Указати како треба да се држи пред класним непријатељем. Партија треба да помогне скојевцима приликом организовања акција омладине, о којима говори у СКОЈ-евим материјалима. Најбоље скојевце који су проверени кроз свакодневни рад треба увлачити у Партију и тиме Партију стално подмлађивати. СКОЈ мора бити непресушни извор нових и свежих кадрова за Партију.

6. Треба одмах приступити стварању женских одбора, који би били органи жена за активно учешће у опће-народној борби против фашистичког окупатора и његових слугу. Ти одбори би преко конкретних акција: плетење, шивење, прикупљање прилога итд. и политичких конференција омогућили да се те жене приведу тој борби. Треба прићи и упознавању жеиа руковању оружјем.

7. Треба појачати агитационо-пропагандистички рад у масама и код партиског чланства. Ради потпунијег обавештавања маса показује се потреба за издавање једног партиског листа за народ на оба језика, што се ставља ОК-у у задатак. И даље треба издавати дневне вести и то на оба језика обавезно, дајући им потребне коментаре. Ситуација налаже да масе треба што чешће обавештавати, с тога МК треба да настоје да што чешће издају за конкретне случајеве мале летке, који ће масама на тим конкретним питањима објашњавати наше ставове. Све своје публикације, летке, вести и сл. треба слати ОК-у и МК-има. То ће омогућити да им ОК указује евентуалну помоћ. Сав овај посао захтева да се при ОК створи агитпроп комисија. Ради правилног издизања партиског чланства, ради што бољег усвајања парт. линије потребно је омогућити излажење партиског органа и умножавање партиске литературе.

8. Финансије средити и омогућити да партија због великих издатака који су скопчани са овом тешком ситуацијом проналази све шире изворе својих прихода. Сваки МК дужан је слати половину својих прихода ОК-у. При свим МК вршити преглед финансија комисије (3 чл. МК) месечно, партиску чланарину одредити према материјалним

могућностима. Партиску помоћ дају и чланови партије, скојевци и иартизани, а прикуиља се од свих пријатеља партије.

9. Технику треба стално оспособљавати да би могла одговорити својим задацима. Створити резерве техничког материјала. [Поклонити] особиту пажњу њеном законспирисању. Стално тежити на њеном усавршавању и осамостаљењу. Оспособити довољан број другова за технички рад.

10. О акцијама даће директиву посебно ОК.

Ова резолуција је одобрена од Обласног комитета и налаже се свим руководствомима да је прораде у свим партиским јединицама, као и контрола њеног спровођења у живот. Са њеним политичким делом могу се упознати народне масе, док је организациони део намењен искључиво члановима партије. Резолуција не сме пасти у руке класном непријатељу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Крајем јула 1942.

ОБЛАСНИ КОМИТЕТ
КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

ЗАКЉУЧЦИ ОБААСНОГ САВЕТОВАЊА СКОЈ-а ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОДРЖАНОГ СРЕДИНОМ АВГУСТА 1942. У СУВОМ ДОЛУ¹

ЗАКЉУЧЦИ

са обласног саветовања СКОЈ-а на Косову и Метохији одржаног средином августа 1942. г.

I

Закључење Пакта о узајамној помоћи између СССР и Велике Британије и споразума СССР и Сјед. Америч. Држава значи потпуно учвршћење фронта слободољубивих народа и велики корак напред ка брзом и потпуном уништењу хитлеризма — ударне песнице међународне реакције. Са овим је истовремено онемогућено и прибирање међународне реакције, која би хтела да разбије народну борбу, да у своје сврхе искористи борбу СССР-а и поробљених народа. Чврстина и јачина Пакта се заснива на томе што су се за њега бориле милионске масе Енглеке, Америке и поробљених земаља, што се те масе неуморно залажу да се он спроведе у живот, што су те масе осетиле на своме искуству шта значи чемберленска империјалистичка политика, што су те масе увиделе да фашизам могу победити и осигурати своју будућност борбом и наслоном на СССР.

Видећи огромну снагу овога фронта слободољубивих народа, Хитлер у својој лудачкој намери чини последње авантуристичке подухвате. Он би желео свим средствима да спречи јединствени удар тога фронта, зато ужурбано напада на СССР бацајући на источни фронт све своје снаге које је напабирчио по Европи. Херојска Црвена армија ломи последње Хитлерове авантуре — разбијају се његови последњи лудачки подухвати. Позадина у Европи је испражњена а борбеност поробљених народа се појачава. На тај начин стварају се услови за општу офанзиву и коначно уништење хитлеризма. То уништење постаје сада очигледно и блиско.

Својом упорном борбом, народи Југославије показали су целом свету како се треба борити за своју слободу. Ру-

¹ Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 487, к. 27, примерак на албанском језику у Архиву ИРП Србије, рег. бр. 2079, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/548—555.

ковоћени херојском Комунистичком партијом Југославије, они су водили и стално воде упорне и тешке борбе против надмоћнијег крволочног фашистичког окупатора и његових проданих слугу. Кроз ту борбу стварало се јединство свих народа Југославије, кроз ту борбу стварала се Народно-ослободилачка партизанска и добровољачка војска Југославије. Размах и жестина народно-ослободилачке борбе и народно-ослободилачког устанка натерала је и стално натерује све реакционарне клике да открију своје лице. Тако се данас великосрпски хегемонисти: Милошевић, Милошевић, Милошевић, Дража уједињавају са крволочним злочинцем Павелићем против народно-ослободилачке борбе и устанка. Они настоје да скрену народно-ослободилачки устанак, који се води против окупатора и његових слугу, на пут братоубилачког грађанског рата. Све то они раде по директиви и жељи окупатора. Али НОПД војска је довољно јака да разбије све планове реакције. Народно-ослободилачки устанак се непрестано развија: свуда јача јединствени народно-ослободилачки фронт народа Југославије, а јединице НОПД војске преносе пожар устанка у ноге делове Југославије.

За све време ове тешке и упорне борбе видно учешће узима храбра омладина Југославије. Осећајући и увиђајући шта значи живети под фашистичком окупацијом она је са пуно самопрегора и хероизма давала и даје своје младе животе за своју слободу и слободу народа. Под руководством СКОЈ-а, омладина је борбу за своја омладинска права повезивала са општенародном борбом у Југославији против фашистичког окупатора, коју предводи храбра Компартија Југославије. Такав њен правилни пут већ је уродио плодовима: на ослобођеној територији Словеније омладина од 18 па навише година добила је право гласа у демократским изборима за народно-ослободилачке одборе. Даље уједињавање најширих слојева омладине у Југославији и њихово подизање у борбу против фашистичког окупатора је гаранција за остварење лепше и срећније будућности омладине Југославије.

Код нас на Косову и Метохији није још остварено ни у каквим размерама јединство српске, црногорске и шиптарске омладине.

Српска и црногорска омладина се још од почетка фашистичке окупације налази на позицијама народно-ослободилачке борбе. У борби за национално ослобођење и свој бољи живот, она жели да сарађује са шиптарском омладином. Утицај пете колоне, која својом агитацијом распаљује националну мржњу, на ту омладину је слаб или никакав.

Шиптарска омладина, која сачињава већину омладине, раније је веровала да јој је фашистички окупатор донео слободу. Међутим, сада је и она нерасположена према фашизму. Њен раднички део страховито погађа беспослица, неограничено искоришћавање и врло ниска надница. Сељачки део је изложен пљачки и самовољи ага и бегова. Сву ту омладину подједнако погађају шпекулације са животним намирницама, позиви за војску, могућност мобилизације за фронт или присилни рад у Немачкој. Хапшење најбољих шиптарских омладинаца уноси неспокојство у редове те омладине. Све је то супротно од онога што је та омладина очекивала. *Зато шиптарска омладина мрзи окупатора, зато она жели своје национално ослобођење испод јарма окупатора, зато она и даље чезне за лепшим и сигурнијим животом.*

Но истовремено та омладина не зна пут којим треба да отиде да би остварила своје жеље. Шиптарска пета колона, која је код нас бројна, настоји свим силама да јој онемогући да пронађе тај пут. Она распаљује животињску националну мржњу према Србима и Црногорцима и њиховој омладини са којом би требали млади Шиптари да се повежу, да би остварили своја права. У том правцу, шиптарска пета колона вешто искоришћава бојазан од освете за почињена недела, која је усађена у срцима шиптарске омладине. Отуда пета колона и агитује да је боље да остане овакво стање, неш да се фашизам уништи. Таква злочиначка агитација наилази на успех те отуда и појава шовинизма у редовима те омладине. *Зато су ти петоколонаши и данас највећа сметња на путу остварења јединства и омладине и народа овога краја.*

Рад комуниста у правцу јединства народа на Косову и Метохији и могућност развијања на том терену народно-ослободилачке борбе и народно-ослободилачког устанка утиче на држање и рад окупатора и његових слугу. Пред очима шиптарске омладине шиптарски петоколонаши уједињавају се са српским и црногорским петоколонашима (са истим оним које шиптарска омладина мрзи) да би разбили комунисте и онемогућили народно-ослободилачку борбу против фашистичког окупатора на Косову и Метохији. Ово уједињавање се врши и поред тога што међу њима постоје велике супротности по питању поделе власти а то уједињавање свим силама помаже окупатор. *Зато постоје сви услови да се ти петоколонаши раскринкају и одвоје од народа и омладине, да се они онемогуће и униште.*

При таквом стању ствари, питање остварења јединства наше омладине постаје блиско. Услови за то постоје -а даљи развитак догађаја још ће повољније утицати у том правцу, убрзавати тај процес. *Стога је данас основни задатак младих комуниста рад на припреми и подизању читаве омладине нашега краја у народно-ослободилачку борбу и престојећу народно-ослободилачку устанак.*

Ради остварења тога основног задатка, потребно је

А) *Прићи свуда стварању „Народно-ослободилачких савеза омладине“ као органа јединства младе генерације нашега краја.* У тим савезима морају наћи места сви младићи и девојке који желе своје национално ослобођење, без обзира на нацију, политичку припадност и друштвени положај. Рад на њиховом формирању мора отпочети са омладинским конференцијама, изборима делегата са тих конференција и средским оснивачким конференцијама. Правилним радом у току припрема за оснивање, у оснивању и после тога, ти савези ће преко акција и агитационо-пропаганАистичког рада постати најшири и најбољи облик за постепено увлачење све омладине у народно-ослободилачку [борбу], за јеАинство њених редова у тој борби.

Б) *У најширим слојевима омладине неуморно популарисати Совјетски Савез, његову непобедиву Црвену армију, пакт о узајамној помоћи са Енглеском и Америком.* Због тога је неопходно оштро ударити по погрешном схватању улоге Енглеске и Америке у данашњој борби против фашизма, као и против сумње у сигурност и чврстину пакта о узајамној помоћи. Ова погрешна схватања, која су код омладине прилично раширена, произлазе из несхватања карактера данашње борбе и потцењивања борбе енглеског, америчког народа као и народа поробљене Европе. Она престављају данас за наш покрет озбиљну опасност.

В) Такође обавезно иопуларисати: *Народно-ослободилачку партизанску и добровољачку војску Југославије, која је изникла из борбе и постала симбол јединства народа Југославије; истински демократску власт, као резултат борбе за народно ослобођење (нарочито популарисати давање права гласа омладини); Комунистичку партију Југославије, највећег пријатеља омладине Југославије, организатора данашње борбе која ће и омладини донети њена права.*

Г) *Свуда раскринкавати слуге окупатора — петоколонише свих боја.* Свим силама настојати да се спречи њи-

хово уједињење. На њихове пароле о распиривању националне мржње истицати паролу братства омладине. Пошто су они данас највећа сметња остварења омладинског јединства и подизања омладине у борбу, пошто постоје добри изгледи да се они одвоје од маса — томе послу посветити велику пажњу.

- Д) *Приступити што брже организовању омладинских акција* које ће у пракси показати на којим се питањима може повезати омладина, може стварати њено акционо јединство. У том правцу прићи организовању сабирних акција међу омладином у новцу, храни, оделу, муницији, санитарском материјалу и сл. за помоћ нарАНО-ослобоАилачкој борби. Упоредо са тим организовати (онамо где за то има услова) културно-просветне приредбе које ће на леп начин свој омладини објашњавати карактер данашње борбе и улогу и задатке омладине у њој. Код радничке омладине, а нарочито код оне која ради по рудницама, уносити стално дух саботаже у најразличитијим облицима, настојећи да саботажа буде што организованија. Код сељачке омладине организовати акције за помагање око прикупљања летине, за њену заштиту и скривање од фашистичког окупатора. Водити рачуна да у овим акцијама буде окупљена сва омладина села. Код женске омладине и даље продужити са организовањем болничарских курсева, са плетењем и сл. као и са обуком у руковању са оружјем. Све ове акције, ако се буду правилно и стално организовале, поред тога што ће се у њима ковати јеАИнетво српске, црногорске и шиптарске омладине, постаће истовремено и први велики корак ка увлачењу све омладине у данашњу општенародну борбу.
- Б) *У читавом раду популарисати Савез комунистичке омладине Југославије*, као јеАиног руководиоца омладине у њеним настојањима за лепшим и срећнијим животом у слободи.

Н.

У току ове године у организационом погледу СКОЈ је постигао извесне успехе код нае. У четири среза створене су нове организације. Број чланова СКОЈ-а је порастао. У његовим редовима порасла је дисциплина, одговорност, иницијатива (Пећ, Приз., Урош.) — озбиљније се схватају задаци него што је то било раније. Добри резултати су постигнути у раду са најмлаћим („пионири“).

Досадашњи наш рад на стварању јединства српске, црногорске и шиптарске омладине није био довољан. СКОЈ је успео да се повеже са већим делом српске и црногорске омладине и да над њоме оствари свој утицај. Кратак период рада на стварању „Народно-ослободилачких савеза омладине“ дао је већ прве добре резултате код те омладине (Приз.[рен]). Међутим, СКОЈ-еве организације су још увек далеко од шиптарске омладине, утицај и везе са том омладином су слабе а број скојеваца из њених редова врло мали. (Изузетак донекле Бак.[овица]).

Та наша основна слабост произашла је из тога што још увек у нашим организацијама има скретања у погледу схватања улоге и задатака саме СКОЈ-еве организације. Са једне стране, то се скретање огледа у томе што у пракси постоје извесне тенденције да се улога СКОЈ-а сведе на улогу антифашистичке или обичне омладинске организације и према томе изврне његова комунистичка улога и скуче његови задаци. (Случај бол. курса у Приз.). Са друге стране и пуно чешће избија секташко одношење према широким омладинским масама. То се нарочито испољавало на састанцима основних јединица — актива, у врло малом или никаквом вођењу рачуна о животу, схватању (односно према фаш. окупатору) и положају омладине, у ограничавању рада само унутар основних јединица. Такав рад је сметао да се правилно приђе омладинским масама, да се наши активи повежу са тим масама. Такав рад је водио и запостављању организовања омладинских акција или њиховом погрешном вођењу (левичарски иступ на погребу у Приш.[тини]). У погледу рада са шиптарском омладином избијао је у различитим облицима и шовинизам према тој омладини од стране срп. и црног. омладинаца („не може се са њима радити“, „кушају нас они“ и сл.).

Обласни Комитет СКОЈ-а није био на једном месту, није довољно помагао па се све ове ствари нису могле одмах исправити. Везе између М.К. и О.К. нису биле редовне па ОК није имао довољно јасну слику о ситуацији на терену. Састанци МК нису били редовни. Дешавало се да се састанак не одржи за месец па и два месеца дана (Пећ, Приш.). Руководства нису на време проучавала и спроводила у живот директиве за рад међу омладином које је повремено издавао ОК. Она нису одржавала контакт редовно са нижим СКОЈ-евим организацијама, па стога нису могла ни испунити са успехом своју улогу (нарочито случај у Приш.).

Све еу се те ствари појављивале у основним СКОЈ-евим јединицама — активима. Пошто се на њиховим састанцима није довољно водило рачуна о животу омладине, пошто је на састанцима било крутог држања, командирства (то чак и код руководиоца — Пећ), шаблонизма у раду а нарочито у излагању политичке ситуације, ти су састанци често бивали шутири, без правилног постављања задатака, без дисциплине и расподеле посла, зачмали и далеко од омладине. То је спречавало да те наше основне јединице пренесу своје главно тежиште на широке омладинске масе.

Крупан недостатак у основним јединицама је и неравномерност у издигнутости између мушких и женских актива. Услед објективних тешкоћа на неким местима да те јединице буду мешовите, неке организације су схватиле да уопште треба стварати одвојене активе и тиме још више погоршале ствар. То погрешно одвајање спречило је да млади комунисти који су изграђенији од својих другарица помогну другарицама више у раду и да на тај начин отклоне неравномерност. Ово исто важи и за одвојене шиптарске активе.

У погледу васпитавања омладине постигнути су врло мали успеси. Томе врло важном послу посвећивано је врло мало пажње. Узрок су томе донекле тешки услови данашњег рада (чести састанци, недостатак потребне литературе) али ни оне могућности које су постојале нису искоришћене. Поред тога раширено је у нашим редовима и оно погрешно мишљење како „сада теорија није важна“, како „за њу сада нема времена“ и сл., што је, наравно, доносило само штету.

Финансије СКОЈ-а су ојачале. Међутим, прикупљање скојевског прилога још увек не задовољава јер се купи сувише уско и нередовно. МК, изузев Приш., нису од својих прихода ништа слали ОК.

Најгоре ствари стоје са техником. ОК нема самосталне технике, МК такође. У правцу да би се техника створила и осамосталила, без чега се СКОЈ у данашњим условима не да замислити — није се уопште ништа урадило. То спада у наше највеће пропусте.

Из таквог организационог стања произилазе следећи наши организациони

З А Д А Ц И:

1) *Даље проширивати СКОЈ.*

Пре свега потребно је обратити пажњу да то проширивање СКОЈ-а буде у првом реду међу шиптарском омла-

дином, како по везама са том омладином тако по броју скојеваца из њених редова. Основне јединице, сузбијајући шовинизам ма у каквом се он облику појављивао, морају у главном своју пажњу обратити у том правцу, јер без повезаности са том омладином неће бити успешног покрета код нас. У раду на повезивању морају се искористити свака па и најмања могућност, лична веза и сл. Нарочито организације у Пећи и Урош., које већ сада имају извесне везе са том омладином, морају настојати да везе буду што чешће и добију своје одређене форме. Занемаривање овога рада, занемаривање постојећих веза, њихово губљење биће од сада највећи и неопростиви злочин према нашем покрету.

СКОЈ и његов утицај треба проширивати и код остале омладине, а нарочито међу радничком и у опште омладином из сиромашних слојева, те стога треба обратити и пажњу радницима. Нарочито преокрет у том правцу треба да направи организација у Приш.

Све организације мора да цосвете пажњу у оне ерезове да продру где не постоје СКОЈ-еве организације (Вучит.[рн], Подуј.[ево], Подгор, Дрен.[ица]) те то МК-ти дочичних срезова морају имати стално пред очима.

2) *Стално учвршћивати СКОЈ.*

Треба одмах ликвидирати погрешна схватања о улози и задацима СКОЈ-а. СКОЈ мора постати заиста комунистичка организација, која ће у својим редовима имати само младе комунисте који ће да се боре за социјализам и да се васпитавају у духу марксизма-лењинизма. СКОЈ се мора преко најразличитијих форми повезати са свом омладином, мора постати њен руководилац, те рад његових организација мора бити управљен ка томе циљу; зато:

а) ОК мора се окупити на једно место, и пружити већу помоћ свим организацијама а нарочито организацијама у Гњ.[илану], Бак.[овици] и Орах.[овцу].

б) МК морају редовито одржавати састанке и са њих слати детаљне извештаје ОК о целокупном свом раду. Њихове везе са основним јединицама морају бити што чвршће, помоћ њима што већа и ефикаснија. Они се морају старати да обезбеде кадрове од евентуалног удара окупатора. Из свога рада морају избацити шаблонизам и неконкретност у политичким рефератима (тј. у рефератима на својим састанцима који не воде рачуна о животу и схватању Омладине, о задацима који су са тим повезани) па то пренети на активе. Само таквим радом МК-ти ће на делу постати руководиоци.

в) Активи се морају схватити као основне јединице СКОЈ-а, као организатори омладинске борбе, као органи који проналазе најразличитије форме за повезивање са свом омладином на свом терену. Стога њихови састанци у будуће морају да се крећу у том правцу, т.ј. у претресању о раду са другом омладином, у постављању и извршавању задатака у вези са тим. Такав рад повећаваће дисциплину, одговорност и иницијативу. Нарочито сада тежак задатак пада на активе у погледу мобилизације све омладине за стварање „Народно-ослободилачког савеза омладине”. Сваки другојачи рад у њима спречавао би им да они испуне велику и важну улогу која им је намењена. Прекинути са праксом раздвајања шиптарских актива, као и мушких и женских и спојити их где за то постоје услови.

Учвршћење СКОЈ-евих редова не да се ни замислити без чишћења његових редова од свих колебљивих елемената, од свих оних који својим радом (неиспуњавање задатака, недисциплина) и својим држањем (командантство, набуситост, крутост и т.д.) саботирају рад.

3) Васпитање у духу марксизма-лењинизма треба прилагодити условима данашњег рада, водећи рачуна да је обавезна дужност сваког младог комунисте да васпитава себе и друге и да своје знање свакодневно обогаћује из Историје и Основа лењинизма, тих најбољих наших уџбеника. Постојећу литературу правилно распоредити и помбћи онима који у њој највише оскудевају.

4) Организовати правилно и редовно (најдаље до десетог у месецу) прикупљање СКОЈ-еве помоћи. Помоћ треба купити код свих оних омладинаца који о томе неће причати. МК морају половину својих прихода уступити ОК.

5) Ставља се у задатак ОК и свим МК да се постарају да у што краћем времену набаве сопствену технику.

Закључке обавезно морају прорадити све СКОЈ-еве организације. Они не смеју пасти у руке непријатељу.

Ове закључке је ОК СКОЈ-а и ОК КПЈ за Косово и Метохију одобрио.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Крајем августа 1942 г. ОБЛАСНИ КОМИТЕТ
САВЕЗА КОМУНИСТИЧКЕ ОМЛАДИНЕ ЈУГО-
СЛАВИЈЕ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

**ИЗВЕШТАЈ СЕКРЕТАРА ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА
КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОД 21. АВГУСТА 1942. ЦЕНТРАЛ-
НОМ КОМИТЕТУ КПЈ О ВОЈНО ПОЛИТИЧКОЈ СИТУА-
ЦИЈИ И О СТАЊУ И РАДУ ПАРТИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ
У ОБААСТИ¹**

ЦК-у КПЈ

21. VIII 1942.

Араги другови,

Да би имали донекле преглед, изнећемо укратко каква је развој политичких прилика и нашег орг. стања, даћемо укратко, пошто смо случајно наишли на једну везу. Са њом не можемо вам послати парт. материјал, резолуцију са јулског савјетовања ОК-а.²

На Кос. и Мет. је 70% Шћиптара. Доласком окупатора заварани су. Створили су „Вел. Шћипнију“. Добили су школе на свом језику и говори се у надлештву, а има других ствари. Кулаци а и средњи сељаци земље. Све ово је утицало да су, а и сада сматрају да су дошли до слободе (зато су прошле године трчали на Ц.Г.). Хитлеру су певали славопојке, али развој међународне ситуације, неуспех Немаца, борбе у Југославији, борбено и антифашистичко расположење у Албанији, демаскирање фашистичке пропаганде, повратак беговских спахилука, безочна шпекулација утицало је да те масе (особито сиромашне) промене мишљење крајем 1941 г. Давање дијела Косова недићевцима.³ Све биле готове да оду на ист. фронт, данас неће да чују да иду макар где са своје територије. Појавио се страх од наступajuћих догађаја, јер се боје од освете. И овај моменат утиче да и даље насједају петоколонашкој пропаганди. Једна карактеристична ствар, по којој се одликује ова област, јесте да окупатор ни до данас није увео режим рационирања и

¹ Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ИРПЈ, рег. бр. 4832/Х1Х, 16/21.

² Види док. бр. 19.

³ Односи се на онај део те области који су Немци задржали под својом окупацијом (Косовска Митровица са рудником Трепчом, Вучитрн и Подујево) па су га с пролећа 1942. прикључили „Недићевој држави“. Види док. бр. 3, напомену бр. 3.

присилног одузимања намирница. Он је покушао, али је одустао. На пијацама може се купити свих животних намирница. Углавном да нагласимо, како је формулисано и у резолуцији са јулског савјетовања ОК 1942 г. да се шћиптарске масе колебају између реакције и нар. осл. борбе. Да Т9 колебање буде каналисано у овом другом правцу, потребна је велика агилност и рад комуниста како акционо тако и агитационо-пропагандистички. Један моменат је опасан, на коме их може мобилисати вел. шћиптарска реакција — јесте питање одбране Шћипније данас. Имају 4000—5000 добровољаца.

Утицај пете колоне услед везаности са окупатором велик, јер се ствара на терору и страху. Утицај КП је слаб или никакав. О нама: Гдје је партија дјелала агитационо-пропагандистички и акционо, ту је и нарастао утицај и углед партије (Пећ) или близина парт.[изанске] борбе (К. Митр., Подујево). Срби и Црногорци су за СССР и нар. осл. борбу. Сасвим мали или никакав утицај пете колоне. Највећи део маса под утицајем КПЈ.

Шћиптарска пета колона јача. Има упоришта код кулака а и код средњих слојева. Она се састоји од врло компромитованих елемената (Сефедин бег, Илијаз Агуш, министар у влади М. Крује, Ферхад Драга, Џафер Дева и комп.). Они су служили и свим режимима Југославије. Од српске реакције има разних струја, али су сада све уједињене под Дражином заставом. Развијају у последње време јаку делатност, распирују шов. мржњу хушкајући, кад дође моменат, на клање Шћиптара, нападају најбезобзирније на комунисте и партизане. Формирају команде, али без војске. Процес уједињавања и овде се одржава. Окупатор на томе настојава. А теже да изазову сукобе код маса (у послједње вријеме убијање Срба). Дражиновци су повезани са беговима. У Пећи четници су, ево већ 4 месеца, примили пушке и хапее Црногорце. М. Круја и Кољ Биба, министар фаш. партије, својим обилазцима уперили су главни ударац против комуниста као најглавнијег непријатеља.

Ми смо до сада, уколико можемо да схватимо, правилно спроводили парт. линију, наравно са пуно недостатака и пропуста. Тежили смо да издигнемо заставу партије и можемо рећи да је партија политички фактор на овоме сектору. Зато су постављени они задаци који стоје у „Пролетеру" и ми ћемо свим расположивим снагама настојати да их спроведемо у живот.

ХП

Наша парт. орг. доласком фаш. окупатора била је готово разбијена.⁴ Остале су орг. само у Пећи и у К. М.⁵ и то слабе. Мало људи, што је остало, није се умјело снаћи за тренутак. Настала је обнова орг. Задатак да се продре у сва мјеста, тако сада имамо 6 МК-а и то — Пећ, Призрен, Урошевац, Приштина, К. Митровица и Гњилане. У Баковици и Ораховцу формиране орг. Пунктове Србија,⁶ Вучитрн. Имамо 49 ћелија, градских и општинских и по предузећима, раздиј. у 41 одјељење. Бројно стање чланства на савјетовању је било 463. Од тога 39% радн., 38% сељака, 2% интелект., 2% остала занимања. Од тога је 6% жена. По нац. — Шћиптара 12%, остало Срби и Црногорци. Од овог броја ухапшено је у К. Митр. (података нема). Плуе овом броју додати интерниране и који се налазе у затвору и то 67. Поред тога везали смо парт. орг. у Н. Пазару и пункт у Рожајима. И поред организационог продирања, јачања, преданости парт. чланства, наша парт. орг. има пуно недостатака и слабости који се могу најбоље одразити приликом заокрета мало одлучније борбе. Парт. чланство је младо. Већиначланства, 80% млаћа је од пола године. Није кроз акције и борбу провјерено. Имамо савим мали број искусних кадрова који би могли да иомогау. Велики недостатак је немање везе са вама. Зато могућност да се гријеши, а да се те гријешке не увиде и не исправљају. Много је отежало правилан рад што Биро ОК-а није био заједно. Од највећих слабости је што кадрови од Шћиптара су савим мали и пол. слаби, јер они би требали највише да ураде, јер је као најглавнији задатак привести Шћиптаре нар. осл. борби. Зато се поставило, да наша партија у ствари постане пол. руководилац народа мора поред организационог проширивања и увлачења у партију најбољих људи из сиромашних слојева даље учврстити парт. орг., појачати дисциплину, одговорност и даље водити правилну и не дозволити штетну политику кадрова. Омладина — (у продужетку овог писма имаћете извештај СКОЈ-а).

По војној линији ми смо радили и [вршили] припреме, када су свуда отпочеле парт. [изанске] борбе. Ми смо стали на становиште да стварање партиз. одреда није се могло остварити, јер би одмах био уништен, а у њега би морали да бацимо и оно добрих кадрова што смо имали,

⁴ Детал. није податке о томе види у док. бр. 8, напомене бр. 2 и 3.

⁵ и ⁹ Косовска Митровица

⁶ Вероватно се мисли на пункт у Србици.

тако би парт. орг. била уништена. Ми смо стали радити на орг. продирању и стварању војних орг. по селима и градовима за одбрану села, за акције када буде затребало, да их пол. и војнички припремамо за задатке који се пред њих; постављају. До сада смо обухватили у одредима 2080 људи,⁷ од тога 30% наоружано. У овај број припада мали број омладинаца. Слаба страна, што је ту обухваћен само словенски елеменат, што је рад политички и за припрему недовољан услед малог кадра.

О народно-ослободил. комитетима чули смо у емисијама Сл. Југосл. па смо одмах почели спроводити у живот. Сада, када смо добили „Пролетер“ бр. 14—15 потпомагао% нам је да до танчина схватимо. Овде се показује успјех.

Агитпроп страна је у посљедње вријеме појачана од марта. Издали четири прогласа и један проглас намијењен војницима. МК издали су своје локалне летке. 5 МК издају свакодневно извештаје емисије Сл. Југ. и то 2 орг. повремено. 2 МК и 1 орг. на шћиптареком језику. Основи лењинизма су умножени у 200 примерака, Историја КП СКП (б) у 25 примерака до 7. главе, јер цијелу Историју немамо Пролетер бр. 14—15, два МК су га умножила у 300 примерака, а и други ће исто тако. Свака орг. има по један илгђ два радио-апарата.

Финансије су слабе, једва се крпари. Пошто су велике* потребе. Прикуиљање се врши од пријатеља и народа. Техника за сада задовољиће потребе, али може да ослаби зато што је тешко набавити материјал.

Пошто се осјетила неравномерност у раду по појединим линијама, то је постављено у задатак најоштријег удара по тој једностраности. Да се појача одговорност.

III

Пред нас се било поставило да и [иоред] немања партиз. одреда спроведемо акције. То се једино спроводило у руднику Трепчи да што мање руде излази, кидање телеграфск[^] и телефонске везе.⁸ Убијање петоколонаша. Паљење прерађеног дрвеног материјала (Пећ — штета у вредности 20 милиона, МК⁹ 80 милиона динара, ова саб. [отажа] ураћенех прије месец дана). Обзиром на ситуацију и развој прилик[^] намеће се стварање одреда. Једна база би била Копаоник, како је поставио Врховни штаб, а друга Шара. Са тог ма-

⁷ Види док. бр. 11, напомену бр. 10.

⁸ О диверзијама у руднику Трепчи види док. бр. 8, напомену бр. 7.

сива могло би се оперисати на Косову, Македонији, и Албанији.

До Копаоничког одреда, логораши који су били у Јастребачком одреду покушали су два пута да дођу на Копаоник. Први покушај је неуспео, други покушај је успео. Они су били 1 јула на Копаонику. Услед немања резерве у храни нису могли да остану, јер су биле сталне губитке.¹⁰ Политички комесар тога одреда и Копаоничког одреда прошле године, Душан Томовић, дошао је до нас.

Према извештају, у масиву Копаоника оваква је јачина непријатеља: Машан Буровић — 1000 људи, Колашински одред Т. Чучића — 250, Дукаћинеки одред — 120, Немци, жанд., Руси¹¹ (њихов број варира) — 600.

Према Брусу и Александровцу — Кесеровић (Дражин човек) — 250, Коста Среска (Пећанчев) — 200, Томашевић (Буровићев) — 80.

Голија — Цветић и Брана Петровић (Дражини) — 100 (овај број сталних, пошто су дио људства демобилисали), Јаворац — не зна се, Жарковић — 100.

Најјача је и најопаснија банда Буровића, он је недивљавац. Главна би ствар била да се његови одреди разбију. Ови бандити присиљавањем могли би натерати још сељака у њихове банде. Народ је незадовољан и мрзи четнике, али је застрашен. Мишљење је другова, који су били тамо, као полкома Д. Т.,¹² да би наше снаге за почетак требале да буду јаке.

¹⁰ Крајем 1941, после разбијања Копаоничког НОП одреда, четници злогласног војводе Машана Буровића похватили су на превару групу бораца из овог одреда и предали их Немцима у Нишу. Ови су их, заједно са осталим затвореницима (припадницима и симпатизерима НОП-а из југоисточне Србије), ставили у логор на Црвеном крсту у Нишу. Увидевши да их у затвору чека сигурна смрт, логораши су 12. фебруара 1942. побили неколико немачких стражара, побегли из логора и прикључили се најпре Озренском а потом Јастребачком НОП одреду. (Види књ. 3, док. бр. 26 и 123).

Средином јуна 1942, по наређењу Главног штаба Србије, Штаб Јастребачког НОП одреда је од тих логораша, ојачаних једном четом бораца из састава Јастребачког и Расинског одреда, формирао ударну групу, са задатком да се пребаци на Копаоник и у Ибарску долину, да разбије тамошње снаге непријатеља, да се омасови, учврсти и остане на том терену као обновљени Копаонички НОП одред, а да се чета састављена од Расинаца и Јастребчана врати у ранији састав. Ова група је водила неколико успешних борби на Копаонику, у Ибарској долини и на Голији, али се, због велике надмоћности непријатеља и због осталих неповољних околности, 26 јула 1942. поново вратила на Јастребац. Види књ. 3, док. бр. 88, и *Књ.* 4, док. бр. 5 и 7.

¹¹ Односи се на делове Руског заштитног корпуса, састављеног од белогардејаца.

¹² Душана Томовића

У Кос. Митр. налази се око 1500 Немаца, Руеа и недићеваца плус Шћиптари жандарми.

На Косову, где је италијански окупатор, налази се једна дивизија. У њеном саставу се налазе три дивизиона артиљерије, делови аутокоманде. Све у јачини од 12 хиљада до 15; 1 батаљон карабињера, 1 батаљон финанца, 1 батаљон фаш. милиције (шћиптарске), 4000—5000 вулнетара (добровољаца), они су већим дијелом кућама. Пут Тетова су исто Италијани, а пут Скопља, Качаника — Бугари.

Наш би захтјев био, ако би се могло, да се дјелови Копачничког одреда, који су се прошле године повукли за Босну,¹³ пошаљу за Копачник као и нека помоћ за брзо ликвидирање Машана Буровића. Када би к томе послали неког руководиоца, који има искуство стечено већ у борби, користило би нам.

О Албанији ми смо и раније писали. Да ли је до вас долазило, не знамо. Тамо је ситуација прошле године била рђава. Партије није било, сем неких група. Настојали смо да дође до јединства. Делегирали смо друга *Мила*¹⁴ и *Дућа*.¹⁵ Они се тамо налазе већ 10 мјесеци. Одмах су створили привремено руководство. Створена је партија. У свим градовима формиране су орг. Али троцкизам, који је раније пренешен из Грчке, затровао је поједине људе. Тако изгледа да се створила фракција. Потребно је било изборно руководство које би имало ауторитет. Припремало се за конференцију која би изабрала ЦК који би одмах преузео чишћење партије од нездравих елемената. Мислимо се да на овој конференцији присуствује делегат ЦК-а КПЈ који би својим ауторитетом омогућио потпуно стабилизовање прилика. Ми одовуда и другови из Албаније покушали смо да дођемо у додир са вама, али је све доживљавало неуспех. Већ три мјесеца како је отишао друг Дућа преко Црне Горе до вас. Да ли је стигао? Он је носио детаљан извештај о ситуацији у Алб. као и код нас.

Партија се у Алб. за брзо вријеме популарисала. Први пут су комунисти иступили јавно. Поред низа летака, низ демонстрација као и низ акција против окупатора, упала

¹³ Мисли се на једну чету рудара из ибарских рудника и рудника Трепче. Она је, у саставу Копачничког НОП одреда, учествовала у блокади Краљева, а крајем 1941, са главнином партизанских снага, повукла се из Србије. Приликом формирања 1. пролетерске бригаде ушла је у састав 4. батаљона (Краљевачког). Види док. бр. 8, напомену бр. 8.

¹⁴ Миладина Поповића

¹⁵ Душана Мугошу

муниције, слагалишта, материјала, бензина (у Тирани, Драчу, Валони, Кроји, Корчу), убијање истакнутих петоколонаша и издајца.

Видећи да ком. узимају све више маха, Мус. Круја настоји свим силама да уједини све реакционарне елементе, које и Лондон помиње . . ., да их неутралише. Спроводи масовна хапшења, интернације и вјешања. Али свакодневно партија постаје фактор. *Још* прије мјесец и по дана формиран су партизански одреди у јужној Албанији. У сјеверној је маса више везана за владу. Потреба би била за једног друга или више њих који би им помогли.

Захтјев је другога као и нас да Сл. Југославија швори на шћиптарском, имало би невероватно одјека, а ако имате везу са Москвом, да и она говори бар 5 минута, јер маса се пита зашто и Москва не говори. Ако ова веза буде сигурна, детаљан извештај из Албаније ће одмах следовати.¹⁶

V

Ми смо се повезали и са Македонијом. Био је један члан ПК-а.¹⁷ Тамо је ситуација била невероватно тешка. Биле су сталне и узастопне провале. Људи су се кукавички држали и командант Главног штаба све је причао (Василије Лековић). Чеда Милановић, члан истог штаба, без батина је одмах све испричао.¹⁸ Не зна се још сигурно за члана ПК-а пре капитулације, млади из Прилепа, да се и он слабо држао.¹⁹ ПК, који је формиран после доласка делегата ЦК-а, показао се незрео и слаб.²⁰ Није умيو да анга-

¹⁶ Види док. бр. 8, иапомену бр. 5 и 12, као и Миладинова писма из Албаније (док. бр. 41 и 42).

¹⁷ Вероватно је то био народни херој Кузман Јосифовски Питу. Он се у то време налазио у западној Македонији, која је била под италијанском окупацијом. Одржавао је везу са Обласним комитетом КПЈ за Косово и Метохију.

¹⁸ Подаци нису тачни: поменута лица нису била чланови Главног штаба Македоније. Први командант Покрајинског и, потом, Главног штаба Македоније био је Михајло Апостолски. Он није никада био у рукама бугарске полиције.

¹⁹ Редакција није могла установити на кога се то односи.

²⁰ Добривоје Радосављевић, инструктор ЦК КПЈ, дошао је у Македонију 25. августа 1942, а привремени Покрајински комитет КПЈ за Македонију је формиран, на захтев партијске организације, почетком јуна, дакле, пре његовог доласка. Овај привремени ПК је изабран место ранијег ПК на чијем се челу налазио Бане Андрејев. Задатак је привременог ПК био да руководи радом до избора новог руководства.

Оцена у овом извештају се односи, свакако, на ранији ПК. Опширнје о томе види Историјски архив КПЈ, том VII, стр. 398, као и Зборник, том VII, књ. 1, док. бр. 25.

жује све луде. 4—5 месеци неки људи нису имали никакве везе. Били су просто отстрањени од рада. Парола „Совјетске Македоније“ даље се спроводила. V партизанске одреде је бацио све партијце. Тако су са ликвидацијом одреда, који су били разбијени, и парт. орг. биле разбијене (особито Битољ и Прилеп). Најбољи људи су изгинули. Побијено је и повређено око 30 људи, од тога 2 члана ПК-а. Овај ПК је замењен привременим ПК-ом. Сада је почела стабилизација парт. орг. Људи су млади и имали су секташки однос. Указали смо овом члану ПК-а по свим линијама како треба да се ради, ако се мисли да партија постане руководица. Дали смо им „Пролетер“ као и све материјале. Велика је потреба помоћи. Они су послали једног човјека за Србију. Исто тако преко КП Бугарске тражиће везу са вама, а и преко ове ће везе послати детаљан извештај. Они су формирали 5 парт. одреда, Велешки, Прилепски, Битољски, Прешевски,²¹ Ресански.²² Повезати се са њима можете преко Прешева као и преко нас.

Да нагласим, како нама тако и Македонији и Албанији јесте нужно да одмах помогнете упутствима и људима, јер ви имате људи који су се истакли као вој. и пол. руководиоци.

Почетком јуна ми смо послали преко Јабланичког одреда једно писмо за вас.²³ Наш парт. материјал не можемо сада послати, њега ћемо накнадно.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Ком. друг, поз.
Црни²⁴

²¹ Тај одред није био у Македонији. Вероватно се мисли на Крушевски НОП одред.

²² У ствари: Битољско-преспански НОП одред „Дамјан Груев“.

²³ Редакција није могла пронаћи то писмо.

²⁴ Народни-херој Боро Вукмировић Црни

ПРОГЛАС ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОД СЕПТЕМБРА 1942. АЛБАНЦИМА ОВЕ ОБЛАСТИ ЗА СТУПАЊЕ У НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКУ БОРБУ*

ШИПТАРИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ: РАДНИЦИ, СЕЉАЦИ И ГРАБАНИ!

Крвави лудак Хитлер и његови фашистички чопори продужавају свој крвави пир по Европи. Пале села и градове, пљачкају и последње остатке народне имовине, интернирају и убијају на стотине хиљада жена, деце и људи, мислећи да огњем, терором и крвљу продуже свој живот. Последње своје снаге баца на руски фронт да би остварио своје јалове планове уништења Совјетског Савеза. Али, херојска Црвена армија задаје му смртоносне ударце, разбијајући у прах и пепео те лудачке планове. Својом борбом Црвена армија војује елободу за све поробљене народе. Пламен нароАно-оелободилачке борбе захвата Европу и он ће спржити Хитлера и његове банде. Три највеће државе света, Совјетска Русија, Енглеска и Америка, створиле су моћни савез да заједничким снагама униште хитлеризам. Дакле, дигло се у читавом свету све оно што је часно, поштено, родољубиво, које воли слободу и лепшу будућност, да јединственом борбом помогну Црвену армију да се још ове године униште Хитлерови варвари и спаси човечанство.

У борбу су се дигли и већ је 15 месеци воде народи Југославије. Они нису хтели да ропски погну главе, него су борбом војевали и војују слободу, бранећи своју земљу, домове и породице. Под руководством херојске Комунистичке партије Југославије, створила се храбра Народно-ослободилачка партизанска и добровољачка војска Југославије, која данас чисти села и градове од фашистичког окупатора и његових слугу. У борбу су се дигла и ваша браћа у Шипнији,² који знају да слободе неће бити док у њиховој земљи владају Мусолинијеве банде и издајнице шиптарског народа на челу са Мустафом Крујом.³

¹ Оригинал (на албанском језику, умножен на шапирографу) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 130, к. 6, и у Архиву ИРПС у Београду, рег. бр. 1987, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/636—639.

² Албанији

³ Види док. бр. 10, напомену бр. 5.

ШИПТАРСКИ НАРОДЕ!

Знај да се херојска Црвена армија и храбра Народно-ослободилачка партизанска и добровољачка војска Југославије боре и за твоју слободу. Зар смеш данас да стојиш по страни? Зар смеш да се бориш против своје слободе? Зар ти је милије фашистичко ропство и ропство југословенским жандармима и порезницима? Не, никада! Ти не смеш отићи у борбу против Црвене армије и Народно-ослободилачке партизанске и добровољачке војске Југославије! Ти мораш да опереш љагу коју су бацили на твоје име твоје издајнице! Ти треба и мораш да одеш у борбу за своју слободу јер она сама не долази! Зато, дигни одлучно глас против злочина који се чине у твоје име! Узми оружје у руке! Иди у борбу против твојих највећих непријатеља — немачких и талијанских окупатора! Ти мораш да уништиш бегове, шпијуне и разбојничке банде! Узми судбину у своје руке и заједно са Србима и Црногорцима на Косову и Метохији помогни Народно-ослободилачку партизанску и добровољачку војску Југославије у овом дванаестом часу да би дошао до слободе и с тим помогао борбу своје браће у Шипнији!

За ово те зове глас твојих најбољих синова који гину и умиру по затворима, за ово те зове глас јунака Бајрам Цура,⁴ Хасан Приштине,⁵ Азем Бејте® Асим Вокша,⁷ Цемаил Каде,⁸ Зејнел Ајдина,⁹ партизана и других који су дали животе за твоју слободу! Ово мораш да учиниш ако волнш слободу и своју родну груду!

Шиптари: радници, грађани и поштена интелигенцијо!

Тргните се! Помислите на своју будућност и будућност своје деце. Сви ви који желите слободу, који желите

⁴ Бајрам Цури, из Баковице, албански национални јунак из борби за независност Албаније, један од оснивача Албанске Републике 1924. Погинуо у борби против Ахмеда Зогуа.

⁵ Хасан Приштина, из Вучитрна, познати албански патриота, борац за слободну и демократску Албанију. По доласку Зогуа на власт емигрирао у Грчку, где су га убили талијански агенти.

⁶ Азем Бејта, из Дренице (Космет), национални јунак из ратова против Турака 1912. и против Аустрије 1916. По завршетку првог светског рата погинуо у борби против жандарма, борећи се за демократска права албанског народа.

⁷ Асим Вокши, из Баковице. Погинуо у одбрани Барселоне, као командант батаљона шпанске републиканске војске.

⁸ Цемаил Када, студент из Пећи. Погинуо као комуниста у шпанском грађанском рату.

⁹ Зејнел Ајдини, студент из Тупала, код Лебана, члан КПЈ. Ступио у народноослободилачку борбу 1941. Погинуо 7. марта 1942. на Газдинском риду, у борби против четника, као члан Штаба Јабланичког НОП одреда. Народни херој.

лепшу и ерећнију будућност, који мрзите окупатора, бегове и све изроде шиптарског народа — у борбу! Уништавајте све што користи фашистичком окупатору и његовим плаћеницима! Рушите железничке пруге и транспорте! Палите војне камионе! Не дајте ваше жито ни десетину! Стварајте Народно-ослободилачке комитете! Дижите се на оружану борбу против окупатора! Ступајте у партизанске одреде стварајући народну војску, која ће бити гаранција будуће слободе!

Ваш Обласни комитет Комунистичке партије Југославије за Косово и Метохију позива вас да створите заједнички јединствени Народно-ослободилачки фронт Шиптара, Срба, Црногораца, да сложено и братски оружаном истерате фашистичког окупатора из наших села и градова, да уништите изроде свих народа и онда да заједнички уредите срећан и задовољан живот братства и једнакости.

У борбу, Шиптари, јер је време да покажете свету како и ви знате да се борите за слободу, да знате да волите све што је часно и поштено, да знате да мрзите ропство!

Живели наши савезници Совјетска Русија, Енглеска и Америка!

Живела Народно-ослободилачка партизанска и добровољачка војска!

Живела Комунистичка партија Југославије!

Живео Јединствени фронт народа Косова и Метохије!

Живео шиптарски народ!

СМРТ ФАШИСТИЧКОМ ОКУПАТОРУ И Његовим слугама!

Све за фронт!

Средином септембра 1942 год.

ОБЛАСНИ КОМИТЕТ
Комунистичке партије Југославије за
Косово и Метохију

**ЧААНАК ИЗ АНТИФАШИСТИЧКОГ ЛИСТА „СЛОБОДА“ ОД
15 СЕПТЕМБРА 1942. КОЈИМ СЕ ПОЗИВА НАРОД КОСОВА
И МЕТОХИЈЕ ДА ОКУПАТОРУ СПРЕЧИ ПЛЈАЧКУ ЖИТА'**

Све за фронт — све за победу!

СЛОБОДА

НАРОДНИ АНТИФАШИСТИЧКИ АИСТ

Број 2—3 Призрен, 15 септембар 1942 год. Година I

ОКУПАТОР ХОЕЕ ДА ОПЉАЧКА ЖЕТВУ

Ових дана је лиет „Томори“² објавио отворено писмо министра претседника Мустафа Крује Косовцима којим их позива да жито продају влади. Издајнички претседник се куне небом и земљом да ће влада то жито разделити становништву пасивних крајева Албаније. Албански народ Косова и Метохије треба да помогне своју несрећну браћу у пасивним крајевима и баш зато не треба да верује Мустафа Круји, не треба да му да своје жито. Тај издајник, који убија и хапси најбоље синове албанског народа, који се дижу у борбу против талијанског окупатора, који је спреман да албанску омладину пошаље на источни фронт да гине за рачун његових господара талијанских фашиста, Мусолинија, Нана, Фарначија. Овај прљави издајник албанског народа овог пута не мисли да помогне албански народ него фашистичке окупаторе. Привидни откуп жита није ништа друго него плјачка што ју на Косову и Метохији хоће талијански окупатор да спроведе на вешт начин. Сељаци не треба да продају своје жито ни влади ни шпекулантским трговцима, јер ће га они однети у Италију за фашистичку разбојничку војску, а Косово и Метохија остаће гладни са новцем којим се ништа неће моћи купити. Жито треба продавати потрошачима без посредовања власти и трговачких шпекуланата, што се не прода потрошачима треба добро сакривати и оружјем бранити од окупатора. Сељаци који

¹ Оригинал (умножен на шапирографу, ћирилицом) у Архиву ИРПС у Београду, рег. бр. 2249.

² Фашистички дневни лист који је излазио у Албанији од 1940. до 1943. Назив је добио по истоименој планини.

неће да остану гладни они сами и њихова браћа, треба да се организују за одбрану од пљачке жита, треба да стварју народне одборе, и да организују партизанске одреде за борбу против окупатора, који ће спречити пљачку сељачких амбара и одношење нашега жита у Италију.

Оваквим мерама издајничка влада Мустафа Крује, која је још првих дана после доласка изгубила потпуно поверење народа Албаније, отворено ради и против народа Косова и Метохије, где је Албанце успела да привремено веже за себе. Албанци Косова и Метохије и још из овога видеће и увериће се да није њихово место на страни агента фашистичког окупатора Мустафа Крује, него да они греба да поћу [путем] своје [бра] ће у Ал [банији], путем осталих народа Југославије и Балкана, а тај је пут пут борбе против фашистичког окупатора, пут борбе за националне и демократске слободе, за хлеб.

БР. 24

ВЕСТИ ОД 20. СЕПТЕМБРА 1942. ОБЈАВАЈЕНЕ У „ГЛАСУ НАРОДА“, ОРГАНУ НОФ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ¹

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Цена 4 лека

Г Л А С Н А Р О Д А

ОРГАН ЈЕДИНСТВЕНОГ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ФРОНТА
КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Број 2

20 септембар 1942

Год. I

Кратке вести:

Пећ. Шпекулантека банда трговаца Лоћић, Белеговић и комп. има потпуни монопол продаје свих животних намирница. Они продају по врло високим ценама, тако на пр. со продају по 20 лека. Они су за ову годину дана постали вишееструки милионери.

¹ Оригинал (умножен на шапирографу) у Архиву ИРПС у Београду, рег. бр. 2242.

К. Митровица. Скупоћа је велика. Килограм хлеба је 40—50 д. Цене других намирница су невероватно велике. Робе на ппјаци нема. Док је надница радиика у руднику „Трепчи" и Звечану од 50—80 динара. Може се замислити каква ће судбина радника бити ове зиме. Немачки окупатор поставља бодљикаву жицу око рудника и тако мисли раднике да претвори у робијаше. Град је пун фашистичких бандита: немачких СС трупа, недићеваца, белогардејаца, четника шиптарских жандара и др. олоша, тако је она постала град бандита и разбојника. Сваки сељак мора месец дана да кулучи у руднику. Наступа појачана и неограничена пљачка. Тако један Шиптар-сељак (срез Вучитрн) каже: „Само нас могу спасити партизани!"

Приштина. Фашистички окупатор и квестура спроводе терор над српским становништвом, хапси, интернира, премлаћује и организује убиства мирних српских сељака.

Баковица. 6 септембра ове год. убијен је Бин Вљаши, карабињер и познати зликовац. Њега је убила осветничка партизанска рука. Овим путем ће поћи сви бандити који су противу народа.

Гњилане. Пре неколико дана убијен је Таф Кабаши, познати разбојник и организатор последњих убистава у овом срезу, од стране једног сељака — Шиптара. Лија долијала.

Ареница. Шиптари сељаци одбили су да даду десетину, и том приликом дошло до сукоба између сељака и закупца Бануша. Сељаци су пуцали на њега, али га нису убили. Ово треба да је поука свим сељацима, да треба летину бранити оружјем од фашистичких пљачкаша.

*
* *
*

Стижу нам вести да су у неким местима формирану народно-ослобоАИлачки комитети међу Шиптарима. Ово је доказ да шиптарски народ почиње да мисли на борбу. Овим путем треба да поћу сви родољуби шиптарског народа.

Појачаном борбом албанских родољуба, фаш. окупатор био је приморан да ових дана пошаље у Албанију шиптарску фашистичку милицију из Пећи, Призрена и Приштине, под изговором борбе против качака. Зато сада покушавају да мобилишу још за хмилицију, тобоже да неће даље ићи из места.

БР. 20

**ЧЛАНАК ИЗ ЛИСТА „ГЛАС НАРОДА“ ОД 20. СЕПТЕМБРА
1942. О ЗАДАЦИМА НАРОДНЕ ОМЛАДИНЕ НА КОСМЕТУ**

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Цена 4 лека

ГЛАС НАРОДА

ОРГАН ЈЕДИНСТВЕНОГ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ФРОНТА
КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Број 2

20 септембар 1942

Год. I

ОМЛАДИНСКА СТРАНА
ЗА ЈЕДИНСТВО НАШЕ ОМЛАДИНЕ

(Са овим чланком Уредништво отвара омладинску страну и позива све омладинде и омладинке на сарадњу и дискусију да би се на тај начин раеветлила сва она питања која се тичу омладине и њене борбе.)

Борба против фашистичког окупатора у земљама Југославије узима све већи мах. Пожар народно-ослободилачког устанка преноси се на до јуче мирне делове Југославије. Полако али сигурно он се примиче Космету.

У вези са таквим развитком догађаја у Југославији, питање даљег развитка народно-ослободилачке борбе код нас на Космету постаје горуће питање и њему се данас посвећује главна пажња. Није онда ни чудо што се у задње време и пред нашу омладину све чешће постављају питања како ће се она снаћи, којим ће путем сада отићи и да ли ће јој успети да осигура себи бољу и срећнију будућност.

На сва та питања може се кратко одговорити: *то зависи од саме ње, од њене активности, њене повезаности, њеног учешћа у данашњој опште-народној борби против фашистичког окупатора.* Искуство омладине осталих земаља Југославије то најбоље потврђује. Захваљујући својој борби, своје јединству кроз ту борбу, захваљујући томе што је увидела нужност повезивања своје борбе са опште-народном борбом против фашистичког окупатора, нужност масовног учешћа у

¹ Оригинал (умножен на шапирографу, ћирилицом) у Архиву ИРПС у Београду, рег. бр. 2242.

партизанским одредима — та омладина је постала моћна сила која је у стању — продужавајући путем [даљег учвршћивања] својих редова — да сруши све оне препреке које [јој стоје на] путу остварења својих жеља — на путу лепше и срећније будућности.

Наша омладина до сада није изабрала такав пут. Она до сада није ступала у борбу против фаш. окупатора, ради тога што је фаш. окупатор својим вештим маневром то спречио за извесно време. Долазећи на Космет, окупатор је искористио незадовољство шиптарстса народа које је стварано владавином ненародних режима у Југославији. Шиптарска омладина је поверовала да јој фашистички окупатор доноси слободу па је нахушкана од њега и његових слугу ага и бегова отишла на пут борбе против недужне српске и црногорске омладине и њихових народа. Окупатор је својим доласком успео да за себе привеже већину омладине, успео да разбије снаге омладине, да створи привремено јаз између шиптарске са једне и српске и црногорске омладине са друге стране и да на тај начин спречи нашој омладини да отиде путем остале омладине Југославије.

Из овога може одмах да се закључи да је данас код нас основно питање омладинске борбе и њеног успеха — даље судбине наше омладине — *питање остварења јединства шиптарске, српске и црногорске омладине у борби против фаш. окупатора*, те стога напори свих свесних омладинаца и омладинки морају да буду упућени у том правцу. Да ли данас постоје услови за то јединство? Сви ће се омладинци и омладинке сложити да ти услови постоје у редовима српске и црногорске омладине, пошто је та омладина још од првих дана фаш. окупације била на позицијама борбе против окупатора и за јединство са шиптарском омладином у тој борби. Једина сметња у редовима те омладине су слуге фаш. окупатора — разни четници, дражићевци и сл. — и њихова пропаганда, али је њихов утицај на најшире редове омладине врло слаб или никакав. Дакле, тешкоће постоје само код шиптарске омладине. Да ли код те омладине постоје услови за то јединство? Наше је мишљење да постоје. Година и по дана живота под окупацијом била је довољна школа да шиптарска омладина увиди да није ослобођена, да увиди да јој данашњи живот није оно што ота жели — јер њу и даље неограничено искоришћују и пљачкају, јер она бедно живи и делимично **гладује**, јер њу прогоне и хапсе, јер она стрепи да не буде одведена на [фронт] или присилни рад у Немачкој. (Када говоримо ово мислимо на младе раднике и сиромашне сељаке који сачињавају већину

те омладине, а не на онај мали део који је новлашћен и елужи фашизму и његовим слугама). Та омладина мрзи данас окупиатора, жели своје ослобођење, чезне за лепшим и срећнијим животом. Стога за привођење у борбу против фаш. окупатора шиптарске омладине постоје сви погребни услови. Што до сада та омладина није кренула на пут борбе против фаш. окупатора и на пут јединства са осталом омладином у тој борби постоје два разлога. Прво, томе су узрок фаш. слуге — аге и бегови — који, распаљујући пационалну мржњу према српској и црногорској омладини и бранећи окупаторе, онемогућавају јој да отиде правилним путем. Друго, томе је узрок недовољна активност, недовољна помоћ од стране српске и црногорске омладине шиптарској омладини, неповерење према тој омладини, које у ствари није ништа друго [него иоследица пропаганде] пето колонама. *Стога је борба против оба ова зла, против слугу окупатора из редова оба народа саставни део — чак неопходни део [борбе] за јединство наше омладине.*

Но задржати се само на овоме било би недовољно. Остварење јединства наше омладине и, даље, њено подизање на страни народа у борбу против фаш. окупатора се мора схватити као процес који се остварује преко низа радњи. Рад на пољу јединства наше омладине мора се нужно попуњавати најразличитијим облицима рада: агитационо-пропагандистичким радом, сабирним акцијама за помоћ народно-ослободилачкој борби, културно-просветним акцијама, акцијама против окупатора, ширењем антифашистичке литературе и слично. Кроз такав рад, на тим ситним акцијама ковало би се јединство најширих редова српске, црногорске и шиптарске омладине, то, у акцији створено јединство преносило на нове и нове омладинце. Кроз такав рад омладина би отишла оним путем који ће јој омогућити да оствари онакав живот за ким одавно чезне.

Зато сви на посао у том правцу!

Муса²

² Мита Миљковић Муса

БР. 20

**ЧЛАНК ИЗ ЛИСТА „ГЛАС НАРОДА“ ОД 20. СЕПТЕМБРА
1942. О ЗАЈЕДНИЧКОЈ БОРБИ НАРОДА КОСМЕТА ПРОТИВ
ОКУПАТОРА И ЊИХОВИХ СЛУГУ***

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Цена 4 лека

Г Л А С Н А Р О Д А
ОРГАН ЈЕДИНСТВЕНОГ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ФРОНТА
КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Број 2

20 септембар 1942

Год. I

КОЈИМ ПРАВЦЕМ?

(Уредништво је из једног места Метохије добило доњи чланак и уз њега једно иропатно писмо. Пошто је и оно од велике важности и користи за наше читаоце, то га овде у целости доносимо: „Уредништву „Гласа Народа“ Другови, када сам прочитао први број вашег листа обухватило ме је неописиво одушевљење. Заиста, данас, када се сваки народ залаже за свој будући живот, било је преко потребно — више него икада раније — да и ми имамо један лист око кога би се окупили сви они људи који воле свој народ и раде на његовом ослобођењу. Издавање листа на оба језика је симбол народнога јединства, чему данас мора да теље и сваки искрени родољуб. Просто излагање које сте у листу употребили нам доста помаже, а нарочито мојим друговима у борби — шиптарским сељацима — да се схвати данашња борба и да се упозна и сам матерњи језик. Ја вам дајем бесу² а заједно са мном и сви моји другови да ћемо „Глас Народа“ помагати свим својим снагама читајући га и објашњавајући га од куће до куће. Покупили смо 5 наполеона па вам их и шаљемо, као прилог листу. Више нисмо могли јер ви сами знаге какво је наше стање. Шаљући овај члаиак за лист ми постајемо ваши сарадници. Нека нам је срећан заједнички рад".)

¹ Оригинал (умножен на шапирографу, ћирилицом) у Архиву ИРПС у Београду, рег. бр. 2242.

² Чврсто дата реч која се не сме порећи. Прекршај „бесе" код Албанаца се сматра тешким вероломством, због чега следи јавна осуда и санкција.

Челик против челика, техника против технике, слобода против ропства, херојизам против барбарства — ухватили су се у коштац и одлучују судбином човечанства. Сви они који желе слободу, напредак, мир и срећу збили су се у јединствене редове, стварајући моћни антифашистички фронт света. На челу тога фронта налази се Совјетски Савез и његова непобедива Црвена армија која ће претворити у прах и пепео све планове фашистичких барбара о стварању светског господства, плачке, угњетавања и уништења народа. Хитлеру и Мусолинију, а са њима и свој багри која се окупила око њих, приближују се задњи дани — јер сваки народ копа гроб фашизму и његовим верним псима.

Наступа време када сваки народ има да одлучи о својој судбини. Наступа време када и ми Шиптари Косова и Метохије морамо размислити више него икада раније о нашој судбини. Но, да би правилно размислили и одредили наш правац, потребно је да се мало вратимо у прошлост.

Шиптарски народ на Косову и Метохији провео је 23 године у ропству, плачки и беди под реакционарно-капиталистичким великосрпским владама Југославије. Те владе, бојећи се јединственог покрета народа Југославије, настојале су својим радом да их међусобно заваде и разједине. Најбољи начин за постизавање тога циља нашли су у расписивању шовинизма међу народима и у колонизацији. Због тога су почели да шаљу насељенике у наше крајеве, у Македонију, Банат, Срем и Славонију. Тиме су створене неслоге међу народима, а даљи рад влада их је само појачавао. Што су то постигле, владе имају да захвале издајцима тих народа које су својим новцем поткупили. У редовима шиптарског народа владе су нашле помагаче у лицу разних бегова. Ти бегови су радили у име шиптарског народа. Шиптарски народ се томе није активно супротстављао те је самом себи навлачио веће окове.

Нарочито су [влада] Стојадиновића и Цветковића биле противнародне. Оне, у жељи да боље [обезбеде] своју плачку, продале су народе Југославије Хитлеру и Мусолинију. Против свих ненародних влада народи Југославије, под руководством Комунистичке партије Југославије, водили су упорне борбе, но без активне помоћи шиптарског народа јер је он ишао за беговима који су били тесно повезани са тим владама. Народи Југославије нису желели ропство, нису желели да гину за интересе оних који хоће да им пију крв, па су 27 марта 1941 г. збацили те издајнике. Хитлер их је тако брзо победио само захваљујући издајничком раду прошлих властодржаца и издајству у самом рату великог дела официрске клике.

Ватру коју су међу народима Југославије убацили њени управљачи — фашистички крвници су још више распирили. Сви они који су верно служили издајничким владама Југославије, доласком окупатора, постали су верни пси фашиста. Тако се десило и са нашим издајницима, разним бившим југословенским посланицима и краљевским сенаторима: Сефедин-бегом, Цевад-бегом, Ферхат-бегом, Иљаз Агушом, Мустафом Дургутом, Црноглавићима и т.д. Да би још више распирили мржњу међу народима, они су организовали своје банде и почели су да пале, пљачкају и убијају старце, жене па чак и децу недужних насељеника, а у исто време начелнике, порезнике, жандармериске официре, полициске писаре и посланике, који су заједно са њима пили крв нашега народа, скривали су по својим кућама а доцније их испратили у Србију и Црну Гору да тамо наставе свој стари посао. Сва барбарства, поменути наши изроди чинили су у име нашега народа, а пошто се томе наш народ није супротставио него их добар део и помагао, веровао њиховим причама да су добили слободу и сл., оцрњен је образ нашем народу пред цивилизованим светом.

Данас, када је пламен народно-ослободилачке борбе захватио све народе Европе, када је створена Народно-ослободилачка партизанска и добровољачка војска Југославије, која чисти села и градове, која истерује и уништава поробљиваче и народне издајце, ти бегови и остале слуге окупатора напрежу своје снаге да продуже себи и окупатору живот. Они, видећи брзи слом фашизма, хитају да се споразумеју са Дражиним агентима, да би нам опет узјахали на леђа и пили нам крв. Они страхују од народног ослобођења, јер ће полагати рачун за сва прљава дела што су радили и раде нашем и српском народу. Зато они употребљавају све своје снаге подмећући свакодневне лажи и нискости, да би спречили овај покрет, јер знају да победа народно-ослободилачке борбе значи смрт за њих и за све оне који убијају и пљачкају. Овај страх захвата све реакционарне клике код нас, били они Шиптари, Срби или Црногорци, зато се они уједињавају под окриљем окупатора и убијају, затварају и интернирају најбоље синове народа.

Погибија Зејнел Ајдина - партизана и многих слободољубивих Шиптара, затварање националиста и комуниста Шиптара у Пећи, Баковици, Призрену, Митровици и т.д. јесте удар за наше ослобођење. Фашистички крвоток и њихови пси на ланцу, бегови, разни шпијуни окупатора, желећи да продуже живот себи и даље настављају са својом злочиначком политиком.

Пред овим догађајима наш народ стоји скрштених руку и гледа пе знајући да на овај начин он спрема себп окове и страшну будућност. Баш дапас стоји неутралан кад треба не само да чнсти земљу од разпих ђубради — фагаистичких пљачкаша, него да ттослужи н као мост за повезивање народно-ослободилачког покрета Југославије са Шипнијом како би уједињене родољубиве снаге заједно једном за увек докрајчиле сваком ропству.

Све ово што смо рекли као и развитак догађаја у Југославији намећу нам тешке задатке — гвожђе се кује док је вруће — зато ми треба да се ујединимо. Треба да стварамо народно-ослободилачке комитете,⁴ да формирамо партизанске и добровољачке чете, да узмемо нашу судбину у својим ругалта, да створимо јединство са Србима и Црногорцима и да вежемо нашу борбу са борбом народа Југославије и Шипније, ради уништења крволочког окупатора и његових слугу и извојевања истинске народне демократске власти. Треба да покажемо свету да нисмо дивљи људи, него људи који знамо храбро да се боримо за нашу слободу, за наше домове и лепгау будућност.

Ово је дужност нас Шиптара Косова и Метохије који желимо слободу. А ову дужност ми ћсмо испупити.

Авдул Тахири⁴

БР. 27

ИЗВЕШТАЈ СЕКРЕТАРА ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОД 25. ОКТОБРА 1942. ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ И О СТАЊУ И РАДУ ПАРТИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ¹

ЦК-У

Драги другови,

Ми смо 16-ЈХ послали писмо² до вас — једно писмо прско ПК Србпје — са напшм последњим материјалом. Али пошто се показује могућност да и преко ПК Ц.Г. можемо

³ Мисли се на народноослободилачке одборе.

⁴ Фадил Хоџа

¹ Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) V Архиву ИРПЈ рег. бр. 4815/Х1Х, 16/24.

² Редакција то писмо није пронаттгла.

успоставити везу, онда шаљемо ово писмо да би барем са
нске стране стигло до вас.

Код нас је ситуација, у вези с развојем међународних
догађаја и њиховим утицајем на масе, особито на шиптар-
ске, повољна. Ту повољност морамо подијелити:

На територији коју су посјели Немци и Бугари³ —
пљачка и терор велики, све масе, без обзира на нацију, гаје
мржњу према окупаторима. Код шип. маса које су сматра-
ле да су ослобођене од Њемаца, велика мржња према њи-
ма. Нарасле су симпатије према партизанима и С. Савезу.
Али недостатак што је на тој територији Партија слаба,
према само парторга у К. Митров. Могућност да се ироди код
маса постоји али сада у овој ситуацији преко парт. одреда.

На територији где су Италијани није тако велико не-
задовољство маса (Шиптара) према окупатору. Узрок је
томе што окупатор још није узео тако оштре мјере према
масам, водио је до сада политику попуштања да не би дош-
ло до немира на овој територији — да би им била база.
Тако до сада није било заведено рационирање намирница,
до њих је маси лако доћи. Али без обзира на ову попустљи-
вост, код маса је завладало увјерење да ће доћи до пром-
јена. Разбила се вјера у Њемачку. На њих још много утичу
и догађаји у Шипнији. Сада окупатор предузима мјере за
купљење жита, као и оштре мјере за купљење оружја. Оба
момента много ће утицати за још већу преоријентацију
маса шиптарских; да напоменемо овде: за ову годину и по!
дана шиптарске масе носиле су готово слободно оружје,[!]
зато су сматрале да нема бољег времена од овог. Али низ
ових момената у вези са спољним и локалним догађајима[!]
довело је те масе до прелома, до могућности повезивања с
њима. Та могућност је важна како ћемо ми искористи за
повезивање, како ћемо се снаћи — јасно се показује да сада
као једина форма за брзо продирање јесу партизански
одреди.

Може се јасно видјети да масе мрзе невјероватно бе-
гове, али зато што слабо продире а на иека мјеста не дола-

" Окупатори су, априла 1941, Косово и Метохију поделили из-
међу себе овако: Италијани су највећи део те области припојили
раније окупираној Албанији, створивши тзв. Велику Албанију, као
своје окупационо подручје; Немци су под својом управом задржали
један део (Косовску Митровицу, рудник Трепчу, Подујево и Ву-
читрн), који су с пролећа 1942. припојили „Недићевој држави“; бу-
гарски фашисти су окупирали део бившег гњиланског среза (с дес-
не стране Лужне Мораве), Качаник и Сиринићку жупу. "

Било је извесних разлика између окупационих управа у поје-
диним деловима ове области, као и разлике у погледу војно-политич-
ке ситуације и расположења народа.

зи иаш став, те нам и даље (већи дио) налази се под утицајем пете колоне и бегова. Тај утицај може да се појача. У вези са тим да се оне боје догађаја и да траже спас ако ми не умијемо да се снаћемо да наши ставови продру. Може се примјетити да код Шиптара комунисти постају фактор (наравно, ово важи онамо где партија ради). Разликују СССР од Нем. и осјећају да се он бори за слободу. Енгл. и Амер. прибојавају се и не воле их. Интересантна ствар да смо примјетили да у мјестима има самосталних комуниста Шиптара који не знају ништа, али су комун. Али што су наши кадрови млади и не умију се снаћи, остају ти људи невезани са нашим покретом.

Срби на Космету уопште највише су били и сад су на удару окупатору, као мањина, а и окупатор стално ради на томе да већину маса Шиптара веже за себе. Удар по Србијама јесте распиривање мржње шовинистичке. Код њих партија главни фактор. Она организационо продрла код њих и везала шир. слојеве.

Пета колона код Срба данас се сва оријентисала за Дражу. Она се организационо повезала и ствара команде и надлежства која би у вријеме слома имала да узму од окупатора власт. Они су повезани са окупатором и он их подржава. Чак је и Дража повезан са шефом СИМ-а⁴ (шпијунска војна организација). Ухватили смо једно шифровано писмо Дражино које је послао шефу СИМ-а (њега смо послали преко Србије). Дражинци шпијунирају. Настоје да се повежу са беговима, али још им та веза није чврста. У масама имају утицаја.

Пета колона и слуге окупатора код Шиптара врло јаки. Као што смо поменули бегови раскринкани, али други дио, дио интелигенције и трговаца није још раскринкан, још масе нису увидјеле њихову издају. Тих елемената има разних врста — супротности су врло велике међу њима у тежњи ко ће појачати на власт. Али у вези са овим развојем ситуације они се сједињавају у борби против комуниста. Тако имамо оне фаш. оријентисане који данас улазе у фаш. фаланге да се оружано обрачунају против комуниста (тај случај карактеристичан у Пећи, зато постоји велика опасност за парторгу у Пећи да нам не буде разбијена, јер је иначе ослабљена услед великог удара који јој стално наноси окупатор). Друга струја на челу Иљаз Агуша, који је иницијатор тежњи да створи одборе који ће се борити против ком. и преузети власт од окуп. у вријеме слома. Углавном узевши паника хвата све елементе од догађаја који

⁴ Види док. бр. 19, напомену бр. 6 и 7.

ће наступити. Мотућности су велике да они лако до краја буду раскринкани — а у датом тренутку и уништени.

Окупатор је овамо врло слаб и дезорганизован, то осјећају и масе.

Да напоменемо: Као што смо рекли, наступа велики прелом у мишљењу маса, само што то још није каналисано, још партија са тим не руководи, зато то још не може дати неке резултате (ово се тиче шиптарских маса). Прилично је опао шовинизам.

Рад Партије на пол. освајању маса, на продору наших ставова ишао је узастопно и са организационим продирањем. Ови продори и освајања могу се подијелити на два дијела и то:

Срби. Партија дубоко продрла — повезала се са оним сиромашним и средњим слојевима. Партија постаје фактор. Масе вјерују у Партију. Јасно су на искуству видјели какви су ком. Успјело се да те масе, док партија није радила, мисле да су ком. криви за сва зла која су задесила народ.⁵ Велика љубав је према СССР и пар.[тизанској] војсци.

Код Шиптара. Те масе биле заваране и рачунале да су ослобођене. Зато оне нису хтјеле да чују комунисти што говоре. Поготову када су видјеле написе КП Југославија. Шта ће нама то. Када су падали први летаци, масовно су их предавали карабињерима. Али ситуација их је натјерала да мало скрену мишљење тако да када су падали летаци доцније, они су све мање и мање предавали, али вазда приговор зашто ово Југославије. Тако на последњи проглас Шиптарима од септембра тако је дубоко одјекнуо у масе.⁶ Било је да у срезу само један или два предаду властима. Наш рад је до сада ишао више агит-пропагандистички. Али са овим пропагандистичким радом није се ишло и са орг. продирањем — недостатак је врло мали број кадрова Шиптара (тако се осветило што се није створио тај кадар за вријеме Југосл.). И тај кадар који је био један дио у прво вријеме био је подлегао мишљењу маса — није се емио супротставити *жељи* маса која је била реакционарна. То се осветило да у првом периоду рата нем.-совј. неке орге нису смјеле да растуре летаче. По томе је било оштро ударено. Један дио кадра смо добили из Албаније — који је био предан али секташки. Бојали су се од маса. (Имамо то и сада у Приз.). Углавном код Шиптара знају да се комунисти боре

⁵ Нејасно формулисана реченица. Хтело се рећи да оне масе које су раније, док партија није довољно радила са њима, мислиле да су комунисти криви за све — сада тако више не мисле.

⁶ Види док. бр. 22.

за нешто боље. Добро мишљесње о њима и симпатије јер су јунаци. Али се мало прибојавају, јер се боје рата с окупатором. То је отуда што ииСхМо или саевим слабо продрли. Сиромашне масе, које су невероватно угњетене и пате, далеко су од Партије и нису упориште Партије. За нас је сада питање борбе да те масе буду окупљене око нас.

Рекли смо раније да је то сада једино могуће преко партизанских одреда и то за прво вријеме од Шиптара јер је гро маса Шиптари. Али ту је недосгатак што је мали број људи које ћемо бацити,⁷ јер не смијемо оставити базе без људи. Формирали смо одред од Шиптара, име му је „Зејнел Ајдини“.⁸ Он је до сада одржао више конференција. Био ирешао бугарску територију пут Прешева и Куманова. Тамо се спојио са Пчињским одредом⁹ (једним дијелом његовим јер је био изненађен од Бутара и разбијен на три дијела, било је 1 мртав и 1 ухваћен). Они су извршили акцију на рудник Лојане¹⁰ код Куманова, уништили планове, разделили намирнице и запленили 350.000 лева. Једна ствар што нису запалили динамит. Уређај неки нису могли покварити јер је то рудник хрома. Кидали су на више мјеста жице. Рачунамо да ће проласком одреда кроз читаву тери-

⁷ У ствари: покренути у одреде на Космету.

⁸ То је први партизански одред састављен од припадника албанске националности са Космета, формиран 27/28. септембра 1942. између села Рамњана и Пожарања, код Урошевца. У почетку је имао 13 бораца. Први командант је био Целадин Курбалија а политички комесар Фадил Хоџа. Одред је, после успешног напада на рудник Лојане (види том VII, књ. 1, стр. 141), кренуо у Качаничку клисуру ради диверзија на прузи, а потом се вратио на терен Урошевца. Ту га је напустио командант, па је на његово место изабран Фадил Хоџа, а за политичког комесара — Бамил Бровина. Одред се новембра исте године пребацио у ђаковички срез, где је изводио ситније диверзантске акције. На позив Обласног комитета КПЈ за Космет, прешао је, децембра 1942, на Коово, где је, у с. Врелу, обезбеђивао саветовање Обласног комитета, на коме је учествовао и командант одреда. Тада је имао око 40 бораца, међу којима је био мањи број Срба и Црногораца. Трећег јануара 1943, у заседи на планини Црнољеви, сачекао је талијанску моторизовану колону и разбио је, наневши му осетне губитке, изгубивши и сам једног борца (Абдулах Шабани, радник из Косовске Митровице), Обласни комитет је намеравао да од овога одреда формира два одреда, па му је наредио да се, по групама, пребаци на Скопску Црну гору. Одред је, међутим, код села Бинача, 20. јануара 1943. био разбијен од бугарске фашистичке војске. Један део овога одреда је ушао у састав НОП одреда „Емин Дураку“.

⁹ Пчињски НОП одред није постојао у то време. То су били делови бившег Врањског НОП одреда, који је, у сукобу са бугарским фашистима, био разбијен почетком јануара 1942. године.

¹⁰ То је била прва заједничка акција српских и шиптарских партизана.

торију нарасти и омогућити више таквих одреда — наш одред је спао на 11 људи, јер је више њих отпало, међу њима и неки партијци. Рачунамо да ћемо се повезати са само-никлим комунистима.

У свим градовима су формиран НОП комитети као и у селима где имамо утицај. Њихов рад се више креће за купљење помоћи у новцу и материјалу.

У пределу Копаноника и Ибарске долине стање је доста тешко. Терор страховит, поједине групе четника разоружавају а Машана Буровића мисле да пошаљу у Босну против партизана. Тамо се ствара ситуација за стварање одреда. Ту би гребала иохмоћ ПК Србије.¹¹

О нашим ставовима нашем раду видјећете из материјала и прогласа. Ми нисмо могли до сада формирати парт. одреде. Шиптаре нисмо имали — Србе нисмо могли, јер не би могли опстати. Али смо ипак вршили ситне акције против окупатора и против пете колоне. Сада и код нас наметнуто прелом. Акције ћемо форсирати — нарочито на железничкој прузи која иде за Скопље.

Када би нам скренули и указали на грешке које ми може бити не видимо. Наши извјештаји стварно нису детаљни да би могли видјети каква је слика. Јер свако писање је изненадно. Тако и ово данас јер мора да се шаље одмах, јер се бојимо да веза не буде прекинута у вези с реакцијом у Пећи.

О покрајинама око нас: Македонија — за ситуацију тамо не знамо више од мјесеца, јер су везе прекинуте. Наш курир је ухапшен у Скопљу. Изгледа да је ухапшен као први ПК Македоније и то на еастанку. Да ли је то тачно не знамо, само један члан ПК Мак. који је долазио до нас ухапшен је и страховито мучен.¹² Партизански одреди су формиран, о њиховој делатности не знамо ништа.

¹¹ Покрајински комитет КПЈ за Србију предузимао је мере током 1942, и касније, да обнови партизанске одреде тамо где су раније постојали и да формира нове. Тако је средином јуна 1942. обновљен Копанонички НОП одред, али се он, услед велике надмоћности непријатеља, није могао одржати на свом терену те се крајем јула исте године повукао и расформиран (види док. бр. 21, напомену бр. 10). Тек је средином 1944. формиран Ибарски НОП одред, који је изводио успешна дејства у Ибарској долини, до његовог ослобођења. Од људства овога одреда попуњаване су бригаде које су формиране на Космету (види док. бр. 146, напомену 3).

¹² Односи се на хапшење чланова Бироа Привременог ПК КПЈ за Македонију, који је био изабран почетком јуна 1942. У његовом саставу су били: Мирче Ацев, Цветко Узуновски, Цветан Димов, Мара Нацева и Љупчо Арсов. Изузев Ацева, остали чланови су пали у руке бугарске фашистичке полиције, али не на састанку, како је речено у овом извештају, него појединачно, до краја јула 1942 (види

Шипнија (Албанија). Формирамо низ партизанских чета, које врше акције на караб.[инијере] и милиционарске постаје, слаталпшта. У покрајини Скрапари заузета била једна варош, коју су напустили, само ту и у покрајини Корчи правилно се развијају, док на другим мјестима је рад секташки. Одреди не иду у масе, но су се некако одвојили. Тако да масе не схватају још борбу — и мало је помогну. То се увидјело, био је један састанак прије мјесец дана, тако ће се и рад као и акције правилније водити. Постигнуто је јединство са нац. елементима. Створен је Н. осл. одбор (а и у свим градовима). Партија тамо полако постаје фактор једини и одлучујући. Друг Мило¹³ се налази тамо.

II

Агит - иропагандистички рад. Као најважнија ствар је била да извештаји Сл. Југ. и Москве свакодневно излазе. То смо успијевали, готово су редовно издавали М. К.¹⁴ Пећ, Призрен, Урош.[евац], Приш.[тина], Гњилане. Али услед падања радио-апарата — сада нередовно излазе у Пећи, Приш.[тини], Призрену. У Баков.[ици] исто тако данас излазе.

Издајемо „Глас Народа“. Шаљемо вам све бројеве — видјећете линију.

Другог материјала добили смо „Пролетер“ број 14—15, све организације су га умножиле у близу 400 примјерака. Основи лењинизма у 200 примј. Историју [СКПБ] немамо него свега 7 глава и то мало примјерака. Другог материјала немамо.

Финансије и техника. Финансијски смо слаби. До сада нас је народ издржавао. Сада исто тако. Али су велики издаци. Особито за технику. Техника је децентрализована. Свако м.[есно] руков. има по 2—3 ћир. машине и по 1—2 латиница. Оскудица је у пресама. До сада нас је техника задовољавала. Било је пуно недостатака јер се људи уче. Техничка страна материјала није на висини.

Историјски архив ЦК КПЈ, том VII, стр. 398—399, Београд 1951). Нико од њих није био у вези са Обласним комитетом КПЈ за Косово и Метохију. Вероватно се мисли на неког члана из ранијег ПК Македоније, али редакција није могла установити ко је то био. (Објашњење је дато на основу других докумената, као и сећања Цветка Узуновског).

¹³ Народни херој Миладин Поповић

¹⁴ Месни комитети КПЈ

*У Об. кому.*¹⁵ има пет чланова у бироу и то: Црни,¹⁶ Раде,¹⁷ Тихомир,¹⁸ Авдул Тахири¹⁹ и Максим,²⁰ чланови пленума: Алекса,²¹ Квариш,²² Леко²³ и Кошћа.²⁴ У Шипнији се налазе Два члана на раду и то: Мило и Дућ. У затвору и интернацији: Мецед²⁵ Вукота²⁶ и из Об. к. СКОЈ-а: Звонко,²⁷ Шекси.²⁸ Обком је на једном мјесту. Ми рачунамо да до сада нисмо погријешили нешто нарочито, а то ћете видјети из материјала и нашег рада. Рачунамо а и у пракси се показало да је на висини свог задатка и да испуњава. Даљи рад показаће. Ми стојимо на становишту, и у пракси спроводимо, да руководиоце који су мало лабави *смењујемо* и то је показало резултате.

О кадровима: 95% су све кадрови који су ступили у Парт. у 42 год. Они пол. слабо стоје, али су предани и ода ни, они за сада доста добро раде али мало јачи заокрети биће да опадају. Један велики недостатак што до сада нисмо били организовали кратке курсеве, а за то је било могућности.

Организационо стање наше парт. орг., као што смо раније јавили,²⁹ добро је порасло, али једнострано, јер углавном продор је међу Србе и Црногорце, док је код Арнаута врло слабо. Данас имамо 7 МК, а поред тога имамо у осталим срезовима извесне иунктове преко којих се ради на продирању и организовању парт. јединица. Углавном наш рад се јасно види из извештаја — детаљних, које смо већ раније упутили, као и из резолуције са јулског савјетовања.³⁰

Навешћу укратко стање код нојединих мј. организација:

1) Пећ. Тамо је окупатор уз помоћ шпијуна — српских четника делимично разбио организацију, јер је интернирано око 60 партијаца, тако да је сведена на око 30, и

¹⁵ Односи се на Обласни комитет КПЈ за Косово и Метохију.

¹⁶ Народни херој Боро Вукмировић

¹⁷ Павле Јовићевић Раде

¹⁸ Мита Миљковић Тихомир

¹⁹ Фадил Хоџа

²⁰ Милија Ковачевић Максим

²¹ Али Шукрија Алекса

²² Веља Петровић Квариш

²³ Народни херој Емин Дураку Леко (Чендреоа)

²⁴ Народни херој Александар Маровић Кошћа

²⁵ Рамиз Садик Мецед

²⁶ Крсто Филиповић Гроф

²⁷ Чедо Мијовић Звонко

²⁸ Бранко Шкембаревић Шекси

²⁹ Види док. бр. 21.

³⁰ Види док. бр. 19.

то сви строти илегалци, иа је рад врло тежак. Али и поред тога Партија има вел. утицај и продире у 2 дотична среза — Источки и Дренички. Ових 30 другова који су остали већином су млади људи, изузимајући 3—4 који још од раније раде, те тако недостатак је у искусним друговима, *те орг. тешко може одговорит свим задацима који се пред њом постављају*. Поред партијаца интернирано је преко 500 људи који су били обухваћени Скојем или партиз. десетинама. Један од главних удара за нашу орг. и продор у шиптарске масе јесте, што су све другове Шиптаре интернирали, а неке осудили. Пад Шиптара је у вези са насиједањем 1 друга неком карабињцу (стоји у резолуцији о томе). У срезу Источ. има 2 канд.[идатске] групе Шиптара. У Дреници 1 чл. пар. на 10 људи.³¹

2) *Митровица*: Ова организација се показала слаба својим опортунистичким ставом и лабавом односу према V кол. Пропустила је повољну ситуацију приликом доласка недићеваца. Доцније орг. је увидјела своје слабости на нашу интервенцију. Али услед велике реакције и слабог кадра организација није успјела да око себе окупи народне масе. Тако је прије 2 мј. избила провала по линији СКОЈ-а и захватила саму Партију, те се данас већина другова налази у илегалности, одакле је тешко руководити радом, док мл. кадрови су неспособни и без искуства да се могу снаћи. Окупатор је јако ударио и по овој организацији, тако да је сведена од 90 на 45 партијаца. У последње вријеме извршено је чишћење и допуњавање руководства. Организација нема до сада неког организационог продора у села. Њен рад је у граду, руднику и фабрици. Данашња ситуација пред парт. орг. поставља вел. задатке, али с обзиром на слабу издигнутост и неискусност кадра неће моћи исиунити све задатке. Главно је сада омогућити опстанак саме организације, сређивање рада у свим јединицама и систематски рад по свим линијама. До сада се скоро стално дешавало да је рад био једностран, а руководство увјек преузимао један, те тако није омогућено да се и други издигну, како би се могло имати више способ. руководилаца. Приликом скорашњег форм. руководства (пошто су сем 2 сви ухапшени) постављен је рад по свим линијама и подељена посла. Наша помоћ овој организацији врло је тешка сем писмено и материјалима. И у овом као и у осталим мјестима главни продори и подршка — српске масе. Од интернираних из Митр.[овице] стрељани су 3 друга и 1 другарица у Нишу.

31 Мисли се иа 10 људи обухваћених у кандидатској групи.

3.) *Призрен.* И ова орг. је организ. погођена услед те провале — интернирано је око 20 партијаца, а остало је на терену 40, већином мл. кадра без довољно искуства. Тамо се налази делег. ОК.³² Код ове организ. била је појава ситничарења и критизерства, али пре извесног времена, на оштру опомену, дошло је до самокритичког иступања тако да се очекују много бољи резултати. Овде је реакц. врло јака код Шиптара, а има и дражинаца. Утицај Парт. није задовољавајући услед слабог продора у села и извесних погрешних ставова. Дакле, и ако успије орг. продријет и у остала села гдје до сада није, очекиват се може да ће бити у стању одговорит задацима који се моментално не постављају. Али приликом последњих акција кидања жица појавило се код неких партијаца мало страха — али је то можда услед почетка. Организ. је тек скоро почела рад на вој. линији. Тако да је до сада мало обух.[ваћено] у десетинама. Сада се ради по свим линијама. Ови раде преко неких веза а раде појединачно са маеом Драгаша али без орг. успјеха.

4) *Приштина.* Ова орг. је млада, ради од средине децембра [прошле] год. Има преко 160 чл. Парт. Обухваћен је скоро читав терен — српека села, док код арн. се слабо етоји. У последње вријеме је формирана на рудн.³³ ћел. од 5 Шиптара, а у граду постоји 1 ћел. од 5 [чланова] али доста неактивна. Дакле, и организ. је обухватила добро, само услед млаћег кадра захтијева потреба способније руководиоце, што се данас тешко издиже услед немања за то свих могућности. Ова орг. ипак, ако успије да бар унеколико продре код арн. маса, може одговорити задацима за сада. И овдје је реакција велика, у поеледња неколико дана ухапшено је око 30 људи, ако се на овоме задржи добро је. Од прије кратког времена овој орг. смо поставили продор у срез Вучитрн, где је већ у нека села имало извесних успјеха. Ради се по свим линијама.

5) *Урошевац.* Ова орг. ради од фебруара ов. год. Направила је добар орг. продор код Срба, док код Арн. врло слаб. Има око 130 чл. Партије. Ова орг. по досадашњем раду, иако није прбдрла у сва села, претставља једну од најбољих организација и сматрамо да може одговорит задацима. Недостатак је тај што су људи млади, тј. сада почели радити, теоретски слабо стоје и непровјерени на тежи рад. Ради по свим линијама.

³² Реч је о Милији Ковачевићу.

³³ Односи се на рудник угља у Обилићу.

6) *Тњилане*. Организ. формирана тек у мјесецу јуну. Терен огroman. Други срез по величини у Југосл., иначе један од најзаосталијих. Никад се ништа није радило. Обухваћено око 65 чл. Партије, али су без икаквог организ. разумијевања. Још не схватају шта је КП. Партија је ипак постигла добре резултате, али то код Срба. Ради се на продирању на читавом терену. Та оргаје појачана доласком 1 чл. Партије из Срб. Реакција није јака услед немања акција. Ради се како где, нека ћел. по свим линијама, нека пак само по војној итд. Ту је извршена реорганиз. у руководству, па се очекују још бољи резултати. Овако мала организација, у којој има прилично лабавих људи, услед несхваћања, не може одговорит свим задацима. Код Шиптара слабо се ради иако постоји 4 чл. Партије. Има се у послед. вријеме извесне поједине везе са селима, то би се могло у да тој ситуацији користити бар као веза за одред и јатаци.

7) *Баковица*. Ова је организ. најмлаћа. Формиран МК за Бак. и Ораховац прије 2 мјесеца. У Б. (град) постигнути прилични успјеси, има 25 чл. Партије — све Шиптари, јер овде и нема Срба, сем мало старосједиоца, све је исељено. Утицај Партије у граду је сасвим добар, с обзиром на скори почетак рада. Са селима имају извезене везе али без орг. успјеха. У Орах.[овцу] постоји 14 чл. парт. али сасвим млади. Изгледи су постојали добри, али услед провале најбољи и најактивнији ухапшени. Тако да се сада и поред приличних могућности не може много очекивати.

Дакле, МК Бак. може према данашњем расположењу да направи велике успехе. Реакција није тако јака, и поред неколико акција изведених, те су унеколико у могућности да одгов. моменталним задацима.

Остаје нам скоро сасвим изолован срез подујевски.

Поред нашег терена радимо са: Рожајем и Н. Пазарем. У Нови Пазар формирали смо МК, има 10 чл. Партије, а такође смо формирали привр. руков., има 7 партијаца. Са њима одржавамо привр. орг. везу, док не предамо Санцаку. Шаљемо материјал, упутства и директиве.

Онда радимо са Пршевом, тј. помажемо им упутствима и материјалом јер од ПК Мак.[едоније] скоро су изоловани и тек сад су добили везу.

Шта се тука даде на војнуј ан-
тини: истражуван и квалитетни апарати: Пелт, Криси,
Исторички и Уроч. У основни месечни
лек се даде апаратуре.

Организационата структура на војнуј
анинг је обавно и.п. одржати се са
организационим дефиницијата (вештачност)
и др. Пелт: 300; Криси: 200; Уроч: 1000;
Криси: 1100; Твист: 330; и осталим апарату-
ра тек се даде апаратуре. Рап се из-
дава др. и др. од дефиницијата и са-
вештачност квалитетна. -

С обзиром на ситуација, својим
име на својствени да формираме
Крисијата Војнуј апаратуре. То е др.
Урочити апаратури и истражуван др. и др.
апаратури. У организационата др. и др. и др.
апаратури др. 757. ~~др. и др.~~ др. и др.,
Авдул и Обрек. И као са својствени
апаратури др. и др.

Овај истражуван је драго цениво,
и истражуван др. и др. апаратури
апаратури др. и др. апаратури.
апаратури др. и др. апаратури.
апаратури др. и др. апаратури.
апаратури др. и др. апаратури.
апаратури др. и др. апаратури.

Што се тиче рада по војној линији:

Формирани су штабови одреда : Пећ, Приш., Призрен и Урош. У осталим мјестима тек се врше припреме.

Организационо стање по војној линији је овако, тј. обухваћено са партизанским десетинама (помоћним) и то: Пећ 300; Приз. 200; Урош. 1000; Приш. 1100; Гњил. 330; у осталим мјестима тек се врше припреме. Рад се спроводи вој. и пол. по десетинама и састанци штабова.

С обзиром на ситуацију стали смо на становиште да формирамо Привремено војно руководство.³⁴ То ћемо урадити одмах и тражимо да га потврдите. У руководство, тј. Штаб смо одлучили да уђу: Црни, Раде, Авдул и Обрен.³⁵ А као савјетодавног официра Бура.³⁶

Овај извештај је врло кратак, јер сматрамо да сте примили наше детаљне извештаје³⁷

Овај кратки извјештај унеколико ће употпунити преглед нашег рада и орге.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

25. X 1942.

За Об. ком. К. и М.

Црни

[Боро Вукмировић]

³⁴ То руководство је било привремени Главни штаб за Космет.

³⁵ Народни херој Милан Зечар Обрен. Погинуо 9. јуна 1944. у борби против бугарских фашиста приликом преласка Брегалнице на повратку из Грчке, као командант 2. косовске бригаде.

³⁶ Петар Брајовић

³⁷ Види док. бр. 21.

**ИЗВЕШТАЈ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА СКОЈ-а ЗА КОСОВО И
МЕТОХИЈУ ОД 25. ОКТОБРА 1942. ЦЕНТРАЛНОМ КОМИ-
ТЕТУ СКОЈ-а О СТАЊУ И РАДУ ОМЛАДИНСКЕ ОРГАНИ-
ЗАЦИЈЕ У ОБЛАСТИ¹**

Ц.К. С.К.О.Ј-а

Драги другови,

Први иут смо вам се јавили преко ПК за Србију. Тада смо вам иапоменули да ћемо послати Закључке са нашег обласног Саветовања СКОЈ-а, које је одржано среАином августа ове године. Сада вам те закључке шаљемо.² Они ће вам пружити најјаснију слику о нашем раду, о нашим схватањима, о нашим евентуалним грешкама као и о потребама за помоћ са ваше стране.

После Саветовања рад наш углавном тече нормално.

У погледу остварења политичких задатака који су постављени у закључцима ствари стоје овако.

Наш рад на стварању Нар. осл. савеза омладине се наставља. Код српске и црногорске омладине постигнути су углавном добри резултати, док стварање Савеза код шиптарске омладине није још добило маеовни карактер, због *недовољне активности младих ком. у том правцу*, јер сви другови са терена подвлаче да и код те омладине постоје добри услови за то. Имало је у раду на стварању Савеза и грешака. Тако на пример поједина меена руководства СКОЈ-а тај рад нису знала да саобразе различитим приликама у граду, селу и сл. те су код првих препрека се заустављали. То се може разумети кад се има у виду да су сва наша руководства врло млада и неискусна. Било је још застрањивања у погледу неокупљања по годинама млађих омладинаца (пионира) по савезима, у погледу позивања на конференције само СКОЈ-еваца (наравно, ово само местично), запостављања поштених омладинаца и сл. Све су ове грешке на време уочене и оне се исправљају. Од стране ОК већ су дата и упутства у том правцу. (Ако вам дође

¹ Оригинал (иисан на машини, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 483, к. 27, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/556—559.

² Поменуће закључке види у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 487, к. 27, и у Архиву ИРПС у Београду, рег. бр. 2079 (примерак на албанском језику), а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/546—555.

до руке наш „Глае народа" бр. 3—4 можете о томе видети на „Омладинекој страни").

У иотледу ортанизација и нивоа рађања акција код омладине учињен је, у поређењу са ранијим стањем, крупан корак напред. На читавом Коеову и Метохији биле су организоване код омладине акције за помагање наших бораца. Због извесних догађаја (реакције повећане по јединим местима и сл.) прва наша сабирна акција није могла бити једновремена. Акције се и даље организују — сада за зимску помоћ партизанима. Успеси у досадашњим акцијама су прилични. Да су сабирне акције биле још шире постављене, успеси би били још већи. За руководства се примећује да она не извлаче довољно искуства из акција (из сабирних [акција], бол. курс.[ева], саботажа — култ. пр.[иредби]), да довољно не анализирају сваку акцију. По градовима се оснивају *народно-ослободилачки омладински фондови* из којих ће се помагати нар. осл. борба а у које ће сва поштена омладина према могућностима улагати своје недељне прилоге. Сада се врше припреме за чарке са окупатором (сечење аут. гума, паљење сена и сламе, уништавање окуп. коња и сл.).

ОК СКОЈ-а је издао средином октобра један проглас на српском и шиптарском језику.³ Њега уз ово писмо прилажемо. Из њега ћете моћи да видите и прилике код нас у којима радимо.

За 7. новембар спремамо реферат „Омладина и 7. новембар" који ће се читати приликом прославе.

У организационом погледу рад се углавном развија према закључцима без већих грешака. Везе са шиптарском омладином још увек еу недовољне, број чланова СКОЈ-а Шиптара порастао је од саветовања за 47. СКОЈ се проширио у томе, што су створене скојевске организације у срезу источком. У Вучитрну и Подгору то ће бити урађено ових дана, јер за то постоје сви услови. Створен је сада привремени ОК СКОЈ-а јер досада наше руководство као целина није постојало.

Највиши успјех од Саветовања на овамо постигла је наша организација у *Гњилану*. Број чланова скочио је за 100%. Сада тамо имамо 230 чл. Та је организација набавила и своју технику. РуковоАиоци су млади другови али врло активни. Усвојили су линију. Од Саветовања на овамо у *Баковици* створен је МК СКОЈ-а. Он је постигао добре резултате. Ово је утолико боље што је то нарочито постиг-

³ Редакција тај проглас није пронашла.

нуто код шиптарске омладине. Њих у СКОЈ-у има сада преко 50 скојеваца (ово само Шиптара). Под тај МК пада и Ораховац. Тамо је ишао један друг, помагао СКОЈ-евцима да оду напред. Тамо има 62 скојевца, са срп. омл. у Бак.[овици] рад није добро [организован] има прилично шовинизма код њих.

Пећ: Код осталих организација ствари стоје овако: Сада је непријатељ задао ударац самоме руководству (два члана пала). Правилно се ради. Извјештаје детаљне добијамо. Они су продрли у срез источки али не довољно чврсто. Број СКОЈ-еваца заједно са источким срезом износи 542. Од тога Шиптара има 40.

Приштина: је извршила чишћење. Избацила је преко 60 чланова а толики је број примљен и нових. Направила је добар прелом у погледу веза са осталом омладином. Руководство Још није дорасло да одговори својим задацима. Стога ће се оно више помагати. Скојеваца има 615 а од тога 24 Шиптара.

Урошевац: Највећи недостатак што запоставља два врло важна сектора. Иначе остало је добро. Има скојеваца 551.

Призрен: је попустио од Саветовања на овамо. Руководство је било одмах погођено. Сада је тек реорганизовано. Још увек немају веза са сеоском омладином — што им је највећи недостатак. Скојеваца има 87.

За време Саветовања нисмо имали везу са *Кос. Митровицом*. Тамо је гестапо успео да разбије нашу омл. орган. Сада смо везе поново успоставили. Рад ће оживети одмах — те ћемо вас о њима ускоро обавестити.

Везе са организацијама су сада чешће.

Наше стање у финансијском погледу је ојачало. За сада ОК још увек нема технике — али ће се ускоро и она набавити.

Скојеваца укупно има 2137 (томе броју- треба придати још срп. омл. из Бак. као и жен. м. отуда). За скојевце се може рећи да су врло млади, али велики део је озбиљан у послу и активан. Дисциплина се очевидно побољшава. Наше акције које сада организујемо очврснуће наш кадар и избацили оно што се покаже колебљиво.

И у овом писму ћемо по други [пут истаћи да] је најпреча сада ваша помоћ у саветима, упутствима, исправљању наших грешака, материјалу и осталом. Имајте у виду

да више од годиу дана немамо везу ни са вама нити са било којим П. К., и да смо сви врло млади и без довољно знања.

Још једном: помоћ и то што бржа!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комунистички поздрав од
Облаеног комитета СКОЈ-а са
Косова и Метохије.

25. X-1942. год.
ЦК СКОЈ-а

За 06. ком. СКОЈ-а,
Тихомир⁴

БР. 29

САОПШТЕЊЕ ПРИВРЕМЕНОГ ГЛАВНОГ ШТАБА НОП И ДВ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОД 1. НОВЕМБРА 1942. НАРОДИМА ОВЕ ОБЛАСТИ О СВОМ ФОРМИРАЊУ, О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ И О ДЕЈСТВИМА ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА И ГРУПА¹

Борба Совјетског Савеза на челу са Црвеном армијом противу фашизма приводи се крају а у вези са тим и коначно уништење Хитлера и његових крвавих хорди. Досадашња борба доказала је да једино уједињени, јединствени, срећни и задовољни народи, као што су народи Совјетског Савеза, могу се одупрети и уништити фашизам те тако спасти човечанство од катастрофе. На страни Совјетског Савеза нашло се читаво прогресивно човечанство и тако је остварен велики антифашистички фронт света са Совјетским Савезом на челу — фронт који је крунисан Пактом о узајамној помоћи између СССР-а и Енглеске и савеза СССР-а са Америком.

Од првог дана напада Немачке на СССР поробљени народи Европе дигли су се у борбу против окупатора, да би својом борбом помогли Совјетском Савезу у уништењу фашизма и тако убрзали своје ослобођење. Прво место међу њима у тој борби заузимају народи Југославије, који већ

⁴ Мита Миљковић Тихомир

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 940, к. 17, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/474—479.

од првог дана, на позив Комунистичке партије Југославије, стварају партизанске одреде и воде непрекидну борбу већ годину и по дана. Кроз такву борбу створена је непобедива Народно-ослободилачка партизанска и добровољачка војска Југославије, која чисти села и градове од фашистичког окупатора и представља гаранцију за ослобођење и успоставу праве народне демократске власти. Кроз такву борбу створено је моћно јединство народа Југославије, која одолева данас ономе чему раније није могла регуларна југословенска војска.

По примеру народа Југославије, а да би допринео своје ослобођењу, да би допринео општој борби, народ у Шипнији,² руковођен Комунистичком партијом Шипније, отпочео је борбу против фашистичког окупатора и његових слугу којима на челу стоји Мустафа Круја. Тамо су створени партизански одреди, који већ воде жестоке оружане борбе против окупатора. На тај начин и Шипнија, та земља која је служила Мусолинијевим бандитима као база за пљачкање делова Југославије и Грчке, пламти сада народно-ослободилачком борбом.

Налазећи се тако у безизлазном положају фашистички окупатори не бирају средства да би продужили век свом садањем поретку пљачке и угњетавања. Тако они на Косову и Метохији, нарочито у деловима под окупацијом Немаца, врше пљачку жита и осталих намирница", каква се до сада не памти. Забрањују³ сетву и убијају све појединце који се томе одунру. Страшна глад прети том делу наше територије. Истовремено са тим, по директивама окупатора, више него икада раније народни непријатељи раде на разбијању народног јединства и на распакивању шовинистичке мржње, да би на тај начин онемогућили народно-ослободилачку борбу и помогли фашистичком окупатору да и даље несметано пљачка и убија. У том послу истичу се код нас, са једне стране, издајничка официрска клика Драже Михајловића и великошиптарска реакција на чијем се челу налазе Илијаз Агуши, Сефедин бег и други, са друге стране. Да би ојачао своје позиције, да би угушио народну борбу, фашистички окупатор настоји да их уједини у борби против народа и да тиме појача терор и пљачку народа. Великошиптарска реакција, да би се боље додворила фашистичком окупатору и за себе омогућила већи удео у пљачки, оде још даље: она се дала на посао око организовања „фронта фашистичких јунака за одбрану нације" који

² Реч је о Албанији.

³ Погрешно написано. Вероватно треба да стоји: наређују.

би требало, попут Мусолинијевих „сквадриста“, да уништи све оно што није директно у служби фашизму, све оно што воли слободу и свој народ.

Никада као данас нису били животи поштених народних синова доведени у питање. Никада као данас нису доведени у питање народна имовина, летина, част породице па чак и опстанак самих народа. Потребу борбе против фашистичког окупатора коју су раније истицали комунисти — сада увиђају сва три народа. Јер су догађаји сада пред свима њима поставили: или клечећи умрети пред фашистичким окупатором или борити се против њега за одбрану части и нације.

Ради тога код нас на Косову и Метохији почиње да се развија партизански покрет, који треба да и народе овога краја приведе општој народно-ослободилачкој борби против фашизма коју воде сви поробљени народи, на челу са Совјетским Савезом и његовом Црвеном армијом. Партизански покрет — који треба и код нас да приведе у дело идеју народно-ослободилачког оружаног устанка против фашистичких окупатора и његових слугу. Већ су отпочеле прве акције против окупатора и његових слугу. Убудуће ће те акције бити бројније и шире, у њима ће учествовати све више народних синова из сва три народа.

Али да би те акције и покрет били што бољи, да би дали боље и брже резултате, акције против фашистичког окупатора и његових слугу као и цео партизански покрет требају да буду јединствени, организовани, плански. Да би се то постигло, ових дана по одобрењу Обласног комитета Комунистичке партије Југославије за Косово и Метохију формиран је **Привремени главни штаб народноослободилачке партизанске и добровољачке војске за Косово и Метохију**, који ће од сада руководити свим акцијама на нашем терену.⁴

Са овог првог састанка Привремени главни штаб НОВ и ДВ упутио је следећи позив:

НАРОДИМА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ.

Ми смо ступили у борбу. Циљ наше борбе јесте: Истребљење фашистичких окупатора и њихових слугу и успостава истинске народне демократске власти. Сада ви проживљујете најсудбоносније дане у својој историји. Од-

⁴ О формирању и саставу Привременог главног штаба за Космет говори се у извештају секретара Обласног комитета КПЈ од 25. октобра 1942. Види док. бр. 27.

лучност, озбиљност, храброст, вера у победу наше праведне ствари — мора да испуни ваша срца.

Доста је било међусобне мржње и убијања!

Доста је било служења окупатору.

Удружени, сложни, дисциплиновани ми можемо победити и победићемо. Са нама је Совјетски Савез и његова Црвена армија, с нама је Енглеска и Америка и сви поробљени народи, с нама је Народно-ослободилачка партизанска и добровољачка војска Југославије, и народни партизани Шипније.

Главни штаб вас позива да без обзира [на] националну, верску припадност (и политичку) помажете народно-ослободилачку борбу. Својим радом ви морате показати у којем сте табору, да ли с нама [у] табору за слободу, да ли са фашистичким окупатором против своје слободе. Данас више не може бити неутралних. Ступајте у партизанске одреде. Удрите шпијуне и издајце били они Шиптари, Срби или Црногорци, — још сада ради олакшања наше борбе и победе. Терајте и уништавајте фашистичког окупатора. Не дозволите да вас интернирају, већ одлазите у партизанске редове.

Ми вам поручујемо да је дан победе сигуран и брз и да ће свима донети слободу и равноправност, а освету и уништење свим нашим непријатељима, издајницима нашег народа и лижисаханима. А вама, грдне псине и слуге окупатора, Илијазе, Сефедине, Рифате, Цевате Беголи, Кајтазе, А. Душу, Павле Љумезо, Црноглавићу, С. Горане, Ф. Драга, К. и П. Бибо, Радојевићу, С. Милићевићу, попе Милошу, Парлићу, Јоване Миладиновићу, Божо Зечевићу, и компанију, поручујемо: неће бити рупе на земљиној кугли где ћете се моћи сакрити од народнога суда.

Живело јединство народа Косова и Метохије у борби против фашистичког окупатора!

Живела НОПИД војска Југославије!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

1. нов. 1942. год.

Прив. гл. штаб за Космет

II

На основу наредбе Врховног штаба НОП и ДВ Југославије Привремени главни штаб за Косово и Метохију

Н а р е ћ у ј е:

1) Застава Главног штаба за Косово и Метохију је: шиптарска и српска национална застава са антифашистич-

ким знаком петокраком звездом на средини, преко читаве ширине заставе.

2) Поздрав народних партизана јесте: стиснута песница на десној слепоочници.

3) На територији Косова и Метохије народни партизани морају имати на својим капама ознаке: антифашистички знак петокраку звезду црвену, са националним заставама у трокуту над звездом. Дужина заставице је 3 см, а ширина 1,5 см.

4) Заклетва коју је дужан [да положи] сваки партизан гласи: „Ми, народни партизани Југославије, латили смо се оружја за немилосрдну борбу против крволочних непријатеља који поробише нашу земљу и истребљују наше народе. У име слободе и правде нашег народа заклињемо се да ћемо дисциплиновано и неустрашиво, не штедећи своје крви и животе, водити борбу до потпуног уништења фашистичких освајача и свих народних издајца“.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

1 новембра 1942 год.
Положај.

ПРИВРЕМЕНИ ГЛАВНИ ШТАБ
НОПИД ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

III.

Наши партизани до сада су извели низ акција на саобраћајне везе окупатора. Тако су ноћу 1 маја прекинули телефонске жице на путу Пећ—Баковица и препилили низ телеф. стубова. А тако исто и Баковица—Призрен и Ораховац—Призрен. 22 јуна ове године пресечене су телефонске жице и бандере на путу Пећ—Андријевица, Пећ—Баковица, Пећ—Исток—Митровица и Пећ—Приштина. Крајем октобра прекинуте су жице и бандере на иуту Призрен—Кукс.

Ових дана шиптарски партизански одред „**Зејнел Ајдини**“ напао је на рудник хрома Лојане. Том приликом попаљени су сви руднички планови и одржан збор свих радника, где је изнета политичка ситуација и значај партизанске борбе. Заплењено је преко 10.000 кгр брашна и 1.000 кгр шећера, што је одмах раздељено радницима. У овој акцији наши партизани су запленили 15 ћебади, 50 кгр сапуна, 87 кгр масти, 40 кгр шећера, 3 коња са 4 узде, 1 седло, 2 самара, 50 кгр брашна, 2 литра зејтина, 100 кгр динамита, 2.000 штапина, 1 телефон, 2 ташне, 4 пушке са 100 метака, 1 револвер са 25 метака, 1 дурбин, 1 чутурицу, 2 шињела, 1 јорган, 4 чаршава, 1 тестеру, 1 секиру, 1 шапирограф,

28 кутија каписли, 1 ручну апотеку, 4 тоне хартије, 2 секције, 1 фишеклију, 1 чекић, 3 кљешта, 4 батер. лампе, 10 књига издања „Нолит“, 390.903,50 лева и уништен један телефон.⁵

До сада су од руке народних осветника — партизана погинули ови познати петоколонаши и слуге окупатора:

1) Богић Перовић, познати шпијун још из раније, из Витомирице (Пећ). Помагао окупатору у угушивању устанка у Д. Гори и у интернирању народних бораца.

2) Радовић, свештеник из Колашина, петоколонаш који се заједно са окупатором повукао из Колашина да би избегао народну осуду.

3) Мито Протић, окупаторски шпијун из Пећи, шеф четничке обавештајне службе, помагао окупатору при интернирању народних бораца из Пећи и околине.

4) Вулевић, четнички војвода, бивши полициски агент, који је шпијунирао народне борце и носио окупаторско оружје.

5) Божина Вугделић, пензионер, познат због раније утаје новца у Граћ. секцији, шпијун окупатора и четнички главешина из Пећи.

6) Милосав Милатовић, коцкар и познати шпијун.

7) Хаџи Љуба Патрногић, трговац, бивши посланик, познат корупционаш и слуга окупатора.

8) Бин Вљаши, карабињер из Баковице, зликовац и пљачкаш.

9) Пашко Рупић, шпијун окупатора из Врела (Пршпт.).

10) Јован Миковић, познати разбијач народног јединства и шпијун окупатора.

11) Еуген Нонвајлер, бивши шеф желез. станице у "Урошевцу, познати петоколонаш и слуга окупатора, који је био добро повезан са Гестапоом.

Овим путем ће поћи сви они који су у служби окупатора и сметају народно-ослободилачкој борби.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

⁵ Види док. бр. 27, напомена бр. 8.

БР. 30

**НАРЕДБА ШТАБА КОСОВСКОГ (ПОЗАДИНСКОГ) НОП
ОДРЕДА ОД 7. НОВЕМБРА 1942. ЗА ПРОСЛАВУ ДАНА ОК-
ТОБАРСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ¹**

ШТАБ КОСОВСКОГ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ
ОДРЕДА

Н А Р Е Д Б А Б Р. 1

Свим партизанским јединицама, поводом 7. новембра. Према наредби Привременог главног штаба НОП и ДВЈ за Косово и Метохију, све партизанске јединице прославиће 7. новембар, дан Велике октобарске социјалистичке револуције. Прослава ће се изводити у времену од 7. до 11. новембра. Прослава ће се обављати на следећи начин:

1.) Предавање овога Штаба о значају 7. новембра, које се доставља свим јединицама уз ову наредбу.

2.) Читање прогласа ОК КПЈ за Косово и Метохију за 7. новембар.²

3.) Одавање поште палим друговима у борби против фашизма, са једним минутом ћутања.

4.) Забавни део: рапорти, скечеве у којима се исмејава окупатор, певање уз гусле пригодних песама као „Стари Вујадин“, борбене и револуционарне песме (ово све према могућностима појединих јединица).

Овај програм изводити пред широким народним конференцијама, под руководством штабова. Места морају бити сигурна, уз добру обавештајну службу и јаку оружану стражу.

7. новембра 1942. год. Штаб Кос. нар. осл. парт. одреда³

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 928, к. 17, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/534.

² Види док. бр. 31.

³ Тај одред је, октобра 1941, кад и Метохијски одред, формиран као позадински, с циљем да окупи симпатизере НОП-а на Косову ради заштите од терора окупатора и квислинга и да се у повољном моменту прикључи неком оперативном одреду у суседству. Међутим, због јаког терора окупатора и квислинга, због прогона и исељавања насељеничког становништва, а немајући везе са суседним одредима, он је већ почетком 1942. престао да постоји. Није изводио никакве оружане акције. Његова делатност се састојала у прикупљању помоћи породицама похапшених, интернираних и побијених људи, као и у агитационо-пропагандном раду, о чему говори и овај докуменат.

ПРОГЛАС ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОД 7. НОВЕМБРА 1942. ПОВОДОМ ДВАДЕСЕТ ПЕТОГОДИШЊИЦЕ ОКТОБАРСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ¹

НАРОДИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

РАДНИЦИ, СЕЉАЦИ И ГРАБАНИ!

Данас, 7 новембра, пуни се 25 година од када су руски радници и сељаци, руковођени бољшевичком партијом, оборили царизам. На петини земљине кугле настаде ера велике октобарске револуције, која сруши царистички јарам мрака, беде, социјалне неправде и националног угњетавања. Реакционарне мрачне силе хтеле су да онемогуће борбу народа који раскидоше окове ропства, али у тој борби победише напредне снаге.

Ослобођени народи, руковођени генијалним вођама Лењином и Стаљином, почеше изграђивати нови живот среће и благостања. Са нечувеним напорима, самопрегором и прегалаштвом народи братске заједнице СССР-а изградише земљу социјализма, земљу среће и напретка, створише услове за невиђени развитак науке и културе, створише оно што су људи мислили да је сан и да се не може остварити.

Народи Косова и Метохије, радници, сељаци и грађани!

Успех земље социјализма с мржњом је гледала међународна реакција, на чијем челу беше Хитлер и његове фашистичке банде. Потпомогнут том реакцијом Хитлер пољачка, опустоши и пороби народе Европе. Завеле средњевековно ропство ломаче и покоља. У својој лудачкој намери да освоји свет, Хитлер се бацио свом силом, подмукло и разбојнички на Совјетски Савез да би поробио и совјетске народе, да би уништио кулу светиљу свих поробљених и угњетених, да би и тамо завео систем ропства и мрака.

Совјетски народи усталоше као један у одбрану својих тековина, у одбрану слободе, среће и благостања. У овој најкрвавијој борби коју памти историја човечанства, а која се води већ скоро годину и по дана, Совјетски Савез је ставио све своје снаге, све своје тековине, и оно што је

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом, умножен на шапирографу) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 111, к. 6, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/643—648.

најдрагоценије, крв евојих синова, за спас културе, за спас човечанства. Љубав за одбрану социјалистичке отаџбине, љубав за спас свих напаћених и поробљених, надањивала је и надањује херојску Црвену армију. Током ове борбе, храбра Црвена армија разломи снаге фашистичких хорди, својим страховитим ударцима разби Хитлерове лудачке планове и створи услове да у скором времену фашизам буде коначно дотучен. Јединство совјетског народа у позадини и на фронту, његово пожртвовање и хероизам, показа свима поробљеним и слободољубивим народима како се треба борити за слободу. Симпатије и очи читавог света су уперене на Совјетски Савез, на његову Црвену армију и на великог учитеља — друга Стаљина. Совјетски Савез је данас љубљена земља — нада свих поробљених и напаћених људи.

Две велике силе, Енглеска и Америка, и сви поробљени народи све активније помажу ову циновску борбу Совјетског Савеза против пљачкашког фашизма. Није далеко дан када ће овај светски јединствени фронт заједничким снагама, једним страховитим ударцем, разбити Хитлерову машину и спасити човечанство од највећег непријатеља који је постојао у историји.

Зато ће овогодишњи 7 новембар, дан Велике октобарске социјалистичке револуције, совјетски народ прославити у знаку скоре победе над фашистичким варварима. Исто тако, сви поробљени и слободољубиви народи прославиће овај велики празник у знаку скорог ослобођења испод фашистичког јарма.

Народи Косова и Метохије: радници, сељаци и грађани!

Угледајући се на совјетске народе који кроз ову борбу показаше невиђено јединство, народи Југославије, руковођени Комунистичком партијом, поведоше борбу против фашистичког окупатора и његових слугу и ту борбу крунисаше стварањем храбре Народно-ослободилачке партизанске и добровољачке војске Југославије, која данас чисти села и градове од окупатора и његових слугу. Залуду десетине дивизија, залуду издајнички рад Павелића, Недића, Љотића, Драже Михаиловића и ком. — народи издржаше све. Пожар народно-ослободилачког устанка против фашистичког окупатора преноси се из покрајине у покрајину и није далеко дан када ће он срушити окупатора и његове слуге.

На данашњи велики дан, ви, народи Косова и Метохије, иако сте поробљени, још стојите мирно, још не учеству-

јете у овој одлучујућој борби. Још има оних који мисле да се ова борба, која се води на живот и смрт, која има да доиесе роиство или мир и слободу, не тиче наших народа. Свако оклевање, треба добро да знате, данас користи непријатељу и продужава ваше ропство. Данас сваки појединац користи општој борби. Сетите се с каквим пожртвовањем су се борили руски радници и сељаци градећи и бранећи земљу социјализма, стварајући моћну Црвену армију. Угледајте се на херојски совјетски народ, угледајте се на остале народе Југославије. Јединственом борбом једино ћете доћи до слободе. Пођите у борбу! Нека се народно-ослободилачки устанак пренесе и на нашу територију.

Ш И П Т А Р И!

Ваша пређашња господа која верно служи окупатору говори вам да је велики руски народ вама непријатељ, да се ова борба води за Словене, да ће она вама донети ропство. Знајте добро, они вас лажу. На тај начин они неће да вас одвоје од данашње борбе која се води за слободу свих поробљених народа па и вас. На тај начин они хоће да им верујете, да их служите, да им стално служите за подкусуривање њихових рачуна, да им осигурате угодан живот. Знајте, велики руски народ пре 25 година, сложено са другим народима царске Русије, извојевао је слободу и заједничким напорима изградио земљу среће и благостања. Руски народ већ скоро годину и по дана носи највећи терет рата у борби против фашизма, не жалећи најбоље своје синове за слободу свих поробљених народа па и вас.

Данас, када је фашизам на издисају, та иста продана господа, бегови и слични, нашла је извесне покварене типове и заједно са њима организује терористичке банде да би у ваше име убијала народне борце. Данас, када је дошао час да се борите и извојуете евоју националну слободу и равноправност, гадне окупаторске слуге хоће да вас натерају да им и у овом последњем часу послужите.

Крајње је време да дате одлучну реч — неутралност јесте помагање окупатору и за њу ће се одговарати када буде истеран фашистички окупатор! У борбу! Не слушајте продану госпуду која вас вара. Идите у партизанске одреде и заједно са Србима и Црногорцима терајте фашистичког окупатора из наше области. Само оружаном борбом доћи ћете до слободе коју тако волите! Само тако ви ћете помоћи вашу браћу у Шипнији, Народно-ослободилачку

партизанску и добровољачку војску Југославије и Црвену армију, која се бори и за вашу слободу. Тим путем једино можете доћи светла лица у ред слободољубивих народа!

СРБИ И ЦРНОГОРЦИ!

Ваша браћа у другим покрајинама високо су дигла заставу слободе. Њиховој борби диви се читави свет. Они су постали део авангарде у борби противу фашизма. То признање дао им је и совјетски народ, који данас носи цео терет рата на својим леђима. Прљави издајица Дража Михаиловић, преко својих агената, хоће да вас одвоји од братског руског народа и од борбе народа Југославије. Он би хтео да му послужите за његове прљаве циљеве, да се борите противу своје слободе. Не слушајте његове позиве! Удрите по глави те разбојнике! Ви несмијете данас стајати по страни! Најискреније пружите руку поштену шиптарском народу и указујте му пут да би на тај начин заједничким снагама извојевали слободу! Идите у партизанске одреде.

НАРОДИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ: ШИПТАРИ, СРБИ И ЦРНОГОРЦИ!

Устајте одлучно у свету ослободилачку борбу против фашистичког окупатора и његових слугу! У борбу, браћо! Нека партизански рат обухвати све делове наше области! Оружајте се и терајте окупатора из ваших села и градова! Немилосрдно уништавајте народне издајнике — никакве милости за њих. Створите моћни јединствени народно-ослободилачки фронт народа Косова и Метохије! Стварајте Народну-ослободилачки комитет који ће бити зачетак народне власти!

РАДНИЦИ И РАДНИЦЕ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

Овогодишњи 7 новембар совјетски радници, сељаци и интелигенција прослављају у одлучујућим борбама које има да донесу смрт фашистичким окупаторима. Совјетски радници и раднице током ове борбе поново су дали тешке и велике жртве за уништење фашизма, који хоће раднике да претвори у обичне робове. За потпуну победу над фашизмом потребно је мобилисати све снаге. Свака пасивност данас јесте помагање непријатељу. Зато вас Обласни коми-

тет Комунистичке партије позива да и ви смело пођете у борбу, да заузмете прве редове у народно-ослободилачкој борби против фашистичког окупатора и његових слугу. Немојте радити за окупатора јер би њему тиме продужили живот, а угрозили животе наше браће која се налазе у Црвеној армији, Народно-ослободилачкој партизанској и добровољачкој војсци и широм целе Европе. Не идите нигде где би хтео фашистички окупатор да вас води! Ступајте у партизанске одреде! Будите пример одлучности и борбености! У борбу, браћо радници, и од вас зависи успех борбе!

Сељаци Косова и Метохије!

Фашизам значи глад, пљачку и пустошење сељачких домова. Фашистички окупатори опљачкали су све народе Европе. Узели им и последње зрно жита. И код нас фашистички окупатор се припрема да потпуно опљачка жито, које му је потребно да исхрани своју изгладнелу војску и да јој на тај начин продужи живот. Свако зрно жита које падне у руке окупатору угрожава живот народних бораца, који се боре и за вашу слободу. Не дајте ваше жито окупатору, јер ће ваше породице бити доведене да умру од глади! Кријте свако зрно жита! Ако га не можете сакрити, дајте га онима који га немају! Помажите у храни наше партизане! Ступајте у партизанске одреде и заједно са свима родољубима браните своју летину, терајте фашистичког окупатора из ваших села! Борбом слобода долази! Сељаци, у борбу по примеру храбрих совјетских сељака!

Омладино Косова и Метохије!

Милиони совјетских омладинаца у тешкој борби против фашизма дају своје младе животе за спас човечанства. Хиљаде и хиљаде омладинаца у, Народно-ослободилачкој партизанској и добровољачкој војсци Југославије лију крв за слободу народа Југославије, воде неуморно борбе са фашистичким окупаторима који су објавили рат за уништење наше омладине. Ту борбу која се води и за твоју срећнију будућност, ти си, омладино Косова и Метохије, до сада посматрала. Данас, на дан 7 новембра, ти мораш дати завет да ћеш отпочети борбу са фашистичким окупаторима и да нећеш жалити животе у светој борби. Ти мораш данас положити завет да ћеш дати све од себе да створиш јединство младе генерације на Косову и Метохији, без обзира на националну припадност. Ступај масовно у партизанске одреде.

Комунисти Косова и Метохије!

Као најсвеснији део народа, на вама је најтежа али и најчаснија дужност да будете организатори данашње

борбе која треба да се крунише истеривањем окупатора и његових слугу. Зато данас, на дан велике Октобарске пролетерске револуције, дајте свој бољшевички завет да ћете упорно и истрајно организовати народне масе у јединствени народно-ослободилачки фронт, да ћете неустрашиво и самопрегорно руководити борбом противу окупатора и његових слугу, не жалећи своје животе. Дигните високо заставу Маркса, Енгелса, Лењина, Стаљина, заставу Комунистичке интернационале. Другови комунисти, смело напред у борбу! На најтежим местима ви се морате показати. . .^a

Живела 25-годишњица велике Октобарске социјалистичке револуције!

Живео СССР, градитељ социјализма, лучоноша на претку и културе, земља братства међу народима, нада угњетених и поробљених!

Живела Свесавезна комунистичка партија (бољшевика), творевина Лењина и Стаљина, вођа и организатора прошлих и будућих победа!

Живела непобедива народно-сељачка Црвена армија, ослободитељица потлачених народа!

Живео светски фронт слободољубивих народа против фашистичких угњетача!

Живео Јединствени народно-ослободилачки фронт народа Југославије против фашистичког окупатора и његових слугу!

Живео Јединствени народно-ослободилачки фронт народа Косова и Метохије!

Живела Народно-ослободилачка партизанска и добровољачка војска Југославије!

Живела Комунистичка партија ЈугоелаВије, најдоследнији борац за народну слободу!

Живео друг Стаљин, вођа народа СССР, велики учитељ и вођа потлачених народа и изабљиваних маса читавог света!

Живела Комунистичка интернационала!

Живео народно-ослободилачки устанак!

Све за фронт, све за слободу и лепшу будућност народа!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

7 новембра 1942 године

ОБЛАСНИ КОМИТЕТ

Комунистичке партије Југославије
за Косово и Метохију

² На томе месту докуменат није читљив.

ЗАКЉУЧЦИ СА ПРОШИРЕНОГ САСТАНКА ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ, ОДРЖАНОГ КРАЈЕМ ДЕЦЕМБРА 1942. У С. ВРЕЛУ¹

**ЗАКЉУЧЦИ
СА ПРОШИРЕНОГ САСТАНКА ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ
ЗА КОСМЕТ**

I

У борби против немачких фашистичких империјалиста и њихових помагача у Европи СССР је стао на чело свих слободољубивих народа света. Очи читавог света упрте су у Совјетски Савез и његову Црвену армију, који уз надчовечански напор ломи Хитлерову ратну машину. При томе се показало да [је] једино СССР [био у стању] да се супротстави побеснелим хитлеровским хордама. Народи Совјетског Савеза показаше невиђено јединство какво не памти историја човечанства.

Моћна коалиција совјетско-англо-америчка сваким даном је све јача и претставља непобедиву снагу. Уз ту коалицију налазе се сви слободољубиви и поробљени народи. Међународне реакционарне клике настојавале су и настојавају да разбију тај јединствени фронт слободољубивих народа. Те реакционарне клике, гледајући у отварању Другога фронта најбржи пут за слом хитлеризма, отворено и прикривено саботирале су отварање Другог фронта. Отсуство Другога фронта ове године омогућило је да фашизам продужи свој век. Али Совјетски Савез уз помоћ савезника помрсиће планове тих клика и испунити задатак уништења фашизма. Други фронт мора се отворити „раније или касније, али биће“ рекао је друг Стаљин. Чишћење Африке и садашње победе Црвене армије јаено показују да је наступио период уништавајућих удараца који имају да смрве хитлеризам.

НароАНО-ослободилачка војска Југославије постала је моћна и непобедива сила која данас има дивизије и корпусе. Она задаје тешке ударце окупатору и народним издајцима. НОВ је од међународног значаја јер показује пример како се фашизам може снажно тући и у позадини. На-

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом, умножен на шапирографу) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 134, к. 6, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/650—657.

родно-ослободилачки устанак у земљама Југославије узима све виши мах. Сви покушаји окупатора, усташа и четника Драже Михајловића нису успели да га угуше. У последње време као најважније упориште окупатора јесу великосрпски хегемонисти на чијем челу у земљи стоји Дража Михајловић. Избегличка влада у Лондону, чији је министар Дража, свесно и плански је преко њега послужила фашистичким окупаторима да би разбила народно-ослободилачку борбу и осигурала своје господство после слома фашизма. Она је гурала наше народе у братоубилачки рат. Према томе југословенска избегличка влада у Лондону јесте издајничка.

Да би се осигурало чврсто јединство фронта и позадине, да би се координирао рад НОК-та и да би се осигурале тековине народно-ослободилачке борбе, етворено је на ослобођеној територији Антифашистичко веће народног ослобођења Југославије, које ће поред Врховног штаба НОВ бити политички претставник народа у народно-ослободилачкој борби.

Развој догађаја на Источном фронту јасно показује блискост и очигледни слом фашизма, који се одразује на мишљење и расположење шиптарских маса на Космету, а поред тога и развој народно-ослободилачке борбе у Шипнији и Југославији. Бесомучна пљачка и терор Немаца и Бугара на делу Косова демаскирали су код маса Немце тако, да се они више не сматрају ослободиоцима. Све ове чињенице неутралисале су велики део маса и одвојиле од фашистичког окупатора и преводе их полако позицијама народно-ослободилачке борбе. Пета колона, остајући доследна свом слугењарству фаш. окупатору, а нарочито бегови све више се демаскирају иред масама, тако да их широке масе мрзе.

Масе увиђају да ће бити сломљен немачки фашизам. Оне се осећају усамљене и хтеле би излаз из те ситуације у вези с великим страхом од освете и повратка на старо. Почињу да расту симпатије сиромашних маса према СССР-у.

Неминовност слома итало-немачког фашизма, а под утицајем појачаних партизанских борби у Шипнији, натерала је колебљиве елементе-националисте да се почињу оформљавати стварајући „националне одборе" и иступајући код маса са летацама. Из њихових летака који су изашли у Гњилану и Приштини може се видети: У првом не поставља се одмах питање оружане борбе против окупатора, истичући двадесетогодишње робовање Србима, значи има шовинистички карактер; други истиче борбу партизана у Шипнији, истиче Енглеуку, СССР не помиње никако, а о је-

динству са осталим народима такође. Из летака се може видети да они нису оформљени и немају платформу, једино се осећа тежња да се наметну као вођство шиптарским масама. Ти елементи уколико се оформе биће недоследни па чак и реакционарни по питању народно-ослободилачке борбе, због тога што се данас њима прикључују компромитовани и реакционарни елементи који су до данас служили окупатору, а ови поштени националисти не виде колико су издајства урадиле ове слуге према народу. Они би могли одиграти реакционарну улогу ако не би те поштене националисте одвојили од реакционарних елемената. На њих се мора озбиљно рачунати због слабог утицаја наше Партије на шиптарске масе.

Велики утицај оставља на масе развој ситуације у Шипнији. Оне то прате са симпатијама, али не даље, има таквих који не схватају зашто се води борба. Наравно, овај моменат симпатије према борбама у Шипнији не треба заборавити у вези с радом у масама.

Српске и црногорске масе су за Градпо-ослободилачку борбу и [гаје] велике симпатије према СССР-у.

Шиптарска пета колона осећа слабост окупатора и она се раслојава на разне струјице и појединце који би хтели да се спасавају а истовремено да постану фактори у одређивању правца масама. Један део прикривено се повезује с Дражиним људима у тежњи да сачува своје позиције после слома фашизма а то су већином они који су елужили великосрпским хегемонистима за време Југославије. Други део, који хоће да се претстави као прави националисти, почиње да искоришћава антифашистичке пароле а истовремено доследно служи окупатору. То је део реакционарне буржоазије, реакционарни део Косовског комитета итд. У оба ова дела иете колоне нема ништа идејно сем обично слугењарство и њихов је утицај у вези с окупатором и његовом силом. Они, иако поцепани у струјице и појединце и без обзира на међусобне супротности, јединствени су против народно-ослободилачке борбе.

Великосрпски хегемонисти нашли су се под окриљем Драже. О неком њиховом масовном утицају не може се говорити. И овде су пали на шпијунске позиције служећи окупатору иако народно-ослободилачка борба није узимала оружане облике борбе. Великосрпски хегемонисти у нашој области су упориште окупатора, у К. Митровици као недићевци, код Пећи као четници.

Шовинизам је и даље главна сметња како код Срба тако и код Шиптара. То је због тога што је Партија имала

слаб утицај код шиптарских маса, док је за то време пета колона стално тровала мржњом према Србима. Овај момент окупатор стално тежи да га искористи. То нам јасно показују последњи примери убистава. То може да послужи и великошиптарским реакционерима у борби против Народно-ослободилачке војске Југославије.

Формирањем партизанског одреда „Зејнел Ајдин“ показало се да би правилним партизанским ратовањем и политичким сналажењем могли задати непријатељу осетне ударце и привући велики део маса сиромашних, јер оне данас гледају са симпатијама на партизане, и на тај начин их привести народно-ослободилачком устанку. Баш у вези с тим што су масе наклоњене према партизанима, окупатор преко својих слугу настоји на сваки начин да скрене поглед маса са стварности, тежећи да и даље претстави Србе као једине непријатеље шиптарског народа. Случај „Сквadre“² јасно нам сведочи о томе као и последња убиства на Косову. И даље великошиптарска реакција је главно упориште окупатора у овој области.

Окупатор је свеетан да су Срби и Црногорци елемент који је да[нас] најсвеснији овде, с тим за њега најопаснији. Ударом по њима он хоће с једне стране да задовољи шовинистичке тежње великошиптара, а с друге да разбије јединство код тих маса и да омогући разорно делање великосрпских хегемониста.

Данашња народно-ослободилачка борба на чијем челу стоји наша Партија има за *циљ борбу противу окупатора и његових слугу народних издајника*. Она има за циљ ослобођење народа испод јарма окупатора, има за циљ очување и задобијање националних тежњи и народних интереса, с циљем успостављања најшире народне демократске власти као битног услова за даљи напредак и побољшање социјалног, националног и економског положаја не само радничке класе него и читавог народа. Да би било јасније, народно-ослободилачка борба има непосредни и безусловни задатак и циљ само *слом окупатора*, а не овакав или онакав облик владавине. Народно-ослободилачки покрет и борба узима широки народни карактер. Када народ улаже све па и своју крв за своје ослобођење, јасно је да он увиђа што није ваљало у бившој Југославији и стиче довољно свеети, права и силе да се то не понавља. Народно-ослободилачком покрету на територији Југославије супротставља се Дража Михајловић, који је претставник оних који хоће да владају по староме, који желе да очувају интересе великосрпских хегемо-

² Фашистичка терористичка оргаанизација

ниста. Они те своје интересе сунротстављају интересима народа. Они врше издајство да би уз помоћ окуиатора сачувади своје усколичне интересе. На тај начин они спроводе братоубилачки грађански рат.

Великошиптарска реакција својим слугењарством, разбијањем народне свести о националном ослобођењу, с једне стране помаже окупаторе и њихову владавину пљачке и насиља а с друге стране, услед неминовности слома фашизма, они са оваквом политиком помажу великосрпске хегемонисте и њихове интересе, помажу да понова народи Космета буду угњетавани од великоерпских хегемониста. Иако у великим супротностима међу Србима, у пракси они су јединствени против српског и шиптарског народа у чувању својих прљавих интереса и преношењу грађанског рата и на ову територију.

II

Наша партиска организација на Космету у досадашњем свом раду није испунила у потпуности улогу организатора и руководиоца најширих народних маса у борби за национално ослобођење. Тај велики недостатак урадио је да су се појављивале и појављују велике слабости и недостаци, који су сметали и сметају правилном раду и испуњењу задатака који стоје пред нашом парторгом.

1) Већина организација неправилно је схватила улогу и значај СССР-а, улогу фронта слободољубивих народа, као и питање другог фронта. Није објашњено како и на који начин ће се отворити други фронт, од чега то зависи и које га снаге покрећу. Једнострано постављање слома фашизма у 1942 год. које се сводило на успављивање маса, а не на томе да се подигне борбеност, да се фашизам не може рушити сам од себе, него да је потребна јединствена борба свих народа. Уколико је борба ефикаснија утолико ће се брже ломити фашизам. Није се посматрало да се борба против фашизма не води само у Немачкој и против Немачке него и у читавом свету, против свих оних клика које су крвно заинтересоване за опстанак фашизма, па и код нас. Довољан нам је пример стављање у службу окупатора Драже Михајловића и лондонске избегличке владе.

2) Неразумевање стварања јединственог народно-ослободилачког фронта. Несхватање да руководећу улогу у народно-ослободилачкој борби има радничка класа и сељаштво. Што се једнострано поставља само питање додира и разговора са појединим националистичким елементима за-

постављајући основне масе. Наравно, ми ћемо те појединце тежити да их неутралишемо или приведемо оружаном борби против окупатора. Али главно је активизирати широке масе и све поштене људе. Секташким ставом неких другова онемогућило се да се у пракси увере шиптарске масе колико је издајство бегова и компаније, који се размећу националпстичким паролама према шиптарском народу, и како му рђава судбина прети ако не пође на пут активне борбе.

3) Секташки однос према масама, особито шиптарским, „немогуће је с њима радити“, „прошпија ће нас“ итд. То је гледање на масе кроз призму пете колоне. Мишљење и гигање тих широких маса се посматра и уједначава са мишљењем кулачким-барјактарским-беговским. Јасно треба да буде да успех народно-ослободилачке борбе зависи уколико ћемо успети да активизирамо широке масе у борби против окупатора и његових слугу. Став пасивности према масама и нерада међу њима јесте падање на позиције окупатора и омогућавање продужетка његове владавине.

4) Наше орге и парт. чланови нису схватили да народно-ослободилачка борба јесте борба против окупатора и да она не може имати успеха ако се не спроведу и оружане форме борбе, које ће припремати и школовати масе и привести их народно-ослободилачком оружаном уетанку, да је то једини иут, т.ј. пут оружане силе са којом се може ослободити народ испод окупаторске власти и народних издајника. У вези са тим питање акција лабаво се спроводило, како против окупатора тако и против пете колоне. Саботирање и неспровођење акција јесте опортунизам најгоре врсте који помаже окупатору.

5) Иступ другова да шиптарске масе: „не воле оно име Југославија (када се потписују прогласи са Комунистичка партија Југославије) и да нема ефекта и боље би било када би се друкче потписивало“. Данашња народно-ослободилачка борба јесте борба против окупатора а за национално ослобођење наших народа, према томе она се мора спроводити на револуционаран начин. Револуционарно спроводити народно-ослободилачку борбу значи бити доследан принципима пролетерског интернационализма у борби за национално ослобођење, принципа братства међу народима, али борбе са националним поробљавањем. КПЈ не може да призна фашистичко распарчавање Југославије, она је за револуционарно самоодређење ослобођених народа. КПЈ је организовала народ у борби против окупатора. Она се показала у пракси као најдоследнији борац за национално ослобођење. Под њеним руководством створена је НОВ

која има међународни значај, а за Балкан особито, као сила која ће спречити све намере реакционарних клика. Када буде истеран окупатор и уништене његове слуге, пред свим народима Југославије биће постављено да уреде живот онако како они хоће. Не држати се данас ових принципа и наседати паролатама пете колоне јесте омогућење развијања шовинизма, неистицање интернационализма и немогућност стварања јединства, што значи помагање окупатору који се страховито боји народно-ослободилачког покрета међу Шиптарима.

III

Задаци који су постављени резолуцијом са јулског саветовања³ остају и даље као основне задаће које морају да се спровode у живот, уз следећа објашњења ради јасноће:

1) Основна линија Партије јесте и остаје данас народно-ослободилачка борба, оружана борба против окупатора и народних издајника. Њу треба развити до крајњих граница искоришћавајући најшире могућности за мобилизацију широких народних маса. Сви чланови треба да схвате да свако искривљавање наше линије а нарочито искривљавање данас, то је секташко искривљавање као и опортунизам, могу да нанесу штету народно-ослободилачкој борби. Излажење из оквира народно-ослободилачке борбе и постављање питања „што ће бити сутра“ значи лити воду на млин окупатора и наносити штету народно-ослободилачкој борби.

2) Јасно треба да буде свакоме да код нас постоје две петоколонашке клике и то: великошиптарска и великосрпска хегемонистичка. Зато ће наша основна задаћа и даље бити остварење јединственог народно-ослободилачког фронта Косова и Метохије против окупатора и обе ове клике.

а) Разобличавање великосрпских хегемониста којису и код нас упориште окупатора а нарочито у реону Митровице. Великосрпски хегемонисти ту стварају упориште у борби против народа а нарочито Шиптара. Данас су они главно упориште окупатора у свим деловима Југославије и активно помажу окупатора у борби против Народно-ослободилачке војске и партизана. Ови елементи радили су по директивама издајничке избегличке владе у Лондону. Служећи окупатору они се надају на тај начин да поврате стари систем угњетавања. Зато је неминовно раскринка-

³ Види док. бр. 19.

вање издајничке избегличке владе у Лондону. Јер раскринкавањем ових хегемониста и борбом противу њих најпре ће се доћи до јединства народа на Космету.

б) Разобличавати беговско-феудалну великошиптарску реакционарну клику и елементе који су још главно у пориште окупатора у нашој области. Ови реакционери са својом „националистичком“ фразеологијом о Великој Шипнији зававају масе и помажу окупатора, односно данас помажу и великосрпским елементима у осигурању његових позиција. Указивати шиптарским масама да су они најподлији издајници шиптарског народа и да једини пут да Шиптари Космета дођу до слободе јесте пут борбе противу окупатора и ових издајника у заједници са Србима и Црногорцима и другим народима. Указиваги масама на њихову шпекулантску намеру да су они са Турском и да ће их она сиасити, [указивати] да те иетоколонаше неће спасити Турска, која се налази на позицијама слободољубивих народа, него напротив да ће донети победа Енглеске, Америке и СССР-а, а чији је симпатизер Турска, смрт тим бандитима.

в) Иако су ове клике међусобно разједињене дубоким супротностима, оне у датом тренутку, када народно-ослободилачка борба заузме оштре форме или када Народпо-ослободилачка војска у свом наступању допре на границе наше области, ове групе ће се ујединити у борби противу народа без обзира да ли су Срби или Шиптари.

г) Парторге и партијци морају показати пуно активности и иницијативе у раскринкавању и разобличавању свих окупаторских слугу, да је то једини пут ка стварању јединства без којег се не може успети у борби.

д) При томе не заузети секташки став према поштенним елементима који стоје по страни и указати им да је једино прави пут оружане борбе против окупатора и његових слугу. Мора се пуно пажње поклонити на оформљавање националистичких елемената код Шиптара. Треба оне поштене националисте одвојити од компромитованих и реакционарних типова. Привести их да буду доследни народно-ослободилачкој борби, да се не зававају илузијама да се може шиптарски народ сам борити, него једино у јединственој борби са осталим народима. Борбом у Југославији руководи КПЈ и та ће борба донети праву слободу и шиптарском народу, само је потребно и његово активно учешће у извојевању те своје слободе.

3) Да би борба била ефикаснија и омогућило се стварање јединства неминовно и обавезно се поставља ликвидација и уништење свих народних издајника. Сваки опорту-

низам и лабавост по питању уништења издајника јесте издајство према народно-ослободилачкој борби и према Партији.

4) Убеђивање сиромашних слојева шиптарског народа да је једино оружана борба против окупатора у заједници са осталим народима једини пут да се дође до праве слободе Шиптара на Космету, да је то једини пут да се спасу садањег ропства и повратка старог режима Југославије. Али то могу постићи једино у заједници са српским и црногорским народом, који су такође противу старог, у јединству са свим народима Југославије, који се данас активно боре против окупатора и повратка на старо. Убеђивати да српски и црногорски народ нема ништа заједничко са четничким бандама Пећанца и Драже Михаиловића, јер су баш ове банде највише јада нанеле њима. Партијци и парторге треба да схвате да у данашњој борби руководећу улогу имају сиромашни слојеви, да успех борбе и ликвидације окупаторских слугу међу Шиптарима може бити само активизирањем тих широких маса.

5) Народна-ослободилачки комитети су органи народно-ослободилачке борбе. Они треба да врше мобилизацију за партизанске одреде и учвршћују позадину. На неослобођеној територији они су органи борбе и против окупатора и клица будуће народне демократске власти. Зато ни једно место не сме остати без НОК-а. У НОК-те треба да улазе најактивнији и најдоследнији борци и тек онда ће они моћи да одговоре намењеним задацима. Парторге морају и осветити највећу пажњу НОК-тима и не дозволити да у њих уђу кулачки и недоследни људи.

6) Свим силама објашњавати широким народним масама, а поготово Шиптарима, улогу СССР-а у данашњем великом народно-ослободилачком рату. Објашњавати са каквим надчовечанским жртвама СССР води борбу са фашистичким освајачима за ослобођење свих поробљених и угњетених народа. Објашњавати да тај ослободилачки рат ће донети и ослобођење шиптарског народа на Космету. Да су то схватили сви народи па и царод у Шипнији који својом борбом помаже СССР, војује своју слободу и указује Шиптарима на Космету пут којим требају да пођу ако хоће потпуно своје ослобођење.

7) Популаризација савеза између СССР-а, Енглеке и Америке. Указивати да је тај савез борбени савез совјетског народа са народима Енглеске и Америке у борби против највећег непријатеља свих народа — хитлеризма.

8) Популаризација Народно-ослободилачке војске Југославије која под водством Врховног штаба води борбу у свим крајевима Југославије противу Немаца, Италијана, Мађара, Бугара и т.д. као и противу њихових петоколонијалних слугу: Павелићевих усташа у Хрватској и Недићевих, Пећанчевих и Дражиних четника у свим крајевима Југославије, који се с оружјем у руци боре против наше Народно-ослободилачке војске. Објашњавати циљеве наше НОВ, да се она бори за истеривање окупатора и уништење издајника народа, за успостављање истинске народне демократске власти, где ће сам народ у слободи одлучивати о својој судбини.

9) Популаризација КПЈ-е, тог најдоследнијег борца за ослобођење свих народа Југославије испод јарма окупатора и извојевање слободе, организатора и руководиоца НОВ и народно-ослободилачке борбе, која је високо дигла заставу интернационализма и која је у тој борби дала своје најдрагоценије кадрове из редова свих народа.

10) У резолуцији са јулс.[ког] саветовања погрешно је постављено да је између СССР и В. Британије склопљен пакт о узајамној помоћи, док у ствари треба да стоји „уговор о војном савезу против хитлеровске Немачке и њених савезника у Европи и о сарадњи и узајамној помоћи после рата“.

IV

Од јулског саветовања наша партијска организација имала је извесних организационих успеха. Формиран је МК за Б. и Ор.⁴ Утицај на масе је порастао. Број чланства је већи. Везе су редовније, али не задовољавају. Дисциплина порасла а и оданост, што се огледа у добром држању пред народним непријатељем. Наши млади кадрови усвајају партијску линију и почињу живети партијским животом.

Али у овом периоду могу се приметити да, поред оних грешака на које је указала резолуција са јулског саветовања, истичу се неке као карактеристичне које руководиоци и парт. чланство треба да схвате и да настоје да се више такве грешке не дешавају у нашој парторги.

1/а. — Везе ОК са појединим МК нису редовне, што омета правилно спровођење политичке линије у живот и омогућава да се појављују слабости. Немајући довољан број искусних кадрова ОК није могао политички да помогне ор-

⁴ Реч је о формирању Месног комитета КПЈ за Баковицу и Ораховац.

ганизацијама. У вези са тим нису довољно контролисане поједине организације и задаци постављени јулском резолуцијом. Има основних јединица које уопште нису прорађивале резолуцију, а да и не говоримо о другим материјалима. Чак има и партијаца који нису прочитали резолуцију.

б. — Нередовни састанци МК (по месец и више). Немање плана рада. Последица тога: у нојединим руководствомима продужетак критизерства, на што је указала резолуција. Показало се да МК нису одговорили задацима као руководства, тако да је било случајева да чланови МК немају стални контакт међу собом нити преглед шта се ради на терену.

в. — Одроз рада МК јесте рад у основним јединицама — ћелијама. Није се спроводило питање бољшевизације ћелија и контролисање њиховог рада. Због тога појава недисциплине и лабавости приликом спровођења постављених задатака како код руководиоца, тако и код [појединих] чланова Партије.

г. — Наши кадрови су већином непроверени на свакидашњем раду и акцијама. Неискусни су у сналажењу при раду и акцијама (пример: погибија 1 друга при акцији против петоколонаша). Даље се примећује да не схватају појединци партиску линију ни улогу партијаца у данашњој народно-ослободилачкој борби, зато се лабаво односе према раду, што узима карактер саботерства. Ова ствар може бити врло опасна за нашу партиску организацију, а поготово онда кад се направи заокрет ка јачој оружаном борби против окупатора.

д. — Код организација нема систематског проучавања материјала и васпитања које би партијцима дало јаене перспективе и било сигурни водич у овим суабоносним данима, када наша Партија стоји на челу народно-ослободилачке борбе. Догађа се да су се партијци и руководиоци запарложили у ситном практичном раду који их је довео до губљења перспективе и бацања у критизерство.

ђ. — Појава шовинизма по питању броја руководећих другова по националности у појединим руководствомима је нездрава и не слаже се са принципом пролетерског интернационализма, а долази као последица неактивности и опортунистичког става. Ту се огледа и утицај ситнобуржоаских националиста на чланове Партије.

е. — Већина партијаца не придржава се начела конспирације. Тако се дешава да масе сазнају о стварима за које не би смеле знати, а маса тако утиче на рад партијаца. То све доводи до губљења границе између Партије и маса.

Срећа је што је окупатор прилично дезорганизован, те није могао до сада да искористи наше слабости, иако је благодарно небудности дознао за неке форме нашега рада. Небудност, либерално одношење према свим грешкама и недостацима, туђим, кукавичким и штетним елементима у Партији и ван ње је доста честа појава. Такав однос може нам се у извесном моменту светити. Трпљење у нашој орги свих оних слабости и недостатака јесте трули либерализам, који треба што пре ликвидирати.

ж. — Наша Партија, као народна партија повезана дубоко са народом, треба како у свом свакидањем раду, борби и односу са народом да држи високо заставу и звање члана Партије, тако исто и пред народним непријатељем мора се херојски и достојно држати сваки члан наше Партије. Непријатељ не сме ништа дознати. Њему се каже: „не знам“ и „нећу да говорим“. Наша парт. организација обилује добрим држањима пред непријатељем. Али и поред тога било је и изАајничког држања. Свака, ма и најмања издаја непријатељу јесте издаја Партије, издаја народа и службе окупатору. С тим непријатељ добија моралну подршку. Највеће издајство је молити за милост непријатеља који је побио на хиљаде најбољих синова народа. Случајеви падања конспиративних материјала јесте издаја Партије, јесте давање могућности непријатељу да открива рад и нашу организацију. Појава готово предаје појединих чланова Партије па и руководиоца непријатељу јесте издаја Партије и народа, јер се дозвољава да се из наших редова ишчупају људи који треба да буду организатори и руководиоци. Пад у руке непријатеља јесте помагање непријатељу, јесте разбијање борбе, јесте продужење ропства.

Један од великих недостатака и грешака јесте тај, што материјали, вести, прогласи и др. нису допирали у широке народне масе. Тако се партијска линија није популарисала нити је продрла широко. Недостатак је и то што МК-ти нису издавали летак који би реаговали на локалне догађаје, што нису свакодневно издавали вести и то на оба језика и с коментаром. Такође нису шиљали дописе за „Глас Народа“. Недостатак је што „Глас Народа“ није продужио да излази и што сваки број није био на шиптарском језику.

2) Рад по војној линији имао је успеха. Формиран је одред „Зејнел Ајдини“. Има пуно недостатака а нарочито недовољно политичко и војно припремање људства, тако да се појављује лабавост међу оргиназованим људством. Шиптари су још слабо обухваћени. Нема уопште никакве обавештајне службе. Једна од великих грешака је

што се дозволило да буде разбијен формиран одред на Шари.⁵

3) У раду по омладинској линији су исти недостаци који су наглашени у резолуцији с јулског саветовања. Грешка је што се стало са формирањем НОО и неформирање народно-ослободилачких омладинских одбора.

4) Несхваћање улоге у данашњој народно-ослободилачкој борби, отуда недовољан рад и неискоришћавање

⁵ Односи се на Шарпланински (Шарски) НОП одред. Он је формиран 3. новембра 1942. код места Калуђерски камен, на Шар-планини. При формирању је имао десетак бораца. Први командант је био Цветко Грбић а политички комесар Гојко Меденица.

Почетком јануара 1943. један део бораца овог одреда ушао је у састав Карадачког НОП одреда, који је формиран 6. јануара 1943. у с. Танкосићу. Карадачки одред је имао при формирању око 30 бораца. За команданта је постављен Александар Урдаревић а за политичког комесара Војислав Лакчевић, народни херој. У сукобу са бугарским фашистима код с. Бинача, 29. јануара 1943, био је разбијен, а девет његових бораца, с командантом и политичким комесаром, убијени су у селу Старо Грацко, код Липљана, 1. фебруара 1943. Остатак овог одреда је 10. марта исте године ушао у састав Шарпланинског одреда. Тада је за команданта изабран Миленко Радић Буда а за политичког комесара Стаја Марковић Радојица. Одред је у марту имао 20 бораца а у априлу је нарастао на око 40 бораца. У то време је реорганизован, па је за команданта постављен Петар Брајковић а за политичког комесара Радован Лалић.

Осмога маја 1943. Шарпланинском одреду се прикључио партизански одред „Емин Дураку“ са око 30 бораца (види док. бр. 34). Том приликом је за политичког комесара постављен Ељхами Нимани. Крајем истог месеца из њега је издвојена група од 10 бораца, која је, на челу са Мићом Гилићем Селимом, упућена у Баковичку Малесију. Већ почетком јуна је нарастао на око 200 бораца. Септембра је издвојена група од 50 бораца, која је, на челу са Петром Брајовићем, упућена у Пешкопеју, где је ушла у састав новоформираних косметских батаљона (види док. бр. 47, напомену бр. 21). У исто време упућена је и једна десетина, са Тихомиром Слијепчевићем Гајом, на Скопску Црну шру. Тамо је после месец дана упућена још једна група од 30 бораца. Од тих група и од бораца са Косова који су били у 1. јужноморавском НОП одреду формиран је, новембра 1943. Први косовски батаљон, који је дејствовао заједно с Кумановским и 2. јужноморавским НОП одредом (види док. бр. 71).

За то време на Шар-планини је дејствовао Шарпланински НОП одред под командом Цветка Турковића. Одред је новембра 1943, у сукобу с Немцима, бугарским фашистима и балистима, претрпео тешке губитке (око 40 погинулих) па је остао малобројан до лета 1944, када поново нараста (види док. бр. 136). Октобра 1944, када броји око 300 бораца, расформиран је а његовим борцима се попуњавају 2. и 3. косметска и 16. македонска НО бригада.

На основу документације којом се располаже, као и сећања неких учесника, редакција је на овом месту дала шире објашњење о Шарпланинском НОП одреду због тога што су подаци о њему у ранијим написима били непотпуни и противуречни.

форми рада за окупљање свих жена, стварање антифашистичких одбора жена.

5) Нема се финансијски преглед код појединих организација, као ни преглед како парт. чланови плаћају чланарину.

Према свему изложеном види се да су грешке, недостаци и пропусти скоро исти као и пре јулског саветовања, стога се пред све парторге поставља: у свему се држати и радити према задацима постављеним у организационом делу резолуције с јулског саветовања, лгатеријала: „Пролетер” бр. 14—15, чланак друга Тита „КПЈ и НО борба”, проглас ЦК КПЈ за 7 нов., Окружница бр. 4 ПК КПЈ за Србију, брошура друга Тита о организацији народне власти на ослобођеној територији.

1) Ради испуњења задатака и да би могла одговорити свим ситуацијама, да би постала права комунистичка организација, да би могла руководити народно-ослободилачком борбом на Космету, да би плански организовала народне масе потребно је да наша парторга организационо ојача и продре у сва места.

а) У организацији мора бити гвоздена дисциплина јер је то један од првих услова да наша организација одговори свим задацима који се пред њу постављају и који се морају спроводити у живот.

б) Појачати конспирацију да не би непријатељ успео да убаци у наше редове агенте, јер би то био злочин ирема Партији и народу.

в) Ради што успешније борбе против свих непријатеља Партије треба појачати револуционарну будност. Револуционарна будност је моћно оружје револуционарне Партије у борби иротив свих разорних туђих елемената који би покушали да разбију јединство Партије и народно-ослободилачке борбе.

г) Борба против великосрпског и великошиптарског” шовинизма који се преноси са ситнобуржоаских елемената на чланове Партије а који хможе да има тешких последица по Партију. Сваки руководилац и партијац треба да разбија код себе и код других шовинизам да се рукороди пролетерским интернационализмом, јер ако се не буде са тиме рашчистило, неће се моћи повести маса са собом.

д) Свака организација треба да састави план рада и организовано да спроводи у дело. У њему морају бити предвиђене све тешкоће, као и избрати начин како га најефикасније спровести у живот. Поред тога важно је вршити контролу приликом спровођења тога плана. Одмах укази-

вати и исправљати грешке и тако ће бити онемогућене да се понављају. При томе је потребна пуна свесност у раду, као и одговорност за исти. Сваки руководицац и члан треба да развија здраву самоиницијативу.

ђ) Ужа руководства парт. организација морају имати стални контакт и преглед својих организација. У руководству се морају налазити најбољи и најактивнији другови који су се истакли досадашњим радом без обзира на националност. Не треба дозволити никако наметање и тражење неког размера по питању броја руководицаца по националности, јер би то значило упадање колебљивих и опортунистичких елемената у руководства. То би било разбијање јединства Партије и онемогућавање ефикасне борбе против окупатора и његових слугу.

е) У местима где је мешовито становништво неправилно је практиковати [формирање] националних ћелија, јер се то не слаже са принципом интернационализма.

2) Војни задаци:

а) У вези са постојањем партизанских одреда мора се водити рачуна да се они попуњавају и јачају са новим и свежим снагама. Све препреке које стоје на томе путу треба савлађивати. Најоштрије сузбијати тежњу да у вези са временом — зимом не треба стварати и масовизирати одреде. Такав став служи непријатељу.

Дисциплина и морал у одреду зависе од рада парторге. Зато парт. ћелије у одредима морају имати редовне састанке и водити бригу о животу одреда, као и сваког партизана. Тако исто водити бригу о делатности међу народом и односу партизана према народу.

б) Помоћне партизанске јединице проверавати на акцијама и издизати њихову борбеност, а упоредо са тим упорно радити на њиховом политичком васпитању. Најоштрије сузбијати лабавост у погледу дисциплине и наредби без којих војска не може бити. Стварати ударне групе које ће [извршавати] специјалне задатке.

в) Ради упознавања партизанског начина ратовања ставља се у задатак да се одмах изда материјал којим ће се наши војни кадрови упознати како треба водити борбу против окупатора на бази герилске борбе.

г) Акције се морају спроводити на најосетљивијим местима по окупатора, где му се могу нанети најтежи ударци, то значи: саобраћајне везе, железнице, друмови, мостови, рудници, камиони и т.д., а као циљ свих тих акција је уништавање непријатељске живе силе. Ове акције војнич-

ког карактера повезати са акцијама политичког карактера у масама ради њиховог васпитања и припремања за оружани устанак. Та политичка делатност не сме се сводити на уске конференције од неколико људи, него организовати зборове, митинге и т.д. Свуда куда прођу партизански одреди морају остављати упоришта, пунктове, стварати НОК и т.д. Истовремено организовати обавештајну [службу].

д) Водити борбу против окупатора немогуће је ако не знамо његове снаге, намере, кретање итд. Зато је неминовна организација обавештајне службе која ће знати све у детаљима, тако да ће се моћи непријатељу задавати ударци, са што мање жртава, на најосетљивијим местима, уносећи при томе помутњу и деморализацију у његове редове.

При спровођењу у праксу ових закључака обавезно се придржавати следећих материјала: Резолуција с јулског саветовања, проглас ЦК КПЈ за 7 новембар, говор друга Стаљина за 7 нов., чланак Билас—Рибар, чланак Биласа у „Недељном прегледу" бр. 2, брошура „Организација народне власти на ослобођеним територијама" од друга Тита, „Глас Народа" бр. 1, 2, 3—4 и 5, Окружница бр. 4 ПК КПЈ за Србију, Чланак друга Тита „КПЈ и нар.-ослоб. борба", „О Партији и дужностима члана Партије", проглас ОБКОМ-а за 7 нов., резолуције Антифашистичког већа н. о. Југ.[ославије].

Ове закључке уз поменуте материјале треба добро прочитати у свим партијским јединицама и руководством и спроводити у пракси. С политичким делом могу се упознати народне масе, док је организациони део намењен искључиво члановима Партије. Закључци су конспиративни материјал и не смеју пасти у руке народном непријатељу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Крајем децембра
1942 Г.

ОБЛАСНИ КОМИТЕТ
КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
за Косово и Метохију

ПРОГЛАС ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОД ФЕБРУАРА 1943. НАРОДИМА ТЕ ОБЛАСТИ¹

НАРОДИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

Радници, сељаци, грађани и поштена интелигенцијо!

Већ је три месеца од како херојска Црвена армија, руковођена великим војсковођом, љубљеним учитељем и вођом напредног човечанства другом Стаљином, својом офанзивом задаје страховите и последње ударце хитлеровским хордама. Она ослобађа на хиљаде насеља своје моћне совјетске домовине. Неодољиво напредујући према западу Црвена армија ће ускоро разбити на парампарчад Хитлерову разбојничку војску и његов пљачкашки „нови поредак“. Свиће зора ослобођења поробљених народа Европе испод јарма фашистичких варвара.

Битка и страховити пораз немачке војске код Стаљинграда је огледало Хитлерове немоћи и слома. Четворомесечно лудачко јуришање разјарених Хитлерових банди завршило се другог фебруара катастрофом. Катастрофа коју није доживела ниједна војска у историји. 24 немачка генерала са остацима војске предадоше се видећи узалудност борбе. Разбила се коначно вера у могућност остварења Хитлерових лудачких планова, што показују нове победе код Курска, Вороњежа, Лозове, Краснодара, Ростова, Харкова и других. Хитлер се налази пред неминовним сломом.

На другој страни англо-америчка војска чисти Африку и спрема се да пренесе свој ударац на Европу која је скоро испражњена одласком Хитлерове војске на Источни фронт. Широм целе Европе поробљени народи, потстакнути великим победама Црвене армије, појачавају борбу за своје ослобођење. Ближи се дан опште офанзиве свих слободољубивих народа и конач хитлеризма.

Народи Косова и Метохије: Шиптари, Срби и Црногорци!

Народно-ослободилачка војска и партизански одреди Југославије, предвођени Врховним штабом и другом Титом, ослободили су велики део Босне, Лике и Далмације. Та о-

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 177, к. 7, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/685—687.

слобођена територија је скоро два пута већа од територије Албаније, где сва власт припада народу: Србима, Хрватима и Муслиманима. Према тој ослобођеној територији уперене су очи свих поробљених народа Балкана. Народно-ослободилачка војска ће донети слободу свим поробљеним народима Југославије. Није далеко дан када ће она смрвити све непријатеље народа Југославије: фашистичког окупатора, разне Драже, Недиће, Пећанце, Павелиће и комп. и пружити братску руку и искрену помоћ осталим поробљеним народима Балкана: Грцима, Бугарима, Шћиптарима. Пред том моћном Народно-ослободилачком војском дрхте сви непријатељи народа. Стога су се сложиле крволочне четничке банде Д. Михајловића са усташким бандама Павелића под командом окупаторских трупа, јуришају као побеснели иси на неосвојиве бедеме ослобођене територије. Ова офанзива југословенске реакције и окупатора води се по налогу избегличке и издајничке југословенске владе у Лондону.

Народи Косова и Метохије: Шиптари, Срби и Црногорци!

Данас се води велики ослободилачки рат против итали-немачких поробљивача, рат који има да донесе слободу, сигурност националног опстанка и лепшу будућност за све народе. Поразом фашизма сви народи добиће право да сами без ичијег мешања са стране одлучују о својој судбини, али мора да свакоме буде јасно да се само оружаном борбом против окупатора и издајника може доћи до слободе. Она се не поклања. Стога је Комунистичка партија Југославије — која се од свог постанка борила за слободу и право свих народа Југославије — послала у борбу своје борце, најбоље синове народа Косова и Метохије, да би указали прави пут ослобођења својим поробљеним народима. Тај пут ослобођења јесте стварање борбеног јединства свих народа Косова и Метохије, пут оружане борбе и општенародног ослободилачког оружаног устанка против фашистичког окупатора и његових слугу.

ШИПТАРИ!

Хитлеру и Мусолинију су откуцани последњи часови. Лукави окупатор, налазећи се на самрти, на сваки начин гледа да себи продужи живот. У томе му верно служе сви народни издајници. Окупатор и његове слуге страховито се плаше јединства народа на Косову и Метохији и настављају на сваки начин да га омету преко својих верних слугу: бив-

шег југословенског шпијуна Кол. Бибе и његовог сина Ндаца, Иљаз Агуша, Цеват и Рифат Беголија — фашистички окупатор распирује шовинистичку мржњу ирема Србима. Ови изроди шиптарског народа организовали су убијање поштених Срба и паљевину насељеничког места Витомирице, у Метохији. Помоћу Иљаз Агуша и његових агената фаш. окупатор терорише, премлаћује, хапси и убија невини српски живаљ. Тако је у селима Грболу и Софтовићу, у околини Урошевца, убијено 10 мирних сељака, код Градског 9 народних партизана (Срба и Црногораца), убијање Р. Миљанића у Урошевачком затвору. У Суводолу стрељали су после страшног мучења комунисту Ацу Маровића,² учитеља, са два друга.³ На другој страни нахушкао је четничке банде Драже Михајловића, да пале, пљачкају и масакрирају муслимански живаљ Санцака. Тако је у доњем Бихору попаљено више од 50 села и убијено преко 4000 душа. То је истинско лице фашистичког окупатора, који на паљевини и међусобном уништавању пакушава да се одржи.

Шиптајри, још има међу вама таквих који су заслепљени шовинистичком мржњом и верују плаћеницима окупатора: Иљаз Агушу, Кољ Биби, Цеват Беголију, Ибрахим Љутвићу и комп. Још има таквих међу вама који не виде и неће да виде да се данас у свету одигравају судбоносни догађаји, који има да донесу слободу свим поробљеним и угњетеним, а сигурну смрт онима који беху против народа. Сви они који не виде и који су заслепљени, свесно или несвесно, помажу окупатору и разбојничким плановима Араже Михаиловића за уништење шиптарског елемента. Паљевином, терором и убијањем мирног српског живља у овим крајевима припрема се терен за долазак Аражиних банди. Стога треба да мало више поведете рачуна о својој судбини, својој слободи и будућности! Не слушајте оне који вам говоре да још није време борбе, јер су то свесни или несвесни непријатељи шиптарског народа! Ваши непријатељи нису поштени Срби и Црногорци, већ само фашистички окупатор, ваши издајници Иљаз, Цеват бег и комп. и великосрпски хегемонисти на челу са Дражом и њихове четничке банде.

Тргните се и погледајте истини у очи. Црвена армија туче хитлеровске бандите и показује пут осталим народима

² Народни херој Александар Маровић, секретар Среског комитета КПЈ за грачанички срез (Приштина). Тешко рањен у борби с фашистичким „летећим водом“, 14. јануара 1943. у Суводолу, ухваћен и страховито мучен, а после два дана стрељан у Липљану.

³ То су били Роберт Гајдик и Милутин Аксић.

како се треба борити за слободу. Јуначка НОП и Д војска туче уједињене пљачкашке банде Немаца, Италијана, четника и усташа. Ваша браћа, јуначки партизани Шћипније, тамане омрзнутог фашистичког окупатора и све његове слуге и боре се за ослобођење своје родне груди. Ако волите своју слободу, онда не смете остати по страни ове свете народно-ослободилачке борбе. И ви морате, сви до једнога, у оружану борбу за ослобођење! Не смете бити издајници имена и части шиптарског народа! Није време чекања! Стварајте сеоске борбене чете и ступајте у партизанске одреде! Знајте да су једини искрени пријатељи поштеног шиптарског народа партизани, без обзира да ли су то Срби, Шћиптари или Црногорци! У јединству са осталим народима Косова и Метохије у смелу борбу против окупатора и његових плаћеника из редова шиптарског и српског народа! Дижите високо заставу слободе за коју дадоше своје животе Бајрам Цури, Али Келненди, Асим Вокши, Цемајл Када, Зејнел Ајдини, Садик Ставиљеци, Емин Дураку и партизан Абдулах Митровица! У бој за слободу и лепшу будућност шиптарског народа!

СРБИ И ЦРНОГОРЦИ!

Час слома крвавог фашизма близу је. Зора ослобођења поробљених народа свиће. У крвавој и тешкој борби против окупатора и народних издајника створила се јуначка Народно-ослободилачка војска Југославије. Она наноси смртоносне удареце како фашистичком окупатору: Немцима, Талијанима, Маћарима и Бугарима, тако и уједињеној југословенској реакцији са Дражом, Недићем и Павелићем на челу. Ови изроди српског и хрватског народа продадоше се за Јудине сребрњаке и пролише реке невинне крви српског, хрватског и муслиманског народа. Подли издајник српског народа, Дража Михајловић, као претставник избегличке и издајничке југословенске владе у Лондону, верно извршава наредбе фашистичког окупатора шаљући своје крволочне банде против ослобођене територије, ради уништења бедема крвљу стечене слободе. Да би што боље заварао оне беднике који се налазе у његовим редовима, издајник Дража шаље их повремено да пале и масакрирају невинно муслиманско становништво Санџака. С друге стране подли изроди шћиптарског народа Иљаз Агуши и његови агенти хушкају шћиптарске масе да премлаћују, пљачкају и убијају мирне српске и црногорске сељаке. Иза сваке пљачке, паљевине и убијања стоји вешто замаскирани окупатор, који то спроводи преко својих плаћеника. Не наседај-

те причама атената и шпијунима окупатора! Презрите плаћене писне издајника Д. Миханловића, који хоће да вам окупатора представе као доброг! Његову доброту сте до сада искусили сви и сада осећате на својој кожи! Његову доброту сте видели у пламену који прогута куће Витомирице. Његову доброту видесте у животињском премлаћивању на Косову, стрељањима у Градском, С. Долу, Талиновцу, убијању у Грболама и урошевачком затвору! Не губите храброст! Будите достојни своје јуначке браће која се боре у редовима Народно-ослободилачке војске Југославије! На муци се познају јунаци! Не шовинизам, јер то хоће окупатор, већ борбено јединство с поштеним Шиптарима! Не дајте оружје које вам треба за извојевање победе! У оружану борбу са свим поштеним Шиптарима против фашистичког окупатора и његових плаћеника!

ПАРОДИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

Стварајте борбено јединство! Оружајте се и поведите смелу и одлучну борбу! Очистите земљу од окупатора и издајника наших народа! Стварајте народно-ослободилачку војску Косова и Метохије. Формирајте народно-ослободилачке одборе у свим селима и градовима, који ће бити органи истинске демократске народне власти.

Живео СССР и његова непобедива Црвена армија на челу с другом Стаљином!

Живео Фронт слободољубивих народа против фашизма на челу са Совјетским Савезом, Енглеском и Америком!

Живела Народно-ослободилачка војска Југославије и њен врховни командант Тито!

Живеле храбре партизанске чете Шипније!

Живела Комунистичка партија Југославије!

Живело борбено јединство поштених Шиптара, Срба и Црногораца на Косову и Метохији!

Живео општи народно-ослободилачки устанак!

Смрт окупаторима и њиховим плаћеницима!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Фебруар 1943 г.

Обласни комитет
Комунистичке партије Југославије
за Косово и Метохију

БР. 28

**ПИСМО ШТАБА НОП ОДРЕДА „ЕМИН ДУРАКУ“ ОД 17.
АПРИЛА 1943. МЕСНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА УРОШЕВАЦ
О СИТУАЦИЈИ У КОЈОЈ СЕ ОВАЈ ОДРЕД НАЛАЗИ²**

ШТАБ ПАРТ. [ИЗАНСКОГ] ОДРЕДА
„ЕМИН ДУРАК“¹

М. [ЕСНОМ] КОМ. [ИТЕТУ]

Урошевац

Другови,

1—а) Налазимо се у тешкој ситуацији. Где год смо прошли иишли смо на реакцију, и то добро организовано. По друму где смо пре слободно дању ишли, сад су пуцали на нас. Са мукама смо се повукли. Карабињерија је знала сваки наш покрет од шпијунажа и то прошпија сваки сељак, сваки чобанин.

б) Једва смо успели да изгубимо траг.³ Ако пуца један или двојица из села онда не само што ће пуцати цело село, него сва дотична села. Тако да се одједном налазиш опкољен. А уз то не знамо пут, немамо мапе, не смемо да питамо никога. Морамо да се чувамо од паса, од чобана, па чак и од коза.

¹ Фотокопија оригинала у Обласном музеју у Приштини, под бр. 119—124.

У свом дневнику, објављеном под насловом „Кад пролеће казни“ („Рилиндија“, Приштина, 1966), на стр. 92 (издања на српскохрватском језику), Фадил Хоџа описује околности у којима је ово писмо написано и како је оно упућено Месном комитету КПЈ за Урошевац.

² Тај одред је формиран од једног дела одреда „Зејнел Ајдини“ (види док. бр. 27, напомену бр. 8) средином јануара 1943. на планини Голешу. У почетку је имао 18 бораца. Командант је био Фадил Хоџа, политички комесар Вамил Бровина, заменик команданта Рам Муја, заменик политичког комесара Муса Зајми (погинуо на Ливочу 26. априла 1943). Одред је дејствовао у Метохији и Баковичкој Малеџији. Он је 17. марта извео успешан напад на италијанску моторизовану колону код села Шенмрија, у северној Албанији, на комуникацији Скадар — Призрен. Тада је имао око 50 бораца. Априла исте године пребацио се преко Дренице у правцу Урошевца, а почетком маја на Шар-планину, где је, 8. маја 1943, укључен у Шарпланински НОП одред.

³ Хтело се рећи: да затуримо траг.

ц) Два друга што смо их послали с писмом за М[есни] К[омитет] У.[рошевац] нису се вратили. Не знамо ништа за њих. Једног друга смо послали у Добрању, није се више вратио. Ко зна шта је с њим. Два друга што смо их послали код Бануш Педлара за мало су изгубили живот, јер их је похватало једно дотично село. Само писмо упућено Банушу и добар говор писмоноше спасио их је. Узели су им пиштоље и бомбе, тукли их гадно.

д) За храну смо патили и патимо. Паре немамо, нисмо јаки да заузмемо село.

е) Глад разбија морал и послушност код другова и можда ће убрзо имати критизерства: гладни, неиспавани, уморни и натоварени т.[ехничким] материјалом.

ф) Са оваквом ситуацијом опстанак одреда налази се у опасности. Непријатељ може да нас уништи. Он заједно са сељацима (Шиптарима) налази се у офанзиви. Ми морамо, ако желимо наш опстанак, да се повлачимо.

2. Ми не знамо ситуацију у Гњилану, али ситуацију у Приштинском и Урошевачком срезу ми смо искусили добро. Па зато се чудимо како сте нас звали. Да ли се мењала толико ситуација за оволико дана? Ви, другови, знате и сватите значај и улогу нашег одреда. Његово уништење значило би доста за Космет. Морамо да се чувамо: „боље је да трпи мало рат, него да изгубимо за увек оданих другова" (Тито—„Пролетер") а ми смо за овај месец имали горко искуство. Ми немамо никакав план за овамо пред собом. Ако сте ви убеђени и то ако је друг Раде⁴ да ми можемо опстати, онда јавите куда да се крећемо, пошаљите одмах некога да нас води, јер не знамо пут. Али, пазите добро, ако је ситуација као овамо, онда нећемо моћи да опстанемо а мораћемо да радимо овако.

3—а) Овај технички материјал оставићемо овамо, а одавде ће се некако пребацити за Урошевац, или ви да пошаљете некога. . .⁵

б) Ми вратићемо се за Метохију и продужићемо рад јер лако можемо и тамо да изгубимо. . .⁶

4. О Приштини: Послали смо два друга за Врело и јавили им да се спреме они који би дошли у одред и да нам спремају хлеб. Све то је било празно. Послали смо још око [десетак другова] у шипт.[арска] села и ова друга села. Велика паника влада код њих. Ишли смо у Добрању и

⁴ Павле Јовићевић Раде

⁵ и ⁶ У оригиналу на тим местима неке речи прецртане или су нечитке.

вечерали. О вези није било ништа. Вратили смо се у Липовицу и сутра увече послали смо шест другова у Добрању и пет у Врело, опет ништа, само т.[ехнички] материјал и обећали хлеб за сутра увече. Кад су се вратили другови у шуму пред зору, донели писмо из Приштине која је јавила да ће да дођу другови из Приштине, а рок састанка већ је био прошао — 12 сати. Опет смо мислили да и то је обећање. Нашу сумњу су видели и они из Седлара и јавили карабињерији. Око 10 сати пре подне чујемо из далека пушке на све стране. Мислили смо да је то провокација да нас открију као у Баковици. Пушке нису пуцале као да се води борба, биле су ретке и све по путу. Послали смо једног партиза (Циганин) ненаоружаног у Добрању да види што се догађа. Није се више вратио. Увече кад смо послали другове у Врело да узимају хлеб, сазнали смо да се водила борба између нас и вулнетара. Ту су учествовала сва села из Дренице: Вршевци, Рирабе, Добрања и др. (по причању убијени су 12 партизана и три вулнетара).⁷ Онда смо донели закључак да су то другови из Приштине. Од Врела смо тражили једног човека који зна пут, нису нам дали. Тако са сто мука смо ггутовали довде. Неза⁸ из овог краја, од кад смо га послали са писмом за Ур.[ошевац], није се вратио. Два друга, исто смо их послали код његове куће, за мало су изгубили живот од сељака. Налазили се усред магле.

5. Чули смо да су у Бак.[овици] убијени два Пећанца, један Србин, један Шиптар. Јавите нам да ли нису то Обрад и Баца. Да ли је могуће да смо добили и овај велики ударац?⁹

6. Из Врела имамо два Црногорца са собом: Оног младића из Пећи и Чичин син. Ако се ми вратимо нећемо моћи да их узмемо са собом, зато на сваки начин ви треба да пошаљете једног човека, овај би знао и за материјал. Ми вечерас морамо да кренемо нек.[уда].

7. Већ неколико недеља не знамо ништа о међународној ситуацији. Зато пошаљите нам што опширније вести.

⁷ Група од -12 активиста пошла је 13. априла 1943. из Приштине да би се прикључила одреду „Емин Дураку“. Сутрадан је била опкољена и уништена код с. Велико Рибаре. Погинули су: Зејнел Салихи, Бошко Милетић, Светислав Стевановић, Ремзи Пуља, Мирко Одаловић, Фадил Хамдија, Славко Биповић, Цемаљ Ибиши, Љубомир Милентијевић, Наџми Мустафа, Марк Исаку и један радник из Косовске Митровице.

⁸ Незир Реџепа

⁹ Та вест је била тачна. Односи се на погибију Боре Вукмировића и Рамиза Садику. Види док. бр. 6, напомену бр. 2.

8. Ако имате могућности, ако би се вратили ми, пошаљите нам пиринча, соли, шећера.

9. Одговорите што раније и хитно, иначе налазимо се у опасности.¹⁰

17. 1У-43

Друг.[арски] ком.[унистички]

позд.[рав]
Бујку,¹¹ Авдул¹²

БР. 35

**НАРЕБЕЊЕ ДЕЛЕГАТА ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ И ПОЈ
СВЕТОЗАРА ВУКМАНОВИБА ТЕМПА ОД 25. АПРИЛА 1943.
ШТАБУ ПРВОГ ЈУЖНОМОРАВСКОГ НОП ОДРЕДА У ВЕ-
ЗИ СА ДОЛАСКОМ ДЕЛЕГАТА ГЛАВНОГ ШТАБА КОС-
МЕТА'**

ШТАБУ МОРАВСКОГ ОДРЕДА²

Положај

Тамо долазе делегати Главног штаба за Косово и Метохију.³ Другови имају задатак да у заједници са вама обезбиједите подручје Тулара као базу за своје дјеловање. У ту сврху биће потребно да одмах заједно са овима *очистите подручје Реткоцера*.

Пошто Косово има довољан број способних партизана, наређује вам се да све партизане који се налазе у вашим четама а који су са Косова ставите под њихову команду.

¹⁰ Не добивши одговор на то писмо, одред се пребацио у село Софтовиће, код Урошевца.

¹¹ Бамил Бровина Бујку

¹² Фадил Хоџа Авдул

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 919, к. 3/2, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/259.

² Наредба је упућена Штабу 1. јужноморавског НОП одреда, који се у то време налазио на терену Јабланице.

³ То су били народни херој Милан Зечар Обрен и Али Шукрија Алија.

Исто тако треба да им помогнете у оружју и аутоматском оружју.

Ставите им на расположење друга Перовића Мирка, који ће ући у Штаб косовске зоне.⁴

С другарским поздравом

25 априла 1943 год.

Темпо

БР. 36

ПИСМО СВЕТОЗАРА ВУКМАНОВИНА ТЕМПА ОД 27. АПРИЛА 1943. МИЛИЈИ КОВАЧЕВИЋУ МАКСИМУ, ЧЛАНУ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСМЕТ, О РАСПОРЕДУ НЕКИХ РУКОВОДИЛАЦА*

Драги Максиме,²

Дошао сам од Рада.³ Са њим сам поставио рад на Косову. Он иде [сада за] Митровицу а онда долази код вас. На његов предлог усвојили смо [да] Мићо⁴ иде за полкомесара Метохијске зоне а Ајгић⁵ да остане [на] Шари као по-

⁴ Светозар Вукмановић Темпо који је почетком априла 1943. дошао на Космет, у рејону Призрена се састао са члановима Обласног комитета КПЈ. Пошто се упознао с војно-политичком ситуацијом, предузео је мере да спроведе у дело директиве добијене од Врховног штаба: ојачати народноослободилачку борбу у овој области и што тешње је повезати оа борбом народа суседних области (Србије, Македоније, Црне Горе и Албаније), како би се створили што повољнији услови за операције на ширем плану ослобођења наше земље. Вукмановић је, у својству делегата ЦК КПЈ, 15. априла 1943. упутио директивно писмо партијским организацијама ове области (види том II, књ. 9, док. бр. 83). Истовремено је, као делегат Врховног штаба, формирао две оперативне зоне: једна је обухватала Косово а друга Метохију. Види том II, књ. 10, док. бр. 138. (У поменутој књизи докуменат је иогрешно датиран: место 15. септембра треба 15. априла).

¹ Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр." 178, к. 3/3, а филм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/260.

² Милија Ковачевић Максим. У то време се налазио на терену Призрена као инструктор Обласног комитета КПЈ за Космет.

³ Павле Јовићевић Раде. После погибије Боре Вукмировића, секретара Обласног комитета КПЈ за Космет, вршио је дужност секретара овог комитета.

⁴ Народни херој Милош Гилић Мићо, члан Обласног комитета КПЈ за Космет. Погинуо 29. априла 1944. приликом напада на бугарску караулу код села Велмеја, у западној Македонији.

⁵ Предраг Ајгић

литкомесар Главиог штаба.⁶ Исто тако закључили смо да Перо⁷ остане на Шари као командант Шарског одреда а да за начелника штаба Метохијске зоне узмете неког рез. официра из Шипније. Све ове промјене дошле су"из разлога што Ајтић и Перо морају остати на Шари као познаваоци терена а Мићо да иде ближе Пећи и Чакору као добар познавалац тога терена. Према томе Мићо нека одмах иде за Малесију као политкомесар и члан пленума Обл. ком и да тамо постави сав рад који смо предвидели. Ти можеш са њиме поћи па да се вратиш, али не мораш. Одлучи сам. Моје мишљење је да не идеш, већ да иде само Мићо и да он поднесе одн. пошаље писмени извјештај о свршеном послу.

Због тога што нијесте на вријеме спремили материјал за мене и Рада (наредбу и писмо) стављате се под партијску истрагу коју ће спровести Раде кад стигне код вас. То што сте урадили то је таква алкавост и безобразлук да ћемо ми такве случајеве у коријену пресјећи оштрим мјерама и код обичних партијаца а камо ли код партијских руководиоца као што сте то ви.

Шаљем вам јавку за Тетово. На ту јавку ви ћете кроз 5—6 дана послати два добра курира да успоставе везу. Истовремено ћете ми по тим куририма послати откуцано или преписано оно писмо организацијама⁸ и наредбу⁹ као и кратак извјештај о ситуацији код вас. Немојте се шалити да не урадите овако. Ови курири треба да узму једног тетовског курира са собом и да му ви даднете везу. Ово село у коме је овај учитељ на кога гласи јавка јесте друго село испод Шаре.

27 априла 43 год.

Поздрав
Темпо

⁶ Реч је о Главном штабу НОВ и ПО за Косово и Метохију.

⁷ Петар Брајовић

⁸ Реч је о писму које је Светозар Вукмановић Темпо, 15. априла 1943. упутио свим члановима и организацијама КПЈ на Космету. Види том II, књ. 9, док. бр. 83.

⁹ Односи се на наредбу Светозара Вукмановића Темпа о формирању 1. и 2. оперативне зоне на Космету. Види том II, књ. 10, док. бр. 138. (У тој књизи је та наредба погрешно датирана, место „од 15. септембра 1943" треба да стоји: од 15. априла 1943).

БР. 37

**ПИСМО СВЕТОЗАРА ВУКМАНОВИНА ТЕМПА ОД 6. МАЈА
1943. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА КОСМЕТ О НАЧИ-
НУ УСПОСТАВЉАЊА ВЕЗЕ¹**

ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ ЗА КОСМЕТ

Положај

Драги другови,

стигао сам у Македонију. Овде ситуација са тетовским одредом стоји врло лоше.² Услед тога ви ћете везу држати легалним путем преко оног учитеља чију сам вам адресу оставио. Преко тога учитеља слаћете исцрпне извештаје за мене. Те извештаје добро упакујте и на коверти ставите слово Т. Преко тог учитеља одржавајте везу и са I зоном Македоније. Писма која упућујете I зони означавајте са: 1.3.М.

Уколико I зона нађе³за потребно да наново организује Тетовски одред, она ће све борце слати до вас да их ви организујете као засебни одред, који ће у прво време бити под вашом командом. Ви ћете им помоћи да се наоружају. Јавите што пре I Оперативној зони Македоније ли овај задатак можете извршити.³

Станица за вас је купљена. Ви треба да организујете место за њу. Наиме, она треба да буде уз Главни штаб. Одмах пошаљите оног радио-телеграфисту до мене, преко I Опер. зоне [Македоније], да га упутимо у ствари и даднемо му станицу и шифру. Ако немате радио-телеграфисту онда пошаљите једну другарицу, која ће код нас свршити кратки курс.

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у ГТриштини, рег. бр. 180, к. 3/4, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр.

² Тетовски НОП одред није постојао. Мисли се на групу партизана из тетовског краја која је средином јула 1943. ушла у састав I. одреда (мавровског) I. оперативне зоне Македоније, када је овај одред и формиран.

³ Главни штаб Космета је 22. маја 1943. обавестио Штаб I. оперативне зоне Македоније да ће у томе пружити потребну помоћ (види док. бр. 39).

Чим се скупите одмах ми пошаљите детаљан извештај о ситуацији на Космету и о вашем раду.⁴
С другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

6 маја 1943 г.
Положај

Темпо

БР. 38

ДИРЕКТИВНО ПИСМО ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОД 20. МАЈА 1943. СВИМ ЧЛАНОВИМА И ОРГАНИЗАЦИЈАМА КПЈ У ОБЛАСТИ¹

СВИМ ЧЛАНОВИМА И ОРГАНИЗАЦИЈАМА КПЈ
ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

Писмо делегата ЦК КПЈ, друга Темпа, свим члановима и организацијама на Космету од 15-1У-43 указало је на успехе као и на читав низ грешака и слабости.² Да би партијске организације и чланови правилно схватили поменуто писмо и спровели га у праксу, дајемо коментар и извесна конкретна објашњења.

О оном делу писма у коме се подвлаче наши успеси нећемо говорити, јер су они истакнути у резолуцији³ са јулског саветовања и у закључцима⁴ са проширеног састанка Обкома одржаног децембра прошле године.

Главна је да се правилно схвате и уоче наше слабости и грешке, како би се будућим правилним радом што пре

⁴ Редакција није пронашла тај извештај Обласног комитета КПЈ за Космет (који је вероватно био послат Светозару Вукмановићу Темпу), али је објављен Темпов опширан извештај Централном комитету КПЈ од 8. августа 1943. у коме је садржан и део који се односи на Косово и Метохију (види том II, књ. 10, док. бр. 65). Опширније о стању у овој области види Светозар Вукмановић Темпо: „Сећања из народноослободилачке борбе у Македонији, на Косову и у Метохији“, Војноисторијски гласник, 1959/1—2, Београд.

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 181, к. 7, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/688—691.

² Види том II, књ. 9, док. бр. 83.

³ Види док. бр. 19.

⁴ Види док. бр. 32.

отклониле у интересу народно-ослободилачке борбе. Наше слабости и грешке су:

1) Секташки став по питању окупљања свих група и појединаца у један јединствени антифашистички фронт народа Космета.

2) Партијске организације нису знале прилагодити организационе облике и методе рада у новонасталој ситуацији.

3) Партијске организације нису знале применити линију Партије на специјалне услове који постоје на Космету.

Секташки став јасно се види из закључака са децембарског проширеног састанка Обкома нарочито у погледу шиптарских националиста који се почињу оформљавати, стварајући „националне одборе“. Тај секташки став осећа се у раду наших кадрова и организација према шиптарским масама уопште. *То долази отуда што чланови Партије у раду међу Шиптарима не искоришћавају расположење шиптарских маса према окупатору. Ако се свестрано испита расположење шиптарских маса, онда јасно произлази да оне мрзе фашистичког окуп.* Такво расположење могу наше партијске организације каналисати у правцу постепеног заостравања односа шиптарског народа према окупатору. То значи да се шиптарске масе и поред повлашћеног положаја и шовинистичке мржње према Србима могу постепено привести позицијама оружане борбе против окупатора. Уколико се долазило у контакт са појединцима и групама из шиптарских редова, није се схватила потреба да се са њима стрпљиво ради и да их треба стално и упорно позивати у борбу да би сваки онај који нешто значи у очима шиптарских маса био принуђен да се појави у правој боји. На тај начин ови прави родољуби и националисти били би увучени у народно-ослободилачку борбу, а реакционари би се само демаскирали пред народом. Што се тиче односа према појединим Србима и групама, поступало се такође секташки, тако да су услед левичарског иступа појединих [неки људи,] па чак и групе, били бачени у наручје Драже Михаиловића и његових агената.

Секташки став партијских организација огледа се и у питању народно-ослободилачких одбора. У много случајева ти органи су били у ствари органи Партије, а не органи народно-ослободилачке борбе. Народна-ослободилачке одборе најбоље је формирати на два начина. *Прво*, они се могу формирати одоздо преко акција за народно-ослободи-

лачку борбу (придобијање бораца за народно-ослободилачку борбу и партизанске одреде, помагање породицама оних другова који се налазе у партизанским одредима, у затворима или интернацији, популарисање народно-ослободилачке борбе и заузимање за све потребе дотичног места). Из тих акција изићи ће доиста доста људи који претстављају израз народне воље. Од таквих људи треба организовати НОО, јер ће одбори са таквим саставом бити јемство да ће са успехом извршити задатке који се пред њих постављају. Друго, НОО се могу формирати и од поштених људи који се највише истичу политичко-пропагандистичким радом и помагањем народно-ослободилачке борбе, који уживају углед и поверење у своме месту, а вољни су да изврше све задатке које захтевају народни интереси.

(Примена линије наше Партије. Партијске организације нису знале применити линију наше Партије на специјалне услове који постоје на Космету. Питању развијања оружане борбе против окупатора прилазило се једнострано. Наше организације нису примењивале линију Партије према расположењу шиптарских маса, тј. није се заронило дубоко у те масе, да би се испитало њихово расположење. Заосталост и извесна повлашћеност шиптарских маса није при раду узета у обзир, да би се према томе подесио став наших организација. Са доласком фашистичког окупатора настале су и разне недаће, као што су скупоба, нееташица и шпекулација животним намирницама, незапосленост и ниске наднице, четвртина, десетак, повећање пореза и приреза и трошарина. Зато је било иотребно повеести економску борбу у којој би учествовале и шиптарске и српске масе. Та борба била би уперена против властодржаца, фашистичких окупатора. Кроз њу би се истовремено стварало јединство шиптарских и српских маса и кроз њу би те масе биле приведене оружаном борби против окупатора. На тај начин била би искорењена и шовинистичка мржња.⁵

Погрешан је био став да се не могу одржати српски партизански одреди због шовинистичке мржње. Међутим

⁸ У вези с таквим ставом Обласног комитета о покретању економске борбе за дневне захтеве (радно време, наднице, цене и сл.) у циљу постепеног превођења маса на позиције народноослободилачке борбе, који је произашао из поменутог писма Светозара Вукмановића Темпа (види том II, књ. 9, док. бр. 83), Централни комитет КПЈ је ставио примедбу да је то принципијелно неправилно: у условима оружаног устанка не треба радити за окупатора већ напуштати посао и лаћати се оружја, а постепено у издизању свести маса постиже се пропагандним радом и оружаном акцијама. Види док. бр, 104.

они су се могли одржати ослањајући се на суседне одреде у Србији. Таква оцена је дошла због тога што није вођена економска борба и зато што формирани шиптарски одред није применио тактику герилског ратовања и што нису стваране базе одакле би одреди оперисали. Према томе, правилним радом партијских организација, тј. непосредним вођењем економске и оружане борбе могла се успешно развити активна партизанска борба.

Организациони облици и методе рада. Партијске организације нису знале прилагодити своје организационе облике и методе рада новонасталој ситуацији под условима рата и невиђеног терора од стране окупатора и његових слугу. Услед тога што се упорно стајало при старим формама и методама рада, нису постигнути жељени резултати, а изгубљен је велики број партијских активиста. Појединим недовољно припремљеним и непромишљеним акцијама допринело се да непријатељ готово разбије иоједине организације и на тај начин од тих акција имали смо више штете него користи.

Да бисмо могли испунити задатке који се пред нас постављају, потребно је сместа прекинути са секташтвом и прићи свим оним групама и појединцима који стоје на линији борбе против окупатора и желе своје национално ослобођење, без обзира да ли су они аге, бегови, чиновници или нешто друго, а нису вршили злочине. Од нашег рада зависи да ли ће ти елементи остати доследни народно-ослободилачкој борби. Зато је потребно да чланови Партије и партијске организације буду еластични, проицљиви и да својим радом стекну поверење свих поштених родољуба и целог народа. Данашња борба је народно-ослободилачка и зато у њој треба да учествује читав народ.

Према томе комунисти морају упорно и свим силама радити да на иозиције народно-ослободилачке борбе доведу и оне групе и појединце који још увек стоје по страни. То ће се моћи урадити ако наши другови у свом свакидашњем раду буду правилно примењивали линију наше Партије и ако сваком појединцу буду примером и убедљиво указали на карактер данашње народно-ослободилачке борбе, којом се једино може доћи до националног Ослобођења. У погледу рада међу шиптарским масама наши другови не смеју наседати тумачењу појединих српских шовиниста, који цео шиптарски народ окривљују за недела почињена над Србима Косова и Метохије. Нама мора бити јасно да је за сва недела крив фашистички окупатор, који је искористио расположење шиптарских маса, угњетаване

од стране ненародних режима у Југославији у току читаве 23 г. те их завео и нахушкао против српског народа на Космету. Ми морамо тим масама указати прави пут и остварити јединствени антифашистички фронт Шиптара и Срба *на бази борбе против окупатора и самоопредељења народа после ослобођења*. У свим акцијама па и у антифашистичком фронту комунисти треба да се боре за руководство Партије али не наметањем одозго, него свакодневним смелим истрајним и пожртвованим радом. То значи да комунисти, како у свом свакидашњем раду и личном животу тако и у раду за економско побољшање и оружану борбу против окупатора, морају бити пример како се ваља жртвовати за свој народ. То је сигуран пут да комунисти извојују руководство Партије у данашњој народноослободилачкој борби против окупатора на Космету.

Да бисмо обезбедили правилно спровођење линије наше Партије, потребно је објавити рат до истребљења шаблонизирању и крутости у спровођењу линије народно-ослободилачке борбе. Ово значи да треба дубоко заћи у масе и испитати све оно што их интересује и тишти. На тај начин ми ћемо доћи до конкретних закључака у погледу даљег рада на развијању економске борбе и на привођењу маса оружаном борби против окупатора. Према месним приликама комунисти ће подесити свој став према питању економске борбе. Широке народне масе су скоро исцрпљене. Њих нарочито погађа скупоћа, нееташица намирница, скупоћа и незапосленост и ниска надница. То значи да ћемо ми организовати масе да захтевају више животних намирница и ниже цене, стварање разних радова, већу надницу и краће радно време. Преко тих захтева поетупно ће се организовати протестне делегације које ће у извееним приликама, а према расположењу маса, добијати и карактер демонстрација. У свима овим акцијама комунисти морају водити рачуна да оне не добију отворени политички карактер, како би се избегао ударац од стране окупатора.⁶

Упоредо са економском борбом организовати партизанске одреде, који ће имати подршку народа и нарастати у вези са њеним развојем. Економска и оружана борба мора бити јединствена, да би тим путем дошло до братства народа Косова и Метохије, јер је то једина гаранција за национално ослобођење. Партизански одреди морају стално и смело ударати у првом реду по фашистичком окупатору,

⁶ Поводом те директиве, делегат ЦК КПЈ Светозар Вукмановић Темпо ставио је неке примедбе у свом писму Обласном комитету КПЈ за Космет од 2. јуна 1943 (види док. бр. 40).

избегавајући еукобе са милицијом и осталим заведеним људима. То значи да ми морамо масама указати да је главни непријатељ окупатор и да ми нисмо могли да се боримо против несвесних елемената, који су заведени, него да ћемо чак и њих позвати у борбу против окупатора. Такво држање указаће масама да је наша борба заједничка и да је у интересу народа на Косову и Метохији уопште. Да би наши партизански одреди деловали успешно, морају се повезивати и координирати рад са партизанским одредима Србије, Црне Горе, Албаније и Македоније.

Ради обезбеђења опстанка и рада партијских организација потребно је извршити преоријентацију и прилагодити рад новонасталој ситуацији. Треба подузети продирање у села и стварати могућност за руковођење отуда. У погледу акција против окупатора и пете колоне треба водити рачуна да се те акције свестрано и добро организују, али пре свега морају бити смишљене и разумне, да се не би десило, као што је то био до сада случај, да од појединачних акција имамо више штете него користи. У погледу чувања партијских кадрова такође треба извршити преоријентацију. Досадашње потцењивање опасности коштало нас је много. То треба да буде школа за све чланове Партије. *Наша парола од сада мора бити: ни једног члана Партије не дамо у руке окупатору.*

Ставља се у задатак свим организацијама и члановима Партије да ово писмо детаљно проуче и спроведу у праксу. Оно је намењено искључиво члановима Партије и не сме пасти непријатељу у руке.

С другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

20 маја 1943 г.
положај

ОБЛАСНИ КОМИТЕТ
Комунистичке партије Југославије
за Косово и Метохију

БР. 39

**ПИСМО КОМАНДАНТА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО ЗА
КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОД 22. МАЈА 1943. ШТАБУ 1. ОПЕ-
РАТИВНЕ ЗОНЕ МАКЕДОНИЈЕ О МОГУЊНОСТИМА СА-
РАДЊЕ'**

ШТАБУ I ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ МАКЕДОНИЈЕ

Драги другови,

У вези са писмом делегата Врховног штаба НОВЈ дру-
га Темпа од 6 маја т.г.² извештавамо да са вашег терена мо-
жемо примити све борце које нађете за сходно да привре-
мено пребаците на наш терен. Ми ћемо са своје стране учи-
нити све да им помогнемо у наоружању и другом. Напоми-
њемо само толико, да уколико будете слали људе, да они
буду физички здрави, са назначењем карактеристике за
сваког појединачно.

Поред тога добро би било да стојимо у сталној вези,
како би могли споразумно поставити извођење извјесних
акција, које имамо у плану, а у вашој су близини.

С другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Бр. 1
22-У-1943 г. у 12 и 15 ноћу
Положај

За Главни штаб НОВ и ПО
Космета
Фадил Хоџа

¹ Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ПК СКС
у Приштини, рег. бр. 155, к. 17, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр.
3/507.

² Види док. бр. 37.

ПИСМО ДЕЛЕГАТА ЦЕНТРАЛНОГ КОМИТЕТА КПЈ СВЕТОЗАРА ВУКМАНОВИЋА ТЕМПА ОД 2. ЈУНА 1943. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ О НЕПОСРЕДНИМ ЗАДАЦИМА¹

ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ КПЈ НА КОСМЕТУ

Положај

Примио сам ваше писмо од 22 маја² као и два писма која сте упутили организацијама.³ Ваша ранија писма нијесам примио.

Из ваших писама види се да још увијек нијесте правилно схватили како треба примијенити линију наше партије на специфичне услове који постоје на Космету. Ви кажете: „У свима овим акцијама (економским) комунисти морају водити рачуна да оне не добију отворен политички карактер како би се избјегао ударац од стране окупатора.“ Међутим ствари стоје мало другачије. Наиме, комунисти морају да воде рачуна да ове акције *потпуно добијају отворени политички карактер*. Само при томе комунисти морају да воде рачуна о *степену борбености маса* и о *њиховој одлучности да у тој борби истрају*. Не пренагљивати и не истрчавати пред масама али увијек водити рачуна да се масе постепено могу привеести позицијама оружане борбе. Наравно да ће тај процес ићи брже у неким крајевима и градовима док у неким ће ићи знатно спорије. Зато комунисти морају водити рачуна о свим овим стварима и на основу правилне процјене ситуације доносити закључке. У исту грешку упадате и даље кад говорите о омладини. Ви кажете: „Рад на формирању народно-ослободилачког савеза омладине мора бити постављен на легалну базу.“ Ви овдје заборављате да *омладину морамо привући позицијама народно-ослободилачке борбе*. Према томе ми ћемо омладински рад, х.ј. рад на формирању народно-ослободилачког савеза омладине *поставити на позиције народно-ослободилачке борбе*. Само при томе ми ћемо рад међу омладином широко поставити. Наиме, ондје гдје има услова ми ћемо омла-

¹ Оригинал (писан руком, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 143, к. 3/5, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/262—265.

² Редакција није могла пронаћи то писмо.

³ Види док. бр. 38.

дину организовати у легалним и полулегалним организацијама водећи при томе рачуна да те организације постепено привођемо позицијама народно-ослободилачке борбе. Наравно да ми морамо очекивати удар од стране окупатора али ми морамо водити рачуна да те организације припремимо да издрже удар и да се не распадне. Значи, организовати омладину у легалним и полулегалним организацијама, организовати борбу омладине кроз та своја удружења за њене омладинске захтјеве, постепено привођемо омладину позицијама народно-ослободилачке борбе и припремати удружења гсроз ту борбу да ступе у отворену борбу противу окупатора и да издрже сваки ударац. Наравно да ћемо ондје гдје има услова (српска села) омладину организовати у нелегалним организацијама као н.пр. борбене омладинске батаљоне и т.д. Ви видите, дакле, из свега горњег, да морате што шире захватити масе у борби за њихове животне интересе и постепено кроз борбу их привођемо позицијама народно-ослободилачке борбе. Ово нарочито важи за шиптарске масе.

Неправилно је, даље, поставити парољу отварања јавних радова, јер су то уствари данас концентрациони логори и служе у војне сврхе, т.ј. служе окупатору. Напротив ми Аанас постављамо најважније пароље: *противу пљачке коју врши окупатор, за хлеб и остале животне потребе, противу давања десетка и разних пореза, за веће наднице и гсраће радно вријеме, противу терора гсоји врши окупатор и т.д.*

Неправилно је, даље, круто поставити да у мјесним руководствомима и свим осталим треба да буду искључиво легални и некомпромитовани другови. Па ми смо оставили по свим градовима бар по једног доброг руководиоца без обзира што је он нелегалан јер иначе руководство неће моћи одговорити својим задацима. Наравно, ако у дотичном руководству има неки добар руководилац који је легалан, ми нећемо остављати још једног нелегалног. *Према томе распоред кадрова ми ћемо вршити према стању појединих организација, према условима у дотичном мјесту и т.д.* Напомињем да сте заборавили да поред окружних, мјесних, реонских и општинских руководства постоје још и *среска руководства која руководе радом општинских и мјесних руководства.* Обично се дешава да мјесно руководство у среском мјесту јесте истовремено и среско руководство. Ово се обично дешава у почетном развоју партијских организација, али увијек се мора имати у виду да су

то два руководства која ће се раздвојити развитком партије у дотичном срезу.

Неправилно је такође поставити да сектор агитпропа обухвата обавештења о ситуацији уопште и израду и умножавање пропагандног материјала. Прво, *неправилно је укључити сектор агитпропа са сектором технике*. Наиме, израда и умножавање пропагандног материјала јесте сектор технике и не разумијем зашто га трпати у сектор агитпропа. Друго је питање што смо ми поставили да један друг из појединог руководства држи истовремено и сектор агитпропа и сектор технике. Ово је само привремена мјера која је дошла услед малобројности и слабости руководећег кадра. АРУ^{Го}. *неправилно је и сувише уско схваћено да сектор агитпропа обухвата само обавештења о ситуацији уопште (линија агитпропа јесте широка и има огромну важност). Агитационо-пропагандни рад мора да буде жив. То значи да свако руководство (у првом реду облаено па онда окружно, па и мјесна одн. среска) мора будно пратити развој политичке ситуације на свом подручју и на основу процјене ситуације издавати летке, прогласе и др. Даље, свако партијско руководство мора брзо политички реагирати на сваки догађај, на сваку нову пљачку и нови терор од стране окупатора. И најзад свако руководство мора издавати обавештења о ситуацији у свијету, у Југославији, на Балкану и на Космету (извјештаји Сл. Југ., Москве, Лондона и т.д.).* Према томе линија агитпропа обухвата много шири дјелокруг него што сте то ви поставили. Наравно, не треба ни спомињати да под овом линијом спада издавање Гласа народа, Билтена Главног штаба и т.д.

Па и линија рада међу женама је неправилно и уско схваћена. На прво мјесто ми ћемо жене окупљати у борби за њихове животне потребе, т.ј. у борби за хлеб, за со, за шећер, за сапун и т.д. Ми ћемо их окупљати у борби противу затварања и одвођења њихових синова и мужева у концентрационе логоре, противу терора, пљачке и паљевине, противу масовних стријељања, противу мобилисања и одвођења у борбу на фронту противу наше народно-ослободилачке војске Југославије. Постепено кроз ту борбу организовати борбене организације Антифашистичког фронта жена и приводити их позицијама оружане борбе противу окупатора. То значи постепено их упошљавати за прикуиљање помоћи, плетење, шивење, за обавештајну службу, за санитарску службу, за борце са пушкама у руци у нашим партизанским јединицама (ово сте заборавили јер вјероватно сматрате да жене нијесу способне да буду борци и т.д.). На-

помињемо да претставнице АФЖ не морају улазити у НО одборе већ само ако буду изабране.

Као што видите, ви у еуштини нијесте се ослободили извјесних крутости у спровођењу линије наше партије. Никако не можете да се навикнете да масама треба прилазити по конкретним њиховим захтјевима да бисмо их постепено (негдје брже а негдје спорије) приодили позицијама отворене борбе противу окупатора. Ви сте у својим писмима почели заборављати овај други дио реченице, што вам се може грдно осветити.

Сада мало о вашем раду. Сматрам да губите драгоцену вријеме. Мислим да сте се могли и морали пребацити до Јабланице и до Малесије. Другови, ви не слушате радио па не знате шта се дешава. Ви чак и не знате зашто су дошли Њемци у Пећ и Приштину. То Њемци и Италијани врше страховиту офанзиву на нашу НОВЈ у Црној Гори, Санцаку и Херцеговини. Пет њемачких и пет италијанских дивизија страховито нападају на наше три дивизије уз које иде ВШ. Наша војска даје им јуначки отпор код Колашина, Никшића, Пљеваља и Фоче и Њемци су принуђени да доводе нова појачања. У таквој ситуацији ваш задатак био је да брзо се организујете и да грунете са свим снагама. А ви шта радите? Скупили сте се на Шару и пишете писма. Другови, тражим од вас да гвозденом енергијом савладате све тешкоће које заиста постоје и да одужите свој дуг пред народом и пред нашом војском и њеним Врховним командантом другом Титом. Без одлагања извршите постављене задатке и немојте дозволити такве алкавости. Другови, знајте да ми данас изводимо пред ратне судове сваког саботера или кукавицу без обзира какву функцију има.

Што се тиче формирања Главног штаба слажем се са вама да га формирате макар и крњег па ћете га у току борбе попуњавати.

Што се тиче техничког материјала јавио сам ЦКМ⁴ да вам помогне колико може али сада су тамо нека хапшења и провале па сумњам да ће вам моћи помоћи. У сваком случају учиниће што буду у могућности. Исто тако јавио сам ЦКА⁵ да вам помогну у набавци материјала али и они кубуре, нарочито са набавком радио-апарата, са сувим елементима којих нема. Њих има у Софији а било их је и у Скопљу. Зато, брате, ви сами шаљите човјека и набављајте материјал и не чекајте на остале организације, па ако вам оне помогну, њихова помоћ неће вам бити некорисна. Ја

⁴ Централном комитету КП Македоније

⁵ Централном комитету КП Албаније

сам јавио ЦКМ да вам пошаље јавке за Скопље али и код и>их иде доста лабаво. Зато ви сами се промучите па ако дође јавка биће све у реду. Што се тиче радио-станице она још није готова. Наиме није готов примач одн. пријемник. Пријемник може да буде и обичан радио али је много боље ако би био специјално направљен. Зато сам казао да се причека са одашиљањем радио-станице вама док се не направи и примач. Човјек којег сте ви послали није дошао до мене јер није имао исправе, већ се налази код ЦКМ. Ја се налазим много даље на југу и далеко сам од ЦКМ. Ја сам јавио да тога човјека пошаљу до мене да научи за једно 20 дана радио-технику и да се са станицом врати тереном за Космет. Али ако не може оетати двадесет дана, нека се врати тамо па ви пошаљите тога другога. Само он треба да иде на Стругу па на Корчу а одатле тереном до мене или Миладина.[®]

Веза до мене треба да иде преко Тетова. Тај друг из Тетова има везу са другарицом из Струге а ова са другарицом из Корче која све шаље мени. Сви ови другови и другарице издвојени су од осталог партијског рада и имају само ту дужност. Сва писма која буду адреирана са „Т“ долазиће до мене. Јавио сам ЦКМ да писма која за њих упућујете предаје овај друг из Тетова на везу коју имају да дадну.

Ја сам био у Грчкој деесетак дана и вратио сам се прије неколико дана. Вјероватно да ћу ићи до ВШ.⁷ Ако поћем онда за један мјесец дана нећу бити овдје. Али ви свакако шаљите редовне извјештаје на „Т“ јер ће моју пошту отвараати Миладин и он ће вам одговарати. Ако не поћем за ВШ онда ћу ускоро доћи до вас.⁸

На крају да вам напоменем да сам прочитао писмо од Мића⁹ упућено Миладину. Прво, нездраво је писати једном другу од стране појединаца без знања цијелог руководства. Аруго, писмо је доста паникерско одн. у њему нема самопоуздања у све вае тамо послјије тешких губитака које сте претрпјели. Иначе слажем се о потреби доласка тамо бар једног од ове двојице другова, т.ј. Миладина или Дућа. Али

⁶ Народни херој Миладии Поповић се, тада по налогу ЦК КПЈ, налазио на раду у Албанији (види док. бр. 8, напомену бр. 5).

⁷ Врховног штаба НОВ и ПОЈ

⁸ Вукмановић тада није ишао у Врховни штаб, већ је у току јула 1943. успоставио везу са Иваном Милутиновићем, који се тада налазио у Црној Гори, а преко њега и са Врховним штабом и Централним комитетом КПЈ (види том II, књ. 10, док. бр. 65).

⁹ Односи се на народног хероја Милоша Гилића Мића.

о томе може решавати само Тито и зато морамо чекати његову одлуку.

Бецка сам упутио по специјалиој дужности. Личност на коју сам га упутио јесте члан партије из Београда и та личност се заиста дружи са недићевцима. Но то не треба да вас брине.

На крају да вам нагласим једну ствар. Све партијске и скојевске организације морају упорно радити на повећању партизанских одреда. Све што је вољно да узме пушку у руке треба да буде упућено у одреде. Све који радом партијских организација буду покренути треба одмах прихватити и упућивати у чете. Радити пропагандно за масовно ступање људи, жена и омладине у наше партизанеке чете. Створити одреде и солидне базе за прихватање људи. То су главни задаци који пред вама стоје.

С другарским поздравом С.Ф.С.Н.

2 јуна 1943 год.
Положај

Темпо

**ПИСМО ИЗ АЛБАНИЈЕ ДЕЛЕГАТА ЦК КПЈ МИЛАДИНЛ
ПОПОВИКА ОД 7. ЈУНА 1943. ПАВЛУ ЈОВИНЕВИНУ, СЕ-
КРЕТАРУ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО И МЕ-
ТОХИЈУ**

Драги друже Паљока,²

писао иам је Темпо,³ док је још био тамо, о паду друга Бора⁴ и Рама.⁵ Надали смо се да ће ипак извући некако главу. Када је дошао Т.⁶ причао нам је како се догодила трагедија. Велики и незаменљиви губитак је задесио нашу организацију и то сада када су другови најпотребнији. Тај губитак би се осјетио јако и у јачим организацијама, а код нас и послје рата, и ако хоћете и даље, јер таква два друга тешко ми можемо на Косову и Метохији више имати (да не говорим о тегобама замјене и издизања). Када се узме у обзир тешко стање у организацији на К. и М.⁷ њихов је губитак још јачи. Проријећеност редова и стални губици другова свакако ће имати одраза на организацију и губитак Боров и Рамов неоспорно ће се осјетити. О томе нећу да говорим какву су важност имали за К. и М. та два друга који су најбоље познавали организацију и ситуацију на К. и М., само ћу рећи то да ви, другови, треба сада да примите ваш и њихов терет на своја лећа.

Т. ми је причао о ситуацији на К. и М., и прочитао сам такође ваше писмо⁸ и материјал као и одговор друга Т.⁹ Мени се чини да се нема шта додати оном писму друга Т., само би вам савјетовао то: када пишете о Арнаутима, пишете, обраћајте им се тако као да им се обраћају комунисти Арнаути. То је мали технички пропуст, али када се чита материјал може лоше да се протумачи. — А што се тиче великосрпског режима (старе Југославије) удрите по њему оштрије. Но, сада, ви боље познајете ствари на К. и М. и помоћ друга Т. неоспорно је велика. А ти у писму њему ка-

¹ Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 183, к. 2/7, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/227—230.

² Павле Јовићевић

³ и ⁸ Светозар Вукмановић Темпо

⁴ Народни херој Боро Вукмировић

⁵ Народни херој Рамиз Садику

⁷ Косову и Метохији

⁸ Редакција није пронашла то писмо.

⁹ Види док. бр. 40.

жеш: „или ће радити или црћи". Значи да сте потпуно ријешени да спроведете одлуке. — Помоћ друга Т. и друга из Макед. као и моја, ако вам могу што помоћи, пеће недостајати.

Што се тиче организовања Обл. ком. (ти ми рече да ћеш ми јавити када се организује) гледај да у њега упадну млаћи другови, наравно, треба да буду заступљени и Арнаути. (Мало шире постављати ствар — Алија Черкез итд.). Пошто ћемо сада бити у тешњој вези свакако ћеш ми писати и о тим стварима. Писаћеш и о свим техничким потребама а ми ћемо настојати да вам пошаљемо све оно што се може набавити.

За Патарицу¹⁰ пишите одмах. У којем је логору и на који би се начин с њим могли дописивати. Радо бисмо га спаели, а вама би био потребан.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

7-У1-1943 г.

Уз другарски поздрав
Мило¹¹

П. С.

Другу Мићу¹² ћу одговорити мало касније. Сада му само толико реци да ствар мога доласка не зависи од мене нити од Ц.К.А.,¹³ него ту ствар решава Т.¹⁴

Значи, треба чекати одговор од Т. Темпо ће ствар изнијети горе. Мени би мило било да тамо доћем, а поготову сада. Све ствари постављене у пиему (разлози због којих би требало доћи) усвајам, јер је данас потребан било који друг, а нарочито нама на К.М., само не би се сложио са оном тачком због неиздигнутости људи, другова, помањкања кадра. — Примјер нека послужи Алб.[анија] гдје није било парт. орг., па сада има прилично другова добрих руководилаца. Како онда код нас на К. и М. да нема другова руков. који би могли спроводити организациони и политички рад. — Уосталом људи се невјероватно брзо издижу. Те тај разлог отпада, јер са мало труда ми ћемо имати оилне другове руководиоце тамо.

Свуда је тешко са кадровима али се они стварају и издижу. Ту на терену има доста другова и свакако ће испу-

¹⁰ Реч је о Мити Миљковићу, члану бироа Обласног комитета КПЈ и секретару ОК СКОЈ-а за Космет.

¹¹ Народни херој Миладин Поповић

¹² Реч је о народном хероју Милошу Гилићу Мићу.

¹³ Централног комитета КП Албаније

¹⁴ Тито

нити постављене им задатке. Пажљивим одабирањем и правилним постављањем питања кадрова (и оно мало проријеђенот) ипак ће се успјети у раду.

Толико за сада. Поздрави га много и реци му да ћемо тражити револвер, али су изгледи слаби. За сада има само неки турски маузер (са десет метака) али мало муниције. Другови му признају заслугу, а маузер је тешко, скоро и немогуће набавити, још теже транспортирати до тамо.

Поздрави све другове, Милију,¹⁵ Ајта,¹⁶ Алију.¹⁷

Мило

БР. 42

ПИСМО МИААДИНА ПОПОВИБА ОД 11. ЈУЛА 1943. ПАВЛУ ЈОВИЋЕВИНУ О СИТУАЦИЈИ У АЛБАНИЈИ¹

Драги друже Паљок,² пошто друг Благоје³ одлази за тамо написаћу ти по њему неколико ријечи, премда ће ти он причати о стварима мало опширније. Исто тако писаћу и сам мало касније, јер се надам да ћеш ти писати Т.⁴ и да ћу то писмо наћи у бази. Сада само толико углавном.

Ту смо се окупили да решавамо народне ствари.⁵ Другова са разним групама нац. су већали неколико дана. Ту је био онај главни нар. осл. одбор и он заједно са борцима истакнутим у борби за нар. ослоб. изабрали су Главни штаб нар. осл. војске. — Тако већ имамо Штаб иако послје много времена. Мислим да је то свакако требало много прије свршити. Но народ има право када каже „боље и касније него никада“. Појачали смо такође рад Н.О.О (тог главног) и сада ће се мијењати у неколико курс. Боље рећи нијанса

¹⁵ Милија Ковачевић

¹⁶ Предраг Ајтић

¹⁷ Али Шукрија

¹ Оригинал (писан мастилом, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 185, к. 2/8, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/231—233.

² Павле Јовићевић. Тада је био секретар Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију.

³ Благоје Милићевић

⁴ Светозару Вукмановићу Темпу. У то време он се налазио у Албанији као делегат ЦК КПЈ и Врховног штаба НОВ и ПОЈ.

⁵ Односи се на руководиоце покрета отпора у Албанији.

напријед у погледу Н.О. борбе. — Такође ће се појачати рад на зближењу са „Бали комбтаре“ који нам задаје много бриге. Наравно, намјеравамо да га исцјепкамо. Да га као блок разбијемо и да оне реакционар. елементе изолујемо, а њих није мали број.

Н.О. борба ће сада кренути на боље. Пошто се развијају догађаји брзо, надамо се да и ми у овим брзим догађајима успијемо прилагодити и наш кадар на брзе одлуке. Тешкоће се налазе у помањкању у руковод. кадру. Но и тамо се мора нешто урадити. Главни рад је јачање војске и удари по непријатељу. Тако су наши партиз. одреди заузели Пермети (варош до сада, али не и касарну) и Клисур. Наш свакако за Лековик. — Работамо помало. Рама се али иде се помало напријед. Сада ћемо формирати и прву бригаду, I Бриг. Ал. нар. ослоб. војске — затим одмах и другу. (Не мисли да ће то ићи лако. Ту ћемо свакако и времена изп/бити. Само у том правцу идемо). Може нам „помијешати карте“ Бали. Надамо се да ми њега присилимо да он понијесе своје карте. — Тешкоће се наилазе код партизанског знака и поздрава. Но, сматрам да то не смије бити разлог да се поцијепају нар. ослоб. снаге. И о томе ћу ти писати. Наши су другови ријешени да га не скидају и да стоје на тим позицијама до краја. Само с тим може бити гледање на дирек. К. И. „јединство свих рев. снага. . .“ —

Даље, код нас су дошли и савезници. Нијесам им се ни мало обрадовао. Боље што су код нас него код Балија. За сада су доста мирни, али то не значи да неће почети да прстају. Писаћу ти и о њима. Они помажу и оружјем (путем авиона) и новцем. Мало до[душе] и једним и другим, али ипак помажу. Та помоћ има двије оштрице. Народ је одлично схвата и разумије.

— Примео сам писмо од Мића,⁶ а и од Ф. Блини.⁷ Оба говоре о реак.[цији] и о потреби нашег пребацивања тамо, исто [тако] траже и све другове косоваре.⁸ Подузело се све да вам их пребацимо. Другови су потпуно схватили потребу ихитност одашиљања другова косовара тамо. Но ми идемо и даље и шиљаћемо вам све борце без разлике јесу ли они пар.[тијци] или непартијци. Групашки расположене (атак-вих најалост има још јер се један од неубијених групаша повампирио и сада нам пријети оружаном борбом, окупља

⁶ Народни херој Милош Гилић Мићо

⁷ Фадил Хоџа Блини. Био је тада командант Главног штаба НОВ и ПО за Косово и Метохију.

⁸ Односи се на другове с Коова и Метохије који су се у то време налазили у Албанији.

све своје груп. елем. итд.) нећемо вам шиљати иако они повремено би дали нешто позитивног у односу на нар. осл. борбу. Тако наприм. Казим Приштину вам нећемо послати, ако га ви понова не затражите.

Читао сам у „Том.“⁹ о неком нападу на базу у Шари. Писаћеш ми о томе, као и како стоје уопште ствари на К. и Метохији — опширно. Не као у прошлом писму само неколико ријечи и готово. Имао би много о чему да нам пишеш. Ти си као заборавио на то. Требао си нам писати о погибији Бора¹⁰ и Рама¹¹ опширније. Свакако о њиховој погибији мораш нам писати. То ми и Дућ¹² тражи у једном писму. Наравно треба написати и чланак у „Зори“.¹³ О свему ми пиши. Исто ми пиши како стоји са везом за Цр. Г.¹⁴ и са везом са Ср.¹⁵

Како у Пећи? Пошаљи ми једну адресу на коју би могли упутити писма домаћим Дућ и ја. (Из Призрена или Пећи, само да им пошаљемо писма. На примјер, писмо Дућево стоји по мјесец и више дана. Не знам како, односно куда да га упутим).

Другови из Скадра су купили за вас један радио има много времена. Што га не дижете више, јер су Скадрани рђаве навике (као Подгоричани) те би могли „некако затурити“ тај радио ...

Пиши ми о стању у [партијској] организ., као и о стању у ОК.¹⁶ Јако ме интересује излазак „Гласа“, те порадите на томе, још и материјал који добијате тамо шаљите нам (То јест материјал уколико вам долази од Србпје).

Жао ми је што вам не можемо доставити материјала. То морамо некако уредити. Ни код нас тех. није уредна. Сада организујемо штампарију и надамо се да ће бити што уредније. Пишите!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Много ком. друг. поздрава свим друговима од
Ц/УН. 1943. **Мила.**¹⁷
Положај

⁹ Реч је о фашистичком албанском листу „Томори“.

¹⁰ Народни херој Боро Вукмировић

¹¹ Народни херој Рамиз Садику

¹² Душан Мугоша

¹³ Антифашистички лист који је у то време излазио у Албанији.

¹⁴ Црну Гору

¹⁵ Србију

¹⁶ Односи се на Обласни комитет КПЈ за Косово и Метохију.

¹⁷ Народни херој Миладин Поповић

ИЗВЕШТАЈ МИЛОША ГИЛИКА, ЧЛАНА ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСМЕТ, ОД 2. АВГУСТА 1943. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ О СТАЊУ ПАРТИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ У ПЕЕИ И О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ У МАЛЕСИЈИ¹

Драги другови!

Писао сам вам неколико пута до сад, али од вас ништа до сада нијеам добио. Свега једно кратко писмо од Блинија² кад је стигао Бетон³ код мене.

Укратко ћу вам изнијети ситуацију у Малесији. О томе сам вам раније писао а сада ће вам о томе писати и друг Бујку⁴ са Барлијем,⁵ јер се сада тамо налазе. Они су тамо пошли да би покушали да организују извесне ствари. Они су пошли да покушају организовати извешан дио комита и одбеглих војника тако да би могли оформити једну чету Малесора у коју бисмо оставили Бетона као политкома а Паца® као командира. Чим се буду повратили писат ћемо вам шта се урадило. Онај Барјактар о коме вам је Блини причао и на кога се он нада не ваља ништа нити се од њега може ишта учинити, зато смо га потпуно оставили по страни. Агим је исто тако одустао од рада. Он кобајаги пристаје да ради у позадини али не може да се прими да у војном раду учествује. Он за ово наводи да му болест смета и да ради тога не може да ради. Ми смо на крају, да га не би потпуно изгубили, пристали и на то и дали му извесне конкретне задатке. Ови задатци се састоје у томе, тј. он има да организује позадинеке десетине од људи који нијесу спремни сад да иду у партизане али који ће у датом моменту бити наши и који ће за сада моћи да нам послуже као база, тј. да нам организују базе.

Ја сам ирије 8 дана дошао у Пећ да бих видио какав је рад организације и да бих реорганизовао рад, формирао М.К. и покушао формирање О.К.

Послије иропалог покрета другова, о коме ћу вам мало ниже писати, овде је наступила страшна реакција. Ухапшен

¹ Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 188, к. 7, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/699—706.

² Фадил Хоца Блини. Тада је био командант Главног штаба НОВ и ПО Космета.

³ Бећир Ндоу Бетон

⁴ Намил Бровина Бујку

⁵ Имер Пуља Барли

⁶ Шабан Хација Паци

је приличан број оних који су били у покрету и то најслабији људи. Они су имали слабо држање на полицији, тј. правили су издаје тако да се је број похапшених попео на 40 и то све скојевци и из редова партизана плуе један члан партије. За вријеме самог покрета, у борби са милицијом, погинуо је један члан партије и то Војо Дамјановић, а после повратка, за вријеме реакције и претреса по селима и граду, погинули су два друга и то члан партије Пајо Гилић и кандидат Драго Гарчевић. Они су изгледа били на спавању и Пајо је у борби ранио два милицајца.

Овде је сад велика реакција, милицајци и квестурци⁷ иду и премлаћују народ, тј. српски и црногорски живаљ, тако да се елабо ко усућује и из куће изаћи. На терену источког среза ишли су милицајци и премлаћивали тако да је скоро све мушко побегло на радове и то чак у средњу Албанију, тј. око Фијера и Кучове. У народу је завладала паника и непоуздање па и неповјерење према Шиптарима, нарочито после случаја Кукса и овог неуспелог покрета за партизане.

Код шиптарских маса је завладало потпуно неповјерење и мржња према италијанском окупатору али имају повјерења у Њемце; јер ту активно ради пета колона на челу са Бедри Пејом и Џафер Девом који су причали да ће доћи Немци и наоружати народ за борбу против Италијана.

Италијани се одавде потпуно повлаче а остају све Шиптари и то: војска, квестура и милиција која се пресвлачи у војне униформе, са вулнетарима.⁸ И поред тога што увиђају да фашизам пропада, ипак према нама продужавају са реакцијом. Прије неки дан рекли су били да неће хапсити комунисте Шиптаре али и поред тога, кад су дознали да се у једном кварту налази Сољко Мудеризи, одмах су блокирали цијелу махалу и ухапсили га. Ово је кратко ситуација са овог терена.

Наша чета је била врло мала и то еастављена од Баковаца са два-три Малесора. Касније смо се повезали са Плављанима те смо се и бројно и по квалитету људи поправили,

⁷ На окупираној територији Космета, коју су прииојили тзв. Великој Албанији, Италијани су од домаћих издајника формирали фашистичку милицију (црнокошуљаше) а по градовима дирекције квестура (органе министарства унутрашњих послова), уз које су имали известан број наоружаних људи, тзв. квестураца. Ове групе су уживале подршку италијанске војске и истичале се у вршењу злочина и пљачке.

⁸ Оружане добровољачке јединице за борбу против НОВ и ПОЈ, које је италијански и немачки окупатор организовао од заведеног дела шиптарског становништва.

јер сви људи из Плава које смо добили добри су и одани борци. "

Ми смо већ мјесец дана пошли из Малесије и налазили смо се на граници између Малесије, Плава и Гусиња. Стално смо се кретали по *бачилима* (катунима) а по некада смо слали патроле да раде по селима. Тамо нас је народ доста добро примао, па и поред тога што је окупатор слао двапут по 300 вулнетара да нас тјерају, ми смо се ипак одржали тамо. Ја сам сматрао да је овај терен најбољи пошто смо могли при већој реакцији и гоњењу, коме се не би били у стању одупријети, повући за Ц. Гору а одатле се касније повратити на свој терен. Ово би радили зато што се кадар мора чувати а услед реакције на нашем терену би било немогуће. Ми до сада нијесмо били у таквој ситуацији али ако дође до те ситуације тако ћемо урадити. Чета ће се налазити на горе поменутом терену све докле се ситуација на нашем терену не поправи, тј. докле не будемо у стању заћи кроз метохиска села. Ја мислим да ће се та ситуација створити на терену источког среза и то брзо.

Још првих дана пошто сам стигао у Малесију повезао сам се преко Плава са Ц. Гором, тј. са Окружним [комитетом] Берана. Ову везу сам држао све до сада и вјерујем да ћу ју моћи држати стално. До сада то није било тешко, од сада не знам како ће ићи. Ја сам тамо могао слати и више људи а не само курире. Онда кад је вршена⁴ офанзива наше војске према Ц. Гори био јој је главни циљ разбијање четничке организације и њихове војске. У томе се потпуно успјело. После великих војничких пораза које су претрпели четници у борбама на Дрини дошло је до колебања у њиховим редовима.⁹ Четнички вођи су покушали мобилисати

⁹ После битке на Неретви Врховни штаб НОВ и ПОЈ усмерио је Главну оперативну групу дивизија на исток, преко Калиновика ка Фочи и даље преко Дрине у правцу Санцака и Црне Горе. Прелаз преко Дрине спречавале су италијанске и четничке снаге. После жестоких борби, од 6. до 10. априла 1943, 1. и 2. пролећерска дивизија успеле су да форсирају Дрину, северно и јужно од Фоче, и да разбију јаке четничке и италијанске снаге, а потом продуже дејства у захвату Пиве, Таре и Беотине. На том иуту оне су, 17/18. априла разбиле јаку групу четника и пребациле је преко Таре, а 1. и 2. маја, ојачане 5. бригадом 3. дивизије, потпуно потукле четнике и Италијане на Јаворку. После овога пораза четници више нису представљали озбиљну војничку снагу у овом делу земље. Тако се почетком маја 1943. Главна оперативна група (1, 2, 3. и 7. дивизија), под непосредном командом Врховног штаба НОВ и ПОЈ, нашла на просторији између Никшића, Колашина, Бијелог Поља, Пљеваља, Чајничка, Калиновика и Гацка. У овом извештају управо се мисли на ту ситуацију. Опширније о томе види Ослободилачки рат народа Југославије 1941—1945, 1. књ., 2. издање, Војноисторијски институт, Београд, 1963, стр. 413—424.

црногорски народ на пароли: „Устајте да се борите против оних који су вас у прошлој години убијали“. Али партизани под новим директивама нису убијали, јер је циљ био раскринкати разбијачку банду која је руководила. Тако да су партизани пуштали чак и са оружјем све што су ухватили и одједном је дошло до потпуног распада организације четника. Доласком Немаца дошло је до интернације четника који више ни Немцима нијесу били вредни и одвели су их на радове по Њемачкој. У Црној Гори је дошло после тога до мобилизације партизана тако да је само у Андр.[ијевичком] срезу мобилисано више од 150 партизана. Гласило фашиста у Црној Гори „Глас Црногораца“ званично признаје да су Њемци претрпели неуспјехе у Црној Гори иако су позадину гадно масакрирали и поплачкали. Наша војска после разбијања четничке организације повукла се и пошла пут Босне и Далмације. На терену су остали партизански батаљони са санџачком бригадом и два батаљона из црногорских бригада који имају као задатак чишћење Санџака и Васојевића од окупатора и издајника.

Још док је Жабљак био у рукама партизана тамо је дошла, тј. бачена из авиона, савезничка мисија од два енглеска, два америчка и два југословенска официра. Очекивала се тих дана и совјетека мисија али је Жабљак пао и нијесу дошли, али ће сигурно доћи или су већ дошли.¹⁰

Народно-ослободилачка војска и партизански одреди Југославије призната је као четврти савезник у борби против фашизма, тј. поред Совјета, Енглеза и Американаца. Друг Тито је и од савезника признат као врховни командант. У војсци се заводе војнички чиновни, тако на пр. Пеко је генерал-мајор а С. Оровић генерал-лајтнант, тј. најстарији

¹⁰ Прва савезничка војна мисија која је дошла у Врховни штаб НОВ и ПОЈ била је група од пет британских официра и подофицира на чијем се челу налазио Фредерик Бил Дикин, данас професор историје на Оксфордском универзитету. Она је пошла бомбардером РАФ-а (Royal Air Force) 27. маја 1943. са аеродрома Дерна у северној Африци и спустила се падобраном ноћу 27/28. маја код Жабљака. Два месеца пре тога два британска официра — мајор Џонс и капетан Хантер — спустили су се код Главног штаба Хрватске и успоставили директни контакт с југословенским партизанима, али то још није била званична мисија. Види „Комунист“ од 24. новембра 1966 (сећања профеоора Дикина).

Заједничка англо-америчка војна мисија, на челу са британским генералом Маклином, стигла је у Врховни штаб средином септембра 1943. Међутим, совјетска војна мисија пошла је из Москве за Југославију почетком јануара 1944, али се на путу задржала у Каиру месец дана. Види Хронологију ослободилачке борбе народа Југославије 1941—1945, изд. Војноисторијског института, Београд, 1964, стр. 542, 594, и 644.

генерал у нашој војсци. Постављено је најшире мобилизање народа и стварање широког народног фронта против окупатора. Тако да се поставља да треба примати и четнике са грбовима у војску сем оних који су најизразитији народни непријатељи и за које народ тражи смрт. Треба потпуно престати са братоубилачким ратом. Можда ће бити још разних измена у нашој војсци. Можда ви за ово знате али вам ја за сваки случај пишем.

Ја сам према ономе што је речено кад сам пошао од вас припремао повлачење другова из Пећи. И поред тога што сам им у преписци коју сам водио са њима детаљно објаснио што им је потребно да припреме и како да се крену као и какве да поведу људе, они су од тога одступили и ради тих њихових грешака и неспоразума покрет је пропао и сад имамо 3 члана п. мање као и изгубљен огромни материјал. Они су са собом кренули колебљиве људе који су и поред тога што су били добро наоружани, кад је први метак пукао, побјегли. Друго, однијели су са собом велики материјал тако да су били преоптерећени и нијесу могли лако да се крећу. Треће, и поред тога што су требали да се крећу једне вечери, што се нипошто не смије одлагати, они су одложили за другу вечер. Њиховим алкавим радом они су урадили да су били примијећени од Бјелопољаца, а то јављено од стране тих милицајцима и они им изашли на пут, и тако је покрет пропао, јер су били блокирали са вулнетарима цијелу планину, тако да смо се једва ми извукли из клопке. При покрету читав материјал, који је био прилично велики те су га они носили са собом, пао је у руке окупатора, па и нешто оружја и радио који је требало однијети за штаб.¹¹

Сад ћу вам изнијети стање организације у Пећи. Још послје пада друга Веља¹² и осталих ово мјесто је остало без старијих руководилаца, а и они који су остали били су строги илегалци тако да нијесу могли како ваља руководити. Ускоро послје њих пали су и оно мало што је остало старијих другова, а то су били друг Симо,¹³ Шеф¹⁴ и Аљуш.¹⁵ Тада је именовано мјесно руководство од врло младих другова који нити су имали ауторитета нити су сами знали одржати конспирацију и дисциплину. Дошло је до деконспирације разних ствари, као например чланова руководства

¹¹ Односи се на Штаб партизанског батаљона „Бајрам Цури“.

¹² Веља Петровић. Тада је био секретар Месног комитета КПЈ за Пећ.

¹³ Митар Радусиновић Симо

¹⁴ Милан Мићковић Шефћет (Шеф)

¹⁵ Аљуш Гаши Земра

и добијеног новца од одреда за помоћ народу. Ове ствари су дошле до ушију неким критизерима и антипартиским елементима који су једва чекали да добију нешто да ударе у напад на руководство и појединце из њега све кобајаги у интересу рада. Ово је нанијело доста штете организацији, јер, ионако младо, руководство није се снашло да притегне дисциплину и да позове на личну одговорност и то је довело до тога да су и извесни чланови партије наеједали овим критикама и празним причама испод Јерињака. Десило се и то да се појавило неповјерење старијих партијаца према руководству, јер је оно било младо, тј. од младих чланова партије. Састанци партиских ћелија су се држали нередовно и према томе се ни дисциплина као ни лична одговорност нијесу могли одржати.

Овакав рад је спровођен све до одговора који смо им заједнички упутили на оно писмо опширно у којем су Изнијели захтев за одлазак у партизане и случај Жутог¹⁶ у Малесији. Кад су добили одговор да треба да се припремају за партизане, сав се рад свео на припреме тог покрета, тако да се нијесу држали састанци ћелија него само М.К. који је у главном вршио припреме и испао као неки штаб, чиме се критизерима даје могућност да критикују и нападају. Пад другова из Кукса је још иогоршао ситуацију. Почело се критиковати још више, тако да се напада и на О.К. који, како они кажу, не води рачуна о људима него их гура у пропаст. људство које је било повучено, а овамо се повратило, причало је како се о њима није водило рачуна и оштро су нападали све редом. Све је ово дало још материјала да се прича и критикује и да се шири глас у масама да нема ко да их руководи.

Овај последњи пад је томе што горе рекох још више помогао. Партиски кадар доста млад а у исто вријеме неправилним односом према маама и учауреношћу у себе није могао стати на пут свему овоме.

Ја сам најоштрије ударио по оној фамилијарности која је владала у М.К., по млакостима и неодлучности као и неодговорности другова. Поставио сам да се одмах очисте редови од свих оних што су се „крадом“ увукли у партију. Све илегалце који хоће да иду у партизане ја ћу повести у чету. Овде ће остати: у граду 13 чланова партије, у Вит.[омирици] 4, у Гор. 6 и у Ист.[оку] 3. Руководство ће имати 5 чланова који су врло млади и са мало искуства. Као инструктор према директиви и писму које је Раде послао треба

¹⁶ Мило Драгићевић Жути

да буде друг Шеф (Шефкет) али ће му бити тешко опстати пошто је уцијењен са 100 наполеона ко га ухвати. Исто тако моје је мишљење да овде треба да остане Аљуш (Земра) који је сад дошао из затвора. Он треба да остане иако је илегалац, ради веза са Шиптарима које он добро зна. Другови одавде тврде да Аљуш зна добро да ради и да га ради тога требало би оставити за инструктора, што и ја мислим, пошто Шеф може тешко да остане. Ја ћу се, како сад мислим, налазити на терену близу њих тако да ћу једном недељно, без препреке, моћи да држим везу са њима и моћи ћу да им дајем редовну помоћ и да их држим под *редовном контролом, ако ви то одобравате*. Чак ћу моћи и лични контакт 1 у петнаест дана имати. О овоме ми одмах одговорите и то преко М.К. Пећи. Од сада док вам поново јавим [пишите] ми преко те везе.

О.К. СКОЈ-а треба да да директиве за рад М.К. СКОЈ-а и да држи чешћу везу са М.К.-ом СКОЈ-а.

Ја ћу друга Шефкета повеести са мном, тј. у партизане пошто му је немогуће остати, па ако ви будете јавили он ће се вратити.

Број ових који ће се сада повући је 15 — они су добри борци.

Пишите о ситуацији код вас као и на читавом терену тамо. Пишите што има ново, да ли је велика реакција или не. Шта има ново са одредом и гдје се налази?¹⁷ Да ли су сви живи? Нека некада пишу да знамо гдје су и то нека пишу преко Пећи.

Хтио сам и са друговима из Б.¹⁸ да одржим састанак али због реакције нијесам могао. Друг Барли, и он има слабу везу са њима али ће морати да иде тамо. Треба о томе и ви да му пишете иако му и ја говорим.

Питање оног случаја са Жутим у Малесији не може се тако лако испитати пошто се он налази у затвору. Овај случај нам је много штетио, јер је дошло до нецовјерења и нетрпељивости међу Србима и Шиптарима и међу пећком и ћаковачком организацијом.

Ја сам по томе оштро ударио и разбио све оно што су ови овде мислили. Овде су сви били убијеђени да је оно тачно што је Жути писао. Он је направио велике грешке, јер је навео читави М.К. да мисли оно што је он у болести примио и у што се убиједио. Ја сам му написао писмо у зат-

¹⁷ Односи се на Шарпланински НОП одред (види док. бр. 32, напомену бр. 5).

¹⁸ Баковице

вор и поставио му извесна питања, кад ми одговори писат
ћу вам што мислим о томе.

Много другарских поздрава свима.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

2-УШ-43
Положај
16h 15'

Селим«

Шаљем вам „Национално питање у светлости народно-
-ослободилачке борбе" од Тита, на шиптарском и српском.

Селим

БР. 44

**ПРОГААС ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО И МЕ-
ТОХИЈУ ОД АВГУСТА 1943. ПОВОДОМ ПАДА МУСОЛИ-
НИЈА¹**

НАРОДИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

Радници, сељаци, грађани и поштена интелигенцијо!

Крвави фашистички диктатор Мусолини је пао. Пао је под ударцима победоносне Црвене армије и наших моћних савезника Енглеске и Америке, пао је под ударцима борбе поробљених народа а нарочито под ударцима херојске Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда Југославије и упорне и тешке борбе самог италијанског народа, који је 21 годину носио тежак јарам фашистичког ропства и грозну диктатуру крволока Мусолинија. 21 годину напредни и слободарски део италијанског народа, руковођен Комунистичком партијом Италије, води борбу против овог злочинца и његовог поретка, који је у црно завио и сопствени народ. Пад Мусолинија, распуштање фашистичке странке, хапшење њених функционера значи кидање ланаца фашистичког ропства са тела италијанског народа.

¹⁹ Народни херој Милош Гилић Селим

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 190, к. 7, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр.

Италијански народ срушивши Мусолинија наставља још упорније борбу за слободу, частан мир, завршетак рата, протеривање немачких фашистичких хорди и хапшење италијанских фашиста. У Италији ври као у вулканској утроби. Маси демонстраната прилазе италијански војници. Влада Бадолџа наставља ратну политику ниткова Мусолинија, али ће зато и она отићи истим путем као и Мусолини.

Искрцавањем савезника на Сицилији инвазија на Европу је отпочела. Италијанска војска се налази у тешком положају. На Источном фронту Немци трпе све веће губитке. Црвена армија, која је пред Стаљинградом ископала гроб Хитлеровим пљачкашким бандама, слоивши Хитлеру летњу офанзиву и заузевши градове Орел и Бјелгород и стотине других насеља, наставља са уништавањем и истеривањем Хитлерових хорди. Страшним и немилосрдним ударцима Црвена армија припрема Хитлеру судбину крволока Мусолинија.

Издани од својих властодржаца и остављени на милост и немилост фашистичким зликовцима, поробљени народи видели су у Совјетском Савезу и његовој Црвеној армији свог спасиоца и искреног савезника у њиховој борби за слободу. Сви поробљени и слободољубиви народи су схватили и пошли путем који им је указала радничко-сељачка Црвена армија — путем јединствене оружане борбе против окупатора. У свим поробљеним земљама, негде више негде мање, народи су повели борбу против фашистичких поробљивача и њихових слугу. Народи Југославије, од самог напада на СССР, схватили су и одазвали су се позиву херојске Комунистичке партије Југославије у оружану борбу против највећег непријатеља слободе и људског достојанства — огавног фашизма. Најпре у Црној Гори, Србији, Лици и Кордуну а онда и по осталим деловима наше земље, народи су почели устајати на оружје. Почетак борбе био је врло тежак. Али захваљујући мудрој руковођењу К.П.Ј. и врховном команданту другу Титу, преброђене су и савладане све тешкоће и препреке. Кроз ту тешку борбу пуну драгоцених жртава народи Југославије су исковали најмоћније оружје у борби за ослобођење испод мрског фашистичког јарма — борбено јединство свих народа Југославије. У току две године борбе створена је Народно-ослободилачка војска, гаранција за коначно ослобођење свих народа Југославије.

Фашистичка кола пошла су низа страну. Крвави лудак Хитлер изгубио је свог главног сарадника Мусолинија. Тим путем ће отићи и он сам и сви његови сателити. Због огром-

них губитака које му наноеи Црвена армија Хитлер губи главу. Сви његови покушаји за посебан мир са једним од савезника остали су безуспешни. Попут свог претходника из I империјалистичког рата Виљема II, Хитлер је предузео тоталну мобилизацију поробљених народа. Али ће њега постићи судбина Виљема II јер поробљени народи, место одзива, ступају у борбу противу фашизма.

НАРОДИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

Данашњи велики рат је ослободилачки — праведни рат. Борба народа Југославије, која је задивила читав свет, само је део тог великог рата. Народи Југославије повели су ову тешку и неравну борбу да би сутра самостално одлучивали о својој судбини не чекајући милост и задовољење оним што им велике силе доделе. Гаранција за то као и да ће тековине данашње борбе: слобода свим народима Југославије и истинска народна демократска власт припасти народу, јесте Народно-ослободилачка војска, која ће као равноправни учесник у рушењу фашизма стати поред Црвене армије и савезничке војске.

Не бојте се претњи и не слушајте обећања оних који су 23 године угњетавали и пљачкали народе Југославије. Не слушајте избегличку господу у Лондону и њиховог министра најсрамнијег издајника Дражу Михаиловића, јер они не могу ни у чије име говорити. Њихови агенти и шпијуни окупатора: Таса Борђевић, Сава Милићевић, Стојимир Парлић, поп Милош Вујошевић и комп. вратили су се из Србије да би са новим инструкцијама наставили прљаву издајничку улогу и онемогућили правилан развој народно-ослободилачке борбе нашега краја. Њима изгледа нису довољна свакодневна масовна хапшења, премлаћивања и интернирања, него и даље настављају да подносе спискове и шпијају мирне и поштене људе. Тако је последњих дана на доставу попа Милоша и Стојимира Парлића ухапшено у Урошевцу око 150 невиних људи и жена. Та се багра неће жацнути ни најпрљавијих провокација да би нашем народу учинила више зла, покушавајући да то припише храбрим народним партизанима. Не слушајте њихове ортаке издајнике шиптарског народа: Иљаз Агуша, Сефедин бега, Рифата и Цеват бега, Ферат Драгу, Ибраим Љутвића, Тахир Кољини, Муртезу Шаћира и друге, преко којих фашистички окупатор спроводи незапамћен терор, премлаћивање, интернирање, паљевину и исељавање мирног становништва. Тако су исељена и поплљачкана села: Луг, Магура, Вршевци,

Мираш, и у Сиринићу бугарски окупатор после страшног терора стрељао је 5 а ухапсио око 50 *мирних* сељака. Страшан терор и масовна хапшења фашистички окупатор спроводи у Митровици, Урошевцу, Гњилану, Призрену и другим местима. Фашистички окупатор преко својих плаћеника — издајника народа убија најбоље ваше синове. Тако су убијени: Боро Вукмировић, Рамиз Садику, Станко Бурић, Емин Дураку, Аца Маровић, Муса Заими, Зенел Салихи, Војо Лакчевић, Мазлом Кпуска, Драги Поповић, Абедин Тербеши, Рада Милинић, Дергут Вокши, Андрија Булајић, поручник Кадри Дергути, Нећми Мустафа, Ферид Грезда, Иса Грезда, Имер Грезда, Иемаљ Бакија, Таиб Бакија, Фазли Сојево, Шани Нуши и други који су дали све за *слобоАу*. Поред тога фашистички зликовци завели су ропски рад у рудницима. Тако у Тречки радничка надница износи 60—70 динара, док килограм жита кошта 150 динара. То је слика фашистичког окупатора који свим силама ради да уништи наше народе.

ШИПТАРИ!

Крвник Мусолини је пао. Онај исти Мусолини, који је пре четири године зверски напао на независну Шипнију и поробио је помоћу издајника шиптарског народа. За њега су вам продате душе и изроди вашег народа, *бивши* југословенски шпијуни а сада слуге окупатора Иљаз Агуша и комп. говорили да вас је ослободио, ради чега сте га славили и давали му ваше синове у милицију, карабињере и војску. Исто тако као што је поробио независну Шипнију поробио је и вас, које је 23 године угњетавала великосрпска господа. Мусолини је довео италијански народ на руб пропасти и напустио га у најкритичнијем моменту мислећи да ће спасити своју прљаву главу. То је пут и крај свих фашистичких вођа. То је пут Хитлера. Тим истим путем воде и вас издајници вашег народа, који ће вас сутра оставити да испаштате за њихове злочине и недела. Зато, шиптарски народе, тргни се и отвори очи. Не веруј изродима који продају крв и част шиптарског народа ономе ко му више плати. Не дозволите да вас фашистички окупатор мобилише у последњим данима свога живота и да вас шаље у борбу против ваше браће храбрих партизана Шипније и Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда Југославије који се боре и за вашу слободу. Ти не смеш мирно посматрати и дозволити да крвави фашистички окупатор уз помоћ издајника шиптарског народа по Урошевцу, Приштини, Бако-

вици, Гњилау, Митровици, Призрену и другим местима хапси, премлаћује и убија твоје најбоље синове. Не дозволите да вас поведу у борбу против српских партизана јер треба да вам буде јасно да се они не боре за стару Југославију у којој сте били обично бесправно робље, него се они као и партизани Шипније, Хрватске, Македоније, Босне и т.д. боре за то да свако буде слободан и господар на свом огњишту. Крв поштеног шиптарског народа — синова орлова не сме се пролити за интересе фашистичког окупатора. Продужите ли путем којим вас воде измеђари бивше Југославије, а сада немачког, италијанског и бугарског окупатора, знајте да помажете своје највеће крвнике — југословенску избегличку владу у Лондону, која одавно прети, и четнике Драже Михаиловића, који су поклали на хиљаде муслимана у Санџаку и Босни и већ оштре своје каме да сутра направе страшну касапхану на Косову и Метохији.

Шиптари! Једини пут спаса и части шиптарског народа јесте неодложна оружана борба против италијанског, немачког и бугарског окупатора и њихових слугу. Слобода се не поклања, него је треба крвљу извојевати. Зато устајте и пођите путем ваше браће у Шипнији који су већ ослободили велики део своје земље. Пођите путем народа Југославије који већ две године воде борбу за слободу свих народа Југославије.

Не одазивајте се окупаторској мобилизацији већ бегите у шуме и ступајте у редове Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда Косова и Метохије под командом Фадиљ Хоџе ... Стварајте заједничке партизанске одреде и народно-ослободилачке одборе за борбу против заједничког непријатеља — фашистичког окупатора и његових слугу. Са пушком у руци браните вашу крвљу и знојем стечену имовину. Ни зрна жита, ни прамен вуне, ни кап воде фашистичком окупатору. Палите фашистичке магацине, уништавајте транспорте и све што користи окупатору — тиме ћете убрзати час вашег коначног ослобођења. У борбу, Шиптари, задњи је час! У борбу за спас части и извојевање слободе!

СРБИ И ЦРНОГОРЦИ!

Злочинац и крвник Мусолини је пао. Народно-ослободилачка војска и партизански одреди Југославије под командом Врховног штаба и друга Тита све успешније настављају чишћење наше земље од мрских фашистичких пљачкаша и њихових помагача: четника и усташа. Овим банда-

ма указује сваку помоћ, шта више и руководи овом прљавом издајничком работом избегличка и издајничка влада у Лондону преко свог министра Драже Михаиловића. Овај прљави издајник и генерал без војске и његове издајничке колеге у Лондону кују мрачне планове да би искористили плодове данашње тешке и кржаве борбе наших народа, те зајахали на народну грбачу. Да би се извојевала слобода и осујетили планови југословенских избеглица поћите путем ваше браће који се већ две године боре у редовима Народно-ослободилачке војске и партизанским одредима. Време не чека. Заједно са поштеним Шиптарима одлазите смело у партизанске одреде. Оружајте се и уништавајте све што користи окупатору. Сакривајте жито и не дајте ни зрна фашистичким окупаторима. Што не можете сакрити дајте партизанима и онима који немају.

НАРОДИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

Стварајте борбено јединство и братство народа Косова и Метохије. Поћите у јединствену оружану борбу против окупатора и његових слугу под командом **Главног штаба Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда Косова и Метохије**. Стварајте чете и батаљоне. Формирајте народно-ослободилачке одборе. Не одлазите у фашистичку војску. Палите вршалице. Ни зрна жита фашистичким бандитима. Дигните сложено свој глас протеста противу масовног хапшења, премлаћивања, интернирања и убијања ваших најбољих синова. Борите се за боље услове рада и саботирајте по рудницима. Захтевајте више животних намирница и ниже цене.

Живело борбено јединство народа Косова и Метохије у борби против немачког, бугарског и италијанског окупатора и његових слугу!

Живела Народно-ослободилачка војска и партизански одреди Југославије и њен командант друг Тито!

Живела Народно-ослободилачка војска и партизански одреди Косова и Метохије на челу са Фадил Хоџом!

Живео Совјетски Савез и његова победоносна Црвена армија!

Живели наши моћни савезници Енглеска и Америка!

Живео Јединствени антифашистички фронт свих слободољубивих народа!

Живела Народно-ослободилачка војска и партизански одреди Шипније!

**Живела херојска Комунистичка партија Југославије!
Живела борба италијанског народа противу фашизма
под руководством Комунистичке партије Италије!
Смрт избеглицима у Лондону, Дражи и његовим чет-
ницима!
Смрт окупаторима и њиховим слугама!**

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Августа 1943 год.

ОБЛАСНИ КОМИТЕТ
КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
за Косово и Метохију >>

БР. 45

ИЗВЕШТАЈ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО И МЕ- ТОХИЈУ ОД 3. СЕПТЕМБРА 1943. ДЕЛЕГАТУ ВРХОВНОГ ШТАБА И ЦЕНТРАЛНОГ КОМИТЕТА СВЕТОЗАРУ ВУКМА- НОВИБУ ТЕМПУ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ У ОБЛАСТИ*

Драги друже Темпо,²

Твоје писмо³ упућено преко Скуп.⁴ Гд. ш.⁵ примили смо прије пет дана. Твоја писма од 25/У1Р и Ц/УШ⁷ примили смо јуче, те пошто се данас указа могућност да преко Скуп. одговоримо одмах, то чинимо, премда овај извештај неће бити потпун, јер услед *брзине* одласка курира нијесмо били

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 476, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/524—527.

² Светозар Вукмановић Темпо, делегат Врховног штаба НОВ и ПОЈ, налазио се у то време у Македонији, па је и веза са Обласним комитетом КПЈ за Коово и Метохију ишла преко Скопља и Главног штаба Македоније.

³ Види том II, књ. 10, док. бр. 45.

⁴ Скопља

⁵ Главном штабу (НОВ и ПО Македоније)

⁶ У томе писму друг Темпо обавештава Обласни комитет о договору са Главним штабом НОВ Албаније о заједничким напорима да се шиптарске масе придобију за народноослободилачку борбу (види том II, књ. 10, док. бр. 53).

⁷ Писмо садржи директиве за формирање партизанских одреда на Космету, за састав и рад Главног штаба и за успостављање чврстих веза (види том II, књ. 10, док. бр. 72).

у могућности о свему дискутовати, те углавном изнијећемо ситуацију, стање парт.[ијских] организација и питање пребацивања људства и сл.⁸

Видимо да још није био примио наше опширно писмо од 15 јула⁹ али се надамо да ћеш до сада бити примио јер нам из Скуп. јављају да са тобом сада имају редовну и добру везу. Из њега ћеш видети ситуацију која се углавном није промијенила иако је само стање и наш положај у извесним стварима побољшан. Издали смо проглас ОКОМ-а¹⁰ и проглас Гл. штаба¹¹ а такође и лист који се сада зове „Слобода“ а које га ти као и прогласе шаљемо иако смо преко Скуп. раније прогласе послали. Из њих ћеш видети ситуацију као и рећи нам вреди ли то што. Ми смо све то радили на брзину јер смо једновремено добили нешто тек. материјала и радио, па чим смо чули какво је стање и ситуација на фронту издали смо. Проглас ОК је растурен 20 прош. мј. а Гл. ш. 27 прош. мј. Из Урош.[евца] нам јављају да је проглас ОК имао јак одјек, бољи него и један до сада, изгледа да је ишироко продро. Такође ће сигурно бити добро растурен [и проглас] Гл. ш. Свим организацијама смо послали израћен скоро довољан број примерака, тако да не морају чекати да се умножава. И прогласе и лист смо радили на оба језика, али само одвојено, с једне стране ради шпарања хартије, а с друге ради бољег пријема у шип. масе. Лист смо послали, тј. умножили српски у 300 комада. О свим недостацима одмах нам јави као и оно што не вреди, а нарочито за лист јер ћемо одмах почети са спремањем другог броја.

Политичка ситуација. Окупаторске снаге систематски настављају над српским живљем терор, пљачку, интернирање и убијање, уз помоћ шип. војске, вулнетара и милиције. Нарочито је терор јак и сталан у срезовима Косова, тј. свуд онамо иод италијанском окупацијом, где има српских села или живља. Прирећују праве хајке против комуниста где предњачи нова шип. војска и карабињери, против Срба јер њих све сматрају комунистима. Навешћемо неколико случајева како се врше претреси, напр.: У Приштини (варош) — војска, милиција, вулнетари и карабињери распо-

⁸ Директиве делегата Врховног штаба Светозара Вукмановића Темпа, од 11. августа 1943, налагала је да се, у циљу бржег стварања партизанских одреда, врши пребацивање људи с Косова у правцу Тулара (Јабланица) где је била база Прве, и из Метохије у правцу Малесије, где је била база Друге оперативне зоне Космета.

⁹ Редакција није могла пронаћи писмо.

¹⁰ Види док. бр. 44.

¹¹ Види док. бр. 46.

реде ее у групе, а претходно нареде да нико од Срба не сме да излази из кућа. Отпочне претрес свих српских кућа без изузетака. При претресу млате, прекопавају и често руше зидове. Ако не могу ништа наћи подметну фишек. меткова и сл. те је то довољно да воде у затвор а кућу пљачком опусте. У једну кућу где заврше претрес наилази друга група, па трећа, четврта и тако по седам разних група и тако опљачкају да последња група нема ништа да опљачка. Излаз у варош за Србе је ограничен. Група од 3 и више Срба не сме се наћи у једној кући а камо ли у улици. У селима је много страшније, јер поред премлаћивања и иљачки практикују и убијања. Дешава се на пример да дође та полициска банда ноћу у село и позове све сељаке пред једном кућом па нареди да сви донесу по једну пушку. Међутим оружја нема јер је оно прикупљено прошле зиме, и они еами то знају, али њихов је то циљ пљачка, зато они приморају сељаке да од њих купују пушке да би их предали. Ко нема новац тај пушку може „купити“ за стоку. У свим селима премлаћених и изломљених руку и ногу је колико год хоћеш. Сељак не може ићи из села у село, а села се чувају и дању и ноћу. Странцу је немогуће доћи у село, јер и ако би успео ноћу да се провуче до куће, нико не сме да прими. Дешава се често да саме те банде и чувари провоцирају на тај начин што дођу у близину села, договоре се коју ће кућу да опљачкају, па онда почну да вичу иу!, пуцају као да су тобоже приметили да је неки комуниста, иартизан или четник ушао у кућу. Тада они претресају, премлате, ухапсе и главно што је за њих — опљачкају или уцене ухапшеног са великом сумом тако да је породица приморана да га откупљује. Методи пљачке, терора су нечувени. Ово је унеколико појачало долазак и хватање неких Дражиних официра. Још фали масовни покољ. Народ је ненаоружан. Излаза из ситуације без одреда који би их прихватио негде близу нема. Све ово окупатор форсира да би шип. масе и даље држао у заблуди о спољној ситуацији. Маса људи је отишла у Кукс на рад, с намером да се прикључи неком одреду а да избегне терор. У оваквој ситуацији рад је скоро немогућ, али ипак политички се ради и масе су већином под нашим утицајем и одлазак у одред је отежан.

Стање код шип. маса у последње време је у знаку промене расположења у вези са ситуацијом на фронтима. Углавном хвата их страх, видећи слабоет фашизма који срља у пропаст, од освете за почињена недела од стране шип. банди. Кадар који би могао да ради у овом случају нема, главни кадар, тј. неколико људи Шиптара који су мо-

гли радити пали су или су илегалци. Поред тога ово мало кадра на терену је слабо, како теоретски тако и духовно, јер су плашљиви и не смеју да раде пошто окупатор енергично удара по сваком оном Шиптару кога приметити или само осети да ради. Као што смо раније писали, у Приштини, одакле потиче највећи терор, остали смо без иједног члана Партије Шиптара и тако утицај међу шип. масама је никакав. Извесне успехе међу Шиптарима у последње време постигла је орга.[низација] у Урош.[евцу] и у Приз.[рену] у граду.

Углавном оваква ситуација на Космету а с обзиром на фронт захтева у првом реду рад шип. кадра и барем једног јаког шип. одреда који би наш пропагандни материјал акционо допуњавао и тако извршио код шип. маса извесну промјену. Наиме, ако би шип. одред задао два три пут јак удар окупатору, онда би се и стање мењало, Шиптари желе да виде снагу. За такве акције потребан је јачи одред, напр. од сто људи одлучних и пожртвованих. Такав одред пореметио би Аосадашње планове реакције и окупатор би био приморан да пред масама открије право лице јер би морао ударити по Шиптарима. Такав одред би омогућио лакшу мобилизацију Срба и њихово пребацивање у одред. За сада реакција удара само по Србима, иначе скоро је са шип. комунист. ликвидирано.

Иако је овако тешка ситуација, ипак у последње време стање се код нас поправило у односу на писмо од 15 јула. Направили смо продор и формирали парторгу у неколико села у подножју Шаре на мак. територији и на тај начин неколико обезбедили исхрану одреда. Из Пећи после првог неуспеха извлачења људства повучена је једна чета од 15—20 људи, сада се налази на терену Плав—Малеесија. Прво повлачење људства из Пећи неуспело је и у сукобу са милицијом погинула су три друга. Пребацили смо другове за штаб Кос. зоне пре месец и по дана и сада се тамо налазе и раде за пребацивање људства са Косова и Тречке. Стигао је Фадиљ¹² и Ненад.¹³ Издали смо проглас ОК и Гл. штаба као и лист који се сада зове „Слобода“. Набављамо технички материјал из Скопља а такође смо набавили и радио, према да се после осам дана покварио у току емисије, али смо га одмах послали и очекујемо га кроз два дана. Сада после ду-

¹² Фадил Хоца. Он је тада био командант Главног штаба НОВ и ПО Косова и Метохије.

¹³ Бошко Чакић Ненад. Он је у то време био политички комесар Главног штаба НОВ и ПО Косова и Метохије. Умро је у Београду 10. септембра 1967, године.

гог рада имамо везе са Ск.[опљем], Скадром, Тет,[овом], Плавом и Јаб.[ланицом] као и са свим месним органима. Радимо на успоставу везе са ОК Леск. и Врање. Синоћ смо добили извештаје да је на Косово стигао један курир из Јаб. за нас ради организовања пребацивања људства за Јаб.

Одмах када смо успели да пребацимо друга к-та упутили су се и Алија¹⁴ и инструктор из Мит.[ровице] који су после 20 дана стигли у одред. Сви предвиђени за штаб зоне су на хместу, тј. са Јабланичким одредом. Али иако су они тамо, услед великих снага дражиноваца и борби тамо нема се за сада могућности за пребацивање. Баш јуче смо добили писмо од друга нач. штаба те наводимо нешто из његовог писма: „Како се реакција — дражинци — била у задње време веома оснажила, организовала и концентрисала у Горњој Јабланици, стварајући тако везу преко планинског масива Коп.—Косаница—Оруглица, то је Први моравски одред организовао први покушај војничког продирања у ове крајеве. Но како су на том терену сконцентрисали и многе одреде из средње Србије и како их је помагало становништво, наш напад од 26. VII. није могао потпуно успети, те смо се повукли у наше базе у Гајтан пл. Добивши унеколико тиме морално, дражинци су организовали генерални напад на нас кренувши све снаге са којима су могли располагати у читавим овим крајевима. Борбе су вођене више Гајтана и у планинама од 5—13. VIII. Задњих дана је била одлучна борба која се завршила катастрофално по дражинце. Њихови укупни губици у мртвима за све време износе до 50 људи, међу којима и неколико официра од којих и к-т др Николић. Запленили смо поред осталог један минобацач тешки и један лаки митраљез, једну противавионску пушку, пет машингевера и неколико коња са муницијом, спремом и санит. материјалом. Запленили смо драгоцену архиву једног њиховог штаба корпуса као и 15 енглеских златних фунти. Ми смо имали у тим борбама 7 мртвих и рањених.

Наш неуспех да освојимо терен Г. Јб. онемогућио нам је организовање базе у истој сходно наредби др. Темпа. Но њихов задњи пораз има врло далекосежних политичких последица у читавом овом крају, које се још не могу предвидети. Како ће се сада вршити поновна диференцијација снага и утицаја на [народ] не можемо сада оценити, но у сваком случају нама је без знатно већих снага немогуће завладати тереном Г. Јаб.

¹⁴ Али Шукрија

Друг Ал. је стигао после др. О.,¹⁵ а ја сам стављен на расположење њима, те смо сместа конституисали штаб и приступили могућем раду, који је за сад доста ограничен. У извештајима које смо вам послали нагласили смо следеће: да је једина могућа веза за пребацивање већих група овамо Кукавица — Ц. Трава — Козјак — Карадаг — Шара те смо тим путем и послали курире. Реакција је овде врло јака, нарочито са разлога што сваке друге или треће ноћи добијају спрему авионима, вежу масе уз себе са једне стране материјалном користи а са друге стране лажима да су само они са савезницима. Но ипак је расположење маса на нашој страни, те ће војнички и политички рад бити појачан формирањем ударне бригаде, које ће се простирати у великом простору . . ."

Они су тражили нове директиве а ми смо им одмах одговорили да раде на пребацивању људства из Трепче и са Косова, одакле се може мобилисати велики број.

На Шари ситуација, као што рекосмо, поправила се. Одред им има двије чете са 44 борца. Питање акција врло је тугаљиво јер нема згодног пута за то. Радимо на испитивању могућности за акције око Тетова. Наиад на карауле које су после ранијег напада појачане је отежан а и ради тога што су Бугари подигли много нових у близини талијанских караула.

Чета која је заробљена у срезу драгашком скоро се предала јер су снаге које су их нападе биле врло мале. Тако и они из затвора признају и описујући догађај кажу: „Тако смо издали народно-ослободилачку борбу..“ Овај догађај је нас јако погодио јер је ту била већина Шиптара а у њима смо јако сиромашни. Малесијски одред, појачан са 15 људи из Пећи, сада броји 45 људи. Њима смо поставили да организују и изводе акције на путевима: Пећ — Андр., Пећ — Бак., Пећ — Рожаје. Али ево 2 дана нема ништа од њих. Мићо¹⁶ нам је писао о томе да је у Црној Гори четничка банда скоро ликвидирана и да је НОВЈ извршила мобилизацију тако да је у партизане отишло много људи а само из Андријевачког среза 150. На терену Ц. Г. остала су 2 батаљона из црногорских бригада и Санџачке бригаде са задатком да очисте Васојсвиће и Санџак. Један од тих батаљона сада је у Јелбвици и последњих дана убили су 40 четника. Мићо јавља да су му писали из Плава да је НОВЈ при-

¹⁵ Реч је о народном хероју Милану Зечару Обрену.

¹⁶ Народни херој Милош Гилић Мићо. Види док. бр. 43.

зната као савезник четврти у борби против фашизма, а Тито као њен командант. Уводе се чииови. С. Оровић је генерал-лајтнант а Пеко генералмајор. Савезничка мисија од 2 енглеска, 2 америчка и 2 југословенска официра стигли су кад су наши били у Жабљаку а еовјетска се није тога дана спустила а после сигурно јест.

Организационо стање код нас је овако: Пећ 40, Бак. 10, Ораховац 10, Призрен 25, Трепча 61, Подујево 4, Митровица 8, Приштина 150, Урошевац 70, Гњилане нема прегледа, Сиринић 4 (распуштена орга), Шареки одред 21, Малесијски одред 18, у Јаб. 3.

Сада је пред нама главни задатак прихватити људство за одред а у првом реду за Јабл. Али пошто се услед ситуације тамо не може, ми ћемо постепено позивати људе у одред па их пребацити за Ц. Гору преко Малесије или у правцу Кичева и Дебра. Ради чега је потребно да нам преко другова омогућиш да можемо тамо упућивати ради снабдевања и наоружања путем акција, па по потреби се пребацивали и на друге терене. Све ово зависи у многоне од доласка тих чета из Албаније. За то је потребно да оне што пре дођу а такође и другови које је одобрио ЦК. Ми ћемо по њиховом доласку направити план према ситуацији, отпочети рад. Ово ће нам омогућити и прихватање Срба у одред које на друга начин не можемо извући.

У вези са одлуком Г. штаба А.[лбаније] о заједничком раду на подизању шип. маса на Косову и одашиљању у том циљу 2 чете наглашавамо да је и то мала снага према ситуацији и расположењу на Космету. Ради тога, ако се хоће подићи народ Космета, потребно је да бар са једном јачом јединицом од 200 људи и са нашим снагама извршимо један напад а ту захватимо првенствено Качаник и пут Призрен — Скадар. Таква јединица би за врло кратко време постигла велики успех и прилив бораца а у исто време и омогућила даље вођење партизанеког ратовања на Космету. Ова јединица могла би после кратког времена да се врати. Са овим акцијама ослободили би и прихватили у одред велики број радника из Кукса и околине који то очекују. Ово нагласити и шип. одредима који пођу у том правцу. Веза преко Скопља ће бити. Сада не можемо послати директно него нам р.[адио] стан.[ицу] пошаљи на Тетово и ми ћемо послати тереном. За твој долазак јави нам унапред да бих могао позвати људе а мислимо да ћеш се ти морати другим путем да пребациш за Србију јер је овамо врло тешко. Матери-

јале ћемо слати Албанији и Маке. редовно. „Слободу“ мислимо издавати 16 — дневпо, зато нам пиши што пре о твојим запажањима и предлозима. Са Космета је отишао у војску приличан број Срба који би се радо прикључили одреду, те за то напоменути ЦК-а а ми ћемо поелати адресе. Повезали смо се са доктором Р. Г., не знам шта ћемо са њим, а кад би хтео радити користио би нам доста у месту где се налази јер тамо нема скоро ништа. У Вучитрну се налази неки друг који каже да је био на слободној тер., тражи везу са тобом. Илегално име му је Лало, а син је директора уч. школе у Скопљу, те нам јави по том питању.

Ово све пишемо на брзину да би га могли одмах послати пошто курир одмах иде, у противном би чекали неколико дана.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

3. IX. 1943 године
Положај

БР. 46

ПРОГЛАС ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОСОВА И МЕТОХИЈЕ ОД 9. СЕПТЕМБРА 1943. ПОВОДОМ КАПИТУЛАЦИЈЕ ФАШИСТИЧКЕ ИТАЛИЈЕ¹

НАРОДИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

Фашистичка Италија је пропала. Ни маневар Емануела, ни војна диктатура Бадоља, ни помоћ крволочних немачких хорди, није могла дасе супротстави неисцрпним силама наших великих савезника СССР, Енглеске и Америке. Јуначка савезничка англо-америчка војска данас маршира Италијом и преузима постепено војничке снаге Италије. —

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 922, к. 17, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/528. Примерак на албанском језику у Архиву ИРПС у Београду, рег. бр. 2446.

По окупираним земљама Италије беже главом без обзира. Поробљенци народи одузимају оружје од дезорганизованих италијанских војника да њиме извојују елободу какву сами желе. На источном фронту херојска Црвена армија јури немачке зверове и ослобађа стотине градова и индустријских центара. — Народно-ослободилачке војске поробљених народа ослобођавају стопу по стопу своје земље. Налазимо се на прагу општег устанка поробљених народа. Данас свуда пуца осветничка пушка поробљених, угњетених и опљачканих народа. Почео је дан народног суда, нек страхују крволочи, фашисти, милицајци, четници и др. багра—издајце народа. Нигде у свету неће бити рупе у коју би се могли сакрити.

ШИПТАРИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

Мусолинијева и Емануелова Италија предала се без услова. Војничке силе наших савезника преузеле су војне снаге Италије. Фашистички главари изводе се пред народни суд да положи рачун за сва зверства која су починили над поробљеним и угњетеним народима. — V Шћипнији² већ букти општи народни устанак. Издајце шиптарског народа почеле су да беже у Космет да би спасили своје прљаве главе, да би вас варали са Хитлеровим пропагандама. Али знајте да оно што је снашло Мусолинија и фашистичку Италију, брзо ће стићи Хитлера и нацистичку Немачку. — Крволочне Хитлерове и бугарске банде намеравају да замене италијанског окупатора и тиме донесу још црње ропство и гору несрећу нашем крају, да нас баце у братоубилачку борбу и да нам опљачкају и последњи залогај хлеба. Четници оштре каме и уз помоћ крволочних Шваба намеравају да дођу и претворе наш крај у касапницу. Будите обазриви и не дајте да вас преваре. Не слушајте издајце шиптарског народа који су вас до данас варали. Знајте да су Немци, Бугари и четници Драже и Недића ваши непријатељи а партизани једини браниоци ваше слободе. — Пођите путем ваше браће у Шћипнији. Формирајте народно-ослободилачке одборе. Идите у партизанско-добровољачке чете, формирајте батаљоне и браните своја огњишта од немачких, бугарских и четничких крволока.

Из попаљених дућана у Пећи, кућа у Баковици и изгорелих људи у њима диже се глас који вапије за осветом.

² Албанији

Крв Емина,³ Рамиз Садика,⁴ Мазлом Кпуске,¹ Мусе Заима,⁶ Кадри Дергута,⁷ Кољс- и других тражи освету. Тражи да се борите за слободу народа. Дижите се, јунаци, нема шта да чекате. Не дирајте Србе и Црногорце, него сложено са њима удрице Немце, Бугаре и четнике.

ОФИЦИРИ, ПОДОФИЦИРИ, ВОЈНИЦИ И ЖАНДАРМИ!

Не губите ни један минут, него разоружавајте Италијане. Уједините се са партизанским четама нашега краја и формирајте нове. Данас или никад треба да покажете своју љубав према народу, према слободи. Не дирајте Србе и Црногорце, већ се заједнички с њима борите. Не препуштајте земљу Немцима, Бугарима и четницима.

СРБИ И ЦРНОГОРЦИ!

Дан нашег спасења од фашистичких насиља дошао је. Уједините се са Шиптарима. Формирајте заједничке народно-ослободилачке одборе. Идите у партизанске чете и стварајте нове заједничке. Помажите Шиптаре који се боре против заједничких непријатеља. И тако на делу докажете да желите стварно истинско братство са Шиптарима.

НАРОДИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

Не губите ни један минут. Разоружавајте Италијане. Не дајте да из нашег краја оде ни једна пушка — ни један метак. Наоружавајте се сами и организујте народну власт кроз заједничке народно-ослободилачке одборе и партизанске чете. Уништавајте све трагове фашистичког уређења. Браните и ослобођавајте земљу од немачких, бугарских крволока и народних издајица. Знајте да се слобода може

³ Народни херој Емин Дураку

⁴ Народни херој Рамиз Садику

⁵ Мазлом Кпуска (из Баковице), комесар партизанске чете „Бајрам Цури“. Стрелили су га фашисти у лето 1943. у Ландовици.

⁶ Муса Зајми (из Баковице), заменик политичког комесара НОП одреда „Емин Дураку“. Погинуо је 26. априла 1943, код с. Ливоча, близу Гњилана, у борби против италијанских фашиста.

⁷ Кадри Дергути (из Ораховца), мајор албанске квислиншке војске; иначе припадник НОП-а. Фашисти су га у лето 1943. отровали у болници.

⁸ Кољ Бонај, партијски радник у Приштини, а затим у Пећи, где су га Немци мучки убили на улици.

извојевати само крвљу. У борбу, браћо, да истерамо освајаче и извојујемо праву слободу.

Живели наши моћни савезници СССР, Енглеска и Америка!

Живело јединство народа Космета у борби против угњетача!

**Смрт немачким, бугарским и четничким крвницима!
Смрт народним издајцима и петоколонашима!**

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ
Командант,
Фадил Хоџа

9 септембра 1943 г.
Положај

БР. 47

ИЗВЕШТАЈ ДЕЛЕГАТА ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОД 26. СЕПТЕМБРА 1943. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ У ДРУГОЈ ОПЕРАТИВНОЈ ЗОНИ И О СТАЊУ И РАДУ ПАРТИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ У МЕТОХИЈИ'

Драги другови,

Данас сам добио писмо које је писао Блини² друговима Патрији,³ Стапију⁴ и Барлију⁵ у вези образовања једног окружног руководства за Метохију. У вези са овим сам раније добио једно писмо од друга Рада⁶ и на основу њега сам и радио. Писма Блинија су од 16. и 21. IX 1943. године.

¹ Оригинал (писан хемијском оловком, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 141, к. 7, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/719—725.

² Фадил Хоџа Блини

³ Цавид Нимани Патрија

⁴ Исмет Шаџири Стапи

⁵ Имер Пуља Барли

⁶ Павле Јовићевић Раде. Тада је био секретар Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију.

Блини пише да треба урадити оно што смо ми већ делимично урадили. Ми смо према писму друга Рада а и самоиницијативно одржали састанак на коме смо били ја, као делегат Обласног за овај терен, Стапи, Барли, Шеф⁷ и Земра.⁸ Ту смо основали Биро округа метохијског. На састанку нас петорице донијели смо одлуку да треба позвати и Патрију и на тај начин основати Окружни комитет за округ метохијски који би имао овај терен: Пећ, Рожај, Исток, Дреницу, Тутин, Баковицу, Ораховац, Призрен, Суву Реку и АР^{аг}аш- Секретар политички је Стапи, организациони друг Шеф а чланови Барли и Земра, а сад ће бити и друг Патрија. Истовремено ће Патрија бити политички секретар МК Призрена, Барли Баковице и Земра Пећи. Земра ће бити и одговоран за омладину читавог округа. Ја ћу се редовно налазити уз њих и помагати их у раду. Аруг Стапи и Шеф после извесног времена увијек ће се заједно налазити а по могућности и ја ћу бити са њима кад то интереси рада буду захтијевали и кад будем могао оД чете. Укратко ћу вам изнијети стање пећке и ћаквичке организације. У Баковици услед велике реакције која је досад владала био је замро сваки рад. Другови одговорни за рад, Гури⁹ и Барли, отишли су са терена — не предавши ни оно што је иза реакције остало. МК, тј. другови у њему били су сасвим неискусни тако да нису могли ништа активније да раде. Сам секретар МК друг Бесник¹⁰ је човек који уопште не познаје нашу Партију и не зна шта је Партија и он није могао ни друге потерати да раде. Од чланова МК најуздигнутија је била другарица Фатима,¹¹ за коју ви сами знате колико је могла радити и колико је знала. Сад услед новостворене ситуације реакција је мало попустила и ми смо сишли у град, тј. ја, Стапи и Барли.

Организовали смо МК и то овако: секретар Барли, организациони и одговоран за технику друг Барли, чланови Бесник, одговоран за НО одборе, Гега,¹² за војску, и Тели,¹³ за омладину. Овакав састав МК ја а и сви из ОК се слажемо да ће бити добар и да ће много моћи да да. Одржали смо ја и Стапи неколико састанака са партијским активистима на којима смо објаснили значај и улогу Партије у данашњој борби, као и линију НОБ-е. Пошто су чланови

⁷ Мишо Мићковић Шеф

⁸ Аљуш Гаши Земра

⁹ Цевдет Хамза Гури

¹⁰ Хамди Шеху Бесник

¹¹ Катица Брајовић Фатима

¹² Муса Реџепа Гега

¹³ Фаик Прути Тели

млади и неискусни, одлучили су да се одржи курс на коме ће се прорадити укратко дужности члана Партије, национално питање и његов значај у данашњој борби, као и остали најпотребнији материјал. Исто смо одлучили да Барли иде на све састанке МК и Партије и омладине, све докле не буде омладина могла сама да ради. Исто тако смо одлучили: чести обилазак партијских ћелија ради уздизања. Ово смо одлучили ради тога што партијско чланство углавном стоји слабо са познавањем парт. линије и општег рада. На састанку смо одлучили да се продужи са ширим конференцијама са којим ће имати да изађе НО за Баковицу.

Пошто се и пећка организација налази у истом стању, тј. можда и у горем, одлучили смо да тамо као помоћ за кратко вријеме идемо ја и Стапи и да обиђемо, ако можемо, Исток, Ракош и Дреницу. Пећка организација има на броју и омладину и Партију али они нијесу у стању, сем неколико другова, ни конференције честито одржати. Ми ћемо покушати, а и успјет ћемо у томе, да држимо конференције и да створимо НО одбор. Исто ћемо урадити и у Истоку и Дреници и кад све те одборе створимо онда ћемо заказати конференцију за одбор читавог округа, у што ћемо вјерујем успјети. О састанку одбора ћемо вам јавити да би дошао неко из одбора Шипније као и од вас, тј. Блини, ако буде могао. Што се тиче пећке организације писат ћемо вам из Пећи. Сви смо убијеђени да ће овакав рад уродити плодом и да ће се убрзо осетити резултати рада. Друга Шефа ћемо да пошаљемо у Ораховац да тамо среди организацију и створи по могућности МК.

Што се тиче војске стојимо овако. Штаб зоне¹⁴ нијесмо још организовали зато што још нијесмо могли наћи људе за њега. Хасан Круезију не пристаје, али чим дође Џевдет Дода, ако за то не наћемо згоднију личност, њега ћемо за команданта. Имамо сем Малесора¹⁵ 20 партизана. Одлучили смо да 4 из Призрена поведемо у чету и 10 из Пећи те ћемо тако сем Малесора имати 34 партизана. Они ће бити чета која ће крстарити по селима ради пропагандног рада и организовања нарбда. Акције за сада још не можемо извести јер народ не стоји на те позиције, јако се плаши Немаца и мало јачи терор би нас збацио са овог терена, који

¹⁴ Односи се на Штаб Друге (Метохијске) оперативне зоне Космета (види том II, књ. 10, док. бр. 138).

¹⁵ и 1в Група Малесора, окупљена око Рам Мује, била је против окупатора и сарађивала с партизанима, али је остала на својим националистичким позицијама. Пошто се није хтела да потчини Главном штабу НОВ и ПО Космета, дошло је до обрачуна с њом.

политички још није припремљен. Гледат ћемо да ее са свих терена изврши мобилизација људства за војску и то у првом реду наоружаних Шиптара. Ја сам убијећен да ћемо за кратко време имати јаку чету и добро организовану. Малесоре, како оне који су са Рам Мујом¹⁸ тако и оне са Пачом,¹⁷ пустили смо да иду за Бајрам кући и да се онда врате овамо да би на тај начин пошли као снага кроз сва села. Ми наступамо а тако ћемо и наступати као народноослободилачка војска. Сада идемо без петокраке пошто још народ не схвата све то. До сада смо уопште у раду били врло еластични и гледат ћемо да овако и продужимо и зато вјерујем да ћемо имати успјеха. Намил¹⁸ ће за сада бити командир чете мада је врло слаб физички, што му много смета у раду. Ја мислим да би Ељхами¹⁹ требао да дође овамо, јер би нам користио као комесар чете. Што се тиче НО одбора ми смо у правцу тога већ радили и урадили смо ово. Одржане су ове конференције: у Баковици конференција од 15 поштених грађана и за 27. IX заказана је шира конференција са које има да изађе НО одбор, тј. најпоште-није људе ћемо узети у одбор. Исто тако у Пећи је држана конференција од 34 човека који су пристали на линију борбе и од којих ће имати да се створи одбор. У Пећи је још одржан састанак са свим интелектуалцима и они су пристали да раде на линији НОБ-е. Ми смо у свим местима пронашли по некога преко кога ћемо сазивати конференцију. Данашња ситуација нам тако иде на руку, тако да скоро све политичке личности, чак до крајње деснице, траже од нас објашњење за излаз из ситуације. Ја и Стапи смо скоро постали политички обавештајни биро где су се до сад сакупљале све политичке фигуре из свих партија. Ми ћемо гледати да будемо што еластичнији и што активнији. Ни дан ни ноћ нећемо спавати да би се што боље користила ова ситуација.

Кратко ћу вам рећи и о политичкој ситуацији на терену. Народ види да се ближи пад и Њемачке. Народ се плаши повратка старе Југославије и данас се пита шта да ради.

Балисти који су пропали са својом политиком у Шипнији почели су да долазе овде а то су Фаик Куку и компанија и они хоће да врше разорну политику. Ми смо их почели раскринкавати и народу објашњавати ко су и шта су. Као што њихова политика не налази мјеста у народу тако

¹⁷ Шабан Хаџија Пачи

¹⁸ Иамил Бровина Бујку

¹⁹ Ељхами Нимани

ни они који су организовали конгрес у Призрену.²⁰ Овде сам изнео ситуацију у Пећи и Баковици а данас сам поручио за Патрију да и са њим дискутујемо и поставимо задатке у вези са данашњом ситуацијом.

Технику ћемо овако удесити. Створит ћемо заједничку технику за читав округ. У свако мјесто ћемо оставити ио једну пресу, двије машине (српску и шиптарску) и један радио. Ово ће бити за вијести свакодневне у сваком мјесту. Остали сав материјал ћемо централизовати у једно мјесто и гледат ћемо да буде у средину — ту ће бити неколико српских, неколико шиптарских машина као и неколико преса са једним или два полиграфа. Исто тако ћемо одредити два друга која ће радити само на техници. Гледат ћемо да технику оспособимо да ради и издаје брошуре, прогласе па и неки лист. Дале су све три организације 50 наполеона за куповину материјала за технику. Имамо и два радија на батерије као и три на струју. Можда је писмо без довољно везе али сам га писао на брзину и други пут ћу га писати дуже.

Земра је легалан. Дошли су из затвора приличан број људи и они су већ организовани да раде. Они су нам донели вијести да су се из затвора као и из логора ослободили сви наши људи и да ће они који нијесу дошли доћи организовани као војска.²¹ Мени се чини да, како ови кажу, они ће се упутити према Шари. Ја сам мишљења да би много боље било да дођу овамо пошто је тамо велика реакци-

²⁰ Односи се на Другу призренску лигу (види док. бр. 55).

²¹ После капитулације Италије, од људства које је с Косова и Метохије интернирано у логоре у Албанији, створане су нове партизанске јединице. Тако је средином септембра 1943, у с. Извору, код Кичева од политичких затвореника који су били у логору „Герман“ крај Буреља, у Албанији, створен 1. косовско-метохијски батаљон „Рамиз Садику“, а у исто време, на пл. Дајти (Албанија), од оних који су били у логору „Порто Романо“, код Драча, створен је 2. косовско-метохијски батаљон „Боро Вукмировић“. Овим батаљонима је прикључено и људство из дотадањег Шарпланинског НОП одреда (види док. бр. 32, напомену бр. 5). Приликом формирања 1. македонско-косовске бригаде, 11. новембра 1943. ова два батаљона су ушла у њен састав као 3.-и 4. батаљон.

До краја 1943. године формирана су још два косовска партизанска батаљона на територији јужне Србије, од људства које је пристизало с територије Космета и од групе затвореника који су побегли из логора Понца у Италији.

Средином септембра је и на терену Малесије формиран партизански батаљон „Бајрам Џури“, од дотадање истоимене чете.

Тако је Главни штаб НОВ и ПО Космета у јесен 1943. имао укупно 5 батаљона, састављених од бораца ове области, али су се сви налазили ван територије области (види том II, књ. 10, док. бр. 161; Војноисторијски гласник, 1963, бр. 6, стр. 111).

ја, а овамо ћемо моћи прије створити базе и зато. ако сте истог мишљења, пошаљите кад стигну један дио овамо, ако не и све.

Џафер Вокши није дошао, ни други, зато ћемо писати писмо у Шипнију да нам га пошаљу као и још неке.²² — Бију²³ као и Иксија²⁴ смо послали у Вокшу, мислимо да ћемо тамо створити базу за ОК и Штаб зоне.

Иксија нијесмо узели у комбинацију за ОК иако писаше Блини јер смо организацију извршили на основу ситуације овамо и стања партије.

Пишите што чешће и ако није тамо реакција, добро би било да се нађете ближе терена јер су кадрови млади свуда и нема ко руководити, а поготово нема ко да се појави пред масама, зато би било потребно нарочито на Косову да се појавите, да не остајете изоловани од организације. Дајем неке предлоге: Да се промијени име на шиптарском Метохије у „Равши Дукаћини“ јер га тако и народ зове и каже да је Метохија српско име. Исто тако треба подвући свим руководиоцима да нагласе да се питање Косова и Метохије може ријешити једино са пушком у руци и у споразуму НО одбора Космета са НО-има Југославије и Шипније. Ово се питање решава онда када се буде чуо глас Космета и кад се Космет покаже као снага у борби против фашизма.²⁵ Организацијама треба нагласити да се добро проконтролише да ли су схватили чланови писмо друга Темпа,²⁶ јер смо из праксе видели да овде нијесу били схватили линију и писмо.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

25. IX 43. год.

Селим²⁷

Положај

Драги другови, овом писму додајемо још ово. Ми смо, односно ја и Стапи, написали једно писмо у Албанију друговима на адресу „доктора“ да нам пошаљу неке људе оту-

²² Види додаток писма на крају овог документа.

²³ Сабрије Вокши Бија. Тада је била руководилац организације АФЖ у Баковици.

²⁴ Редакција није могла да установи на кога се мисли.

²⁵ Одговор на то питање дао је Централни комитет КПЈ у свом писму од 28. марта 1944 (види док. бр. 104).

²⁶ Види том II, књ. 9, док. бр. 83.

²⁷ Народни херој Милош Гилић (Мићо) Селим

да, тј. оне за које ете нам већ писали да им је одобрено да дођу. Тражили смо: Џафер Вокшу, Мехмет Хоџу, Тафиљ Бољетина, Шпен Дегу, Марк Алија и још неке ако они нађу за сходно. Казали смо им ситуацију овде и у вези са том ситуацијом тражили смо и војничку помоћ од њих не рачунајући ту оне што су из логора побегли.

Исто тако смо тражили ако могу да пошаљу кад им будемо тражили, тј. чим се укаже потреба, неког представника НО одбора Шипније ради помоћи при формирању НО одбора овамо код нас.

Исто тако смо писали да би било добро да ако имају везе са другом Темпом, у споразуму са њим издају један проглас за Космет са потписом Антифашистичког већа Југославије и Народноослободилачког одбора Шипније, овакав проглас, ми смо мишљења, користио би много нашем раду и оријентацији маса. Он би сломио сву пропаганду коју шири Бали Комбтар о томе да је Кшили национал Шлиримтар²⁸ продао Косово Југословенима.

Исто тако смо им писали да напишу једно писмо М. Круезију, где ће му указати на ситуацију и потребу борбе.

Писма која нам је скоро написао Блини изгледају као да немате везе међу еобом и као да не познајете терен овамо па ни људе. Ми смо већ удесили ствари за Окружни а он нам пише о нечему што је неизводљиво, тј. да убацимо људе који нијесу за тај посао. Зато ја мислим да у будуће пишете у споразуму а не један једно а други друго. Надамо се да ћемо се скоро видјети и о овим стварима детаљно разговарати као и о неким другим.

Са другарским издравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

26-1X-43

Селим

[Дописано хемијском оловком на шиптарском језику у продужетку оригинала]

²⁸ Национални фронт (ВаИ котМ1аг), чији су припадници познати под именом балисти. Основан је у Албанији после њене капитулације 1939. У почетку је, као платформу, истицао борбу за ослобођење и преуређење државе. Руководство су сачињавали, углавном, барјактари, тј. племенски поглавари и велепоседници. Уколико се разбуктавао народноослободилачки покрет у Албанији и на Космету, тај се фронт све више афирмисао као класни и националистички покрет феудалне олигархије, под окриљем окупатора, против НОП-а, за стварање „Велике Албаније" која би обухватила Космет и један део Црне Горе и западне Македоније. После капитулације Италије он је остао у служби немачких окупатора.

Драги другови,

Селим вам је донекле опширно писао о ситуацији и послу који смо овде почели, за који верујемо да ћемо га свршити и изаћи на крај, како би покрет овамо добио свој прави пут. Писма смо прочитали и деловаћемо у вези са ситуацијом на терену. У сваком случају јавићемо вам о послу и тражићемо директиве. Гледајте да Блини уреди нешто на Косову, нарочито што се тиче Одбора, јер он познаје људе. Рифат Беришу пустили су из затвора и изгледа ми (не знам добро) да је у Дрсници. Блини је потребан овде, јер ми сматрамо да владамо ситуацијом и учинимо нешто, пошто на Косову сем њега међу Шиптарима нема ко осим ако то нису они који су изашли из затвора.

Сада треба да имамо чврсту везу, више него икада, пошто смо потребни једни другима ради контроле посла и ситуације. Учинићемо све што знамо да не би, као до сада, оставили изолован терен.

26-1X43. СФ
СН

Другарске поздраве
Стапи

БР. 48
ПИСМО ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО И МЕ-
ТОХИЈУ ОД 28. СЕПТЕМБРА 1943. МЕСНОМ КОМИТЕТУ
ЗА БАКОВИЦУ О НАЧИНУ УПУБИВАЊА ЛЈУДИ У ПАР-
ТИЗАНСКЕ ОДРЕДЕ¹

МК-у БАКОВИЦА

У вези са падом талијанског окупатора и тиме новонасталој ситуацији као и искуства у погледу очувања кадрова и отпремање бораца за партизанске одреде потребно је у будуће се придржавати следећих директива:

Прво, повољна међународна ситуација, као брзо напредовање Црвене армије на запад, јачање и велики успех НОВЈ, акције Енглеске и Америке у Италији, чини да се мае озбиљно заокрећу ка борбеним позицијама, отвара пред њима перспективу брзог слома фашизма па са тиме и повећава њихову спремност за отворену оружану борбу против окупатора и њихових најамника. Оваква ситуација је створила нове велике могућности за широку мобилизацију бораца за партизанске одреде.

Зато наше чланство и све партиске организације морају још одмах прегнути се на посао око прикупљања бораца и њиховог одашиљања у најближе и најподесније партизанске одреде (као према Плаву, Малесији, Љуми, Шари, Карадагу, Јабланици, Копаонику). Како је коме ближе и могућније, схватајући да је ово данас један од најважнијих ако не и најважнији задатак пред нашом партиском организацијом.

Друго. Пад Италије етворио је код наших непријатеља велику пометњу, немачки окупатор нема снага да хитно успостави ред и власт свуда. Ову пометњу су користили и многобројни наши интернирци и затвореници, како они у Шипнији тако и на Космету, да се ослободе и многи се враћају кућама.² При овоме треба знати да Немци полако ипак успостављају власт и да они располажу са свим подацима и списковима по којима су наши кадрови хапшени и интернирани. Гестапо ће без сумње, чим се мало стабилизује и мобилише V колону, предузети хаишења, терор и стрељања. Из искуства је познато да се гестапо са народ-

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС У^Приштини, рег. бр. 166, к. 35, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр.

² Види док. бр. 47, напомену бр. 21.

ним борцима обрачунава само стрељањем — примењујући свој злочиначки метод таоца и одашиљање у радне логоре. Због овога сви они који су дошли и били ослобођени из затвора и интернације одмах да пређу у нелегалност и да се одмах отпочне са њиховим одашиљањем у партизанске одреде. Уз ово исто тако сви чланови Партије, сви скојевци, партизани по десетинама и поштени борци којима прети опасност од непријатеља треба још сада да живе полулегално и нелегално а да још одмах отпочну да се пребацују у најближе партизанске одреде.

МК попунити са легалним најактивнијим члановима Партије, остављајући по потреби неког од илегалних руководиоца. Иначе на теренима оставити легалне чланове Партије и комунисте за које окупатор не зна као ни његове слуге.

Према томе у будуће се неће примати никакви изговори о немогућности одашиљања људи у одреде *пошто постоје могућности као ни у погледу дозвољавања да наши чланови борци иадају у гестаповске руке.*

При овоме водити рачуна да се при овим пословима одржи највећа конспирација, а да се у одреде одашиље физички способно људство што боље опремљено са оружјем, муницијом, оделом, ћебадима, обућом и другим топлим и потребним стварима, али немање оружја није препрека за неодлазак у одред.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

28 септембар 1943
Положај

Обласни комитет
Комушгстичке партије Југославије
за Космет
Раде³

(М.П.)

³ Павле Јовићевић Раде

ПИСМО СЕКРЕТАРА ОБААСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОД 6. ОКТОБРА 1943. СЕКРЕТАРУ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА ЗА МЕТОХИЈУ О УПУКИВАЊУ ЛУДИ У ПАРТИЗАНСКЕ ЈЕДИНИЦЕ И О НАЧИНУ ФОРМИРАЊА И РАДА ПАРТИЈСКИХ РУКОВОДСТАВА И ОРГАНИЗАЦИЈА НА ТЕРЕНУ¹

Драги друже Стапи,²

Пиемо друга Селима³ и твоје неколико ријечи на њему од 26 прош. мјес. примили смо.⁴ Опширно смо писали другу Селиму за рад, а у исто вријеме одговорили на сва његова питања и читаво писмо. Дакле, из писма се види да нијесте схватили писмо друга Темпа,⁵ као ни наше директиве у потпуности, као и промјену која се морала нужно спровести у нашем раду. Наш рад се мора развијати у два правца и то: рад партизанских одреда и њихове акције, а упоредо са тим најглавнијим радом, рад организације унутра на политичком раду међу масама: популаризација одреда и војске и борбе коју они воде, мобилизација и одашиљање што већег броја другова у одред, рад НО одбора, жена, омладине, издавање вијести и т.д. Да би рад упростили ми смо донијели одлуку да се створи посебно руководство за Метохију и тебе као најискуснијег одредили да са тим форумом радиш. Да би ти могао обављати посао стајаћеш с нама у сталној вези и ако буде потреба ми ћемо поред писама послати на неколико дана једног друга да ви помогне. За сада треба без обзира на оскудицу у искусним друговима формирати односно употпунити ова руководства: Призрен — МК; Ораховац — МК; Бак. — МК; Пећ —

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 653, к. 12, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/508—509.

² Исмет Шаћири Стапи

³ Реч је о народном хероју Милошу Гилићу Мићу (Селиму), делегату Обласног комитета КПЈ за Космет и партијском руководиоцу Друге оперативне зоне.

⁴ Види док. бр. 47.

⁵ Односи се на директивно писмо делегата ЦК КПЈ Светозара Вукмановића Темпа, упућено 15. априла 1943. свим члановима и организацијама КПЈ на Косову и Метохији. Види том II, књ. 9, док. бр. 83.

МК; а поред тога за Пећ етворити Срески комитет јер та организација има и на селу продора и организација. У м. комитете треба да ућу најмање по три друга из града, када се формира Срески комитет онда у њега улазе такође најмање по три друга, и то представници МК и сеоских организација. Дакле, ово исто онако као што је био раније у граду градски партијски актив. Значи сада мјесто градског парт. актива долази МК, т.ј. руководство за град. Инструктори одговорни за даља иродирања и припремања формирања окружних комитета јесу Патрија,⁶ Барли⁷ и Земра.⁸ А у исто вријеме ови улазе и у пленум форума за читаву Метохију, односно Барли у бироу. Онда одговарајућа руководства формирати и за СКОЈ, чији секретари улазе у партијски биро. Значи да треба формирати што прије и СКОЈЕВО руководство за Метохију. Ти ћеш учинити све да ти партијске организације подносе детаљне извештаје по свим линијама сваког 1, 10 и 20 у мјесецу, па на основу тих извештаја ти нама. Ми ћемо шиљати материјале одвојено за сваки МК јер ћемо за сада пошту ми умножавати [па ће] ићи брже. Добро би било да инструктори одмах нађу базе за себе на терену и формирају окружне комитете јер би то олакшало и рад и везу, како сад тако и у тежој ситуацији.⁹

Сада је главно да одмах предузмете да из свих организација пошаљете у одред што више другова, т.ј. да извршите мобилизацију до двије трећине партијаца, скојеваца и партизана у граду и селу. Ситуација захтијева да што брже радимо и стварамо што више одреда, јер иначе не бисмо могли одговорити задацима и дозволили би да наш кадар одводе Њемци у логоре, радове, таоце и т.д. Баш ову ситуацију док је окупатор слаб и несрећен треба мајсторски организовати и створити одреде. У колико се не би могли држати на нашем терену, онда их слати у састав одреда у сусједству: Црној Гори или Шипнији. Вријеме пролази и са тиме не треба ни часа чекати и оклијевати, како је било до сада. У правцу Космета иде Пети корпус,¹⁰

⁶ Цавид Нимани Патрија

⁷ Имер Пуља Барли

⁸ Аљуш Гаши Земра

⁹ О формирању Окружног комитета КПЈ за Метохију види у док. бр. 52.

¹⁰ Односи се на јединице 2. ударног корпуса НОВЈ, јер је у међувремену извршено преименовање корпуса.

већ је заузео Пљевља,¹¹ Бијело Поље¹² и Пријеиоље¹³ и упутио проглас да се све диже на оружје како би се обрачунали са недићевцима и дражићевцима.¹⁴ Треба имати на уму: ако не успијемо да кроз борбу дођемо до јединства, онда ћемо остати да нас народ осуђује. Ми морамо видјети више него народ. Ми морамо знати да данас само борба ће нам донијети успјехе и могућност да се ујединимо и окупимо око нас све масе без обзира на вјеру. Не смије се више насиједати опортунистима, непријатељима, кукавицама и т.д., само борбом се стиче повјерење и указује пут масама, без борбе нема слободе, зато и са оно мало снага што имамо морамо масама показати што смо и зашто се боримо и заиста да се боримо а да не фразирамо. Читав рад око одашиљања људи у одред треба вршити конспиративно и промишљено да се не деси онај шкандал и дјетиња работа као што се недавно десило у Пећи. На грешкама се морамо учити. Мора се учинити све да се и тамо поврати углед Партије, не са тиме што ћемо грешке прикривати него што ћемо у народу отворено признаги грешке јер ће то само бити гаранција да се тако више неће десити. Ни једну ситницу немојте узимати да је ситница, све је за нас важно.

Оно што се десило у Бак. послвије капитулације је у знаку опортунизма и неодлучности. Опортунизам и неодлучност то су два елемента против којих се ми морамо свуда и на сваком мјесту борити, јер без успјешне борбе против тих појава нема успјеха, не смије се радити све оно што моментално хоће масе, него ми идемо и радимо свуда и на сваком мјесту за интересе маса. Маса није борбена, значи треба је довести нашим примјером да буде борбена. Ми морамо дјелима а не фразама указивати пут масама, које ће нас неизбјежно слиједити.

Највећи опортунизам је оставити десет Њемаца у Бак. а партизани ушли у Баковицу. У најмању руку их је требало разоружати. Онда се одред могао повући и на згодном мјесту дочекати оне који дођу да одред траже. Са чиме би оправдали и ће се то до сада десило да партизани улазе у град а десет гестаповаца се шетају градом. Бе се

¹¹ Пљевља су ослободиле јединице 2. пролетерске дивизије 22. септембра 1943. Види књ. 16, док. бр. 35.

¹² Јединице 2. и 3. пролетерске бригаде ушле су у Бијело Поље 29/30. септембра 1943. Види књ. 16, док. бр. 40.

¹³ Пријепоље су ослободиле 2. и 3. пролетерска бригада 25. септембра 1943. Види књ. 16, док. бр. 38.

¹⁴ Мисли се на проглас Главног штаба Санџака од 25. септембра 1943. Види књ. 16, док. бр. 37.

Могуће десити да партизани иду и следе масу која хоће да пљачка. Свуда ће долазе партизани са одушевљењем их народ дочекује, али то није било у Бак., значи маса ћаковачка није била расположена са масом из ...¹⁵ то је један од знакова да ви не следите масе и не радите према њиховом расположењу, сем у том случају ако треба акције. Има доста људи који не воле да им Пети корпус дође и да се побије са Њемцима и четницима, јер ће доцније бити репресалије. Али на то се не гледа, јер коме пријети после акције опасност нека иде са одредом, и баш на тај начин је много бораца дошло у одред. Није фраза него стварност да кроз акције одред се масови. Само Пљевље за 1 дан дало је у народно-ослободилачку војску само Муслимана три стотине. А шта је дала Бак. или шта је одред добио од доласка у Бак. Јест, ситуација је попустила, али не као резултат вашег рада, него је „за све то крива Црвена армија“. Значи са праксом партизанског живота која је до сада била мора се прекинути. Одред мора да се бори, а ви ћете унутра људима на питање шта да се ради у оваквој ситуацији, указивати на одред, јер другог путоказа нема и не може бити.

Ми радимо на стварању одбора за Косово, и у вези са тим већ дуже времена је доље Фадил и још један чл. ОК, зато је потребно то питање које сте и предложили да остварите што прије, како би се одржала конференција зачитаваи Космет.

По пријему овога писма одмах ћеш опширно писати о свему: о политичкој ситуацији и догађајима, организационо стање и пунктови, могућност продирања, НОО, жене, омладина, техника, финансије, агитпроп и т.д.¹⁶ Онда потребно је да одмах метохишко руководство изда проглас на оба језика и растури, а нама пошаље један комад. Проглас треба да буде конкретан. Позив за борбу и одлазак путем народа Југославије и Шипније. Популарисати заједничке акције црногорских и шиптарских партизана у правцу Љеша. Онда популарисати јединство народа Космета и балканских народа уопште. Свима организацијама нагласити да шаљу дописе са свог терена за „Слободу“. Поред тога тражити да поштени националисти пишу чланке, које ћемо ми одмах штампати.

¹³ На том је месту једна реч дописана мастилом, али је нечитка.

¹⁶ Одговор на писмо послат је 18. октобра 1943. Види док. бр. 52.

Кољу¹⁷ и Р.¹⁸ као и Алију¹⁹ и Ганију²⁰ одмах пошаљи-Је, јер су нам потребни. Ми смо послали један одред у јачини педесет људи у правцу Дебра прије 10 дана, а један у правцу Врања, док један има овде.²¹ Очекујемо долазак још људи а и формирање Шиптарског одреда на Косову. У Јабланици имамо одред од 40 другова,²² они скоро сваког дана врше акције. Заплијењена је архива Дражиног Косовског корпуса и убијен њихов командант санит. капетан Др. Данило Николић. Налазимо се пред мобилизацијом скоро читавог људства те ће одреди јако порастати, а очекујемо и од тамошњих организација да ће и оне гурнути те тако бар са нечим изаћи пред ове који гурају кроз Санџак.

Ових дана ће'изаћи „Слобода“ бр. 10 и 11 али ће на шип. задоцнити услед превођења пошто је Фадиљ на Косову, зато Коља одмах да дође.

Гледај да веза између вас и Приз.[рена] буде јака а ми ћемо за овамо обезбиједити, јер смо успоставили два канала.

Дакле, поново наглашавамо, ти си одговоран за рад партије на сектору Метохије и гледај да поставиш рад што правилније па ће бити резултата, али главно је одашиљање људства у одред. Добро би било ако би могао доћи до нас што прије. Сада би могао преко везе са Приз. и оног учитеља у оном селу, јер ми смо већ послали курире и баш данас се налази у Приз. Што се тиче другова који стигну из Шипније распоредићемо их према терену и приликама.

Да ти нагласим да нијесте смјели нити имали права писати у Шипнију, јер ми са њима стојимо у вези и зато смо надлежни. Још једанпут је Селим писао па су отуда другови рекли да је то нездраво, и заиста кад се човјек промисли и зна да постоји Обласни комитет онда је то нездраво и недисциплиновано. Што се тиче промјене имена Метохије видјећемо са Фадиљом.

Гледајте да материјале које пошаљу [другови из Шипније] непреведене да их ви преводите, јер ми до доласка

¹⁷ Кољ Широка

¹⁸ Речеп Циха

¹⁹ Алија Јаха

²⁰ Гани Чавдарбаши. Фашисти су га убили, фебруара 1944, као члана Обласног НО одбора Космета.

²¹ У правцу Дебра кренуо је Шарпланински НОП одред (види док. бр. 32, напомену бр. 5), у околини Врања налазио се 1. косовски НОП батаљон, док се у Малесији тада налазио партизански батаљон „Бајрам Цури“.

²² Односи се на 2. косовски НОП батаљон, који је, заједно са 1. косовским батаљоном, 25. марта 1944. ушао у састав Косовског НОП одреда. Види књ. 20, док. бр. 140.

Коље и Р. немамо могућности иошто је Фадиљ доље јако заузет.

Други пут када будеш писао пиши српски док је Фадиљ отсутан јер нема ко да преводи, а Ељам.²³ је такође отсутан, т.ј. са одредом за Дебар. Они ће отуда довести људе који су пуштани из логора, са којима је и Патарица.²⁴

С другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

6 октобра 1943 г.
Положај

За Обласни комитет КПЈ
за Космет,
Раде²³

(М.П.)

Араги Стапи, ја сам отворио писмо и одмах ти га упућујем. За Ељхамиа писао сам да одмах дође код вас.²⁸

Грли те
Блини²⁷

²³ Ељхами Нимани Леко

²⁴ Односи се на комунисте и друге припаднике НОП-а с Космета који су после капитулације Италије побегли из логора у Албанији и формирали партизанске јединице. С њима је био и Мита Миљковић Патарица. Види док. бр. 47, напомену бр. 21.

²⁵ Павле Јовићевић Раде

²⁶ Те две реченице дописане су на оригиналу мастилом на албанском језику.

²⁷ Фадил Хоџа Блини

**ПИСМО ЗАМЕНИКА ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ШТАБА
ГРУПЕ КОСМЕТСКИХ БАГААЈОНА ОД 10. ОКТОБРА 1943.
ОБААСНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА КОСМЕТ О СИТУАЦИЈИ
У ДЕБРУ И ПЕШКОПЕЈИ'**

Драги Патрија,²

Заједно са друговима³ стигао сам у Пешкопеју. Другови се још увек налазе у Пешкопеји, док сам ја — заједно са Бранком⁴ — дошао у Дебар. Овде, у овим крајевима, има два наша батаљона.⁵ Са једним батаљоном од стотину људи, чији је командант Џевдет,⁶ а политички комесар Мито,⁷ срели смо се и сада смо заједно у Дебру. Друг Бранко је отишао да се састане са другим батаљоном и са другом Темпом. Окупићемо се сви, преко 25 људи, те ћемо убрзо кренути тамо, к вама. Запленили смо нешто оружја и мало одеће, а верујемо да ћемо тога запленили још. Џевдетов батаљон је добро наоружан. У том батаљону има и другова Призренаца, ту је и Лепка,⁸ и Предраг⁹ и његова сестра.¹⁰ Ово писмо треба да упутите одмах О.К.,¹¹ јер њиме извештавамо о овдашњој ситуацији, те да припреме исхрану када се вратимо тамо и да нам се не деси као са радницима. Овде се налази и Мехмет Хопа,¹² који ће доћи са нама на Косово.

Сем десеторице Шиптара, сви су другови Срби и Црногорци. У циљу нашег остајања треба да имамо још другова

¹ Оригинал (писан руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 654, к. 34, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 5/361.

² Џавид Нимани Патрија

³ Односи се на Шарпланински НОП батаљон (50 људи), који је у то време стигао у рејон Дебра и ушао¹ у састав косметских батаљона. Види док. бр. 32, напомену бр. 5; док. бр. 47, напомену бр. 21.

⁴ Бранко Шотра

⁵ Односи се на батаљоне „Рамиз Садику" и „Боро Вукмировић" (види том II, књ. 10, док. бр. 161).

⁶ Џевдет Дода, учитељ из Призрена, члан председништва Обласног НО одбора Космета. Немци су га ухватили и убили у пролеће 1944 (види Војноисторијски гласник, 1963/6, стр. 125).

⁷ Мита Миљковић

⁸ Лепка Турковић - Мишић

⁹ Предраг Ајтић

¹⁰ Рада Ајтић-Поповић

¹¹ Реч је о Обласном комитету КПЈ за Космет.

¹² Мехмед Хопа Лиси постао је председник Обласног НО одбора Космета.

Шиптара. Због тога, мобилишите што више њих и пребаци-
ците их у базу.¹³

Како сте ви тамо? Како стоји ствар браће и сестре?
Како је сестра са децом?

Поздрави све другове и другарице.
Грлим све укућане.

10 /X/ 43

Тебе грли
Лека¹⁴

Мито и Стари¹⁵ поздрављају те много. Не знам да ли
сте нам послали ствари које смо тражили и новац који смо
послали да се размени.

Наши су другови покварили односе са овдашњим пр-
вацима, које смо отерали из Дебра и Пешкопеје. Са њима
се ми налазимо на ратној нози.¹⁶

¹³ Односи се на А>уму, у североисточној Албанији.

¹⁴ Ељхами Нимани⁴

¹⁵ Цевдет Дода Стари

¹⁶ Односи се на дебарске барјактаре који су једно време сара-
ђивали са НОП-ом па су касније, због колебљивог става, напустили
ту сарадњу.

ПИСМО СЕКРЕТАРА ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ ОД 15. ОКТОБРА 1943. ШТАБУ ДРУГЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ КОСМЕТА О СИТУАЦИЈИ У ПЕЊИ И О ПОТРЕБИ ЗА УПУБИВАЊЕМ ЛЈУДИ У ОДРЕДЕ'

ШТАБУ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ ДУКАБИНА²

Бр. 1

. Положај

Драги другови!

1) У Пењи је почела да се погоршава ситуација. Реакција на челу са Балием (преф.)³ и Гестапоом припрема се. Заоштрава се шовинистичка мржња. У Ракошу су пребегли 14 Руса и један Немац, чија се судбина не зна. Због тога је стрељан 51 Србин од стране Немаца. Пре четири дана у селу Брестовику стрељано је ноћу 25 људи. 19 их је убијено и брaњено од стране Шиптара [петоколонаша]. У граду сескоро сваке ноћи дешавају убиства и пљачкања над Србима.

2) Овде имамо 355 партизана Срба, регрутованих и спремних да данас ступе у одред. Међу њима има 30 који знају шиптарски. У граду има 8 пушака, у Витомирици 7 пушака, у Гораждевцу 6 пушака, 2 митраљеза, муниције, бомби, санитарног материјала и мало других стварч.

У вези са ситуацијом и опасношћу која прети друговима Србима, треба да детаљно испитате повлачење ових другова у одреде. Сматрамо: а) да се другови партизани Срби који не знају шиптарски отпрате за Црну Гору или пак у неком другом правцу; б) да се они који знају шиптарски пребаце у батаљон „Бајрам Цури". Повлачење ових другова испитано је од стране парторг Пењи, међутим, то

¹ Оригинал (писан на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр: 1472, к. 12.

² Односи се на Другу оперативну зону Космета — Метохију (види том II, књ. 10, док. бр. 138). На предлог неких другова (види док. бр. 47) у то време се, место назива Метохија, употребљавао назив на албанском језику — Дукаџин. Међутим, пошто нови назив обухвата ширу област, која једним делом прелази границу Југославије, то је, на сугестију Централног комитета КПЈ од 28. марта 1944, тај назив напуштен као неадекватан и задржан стари. Види док. бр. 143.

³ Префектом (окружним начелником)

је немогуће због тога што нема људи и што еу везе са Црном Гором врло тешке. Рожаје пише да се за сад граница чува тако јако, да је врло тежак прелаз на ту страну за нас, а камоли за више људи. Из Плава нема никаквог иисма. За повлачење оних партизана Срба који знају шиптарски неопходно је да се из Малесије упути у Вокш једна десетина партизана. Парторг Пећи може да их испрати до Истинића. Ови могу да понесу са собом 10 пушака и два митраљеза, бомбе итд. Поред ових 30 људи има и ионеког Шиптара.

3) Дана 9. X 43. примљено је од Централног комитета КПЈ једно писмо за Обл. ком. Космета, у коме између осталог пише: „Одмах известите на који начин и каквим везама да пребацимо на ваш терен другове делегате Врховног штаба наше Нар. осл. војске заједно са пратиоцима, тако да ће сви укупно бити 50 (педесет) људи. То је врло хитно, због тога одговорите одмах". — О овоме је писао и Хаџи Леши преко Л>уме, о чему смо вас обавестили преко Пећи и Плава. Не знам да ли сте примили писмо. То је питање од врло великог значаја. За нас представља тешкоћу питање повлачења другова преко Црне Горе, и то због јаке страже и реакције која је створена око граница, а нарочито због догађаја у Плаву. Ви сте били у Плаву и познато вам је како стоји ствар. Испитајте могућност и пишите нам одмах како бисмо вам одговорили шта да радимо. Оригинал приспелог писма шаљем Обласном комитету за Космет.

4) Догађај у Плаву, стрељање Хајра⁴ и Хусније,⁵ по причању људи, изазвао је дубок утисак. Према речима једног симпатизера, који је дошао из Плава, Бујка« и Градишу⁷ су пустили.

5) Ратни материјал, одећа и обућа, који се налазе на нашем терену, стицаће вам с времена на време из Бак. [овице]; стога одржавајте редовну везу, шаљите стално мазге.

6) Пошто намеравамо да реакцију тучемо у главу, неопходно је да 5—6 другова Срба, који су јако компромитовани и не знају шиптарски, склонимо са терена. Да ли могу да дођу тамо? Треба да дођу, јер немамо куда да их пошаљемо.

⁴ Хајро Шахмановић

⁵ Хусни Зајми

⁶ Еамил Бровина Бујку

⁷ Бељадин Хана Градиша

7) Повезано са друговима Барлијем⁸ и Шефћетом,⁹ радите на формирању штаба и базе, а изнад свега оне задатке које нам намеће ситуација. Очекујемо брз одговор о свему овоме о чему смо вам писали.

С.Ф.
С.Н.

15(X)43

С другарским поздравом
Стапи¹⁰

Пишите нам детаљно како се одвијао догађај у Плаву.

БР. 52

ИЗВЕШТАЈ СЕКРЕТАРА ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ ОД 18. ОКТОБРА 1943. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ КОСМЕТА О СИТУАЦИЈИ У БАКОВИЦИ У ВРЕМЕ КАПИ- ТУЛАЦИЈЕ ИТАЛИЈЕ И О СТАЊУ ПАРТИЈСКЕ ОРГАНИ- ЗАЦИЈЕ И ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА У ОКРУГУ

Драги другови,

Примили смо ваша писма, али нијесмо имали могућности да вам до сада одговоримо, јер смо се налазили на терену, као што и ви знате. Све што у писмима износите је тачно, то и ми знамо, али нијесмо имали могућности да све спроведемо у праксу и радимо као што треба. Разлог за све ово није наш нерад и опортунизам него недостатак кадрова у организацијама и партизана у одреду. За еве што се десило у Баковици, после капитулације,² не можемо се споразумјети писмима него једино када се лично састанемо. Ми признајемо да је заиста било опортунизма, неодлучности, али не зато што смо ми тако хтјели, него из разлога што нијесмо имали снаге и могућности за правилно спровођење партијске линије у конкретној ситуацији. Треба да знате да организација Метохије, које су од удараца фашизма у великој мјери осакаћене и скоро уништене, нијесу

⁸ Имер Пуља Барли

⁹ Милан Мићковић Шефкет (Шеф)

¹⁰ Исмет Шаћири Стапи

¹ Оригинал (писан хемијском оловком, ћирилицом и латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 142, к. 7, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/746—756.

² Односи се на капитулацију Италије (8. септембра 1943).

биле а иијееу ни сада у могућности да одговарају задацима које пред њих поставља народноослободилачка борба и Партија. Кадрови млади, неискусни, без иолитичког убеђења, непознавање партијске линије у данашњој ситуацији, недостатак руководећих другова који се могу сналазити у ситуацији и правилно руководити, као и мало бројчано стање партијских кадрова. Треба да знате да у Пећи све до сада, док ми нијесмо били тамо, није прорађено писмо друга Темпа,³ како од чланова Партије тако исто и од руководећих другова. У Баковици је скоро исто стање као и тамо. У Призрену је стање нешто боље а према реферату друга Патрије,⁴ али тамо је и реакција груписана и јача. Оволико укратко о стању организације које смо ми нашли. Сада да видимо стање одреда. Услед слабости организације Метохије, досадашњи радистање у одреду је слабо. Партизанска чета,⁵ која се до дана капитулације састојала од око 20 партизана није живјела партизанским животом. Партија, тј. партијска ћелија унутар чете није одржавала састанке по неколико мјесеци. Сам политички комесар чете (Бетон)⁶ каже и пита „да ли сам ја искључен из Партије или не“? Ово ради тога јер се нису одржавали партијски састанци. У чети није било активиста, а сам Селим,⁷ заузет радом и пословима, није могао урадити све као што треба. Даље, чета састављена већином од људи колебљивих, небораца, без политичке свијести, дисциплине итд., већина Баковчана. Чета добровољачка Рам Мује, која има само 15 људи, међу њима већина ради пљачке и криминалитета се налази у чети. Рам Муја, човек елемента, амбициозан, бирократа итд., који се боји —ради због личних интереса а не народних, на ријечима прихваћа линију Народно-ослободилачке борбе али дјела његова и рад су супротни. У његовој чети је као политички комесар Скадранин (Фахри Мустаку) који због Рамовог држања није могао ништа позитивно урадити у чети. Ево шта је све урадио у последње време Рам Муја самоиницијативно а све ради својих амбициозних циљева: проглас Народно-ослободилачког комитета Шћипније, који позива на-

³ Реч је о директивном писму које је Светозар Вукмановић Темпо 15. априла 1943. упутио свим члановима и организацијама КПЈ на Космету (види том II, књ. 9, док. бр. 83).

⁴ Давид Нимани Патрија. Он је био тада секретар партијске организације у Призрену и члан Обласног комитета КПЈ за Космет.

⁵ Односи се на партизанску чету „Бајрам Цури“. После капитулације Италије, повећана, она је прерасла у истоимени батаљон.

⁶ Бећир Ндоу Бетон

⁷ Народни херој Милан Гилић Мићо. Тада је био партијски руководиоца Друге оперативне зоне (Метохија) и члан Обласног комитета КПЈ за Космет.

род на устанак, он је умножио и на сваки примерак прогласа, испод потписа Народно-ослободилачки комитет Шћипније, ставио: оверава „Рам Муја хоџа својеручно“ — и тако их директно дијелио народу у Малесији. Осим тога растурио је проглас у своје лично име а којега вам шаљемо. Даље, у Малесији и Баковици тражио је писмима новац од људи, слао је писма и делегације на разне стране ради личних циљева, као код Бали Комбтара, Мухарема Бајрактара и других, и од њих је примао писма. А нама говори „да сам Мухарем и остали траже везу са њим“. Са оваквим одредима и са таквим стањем организације смо били на дан капитулације Италије. Ја лично сам дошао на овај терен два дана прије капитулације, те ми је стање организације било непознато. Прије доласка чете у Баковицу а приликом мобилизације људи из Малесије, одред је уложио доста рада на томе да се маса убиједи у то да наш циљ није пљачка народне имовине у Баковици него једино народно-ослободилачка борба. У томе се успјело, није се појавио ни један случај пљачке у Баковици, сем што је поједено грожђе са Чабрат[^]. Али то нијесмо могли спријечити јер послје нашег уласка у град дошло је безброј пљачкаша — комите који су очекивали плијен и пљачку, а којима ми нијесмо могли командовати. На сам дан капитулације наше обадвије чете су биле растурене због послова и саме реакције, те нас је сама капитулација нашла неспремне. Пљачка (краћа) грожћа са Чабрата је обављена баш од људи из Реке и Подрима, а мали број из Малесије, који је уствари то и морао радити, јер није било исхране два дана. Што се тиче масе у Баковици она је тих дана пошла на страну реакционара, премда су Селим, Стапи,⁸ Барли,⁹ Цевдет¹⁰ и други два дана прије уласка у град били у самом граду и убеђивали поштене људе из града да циљ није пљачка и остало него народно-ослободилачка борба, као и потреба формирања народно-ослободилачких комитета Баковице који би са народом дочекао чете не као пљачкаше него као борце. Али они су више вјеровали реакцији него нама и у томе убјеђењу није се успјело. А ово се десило све зато што ми нисмо имали организованих, дисциплинованих и убијеђених снага, које би борбом, радом и својим понашањем дале онакав примјер какав треба да да народноослободилачка војска, као и што ви сами у писму кажете. За сада доста у

« и ³⁹ Исмет Шаџири Стапи

⁹ Имер Пуља Барли

1» и 13 Цевдет Хамза Гури

овоме писму о уласку у Баковицу, а приликом личног сас-танка разговараћемо детаљно о свему.

Сада ћемо вам изложити шта смо урадили у организа-цијама и четама од дана капитулације до данас: формирали смо Окружни комитет Партије за Метохију (Призрен, Ба-ковицу, Пећ и Ораховац). Биро комитета који је практично од јуче почео да ради сачињавају следећи другови: 1. Ста-пи, политички секретар, Барли, члан Бироа и одговоран за организацију Баковице, и Шеф,¹¹ одговоран за организаци-оно питање и политички секретар СКОЈ-а (Окружни коми-тет Метохије) који ће се формирати. Мислимо да у Окру-жни комитет СКОЈ-а Метохије узмемо друга секретара МК СКОЈ-а Баковице (Тели)¹² и друга Гурија¹³ који ће сачиња-вати Биро окружног комитета СКОЈ-а Метохије. У пленум ОК СКОЈ-а улазе политички секретар МК СКОЈ-а Пећ и При-зрен. Извјестите нас да ли да организујемо овако или на други начин. Што се тиче формирања окружних комитета засебних за Пећ, Баковицу, Призрен, за сада нема могућ-ности због слабости организација, али то имамо стално на уму и када буде могуће формираће се. У пленум форума Окружног комитета Партије за Метохију улазе другови: Патрија и Земра.¹⁴ Што се тиче формирања Среског коми-тета за Пећ он до сада није формиран. Што се тиче . . . [неја-сне три речи] мислимо да у вези са ситуацијом садашњом у Санцаку за коју је крив друг „Бендол“ — партизан Пеко.¹⁵ Уколико буде могућности да их вежемо са тамошњим ор-ганизацијама.

Организационо стање на терену Метохије излажемо вам укратко, пошто за сада немамо детаљних података. Као што смо вам раније писали, организације Пећ и Бако-вица су очишћене од свих колебљивих, опортунистичких и непријатељских елемената. Друг Патрија је реферисао да је тако урађено и у Призрену. У Ораховцу смо писали дру-говима да створе могућност и базу за долазак друга Шефа тамо ради контроле и организовања тамошње организације, али они одговарају да не могу наћи мјесто и да не могу доћи, према овом одговору јасно је стање тамошње партиј-ске организације.

¹¹ Милан Мићковић Шефкет (Шеф)

¹² Фаик Прути Тели

¹⁴ Аљуш Гаши Земра

¹⁵ Редакција није могла да установи на кога се мисли.

Стање орга.

1. Пећ: чл. Партије 13 Срба и 9 Шиптара. 3 ћелије срп. већином другарице и две шиптар. МК Партије сачињавају 5 другова, одговоран Земра. Ово стање у граду. Села и околина: Витомирица: једна ћелија, 6 чланова; Гораждевац: једна ћелија, 6 другова; Исток: један пункт, један члан Партије; Дреница: пункт, један члан Партије; Рожај: једна ћелија, 5 чланова, одговоран је Доктор,¹⁶ Ивзија¹⁷ је за сада одстрањен — необухваћен, има везу са једним другом (Ар)-Ово из разлога што је у затвору у Тирани имао слабо држање и другови на њега сумњају да је после изласка из затвора проказао канал који је припреман за бекство другова из затвора. Зато је за сада остављен док ствари тачно испитамо. Тутин: један члан Партије али не знамо тачно стање орге.

СКОЈ: формиран је МК Скоја, одговоран пол. секр. Живко,¹⁸ млад друг али активан и добар. Сачињавају га 6 чланова, међу њима 2 Шиптара, млада али активна. Рад Скоја је организован по најновијим директивама. Ској је очишћен од разних критизера, опортуниста и колебљиваца. Бројно стање је велико код Срба — Црногораца али тачан број нам је непознат за сада, код Шиптара је мањи број али сваки дан прилазе нове снаге. Одржавају се често антиф. омлад. конференције код необухваћене шиптар. омладине, нарочито у Капешници. Дате су директиве за рад са антиф. омладином и формирање антиф. комитета омладине. У граду има 3 антиф. групе људи од 20—30 година (око 30 особа). У граду има 1 група од 5 подофицира шиптарске војске и веза лична са повученим официрима. Допуњујемо што смо изоставили да има у граду 2 кандидат. парт. групе, 1 шип. и 1 српска. Не схватите стање ове орге тако оптимистички да је велика и организована, у њој има много појава формалности, сав кадар је млад, неубијећен и не познаје пол. линију Партије. Ради тога ми смо одржали парт. политички курс, о чему смо вам писали из Пећи. — Н. осл. одбор: одржана је конференција за град [са] 20 Срба и Црногораца и формиран је Народно-ослободилачки одбор од 6 чланова, којему су дати задаци шта треба и како треба да ради. Формирање је код њих било успешно, били су задовољни и кажу „ви сте једини који нас можете спасити и указати правилан пут у ситуацији“. За формирање НОО међу Шиптарима, нијесмо могли наћи тако утицајне и поштене људе

¹⁶ „ 24 Мехмет Хоџић Доктор

¹⁷ „ 23 Ивзија Батовић

¹⁸ Живко Стањевић

за рад у НОО, јер је добар број од њих узимао учешће у фашистичком табору и повезани су са беговима на више начина и сарађују са њима, а истовремено говоре противу њих. Ви познајете Пећ и моћ бегова, премда је ова моћ сада слаба, она је ипак утицајна зато што тамо има чланова Балкомптера и нешто зогиста у војсци. Ми смо одржали две-три конференције од по 10 и више људи, без бегова. Али бегови су о томе сазнали преко ових који су присуствовали на конференцијама и на њима говорили противу бегова. Од свих ових конференција нашли смо неке интелектуалце — безутицајне, али од њих самих се не може формирати НО одбор онакав какав треба да буде. Друг Земра је стално у контакту са поштеним Шиптарима и мислимо да ће ускоро успети формирање комитета. — У Дреници друг Мецит,¹⁹ који је тамо, јавио је да има људи за формирање НОО у Дреници и рекли смо му да га формира, када га формира обавестиће нас. Одржали смо састанак са људима из општине дубовске, из сваког села био је по један човек, они су спремни да формирају НОО општински и то је дато у задатак једном кандидату који са нама ради. У Рожају има нешто, али детаљније о томе за сада не знамо. — Жене: у формирању је Антифашистички одбор жена за град (црногорске жене), прилично се ради са њима (Руска).²⁰ Постоји група од 10—12 шиптарских жена и дјевојака са којима ради другарица-члан Партије која је сада дошла из Липљана (Рашидова другарица)²¹

Финансије: 18 наполеона новца; сакупљено је око 100 наполеона партизанске помоћи коју је узео одред. — Техника: слаба, вести свакодневно излазе само на српском, речено је да се издаје и на шиптарском, техника стално постоји само за вести и мање прогласе. О војсци ћемо вам писати при крају.

2. Баковица: 15 чланова Партије Шиптара, 4 Србина, 3 ћелије шиптарске, једна српска; једна кандидатска група; МК формиран од 5 чланова, одговоран Барли. Парт. кадар млад, неискусан, неуздигнут, али донекле одан. Ради се сада добро, у пројекту политички курс као у Пећи. Ској: има окупљених око 40 Шиптара и 30 Срба, има мањих антифашистичких група омладине. МК Скоја 5 чланова, одговоран Тели, досадашњи рад је био слаб, сада се отпочело радити боље. — Нар. ослоб. одбор за град је формиран од 8 чла-

¹⁹ Мецит Шаља

²⁰ Руска Стеванчевић

²¹ Меллахат Деда (Хоцић) Мими

нова, до сада је издао два прогласа које вам шаљемо. У одбору има утицајних људи, али нису довољно активни. О томе вам је писано ко је све у одбору. Сами чланови одбора рекли су да ће дати новчану помоћ од 500 наполеона за народно-ослободилачку борбу. Од те суме шаљемо сутра 200 наполеона за Призрен ради куповине оружја. — Жене: рада по овој линији до сада нема, само међу Србима има мањег рада, а и код Шиптара има једна група мања. Радиће се на њиховом организовању. О финансијама за Баковицу писаћу вам посебно; техника: вести свакодневне шиптарске и српске, али слабо. Од сада ће бити редовне и добре. Техника је слаба.

3. Призрен: Најновијих реферата немамо. Четири ћелије, 25 чланова Партије. МК пет чланова; одговоран Патрија. Партија има утицаја на омладину, и на интелектуалце. На народ слабо. Четири кандидатске партијске групе. — И овде МК Скоја од 5 чланова. Одговорна Видра;²² рад прилично добар са омладином. Формиран је један ком. [итет] антиф. шип., један ком. антиф. срп. омладине, у пројекту је формирање заједничког бироа. Народноослободилачки одбор: до сада није формиран али има 5—6 поштених људи Шиптара и Срба који су спремни за конференцију Метохије (делегати). Жене: постоји одбор жена града, по [селима] није формиран. — Финансије: у Призрен су слабе, техника је добра.

4. Ораховац: о њему не знамо детаљно ништа, Знамо да има 5 чланова Партије и 35 скојеваца. О њиховом раду не знамо ништа. Данас им пишемо да неки дође овде и да видимо шта има, ако треба помоћ послаћемо једног друга тамо.

Данас пишемо свим оргама и на основу њихових извештаја идућег пута послаћемо бољи преглед стања организација на терену. Верујемо да ћемо постићи да по директивама шаљемо редовно вама извештаје са терена сваког 1., 10. и 20. у мјесецу, али зато и ви нам стално одговарајте на наша писма — извештаје, и на основу њих дајте потребне директиве за рад, а без којих се не може правилно радити и руководити. Од сада ми се стално налазимо у бази (Баковица).

Стање Народноослободилачке војске Метохије: детаљније стање појединих организација по војној линији не знамо. Износимо оно што нам је познато. У Пећи и Призре-

²² Видра Ковачевић Фериде

ну од Срба, Црногораца има организоване војне јединице, а за Шиптаре је дата директива да се формирају, у организовању је и у Баковици. За партизански одред „Бајрам Цури“ знамо тачно да је увећан и да има сада 50 партизана, сви наоружани, и 4 пушкомитраљеза. Из Шипније су дошли три партизана: Ц.[афер] Вокши, Шпен Дега и Енвер Дајћи. Сада је одред јак, има 14 чланова Партије који одржавају редовно састанке и сав рад у одреду је у обнављању и појачању. Одред је ликвидирао са Идризом — стрељан је, а организација Баковице ликвидирала је Цена — убијен. Одред се свакодневно повећава и у изгледу је формирање батаљона. Селим је са одредом. У Плаву и Гусињу је формиран један батаљон од 100 до 120 бораца, који је учествовао у садашњем ослобођењу Берана. У Рожају је формиран један одред, командир је Ивзија,²³ политички комесар је Др.²⁴ Има око 20 људи, тачно ћемо јавити убудуће, пошто се стално повећава. Добровољачке чете имамо две, које су стално са нашим одредом „Бајрам Цури“. Чета Рам Мује, којему је сада постављено да мора радити онако како наређује Штаб, а да не смије ништа радити и предузимати без споразума са политичким комесаром односно штабом. Има једна нова чета од 20 људи из Малесије — добровољаца, који у потпуности прихватају линију НОБ-е. Обадве добровољачке чете су наоружане и имају три машинке (чета Рам Мује). У наш одред дошли су 4 квестурца из Приштине, један од њих је Абез Дуја, п. поручник из Призрена (квестура) који је учествовао у хватању Немал Стафа и Барлија у Тирани, и који је тортурисао Цицу²⁵ и Раду²⁶ у Призрену. Кад је дошао у Призрен добио је везу са Патријом, сада је тражио да дође у одред и дошао је. Његов рад зна добро Максим²⁷ и Лека.²⁸ Јавите шта да радимо са њим. Један од ова четири је учествовао у хватању Лека. Оволико о војсци.

Сада ћемо вам изложити ситуацију на терену у вези са догађајима у Црној Гори. Јединице Народноослободилачке војске под командом друга генералпуковника Пека Дапчевића ослободиле су Беране, Андријевицу и заузеле најбоље положаје према граници. Дивизија „Венеција“ уједини-

²³ Катарина Патрногић Цица

²⁶ Рада Ајтић - Поповић

²⁷ Милија Ковачевић Максим

²⁸ Али Шукрија Леко

ла се са нашом Народноослободилачком војском и води борбу против Немаца а и четника; на граници је отпочела борба против Немаца и осталих помоћника. Немци су послали на тај сектор прилично јаке сопствене снаге као и Италијане, који су изјавили да ће сви да се предају, тј. да ће прећи на страну Народноослободилачке војске. У вези са овом ситуацијом Гестапо и његови агенти обављају ирисилну мобилизацију Шиптара за борбу противу Народноослободилачке војске. Али не наилазе на одзив код шиптарске масе. Одлазе само они који су служили стално сваког окупатора па и Гестапо, као и они које успевају заварати. Гестапо и остали дају паролу: „У борбу против Црногораца и Италијана који су се здружили да заузму Космет“, радило се да се разбије та мобилизација и у томе се успјело, пошао је мали број Шиптара и од њих се доста вратило и кажу: „ако су партизани ми нећемо да се боримо против њих“, а став народа Плава и Гусиња утиче много на ондашњу шиптарску масу. Нама изгледа да ће народ Плава и Гусиња заузети правилан став према Народноослободилачкој војсци, која дефинитивно уништава и чисти четнике Црне Горе а који су главна опасност за тај крај. Мислимо да за сада, услед несрећености окупатора и доласка Народноослободилачке војске, Гестапо не може да се стабилизује и предузме његове познате мјере против наших главних снага на овом терену, али то не значи да ћемо се ми ради тога ослободити — легализовати у раду, него напротив све најбоље, најконспиративније организовати и према вашем писму извршити мобилизацију од $\frac{2}{3}$ људства.

Другове Шиптаре, Србе и Црногорце који знају шиптарски организујемо у наш одред на нашем терену а све остале који не знају шиптарски а који се у вези са ситуацијом морају склонити пребацићемо у правцу Црне Горе — преко Рожаја. Рожаје, тј. другови су нам писали да за то има могућности. Делегат ЦК КПЈ²⁹ који је са јединицама друга Пека прије два дана писао преко Пећи: „Да сви партизани Шиптари Метохије морају одмах да иду у правцу Плава и Гусиња“. У-вези овога наш одред „Бајра^м Цури“ заједно са добровољцима (Рам Мује) и осталима јуче ујутру је пошао у том правцу. Ситуација нам није дозволила да мобилишемо остало људство (Шиптаре и Србе који знају шиптарски) и да их упутимо у том правцу. Зато ми вршимо сада формирање новог одреда којег ћемо, ако буде пот-

²⁹ Иван Милутиновић

ребно, послати у том правцу. Али тешко нам је набавити, оружје. Ако су стигли другови из Шипније (из затвора и логора),³⁰ онда оне који буду одређени за наш терен одмах пошаљите овамо, а по могућности пошаљите што више оружја, јер је неопходно потребно. Ако је Симо³¹ дошао, одмах га шаљите овамо, он зна шиптарски добро и познаје овај терен.

Другови из Црне Горе су нам писали да циљ јединица Народноослободилачке војске није само чишћење Црне Горе, него и даље, то значи и Космета. Другови из Црне Горе су питали Пећ колике су снаге окупатора на терену Космета, и наоружања. Они су из Пећи одговорили само за Пећ да има око 2.000 Немаца и [јавили о њиховом] наоружању. Овде има око 200 Немаца и јуче и данас у правцу Црне Горе пошло је око 100 тенкова и аутомобила. Јавите што хитније колике су снаге окупатора на Косову.

Приспео нам је материјал из Шипније, проглас ЦК КПШ за Шиптаре Космета, новине Башкими и неки чланци. Ми смо растурили прогласе свуда из руке у руку. Примили смо и ваш материјал, и раздали смо га. Призрен је поделио материјал из Шипније за Косово и јавили смо да га шаљу одмах организацијама и вама. Послали смо два друга партизана за Лзуму са једним коњем да узму оружје и материјал из Дебра, нијесу ишли у Дебар, него су се вратили из Љуме са два сандука материјала који вечерас стиже и којега ћемо после прегледа раздијелити.

У вези ситуације и вашег писма издаћемо одмах један проглас Окружног комитета за Пећ, Баковицу, Призрен и Ораховац. Јавите нам да ли да употребљавамо у прогласима и осталом Метохија или Равши Дукаћинит.

Што се тиче писма које сам ја писао за Шипнију, знам да то није исправно, док постоји редовна веза и Обласни комитет, али друг Блини³² ми је писао са Косова да ја пишем друговима у Шипнији у име Об. кома, и ја сам писао друговима на основу тога Блинијевог писма. За то питајте Блинија. Одговор на ово писмо вам шаљемо.

У вези вашег писма за формирање НО комитета Метохије урадићемо све што можемо за његово формирање, имамо изгледа да ћемо у томе успјети.

³⁰ Види док. бр. 47, напомену бр. 21.

³¹ Мигар Радусиновић Симо

³² Фадил Хоца Блини. Тада је био командант Главног штаба НОВ и ПО за Косово и Метохију.

Кољу³³ ћемо вам послати сутра. Рецеп³⁴ није овде. Алију³⁵ смо послали. Ганија³⁶ је послат за Плав.

Јавите нам како да регулишемо финансије Округног комитета Метохије. Да ли да тражимо новац од организација и колико? Ми засад не знамо ни један лек. Трошкове сноси организација Баковице.³⁷

Технике засада немамо али организоваћемо је брзо, само нам недостају другови за тај рад. Немамо масти за шапирограф — циклостил, зато ово масти што је дошло из Шипније узећемо за нас. Док смо ја и Шеф заједно преводићемо материјал који будемо могли.

Када смо ми улазили у Баковицу, Емруш Мифтара смо звали на разговор. Као што сам вам писао из Пећи, његово држање је било неисправно. Он је био у Тирани и разговарао је с једним другом из групе „Зјари“ а који је сада с нама, разговарао је и с Др. [Имер] Дишницом. Тамо је увидео да нема куда да иде и да тамо нема места за њега, док се не споразуме с нама овамо. Ради тога је дошао код нас да разговара. Како он прича, лично је убио Живка и Гаља Рајевића у Тирани, они су стварно убијени. Разговарали смо укратко и изнијели му његове грешке и досадашњи рад, казали смо му да је авантуриста, недисциплинован итд., све је признао ћутећи, и казао је „да је спреман да ради све што му ми кажемо“. Ми смо тражили од њега где хоће да ради? Шта хоће да ради и који су његови људи? Он је одговорио да има до 20 људи, који хоће да се боре против фашизма. Да има 5—6 пушака, 2 пушкомитраљеза, лична својина, и 2 сандука муниције и неколико бомби. Ми смо му казали да одмах скупи све људе са оружјем и дође у наш одред. Одређено је место и вријеме доласка, и мислимо да ће доћи сигурно. Казали смо му да одржава везу једино са нама, и да не смије свуда лутати. Такође смо му казали да његов материјал (оружје) однесе на једно мјесто одакле га ми можемо узети. Видећемо његов рад и држање и о томе ћемо вам писати.³⁸

³⁸ Кољ Широка

³⁴ Рецеп Циха

³⁵ Алија Јаха

³⁶ Гаии Чавдарбаши

³⁷ Одговор на ово писмо Обласни комитет је послао 22. октобра 1943. Види том IX, књ. 4, док. бр. 80.

³⁸ Емруш је тада, на речима, прихватио услове сарадње, али је касније изневерно споразум, због чега је осуђен и стрељан као издајник.

Услед ове важне ситуације ви требате одржавати безусловну сигурну и редовну везу са Призреном. Ми имамо редовну везу кадгод нам затреба са Призреном. Ово све због операција за које је много крив наш драги друг Бендол — патизан Пеко, који хоће да нас ослободи.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

18 /X/ 43

Стапи³⁹

П. С.⁴⁰ Има неколико дана што Друг Патрија није на терену. Он је рекао да хоће да иде код Блинија за два дана. Куда је пошао не знамо, ако је тамо шаљите га на терен. Пат[рија] је био у Љуми, не знам зашто, данас је јавио. Дошло из Шипније следећи материјал: једна велика машина на шип., један циклостил, 12 туба масти за шапирограф, 200 и више комада матрица и више од 400 примерака „Глас народа“, кога ми растурамо на цео Космет и да вама пошаљем неки примерак.

Од ових материјала нама треба 6 туба масти, матрице, циклостил и машине; Има овде за вас 6 туба масти, 1 шапирограф и неке матрице. Јави ако хоћете да вам пошаљемо.

Ст.

Лека пише да ће доћи тамо са 250 људи. Спремајте храну. Ако дође Мехмет Хоџа одмах га пошаљите овамо, пошто је овде више потребан.

Ст.

⁴⁹ Следећи текст је Стапи дописао мастилом, латиницом.

ПИСМО СЕКРЕТАРА ПАРТИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ У ПРИЗРЕНУ ОД 21. ОКТОБРА 1943. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ О МОГУЊНОСТИ МОБИЛИЗАЦИЈЕ ЉУДИ И НАБАВКЕ ОРУЖЈА ЗА ПАРТИЗАНЕ И О ИЗВРШЕНИМ НАБАВКАМА МАТЕРИЈАЛА ЗА ТЕХНИКУ¹

Драги друже,²

Пишем ти у вези са твојим писмом од 19. X:³

1) Погрешили сте што благовремено нисте известили нас ни Об. ком. о насталој ситуацији на граници између Црне Горе и Метохије. Можда је то из разлога што ни ви раније нисте имали вести. Међутим, уколико сте се збунили и заборавили као онда када је капитулирала Италија, нисте учинили добро.

2) Хусни Лепеница је убијен од стране Италијана, а ми не знамо ништа конкретно о његовом држању према НО борби. Ако ви знате нешто о томе, јавите нам. Такође нам пишите опширније, уколико сте упознати, о убиству др Данила и Грош Ибровог сина — где су убијени.

Остале ствари које садржи писмо јасне су нам и поступићемо према садржини писма.

Пази, Стапе!⁴

Об. ком. је нама овде, а сигурно и вама, писао да 28. овог месеца треба да будете на одређеном месту ради саветовања Об. кома.⁵ Због тога, да ли ће се спровести или не оно што си ми ти писао да ће се крајем месеца одржати конференција за НО одбор Дукаћинске равнице? О овој тачки тражим детаљна објашњења, тј. како ће се поступити. Уколико се буду одржале обадве, посао ће ми бити велик због недостатка кадрова. Другови из Баковице, Пећи и Ораховца треба да нас извести када ће да пођу, како бисмо послали другове одавде да их прате догде и припреми-

¹ Оригинал (писан мастилом, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 658, к. 12, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. 2/517—518.

² Односи се на секретара Округног комитета КПЈ за Метохију.

³ Редакција тим писмом не располаже.

⁴ Исмет Шаџири Стапи

⁵ У то време Обласни комитет КПЈ за Космет вршио је припреме за обласно партијско саветовање које је одржано од 3. до 5. новембра 1943. на Шар-планини. Види док. бр. 60.

ли терен за путовање. О овом питању разговарај усмено са другарицом која долази тамо.⁶

О питању мобилизације ²/₃ другова и младих комуниста Шиптара размишљамо, али је то код нас неостварљиво, јер имамо мало другова, а врло много послова. Сигурно ћемо да пошаљемо још 5 другова, али ми немамо оружја; имамо свега неколико стотина метака за италијанске пушке и једно 50—60 бомби. Ово можемо Одмах да вам пошаљемо. Што се тиче пушака, ми имамо свега две за наоружање курира и те две нам требају. Није истина да се овде оружје продаје слободно; овде се једна пушка продаје за 16 до 20 наполеона. Ми немамо новаца, јер нас путовања исцрпише, а приходи су нам врло мали; с друге стране, од новчане помоћи коју сакупља омладина настојимо да купимо одеће за партизане.

Ево вам враћам новац који сте нам били послали да купимо пресу. Од тога новца, у износу од 50 наполеона, купили смо 40 рисова папира за 18 и ³Л наполеона. Призренска организација је платила свој део (6 и ¹Д наполеона), а за Баковицу и Пећ задржали смо од ових 50 наполеона. Папир који смо имали овде морамо да пошаљемо Об. ком-у, јер је тако он наредио. Овде код Нас нема више папира да се купи, зато се ви постарајте да га купите у Баковици колико год га било. Потрудите се да се материјал пажљиво употребљава. Овде имамо још 10 рисова. Код нас уопште нема белог папира за пресу. Постарајте се, јер Емруш Мифтар у Пећи има доста папира; он ми је, када је овде био први пут, сам признао да има.

Од новца који сте били послали за радио, Генцина је вратила 25 наполеона; задржала је 10 наполеона да нам купи батерије за радио који имамо овде (за онај који нам је стигао из Скадра). Раније је Штабу враћецо 25 наполеона.

Дакле, шаљем ти 62 наполеона да би се закључио рачун. Овде недостаје 14 наполеона; и то ћемо да вам пошаљемо, јер друг одговоран за финансије није овде, а ја сада немам новаца при себи.

С. Ф. — с. н.

21.X.43.

С другарским поздравом
Патрија⁷

Шаљем вам писмо које је синоћ послао Блини. Прочитао сам га и затворио у коверат.

⁶ Односи се на Катицу Брајовић Фатиму.

⁷ Цавид Нимани Патрија

ПИСМО ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА И НАЧЕЛНИКА ШТАБА ЗОНЕ ЗА МЕТОХИЈУ ОД 24. ОКТОБРА 1943. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЗА КОСМЕТ О СИТУАЦИЈИ НА ТЕРИТОРИЈИ ПЛАВА И ГУСИЊА¹

Драги другови,

Ми се налазимо у околини Плава и Гусиња. Овамо смо кренули изненадно. Чим смо чули да се овамо отворила борба донијели смо одлуку да пођемо са четом овамо. Кад смо овамо стигли другови су нам рекли да је штаб II корпуса тражио да ми још прије дођемо овамо да би неутралисали Плав у моменту кад бригаде буду нападе на Чакор.² Ми међутим нијесмо добили то писмо и ради тога смо закаснили да дођемо на вријеме. Да је то писмо на вријеме стигло данас би много другачија ситуација била не само овде него и на читавом Космету.

Ми смо чим смо стигли овде предузели рад да би неутралисали масе али је то у потпуности било немогуће. Ово је било немогуће зато што су извесни реакционари силом приморали масе да учествују у борби против партизана. Ово су радили пријетећи им да ће их Немци попалити ако не буду учествовали. Ми се нијесмо могли повезати са бригадама зато што је граница била затворена. Учествовати у борби било је немогуће са снагама које смо имали, јер је била велика немачка снага а и народа је било много. Ми смо на све начине покушавали да се повежемо и на крају смо послали једног човека и вјерујемо да ће то бити свршено.

Ми смо одлучили на састанку да се задржимо овде на овом терену све док се ситуација рашчисти. Сада је стање овакво — Немци су претрпели велике губитке, више од 200 мртвих, а за рањене не знамо, партизани су извршили систематеки повлачење тако да нијесу оставили ни једног човека, ни једног брва нити што друго. Они су овим потпуно деморалисали ову масу. Ми мислимо да је ово уређено да би што дубље увукли Немце и на овај начин их одвојили од Шиптара а онда им задали ударце и отуда их протера-

¹ Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/221—225.

² У то време јединице 2. ударног корпуса дејствовале су на просторији Мурина — Чакор (види том III, књ. 5, док. бр. 103). Плав и Гусиње је италијански окупатор припојио тзв. Великој Албанији.

ла. Ми смо иоред овог одлучили да вам пишемо да предузмете ово: Да се што више наоружаних људи припреми за одашиљање за чету и то са читавог терена,- Ово треба да се уради и са терена Пећи, Баковице и Призрена. *Не смије се задржати ни једна пушка која ће остати да лежи у граду а да људи ненаоружани стоје у чети* — у вези са директивом Обласног комитета³ одред се мора повећати и што прије претворити у снагу која ће моћи да оперише онако како то захтијева наша борба.

Друго, треба одмах да се предузме разговор са сином Садик Раме из Бурћевика и да му се понуди да нам сам формира чету или да дође код нас па да га узмемо за Штаб зоне.

Исто тако одмах треба позвати Хајрулаха Ишмија и да он дође у одред и то одмах, јер и њега треба да користимо за Штаб и то онако како сам ја са Стапијем⁴ разговарао.

Треће, треба да се на све начине предузме припрема зимнице за чету и топлот одијела — ћебади, чарапа, пуловера, панталона и свега осталог што је за нашу војску потребно.

Треба одмах предузети преко Н.О.О. прикупљање ових ствари, јер се зима примакла а ми смо онако спремни како сте и сами видели. Чим будете све ово свршили а нарочито чим будете људство мобилисали одмах нам јавите преко села Хата, код куће Асан-аге Муратагића, код његова сина Амира који је био партизан и који је ту ради везе — ово одмах и што прије урадите и људе како из Пећи тако и из Баковице и Призрена можете слати преко Малесије па ће они одатле за Хате.

Ово ћете радити преко Шпен Деге који је пошао за Малесију. Везу са нама одржати или преко Малесије па за Хате или преко Пећи на стару везу, тј. код Мула Хума Рећепагића. Драги другови, ово све урадите што прије а писмо народно-ослободилачким одборима откуцајте и предајте, а наши другови који се у њима налазе нека фореирају да се све што брже ради. Ако је Халил Мета дошао из Луше и Дебра одмах га шаљите преко Малесије на Хате, јер он тај пут зна, а и нека са њим дођу и људи које будете мобилисали — исто тако нека нам он донесе капуте, ако је донео из Дебра, да би људство обукли. Ово треба да он дотјера на коња и да узме још кога из Малесије од Шпенда за

³ Види док. бр. 48.

⁴ Исмет Шаћири. Тада је био политички секретар Окружног комитета КПЈ за Метохију.

пратњу. Мој шињел нека одмах донесе, тј. да га нипошто не смије оставити.

Бећиру треба да припремите оне ствари које смо му обећали, јер он иде у Шаљу.

Народно-ослободилачком одбору Баковице, Пећи и Призрена напишите писмо за снабдијевање чета и то за 70 људи, писмо пошаљите за Пећ, под мојим и Камиловим именом, а за Баковицу само Бакиловим — а за Призрен само Камиловим.

За Пећ — моје име као комесар Штаба зоне а за Камила начелник Штаба за Баковицу и за Призрен као начелник Штаба Намил.

Пошто напишете и пошаљете ова писма ви на^м пошаљите копије писама — за Пећ пишете српски а за ове шипгарски, ово одмах урадите. По првом куриру нам пошаљите 100 наполеона.

Ово одмах све урадите.

Све вас много поздрављају

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

24-X-1943

Селим³ и Намил⁶

Пошаљите моју и Бакилову торбу од Дервиш Аца и Аслам Бећа из Побрћа.

Селим и Намил

Писмо Н.О.О. пошаљите званично са писмима и као акт. Ово одмах јер иде зима — **Селим**

⁵ Народни херој **Милош Гилић Мићо**. Тада је био политички комесар Штаба зоне за Метохију.

⁶ Камил Бровина

„ЦИЛАЕВИ ПЕТЕ КОЛОНЕ И ПРИЗРЕНСКИ КОНГРЕС" —
 ЧЛНАК ФАДИЛА ХОЏЕ У ЛИСТУ „СЛОБОДА" ОД ОК-
 ТОБРА 1943. ГОДИНЕ¹

ЦИЉЕВИ ПЕТЕ КОЛОНЕ И ПРИЗРЕНСКИ КОНГРЕС

Шиптарски народ на Косову и Метохији имао је ту несрећу да се у његовим редовима увек нашли злотвори и издајници, који су увек били спремни да га продају, да служе интересима туђинаца, интересима крволочних освајача да би што више напунили своје џепове. Ако проучимо нашу несрећну историју видећемо да су то били разни издајници који су продужили да тргују са народним интересима, са слободом народа и са судбином отаџбине. Ко су ти људи или боље рећи нељуди — те звери? То су оне крвопије и среброљупци, издајнице шиптарског народа, који су у развој прилици нашли разне методе и фразе, да би лагали и преварили наш несрећни народ. То је она господа за коју не постоји отаџбина, народни интереси и домовина. За њих постоје само интереси кесе и њиховог незаситог трбуха. За те интересе они су увек спремни да продаду народ, отаџбину, огњиште и част сваком туђинцу који им осигура ове прљаве интересе и каријеру, за којом чезну. Њихов Бог, њихова идеја, њихов циљ, њихова отаџбина јесте новац и каријера. Ови издајници су једном речју пета колона. Они су бивши агенти и шпијуни Београда и Рима а сада (као и пре) агенти Берлина. Ко је тај ко не познаје Иљаз Агуша, Џафер Деву, Сефедин бега, Тахир Кољћина и компанију? То су позната лица (по злу) још за време београдске владе, којој су верно служили за цело време њеног опстанка. Кад се ова распала, као што је и формирана, сви су осудили београдску политику а до неба уздизали политику Рима, а сад, после безусловне предаје фашистичке Италије, оптужују политику Рима, оптужују Италијане као поробљиваче и хвале Берлин и крволочне Хитлерове хорде. А сутра када се распадну крволочне Хитлерове хорде? Сутра, ко зна, наћи ће неког другог господара..? Дабоме, крволок Недић — издајник српског народа није бадава рекао: „За Косово не брините док имамо Џафер Деву, Иљаз Агу-

¹ Оригинал (штампан ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1318, к. 34, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 5/222—224.

² На том и следећем месту налазе се три тачке у оригиналу.

ша", ... У документима беспримерних крволока Араже Михаиловића, заплених од стране партизана у Јабланици, није се бадава писало за ова два „сјајна“ лица. СИМ, ОВРА и ГЕСТАПО³ не ослањају се бадава на ове верне апостоле издајства народа.

Ето, ти људи који имају данас смелости да изађу пред лице нашег народа (Иљаз и Кољћини сакрили су се иза плота и дошаптавају им) и са бомбастим „националистичким“ фразама настоје да поново повуку за нос наш народ, као што су га и до сада вукли.

Тим фразама и лијући крокодилске сузе за судбину Косова окупљају око себе све реакционаре, шовинисте и злотворе нашег краја и, помогнути од главара Бали Комбтар, издајица шиптарског народа, налазе подршку у Шипнији и под контролом и уз помоћ Гестапоа настоје да створе комитете, лиге и друго. Бајаги за једну етничку Шипнију, а у ствари против народно-ослободилачког покрета у Шипнији и на Балкану и против потпуне слободе нашег краја.

Аакле, кад је народно-ослободилачка борба узела јак полет у свим поробљеним земљама, када се читав шиптарски народ дигао у борбу за ослобођење испод фашистичких поробљивача и њихових слугу, данас, када се из крви формира јединство шиптарског народа и братство свих балканских народа, ови душмани желе да увуку у катастрофу и пакао наш народ, да изврши самоубиство, т.ј. да га поцијепају и баце у борбу против данашње свете народно-ослободилачке борбе у Шипнији и Југославији, против братства са сусједним народима, против слободе.

Ради тога ова багра, преваривши и неке поштене Шиптаре нашега краја, 16 септембра 1943 г. сакупила се у Призрену, бајаги да формира Призренску лигу, користећи историски значај за шиптарски народ Лиге од 1878 г. Аа шпекулише жељом шиптарског народа за слободу, како би на тај начин осигурала своје прљаве интересе и каријеру коју им нуди Гестапо.

Да ли може да се упореди Призренска лига од 1878 г., која има историјску важност за читав шиптарски народ, којом је руководио добро познати патриот Абдул Фрашри, са овом гестаповског агента Џафер Аеве?

Јесте, ако се може упоредити једна шугава мачка, коју је домаћин истерао из куће, јер му је поганила све судове, храну и одаје, са лавом, краљем животиња — симбо-

³ Види док. бр. 19, напомену бр. 6 и 7.

лом силе и слободе. Лав је Абдул, као што је увек био, мачка је Цафер, а такав је и био.

(Ко је спремио терен за долазак четника у Митровицу, Вучитрн и Подујево? То је припремио и омогућио издајник Цафер Дева.)

Око ове шугаве мачке данас су се окупили сви реакционари, далаверџије, рушветџије, шовинисти и каријеристи, као Бедри Пеја, Аћиф Блута, Тахир Зајми, Сефедин-бег и компанија и одлучују, стварају декрете, праве планове како да се што више обогате на рачун народне издаје, а с друге стране, да би маскирали ове прљаве циљеве, да би их сакрили као змија ноге, продају „национализам“ вичући о опасности за Косово, о „етничкој“ Шипнији. Штавише, прелазе у прљави империјализам као Дража, тражећи чак и Рашку, Врање, Велес, Населиште, Арту и др., а има и таквих излапелих типова који кажу: „Од Београда до Цариграда“.

Њихова пропаганда има два главна циља:

1. — Да ометају народно-ослободилачку борбу, намећући шовинистичку мржњу да би још мало продужили живот Хитлеровим хордама.

2. — Користећи новостворену ситуацију да из крви и зноја народа пуне што више своје џепове.

Докле ће ићи овај њихов издајнички рад не зна се, није чудо да баш од њих изађе неки Дража Михаиловић са четничким шиптарским бандама.

Не можемо а да не поменемо да су на Конгресу учествовали извесни поштени људи, који још добро не познају Цафер Деву и компанију, који још нису формирали јасно идеју:

а) о народно-ослободилачкој борби коју воде народи поробљени од крволочних Хитлерових хорди;

б) о опасности која прети нашем народу од такве политике;

в) о томе да се слобода може извојевати само оружјем у руци, борећи се у антифашистичком табору, а у првом реду у табору НОВ Космета, НОВ Шипније и НОВ Југославије.

Ови, иако са непотпуно јасним идејама, видели су циљеве Цафер Деве, Тахир Зајма, Бедри Пеје, Аћиф Блуте и комп. и баш због тога конгрес није успео да постигне свој издајнички циљ, јер су ова покварена господа правили

„рачун без крчмара“, естали се без одобрења и против интереса народа и омладине Косова, без одобрења и против косовских бораца за слободу.

Народи Косова и Метохије створиће конференцију, [Лигу] можда не у Призрену, која ће имати већу важност него она 1878 г. Сазваће конференцију али не инспирисану и чувану од гестаповских бајонета, него гоњени дубоким осећајем љубави за слободом и браћену јуначким оружјем наших бораца — Народно-ослободилачке војске. То ће бити истинита конференција нашег народа, која ће нам осигурати слободу и потпуну независност. То ће бити сјутрашња власт.

Шиптарски народ Космета био је, можда, за много времена преварен, али са капитулацијом фашистичке Италије, са безусловном предајом „осам милиона бајонета“ Мусолинијевих, видео је својим очима како се разоружавају италијански „лавови“, како баш ти „лавови“, милицајци, карабињери и војници, толико поносни са Дучеом, који су без милости запалили читава села и убијали жене и децу, пљачкали све што су могли, чак и ствари из џамија и црква, баш те крвнике видео је на коленима тражећи извињење, милост и хлеба, да не би цркнули од глади. Видео је да ће иста, ако не и гора, судбина стићи брзо и Хитлерове хорде заједно са крволочном кликом — народним издајницима, са свим лакејима нацизма. Зато је отворио добро очи и не верује агентима крволочног освајача, јер је видео да *само* борбом противу освајача шиптарски народ је извојевао НОВ, гаранцију данашњице и сутрашњице и видео је да захваљујући само херојској борби шиптарских партизана слободољубиви свет са симпатијама и дивљењем спомиње име Шипније. Сад има реч наш народ. Он неће да изда своју браћу у Шипнији, него раме уз раме са њима бориће се до уништења фашизма и потпуног ослобођења од сваке туђинске чизме, као и од својих изрода, који су га варали и издавали увек. Он је данас јачи него икада јер има партизанске и добровољачке чете, које се умножавају формирајући народно-Ослободилачку војску Космета, има уз раме НОВ Шипније и НОВ Југославије, херојску Црвену армију и англо-америчку војску, које су спремне увек да бране и чувају права нашег народа.

Емин Дураку, Рамиз Садику, Зејнел Салиху, Мазлом Кпуска, Зејнел Ајдини, Муса Зајми, Абедин Тербеши, Фазли Сојева, Абдул Шабани, тројица Грезде, два Бакија, Рамзи Пуља, Дергут Вокша, Коља Ш., Шани Нуши, Кадри Дер-

гути, и пуно других жртава за слободу нашег краја, указали су пут којим треба да пође наш народ. Њихов глас диже се из гробова и тражи освету, а освета ће бити брза и страшна.

Осовина фашистичких кола пукла је код Москве, а сломила се код Стаљинграда. Један точак фашистичких кола отпао је капитулацијом Мусолинијеве Италије. Сада фашистичка кола иду са једним точком, али су већ пошла низ брдо. Убрзо ће пасти и други точак и једном за увек свршиће се са Хитлером и његовим керовима, као и са свим реакционарима и издајницима свих народа.

Зато, дрхтите од страха, о издајнице шиптарског народа, агенти, шпијуни и петоколонши, јер ће осветничка народна рука брзо пасти на вашу главу и онда ће наш народ дисати слободно.

Смрт фашизму и народним издајцима!

Живела успомена палих за слободу!

Блини⁴

⁴ Фадил Хоџа Блини

**ИЗВЕШТАЈ ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ПАРТИЗАНСКОГ
БАТАЉОНА „БАЈРАМ ЦУРИ" ОД 11. НОВЕМБРА 1943. ОБ-
ЛАСНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ О ФОРМИРАЊУ
ПАРТИЈСКОГ БИРОА У БАТЛЛЈОНУ¹**

Другови,

После седнице Одбора,² што ће вас известити и Барли,³ отишао сам и окупио батаљонску ћелију.⁴ Поставио сам им следећи програм: међународна и унутрашња ситуација. Пошто смо укључили два нова члана — Али Укшина и Хусни Добруну — одредили смо као програм: шта представља члан Партије: Шта је ћелија, а шта је морал члана Партије? Затим, извештај другова и разно. Изабрани су заменици комесара из обе ћелије, за обе чете. Привремено је за комесара чете именован Дин Хана, а за командира Али Укшини.

Организоване су васпитне групе и одређени другови који ће васпитавати. Такође и два омладинска актива. Изабран је биро батаљона, кога сачињавају: два секретара ћелија, комесар батаљона, заменик комесара батаљона, који је истовремено и руководилац (секретар) бироа и командант, а исто тако и руководилац (секретар) омладине батаљона. То је батаљонски биро — највиши форум у батаљону.

Оставио сам васпитне групе окупљајући се (групе омладине) и иоћох у Дегу да радим по питању Одбора. Очекујем одговор.

11-X1-1943

Валбона⁵

¹ Оригинал (писан руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, нерегистрован, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 5/539—541.

² Односи се на НО одбор у Баковици.

³ Имер Пуља Барли. Тада је био секретар Месног комитета КПЈ за Баковицу.

⁴ Реч је о партизанском батаљону „Бајрам Цури“.

⁵ Шпенд Дега Валбона

БР. 57-

**ИЗВЕШТАЈ СЕКРЕТАРА ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА
МЕТОХИЈУ ОД 15. НОВЕМБРА 1943. ОБЛАСНОМ КОМИ-
ТЕТУ ЗА КОСМЕТ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ
У ОКРУГУ¹**

Бр. 1

ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ КПЈ

Положај

Драги другови!

1. У вези са формирањем албанске владе од стране немачког Гестапоа са Бали Комбтаром, као Дражиних четника за албански народ, ситуација у Дукађину² почела је да се погоршава. Парола владе, на челу са експонентима Балиа, као што су Зеф Ноци, Рецеп Митровица и други, јесте: борба против бољшевизма. Ова је борба у Албанији почела у оним местима где Бали има утицаја, као у Дебру, где је у једном сукобу између Народно-ослободилачке војске и Бали Комбтара и Немаца убијено око 600 балиста и Немаца.³ И овде ова братоубилачка борба умало што није почела у Плаву, где су стрељани Хајро Шахмановић и Хусни Зајми од стране албанске војске и жандармерије, по директивама Балиа, кога овде у Пећи претставља префект.⁴ Реакција се

¹ Оригинал (писан мастилом, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 203, к. 7, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/784—786.

² Односи се на Метохију.

³ Од капитулације Италије па до 17. новембра 1943. Дебар је био у партизанским рукама. У то време створена је шира слободна територија у западној Македонији, на којој су оперисале јединице под командом Главног штаба Македоније. Поред групе македонских батаљона и одреда дејствовао је и албански партизански батаљон „Хаци Љеш“, као и група косметских батаљона, а од 11. новембра и 1. косовско-македонска бригада. Немачко-балистичке снаге су више пута покушавале да ликвидирају слободну територију, али у томе нису успеле све до почетка децембра 1943, када су, уз употребу знатних појачања, извршиле концентричан напад на слободну територију Дебарца. Борбе о којима је реч у извештају вођене су почетком новембра на релацији Кичево — Гостивар (на пл. Буковику) и у рејону Дебра. Том приликом су немачко-балистичке снаге претрпеле осетне губитке и биле присиљене да се повуку преко пл. Бистре. Ипак, ти губици су били знатно мањи од оних наведених у овом извештају. Види том VII, књ. 2, док. бр. 82—88 као и ВИГ, 1965/6, стр. 35—55.

⁴ То јесте окружни начелник.

припрема нарочито у Пећи. Заоштрава се шовинистичка мржња и продубљава се јаз између шиптарских и српских маса. У Ракошу су пребегли 14 Руса и један Немац, чија се судбина не зна. Због тога су Немци стрељали 51 Србина и ухапсили 29 људи. Пре 4 дана, у селу Брестовику Шиптари [петоколониши] су стрељали 25 Срба — убили 19 и ранили 6. У граду се скоро сваке ноћи дешавају убиства и пљачке над Србима.

2. Пре неколико дана, у Малесију су дошли из Дебра Енглези, који су се сместили у Деги и траже да се повежу са Штабом.⁵

3. Партизански одред „Бајрам Цури“, у време када се одиграо догађај у Плаву, налазио се у околини Плава и Гусиња и писало се да су другови партизани почели да се деморалишу због патњи и вашки.

4. Пре неколико дана овамо је дошао и партизански батаљон из Скадра и сада се налази у Черему.⁶

Пре овог догађаја морали смо да растуримо другове из Об. ком. Дукаћина. Барли⁷ је, као представник Штаба, отишао код Енглеца заједно са Вели Ниманием, који је пристао да буде командант Штаба Оперативне зоне Дукаћина и да обезбеди базу за Штаб Оперативне зоне и за технику. Шефкет⁸ је пошао, као делегат Обл. комитета Дукаћина, да контролише партијски рад у Одреду, да испита откуд долази та деморализација и зашто остају тамо итд. Ја сам морао да дођем у Пећ.

Другови, ситуација која је настала после догађаја у Плаву ставља нас у отворену борбу против неколико баллиста реакционара, те смо одлучили да отпочнемо акцију, зато је неопходно да компромитоване другове пошаљемо у чету. То чинимо са највећом ужурбаном. Замена руководства од стране некомпромитованих другова у Баковици и Пећи одвија се постепено и они су почели да преузимају руковођење. Компромитовани другови одлазе један по један у Одред или на друге терене.

⁵ Реч је о енглеској војној мисији (од 4 члана) која је преко Скопске Црне горе пребачена у Црну Траву (види Хронологију ослободилачке борбе народа Југославије 1941—1945, стр. 609).

⁶ Према договору делегата Врховног штаба НОВ и ПОЈ Светозара Вукмановића Темпа са Главним штабом Албаније, албански партизански батаљон „Прљат Реџепи“ упућен је у пограничну област Малесију, где је, под командом Главног штаба Космета, дејствовао заједно с партизанским батаљоном „Бајрам Цури“. Од ова два батаљона формиран је почетком јануара 1944, Малесијски НОП одред. Види том II, књ. 10, док. бр. 53, као и ВИГ, 1963/6, стр. 115.

⁷ Имер Пуља Барли

⁸ Милан Мићковић Шеф (Шефкет)

У Пећи имамо 355 иартизана, спремних за борбу. Њима сваким даном прети опасност. Неопходно је потребно да они иду у одред. Парторга Пећи нема могућности да их пребаци у Црну Гору, јер нема људи и граница се јако чува. Од њих 30-торица знају шиптарски. Писали смо Штабу Оперативне зоне Дукаћина да проучи ово питање. Имају око 22 пушке, два митраљеза итд. Мишљења сам да другови, који знају шиптарски, треба да се пребаце у одред „Б.Ц.“⁹

Што се тиче конференције Народно-ослободилачког одбора, пошто је Велија пристао да нам обезбеди базу, имамо могућности да је одржимо. Људи се налазе у Дукаћину. У Србици Нецип каже да има људи и за Одбор, и за формирање једне чете од 10—16 људи. Настала ситуација захтева да се Блини¹⁰ врати што пре овамо. Стога смо мишљења да он на брзину припреми људе за конференцију и реши питање чете у Дреници и да дође овамо ради одржавања конференције и сусрета са друговима, који хоће да помогну нашу војску и траже га. Писмо, које шаље енглески капетан, сигурно сте примили преко Патрије. У Пећ је дошао један мајор — Ибрахим Ишми — који покушава да у војсци формира одборе за Народно-ослободилачку борбу. Он има за Патрију једно писмо из Албаније. Он ће вам писати шта ће се урадити са њиме и са војском. Ја сам се случајно са њиме срео овде у Пећи, где смо формирали један одбор од једног мајора — Масар Круезије, једног капетана — Хусејна Рудиа, Петрит Деснице и Саит Аље, а верује се и два батаљона формирати и друге групе, нарочито од подофицира. Тешко је да ће војска да бежи, јер су већина мештани. У Приштини је војска деморалисана,¹¹ сигурно ће се до Бајрама растури (дезертирати). Према томе, стварање једног одреда у Дреници значило би окупљање њених елемената.

На дан 13. XI 1943. године, у 6 часова навече, примио сам писмо из Берана за Обл. ком. Космета. Оно је стигло у Пећ 9. XI 43. године и предато је Хахи¹² да га пошаље по куриру. Међутим, уместо да пође за одређено место, писмо је пошло за Рожај. Зато ће се узети на одговорност они који [су] погрешили или (како се десило) нису се побринули. Писмо је по други пут приспело отворено и у другом коверту из Рожаја и о овоме ће се повести истрага. Писмо сам прочитао и пошто треба предузети мере писао сам Штабу

⁹ Односи се на партизански батаљон „Бајрам Цури“.

¹⁰ Фадил Хоџа Блини

¹¹ Мисли се на нхиптарске војне формације у служби окупатора.

¹² Редакција није могла установити на кога се односи.

Оперативне зоне Дукађина да се нађе начина за пребацивање другова делегата,¹³ пошто парторг Пећи нема могућности због тога што нема људи и што се граница јако чува.

У Рожају партијски рад се не одвија добро. Настојаћемо да га средимо и то ћемо вам писати.

Патрија¹⁴ ће вам писати по питању Рада¹⁵ и о другим питањима у вези са ситуацијом на његовом терену.

С. Ф.
С. Н.

15. XI 1943.

С другарским поздравом
Стапи¹⁶

БР. 58

ПИСМО СЕКРЕТАРА ПАРТИЈСКОГ БИРОА БАТАЛЈОНА „БАЈРАМ ЦУРИ“ ОД 24. НОВЕМБРА 1943. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ О ГЕШКОМ МАТЕРИЈАЛНОМ ПОЛОЖАЈУ БАТАЛЈОНА „ПРЉАТ РЕЦЕПИ“¹

**СМРТ ФАШИЗМУ —
СЛОБОДА НАРОДУ!**

Другови,

Пошто партизански батаљон „П. Рецепи“ нигде није могао да се задржи, дошао је у Малесију.² И овде реакција припрема мере да му не дозволи присуство овде. Исто тако, и Бек Хусеини покушава да нас истера из карауле у Грији. У Тропоји се за сутра припрема одржавање једног скупа реакционара.

Економски положај батаљона „П. Рецепи“ је бедан. Распоређивање по кућама је тешко, а можда и немогуће.

¹³ Реч је о члановима бугарске комунистичке партије који су преко Југославије пребачени за Бугарску (види док. бр. 64, напомену бр. 4).

¹⁴ Давид Нимани Патрија

¹⁵ Павле Јовићевић Раде

¹⁶ Исмет Шаћир Стари

¹ Оригинал (писан оловком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 674, к. 12, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/547.

² Види док. бр. 49, напомену бр. 6.

Прича се да је састанак у Тропоји уперен против Енглеца и Јах Салиха.³

Шаљемо вам Хуснију⁴ (члан партије) и једног курира из редова Скадрана. Постарајте се за побољшање економске ситуације тих другова из батаљона „П. Реџепа", јер бисмо их на крају крајева могли сместити, уколико успемо, у некој шуми.

Известите нас којој су организацији припадали они који су дошли са Јусуфом⁵ и Ремзијом.⁶

Ми смо друговима из Скадра дали 40 наполеона, тако да смо и сами остали слабо у том погледу.

Гри.[ја] 24. XI 1943.

За биро партизанског
батаљона „Б. Џури"
Лаепури⁷

³ Син барјактара Баковичке Малесије. Погинуо је фебруара 1944. у борби с Немцима.

⁴ Двојица су имала исто име: Хусни Лајчи и Хусни Добруна. Обојица су били чланови партије и курири Главног штаба НОВ и ПО Космета. Добруна је погинуо у борби за ослобођење Јуника, октобра 1944. Редакција није могла утврдити на кога се од њих двојице мисли.

⁵ Јусуф Жерка

⁶ Ремзи Души Цали — курир Главног штаба НОВ и ПО Космета.

⁷ Цафер Вокши Љепури

**ПИСМО СЕКРЕТАРА ПАРТИЈСКОГ БИРОА БАТАЛЈОНА
„БАЈРАМ ЦУРИ" ОД 28. НОВЕМБРА 1943. ОКРУЖНОМ КО-
МИТЕТУ КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ О ПАРТИЈСКО-ПОЛИТИЧ-
КОМ РАДУ У БАТАЛЈОНУ**

Другови,

О овдашњој ситуацији иисаћемо вам другом приликом-подробније. За сада она изгледа побољшана. Ми смо одлучили да до краја истрајемо против било каквог отпора нашем устанку овде и било где у Малесији.

Организациони рад је почео да се устаљује. Организовали смо ћелије у два четама. Организовали смо васпитне групе и омладину. Формиран је биро итд.

Створили смо програм свакодневног живота партизана и по том програму њихов живот се одвија на задовољавајући начин. Сваког дана се одржавају политичке конференције и војнички програм. Одржавају се вежбања са оружјем итд. Сваке вечери организујемо кратке позоришне представе и хорске [рецитације]. Сада је и морал бораца на вишем нивоу. Не траже се одсуства као раније.

На дан 28. XI прославили смо Дан заставе. Учествовало је и неколико пријатеља сељака. Поднесен је пригодан реферат, изрецитоване песме Сејфулаха Мелешове и хорске песме.

Писали смо вам да сваком борцу, кога шаљете, дате препоруку, у којој навести његове особине. Да се наведе којој партијској или омладинској организацији припада итд.

Извештавамо вас да никога нећемо примити без тих препорука. Јавите нам такође да ли су курири, које шаљете, чланови Партије или не. То је потребно нама. За пребацивање другова о којима говорите ми смо послали Камила² у Реку.³

С. Ф. С. Н.

28. XI 43.

Поздрав за Биро Батаљона
Љепури⁴

¹ Оригинал (писан оловком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 206, к. 7, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/794.

² Намил Бровина Бујку

³ Односи се на предео око реке Кеће код Баковице.

⁴ Цафер Вокши Љепури

РЕЗОЛУЦИЈА ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОД НОВЕМБРА 1943. ГОДИНЕ¹

РЕЗОЛУЦИЈА

са новембарског (VI) Покрајинског саветовања Комунистичке партије Југославије за Косово и Дукаћин-

I. ПОЛИТИЧКИ ДЕО

Разбијањем последње Хитлерове офанзиве Црвена армија је предузела своју летњу офанзиву и ослободила две трећине читаве површине коју су Немци привремено окупирани. Наступање Црвене армије нанело је велике губитке Хитлеровој армији како у људству тако и у ратном материјалу, као и губитак највећих руских житница и металургиског индустриског центра у Доњецу за које је Хитлер рачунао да ће му поелужити за даље вођење рата. Ситуација на Источном фронту а нарочито ослобођење Кијева довело је Хитлера пред неизбежну катастрофу.

Капитулацијом Италије сломљена је фашистичка осовина под немилосрдним ударцима Црвене армије и савезника. Хитлер мора да држи велике снаге против савезника и поробљених народа, а нарочито на Балкану, што развлачи и слаби његове снаге.

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 202, к. 7, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/795—800.

² Према сећањима учесника, то саветовање је одржано од 3. до 5. новембра 1943. на Шар-планини (види ВИГ, 1963/6, стр. 114).

На Космету је Обласни комитет био највише партијско руководство. А у октобру 1943, сагласно с постојећим оперативним зонама, формиран су посебни обласни комитети за Косово и за Метохију (Дукаћин). Дотадањи Обласни комитет тада је преименован у Покрајински комитет КПЈ за Косово и Метохију. Међутим од јуна 1944, по директиви Централног комитета КПЈ, опет постоји Обласни комитет (види док. бр. 104 и 143).

Прво партијско саветовање на Космету одржано је јуна 1941; друго — августа 1941, у Витомирици, код Пећи; треће — од 24. до 27. фебруара 1942, такође у Витомирици; четврто — крајем јула 1942. у с. Грболама, код Урошевца; пето — крајем децембра 1942. у с. Вреду, на Косову. Види док. бр. 8, 10, 19 и 32.

Шестом саветовању (о којем је реч у овом документу) присуствовали су, поред чланова ПК, и представници среских и месних партијских организација.

Стално одступање и губитак огромне територије деморалише немачку војску и позадину, која се налази пред катастрофом.

Ситуација на Источном фронту, приближавање Црвене армије сателитским земљама, непрестано бомбардовање немачке позадине, ситуација у Италији и другим поробљеним земљама, а нарочито на Балкану, чини да властодршци сателитских земаља губе главу и захвата их страх. Они данас само размишљају како да се спасу.

У току рата антифашистички блок постао је чвршћи, што сведочи и последња московска конференција.³ Све наде и покушаји Хитлера да с једним од савезника склопи примирје пропали су. Хитлерови губици на свим фронтовима јасно говоре о положају Немачке.

Борбом народа Југославије обезбеђени су услови за остварење слободе, независности и самоопредељења народа, јер је створена непобедива Народноослободилачка војска која је нарасла у модерну оружану силу, богату искуством и оспособљену за операције већег обима. Кроз тешку борбу изникли су многи војни и политички руководиоци, ради чега је извршена реорганизација и уведени војни чиновници.⁴ Одлучном и правилном борбом НОВ и ПОЈ изграђено је братство народа Југославије и у многоме уништене реакционarne клике и снаге које су отворено или прикривено помагале окупатора припремајући се да у моменту слома Хитлерове Немачке понова зајашу на народну грбачу и успоставе стари систем пљачке, терора, порезника и жандарма. Капитулацијом Италије створени су још бољи услови за офанзиву на свим фронтовима тако да је проширена слободна територија, која данас заузима једну трећину читаве Југославије.

Капитулацијом Италије потпуно су демаскиране лажи издајника народа на Косову и Дукаћину да је италијански окупатор непобедив и да је донео слободу шиптарском народу. Ситуација у Италији, напредовање Црвене армије и ненадокнадиви губици Немаца на Источном фронту изменили су ситуацију на Косову и Дукаћину. Шиптарске масе увићају да ће Немачку постићи судбина фашистичке Ита-

³ У Москви је од 19. до 30. октобра 1943. одржана конференција министара иностраних послова САД, В. Британије и СССР-а, поводом које је објављена позната „Московска декларација“ у којој се, поред осталог, говори о укидању свих фашистичких организација у свету и о кажњавању ратних злочинаца (види Хронологију ослободилачког рата народа Југославије, стр. 569).

⁴ Чиновници у НОВ и ПОЈ уведени су 1. маја 1943 (види Билтен Врховног штаба бр. 28, од маја 1943; том II, књ. I, стр. 255).

лије. Капитулацију Италије. немачки окупатор и пета колони хтели су представити шиптарском народу као да је сама Немачка разоружала италијанску војску, али у томе нису успели. Издајници шиптарског народа који су се утркивали у службе италијанском окупатору, прешли су у службу гестаповским хитлеровским злочинцима. Они и даље настављају са слугењарством и раширивањем шовинистичке мржње, али им то не успева као до капитулације Италије, а нарочито после убиства издајника Иљаз Агуша,⁵ јер шиптарске масе увиђају неизбежан слом Немачке, али страхујући од освете и повратка на старо жале што мора доћи до немачке капитулације. Шиптарске масе почињу правилније да схватају данашњу борбу. Један део шиптарских маса правилно је тумачи, али не желе да НОВЈ дође на Косово и Дукађин, јер још не могу да схвате да ће та војска и њима донети слободу.

Капитулацијом фашистичке Италије престао је унеколико терор над српским живљем који је беснео свакога дана већ неколико месеци, те је расположење за народно-ослободилачку борбу и за СССР још веће. Но у последње време агенти Араже Михаиловића форсирају паролу за исељавање Срба са Косова за Србију. То све раде да би на тај начин довели српске масе у Србији у положај да би за кору хлеба морале прихватити и срамну улогу уласка у одреде издајника Араже, за борбу против Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда. Утицај АР^{а.ж.и.п.} на српске масе је слаб, а нарочито на Косову, где су његови агенти демаскирани као агенти и шпијуни окупатора (случај Парлића у Урошевцу и др.).

Масе како шиптарске тако и српске у округу митровичком мрзе окупатора и шовинистичка мржња је увелико смањена, јер масе виде на делу ко их пљачка. Те масе много више симпатишу народно-ослободилачку борбу него на осталим деловима који су били под италијанском окупацијом. Такво је расположење и код маса под бугарском окупацијом, искључујући један део који се налази под утицајем агената Драже Михаиловића, а у исто време у служби бугарског окупатора — контрачетници.

А) Од прошлог саветовања⁰ партиска линија спроведена је углавном правилно, тако да је она дубље продрла међу народне масе. Поред агитационо-пропагандистичке де-

⁵ Види док. бр. 10, напомену бр. 6.

⁶ Односи се на саветовање Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију одржано крајем децембра 1942, у с. Врелу, на Косову (види док. бр. 32).

латности Партија је и акционо деловала: демонстрације (Бак., Приз,- Приш.) и акције партизанских одреда. Углед Партије је порастао.

Закључцима са петог саветовања заузет је секташки став по питању односа према шиптарским националистима који се почињу оформљавати, а такође није постављена економска борба и оквир акција против V колоне. То је исправљено од стране делегата ЦК КПЈ друга Темпа, који нам је помогао да исправимо погрешне закључке и ставове у своме раду.⁷ Онда, питање несналажења на формирању српских партизанских одреда и њихово наслањање на суседне партизанске одреде.

Приликом спровођења партиске линије у живот, партиске организације имале су пуно недостатака, као: пад у руке окупатора и стрељање три члана бироа ОК, опортунистички став једног друга из бироа ОК, онда удар по партиском кадру од стране окупатора, недовољно популарисање НОВЈ, што је имало рђавих последица при доласку војске на границама Дукађина, и напослетку младост наше партиске организације.

Б) Од прошлог саветовања ОК је имао и грешака: погрешна оцена политичке ситуације у закључцима о расположењу шиптарских маса, о шиптарској V колони.

В) На основу овакве ситуације, пред партиске организације постављају се следећи политички

ЗАДАЦИ:

1) Борба за јединствени антифашистички фронт: то значи радити на уједињавању свих елемената који стоје на позицијама борбе против окупатора. У току рада и борбе борити се за руководство Партије. Неуморно и упорно позивати све елементе у борбу против окупатора. Раскринкавати слуге окупатора и оне који својим издајничким радом прижељкују повратак на старо. У раду бити врло еластичан, али увек чувати политичку линију Партије, т.ј. чувати се од леве и десне опасности. Потребно је још упорније наставити са борбом и споља и унутра, т.ј. борбу партизанских одреда и њихово омасовљавање форсирати као први за-

⁷ Делегат Централног комитета КПЈ и Врховног штаба НОВ и ПОЈ Светозар Вукмановић Темпо, за време свога боравка на Космету, у Албанији и у Македонији, током 1943, у више писама и директива, упућених Обласном комитету КПЈ за Космет, настојао је да пружи помоћ и пренесе искуства из других крајева Југославије. Ти документи су објављени у II тому, књ. 9, док бр. 83, и књ. 10, док. бр. 53 и 161, као и у овој књизи, док бр. 40.

датак, а унутра развијати економску борбу, као: за ниже цене намирница, за више намирница и краће радно време, против пореза и др., не давати десетину, и.т.д., то значи ми морамо економском борбом и борбом за основна животна питања захватити широке народне масе и постепено кроз ту борбу приводити их позицијама народно-ослободилачке борбе. Ово нарочито код шиптарских маса. Ту борбу повезивати са акцијама партизанских одреда те ће имати велики значај и доприниће постепеном сазревању за што масовнију оружану борбу против окупатора и њихових слугу, те ће и шовинизам као једна од главних препрека за борбу нестајати и поред тога што су шиптарске масе доласком окупатора економски добиле на највећем делу Косова и Дукаћина.

2) Капитулацијом Италије у многоме су поколебале масе које су веровале у победу сила осовине, а међу V колоном и другом реакцијом наступа раслојавање, зато правилним радом продубити диференцијацију и разбити снаге реакције у највише могућој мери, а довести на позиције борбе против окупатора све оне који нису окрвавили своје руке народном крвљу. Порастом и јачањем антифашистичког борбеног фронта у Шипнији, на Косову и Дукаћину [почињу да се] концентришу најреакционарнији елементи из Бали Комбтара. Њих треба раскринкавати и онемогућити им деловање код нас. Према Бали Комбтару и његовим члановима заузети став према њиховом држању на терену.

3) Наставити са формирањем НОО, а одмах предузети сазивање шире конференције ради стварања заједничког НОО за читаво Косово и Дукаћин. При томе водити рачуна да на конференцији узму учешћа одлучни људи, представници сва три народа и представници свих политичких струја и staleжа, а који стоје одлучно на позицијама борбе против окупатора. На тај начин створиће се јединствено политичко тело које ће бити политички представник у данашњој народно-ослободилачкој борби на Косову и Дукаћину и припремити општи оружани устанак против окупатора и њихових слугу.⁸

4) Популарисати паролу истинске народне демократске власти и паролу да данашња народно-ослободилачка борба доноси потпуну слободу, независност и право на самоопредељење свих народа.

⁸ Тако замишљена шира конференција је одржана од 31. децембра 1943. до 2. јануара 1944. На њој је изабран први Обласни народноослободилачки одбор за Косово и Метохију. Види док. бр. 80.

- 5) Популарисати Народно-ослоб. војску Југославије, НОВ Шипније и НОВ Грчке.
- 6) Популарисати СССР и његову Црвену армију, као и ратни савез између Совјетског Савеза, Енглеске и Америке.
- 7) Популарисати парољу братства балканских народа и Балкански штаб НОВ.⁹
- 8) Популарисати КПЈ и објашњавати њену улогу.

II. ОРГАНИЗАЦИОНИ ДЕО

Ради што правилнијег организационог постављања и рада, саветовање је овом питању посветило велику пажњу.

Саветовање је констатовало да у нашој партиској организацији влада пуно јединство. Партиске организације прошириле су свој утицај и поред велике реакције која је у читавом овом периоду, код народних маса, како код српских и црногорских тако и код шиптарских. То се нарочито осетило после капитулације Италије. Партија је успела да продре у низ села и општина где до сада није било организационог продора. Партија је учврстила своје редове практичним и теоретским радом и [ослободила је] свих слабих елемената.. Формирани су Обласни комитети за Дукађин и Косово, одређени су инструктори за округе и формирано повереништво Покрајинског комитета. Извршена је промена назива „Метохија“ у „Дукађин“, како га народ зове. Формирани су срески комитети.

Све ово се може рећи у погледу успеха и за њелије. У појединим местима су формиране посебне шиптарске њелије услед специфичних разлога. Наш кадар, иако млад, у великом броју схватио је у потпуности мобилност, што се огледа и у добром држању пред непријатељем (ложење ватре на грудима, сечење полних удова, кидање прстију и т.д.) а не одати ништа, али се десило и слабог држања и напуштање терена, капитулација пред тешкоћама, несхватање потребе чувања руководиоца (Бак., Приш., Митр.), потценивање појединих линија партиског рада, те је то слабило рад Партије и њен утицај у масама.

Наш кадар још није схватио потребу и нужност теоретског издизања и прораду свих партиских и др. матери-

⁹ До формирања Балканског штаба није дошло, мада је у том смислу било покушаја од стране делегата ЦК КПЈ и Врховног штаба Светозара Вукмановића Темпа. Централни комитет КПЈ, својим писмом од 6. децембра 1943, одбацио је предлог о формирању тога штаба као погрешан. Опширније о томе види *жМ II*, књ. 10, док. бр. 53 и 207, и *књ. II*, док. бр. 104.

јала, те отуда неспособност да одговори свим залацима. Немање довољно иницијативе, бирократизам и опортунизам.

Тако исто појава неконспирације, небудности, те појава чак уласка у нашим редовима провокатора (Приш.). Небудност и иотценивање непријатеља довело је до великих губитака у кадровима, као и политичког губљења у масама (Пећ., Бак., Шара, Приз., Приш., Митр.).

По појединим линијама је констатовано:

а) По питању стварања НОО постигнути су извесни успеси, али се није учинило све да се оствари једно опште руководство за читав терен. Народноослоб. одбори су по линији НОФ-а дали извесне резултате, али у неким местима ти су резултати минимални. У појединим местима дешавало се да се МК-ти бирократски односе према НОО, те су тако они били органи Партије а не органи народно-ослободилачке борбе.

б) Рад Партије по војној линији ишао је у знаку стварања нових партизанских одреда и помоћних — резервних партизанских десетина. Формиран је Главни штаб и штабови I и II оперативне зоне. Издато је неколико прогласа. Партизански одреди су водили неке мање акције и нарасли су. Партизанске организације и партијци нису схватили нужност упорног рада у партизанским одредима, те је то имало врло тешких последица (Малесија), онда увлачење у одред провокатора (Шара) који је направио провалу. Код партизанских штабова испољило се је доста бирократизма као и опортунизма и слабог држања чланова Партије у тешкој ситуацији, те је дошло до капитулације пред тешкоћама и дезертерство из одреда великог броја партизана. Став у тешкој ситуацији да је ова и ова акција катастрофална, да је овај и овај терен савршено неподесан за партизанско ратовање и т.д. јесте обични опортунизам. Овакав став доводио је до губитака и слабљења утицаја наше Партије и борбе.

в) У раду међу омладином постигнути су извесни успеси. СКОЈ је постао много самосталнији. Извршено је чишћење скојевске организације од свих слабих, лабавих и кукавичких елемената, те је СКОЈ учвршћен. Проширен је Савез и створена је маса легалних и полулегалних организација. Број скојеваца и међу Шиптарима је порастао. Васпитни рад се обавља у активима и појединачно — самоиздизањем. Језгра су распуштана, а створена скојевска руководства — реонска и општинска. И даље се појављује да поједини чланови Партије потцењују улогу и рад по ско-

јевској линији те то доводи до слабог продора и међу шиптарском омладином.

г) У раду међу женама постигнути су успеси. Створено је низ женских одбора АФЖ. Прикупљена је прилична количина ствари и помоћи за одреде. Одржаване су конференције, болнички течајеви, као и обука руковања оружјем. У партизанске одреде послат је приличан број женских. Али у раду партиске организације међу женама испољило се и даље доста секташтва по питању увлачења жена у Партију, а нарочито које су одане нашој борби и ствари.

д) Агитпроп је показао прилично успеха. Издата су два прогласа.¹⁰ Отпочело је редовно издавање „Слободе“.¹¹ Умножене су разне брошуре и материјали других организација. МК-ти су издавали по неколико прогласа (сем Гњ. [илана] и Ор.[аховца]) и стално издају вести.

Недостатак је што прогласи и остало није дубоко продирало у народним масама и на оба језика, као и то што материјали нису били довољно читки. Организације нису слале чланке нити давале иницијативу на свом терену за „Слободу“. Прогласи свих МК-та нису били увек локалне и конкретне природе.

ђ) [Техника ОК је побољшана а] такође и код неких МК-та. Материјали су били технички опремљенији. Али ипак техника још не може одговорити задацима код неких руководстава. Техника неких МК-та је делимично пала у руке окупатора (Гњ., Приш.).

На основу реферата и дискусије саветовање је поставило следеће организационе

ЗАДАТКЕ:

1) Партију проширити.

а) Све организације и руководства морају уложити све напоре да најхитније продру и формирају партиске организације у срезовима, општинама и селима где до сада нисмо имали продора. У том циљу поставити планске задатке.

¹⁰ Мисли се на прогласе Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију од фебруара и августа 1943 (види док. бр. 33 и 44).

¹¹ Још на обласном партијском саветовању јула 1942. одлучено је да се покрене обласни лист који ће бити гласило народноослободилачке борбе Космета. Одмах после тога саветовања покренут је „Глас народа“, који је касније добио име „Слобода“, а излазио је, као месечник на српскохрватском и албанском језику, све до ослобођења. Он је одиграо значајну улогу у информисању народа и у ширењу пропаганде за НОП.

б) Партиске организације морају својим узорним радом проширити и продубити утицај наше партије на широке народне масе, а такође главну пажњу у раду форсирати да наша линија и став продре међу шиптарским масама како би се омогућило да се и организационо продре. Организације морају на основу расположења народних маса подешавати своје држање и доносити конкретне задатке за акције. На првом месту форсирати и развијати економску борбу и захтевати: боље наднице, краће радно време, ниже цене животним намирницама, више животних намирница, против пореза и других намета, за пуштање политичких затвореника, против хапшења и премлаћивања, против одласка у војску итд. У Партију увући све оне који својим радом и борбом то заслужују, без обзира на њихову теоретску издигнутост.

2) *Партију учврстити.*

Везе ОБКОМ-а¹² са ПК¹³ и месних и среских комитета са ОБКОМ-ом морају бити редовне, најмање сваких десет дана шаљући детаљне извештаје по свим линијама. Тако исто између ћелија, општинских, месних и среских комитета. ОК и СК морају обезбедити и теренеке везе путем наоружаних курира, ради тога припремити на појединим етапама пута добро замаскиране скривнице где би курири сигурно могли преданити и т.д. Сва руководства одмах и без одлагања имају одредити своје замене од најмање три члана некомпромитована и поднети извештај ПК-у. Са заменом један од руководећих другова одржаваће редовне састанке и оспособљавати младе другове да могу руководити. У свим руководствама и организацијама извршити поделу рада. Руководства морају редовно обилазити све партиске јединице и о томе подносити извештај ОБКО-му односно ПК-у. Партиска руководства морају извршити мобилизацију свег чланства, које мора бити спремно да изврши сваки налог Партије, било да се тиче рада у партиској организацији, на терену или одреду, оружане акције итд. Одмах ће форуми уклонити из руководства све неактивне чланове и заменити их са најактивнијим друговима са терена, без обзира на њихове године старости или партиског стажа, јер ће само активни другови моћи испунити руководеће задатке и спроводити у живот доследно партиску линију.

б) Пошто се испољило да падом великог броја руководилаца партиске организације оскудевају са друговима

¹² Мисли се на обласне комитете КПЈ за Косово и Метохију.

¹³ Односи се на Покрајински комитет КПЈ за Космет.

теоретски издигнутим, то ће ОБКОМ у сагласности са СК и МК одржати кратке курсеве. Ту треба обухватити теме: Историја СКП(б) (уколико се има и може), Лењинизам, Теорија, Партија, Буржоаско демократска револуција, Диктатура пролетаријата, Пролетерска револуција, Народно-ослободилачка борба и наша Партија, Национално пигање и т.д., као и све актуелне партиске материјале, као: „Пролетер“, О раду Партије у војсци, О СКОЈ-у, и т.д. На тим курсевима узети најактивније чланове Партије, који имају могућности да најпре схвате прећени материјал, те са њима попуњавати руководства и шиљати их на терен као инструкторе ради продирања и стварања нових организација. Слушаоци курса имају све теме преносити у својим ћелијама. На тај начин наша организација ће унеколико надокнадити огромне губитке које нам је непријатељ нанео у руководећем кадру. Друговима давати задатке на којима ће највише дати. Све појаве које се буду косиле са мобилношћу нашег чланства најенергичније сузбијати, одлазећи у томе до искључења из Партије, а у тежим моментима изводити такве пред револуционарни партиски суд. То значи да у нашим организацијама мора бити заведена гвоздена бољшевичка дисциплина. Та дисциплина мора бити самодисциплина која у данашње време једино доликује.

У раду на подизању, васпитању и јачању наших кадрова треба испољавати другарску љубав и разумевање, јер само на тај начин ће нићи јак и одан кадар наше организације.

в) И даље наставити са чишћењем наших редова од свих слабих, лабавих, сумњивих, кукавичких, опортунистичких и других антипартиских елемената. Чишћењем наших редова наше организације јачају. Сваки и најмањи покушај фракционисања (макар и као овај бедни ван партије у Пећи) у корену уништавати.

3) По питању НОО припремити и формирати заједнички НОО за читаво Косово и Дукаћин. Њему онда помоћи да би могао што успешније спровести задатке по питању народно-ослободилачке борбе и повезивање свих одбора који су до сада створени, као и стварати нове свуда где до сада није било. При раду у НОО комунисти морају бити прихмер у сваком послу како би својим радом извојевали руководећу улогу наше Партије у НОО.

4) У погледу рада по војној линији, партиске организације морају обезбедити одлазак у одреде свима онима који хоће и желе да се боре против окупатора, али при томе pazити да се не увуку провокатори. Партиске организације

и чланови партије у војсци морају својим радом, борбом и храброшћу предњачити. Организациони рад поставити према „Упутству о раду Партије у војсци”.¹⁴ Форсирати стално акције против окупатора. На тај начин ће Партија бити руководећа сила у војсци. У погледу рада партиске организације ће унутра на терену стварати из досадашњих десетина ударне тројке и петорке од људи који су спремни да изврше сваки задатак који се пред њих постави. Ове групе треба добро оспособити за руковање свим врстама оружја: револвером, бомбом, пушком, камом, експлозивом и др, а поред тога са њима упорно радити да би њихова свест била на што већој висини. Ове групе треба да играју важну улогу, зато и њихова свест мора бити висока. Међу шиптарским масама форсирати организовање десетина, водова и чета са одговарајућим командним особљем и са њима политички и војнички радити припремајући их да што боље схвате данашњу борбу, као и да увиде да без тешке борбе и жртава нема слободе.

5) Омладина. Формирати ОК СКОЈ-а за Дукаћин и ОК за Косово, а такође где није учињено формирати МК и СК, реонска и општинска скојевска руководства (у скојевска реонска и општ. руководства улазе најбољи скојевци, а у МК и СК СКОЈ-а чланови партије који најбоље познају омладинску линију). Сва језгра распустити, а заменити их са скојевским општ. и реонским руководством. Васпитни рад спроводити у активима и ван њих самоизградњом. Продирати у оним местима где још немамо скојевских организација.

Рад на формирању НОСО¹⁵ поставити на позиције н.о. борбе. Само при томе рад међу омладином широко поставити. Наиме, онде где има услова омладину организовати у легал. и полулегалним организацијама водећи при томе рачуна да те организације постепено приводимо позицијама н.о. борбе. Наравно да се мора очекивати удар од стране окупатора али мора се водити рачуна да те организације буду припремљене да издрже удар и да се не распадне. Значи организовати омладину у легал. и полулег. организацијама, организовати борбу омладине кроз та удружења за њене омладинске захтеве и постепено приводити омладину позицијама н.о. борбе и припремати удружења кроз ту борбу да ступе у отворену борбу против окупатора и да издрже сваки ударац. Наравно да ћемо онде где има услова (срп-

¹⁴ Види том II, књ. 4, док. бр. 3; том IX, књ. 3, док. бр. 170.

¹⁵ Народноослободилачког савеза омладине

ска села) омлалину организовати и у нелегалним организацијама, као на пр. борбене омл. чете и батаљоне и т.д.

6) Жене. Да би жене шире обухватили потребно је на првом месту окупљати жене у борби за њихове животне потребе, т.ј. у борби за хлеб, со, шећер, сапун, гас и т.д. Ми ћемо их окупљати у борбу противу затварања и одвођења њихових синова и мужева у конц. логоре, противу терора, пљачке и паљевина, противу масовног стрељања, противу мобилисања и одвођења на фронт против наше НОВ. Непосредно кроз ту борбу организовати борб. орге АФЖ и приводити их позицијама оруж. борбе против окупатора. То значи постепено их упошљавати на прикупљању помоћи, плетењу, шивењу, за обавеш. службу, сан. службу, за борце са пушкама у руци у п. одредима. Представнице АФЖ не морају улазити у НОУ већ само ако буду изабране. У Партију увући све жене које се активно ангажују и раде у духу наше Партије и н.о. борбе без обзира на њихову теоретску издигнутост.

7) Агитпроп. Линија агитпропа јесте широка и има огромну важност. Агитпроп ..¹⁶ значи да свако руководство, у првом реду ПК и ОК па онда МК односно ОК, мора будно пратити развитак ситуације на свом подручју и на основу процене ситуације издавати летке, прогласе и др. Даље, свако парт.[ијско] руководство мора брзо пол. реагирати на сваки догађај, нову пљачку и терор од стране окупатора. Свако руководство мора издавати вести о ситуацији у свету, у Југославији, на Балкану и на К. и Д.¹⁷ (извеш. „Сл. Југ.", Лонд., Москве и др.), издавати „Слободу", листове, билтене итд.

8) Финансије треба побољшати. Чланарину и помоћ редовно прикупљати и обрачунавати. Члана партије који не плаћа чланарину искључити. МК и СК предаваће пола својих прихода ОК, и ОК према потребама један део ПК. Приходе СКОЈ-а обрачунавају скојевска руководства својим вишим форумима, а такође НОО својим већим одборима или партизанским штабовима свога терена.

9) Технику одмах оспособити да може одговорити свим задацима. Ради тога, оне организације које располажу са већим бројем машина предаће онтша које немају. То ће регулисати ОК. Све организације купиће сву хартију свога

¹⁶ На томе месту докуменат није читљив.

¹⁷ Косову и Дукађину (Метохији)

меета и обезбедити на сигурним местима, како од претреса тако и од влаге, кише и др. Технику треба законспирисати и одредити специјално друга за рад и одговорност. Тог друга обавезно ослободити сваког другог посла.

Ова резолуција је одобрена од Покрајинског комитета КПЈ за КИД и налаже се свим руководствомима да је обавезно и најхитније прораде у свим парт. јединицама, ради спровођења у живот. Контролисати њено спровођење. Она је намењена искључиво члановима Партије и не сме пасти у руке непријатељу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Почетком новембра 1943 г.
Положај

ПОКРАЈИНСКИ КОМИТЕТ
Комунистичке партије Југославије
за Косово и Дукађин

**ИЗВЕШТАЈ МИЛАНА ЗЕЧАРА, ЧЛАНА ГЛАВНОГ ШТАБА
НОВ И ПО ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ, ОД НОВЕМБРА 1943.
ТОМЕ ШТАБУ О МОГУКНОСТИМА СТВАРАЊА УПОРИ-
ШТА НА КАРАДАГУ¹**

ГЛАВНОМ ШТАБУ Н.О.В. и П.О₈ КОСМЕТА

Положај

Драги другови,

Према вашем писму од 28-1X-43 г.² пошао сам на југ тек 18 прошлог м. У Црну Траву стигао сам 22-X. Истога дана у Ц. Траву стигла је и наша десетина са Карадага. Закашњење у мом поласку из Јабланице и досадашњем задржавању овде условиле су прилике, тј. време у коме се вршила реорганизација рада на оба терена и које је било везано и за моје задатке. О мом поласку из Јабл. писао вам је сигурно и друг Мирко,³ а о ситуацији овде у Ц. Трави и на Карадагу, стање је отприлике овако: пре доласка вашег писма упућеног II Јужноморавском одреду у коме предлагете да пошаљу једну своју чету са нама на Карадагу ради стварања упоришта и одреда, они су то урадили раније, тако да се Кумановска чета, I. чета II бат. II Ј. М. одреда упутила на Карадаг и на Карадагу састала се са нашом десетином 10—11.X. Ове удружене снаге успеле су да се задрже 2 дана водећи борбу са шиптарским контрачетницима. Од наше десетине за време бављења на Карадагу из-

¹ Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 961, к. 17, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/550—551.

Докуменат је без завршетка. На њему нема датума ни потписа, али се из других докумената и података може утврдити да га је писао Милан Зечар, почетком новембра 1943, пошто је са групом другова стигао из Јабланице у Црну траву.

² Вероватно је реч о циркуларном писму које је Обласни комитет КПЈ за Космет упутио партијским организацијама на свом терену. Види док. бр. 48.

³ Мирко Перовић. Није познато да ли је он писао о томе, али је писао Покрајински комитет КПЈ за Србију, 6. новембра 1943. Обласном комитету за Космет. Види књ. 20, док. бр. 107.

губио се друг Казим,⁴ о коме другови после не знају ништа, од ове две чете погинула су 3 друга а 4 рањена. Другови кажу да је настала деморализација људства и да су се морали сви повући на свој терен. Наша десетина пошла је овамо ради повезивања са нама. После завршене реорганизације овде, а у сагласности са друговима одговорним за Срб.[ију] решили смо следеће: Наша чета од 25 другова сутра полази на терен и у састав II бат. II J. M. одр., на терен Врање — Бујановце — Прешево (то је терен II бат.). Ми имамо задатак да уз помоћ II J. M. освајамо терен Прешева и да заједнички упадамо на Карадаг према могућностима. Најпречи и најбржи наш задатак је да чим стигнемо доље, да пошаљемо курире код вас, ради успостављања канала, пребацивања људства, и добијања директива од вас у вези ситуације и даљих наших задатака, а ово писмо шаљемо преко Јабл. пошто имамо моменталну везу. Дакле, ми ћемо оперисати под командом II J. M. као засебна јединица а чим се укаже прилика за наш полазак на наш терен одвајамо се и постајемо самостални. На територији Прешева радили би политички заједно за ОК овдашњег. Добићемо у чету неколико другова из Гњил.[ана] и Прешева а све што мобилишемо са терена Прешева и са Косова улази у наш састав. О ситуацији са тог терена писаћу вам чим стигнемо доле а и курира ћемо послати. За друга Стаја⁵ ових дана сазнали смо да се налази у лесковачком затвору. Толико о њему.

Исто тако наше питање у вези Горње Јабл. — Тулара решили смо данас са другом Михаилом,⁶ а на основу извештаја другова из Горње Јабл. и друга Мирка, који кажу да је у изгледу могућност освајања тог терена пошто су дражиновци у опадању.

Наши другови који су недавно стигли у Г. Јабл. из Италије⁷ и другови који су сада прешли из Пришт. припадаће Горњојабл. бат. који ће се ускоро формирати и делати на свом терену. Друг Мирко и даље ће настојати да пребацује

⁴ Милан Глоговац Базим, комесар 1. чете Шариланинског НОП одреда, погинуо је крајем новембра 1943. на Шар-планини, у борби са бугарским фашистима.

⁵ Редакција није могла установити на кога се мисли.

⁶ Благоје Нешковић Михајло. Тада је био секретар Покрајинског комитета КПЈ за Србију.

⁷ Односи се на групу интернираца с Космета која се после капитулације Италије вратила у свој крај и прикључила народноослободилачком покрету. Види док. бр. 47, напомену бр. 21.

другове из Пришт.[иине] и да другове наоружава стварајући упориште у Тул.[ару] заједно са снагама I J. M., т.ј. Јабл. бат. Што се тиче наших другова са Космета којих има мањи број од раније а добар део су руководиоцњ другови из П.К нијесу одобрили њихово издвајање, а вољни су да нам помогну на други начин како је најзгодније. Ови другови су већином родом из Јабл.[анице] . . .⁸

БР. 62

САОПШТЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОСМЕТА ОД НОВЕМБРА 1943. О ДЕЈСТВИМА ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА НА КОСМЕТУ, У ЗАПАДНОЈ МАКЕДОНИЈИ, АЛБАНИЈИ И ЦРНОЈ ГОРИ'

Посебни проглас Главног штаба народноослободилачке војске Косова и Дукаћина (Метохије)

Интереси, права и слобода народа су изнад свега. Ово обезбеђује народноослободилачка борба. Ко год спречава ову борбу он је против народа, чије се уши и очи налазе свуда и виде рад сваког. Издајници, запушите уста, јер пре или касније положићете рачун пред народом.

Баковица: 10, 11. и 12. септембра партизанске и добровољачке чете, уз помоћ народа, опколиле су град и захтевале предају италијанске и немачке војске. Борба је трајала два дана и две ноћи. Непријатељска војска, после губитка неколико војника растурила се и побегла. Партизани и добровољци заузели су град и потпуно разбили фашистичку милицију. У овој борби погинули су 3 Немца и много италијанских војника и официра, међу осталим и пуковник који је наредио да се запали Пећ, затим је изгинуло много шиптарских милиционера и пуно католичких цивила који су помагали окупаторима. Наши губици били су мали.

⁸ Потпунији извештај о извршењу постављених задатака Зечар је поднео Главном штабу Космета 15. априла 1944 (види књ. 20, док. бр. 140).

¹ Оригинал (писан на машини, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 960, к. 17, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/542—545.

Плав, септембар: Васојевићки четници напали Плав. Црногорски партизани сјединили су се с партизанџма и народом Плава. Јуначки су се заједно борили и скоро би разбили четнике да се није умешао издајник шиптарског народа Џеват Беголи, који се споразумео с четничким главарима и махинацијама одвратио народ. Народ Плава видео је својим очима ко су партизани и како се они, ма које нације били, боре за народна права, и зато се с поштовањем захвалио црногорским партизанима. У овој борби погинуло је много четника, док су наши губици били незнатни.

Октобар: II народноослободилачки корпус Југославије, под командом генерала Пека Дапчевића, почео је офанзиву у Црној Гори. Партизански батаљон из Плава учествовао је у опкољавању Берана и истакао се храброшћу.

Са овом народноослободилачком војском одоше и ујединише се: партизански батаљон „Бајрам Џури“ под командом Камила Бровине и Шабан Хаџије, Добровољачка чета под командом Рам Мује и Добровољачка чета под командом Шабан Садика. Сада се заједно јуначки боре и подржавају Народноослободилачку војску генерала Пека Дапчевића, прослаћљеног борца Шпаније и Југославије.

Кукс, септембар: Партизанска чета Љуме, заједно с народом Љуме и с Мухарем Бајрактаром, опколила је италијанску војску и захгевала од ње предају оружја. Кад ова није пристала, почела је борба. Немачка војска пристигла им је у помоћ, али партизанска стратегија и храброст натераше Немце у бекство. Италијанска војска је разоружана у потпуности. Погинуло је доста немачких и италијанских официра. Наши губици су били незнатни. Рањен је партизан јунак Шућри Буљица. Народ Љуме добро се наоружао и увидео како се боре њихови синови, народни партизани. Умешношћу и јуначком борбом истакли су се политички комесар чете Абедин Ариф и командант Хоџа Нијази.

Пешкопеја: Једна јединица партизанског одреда „Шар“, са батаљоном „Хаџи Љеши“, заузела је Пешкопеју, коју и сада држи. Први косовски батаљон и батаљон „Боро Вукмировић“, у заједници са батаљоном „Хаџи Љеши“ и македонским партизанима, заузели су Дебар и Кичево. Немци, Бугари и издајници шиптарског и македонског народа покушали су да поново заузму градове Кичево, Дебар и Пешкопеју, али су одбијени свуда уз велике губитке, остављајући на попришту борбе много мртвих. Наши губици су осетни. Ове батаљоне воде познати патриоти: Мехмет Хоџа, Џевдет Дода, Ељхами Нимани и многи други.

Баковица, октобар: Партизанска чета „Рамиз Садику“ отворила је магацине десетка² у Маглићу и расподелила је народу.

Приштина, 17. октобра: Осветничка рука народа пала је на издајнике шиптарског народа Марк Коделијом и Феридон Минералијом, који су, немајући места у Албанији, бежали Недићу да би продужили издајнички рад.

Издајник црногорског народа Веско Вуковић убијен је осветничком руком народа. Он је био фашистички шпијун. Многе људе узео је на душу, међу осталима и патриоту Кољ Цана.

Баковица, 16. октобра: Осуђен је од суда, а 17. октобра је стрељан, издајник партизана Идриз Битићи. Овај се изрод неко време претварао да је добар партизан; али кад је штаб чете схватио његов издајнички рад, он је, видевши да му се припрема суђење, од својих другова с којима је био упућен као курир, док су они спавали, украо две пушке. После овог суд га је, пред партизанима, осудио на смрт. Овде се испољило какав је морал партизана. Партизан може бити само онај човек који је поштен и истински борац за слободу народа и који својим радом стиче поверење народа. 25. октобра убијен је Али Бокши. Овај зликовац је био отворени шпијун фашизма. Приликом паљења Баковице ишао је на челу италијанске војске и, без трунке осећаја према својој браћи, гурао људе у ватру. Он је ухватио и, заједно са Исмаиљом Вучитрном, убио Рамиза Садика, Бора Вукмировића, Мазлом Кпуску, Дергута Вокшија, Абедина Тербешија и многе друге. Његову су банду још крајем августа разбили партизански јунаци, али његова два сарадника, Исмаиљ Вучитрна и Гани Бокши, још се крију код призренске жандармерије, упркос томе што народ Баковице упорно тражи да се они казне. Ето како служи „народна“ жандармерија.

25. X убијен је шпијун и издајник Срба Симо, који је био шпијун и у време крвавог београдског режима.

Тирана, октобар: Праведна рука народа ликвидирала је поручника квестуре Бејта Плављанина, шпијуна. Глас о убиству овог срамног издајника са задовољством се проширила по читавом Косову.

² Италијански фашистички окупатор узимао је сељацима десетину целокупних годишњих прихода. Прикупљање десетине домаћи издајници су претварали у пљачку и малтретирање сеоског становништва.

Драч, септембар: Рука народне правде диквидирала је два шпијуна Гестапоа који су дошли из Пећи и једног провокатора-агента Косовца који је био обучен у немачку војну униформу.

Тирана, 28. октобра: Рука народне правде пала је на косовског издајника Иљаза Агуша. Вест се као муња проширила на све четири стране Косова и Дукаћина. Песме, весеље и пушке ориле се од радости у нашем народу. Није било човека који није мрзио овог подлог издајника. Овај подли издајник 22 године је верно служио зликовце Београда, варајући наш народ разним лажима. Са окупацијом Југославије постао је верни агент Рима. Заједно са издајничком владом Мустафа Крује и италијанском војском организовао је терор по Косову и Дукаћину. Од његове издајничке руке хиљаде мајки су остале без својих синова, стотине породица и кућа су уништене и спал>ене. Овај познати издајник шиптарског народа сарађивао је са Недићем и Дражом Михајловићем и систематски ширио раздор и мржњу међу нашим народима. Издајник број један платио је својом главом сва зла. Његови другови нека добро размисле: уколико продуже његовим путем, снаћи ће и њих иста судбина. Рука народне правде је спремна да падне на сваког ко спречава народноослободилачку борбу.

Призрен, 3. новембра: V Призрен је ушла једна јединица партизанске чете „Шар“ и одвела издајника партизанског Цен Битића. Овај издајник био је дезертирао из партизанске чете и иредао се квестури Призрена. Признао је све што је знао. После тога био је примљен у службу квестуре и постао шпијун немачки. Сам је признао: „Својим радом заслужио сам да ми и кожу скидате јер сам издао борце за слободу, издао сам јатаке, хлеб старица који ми још стоји V зубима, издао сам мој народ“. Једноставно су сви партизани тражили његову смрт. Стрељан је у присуству партизана и сељака из села које је рдније шпијунирао. То ће снаћи сваког ко буде издао народне интересе. У целом свету неће бити рупе у коју би могли да се крију.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Положај, новембра 1943. год.
(Прочитај, растури, али не
предај народном непријатељу!)

Главни штаб
Народноослободилачке војске
и партизанских чета Косова и Дука-
Вина

**ПИСМО КОМАНДАНТА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОС-
МЕТА ОД НОВЕМБРА 1943. СЕКРЕТАРУ ПАРТИЈСКЕ ОР-
ГАНИЗАЦИЈЕ ПРИЗРЕНА ДА ОБЕЗБЕДИ ПРИХВАТ ШАР-
ПЛАНИНСКОГ НОП ОДРЕДА'**

Драги Патрија,²

Уираво на данашњи дан пре недељу дана пошао сам из базе са још 65 људи (само са 18 пушака).³ У Тетову смо били опкољени. Борили смо се цео дан, а навече смо се повукли. Јуче сам стигао у базу, али су два Македонца (партизана) дезертирала и јавила се окупатору. Овде не можемо да останемо више. Полазимо још једном Мурсељу,⁴ а онда ћемо се пробити до Есада.⁵

Ја имам са собом око 90 људи (али само 20—25 пушака). Прекосутра ујутро бићемо код Хоџе (М.).⁸ Пошаљи Хоџи једног човека већ у току сутрашњег дана (прекосутра обавезно). Тај човек мора да познаје пут од твог тереиа до Мурсеља. Том другу треба да натоварите једног коња са хлебом и да га упутите Хоџи. Исто тако треба одмах да обавестиш Мета⁷ да сутра буде код базе и да нам изнесе хране. Такође, он треба да нађе једног човека који зна пут до шуме код Хоџиног села.

Другови, ми се налазимо у врло тешкој ситуацији. На-стој свим својим снагама да нам помогнеш да се извучемо из ове ситуације.⁸

У Тетову су ми погинула два, а рањено пет људи (четворица ових остала су у месту). Јави нам о ситуацији како на твој, тако и на Мурсељевом терену. Мурсељ треба да нас чека у близини куће мутавога (Њ.). Ти знаш како ћеш да уредиш ту ствар. Немамо другог излаза сем овог. Ако

¹ Оригинал (на албанском језику, писан мастилом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1766, к. 34.

На писму нема датума, али се по другим документима може закључити да је наисано новембра 1943. године.

² Цавид Нимани Патрија

³ То је био део Шарпланинског НОП одреда.

⁴ Абедин Шеху Мурсељ, политички комесар Љумске партизанске чете

⁵ Есад Ндреу, командант Дебарске партизанске групе

⁶ Хоџа из села Манастирице, пријатељ НОП-а.

⁷ Миливоје Бајкић Мета, тада партијски радник у Средској,

⁸ Партијска организација Призрена упутила је, као помоћ Шарпланинском НОП одреду, једну групу другова, међу којима су били Кољ Широка, Рамадан Вранићи, Гани Хоџа и други.

бог да изаћи ћемо светла образа. У Тетову сам се извукао за длаку: метак ми је прошишао кроз капут. Информације се шта се прича у Тетову и јави ми. Обавести Радета" о овоме што сам ти писао.

Буди обазрив и пошаљи ми поузданог човека: *можеш доћи и сам*, поведи са собом и кап., јер ће нам он бити јако потребан пошто познаје терен куда ћемо проћи. Уколико можете, понесите са собом што више оружја. *Али не заборави, хлеб је најважнија ствар.*¹⁰

С. Ф. С. н.

Другарски те грли
Блини¹¹

БР. 64

ПИСМО СЕКРЕТАРА ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОД 1. ДЕЦЕМБРА 1943. СЕКРЕТАРУ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА ЗА МЕТОХИЈУ О НАЧИНУ ПРЕБАЦИВАЊА НЕКИХ РУКОВОДИЛАЦА ИЗ ТИРАНЕ ЗА КОСМЕТ¹

Драги Стапи,²

Ово писмо за Ц.К. Шипније³ треба одмах превести на шип.[тарски] и машином написати, па га по специјалном и некомпромитованом чл. Партије одмах и директно послати за Тирану. Друг који носи вратиће се аутом кога ће они послати. Ви треба да припремите 3 човјека, ако буду 3 аутомобила, да прате ова 3 друга,⁴ а ако буде само један ауто, онда ће требати 1 или 2 друга. Поред тога спремити 2 пара одијела, т.ј. моје и још једно фино, 3 шешира, т.ј. мој и још 2, и то број 55, 56, и кошуље 3, и то бр. 37, 39, 40, 3 пара ци-

⁸ Павле Јовићевић Раде

¹⁰ Види док. бр. 65, напомену бр. 3.

¹¹ Фадил Хоџа Блини

¹ Оригинал (писан руком, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 684, к. 12, а микрофилм у Архиву ВНИ, ф. бр. 2/558—560.

- Исмет Шаџири Стапи

³ То јест: за Централни комитет КП Албаније.

⁴ Вероватно се односи на руководиоце БРП (к) који су из СССР-а дошли у Врховни штаб НОВ и ПОЈ, па су затим упућени за Бугарску. Опширније о томе види том II, књ. 10, док. бр. 145, 172, 174 и 207.

пела, и го број 41, 42 и 43, 3 зимска капута или мантила, 3 машини, 3 шала. Онда извадите три легитимације, за које шаљем фотографије. Одијела и друге ствари купите уколико не можете позајмити. Припремите чим дођу аутомобили да нам јавите како би довели ова три друга, а такође и стан ће ће они доћи. Легитимације да буду на српска имена и трговци.

Одмах одговорите каква је ситуација у Л>уми и да ли знате шта за Фадила.⁵ Њему у сусрет је пошла једна чета.

Ово најдетаљније и најхитније све свршити. Уколико у овом иослу буде алкавости одговараћете.

Шаљемо 100 стерлинга и одмах их промијените и купите оружја, муниције, ципела, шињела и капута, конзерве, пексимит, шећер, пекмез и т.д. Пошаљите организацијама у остала мјеста новца да набављају ове ствари. Идући пут послаћемо још новца. Сада пошаљите поруку Патрији⁶ да купи 1—2 канте гаса. Ако су моје ствари стигле, онда их пошаљите. Пошаљите сада бар нешто шећера и бар 50 кутија „Вулнет“ и неколико шибица. Уколико моје ствари нису стигле, онда ово писмо пошаљите Патрији.

Авионом смо добили мало оружја (9 машингевера, 4 митраљеза, мине и 2 противтен. пушке). Очекујемо још. Формираћемо још један батаљон.

Ево прогласа ЦК од 7 нов.⁷ на српском, 800 ком. распоредити га овако: Пећ 150, Бак.[овица] 10, Приз.[рен] 70, Орах.[овац] 25, Урош.[евац] 110, Гњил.[ане] 100, Приш.[тина] 150, Митр.[овица] 20, Јабл.[аница] 20, Вучит.[рн] 25, Подуј.[ево] 25, Трепча 40, Шара 30.

Пошаљите нам бар 100 наполеона и Енглезима 20 стерлинга размењених.

Из малог унутрашњег џепа мог кратког капута пошаљите ми лепкове и аспирина.

Купите један добар шињел за мене и дајте да ми направе једну добру доламицу. За њу онда нека направе кожу али да се може скидати, значи на дугмад.

Новац немојте да стоји на једном мјесту и не треба никоме причати.

Још једанпут да подвучем да је ово пребацивање другова за Тирану и брзо организовање тога врло важно, зато поклоните специјалну пажњу. *Човек за Тирану мора отићи одмах.*

⁵ Реч је о Фадилу Хоци, тадашњем команданту Главногштаба Космета.

⁸ Цавиду Ниманију Патрији

⁷ Види том II, књ. II, док. бр. 1.

Ја шаљем по 2 фотографије, али ако није потребна не-го само по једна, онда нам обавезно вратити по једну, јер је друговима потребно *пошто више немају*.

Надам се да ћете све ово свршити брзо и сигурно. О ситуацији у Л>уми и Фадилу пишите.

Гледајте да се ангажује отуда коња и кола за преба-цивање пшенице.

Је ли дошла жена Мехмедова?

Ево ти један шаржер за маш. гевер.

1/ХП-43 г.

Аруг. поздрав
Раде⁸

БР. 65

ПИСМО СЕКРЕТАРЈ МЕСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ПРИЗ-РЕН ОД 1. ДЕЦЕМБРА 1943. ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ ЗА МЕТОХИЈУ О УСПОСТАВЉАЊУ ВЕЗЕ СА ЉУМСКОМ ПАР-ТИЗАНСКОМ ЧЕТОМ¹

Другови,

О питању Блина² не знамо ништа више. Наша се па-трола вратила; она је успела да стигне управо на оно место где су били они, али их нису нашли тамо. Лутали су пуна два дана и две ноћи, али нису нашли ништа сем трагова на путу. Они су следили тим путем, који их је водио право на тетовски пут. Наше је мишљење да су се они или упутили у правцу Тетова, у правцу Љуме, или су пошли за Бако-вицу или Малесију. Пре ове ситуације, ми смо послали дво-јицу у правцу Горе и Љуме. Љумска чета изашла је да их сачека. Говори се да ће бити спаљено село у коме смо и-мали везу. Уколико је Блини стигао тамо, обавезно нас из-

⁸ Павле Јовићевић Раде

¹ Оригинал (писан мастилом, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 681, к. 12, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/561—562.

- Фадил Хоџа Блини

вестите, јер се налазимо у једном тако тешком душевном стању због њих, да вам не умем описати.³

Управо сада стигоше из Љуме следећа писма: једно за Рада⁴ и Одред од Леке,⁵ које треба предати Раду, и нека Раде пише да је примио; друго за Базим Приштину, које је дошло из Дебра, са поруком да писмено извести да ли је примио то писмо.

Љума је вратила Темпово писмо, говорећи да немају међусобну везу. Ја ћу поново да га пошаљем.

1-ХП-1943.

Поздрав
Патрија⁶

³ Шарпланински НОП одред, с којим се у то време налазио и командант Главног штаба Космета Фадил Хоџа, током новембра 1943. водио је у Сиринићкој и Средској жупи тешке борбе против удружених и далеко бројнијих снага непријатеља: Немаца, бугарских фашиста и балиста. Од 65 бораца, колико је овај одред тада бројао, погинуло је преко 40. Само у борби код с. Вејца, северно од Тетова, погинуло је 9 партизана. Група од 11 бораца, с командантом Главног штаба Космета, успела је, после тих борби, да се пробије према Урошевцу. У овом писму се изражава бојазан управо због такве ситуације. Објашњење је дато на основу сећања Фадила Хоџе.

⁴ Павле Јовићевић Раде

⁵ Ељхами Нимани Лека

⁶ Цавид Нимани Патрија

**ПИСМО СЕКРЕТАРА ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА МЕ
ТОХИЈУ ОД 3. ДЕЦЕМБРА 1943. СЕКРЕТАРУ МЕСНОГ КО-
МИТЕТА ЗА ПРИЗРЕН О СИТУАЦИЈИ У МАЛЕСИЈИ И О У-
ПУБИВАЊУ КОМПРОМИТОВАНИХ ДРУГОВА У ПАРТИ-
ЗАНСКЕ ЈЕДИНИЦЕ'**

Бр. 1

Драги друже,

1) Два твоја писма примио сам заједно са два друга — једно за Радета,² а друго за К. Приштину. Оба ће стићи сутра. Писаћу им да нам одговоре да ли су их примили.

2) Питање Блина³ нас прилично забрињава, али пошто је пробио обруч сигурно је нашао излаза из ситуације.⁴ Једна чета батаљона Б.Ц.⁵ још увек га чека у Хасу, а и Л>умска чета је изашла да га чека. Он је сигурно отишао у правцу Тетова, те ће се негде срести са овим јединицама које га чекају. У сваком случају, ако било шта дознаш о Блину, извести нас одмах, а исто ћу учинити и ја.

3) Пази! Три делегата Врховног штаба, који су дошли у Малесију са Селимом, морају хитно да оду до Темпа и у Главни штаб Албаније.⁶ Они су дошли да се, помоћу партизанских снага, пребаце преко Л>уме и Дебра и да стигну до Темпа, али им није добро позната ситуација на ова два терена. Другови не смеју пасти у руке [непријатеља]. Према твоје писму и према Феридиним⁷ речима, нека веза, по свим изгледима тешка, постоји између Љуме и Дебра (Македонија, где се налази Темпо), али се не зна да ли је она сигурна. Добро се информиши како стоји ствар, да ли Л>умска чета може да узме на себе један такав тежак подухват, те да другове пребаци здраво и добро. Има ли опасности у току путовања итд. О томе се заинтересуј и пиши нам како стоји ситуација у Љуми и Дебру.⁸

¹ Оригинал (писан мастилом, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 211, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/814—816.

² Павле Јовићевић Раде

³ Фадил Хоџа Блини

⁴ Види док. бр. 65, напомену бр. 3.

⁵ Односи се на партизански батаљон „Бајрам Цури“.

⁶ Реч је о члановима бугарске комунистичке партије (види док. бр. 64, напомену бр. 4).

⁷ Видра Ковачевић Фериди

⁸ Види док. бр. 73.

Према писму које си био послао оних дана када је Раде био овде, у вези са Блином, ситуација у Љуми и Дебру била је тако тешка, да би пребацивање другова делегата овим путем било изложено опасностима, те због тога Раде мисли на аутомобиле. У том смислу он пише једно писмо⁹ у коме каже да ми овде извадимо легитимације те да извршимо припреме за њихов полазак, а с друге стране једно писмо за ЦК КПА. Ја не познајем добро ситуацију у Албанији, али се плашим башибозука, балиста у Албанији, који, раме уз раме са окупатором, врше терор над народом у Албанији. И поред тога, ми ћемо припремити обадва пута — легални, аутомобилом, и илегални, проучићемо могућности терена Љуме и Дебра. Шаљем ти писмо намењено ЦК-у Албаније. Треба га упутити што пре и тражити отуда одговор о томе да је писмо стигло. Ти извести првим писмом да ли си примио ово писмо, извести о времену приспећа као и о томе када је послато. Овим друговима ћемо овде извадити по једну легитимацију на грчко име — каже Раде да су наводно трговци. Разговарао сам са Феридбм. Она каже да ви можете тамо у жандармерији да извадите дозволу за кретање, те вам шаљемо три фотографије и податке. Извадите их и пошаљите што пре. Подаци које вам шаљемо слажу се са овим легитимацијама које ми вадимо. Толико о том питању. Верујем да смо се споразумели.

4) Ствари из Урошевца стигле су данас са Љуботеном, али је тако рећи сав материјал распакован. Тражи да се поднесе рачун о овоме. И радио је стигао мало згњечен.

5) Ситуација у Малесији није лоша. Пријатељи су из авиона бацили 9 машингевера, 4 митраљеза, две противтенковске пушке, мало другог материјала. Формира се један нов батаљон.¹⁰ Они ће бацити поново. Очекујемо. Од пријатеља су добили и жутке. Тим новцем смо почели да купујемо и да шаљемо тамо оно што је потребно. (То је врло конспиративно). Новац који си прикупио тамо као прилоге партизанима — не мораш да шаљеш овамо, већ, ако можеш, почни да купујеш пушке, муницију, панталоне, обућу и др. Потруди се, ако можеш, да наћеш оне вунене гаће за које си говорио да **Коштају** 15 франака. Ако их наћеш и скупље, Купи их. Мишљења смо да у Тирану пошаљемо једног човека, трговца, који би нам тамо накуповао ствари. Уколико

⁹ Види док. бр. 64.

¹⁰ У то време радило се на формирању још једног партизанског батаљона, од људи из Баковичке Малесије, који би ушао у састав Малесијског НОП одеда, као његов трећи батаљон. Међутим, до формирања тог батаљона није дошло јер је у фебруару 1944. за време непријатељске офанзиве Малесијски НОП одред био разбијен.

р&гп тамо неког друга који би могао да нам обави овај (зО, јави нам. Ми имамо једног овде, али нам је врло по-),г5ан. За све ствари које будеш купио сачини рачун и по-га заједно са стварима. Јуче је тамо био колима Ге-Ш-брат.¹¹ Гега каже да ће се он јавити кад се буде вратио. Журно ћете му ви, уколико се јави, дати ствари. Ја нисам (}{^л>ења да радимо преко Ризванола. Ти сакупи на једно оне ствари које треба да се пошаљу овамо, а ми ћемо пре послати некога да их преузме, али ви треба да о-'/бедите излазак из града.

Г 6) Потруди се и сачини списак (обрачун) новаца које ^ ти били послали да купиш папира, пушака, радио-апа- *'_а и шта ти ја знам. Ти си сигурно водио прибелешке, па "/једном окончамо како треба ову ствар. Затим, пошаљи ^сак папира који је купљен за Радетове две фунте, како му тај списак послали. Никада нисам имао на себи ђаст обрачуна. Они ти нагризају душу. Дакле, чекам!

7) Данас Коља¹² није дошао. Бар мене нико није из- ' ОЈО о његовом доласку са друговима. Да је дошао, кре- ^ би сутра. За Самију¹⁸ ми је Ферида као са сумњом ре- ђ да је пошао овамо. Овде још није стигао.

^ 8) Санитетски материјал — онај који имате — поша- овамо. Шаљемо вам један списак ради куповине. Овај /Ј је списак стигао из батаљона.

/ 9) Што се тиче С.Р.,¹⁴ мени је познато само ово из раз- Ара твога и Лисовог¹⁵ са њиме: он је против окупатора, ' ц против југословенске доминације, зар не? Питање 1,1,1ега представља питање за себе, рекао је он, те због 1д треба водити иредентистичку политику, и предложио р^ц Одбор носи следећи назив: „Јединство — ослобођење, **ВПВ** југословенске доминације". Ја знам толико. Он гле- (Са окупатора као на освајача, али му очи запињу више / југословенској доминацији.

Г^н Теби је, друже, познат разговор, јер си и сам био при- ^н, теби је позната и народноослободилачка линија коју води наша Партија. Због гога, с њима разговарај на /^ци, не приказујући се као левичар, већ еластично — ка- /^аже друг Темпо. У нашем је интересу, у овим критичним ^ентима реакције овог огавног Балија, да придобијемо ђ више људи. Истина, нисмо опширно разговарали са Ли-

/ ч Реч је о брату Мусе Рецепија (Јупу Рецепију).

« Кољ Широка
Сами Пеја

к Односи се на Сулејмана Ризу, руководиоца иредентистичке
дизације.

г « Мехмет Хоца Лиси

сом због ситуације и догађаја са Блином. Ја ћу њима писати о томе какав ћемо коначан одговор дати С.Р., пошто сте ви тако утврдили. Ја знам само једно: када смо разговарали са Радетом, одлучили смо (у погледу конференције) да људи који треба да учествују на конференцији — треба да имају оно о чему сам ти писао у претходном писму.

10) Пошаљи нам што пре Стаљинов говор од 6. новембра, на шиптарском језику, јер већ застарева, и извести нас колико вам је примерака „Задатака агитпропа“ потребно на шиптарском, како бисмо вам то послали, јер сада радимо на умножавању. Рачунај и Љуму. Резолуцију смо дали на превод, те ћемо вам је послати када завршимо.¹⁶

Ситуација: Овде, у Баковици, нема ничег нарочитог. Данае је телал објавио да се не пеку баклаве у пекарама, те да се народ припреми за одлазак у војску, у резерву. Изгледа да памерава да дође Ц. Дева и да овде сакупља своје башибозуке. Прича се да Ејуп¹⁷ уписује балисте. Тако исто и главари у Летају — Бедри Пеја, Дино Чича, политиканти, како каже Саит, пошто се састао са Ц. Девом у Митровици, дошао је овде и водио разговоре са Мехмет Агом¹⁸ и С. Бегом,¹⁹ а касније и са Азијом.²⁰ Разговор са Азијом шаљем ти прекуцан. Сличан разговор он је водио и са Јакупом²¹ у Пећи. Све су то, друже, предзнаци припремања једне реакције, која ће за Баковицу бити врло опасна, јер се овде врло мало радило у дубину. Бедрија је поменуо следећа имена као иницијаторе: Стапи, Барли, Ази, Јакупи, Шићета (Јани)²² и друге, којима не зна имена. У циљу спасавања другова, као и за спасавање ситуације у Баковици, неопходно је пребацивање бар десетак другова. Треба поступити као у Пећи. Из Пећи су се пребацили сви компромитовани чланови Партије, Шиптари и Срби, па и сам Земра.²³ Партијска организација је остала тако рећи на другарицама и младим елементима. Као задатак им је постављено само следеће:

- а) да обавештавају народ преко веети;
- б) да обављају обавештајну службу;
- ц) да одржавају везе;

¹⁶ Односи се на резолуцију Покрајинског комитета КПЈ за Косово и Метохију од новембра 1943. Види док. бр. 60.

¹⁷ Ејуп Бинаку. Био је организатор балиста у Баковици.

¹⁸ Срески начелник у Баковици

¹⁹ Сулејман-бег Круезију. Био је тада председник отитине у Баковици.

²⁰ Рецо Зекерија Азија

²¹ Саит Бакали Јакупи

²² Јани Бини Шићета

²³ Аљуш Гаши Земра

д) да Народноослободилачку војску снабдевају прилозима и материјалима.

Овако треба поступити у свим партијским организацијама Дукађина. Због тога, види ко је компромитован у Призрену, припреми га за партизана и нека пође овамо, али треба да испуњава следеће услове: да буде здрав, да буде одевен за зиму, да има један пар резервног рубља, а по могућству и пушку. Овако ћемо до Бајрама урадити и овде. Ја и Гури остаћемо, ако могнемо, у неком кутку, имамо по један машингевер и морамо да останемо због везе. Читав рад ћемо пренети на младе елементе. Шта ти мислиш — јави ми. Мишљења сам да данас морамо јачати редове војске. О томе ћу да пишем и Радету, он ми је био рекао да тако треба учинити.

Више не знам шта да кажем.

С. Ф.
С. Н.

3 /XII/ 43
6,30 сати

С другарским поздравом
Стапи²⁴

²⁴ Исмет Шаћири Стапи

БР. 61

ИЗВЕШТАЈ СЕКРЕТАРА ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА
МЕТОХИЈУ ОД 3. ДЕЦЕМБРА 1943. ПОКРАЈИНСКОМ КО-
МИТЕТУ ЗА КОСМЕТ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИ-
ЈИ И О НАБАВКАМА НАМИРНИЦА И ДРУГОГ МАТЕРИ-
ЈАЛА¹

Бр. 1

УР. — 11Р.
[С.Ф. — С.Н.]

ОБЛАСНОМ- КОМИТЕТУ КПЈ ЗА КОСОВО И ДУКАБИН

Положај

Драги другови,

Примио сам ваше писмо³ и проучио га пажљиво. Пи-
шем вам на шиптарском јер верујем да има ко да вам пре-
веде. У вези са вашим писмом одговарам вам:

1) Писмо за Централни комитет КП Албаније сутра
шаљемо за Призрен, а сигурно ће прекосутра бити послато
за Тирану. Легитимације ћемо извадити што пре: у Бако-
вици једну личну карту, а једну у Призрену из жандарме-
рије албанске — дозволу за кретање. Ствари ћемо купити
и припремити. Када све буде срећено јавићу вам.

Писмо за Албанију преведено је према поруци. Ја не
познајем ситуацију у Албанији, али страхујем у иогледу од-
ласка другова аутомобилом, због балистичких башибозука
у Албанији, који — раме уз раме са окупатором — врше
терор над албанским народом. И поред тога, ми припре-
мамо оба пута: легални, аутомобилом, и илегални, са четом
преко терена Љума—Дебар. У том циљу сам писао Пат-
рију⁴ да проучи терен Љума—Дебар, те да се посаветује са
одговорним друговима из Љуме (са четом) о томе да ли је

¹ Оригинал (писан мастилом, на албанском језику) у Архиву
ПК СКС, рег. бр. 209, к. 7, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф, бр.
1/822—825.

² Односи се на Покрајински комитет КПЈ за Косово и Мето-
хију (види док. бр. 60, напомену бр. 2).

³ Види док. бр. 64.

⁴ Цавид Нимани Патрија

могуће пребацивање ових другога делегата до Темпа а да се не изложи никаквој опасности. Припремамо оба начина, па ћемо спровести у дело онај који буде прије обезбеђен и сигурнији.

2) Радетове⁵ ствари су послате преко Шефкета.⁶ Иурак је задржан ради поправке, али не верујем да ће бити готов до после Бајрама, јер народ има посла. Материјал је био распакован. Тражили смо полагање рачуна због овога. Када испитамо ствар, писаћемо вам. Лисијеве⁷ ствари још нису стигле. Када буду стигле, послаћемо вам их. Лисијева породица није дошла. Данас је стигао радио уз Урошевца. Ако сте добили од пријатеља, задржаћемо га овде. У противном, јавите нам, те ћемо вам га првом приликом послати.

3) Од Градише⁸ смо примили 100 фунти, које сте примили од драгих пријатеља. Тако, де ... Удрите, мајстори! Ако можете да се дочепате још неких 200 других, ако хоћете да се припремите за зиму. Још нису разбијене. Чини ми се да ће се сутра и та ствар завршити. Тим новцем — и данас на кредит — купио сам ствари које садржи списак (рачун) који вам прилажем. Те се ствари шаљу сутра (већ су утоварене) за Тропоју. Адреса: „Браћа Спахија“. Не заборавите да поред оних ствари које садржи рачун тражите и две канте гаса (петролеја), јер су купљене, а он је обавештен да вам их да. За сада смо купили прехранбене намирнице, као жито, со, и понеки неопходан алат. Што се тиче одеће и обуће, ципела и др., када нам будете послали још новаца, јер ћемо овај употребити искључиво за храну — намеравамо да пошаљемо једног трговца у Тирану или Драч како би купио веће количине. Дакле, очекујемо. Пошто жутке нису још разбијене, пријатељима не могу да вратим кусур од оних 20 фунти, јер немам новаца. Због тога, нека нам за овај пут опросте. Преко других курира послаћу њима. Вама шаљем 100 наполеона — према поруци. Другови, о питању ствари које треба да вам се набаве, други пут шаљите спискове у реду и из једног места, тј. или из Штаба зоне или из Штаба батаљона, или — ви боље знате то. Овог другог пута писао је Раде, а Градиша је тражио нешто више. Ја не знам у чији рачун да бележим те ствари, а рачуница ми касније испада погрешна. Данас ми је стигло

⁵ Павле Јовићевић Раде

⁶ Мишо Мићковић Шефкет (Шеф)

⁷ Мехмет Хоџа Лиси

⁸ Бељадин Хана Градиша

једно пиемо из Колгецаја, са Имеровим⁹ потписом, да платим 51 наполеон за један митраљез. Исплатићу му. Видите и разграничите ту ствар. Пасуља и кукуруза тамо ћете наћи јевтиније. Да вам шаљемо одовуда — скупља је дара него мера. Пасуља има у Тропоји, а кукуруза у Тропоји и сеоским дућанима. Све ствари које сте тражили покуповаћу вам, али полако-полако, јер када се набаве брзо — пада у очи. Затим, и транспорт је ових дана тежак, јер народ слави Бајрам. Толико о овој тачки. О свему што вам будемо послали треба да нас известите да ли сте примили и да ли се слаже са нашим списком, који вам шаљемо заједно са стварима.

4) За Блинија вам је причао и друг Шефкет. Вероватно сте прочитали и Патријина писма. Додајемо да патрола од три друга која је, натоварена хлебом и муницијом, била пошла да их сретне — није их нашла, јер је стигла са закашњењем, а не у одређено време. На месту састанка она је наишла на њихове трагове, пошла тим траговима и стигла на тетовски пут. Тамо је било тратова у три правца: према Тетову, Призрену и Драгашу — Љуми. Сигурно је Блини нашао излаза пошто је пробио обруч. Он је пошао или у правцу Љуме, где га у близини Драгаша очекује чета, или у правцу Малесије. О њему се толико зна. Његов случај нас сувише забрињава. Чим нешто сазнамо о њему јавићемо вам, али нас и ви известите уколико дође тамо.¹⁰

5) Пре 5 дана, 28. XI увече, Емруш Мифтари са својих 15 наоружаних другова пошао је ка вама: водич им је један партизан, коме сам дао и једно писмо. Градиша, који је допутовао јуче, ништа не зна о овој ствари. Јавите ми како стоји ствар, да ли је он стигао тамо и докле је разјашњено његово питање.¹¹

6) Патрија ми пише да С. Риза и С.О. очекују одговор.¹² Лисију је познато докле је он окончао ствар са њима, те нека нам пошаље једно детаљно пиемо и одговорите нам докле достиже сарадња са њима. Овде је, према причању једног човека, Ејуп¹³ рекао: „Немамо другог излаза већ да

⁹ Имер Пуља Барли

¹⁰ Командант Главног штаба НОВ и ПО Космета, Фадил Хоца Блини, налазио се у то време са Шарпланинским НОП одредом у рејону Тетова. Са групом бораца пробио се у правцу Урошевца (види док. бр. 63 и 65, напомену бр. 3).

¹¹ Види док. бр. 52 (напомену бр. 38) и док. бр. 70.

¹² Види док. бр. 66, напомену бр. 14.

¹³ Ејуп Бинаку

сарађујемо са Нар. ослоб. покретом". То је дух С.Р. након разговора које сте имали. Дакле, пишите. Ја сам Патрији писао докле се може сарађивати, али нам је потребно и ваше мишљење. Због тога, јавите нам.

7) Шта је било са конференцијом?¹⁴ Јавите нам. Чекамо.

8) Од Радетовог новца — 4 фунте које је оставио у Призрену да се размене, две су размењене и утрошене за куповину папира, а две су овде код нас, разменићемо их. Јавите нам да ли хоћете новац или пак да их убацимо у рачун са осталим новцем. За онај новац који је утрошен послаћемо вам рачуне чим нам стигну из Призрена.

9) Јавите нам да ли је уређена база за технику, како бисмо вам упутили и Бајрама,¹⁵ Шићету¹⁶ и Јакупа.¹⁷ За сада су двојица, Јакуп и Коља,¹⁸ прехлаћени. До четвртог дана ћемо вам их упутити.

10) Ни Цеват¹⁹ ни Хасан²⁰ нису мрднули с места. Изгледа да им се свића овај господски живот. Отићи ћу до њих и рећи ћу им да је неопходан њихов долазак тамо, те ћу их заједно са Азијем²¹ упутити тамо.

11) Шаљем два писма која су стигла из Македоније — Дебра. Једно је за Радета, а друго за И. Приштину.²² Известите нас о њиховом пријему. Писмо које је Раде био написао Темпу вратило се у Призрен из Љуме, али смо га ми поново послали истим путем.

Ситуација:

а) У Љуми нема нечег изванредног. Немци долазе и одлазе, нарочито у Бицај, где питају има ли комуниста. Народ одговара да нема, а они се враћају. Чета се налази у Љуми, на драгашкој страни. Очекујемо Блина. Чета може да се креће, али не у целини, већ део по део. Веза са Дебром није сигурна. Писма која вам сада шаљемо стигла су из Дебра у А>уму 30. XI.

¹⁴ У то време су вршене припреме за обласну конференцију Народног фронта у циљу формирања Обласног НО одбора (види док. бр. 80).

¹³ Кољ Широка

¹⁰ Јани Бини Шићета

¹⁷ Саит Бакали Јакупи

¹⁸ Кољ Широка

¹⁹ Цеват Круезију

²⁰ Хасан Круезију

²¹ Рецо Зекерија Азија

²² Редакција није могла установити на кога се мисли.

б) У Дебру се налазе Немци са балистичким реакционарима. Прича се да је ових дана Цен Елези²³ водио борбу са Немцима у Слови.²⁴ Мухарем Бајрактари није уз „Бали“, али води пропаганду против партизана када у његовој близини нема партизана. АРУ¹ Блини каже да он води управо четничку политику.

ц) У Пећи непрестано влада реакција, нарочито против српских маса. Ц. Дева је упутио своје агенте са циљем да му припреме терен, а он се још није вратио из Митровице. Из Пећи јављају да је један жандар преобучен у цивилно одело са циљем да ликвидира Јакупа (С.). Јакуп се налази у Баковици.

д) Исто тако — како јавља Патрија — Ц. Аева је и у Призрен послао неколико својих агената. Пре неколико дана покушали су да ухвате Скендера, Бајрама и неке друге, али је партијска организација била обавештена и склонила их је. Они се налазе овде.

е) Овде, у Баковици, нема ничег нарочитог. Данас је телал јавио да се баклаве не шаљу у пекаре, те да се народ припреми за одлазак у војску, као резервисти. Сви који су 1919. годиште морају 9. XII бити пред зградом општине ради контроле, а годишта 1914, 1915. и 1916. морају бити у свако време приправна у граду, те да се не удаљују из града. Изгледа да ће Ц. Дева доћи да и овде сакупи своје башибозуке. Прича се да Ејуп уписује балисте, а исто то чини и Ахмет Зенељај у Летају. Пошто се састао са Ц. Аевом у Митровици, Бедри Пеја²⁵ је дошао овде и водио разговоре са Мехмет Агом и С. Бегом, а касније и са Азијем. Разговор Азија шаљем вам. Сличне разговоре он је водио и са Јакупом у Пећи. Све су то, другови, предзнаци припремања једне реакције која ће за Баковицу бити опасна, јер се овде сувише мало радило у дубину. Бедри Пеја је поменуо следећа имена као инцијаторе: Стапи, Барли, Ази, Јакупи, Јани и други, којима он не зна имена. У циљу спасавања ситуације и другова у Баковици неопходан је састанак другова, тј. око десеторице лица. Треба учинити као у Пећи. У Пећи су се повукли сви чланови Партије који су компромитовани — Шиптари,- Срби, а сам Земра верујем да је стигао тамо. Партијска организација је остала на другарицама и младим елементима. Као задатак им је постављено:

- а) да народ обавештавају вестима;
- б) да обављају обавештајну службу;

²³ Барјактар из Пешкопеје

²⁴ Пешкопеја

²⁵ Био је тада председник Косовског комитета.

- ц) да одржавају везе;
- д) да снабдевају Народноослободилачку војску ирилозима и материјалима.

Овако смо мислили да поступимо у свим партијским организацијама Дукаћинског округа. До Бајрама ћемо завршити овај задатак. Ја и Гури остаћемо овде докле год могнемо да бисмо одржавали везе и помогли припремање [помоћи] за Народноослободилачку војску у храни и материјалу. Рад ћемо препустити младим елементима.

Мишљења сам да је данас време више него икада да ојачамо редове наше војске, јер није чудо да нас нападну. Ми не смемо да чекамо да нас нападну. Формирајте базе што пре и оснујте Штаб зоне, како би он предузео мере.

Очекујем одговор, новац и неку мулу од пријатеља.

С. Ф.
С. Н.

3 /XII/ 43

С другарским ²⁶поздравом
Стапи

²⁴ Исмет Шаћири Стапи

ПИСМО СЕКРЕТАРА ОБААСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ ОД 3. ДЕЦЕМБРА 1943. ПАРТИЈСКОМ БИРОУ БАТАЉОНА „БАЈРАМ ЦУРИ“ О БОРЦИМА УПУНЕНИМ У ПАРТИЗАНЕ И О НАМИРНИЦАМА НАБАВЛЈЕНИМ ЗА ТАЈ БАТАЛОН¹

Бр. 1
СМРТ ФАШИЗМУ —
СЛОБОДА НАРОДУ!

ПАРТИЈСКОМ БИРОУ БАТАЉОНА „Б. Ц.“

Положај

У вези са нашим пиететом упућеним по другу Шефкету² и са вашим порукама преко Градише,³ извештавамо вас:

1). На дан 2. XII 43. упутили смо у батаљон три нова друга из Урошевца. Добро су одевени и имају једну пушку са редеником. Податке о Партији тражите од друга Радета,⁴ који је добио писмо од парторганизације која је упутила те другове. Чини ми се да су чланови Партије.

2). Из парторганизације Призрена јавља се у вези са друговима партизанима који су упућени у батаљон „Б. Ц.“ ... Убрзо ће у батаљон да дођу још четири друга, али ће они бити пропраћени писмом. Толико о Призрену.

3). О друговима из Пећи који су дошли у батаљон питајте Зенуна,⁵ Жутог,⁶ Алију.⁷ Они су чланови Партије и детаљно познају своје другове.

4). О друговима партијцима из Баковице писао вам је Гури⁸ и упутио вам [писмо] по Градиши.

5). О друговима партизанима из Ораховца питајте Шефкета и друга Намила⁹ члана Партије из Ораховца (питајте Шефкета и о њему).

¹ Оригинал (писан мастилом, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштици, рег. бр. 932, к. 17, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/556—557.

² Мишо Мићковић Шефкет

³ Бељадин Хана Градиша

⁴ Павле Јовићевић Раде

⁵ Редакција није могла установити право име и презиме.

⁶ Мило Драгићевић Жути

⁷ Драгутин Борћевић Алија

⁸ Цевдет Хамза Гури

⁹ Еамил Шарку

6). У уторак смо вам послали код Спахије у Тропоји 10 квинтала пшеничног брашна. Сутра полазе троја кола са 15 квинтала одеће и хране, и то у истом правцу. Списак ствари ћемо вам приложити. Пасуљ треба да купите у Тропоји, јер тамо кошта јефтиније, исто тако и кукуруз купите у Малесији, јер пребацити га одавде биће скупља мера него дара. Што се тиче осталих ствари које тражите, стрпите се — верујемо да ћемо вам испунити све што тражите.

7). Треба да нам одговорите колико је материјала стигло. Да ли се све слаже са листама које смо вам послали и да ли сте примили писма која смо вам упутили. Писма обележавајте бројевима како бисмо знали ако неко писмо нестане. Вреће које стижу са материјалом, старе ствари које сте са себе свукли — треба хитно да нам пошаљете, јер нам је одећа потребна за крпљење, а вреће су туће или су нам потребне да бисмо вам послали друге ствари.

8). Неопходно је да одредите курире и да нас обавестите ко су они, да нас известите о њиховом положају према Партији. Курири не смеју да улазе у град дању, већ увек само ноћу. База — Ибрахимова¹⁰ кућа.

Очекујемо одговор.

СФСН

3 /XII/ 43.

С другарским поздравом.
За Окружни комитет КПЈ за
Дукаћин,
Стагн¹¹

У прилогу вам шаљемо списак ствари које вам упућујемо. Шаљемо вам вести и штампане песме, заједно са првомајским Стаљиновим говором.

Ст.

¹⁰ Ибрахим (Мухацири) Хафиз. Њешва кућа је била партизанска база за цело време рата.

²⁴ Исмет Шаћири Стапи

ПИСМО СЕКРЕТАРА ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА
КОСМЕТ ОД 4. ДЕЦЕМБРА 1943. СЕКРЕТАРУ ОБЛАСНОГ
КОМИТЕТА ЗА МЕТОХИЈУ О МЕРАМА ЗА ОСЛОБОБЕЊЕ
ПОХАПШЕНИХ АКТИВИСТА И НАБАВКАМА МАТЕРИЈА-
ЛА ЗА ТЕХНИКУ¹

Драги Стапи,²

Миого ме чуди шта је са Фадилом,³ зато одмах провери и јави ми. Ако ће скоро доћи, онда треба позвати конференцију одмах јер не можемо више да чекамо, пошто треба почети са акцијама. Чуо сам да је ухваћено неколико Руса и још неки, међу којима и једна другарица у Средској.⁴ Зато напишите Патрији⁵ да тамо преко везе у Призрену тражи код жандармериских официра да бар омогуће бјегство другарици која је ухваћена јер је то она добра другарица која је кувала кад сте били на саветовању, поред тога, њој су до сада у партизанима погинули 3 брата и сестра.

Шаљемо још 100 стерлинга с тим да нам одмах пошаљете што више наполеона јер нам треба. Пошаљите 2 фуруне са сулундарима.

Пиши шта си све урадио за она 3 друга која треба да се пребаце за Тирану, а са тиме пожури.⁶

Моје ствари чуо сам да су стигле у Призрен, зато гледајте да их што прије пошаљете. Ако радио није дошао, онда пиши Ани⁷ да га одмах пошаље. А такође је питај да ли се Максим⁸ јављао. Поручи јој такође да пошаље, односно тражи да са Шаре пошаљу 2 батерије од по 120 волти и да мени пошаље. Онда да поручи да Будо⁹ купи што више батерија и да пошаље, зато ти јој пошаљи новаца. Онда да нам са Шаре пошаље палиграф и платно као и боју за ње-

¹ Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 689, к. 12, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/574—577.

² Исмет Шаћири Стапи

³ Фадил Хоџа

⁴ Односи се на Дару Меденицу.

⁵ Цавид Нимани Патрија

⁶ Види док. бр. 64, напомену бр. 4.

⁷ Реч је о Танкосави Симић Ани, секретару Среског комитета КПЈ за Урошевац.

⁸ Милија Ковачевић Максим

⁹ Миленко Радић Будо

га. Ово што прије јер је Селим¹⁰ донио доета материјала и треба га умножити. Ви пошаљите пресу и индиго нама. Патрији пишете да узме сав онај индиго хемијски ако је добар.

Шаљемо једну мазгу па натоварите ствари што имате. Треба да у Призрену купите 2 канте гаса и пошаљете.

Треба у Шипнији писати да пошаљу једног човјека који зна на овај циклостил да ради, а ја се бојим да нешто фали.

Пошаљите 1 флашу бензина. Кад ствари шаљете назначите за кога је јер ја нијесам са одредом.

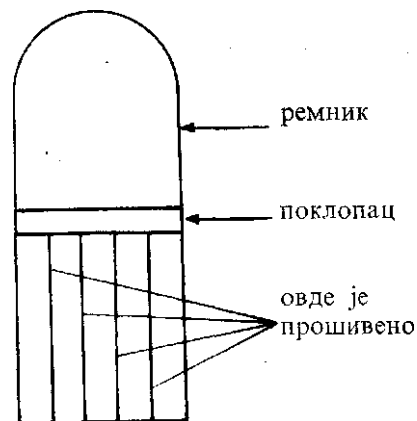
Другарици која је ухваћена као и осталима треба помоћи у новцу. Али поново напомињем да се другарица ослободи па макар за новац. Име јој је Аара.

2 д-га из Урош. су стигла, а такође јуче и Емруш¹¹.

Гледајте да се Џафер Д. смакне.

Земра¹² није требао да одлаже долазак. Треbate ступити у везу са радницима на руднику и видјети колико здравих и добрих бораца има за одред.

Џоручи ми кесу од коже за 5 оквира од машингевера, измјери према твом оквиру, само енглески су мало шири за један цм. у обиму. Облик торбе изгледа овако:

¹⁰ Милош Гилић

¹¹ Емруш Мифтари. Види док. бр. 52, напомену бр. 38.

¹² Аљуш Гаши

Торбу пошаљи по овим куририма. Оида један добар ремник купи ми за двоглед, јер футрола нема ремника.

С.Ф. — С.Н.

4/ХН

Раде¹³

Ове брошуре пошаљи овако:

За Пећ 5, Бак. 2, Ораховац 1, Приз. 3, Урош. 5, Шару 2, Гњил. 3, Приш. 6, Митров. 2, Трпчу 3, Подујево 1, Вучитрн 1, Јаблан. 4, Карадаг 2.

БР. 70

ИЗВЕШТАЈ МЕСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ПЕИ ОД 8. ДЕЦЕМБРА 1943. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ ЗА МЕТОХИЈУ О ЗВЕРСТВИМА ПЕТОКОЛОНАША ЦАФЕРАДЕВЕ НАД СТАНОВНИШТВОМ ПЕКИ И ОКОЛИНЕ¹

Пећ, 8-ХН. 1943.

ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ ЗА ДУКАБИН

Гарда белокапаца Цафер Деве² починила је овде таква зверства да се слично не памти у Пећи. До сада се зна да има око 50 мртвих из места док у околини изгледа да их је било 30—40. Верује се да има жртава много више, јер будући да су измасакриране лешеве бацали ноћу у Бистрицу, то је могуће да их је неке брза вода однела. Већина побијених издахнули су пре од мучења него од директних погодака куршума. Зверови Ц. Деве уз помоћ овдашњих петоколонаша и бегова најпре су почели са општом преметачином у вароши по српским кућама, којом су приликом одво-

¹³ Павле Јовићевић

¹ Оригинал (писан руком, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 795, к. 12, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/580—584.

² Познати велепоседник и петоколонаш. Одмах после капитулације Југославије, организовао је квислиншку власт у Косовској Митровици. Крајем 1943, под окриљем Немаца, вршио је мобилизацију људства и формирао злогласни пук „Реџимент Косова“ за борбу против партизана на Космету и у Албанији, с којим је починио многа зверства против мирног становништва. После рата побегао је у иностранство, где и данас живи као врло активан агент у борби против међународног радничког покрета (види док. бр. 3, напомену бр. 3).

дили скоро из сваке куће све мушкарце без разлике на доба старости. Навече, изводили су и убијали их поред канала по баштама Капишнице, затим по виноградима у падножју Јерињака и другде. Једној мајци су убили оба сина, док једној другој свих пет. Дobar део међу преосталим искупио је своје животе за високу цену, али и поред тога још су остали у затвору и у даљој неизвесности. Српски живаљ је наједном сав завијен у црно, а није ово било свеједно ни муслиманском становништву на чијем се добром делу примећивала жалост и неодобравање. Ипак су сви некадашњи шпијуни, сквадристи³ и др. наједном оживели узевши највиднијег учешћа у поменутих догађајима. Оно што су десило све је изненадило. Ми код тога другим средствима нисмо располагали сем могуће заштите од војске са којом смо били у додиру.⁴ И заиста, војска се је узбунила и добила потом одобрење да она преузме варош. Да се ово није десило ко зна докле би све дошло. Али и поред тога агент Сејфо⁵ је учинио да буду убијени снајдер Реџеп, студент Герић и још 2 Србина и других 3 муслимана. Војска је дакле спречила само започето масовно убијање. У затворима се налази много омладине, мушкараца и девојака, међу којима Рада, и има такође још приличан број старијих људи. Врше се масовна батинања и ништа се не зна о њиховој даљој судбини будући да су из те групе извукли тројицу и убили.

Шта смо приметили приликом изнесених догађаја? Увидели смо да Емруш Мифтари⁶ има својих симпатизера међу људима који раде за Гестапо. Шабан Баша, који је за Емруша прикупљао по пећкој чаршији новац под видом помоћи за шиптарске борце-партизанае, пошто се на тај начин компромитовао, доведен је и сам ових дана у опасност па је тражен да се ухапси, и тада му је шпијун Сејфо то јавио и поручио да се склони.

Овдашњи префект, чули смо, замерио је овд. команданту жандармерије што се он меша и покушава да омета „потребну акцију“ Цафер Девине војске. Братаница Емру-

³ Фашистичка терористичка организација, у народу позната као „црна рука“. Основана је у Пећи 1942. Организатор и идејни вођа био је инспектор фашистичке странке Рикотини. Име је добила по сквадристима у Италији који су с Мусолинијем умарширали у Рим 1923. године.

⁴ Мисли се на албанску квислиншку војску.

⁵ Реч је о Сејфу Најину, познатом фашистичком агенту — сквадриста у Пећи.

⁶ Види док. бр. 52, напомену бр. 38.

ша Мифтара изјавила је да је код њих, код Емруша, долазио ирефект и да се с њим њен стриц (Емруш) стално дописује.

Дознали смо да предстоји долазак Бислима Бајгора⁷ са даљом партијом белокапаца Џафер Деве и то, овога пута, заједно са Немцима. Карактеристично је код овога да ће њихов главни задатак бити: чишћење међу Шиптарима за које је, веле, већ отишао одавде списак за Митровицу, на којем је набројано 100 лица, међу којима неколико жена и девојака Шиптарки! Ко је могао да зна за жене сем Емруша Мифтара, са чијом сте нас породицом без икакве приредбе повезали.

После нашег извештаја (црвена копија) о крвавим догађајима, који су се овде у међувремену догодили, само су још више потврдили наша запажања и закључке у поменутом писму, износећи вам само неколико и то последњих појединости о сумњивој делатности Емруша Мифтара који ровари посредно и непосредно у нашим редовима. Непосредно на тај начин што је он извесним одговорним друговима изгледао сасвим безазлен па нису се на њега скоро ни обазирали, већ напротив неки су још мало па били готови да га сасвим увуку у наш рад. Сада произилази да се он увукао међу нас када му полази за руком да нас оволико разара. Ми смо стога у црвеној копији нашег извештаја инкриминисали Емруша Мифтара као најпрепреденијег и уз то најзверскијег агента злогласног Интелиџенс Сервиса и, према томе, као нашег непријатеља, за сада, број 1.

Поред свега што је изложено, још то да ли су стигли Земра и другови? Јер се проносе вести да су настрадали, зато нам одговорите и на ово. Такође и за људство да ли може где да се пребаци, јер је завладала паника и захтевају да оду у одред.

М. К. за Пећ и околину

[један ред текста нечитак] што се просто нема где би се сигурније склонили. Од оваквих другова, које полиција тражи, не можемо више имати првобитних користи, већ напротив они, да случајно падну, доводе у опасност свој живот!

М. К. за Пећ и околину

⁷ Један од руководилаца у реџименти Џафера Деве. После рата је убијен као одметник,

**ИЗВЕШТАЈ ЧААНОВА ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА
КОСОВО ОД 9. ДЕЦЕМБРА 1943. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИ-
ТЕТУ КПЈ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ О БОРБАМА ПРОТИВ
ЧЕТНИКА И БУГАРА НА ПЛАНИНИ РУЈЕНУ**

Драги другови,

По другу Саву² смо вам послали једно кратко писманце, где смо вам јавили о стању код нас. 29-Х1- увече добили смо транспорт: нешто оружја, експлозива, муниције, одела два официра са радио-станицом и осталом спремом за њих, који ће стално бити код нас. Нови официри су много бољи, ближи и приступачнији, и има изгледа да ће нам користити много, што и сами обећавају.

После примљеног транспорта 30. увече смо кренули на Рујен ми и ударни батаљон,³ и већ ујутру 1/ХН били нападнути од Дражићевих банди, које су се већ ту биле концентрисале да нас и онако нападну. Борба је почела ујутру у 8 **h** и са предахом од 3 **h** преко подне, док смо се ми повукли на положаје према [пл.] Старцу (нападнути смо у селу Спанчевац), трајала до **Иг 6 h** увече.

Њих је било прилично, око 300—400 душа, према исказу једног заробљеника кога смо ујутру већ ухватили, наоружани доста добро, јер су и њима спустили исто вече кад и нама 1 авион ствари. Познавали су добро терен и примењено искуство Бурића који је дошао овамо и учествовао у борби, тако да се борба завршила нашим повлачењем у сам мрак. Ми смо изгубили из нашег батаљона: 1 мртав — друг Зека⁴ из Урошевца, месар (што је био болестан преко Карад.), друг Плави⁵ се изгубио, вероватно да је и он пао у повлачењу, јер сам га ја тада видела и разговарала, рањена имамо два: Периша у ногу и Шуца⁶ (помоћник пушкомитраљесца, управо пушкомитраљезац) у дебело месо

¹ Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 152, к. 15, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/406—411.

² Реч је о Душану Пући Сави, тадашњем секретару Округног комитета КПЈ за Врање.

³ Односи се на 1. косовски батаљон и Ударни батаљон 2. јужноморавског НОП одреда (види том VII, књ. 2, док. бр. 100).

⁴ Предраг Алексић Зека

⁵ Трифун Бирковић Плави. Тада је био заробљен од четника, па је касније побегао од њих и прикључио се партизанима.

⁶ Илија Дрљача Шуца. Погинуо је у пролеће 1944. на пл. Плачковици, у борби с бугарским фашистима.

са обадве стране. Ударници: 1 мртваг и два рањена. Рањенике смо сместили и налазе се на лечењу, а ми смо се морали повући са Рујена ка Св. Илији где очекивамо транспорт. Очекује се реакција од стране Бугара, јер су се осетили њени покрети у нашој близини, што ће нам много отежати и побркати планове.

Ситуација на Рујену ни најмање није повољна, њиховме (ту сам прекинула, 6-ХН- смо имали борбу читав дан са Бугарима, па сада настављам). Снага има на Козјаку и Рујену око 600—700, а стално ирисилно мобилишу, тако да ће требати више времена и војних снага да се тај терен освоји.

Ситуација на Св. Илији за сада изгледа овако. После борбе са Бугарима на 6. читав дан, где су они бацили велике снаге, и у сам мрак извршили јуриш на наше положаје, јер смо били слаби са муницијом, наневши нам губитке од 1 мртваг и 2 рањена из ударника, а Бугара, по причању сељака, 32. Наша чета, само једна, била је у борби, није имала губитака ни рањених, док је друга чувала терен према Држ[ићевцима] који су се спремали да нас нападну с лећа, само нису имали смелости. Ми смо се повукли, а реакција је отишла према Баб[ином] Потоку,⁷ а други ка Бесној Кобили, изгледа да се ради о реакцији јачег обима у вези са временским приликама, јер је сада најпогодније за реакцију и упиру последње снаге да нас униште, а и да нам омету примање транспорта, јер су о томе обавештени. Ми смо направили наш маневар, па ћемо опет натраг и то ускоро, јер се изгледа реакција повлачи.

Борба са Бугарима има огроман политички значај у вези са савезницима, који су се на делу уверили ко и како се бори. Бранили смо села иако нисмо успели да их отерамо, они су почели пљачкати и одводити људе, но и ту смо се показали као истински заштитници народа. Савезници су одушевљени нашом борбом и држањем и много обећавају материјалну и пол[итичку] помоћ тако што ће Каиро говорити о стању код нас, о дражићевцима и нашим акцијама. А 8-Х1- стигао је друг Васа⁸ и донео нам ваше писмо. Ево другови како стоји са остварењем задатака који су се пред нас поставили:

1) Послали смо још кад сте ви били друга Шећера⁹ и Јакова¹⁰ до данас се нису јавили.

⁷ Није нађено на карти 1 : 100.000.. Вероватно се мисли на село Бабицу Пољану.

⁸ Васо Смајевић

¹¹ Миливоје Марковић Шећер

¹⁰ Милан Милинић Јаков. Погинуо је јуна 1944. у горњој Јабланици, у борби с четницима, као командант батаљона.

2) Послали смо курира за Прешево, пошто су неки људи из Жегре тражили везу — но ни ти се нису вратили.

3) Послали смо курире за везу са Абдулом,¹¹ да видимо што је новог у Прешеву и да ли су се јавили Јаков и Шећер, но ни њих нема, а ми смо се повукли одоздо. Оставили смо им везу и писала сам Јарету¹² да пошаље своје људе и да преузме мере ако треба неко да се прихвате људи и да их задржи привремено код себе док се ми не вратимо. По куририма сам писала МК Гњилане, Урошевац и Боки, но нема одговора, то је све што сам могла урадити у овој ситуацији. Чим се вратимо на терен слаћу другу везу и по-
I ћи можда сама са Г. за Гњилане, ако се ови не јаве.

У вашем писму, другови, некако чудно сте поставили ствари, но у разговору са другом В. ми смо се споразумели тако како ће користити највише нама, тј. остварењу наших специјалних задатака.

Ваше нејасно постављање огледа се по питању парт [ијског] руководства при штабу опер[ативном],¹³ што је потпуно организационо неправилно, јер опер[ативни] штаб потпада под контролу ОК [Врање] и друго руководство је неправилно и нема практично никаквог смисла.

2. Питање друга Благоја.¹⁴ Он је члан Гл. штаба [Космета]. Ако би он ушао у штаб бат[алјона] као саветодавац он нема право гласања, него само саветодавно, а као члан Гл. штаба он треба да има одлучујућу реч. Ми смо по томе питању дуго са вама разговарали и сад ви доносите супротне одлуке. Ми смо то питање раније решили, а то је да он иде са Енглезима¹⁵ и води рачуна о њима, разговара са њима и водиће евиденцију о њиховом раду. Мишљења смо да је он најпогоднији за ту ствар, а неко се морао примити те дужности.

3. Питање формирања ОК. Ви тражите да ја будем стално са Абдулом и Шећером на терену Прешева, а из искуства знате да се не може ништа учинити ако не пре-

" Абдула Крашница Алија, родом из Прешева. Био је секретар Среског комитета КПЈ за Гњилане. Умро је од трбушног тифуса 15. марта 1945. године.

¹² Светозар Крстић. Тада је био политички комесар 1. јужноморавског НОП одреда.

¹³ Односи се на штаб који је 20. новембра 1943. формиран ради обједињавања дејстава Косовског батаљона, 2. ударног батаљона, 2. јужноморавског и Скопско-кумановског НОП одреда. Види том VII, књ. 2, док. бр. 90 и 100.

¹⁴ Блашје Милићевић

¹⁵ У то време на терен Црне траве су стигла четири енглеска официра, као савезничка војна мисија.

ђеш сам границу и да је тежиште мога рада са оне стране границе.¹⁶

Тако, другови, из свега изгледа да ви са неким непове-рењем гледате на наше свестрано заузимање за остварење задатака.

Што се тиче рада парт. орге у батаљону ради се стално, одржавају се састанци, јер су партијци слабо уздигнути. Имамо 2 нова члана и 2 канд. Рад по СКОЈ-у слаб. Дунда¹⁷ је јако слаба, незаинтересована и имала је тако неке грешке, па смо ју сменили и узели Драгицу,¹⁸ која ће уз добру помоћ моћи да руководи и израсте, а исто тако да ће и парт. орга одговорити својим задацима.

Јавите нам о ситуацији у Јаблан[ици], Трепчи и на Косову. Да ли се јавио Павле.¹⁹ Јер сам му послала пошту од др. Т[емпа] и ону твоју, па би ме интересовало о ставу по писму друга Т. и стање у Метохији.

Како видите да је ситуација код нас прилично отежана и тим освајање Рујена, па би требало да и ви са своје стране форсирасте да нам се пошаље у помоћ бригада,²⁰ као што ће тражити и ОК Врање.

Писмо смо добили од др[уга] Мирка,²¹ пошто сте ви тамо, немамо му шта писати сем да нам га поздравите као и све другове са другарским поздравом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

9-ХИ-43
Положај

Саша²²
Обрен²³

¹⁶ Односи се на југоисточни део тадашње границе између тзв. Велике Албаније и Србије, преко планине Скопске Црне горе.

¹⁷ Загорка, Савић Дунда. Умрла је од тифуса крајем децембра 1943. у с. Црној Трави, као секретар СКОЈ-а у батаљону.

Драгица Буровић-Илинчић

¹⁹ Павле Јовићевић

²⁰ Односи се на 1. македонско-косовску НОУ бригаду.

²¹ Мирко Перовић

²² Савета Јаворина Саша. Тада је била члан Окружног комитета КПЈ за Косово.

²³ Народни херој Милан Зечар Обрен. Тада је био члан Окружног комитета КПЈ за Косово.

БР. 87

**ПИСМО ЦЕНТРАЛНОГ КОМИТЕТА КП АЛБАНИЈЕ ОД 10
ДЕЦЕМБРА 1943. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА КОСО
ВО И МЕТОХИЈУ¹**

ЦЕНТРАЛНИ КОМИТЕТ
КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ АЛБАНИЈЕ

А а а 10^н Децембра 1943.

ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

Положај

Драги другови!

У овој оштрој и одлучујућој борби коју води напредни свет против варварског нацизма, народи Југославије стоје на првом месту херојских народа који задају тешке ударце окупатору и домаћим издајницима. Херојска Партија Југославије исписује светле странице пуне славе у овој гигантској борби. Она, на челу са великим другом Титом, исто тако води НОВ Југославије ка сигурној победи, ка реализацији наших идеала.

Обласни комитет за Космет, под терором окупатора и издајника народа Космета, наставља херојску борбу против окупатора, са много жртава и крви, али увек са челичном вољом која карактерише руководиоце Комунистичке партије, са пуно убеђења у победу.

У овој антифашистичкој борби, народи и нације братиме се, везују се крвљу у једној заједничкој борби против истог непријатеља. Наш албански народ више но икада осећа присну везаност са херојским народима Југославије.

Албанска комунистичка партија, која са усхићењем прати светле победе своје сестре Комунистичке партије Југославије, чини све да братство између нашег народа и народа Југославије буде потпуно и да борба коју ови народи воде против нацизма буде још оштрија и одлучнија.

Централни комитет наше партије, видевши велике потешкоће на које у овој борби наилази Обласни комитет за Космет, одлучио је да том комитету пошаље суму од 100.000 (сто хиљада) алб. франака, која ће послужити за подмирење најхитнијих потреба борбе. Да су редовније ко-

¹ Оригинал (писан на машини, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 947, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/826—828.

муникације и наше везе с вама, били бисмо у стању да вас снабдевамо пропагандним материјалом и другим стварима које вам сигурно недостају, као мастило, воштана хартија и покоји полиграф. Због тога ћемо се трудити да нађемо начина да веза буде редовнија; препоручујемо и вама да настојите у овом правцу.

Исто тако вам шаљемо 5000 (пет хиљада) албанских франака, које ћете уручити: мајци друга Миладина 2 хиљаде франака и жени друга Душана 3 хиљаде франака. Ову помоћ шаље наша партија породици горе наведених другова.

Срдачан другарски поздрав
СМРТ ФАШИЗМУ —
СЛОБОДА НАРОДУ!

За Централни комитет Комунистичке
партије
Шпати²

БР. 73

**ЛИСМО СЕКРЕТАРА СРЕСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ПРИЗ
РЕН ОД 15. ДЕЦЕМБРА 1943. СЕКРЕТАРУ ОБЛАСНОГ КО-
МИТЕТА ЗА МЕТОХИЈУ**

Драги друже,

1) Ваш извештај о пребацивању другова чланова Партије није нам благовремено стигао, чак је и сувише закаснио. Када је овде ситуација постала критична, ја овде нисам нашао другог излаза већ да упутим за Л>уму оне чланове Партије који су најзначајнији. С обзиром да нисмо Нхмали курира да их поведе, морао сам да их водим до тамо. Одлазак у Л>уму сматрао сам умесним и због оне тројице другова дедегата.² У Љуми сам се лично видео са ку-

² Енвер Хоца Шпати (бћраИ)

¹ Оригинал (писан руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 724, к. 7, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/829—831.

² Односи се на чланове бугарске комунистичке партије који су преко Југославије пребачени за Бугарску (види док. бр. 64, напомену бр. 4).

ририма Слатинске (Дебарске) чете.³ Они су рекли не само да иемају везу са Темпом, већ ни са Есадом;⁴ због тога, они су били мишљења да они нипошто не крену пре него се успостави веза. Ја сам се одмах вратио назад, а успут сам срео једну чету од 40 људи, која је долазила из Малесије у правцу Луме. Зачудио сам се кад сам видео делегата са овом четом, јер сам ти ја био писао о одговору Љухме да не трсба да поћу пре но што се успостави веза. Упитао сам Селима⁵ да им ти ниси писао у Малесију о ономе, о чему сам ти писао, а он ми рече да није. И о томе сам се зачудио и нисам веровао да си ти заборавио да пишеш у Малесију о једној тако значајној ствари. Они су имали велику срећу што смо се успут сусрели са њима, јер смо им променили правац одласка у сигурне базе, у којима могу да остану све док не успоставе везе. Они су били пошли сасвим погрешним правцем.

Данас овде затекох твоја писма. У једном ми пишеш да се личне карте направе на Чуелиманска Ихмена. Ове личне карте, које су припремљене, треба поцепати, а са истим фотографијама треба направити друге. Ја ћу да их припремљам, иако можда уопште неће затребати.

2) Писали сте Фериди* да сте данас послали једно врло конспиративно писмо, које треба предати мени што хитније. То писмо није стигло овде, па погледајте да нисте заборавили да га пошаљете, или — уколико се изгубило — треба да ми пошаљете друго писмо, јер то нисам примио. Фериди каже да је запалила нека безначајна писма, па је можда запалила и то писмо. Пазите да не побркате: *писмо* *које ја нисам добио јесте оно које сте послали јуче*. Ја сам нашао овде само ова писма: 1) Стапово⁷ писмо од 10-тог, са садржајем о доласку Ц. Спах, пребацивању делегата, пребацивању Блине⁸ лимузином и о хватању другова Срба из Пећи од стране сељака; 2) Гуријево⁹ писмо од 13-тог са следећим садржајем: лекове послати преко некохмпромитованих хзуди, слање лимузине за Блине, неслање хмашингевера, ко ће да га обавести.

³ Реч је о Дебарској партизанској чети.

⁴ Есад Ндреу. Тада је био командант Дебарске партизанске чете.

⁵ Народни херој Милош Гилић Селим

⁶ Видра Ковачевић Фериди

⁷ Исмет Шаџири Стапи. Тада је био секретар Окружног комитета КПЈ за Метохију.

⁸ Фадил Хоџа. Тада је био командант Главног штаба Космета.

⁹ Цевдет Хамза Гури

. Управо ми сада стиже писмо о коме вам писах под тачком два. Јако се чудим како то радите офрље и јављате са толико закашњења. Та је ствар завршена јер нас је срећа послужила да се сусретнемо успут.

. За данас вам толико пишем.

С. Ф. — С. Н.

15-ХН-43

С другарским поздравом
Патрија¹⁰

БР. 74

ПИСМО МИЛИЈЕ КОВАЧЕВИЕА, ЧЛАНА ПК КПЈ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ, ОД 20. ДЕЦЕМБРА 1943. ЧЛАНОВИМА ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА ЗА КОСОВО О ЊИХОВИМ ЗАДАЦИМА¹

(Другарици Саши² и другу Обрену³)

Драги другови,

Добили смо ваше писмо од 9 дец.⁴ и касније писмо другарице Саше од 16 дец.⁵ Одговарамо вам и на једно и на друго:

Пишете да је бачено нешто оружја и друге спреме, а не јављате колико и чега — што сте свакако требали.

Видимо да сте били нападнути од дражеваца (то се још давно очекивало), но изгледа да сте и повлачење извршили брзо. Губитци и у мртвим и у рањенима су мали с обзиром на важност терена кога сте напустили.

Поводом вашег повлачења у правцу Св. Илије и Црне Траве не јављате је ли било икаквих могућности да останете

¹⁰ Давид Нимани Патрија

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС V Приштини, рег. бр. 150, к. 17, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/560—564.

² Савета Јаворина Саша

³ Народни херој Милан Зечар Обрен

⁴ Види док. бр. 71.

⁵ Редакција није пронашла то писмо.

са кумановским одредом и другом Гоцетом.⁶ Ми смо добро и то заједнички подвукли да нама Косметовцима боље одговара терен и базе Кумановаца него Св. Илија и даље, тј. после терена око Рујена, нама је најлакше имати везу са Косметом из база Кумановског одреда. То ви и писмом потврђујете, кад кажете да сте оставили везу и писмо Гоцу. Зашто онда нијесте тамо остали сви или бар другарица Саша, што је требала учињети. Уколико је било икакве могућности да другарица Саша остане са Гоцетом и ближе прешевском терену, она нипошто није требала долазити у Црну Траву.

Ваше тврђење да ми „чудно“ и „нејасно“ постављамо ствари заиста је и чудновато и нејасно. Оваквим писмима се не опходе другови у нашој партији, а најмање према партијском руководству, јер управо кад би се према оваквом писању и радило, онда објективно руководство престaje бити руководство за онога ко пише. Оперативни штаб, је створен,⁷ стварање партијског руководства у њему преузео је на себе ОК Врање. Ми не тврдимо правилност тога. Можда је ПК рекао да је било неправилно што је недисциплиновано и недругарски да тај разлог не наводите, јер се то решавало док је Саво⁸ био код вас остао и решавали смо га ми и ОК заједно. Но, што је најважније, ви двоје нијесте имали ни најмање разлога да се толико за то баш залажете. Јер ствар партијског руковођења је остала на ОК Врање. А ваши задаци су сасвим други.

У нашем првом писму је речено да другарица Саша што пре поће на терен, на тај начин да са друговима Шећером⁹ и Абдулом¹⁰ остану онамо где се буде могло, или на прешевски терен или на гњилански — то је сасвим јасно. Чему је потребно и шта значи причање да се с прешевског терена не може руководити и радити због границе. Кад би другарица Саша била сад са другом Абдулом негде око Прешева увјерила би се да се одатле много више може радити него из Црне Траве.

Наш задатак постављен њој баш је то био. У вези са тим и сад подвлачимо да је главни задатак другарице Саше

⁶ Љупчо Арсов, делегат Главног штаба НОВ и ПО Македоније. Тада се налазио на терену Скопско-кумановског НОП одреда. Види том VII, књ. 2, док. бр. 100.

⁷ Односи се на штаб који је формиран 20. новембра 1943. у циљу обједињавања дејстава Скопско-кумановског, Косовског и делова 2. јужноморавског НОП одреда. Функционисао је до 11. децембра 1943. Види том VII, књ. 2, док. бр. 90.

⁸ Душан Пува Сава

⁹ Миливоје Марковић Шећер

¹⁰ Абдула Крашница Алија

политичко-организациони рад на терену Прешево—Гњилане, тј. рад на организовању ОК и помоћ парт. организацијама у саставу тога ОК. Другарица Саша није остављена као партијац или функционер у војсци, осим као веза са партијском организацијом у војсци и да истој укаже помоћ кад је могуће и уколико остаје уз војску. Са овога гледишта треба схватити и њено присуство у парт. руководство у Оперативном штабу. Удаљавање од ових главних задатака сматраћемо за неодговорност.

Што се тиче вашег тврђења да ми гледамо са „неповерењем“ на ваш рад, то нема никаквог основа. То је обична малограђанска амбициозност, јер дисциплинован и добар комуниста нема разлога да се плаши како ће ко о њему мислити. Пред нама се налазе задаци, чије извршење ће показати ко смо и какви смо. Може неко о некоме погрешно мислити, али ће он за своју грешку кад-тад платити. Но иза тога објективно се крије друга ствар: а то је одвлачење расправе и сл. на терен личног расправљања а не на терен тога колико је ко свршио и урадио од постављених задатака. Оба ваша писма сасвим то потврђују.

Што кажете да смо ми били „чудно“ поставили ствари, али да сте се ви са другом В.¹¹ „споразумели“ и то нас чуди. Што значи такав однос. Ако нас не питате зашто се смијете споразумијевати, а оно бар да нам јавите у чему сте новоме се споразумјели. Но без обзира на то, ваши споразуми могу и смију бити само у смислу задатака примљених од нас. А ти су задаци јасни и за другарицу Сашу сад поново наглашени.

Ми сматрамо да другарицу Дунду¹² није требало смењивати, није искључено да је направила грешку, али она је старији партијац и позната као добар скојевски организатор, о томе другарица Саша добро зна. Ви не пишете какву је она грешку направила, и не пишете шта сте урадили да се она поправи.

Сад нешто о посебном каснијем писму другарице Саше: Прво. Став из писма друга Темпа је јасан, потребно је да нам та^ став потврди и Об. ком. за Космет, ово по питању јесмо ли Об. ком. за Косово или Обласно повереништво. Кад јави, бити ћете обавештени. Што се тиче осталих ставова друга Темпа, њих једноставно спроводимо мада и они с обзиром на развијање ситуације могу бити допуњени и прилагођени.

¹¹ Реч је о Васу Смајевићу.

¹² Зашрка Савић Дунда

Друго. Што се тиче положаја другарице Саше, и у вези чега оиа поставља да је прво наше писмо било нездраво, то све не приличи добрим комунистима. Другарицу Сашу ми сматрамо за члана Об. ком-а Космета са тиме да је она од Об. кома одређена да уђе у партијско руководство за Косово са осталим друговима. Уз то треба знати да ми као руководство имамо право самостално радити и уз то додељивати послове и секторе појединим друговима из руководства. И у сваком погледу је дотични друг одговоран за добивени посао. Али ради детаљнијег разјашњења ми ћемо ваша писма послати Об. кому Космета.

Треће. Питање уласка друга Обрена у партијско руководство за Косово није моментално судбоносно. Ако буде неправилно, што није искључено, ми смо комунисти па ћемо поправити.

Грешком смо вам јавили у прошлом писму да друг Благоје¹³ уђе у штаб батаљона као саветодавни члан. Он треба да иде са штабом батаљона на онај начин и са оним задацима и функцијама које смо поставили онда сви у соби манастирској. Ваш предлог да он остаје Енглезима је неправилан уколико стварно он тамо не би имао посла, него само да га негде смејстите. То ријешите сами како ће најбоље користити и борби и самом Благоју.

Овдашња ситуација: Вођене су двије борбе са дражићевцима. У првој смо ми нападали и завршило се неповољно. Непријатељ је имао ипак петороструке губитке. У другој они су нападали, али су добро потучени, имали су до 150 мртвих.¹⁴ Наши губитци 8, међу њима и Столе Вујановски.¹⁵ Било је и нешто плијена. Иначе је као и свуда ситуација затегнута. Дражићевце су пратили бугарски авиони из Ниша. Ми смо од Косоваца формирали чету. Једно писмо смо добили од Плавог,¹⁶ али је било писано не знајући да смо ми стигли него само Мирку¹⁷ и то од 30 нов. Ништа ново не јавља. Више људи није пребачено. Сада је Мирко на граници. Послали смо курирску тројку од наших за Косово, да

¹³ Благоје Милићевић

¹⁴ Односи се на борбе с четницима које су водили 2. јужноморавска бригада и 1. јужноморавски НОП одред у Јабланици, децембра 1943. Види књ. 5, док. бр. 145 и 148.

¹⁵ Народни херој Стојан Љубић Столе. Погинуо је у борби с четницима код Косанчића, 15. децембра 1943, као командант 2. јужноморавске бригаде.

¹⁶ Драги Стаменковић. Плави. Тада је био члан ПК КПЈ за Србију.

¹⁷ Мирко Перовић. Тада је био члан Главног штаба Космета.

они доведу људе. Очекујемо резултате, о чему ћемо и вама писати. Пишите нам како се наши борци показују у борби. Ови овамо, брате, издвајају свуда, само да их је више, али биће их.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

20 децембар 1943 г.
Положај

Уз другарски поздрав,

Н.З. Ово је одговор на ова два писма друга Обрена и д-це Саше. Ја лично сматрам да ви треба да дате оштру опомену или укор на оваква писања и однос, макар и нама. Дунду смо заједнички одредили одговорну по СКОЈ-у у батаљону.

Максим¹⁸

БР. 75

ИЗВЕШТАЈ СЕКРЕТАРА СРЕСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ПРИЗРЕН ОД 21. ДЕЦЕМБРА 1943. СЕКРЕТАРУ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА ЗА МЕТОХИЈУ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ НА ТЕРЕНУ¹

Драги друже,

Овде сам дошао 19-тог. Дошао сам на позив који ми је упутио Стапи.² Шта смо урадили у погледу Конференције³ — о томе смо вам писали у другом писму.

Пишем вам о ситуацији која влада у Призрену, Лџуми и Средској.

а) У Призрену је долазак Џафер Девиних башибозука⁴ преплашио народ, а нарочито српски живаљ. Док су боравили у граду, Џафер Девини башибозуци су пљачкали

¹⁸ Милија Ковачевић Максим

¹ Оригинал (писан мастилом, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 212, к. 7, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/839—840.

² Исмет Шаћири Стапи

³ Односи се на припреме обласне конференције за избор Обласног народноослободилачког одбора (види док. бр. 80).

⁴ Види док. бр. 70, напомену бр. 2.

српско становништво, силовали су жене, премлаћивали су, а једног човека су убили батинама, а за једног другог се ништа не зна. Код Шиптара су само у кући једног Љумњанина вршили терор и пљачку. У Партију нису могли да продру, јер су масе на време придобијене. Народ — како Шиптари, тако и Срби — остао је јако незадовољан са њима и замрзео их је до максимума.

Реакција је у граду почела постепено да се организује, жандармерија непрестано пада у све лошији положај. Нека лица, као Али Хајдари (Паша), Решад Карјагдиу, Шах Хасан, Лауша и компанија, са неколико сеоских првака, покушавају да створе један блок заједно са Немцима, да би се могли борити против нашег покрета. Други део, који себе сматрају националистима, али који не сарађују са нама, покушавају да формирају своје активе. Почели су да продиру и међу омладину; почели су у народу да прикупљају прилоге. Једном речју, они покушавају да се организују. Њихов експонент у граду код омладине је Салих Жури, младић од неких 19 година, као и Јусуф Налбани, радник техничар, који има приличног утицаја на омладину свог узраста. Он има око 29 година. Поред ове двојице, раде као активисти још неколико одраслих, као што је Муса Шеху са друговима. Није нам добро познато да ли овом организацијом руководи С.Р.⁵ са својом компанијом, или пак неко други. У један од њихових актива успело нам је да убацимо наше људе. Њихова главна парола је она давнашња: „Организовати се у циљу спасавања Косова, да сутра оно не буде окупирано од стране Срба“. Борбу против окупатора они помињу само ради реда.

Ми смо се повезали са неколико поштених мештана, али веза није довољно здрава, јер питања која они постављају у погледу сумње да ће на Косову завладати Југославија кваре нам посао чим се повежемо. Увек им говоримо да ће сам народ да одлучи, али њима овај одговор изгледа врло чудноват. С ким-год се од нас сретну, они траже да им кажемо да се ми боримо да би се Косово присајединило Албанији. Поред омладине, са мало људи нам је успело да се повежемо и да они усвоје нашу линију.

Са С.Р. и С.Д. још нисам ступио у разговоре, јер ви нисте одговорили о ономе о чему смо били разговарали у Призрену. Сада, када ми је Стапи дао одређене директиве, ја ћу разговарати са њима, али је сигурно да се са њима нећемо моћи сложити.

⁵ Сулејман Риза

Окружни командант жандармерије имао је један састанак са неким лицима, који су националисти. Нисмо успели да се дуже информишемо о томе, али је он рекао да и ви млади треба да нас слушате, а не да настојите да ми будемо ваше оруђе. Рекао нам је да је оне ноћи био на једном састанку са неким националистима, али нам није рекао имена људи, а ми — и поред тога што смо настојали да дозвољемо — нисмо успели да сазнамо имена људи. Можда је имао састанак са Тахиром Зајмом⁶ и компанијом.

Префект⁷ је балиста, али назива себе честитим балистом. Он је тражио да остане неупрљан и покушавао је да не дозволи да дође до оног што је учинио Џафер Дева. Лиси познаје врло добро карактер овога човека.

Непрестано се организују предвојници и мобилишу се млади војници и резервисти, како код Шиптара, тако и код Срба. Сада су почели да поздрављају на зоговски начин. Немци се не мешају директно у послове управе, али посредно настоје да формирају и ојачају Гестапо.

Овде је дошло много недићеваца у немачким униформама и они покушавају да ступе у контакт са Србима.

б) У Средској је ситуација јако погоршана након борбе коју је водио Блини.⁸ Немци су већину мушкараца из Средске одвели на рад у организацију „ТОТ“. Они раде на путевима, док су младиће одвели у војску. И чланови Партије су пошли у војску, па чак и Мета је хтео да иде под изговором да — ако не оде у војску — интернираће му породицу. Одговор Партије је гласио: ако оваквим поступцима хоћете да се спасете од фашизма, доћи ће онај дан када се ви нећете моћи спасти од народног суда. За сада Мета није отишао, али постоји страховање да ће он отићи или у војску или на рад. Сада организација у Средској тако рећи не постоји.

ц) У Љуми је иста она ситуација коју нам је друг Абедин био испричао. У Љуми имам само следећу новост: Прваци из Љуме били су сакупљени од стране Џафер Деве и префекта из Кукса, да би склопили бесу са Призреном те да се не баве пљачкањима нити да примају комунисте. Прваци су пристали на прву тачку, али нису пристали да не примају комунисте, говорећи да су комунисти Љуме мештани, те ако се на њих окрене пушка, убациће се убијање уну-

⁶ Фашистички федерал у Призрену, тј. руководилац фашистичке партије у округу.

⁷ Окружни начелник у Призрену

⁸ Фадил Хоџа Блини. Види док. бр. 65, напомену бр. 3.

тар племена. Тада је одлучено да се у Лџуму не примају чете из других крајева.

Одлучено је да се Љумска чета повећа до 40 партизана.

д) У Албанији су партизани поново освојили Берат. На Елбасан је напао Баба Фаја заједно са снагама Друге бригаде;⁹ борба у околини Елбасан жестока је. Аљуш Љешанака заједно са првацима Врљација и са Немцима бори се за одбрану Елбасана. У Скадру је Џафер Дева похапсио многе породице, а Болетинац је убио два човека за освету свога брата. У Тирани има балиста, али они уопште нису успели да спрече покрет. У Југославији се ствари одвијају добро.

У Дебру владају ситуацијом балисти са Немцима, али сада народ мрзи балисте.

Прича се да је Фуат Дибра¹⁰ поднео оставку. На његово место је дошао Реџеп Митровица, место Реџеп Митровице дошао је Џафер Дева, а место Џафер Деве Фићири Дино. Ова вест није проверена.

С. Ф. — С. Н.

21-ХП-43

Са другарским поздравом
Патрија¹¹

⁹ То јест 2. бригаде албанске НО војске.

¹⁰ Председник албанске квислиншке владе

¹¹ Давид Нимани Патрија

БР. 76

ПИСМО ЗАМЕНИКА ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА МАЛЕСИЈ-
СКОГ НОП ОДРЕДА ОД 22. ДЕЦЕМБРА 1943. ОБЛАСНОМ
КОМИТЕТУ КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ

ОК-у ЗА ДУКАБИН

Драги другови!

По последњим куририма, које сте упутили, примили смо следеће ствари: 1500 наполеона, 10 комада брошура о задацима члана Партије,² пет пушака са муницијом, прогласе Главног штаба, санитарски материјал, две мале флашице уље за митраљезе (једна флаша од литре сломила се у кући Имера), једног коња и војничке шињеле, 60 пари гаћа. 500 наполеона смо предали Крахинару.³

Другови, писали смо вам, наручили смо усмено Стапу,⁴ када је био овде, о нашим хитним потребама, а сада вам шаљемо још једно писмо о оним стварима које су нам потребне, само да бисмо вам указали на наше потребе. Уколико у том списку има нечег што вам нисмо тражили, допуните. У том циљу шаљемо вам списак бр. 1. Преко ових курира пошаљите нам све војничке шињеле и једну количину гаћа, такође ципеле, уколико су дошле, као и друге ствари најнеопходније. Пошаљите писмо оне тројице партизана који су остали у Баковици.

Другови, врло смо заузети неким пословима и не можемо да вам опширно пишемо о свему. Други пут ћемо вам писати. Пишите нам о ситуацији и окупаторским снагама.

22 /12/ 43.

С другарским поздравом
Барли³

¹ Оригинал (писан руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 169, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 5/414.

² Види том IX, књ. 3, док. бр. 170.

³ То јест: Обласном комитету КПЈ за Космет.

⁴ Исмет Шаџири Стапи

⁵ Имер Пуља Барли

ПИСМО ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА БАТАЛЈОНА „БАЈРАМ ЦУРИ“ ОД 22. ДЕЦЕМБРА 1943. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ О ПАРТИЈСКО-ПОЛИТИЧКОМ РАДУ И О СИТУАЦИЈИ У МАЛЕСИЈИ¹

ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ МЕТОХИЈЕ

Драги другови! У Малесији је формирана једна ћелија од четири човека. Они су планинци. Уливају наде. Довољно је то да су мештани. Разговарао сам са њима читаве једне ноћи. Остварен је следећи програм:

1) Спољна политика од првог светског рата, 2) Историја Албаније од 1912. године па наовамо, 3) Шта јечлан Партије? Шта је ћелија? Какав треба да буде морал члана Партије? 4) Програм и задаци, 5) Разно.

Другови, потешкоће на терену представљају удаљеност села, недостатак вести, недостатак акција и др. Због тога се не могу очекивати неке брзе ствари. Откако сам дошао у Малесију па наовамо, морао сам да останем са Командом батаљона² како бих — као мештанин — помогао да нађу скровиште. Тако ми други послови остају несвршени. Другови, био сам приморан да проведем читаве дане и ноћи без сна како бих могао да сместим партизане у мом родном селу. Другови, све док се наше снаге не покрећу, док не учествују у акцијама, ни наша Партија, ни наша борба не могу бити популаризоване. Долазак Енглеза јесте за нас и штетан и користан. На пример, мајор је реакционаран, и прети опасност да ова ситуација одведе нас ка ономе што је задесио Дебар. Капетан сам каже да има друге тенденције.

Шаљемо вам један докуменат који су балисти из Дебра послали капетану. Спољна реакција је повезана са унутрашњом реакцијом и у Малесији. Имамо једну предност, а то је да снаге реакције нису организоване, али то не значи да се оне неће организовати. Према томе, не треба седети, јер акције нас повезују са народом, а мировање нас одваја од народа. У батаљонима није како ваља у погледу рада Партије. Због тога је добро да се пише о партијским питањима, да се том раду посвети пажња, јер су из оба батаљона људи

¹ Оригинал (писан мастилом, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 730, к. 12, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/730.

² Односи се на батаљон „Бајрам Цури“.

почели да дезертирају. Почели су да продају муницију и да купују јабуке. Ради се о неодржавању конференција, али више је то ствар унутрашње организације Партије.

Драги другови, ја сам мишљења да се напише једно писмо у коме би се указало на задатке које чланови имају према Партији.

С. Ф. — С. Н.

22. XII 43.

Валбона³

Аругови, ако имате могућности, пошаљите ми једну кожну ташну за књиге и шаржере.

БР. 78

ИЗВЕШТАЈ МЕСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ГЊИЛАНЕ ОД 25. ДЕЦЕМБРА 1943. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ О ПАРТИЈСКО-ПОЛИТИЧКОМ РАДУ

. ?
ницију НОО-а за Кос. и Дук. После њиховог повратка надамо се да ће се поћи напред по овој линији.

3). По линији *АФЖ-а* имамо свега 13 организованих жена, међу којима се не примећује ниједна скоро као свесна своје улоге у данашњој борби која се води и за њена права. Додуше се одазивају на влачење, предење вуне, од које затим плету за партизане. Но у том погледу ипак предњаче омладинке, нарочито скојевке.

4). Линија *СКОЈ-а* може се рећи да најбоље ради. Но и она сада у међувремену припремања и очекивања одласка људства у одред — осетно је подбацила. Састанци активна су засада нередовни. Има 2 језгра, 9 активна од укупно . . .³ другова и другарица. (реон. руков.) Већина омладине је под утицајем наших скојеваца, но ипак су и скојевци слаби као организатори и руководиоци у чвршћем јединственом ант. фаш. фронту омладине. МК СКОЈ-а сачињавају

³ Шпенд Дега Валбона

¹ Оригинал (писан мастилом, ћирицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 213, к. 7, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/841—842.

² Почетак документа није сачуван.

³ Три тачке се налазе на оригиналу.

3 друга, но од којих је један неактиван, због чега и има изгледа за његово искључење не само из МК него и из Партије.

5). *Финансије*. Подмиривање парт. чланарине као и скојевске помоћи, као и осталих прилога је врло нередовно и незадовољавајуће. Сав новац од парт. чланар. као и од скојевске помоћи утрошили смо при куповању оружја и муници. за партизане. У ту сврху смо из ПК добили у 2 маха укупно 300 наполеона. По потреби послаћемо вам и детаљне податке о парт. и скојевским финансијама, као и о осталим приходима, јер нам засад то још није срећено. Дакле, по потреби послаћемо то у идућим извештајима, које ћемо по вашем налогу слати чешће.

6). *Техника* — то је наша најслабија тачка. Машине, које су склоњене још за време летње реакције, не могу се извући због многих сметњи, те тамо и не раде. Преса постоји једна, па је и она неиеправна и вести излазе врло нечитке. Поред труда на извлачењу маш. како шип. тако и срп. — предузели смо корак за набавку преса. Новчано ће нас помоћи и ПК, како јавља друг Ненад.⁴

7). *Агит-проп* је као условљен техници — такође слаб. Наиме вести се раде руком хем. мастилом и на преси се умножавају у доста ограниченом броју. Проглас Ф. Х. на шип. није растурен на предлог др-ва Шип. јер би они били похватани. Предлагали су да се раетури после одласка људства у одр. Но на то је Ненад писао — да је трули опортунизам, те га сада раетурамо. Такође смо написали проглас омладини нашег среза, но није растурен на предлог Шећера⁵ — да се не растури пре њиховог одласка, јер би избила реакција и њихов би покрет био осујећен.

Другови, као закључно — одлагање одласка др-ва у одред у многоме је кочило рад на ликвидацији слабих страна у нашој орган.

Добили смо говор и наредбу друга Стаљина од 7 нов. 1943 г.

С другарским поздравом

С. Ф. — С. Н.

25-ХН-43
Гњ.

За МК—Гњ.
Бока⁶

⁴ Бошко Чакић Ненад

⁵ Миливоје Марковић Шећер

⁶ Будимир Николић Бока

**ПИСМО СЕКРЕТАРА ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА
КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОД 28. ДЕЦЕМБРА 1943. СЕКРЕ-
ТАРУ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА ЗА МЕГОХИЈУ¹**

Драги Стапи,²

Ја одговарам укратко друговима у Пећ, ти прочитај ако можеш, па допуни. Главно је да видиш јел се из Пећи припрема нека провокација, па да не обухвати и вас. Онда, ако није породица Дућева³ добила од Дућа новца, пошаљи и њима 30 наполеона.

Људе за конференцију⁴ који нијесу наши, немојте их шиљати. Мора се јасно иступити у вези са формирањем Владе у Југославији.

Ствари су неке дошле, а неке нијесу, изгледа ми да не водите довољно рачуна, те није све у реду. Коње све што сте купили пошаљите. Овде је ситуација слаба, те ћемо ми сви извршити одавде покрет, зато је потребно да нађете мјесто тамо за технику, јер овде не вреди ништа нити се мјесто може наћи. Енглези изгледа данас иду, зато акумулаторе неможемо напунити, те ћемо их вратити.

Пиши о снагама Немаца ту у Пећи и у Призрену.

Ана⁵ у твом писму пише да шаље за мене двије кутије и 1 писмо, међутим ти то не шаљеш.

Одговори ми на постављена питања из првог писма.⁶

Свим организацијама јавити да се код актива одрже комеморације поводом смрти секретара ЦК СКОЈ-а Ива Рибара, који је од немачке бомбе погинуо 29-Х1- приликом спремања за одлазак у Египат ради конференције са војним

¹ Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 631, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/611.

² Исмет Шаћири Стапи

³ Душан Мугоша Дућ

⁴ Односи се на обласну конференцију. Види док. бр. 80.

⁵ Танкосава Симић Ана

⁶ Види док. бр. 69.

претставницима Енглеске и САД. Комеморацију одржати и у хелијама јер је он био и члан ЦК КПЈ.

Гледај да се из Пећи пребаци још неко у одред.

С др. поздравом

С. Ф. — С. Н!

28-ХИ-1943 г.

Раде⁷

П.С. Питај да ли се може купити ту материјал за теренске ципеле од старе робе. Купи ми једну капуљачу и једно велико кече. Ако се икако може овај акумулатор одмах напуни. Пошаљите га за конференцију.

БР. 80

ПРОГЛАС ОБЛАСНОГ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ОД БОРА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ ОД 2. ЈАНУАРА 1944. НАРОДИМА ТЕ ОБЛАСТИ*

НАРОДИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

Браћо свих народности и вера!

Хитлерова Немачка се распада и налази се пред катастрофом. Ослободилачка Црвена армија незадрживо прогони и уништава немачко-фашистичке звери, и већ куца на вратима Румуније и Пољске. Савезничке војске ломећи отпор хитлеровских банди у Италији приближавају се Риму, а њина авијација претвара фашистичку индустрију у рушевине. Сазрели су сви услови за извршење напада на Хитлерову „Европску тврђаву“ (Техеранска одлука). Поробљени народи појачавају борбу против окупатора и домаћих издајника.

Народи Југославије већ више од две и по године воде немилосрдну, упорну и тешку борбу. Народни устанак се расламтио и народно-ослободилачка војска Југославије за-

⁷ Павле Јовићевић Раде

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1319, к. 26, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 5/3—4.

узима села и градове, и еве важне индустријске центре, ширећи ослобођену територију. На Косову и Метохији појачава се оружана борба против окупатора и расте наша народно-ослободилачка војска и партизански одреди а такође и расположење народа против окупатора фашистичких и њихових слугу. У исто време окупатори помоћу разних издајничких клика, као што је Џафер Дева и остали издајници шиптарског народа, спроводе бесомучни и невиђени терор противу наших народа у намери да продуже живот фашизму.

У таквој ситуацији састали су се и делегати из свих крајева наше области² без обзира на народност, политичку

² Односи се на конференцију која је одржана од 31. децембра 1943. до 2. јануара 1944. године на слободној територији у североисточној Албанији. Присуствовало је 49 делегата из свих срезова Космета, осим из гњиланског. Поред председништва (председника, два потпредседника и шест чланова) изабрано је у Обласни народноослободилачки одбор још 42 одборника. Осим овог прогласа конференција је донела и резолуцију у којој су Обласном народноослободилачком одбору постављени следећи задаци:

„1) Да објасни да су народноослободилачки одбори под данашњим условима борбе противу окупатора и зачетак будуће народне власти;

2) Да популарише и свим средствима помогне и омасови нашу војску;

3) Да повеже и упуту у рад све до сада формиране одборе;

4) Да форсира формирање одбора где до сада није било.

5) Да појача још више братство наших народа (Шиптара, Срба и Црногораца) борећи се непрестано противу шовинизма. Да објасни широким народним масама да је шовинистичка политика оружје у рукама окупатора и народних издајника да спрече њихово братство и развитак народноослободилачке борбе у нашој области а са тиме и слободу;

6) Да издаје свој орган;

7) Да популарише народноослободилачку борбу народа Југославије;

8) Да популарише Народно-ослободилачку војску Шипније; [Девета тачка је изостављена, јер је, грешком, уместо ње поново написана осма.]

10) Спречавати свим могућим средствима мобилизацију и одлазак у борбу против НОВЈ и НОВШ, објашњавајући да сваки онај који се бори противу НОВ бори се против слободе свога народа;

11) Да популарише Општи народно-ослободилачки одбор Шипније;

12) Да прикупи податке о злочинима фаш. окупатора и његових слугу;

13) Да демаскира и да се бори противу окупатора и реакционариих клика у ма којој боји и да не дозволи мобилизацију наших народа у служби окупатора;

14) Да популарише Црвену армију, на челу са маршалом Стаљином;

и економску разлику, са циљем уједињења наших народа: Шиптара, Срба и Црногораца, за појачање ослободилачке оружане борбе против окупатора и његових помагача-издајника народа.

БРАЕО: ШИПТАРИ, СРБИ И ЦРНОГОРЦИ!

Ова конференција није случајан догађај. Она је резултат заједничке, непрестане борбе најбољих синова наших народа противу окупатора и издајника. Она је резултат крви коју су пролили најбољи синови наших братских народа. Без ове борбе, без ових жртава, без стварања Народно-ослободилачке војске, чета и батаљона, не би био могућ њен састанак. Састанак ове народно-ослободилачке конференције је жив доказ банкротства криминално злочиначке политике освајачког фашизма и њихових слугу [изражене у паролу]: „завади па владај“. То је удар по издајницима наших народа: Бали Комбтару и агентима Драже Михајловића, који желе да још више оживе шовинистичку мржњу, коју су створиле великосрпске хегемонистичке клике, а продубили окупатори, желећи на тај начин да што боље потчине наше народе.

НАРОДИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

Прва конференција Народно-ослободилачког одбора Косова и Метохије има историски значај. Овде су делегати у најплеменитијем духу уједињења и братства раскринкали и осудили окупаторске маневре и реакционарне издајничке клике, који чине све да: једни обезбеде повратак на старо, а други да овековече нацистичко ропство. Зато борба против немачко-бугарских окупатора мора обухватити једнако и борбу против свих оних који им служе. То су разни издајници као: Џафер Дева, Сефедин бег, поп Милош Вујоше-

- 15) Да популарише Англо-совј.-амерички блок;
- 16) Да популарише паролу братства балканских народа;
- 17) Да популарише паролу братства нар. ослоб. војске свих народа;
- 18) Да прикупља прилог и помоћ за породице интернираних, затворених, убијених, поапљених, породица партизана у одреде, убијених." (Докуменат у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1329, к. 26, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 5/6—8).

Са конференције су упућени поздравни телеграми АВНОЈ-у, Врховном штабу НОВ и ПОЈ, Покрајинском комитету и Главном штабу Космета као и Општенародноослободилачком одбору и Главном штабу НОВ Албаније.

вић, Цеват и Рифат бег, Сава Миличевић и др. Данашња Народно-ослободилачка борба противу фашизма је нужан и једини пут за слободу и срећан живот наших народа. То је гаранција да ће наши народи постићи да могу одлучити о својој судбини и будућности, без икаквих мешања са стране.

БРАКО: ШИПТАРИ, СРБИ И ЦРНОГОРЦИ!

Прошлост треба да буде за нас школа. Ми нећемо стари поредак и оне који се налазе у служби окупатора. Ми хоћемо потпуну слободу и право да сам народ одлучује о својој судбини са правом на самоопредељење и отцепљење. Представници народа Косово и Метохије поздрављају са радошћу формирање Националног комитета ослобођења Југославије са маршалом Титом на челу и став према издајничкој избегличкој влади на челу са краљем Петром II. Ова одлука је радостан акт за све народе Косова и Метохије, јер је то чињеница која директно потврђује да је за увек сахрањена Версајска Југославија, земља националног, социјалног и политичког угњетавања.

БРАИО!

Данас су се сакупили разни агенти око немачко-бугарских окупатора у борби против народа. Они мобилишу наше народе за кржаве интересе окупатора, за радне логоре и војску, за борбу против Народно-ослободилачке војске Југославије. Они такође шаљу банде плаћеника на челу са Цафер Девом против Н.О.В. Шипније. Ови исти агенти у интересу окупатора и по жељи Драже Михајловића врше присилно исељавање српског и црногорског живља за Србију да би их тако принудили да одлазе и прикључе се крвавим бандама Драже Михајловића, заклетих непријатеља народа. На овај начин јасно се показује да су издајници и слуге окупатора без обзира на народност једнаки непријатељи наших народа. Показује се да је дужност водити борбу против свих уједињених и заклетих непријатеља наших народа. Једни под паролом „Велика Шипнија“ а други под паролом „Велика Југославија“ врше у интересу окупатора нечувене злочине и терор. Они улажу све снаге за одуговлачење ропства.

Залуду данас агенти Бали Комбтара на сав глас вичу о опасности од Срба и Црногораца. Народ је увидео да су

то само зававања, јер ти исти издајници шаљу своје банде против Н.О.В. Шипније исто онако као против Н.О.В. Југославије, јер знају да је њима једнак непријатељ Н.О.В. Шипније као и Југославије. Свима и свакоме треба да је познато да се и НОВ Југославије и НОВ Шипније бори против окупатора и свих његових помагача, па према томе и против издајника наших народа. Све лажи о Народно-ослободилачкој војсци Југославије раскринкала су дела и борбе, јер по крајевима Црне Горе, Босне и Херцеговине, Далмације и др. места ископан је гроб, једном за увек, великосрпским хегемонистима и њиховим агентима, а такође и издајницима типа Цафер Деве и компаније. Данас се широм Шипније такав исти гроб копа Бали Комбтару, који би хтео овековечити ропство народа Шипније.

БРАЕО ШИПТАРИ!

Фашистички империјалисти, као и великосрпски хегемонисти и великошиптарски реакционери донели су вам несрећу и ропство. Шиптарски народ на Косову и Метохији постао је монета за поткусуивање њихових империјалистичких пљачкашких интереса. Ваша слобода лежи у вашој борби.

Ми представници свих народа Косова и Метохије позивамо вас у одлучну борбу заједно са Србима и Црногорцима противу окупатора и њихових помагача, а у заједници са осталим народима Југославије. Јер само заједничка оружана борба противу окупатора и његових помагача јесте пут којим ћете доћи до слободе и права на самоопредељење и отцепљење. Ми нисмо сами. Народно-ослободилачка војска Југославије је гаранција за слободу свих народа Југославије. Са нама су наши велики Савезници, а на првом месту моћни Совјетски Савез, са својом ослободилачком Црвеном армијом, Енглеска и Америка (Атлантска повеља, Московска и Техеранска конференција). Као и народно-ослободилачке војске поробљених народа, а у првом реду Народно-ослободилачка војска Шипније.

БРАЕО СРБИ!

Ви сте на својим леђима осетили последице великосрпске хегемонистичке владавине. Само у заједничкој оружа-

ној борби са Шиитарима и Црногорцима можете извојевати коначну слободу и равноправност. Зато поведите одлучну борбу против окупатора и његових помагача.

БРАБО ЦРНОГОРЦИ!

Током читавог периода окупације наше земље ви сте најстрашније и немилосрдно убијани, пљачкани и терорисани. Ви сте на својим леђима највише искусили последице крвавих режима двадесетогодишње владавине великосрпских хегемониста. Позивамо вас да се уједините са Србима и Шиптарима и ударите против фаш. окупатора и свих његових помагача. Позивамо вас да се одупрете иселавању које спроводе издајници по жељи и у интересу окупатора. Ваша слобода лежи у вашој борби. Дижите се сви у борбу против окупатора и издајника.

НАРОДИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

Позивамо вас да се окупите око Народно-ослободилачког одбора и свим средствима помогнете постављање јединства и братства наших народа у заједничку оружану борбу против окупатора и издајника. Заједничком и немилосрдном борбом против окупатора и издајника једино се може доћи до слободе. Зато формирајте чете и батаљоне, Помажите Н.О.В. и П.О. Организујте народно-ослободилачке одборе у својем месту. Свим средствима спречавајте мобилизацију народа противу Н.О.В. Југославије и Шипније, као и мобилизацију за радне логоре и предузећа која раде за окупатора.

Под лозинком: Све за фронт — све за победу, у бој против окупатора и издајника!

Живело борбено јединство Шиптара, Срба и Црногораца!

Живела Н.О.В. Југославије! Живела Н.О.В. Шипније!

Живела Н.О.В. Косова и Дукаћина!

Живело Антифашистичко веће народног ослобођења Југославије!

Живео Национални комитет ослобођења Југославије!

Живела ослободилачка Црвена армија на челу са маршалом Стаљином!

Живео велики антифашистички англо-совјетско-амери-
чки блок!

Смрт немачким окупаторима и домаћим издајцима!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Народно-ослободилачки одбор за Косово и
Метохију.

ПРЕДСЕДНИШТВО

1. Председник Мехмет Хоџа, бивши префект из Баковице.
2. Потпредседник Х.У³, официр бивше албанске војске.
3. Павле Ј. Јовићевић, радник из Пећи
4. Чланови: Зекирија Реџа, професор и бив. начелник Министарства просвете
5. Члан: Џевдет Дода, управитељ школе из Призрена.
6. Милан Зечар, земљорадник из Реткоцера (Урошевац)
7. **Фадил Хоџа**, учитељ из Баковице.
8. Али Шукрија, студент из Кос. Митровице
9. Хајдар Бег Души, банкарски чиновник из Приштине.⁴

³ Рифат Бериша

⁴ Био је на служби у Приштини, иначе је родом из **Баковице**.

**ИЗВЕШТАЈ ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО
И МЕТОХИЈУ ОД 12. ЈАНУАРА 1944. ДЕЛЕГАТУ ЦЕНТРАЛ-
НОГ КОМИТЕТА И ВРХОВНОГ ШТАБА О СИТУАЦИЈИ У
ОБЛАСТИ¹**

Драги друже Темпо,

Твоје писмо од 2 октобра-¹ послато преко Скопља, као и писмо од 25 новембра¹ послато по другу Цевдету,⁴ примили смо. Прво прије 20 дана, а друго 30 децембра. На оба сада одговарамо пошто до сада нијесмо могли, јер смо чекали да одржимо конференцију, о којој ћемо ниже писати.

У вези са оба твоја писма одговарамо следеће:

1. Потребно би било да нам увијек опширно одговориш на наша писма и дадеш примједбе на наше материјале, а кроз то и на наш рад.

2. Прије него што смо добили твоје писмо, увидјели смо грешку, коју смо правили. То јест, оно ће смо се слизали на линију Бали Комбтара и расположење маса. Грешку смо продискутовали и сматрамо да у будуће нећемо такву учинити без обзира на све околности и т.д.

3. Исто то важи и за нашу Народно-ослободилачку војску.

4. По питању организационих измјена и др. писали смо са резолуцијом⁵ коју смо ти послали, а сматрамо, уколико се могло видјети из једног Топова⁶ писма, да си је добио. Ми смо у вези са твојим писмом упућеним по Енглезима⁷ формирали два обласна руководства. Руководство за Косово упутили смо одмах преко Карадага за Јабланицу. Са њима је отишао Максим,⁸ а такође и Саша.⁹ Уочи њихо-

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 418, к. 18, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/572—573.

² Види том II, књ. 10, док. бр. 161.

³ Види том II, књ. 11, док. бр. 71.

⁴ Цевдет Дода

⁵ Види док. бр. 80.

⁶ Народни херој Миладин Поповић

⁷ То су била четири енглеска официра које је друг Темпо упутио, са групом бораца из Шарпланинског НОП одреда, преко Скопске Црне горе за Црну траву. Одатле су даље отишли бугарским партизанима као чланови савезничке војне мисије. **Види том VII, књ. 2, док. бр. 81.**

⁸ Милија Ковачевић Максим

⁹ Савета Јаворина Саша

вог одласка одржали смо проширени састанак по свим питањима и поставили Максиму и осталим потребне задатке. Након тога одржано је саветовање. После неколико дана Фадил¹⁰ се са око 90 другова (свега 16 пушака) упутио ка вама. Резултат тога је: петнаестодневна борба, много дезертера, заробљених и стрељаних, убијених и рањених. Фадил и политком Главног штаба¹¹ су се пробили из блокаде са још 12 најбољих другова, али сада лежи јер су му ноге промрзле и отвориле се ране.

5. Пошто сте одлучили да батаљони¹² тамо остају, требали сте нам обавезно упутити овамо бар Мита.¹³

6. Што се тиче стварања солидних војних јединица Космета, то су наши углавном и сада и раније први и најважнији задаци. Али ситуација, која је код нас из дана у дан гора, то нам онемогућава. Немамо ни једне базе у којој би се могло са нашег терена стизати са људством и сигурно прихватити. У том погледу са ниједног суседног терена до сада нисмо имали стварне подршке. Чак шта више другови из Јабланице нијесу нам ставили на расположење Косоваре. Остале базе су врло далеко, те без јаких снага не може се продирати. О томе сведоче наши покушаји. У Карадагу смо формирали један батаљон¹⁴ који је имао задатак прихватања људства. Мислили смо да ћемо до сада пребацити бар један батаљон, међутим баш сада јаве да већ дуже времена батаљон се не јавља, а чује се да негдје ка Куманову води жестоке борбе.¹⁵ Такође јављају да су Бугари у правцу њих довели прилично велике снаге као и коњицу. У Јабланицу смо послали прије 25 дана још једну чету. Очекивало се је да ће одмах после овог пребацавања доћи курири и за другу чету која је припремљена и чека, међутим још их нема и не знамо шта је са њима. У Малесију смо пребацили око 50 људи. Да ли ће се моћи више не знамо. У том правцу радимо.

После дуже припреме и рада успјели смо да успјешно организујемо и одржимо широку конференцију. Рад кон-

¹⁰ Фадил Хоџа

¹¹ У то време политички комесар Главног штаба Космета био је Бошко Чакић Ненад.

¹² Односи се на 1. косовско-метохијски батаљон „Рамиз Садик" и 2. косовско-метохијски батаљон „Боро Вукмировић", који су 11. новембра 1943. ушли у састав 1. македонско-косовске бригаде. Види док. бр. 47, напомену бр. 21.

¹³ Мита Миљковић. Тада је био политички комесар 1. македонско-косовске бригаде.

¹⁴ Мисли се на 2. косовски батаљон, формиран 29. децембра 1943. године.

¹⁵ Види док. бр. 71; том VII, књ, 2, док. бр. 100.

ференције, одлуке и дијеккусија била је добра, тј. боља него што смо очекивали. Из приложеног материјала видјећеш углавном о чему је расправљано као и одлуке. Мислимо да су сви закључци што се тиче политичке линије правилни. О томе ћеш нам писати. На конференцији донета је одлука да пошаљемо 2 делегата до Националног комитета Антифашистичког већа, као и једног делегата до Народно-ослободилачког одбора Шипније. Ове одлуке донели смо ради политичког ефекта. Треба настајати да у Шипнији што више напишу о нашој конференцији.

Прије 10 дана послали смо за вас тамо неки материјал који је дошао преко Црне Горе (у којем има и позив за Омл. конгрес).¹⁸

Ситуација на Космету је врло слаба. Реакција се концентрише. Терор захвата на првом мјесту Србе као цјелину, а врши се немилосрдни удар по друговима Шиптарима. Насељеничка села са Косова се увелико исељавају за Србију, под притиском пете колоне. То се није могло спречити. Активност Бали Комбтара је велика и успјешна, а нарочито због тога што су већином на власти и ослањају се на окупатора а сарађују увелико са енглеским официрима који одлазе код свих истакнутих реакционара. Њихова мисија је отворено непријатељска Народно-ослободилачкој борби и као такви претстављају велику опасност. Тако да смо доведени у недоумицу шта да радимо, јер су „савезници“. Баш данас са њима смо дошли у сукоб и отворено им рекли чему служи њихов рад. Али то је све и ништа.

Овде имамо 2 батаљона и добро су наоружани јер смо од Енглеза добили нешто. Поред тога организовали смо два батаљона добровољаца, али који нијесу на окупу, сем једног дапа када су вршили заклетву. Према њиховом исказу спремни су за акцију. Те смо на основу тога а да би изашли из ситуације предузели мјере за организовање акција, у првом реду једну већу акцију у заједници са неким јединицама Другог корпуса. О којима ћеш чути ако се заврше како сматрамо. Та акција би по нашем мишљењу значила велики успјех и читав преокрет, зато је и систематски припремамо. За ово вријеме неколико чета налазе се у разним правцима ради политичког рада и испитивања терена за друге акције, као и за евентуално прихватање људства.

У вези са неизвесном ситуацијом, пошто немамо добре везе са Другим корпусом [НОВЈ], не знамо да ли смијемо извршити покрет са овог терена, зато као и због учвршћивања везе и контакта за излагање ситуације код нас и у-

¹⁸ Речи у загради дописане су, на оригиналу, мастилом.

путства за рад, друг Раде¹⁷ ујутро одлази за Црну Гору заједно са делегатима Народно-ослободилачког одбора, као и делегатима за омладински конгрес. Друг Раде ће ићи до Штаба Другог корпуса и одмах ће се вратити.¹⁸ Омладински конгрес ће се одржати у јануару али још немамо тачан датум. Од нас као и од Македоније тражено је по 10—20 делегата, али ми шаљемо само 4. Овде остају два друга из нашег ПК док трећи ових дана треба да стигне заједно са једним из Скојевског руководства.

Прилог материјал са конференције.
С другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

12 јануара 1944 г.

За Покрајински комитет КПЈ
за Кошмет,
рЈЗ

ПС.-° У Пећи и околини банде
Ц. Деве поубијале су преко
100 људи, а претежно све српско.
Међу убијенима и 3 друга Шиптара.

¹⁷ и ¹⁹ Павле Јовићевић Раде

¹⁸ Види док. бр. 93.

⁸⁰ Следећи текст је дописан, на оригиналу, мастилом.

БР. 82

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА МАЛЕСИЈСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 14. ЈАНУАРА 1944. ГЛАВНОМ ШТАБУ КОСМЕТА О ДЕЛАТНОСТИ ОДРЕДА ОД 12. ДО 14. ЈАНУАРА 1944. ГОДИНЕ*

ГЛАВНОМ ШТАБУ КОСМЕТА

Војни извештај Одред²

Ефективне снаге	Батаљон „Б. Цури“ 109	Батаљон „П. Реџегш“ 79
-----------------	-----------------------------	------------------------------

Активност у одреду

12. I. 1944

Општа реорганизација батаљона и упознавање са формирањем Штаба одреда.

13. I. 1944

За оба батаљона (посебно) војна обука комбинована са једним малим маневром.

14. I. 1944

- 1) Батаљон „Б. Цури“ — војне вежбе у виду гимнастике.
- 2) Батаљон „П. Реџепи“ — гађање у мету и вежбе.

15. I. 1944

- 1) Батаљон „Б. Цури“ — војне једноставне вежбе.
- 2) Батаљон „П. Реџепи“ — маршовање, гађање и маневар.
- 3) Полазак двојице курира за Баковицу и два друга курира за Тропоју.

¹ Оригинал (писан мастилом, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 754, к. 18, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/576—577.

² Односи се на Малесијски НОП одред, формиран почетком јануара 1944. у Баковичкој Малесији од партизанских батаљона „Бајрам Цури“ и „Прљат Реџепи“. Види док. бр. 84.

4) Састанак војних лица из штабова батаљона са следећим дневним редом:

1) Одржавање наоружања; 2) Војна обука; 3) Кореспонденција међу командама, писменим путем; 4) Вођење дневника; 5) Поштовање одговорности; 6) Одређивање болничара; 7) Патроле за различите службе; 8) Састанак штабова; 9) Конференције војног карактера у штабовима и четама; 10) Огласи и окружнице; 11) План рада за једно одређено време; 12) Узбуне; 13) Разно.

Донете су следеће одлуке:

1) Конглоа и уредно одржавање ратног материјала (оружја, муниције и др.).

2) Сваког дана војна обука почев од најједноставнијих видова па све до маневара.

3) Устајање у 7 сати, уз трубу.

4) Кореспонденцију међу одредима водити путем писама.

5) Вишим командама слати свакодневни извештај.

6) За сваку чету одредити по једног болничара.

7) Одржавати састанке Штаба одреда једном у ...³

³ Није сачуван завршетак документа.

**ОБАВЕШТЕЊЕ ЦАВИДА НИМАНИЈА ОД 14. ЈАНУАРА
1944. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ О МЕ-
РАМА ОКУПАТОРСКИХ ВЛАСТИ ПРОТИВ КОМУНИСТА**

I

Министарство унутрашњих послова² известило је овдашњу Префектуру³ о следећем:

„Префектура Скадра је известила да су влада и њени агенти приметили 200 комуниста и истерали из срезова Скадарског округа. Они су отишли у Плав и Гусиње, или у Краснић, те се налаже префектурама у Призрену и Пећи да предузму мере против њих у циљу њиховог уништења, јер они нису Шиптари, већ продати људи" (и наводи многе понижавајуће речи).

За Министарство унутрашњих послова потписао је Даут Царцани.

Овдашња Префектура је саопштила срезовима и командама жандармерије да предузму одговарајуће мере.

Копирано је од речи до речи. Ово наређење стигло сада, 14-1-44.

II

Општина Средске шаље овдашњој Префектури

„Извештавате се да је горе поменута чета — према изјавама општине Средске — прогоњена и уништена од стране бугарских органа, који су ухапсили и на месту стрељали 7 комуниста, а њихове главе изложили су на дрвећу да би их видело читаво становништво села Севца. Вођа ове чете је неки Фадил Хоца. Говори се да је овај отишао у правцу Баковице са циљем да регрутује нове чланове чете, а затим ће поћи према Липљану, одакле — пошто сакупи све другове — има намеру да оде у Србију да би се састао са Титовим снагама на основу позива који је он учинио свим комунистима. Бугарске власти су нагомилале велике снаге на

¹ Оригинал (писан мастилом, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 810, к. 13, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/657—658.

² Реч је о министарству квислиншке владе тзв. Велике Албаније.

³ Односи се на Окружно начелство у Призрену.

албанској граници против комунистичких чета. Примили смо одговарајућа наређења за њихово откривање и прогањање уколико уђу на територију овог округа."

III

„Обавештени смо да су комунисти Срби и Црногорци с оне стране границе послани да сакупљају информације у вези са нашим војним снагама и да ступе у везу са комунистима Косова, са неким Идризом Кадићем из Белог Поља.

Говори се да је овај пошао, или ће да пође за Призрен. Молимо да се поведе истрага и уколико се приметите, да се ухапсе".

Примедба: ово је упућено овдашњој Префектури из Приштине или Урошевца. Ми смо известили организацију у Урошевцу да упозна Идриза.

Патрија⁴

БР. 84

ПИСМО КОМАИДАНТА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОСМЕТА ОД 21. ЈАНУАРА 1944. ГЛАВНОМ ШТАБУ АЛБАНИЈЕ О САСТАВУ ШТАБА МАЛЕСИЈСКОГ НОП ОДРЕДА И О ДРЖАЊУ САВЕЗНИЧКЕ ВОЈНЕ МИСИЈЕ¹

ГЛАВНОМ ШТАБУ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ
ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ И ДОБРОВОЉАЧКИХ ЧЕТА
АЛБАНИЈЕ

Положај

Драги другови,

Обавештавамо вас да се батаљон „Прљат Реџеџи" још увек налази на располагању овог штаба. Сада он оперише заједно са батаљоном „Бајрам Цури". У циљу координације и олакшања рада и акција формирали смо заједнички

⁴ Цавид Нимани Патрија

¹ Оригинал (писан машином, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1182, к. 18, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/581—582.

штаб одреда (за оба батаљона).² За команданта овог штаба именован је Садик Бектеши, за његовог заменика Шабан Хација, за политичког комесара Цемаил Броја, а за његовог заменика Имер Пуља, док је за ађутанта штаба постављен Реџеп Хака. Шабан и Реџеп Хака истовремено су и команданти батаљона — први батаљона „Бајрам Цури“, а други батаљона „Прљат Реџеџи“. Заменик команданта батаљона „Бајрам Цури“ је Енвер Дајчи, политички комесар Шпенд Дега, заменик Аљуш Гаши; заменик команданта батаљона „Прљат Реџеџи“ је Али Конди, политички комесар Бовалин Лука, а његов заменик Зумбер Алили.

До даљег наређења II Корпуса НОВ и ПОЈ, батаљон „Прљат Реџеџи“ треба да остане на располагању овог штаба.

Шаљемо вам једну резолуцију и један проглас Народноослободилачког одбора Косова и Дукађина.³

Овде се налази једна мисија савезничких официра. Обавештавамо вас да њихово држање нимало није у складу са антифашистичком борбом коју данас воде слободољубиви и напредни народи. Они се састају са свакојаким реакционарима и сарађују са њима. Они су дотле отишли да су разговарали са издајником Кољом Миракајем. Уз помоћ издајника Казазија, он је за новац уписао људе, за по један наполеон дневно, тј. уписује све оне који су до јуче били продати италијанској фашистичкој милицији и који данас с једне стране примају новац од њих, а с друге стране тесно сарађују са немачким окупатором . . .

Пошто ви имате контакта са савезничким генералом који се налази у Албанији, упознајте га са стањем ствари. Додајемо да су они и оно мало материјала који је стигао расподелили по својој вољи, а нису га ставили на располагање штабу. Ми смо о томе обавестили нашу вишу команду, а обавештавамо и вас ради знања.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Баковичка Малесија
21. I 1944.

Са борбеним антифашистичким
поздравом.
За Главни штаб НОВ и партизанских
чета Косова и Дукађина
командант,
Фадил Хоџа

² Види док. бр. 82.

³ Види док. бр. 80.

БР. 87

**ПИСМО ФАДИЛА ХОЏЕ ОД 21. ЈАНУАРА 1944. ОБЛАСНОМ
КОМИТЕТУ КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ О УСЛОВИМА РАДА ТЕХ-
НИКЕ***

Драги другови,

Прекјуче дођоше курири и донеше писма. Међутим, не знам да ли су донели све, јер ти не пишеш шта си послао. Увек треба да сачиниш још једно мало писамце где ћеш убележити шта си све послао. То је добра пракса да се не би што изгубило.

1) Јуче су дошла два друга Црногорца из Баковице (Вогова) и пратњи двојице сељака (Малесијца). Они су имали једно три Фатимина² писма. Тражили су да повуку и своје другове (13 скојеваца). Јуче је један од Црногораца, са она два сељака, пошао да поведе оних 13 другова. Према томе, ствар Вогова се решава. Ви регулишите ствар у погледу Пећи. Само одабране елементе, који су засад у опасности.³

2) Жалиш се да се Коци Дукаћинију не удовољава никада и да он због тога не може да одговори задацима. Тачно је да му се не удовољава, али то не значи да он не може да одговара задацима. Довољно је добра воља и залагање. Теби је познато стање наших кадрова. Сада је у одреду⁴ почело уредно уздизање кадрова, те не можемо да пустимо Земру.⁵ Ти ћеш тамо имати Бујка⁶ и можеш најбоље испунити задатке. Довољна је воља и залагање. Ми нисмо у стању да у потпуности попунимо комитете, јер би у том случају овде код нас требало најмање још 5—10 другова. А ти знаш да данас морам сам да радим и у Партији, и у војсци, и у техници. То не треба да нас деморалише. Зато се од нас тражи више рада и пуно залагања.

Сафета⁷ и онај друг из Призрена треба да дођу тамо што пре и уверен сам да ће вам прилично помоћи. Фатима,

¹ Оригинал (пиоан мастилом, на албанском језику) у Архиву ПК СКС, рег. бр. 819, к. 13, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/673—675.

² Катица Брајовић Фатима

³ Односи се на оне активисте који више не могу остати у својим местима јер су компромитовани у очима непријатеља, па их треба повући у одред.

⁴ Мисли се на Малесијски НОП одред.

⁵ Аљуш Гаши Земра. Тада је био заменик политичког комесара батаљона „Бајрам Цури“ Малесијског НОП одреда.

⁶ Бамил Бровина Бујку

⁷ Сафета Нимани

пошто се удаљила из српске м.[ахале], шта сада ради? Аи-гажујте је у раду.

3) Ти пишеш да нема митраљеског уља. Уверен сам да га никада нећете наћи, јер свет мисли да је то неко специјално уље. Потражи уље за јело (од маслина), то је уље за митраљезе, или машинско уље, има га у електричној централни.

4) Воденица као база не свиђа ми се, јер може да се компромитује брзо. Било како било, ја ћу да одредим курире и тражићу од њих конспирацију. Сад ће Бујку да дође тамо, те заједно потрудите се ако можете да нађете неко друго место.

5) „Другови траже акције” . . . Без акција, наша борба никада не би попримила онај карактер који је попримила. Без обзира на све, ми ћемо предузимати акције, али треба да одаберемо место и време, то јест да будемо добри стратеги. Наши вас курири не могу омести у том послу.

6) У писмима из Пећи, упућеним вама, кажу да је Гекче (Садок) донео 5—6 кг. материјала и 4—5 писама од Врховног штаба. Поручи им да нам одмах упуте тај материјал и да ни по какву цену не сме да падне у руке окупатору.

7) Шаљемо вам оба празна акумулатора. Мали радио данас је почео да ради, али су потребне нове батерије. Зато нам их пошаљите. Не верујем да ће задуго да ради, зато напуните акумулаторе и иошаљите их. Пошаљите и један мали акумулатор од 6 волти, јер је Одред узео од савезника један радио. Ако нађете, пошаљите нам и суве елементе.

8) Што се тиче овдашње технике, она представља нулу. Не раде ни полиграф, нити пресе. Узалуд нам шаљете 21 рис папира за шапирограф, јер ми намеравамо да технику уредимо тамо, а не овде. Зато пошаљите само 5—6 риса папира. Заинтересуј се и не остављај нас без преее.

9) Што се тиче ваше технике, врло сам незадовољан. До 20. И нисте почели да припремате место, па када ће да отпочне? Бог свети зна, када се ослободимо. Ми немамо јаког и сигурног човека који би дошао да ради, јер вам је познато да у техници уопште раде слабуњави људи. У сваком случају, ја ћу да пишем Бироу Одрода да нам нађе једног сигурног човека, који познаје дактилографију. Међутим, оној тројици који су одређени треба да помогнете и ви и најодговорнији другови.

10) Трошкови су огромни. Ако овако наставимо, ми ћемо остати као црквени мишеви. За два месеца утрошено је 249.719,30 франака, тј. 12.485 наполеона. Саит⁸ је одре-

⁸ Саит Бакали Јакупи

ђен за интенданта Главног штаба и за контролора свих интенданата. Поручи свим друговима да не забораве да се ми одржавамо сопственом крвљу и знојем народа и да нема кредита од банке. Нека сви одговорни другови знају да ће полагати рачуне за непотребне трошкове.

Мехмет је укратко писао Бамилу Л>ужи, али не казујући му да сте му ви ишта писали. Ви треба да га подстрекате да ради.

Чуо сам да Фатима има роман „Како се калио челик“. Узми га од ње и пошаљи га нама, јер нам је јако потребан. Ако га не дадне, запретите јој, а ако га она нема, потражите га у пећкој или призренској организацији, јер нам је јако потребан.

Да ли сте покушали да помогнете породици Шаћа Зеке?⁹ Заинтересујте се, јер је сигурно да не стоје добро.

Шаљемо вам један чланак о Лењину и писмо за Одбор. Истовремено, треба да известите парторганизације да у оним местима у којима нису формиран одбори треба да удовољавају захтевима саме парторганизације.

Враћам вам „Радио“ како бисте знали и известили одакле је дошао тај материјал. Не можемо да примамо материјал а да не знамо одакле долази.

Шаљем вам машинку са четири шаржера.

Обратите пажњу на захтеве које чини Одред, а нарочито његов интендант.

С. Ф. — С. Н.

21-1-44.

Другарски вас грли
Блини”

Пошаљи нам Азијин револвер, јер је Ази узео туђ под условом да он да свој. Према речима Азија, револвер је требало да стигне по првим куририма. Револвер је код Емруша, сина Азијевог ујака.

Послато:

2 акумулатора

1 пакет за ОК Дук. за све парт. орг.

писмо Стапу

писмо Блиновом брату

писмо одборима

1 машингевер са 4 пуна шаржера

проглас и 1 „Радио“.

⁹ Његова кућа је служила као партизанска база у Баковници.

¹⁰ Фадил Хоца Блини, командант Главног штаба НОВ и ПО Космета.

**ПИСМО КОМАНДАНТА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОС
МЕТА ОД 22. ЈАНУАРА 1944. ШТАБУ МАЛЕСИЈСКОГ НОП
ОДРЕДА О ПОТРЕБИ ЗА ВЕБОМ ПОЛИТИЧКОМ АКТИВ-
НОШИУ ОДРЕДА И О ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ У МА-
ЛЕСИЈИ'**

ШТАБУ ОДРЕДА „ЦУРИ — РЕЦЕПИ“²

Дега

Драги другови,

Ваш извештај од 21. I 1944. примили смо и размотри-
ли.³ Одмах падају у очи користи које доноси систематизо-
ван рад. Колико смо ми могли да утврдимо, није одржано
довољно политичких конференција. Водите рачуна да кон-
ференције не буду досадне — како оне војне, тако и поли-
тичке. О једној ствари водите стално рачуна: да би рад те-
као добро, не треба да се устручавате у погледу развијања
критике и самокритике. То је од великог значаја када се
критика заиста води у духу како доликује партизанима, јер
од тога партизани уче многе ствари, испричавају многе не-
достатке које су са собом донели из средине у којој су ра-
није били. Критика и самокритика имају ефекта тек онда
када одговорни другови оштро ударају по својим недоста-
цима и грешкама. Међутим, треба водити рачуна да секри-
тика и самокритика не врше у духу критизерства.

Треба да водите рачуна да доћете до тачних података
о стању у руднику Зогај: о немачким снагама, о снагама
цивила и др.; о материјалу, о количини хрома која се екс-
плоатише, о моторним возилима која превозе руду и када
је превозе итд. Као основни задатак сада имате: уништење
овог рудника. Према томе, предузети потребне мере.

Камо те среће да се Немци налазе у близини Вау и
Дардес. Прво, што би они уплашили неке реакционаре који
тамо тобоже оперишу против окупатора, а друго што бисмо

¹ Оригинал (писан машином, на албанском језику) у Архиву
ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1180, к. 18, а микрофилм у Архиву
ВИИ, ф. бр. 3/584—585.

² Писмо је упућено Штабу Малесијског НОП одреда, у чијем
су саставу били батаљони „Бајрам Цури“ и „Прљат Рецпи“ (види
док. бр. 84).

³ Вероватно се односи на извештај Малесијског НОП одреда
који није у целини сачуван (види док. бр. 82).

— ако бисмо на време предузели потребне мере — могли да их потпуно уништимо. Предузмите одговарајуће мере, те ако би они још једном дошли, да истуримо јединице и да потпуно уништимо Немце.

Што се тиче народа Малесије, ствари стоје добро. На последњем скупу сви Краснићани, без изузетака, имали су добро држање у погледу партизанских ствари. Једино су људи Бинака (познатог зогисте) имали реакционаран став. Омладина је изјавила да стоји уз нас. Формирана је једна комисија, која ће да се састане кроз неколико дана са циљем да обезбеди да у Малесији не дође до трзавица. У овој су комисији Рам Муја, Јах Салихи, Јусуф Нуја, Адем Хоџа и др.

Шаљем вам један пакет партизанских писама, који се поодавно вратио из Баковице. Писма која шаљу партизани треба увек да контролишете, па тек онда да их шаљете.

Ово писмо упутити капетану.⁴ Нека му га однесе неки одговорни друг и нека му каже да су подаци тачни.

Пишите нам шта ће капетан да каже.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Положај, 22. I 1944. год.

Главни штаб НОВ и ПО
Косова и Дукаћина,
Фадил Хоџа

⁴ Односи се на члана британске војне мисије при Главном штабу НОВ и ПО за Косово и Метохију (види док. бр. 87).

**ПИСМО КОМАНДАНТА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОС-
МЕТА ОД 22. ЈАНУАРА 1944. САВЕЗНИЧКОЈ МИСИЈИ О ЈА-
ЧИНИ И РАСПОРЕДУ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ СИЛГА¹**

САВЕЗНИЧКОЈ МИСИЈИ

Берише

Драги господине капетане,

Издали смо наређење да се поведе ефикасна истрага о снагама окупатора којима он у последње време располаже у нашем крају. Доста је тешко да се дође до тачних података, јер се разне колоне стално налазе у пролазу: крећу се и не остају много дана у једном месту.

Што се тиче домаћих снага — албанске војске мобилисане од стране окупатора и његових слугу — према добро провереним информацијама стање је следеће:

1. У Пећи — један пук од три батаљона са 3.000 војника; 150 ручних митраљеза; 24 тешка митраљеза са једном батеријом 65/17. Имају много муниције.

2. У Баковици — две добро наоружане чете призренског батаљона. Има их укупно око 250 војника.

3. У Призрену — један батаљон; једна чета исељеника и једна чета 81.

4. У Приштини — један пук од 3.000 људи: 3 батаљона, једна митраљеска чета, две батерије: једна 65/17, а друга 75/13.

5. У Гњилану — један добро наоружани батаљон са преко 1.000 војника.

Албанске војске нема друге осим малог броја раштрканог по потреби службе од стране команди горе поменутих снага.

Има много башибозука, који су се уписали као добровољци и др. Више него игде има пријављених добровољаца у Плаву и Гусињу и они су врло добро наоружани. Немачки окупатор, уз помоћ издајника нашег народа, мобилисао их је и наоружао на најбоље могући начин, па чак минобацачима и топовима.

¹ Оригинал (писан машином, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1181, к. 18, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/587-588.

У Митровици окупатор плаћа 800 жандара Шиптара, 400 жандара Срба, један батаљон Белоруса (белогардејаца) од 900 људи.

То су потпуно поуздане информације, добијене од једног одговорног официра и нашег сарадника, који је одан и душом и телом.

Сада настојимо да дођемо до многих података о окупаторским снагама — о немачкој војсци — пошто ранији подаци не могу да вреде, јер немачка војска не стоји на једном месту, већ се креће час овде, час у Албанији, час на територији окупираној од стране Бугара итд.

Чуо сам да су се у близини Вау и Дардес кретали неки немачки војници. Уколико ви приметите пре нас, обавестите нас како бисмо могли да им припремимо заседу и да их на време уништимо.

Сматрам да није добро што при себи немате бар једну партизанску јединицу, пошто се сада налазите прилично удаљени од Штаба батаљона.

Са срдчним антифашистичким поздравом свим вашим друговима

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Положај
22.1 1944.

Главни штаб НО војске и партизанских одреда Косова и
Дукаћина,
командант,
Фадил Хоџа

**ПИСМО ЦАВИДА НИМАНИЈА ОД 22. ЈАНУАРА 1944. ОБ
ЛАСНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ'**

2

7) Материјал који сте нам иослали проследили смо одмах на адресирана места. И за Албанију смо упутили писмо (за Нар. осл. одбор).

Блини³ ми је рекао да треба да умножимо материјал (резолуцију и проглас)⁴ за све организације. Ја ћу настојати да ово извршим, али нас је тиме Блини јако оптеретио. Блини није навео датум када треба да растуримо прогласе; ако нешто знаш, ти треба да ме известиш. Исто тако, треба да ме известиш да ли да умножимо и за Баковицу и Пећ, или пак само за Косово.

8) Немачка крајскомандантура издала је следеће наређење овдашњој префектури и команди жандармерије:

„У току зиме, комунисти — непријатељи албанске државе и наше војске — склониће се по градовима и селима да би провели зимске хладноће. Ви треба да трагате за њиховим базама и за људима који им дају склоништа, како бисмо могли да ухапсимо ове нама заједничке непријатеље. Сваких 15 дана треба да нас извештавате о базама које будете открили“.

Ово је наређење издато јуче (21. I 44) по подне од стране немачке команде.

22. I 44.

С другарским поздравом
Патрија⁵

Управо сада примих твоја писма.

Писма у погледу информација завршићу.

Ја ћу да радим; али и ви останите у Баковици и чекајте у Баковици, јер се онај човек из Плава не налази овде; писмо је стигло сувише касно.

Патрија

¹ Оригинал (писан мастилом, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 821, к. 13, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/680—681.

² Први лист писма није сачуван.

³ Фадил Хоџа Блини

⁴ Види док. бр. 80.

⁵ Цавид Нимани Патрија

**ПИСМО ЗАМЕНИКА ПОЛИТИЧКОГ КОМИТЕТА МАЛЕСИЈ
СКОГ НОП ОДРЕДА ОД 22. ЈАНУАРА 1944. ОБЛАСНОМ КО-
МИТЕТУ КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ О ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИ-
ЈИ У МАЛЕСИЈИ¹**

Драги другови!

Примили смо ваше писмо од 18 (I) 44.² Схватили смо нешто о међународној ситуацији и мало о косметској. Међутим, у писму нам ништа не пишете о ситуацији у Југославији, Албанији, нити пак о ситуацији у Баковици. Другови, ми много очекујемо од вас, тражимо да упознамо ситуацију уопште. Тражимо да нас у детаље упознате са ситуацијом, јер војска — када не води акције — бар треба да води агит. пропаганду, а да бисмо могли да извршимо тај задатак, треба да познајемо ситуацију у целини. Сем тога, познавање ситуације нам је потребно ради подизања морала партизана, јер је то главна храна за војску. Иако је то двострук посао — али, пошто се Главни штаб налази у једној бази, а ми у другој, један сат удаљеној — било би добро да сваку вест коју шаљете њима поновите и нама. Замислите колико бисте били жељни вести када бисте били негде где не бисте имали радио, а нарочито у овој ситуацији, када се из дана у дан очекују нови догађаји. Ова потреба постаје двоструко већа када се човек налази међу војницима.

Често смо констатовали да у вашим писмима мешате партијске послове са пословима штабова. О ономе што се односи на нас или Главни штаб пишете нам у писмима, а оно што је за Партију или Обласни комитет нека остане за њих. Да не понављамо раније грешке Метохије, када се Партија била претворила у штаб, а штаб у Партију (ово нам се погврдило са четом „Бајрам Цури“). О овом питању вам пишем, јер у штабовима има руководиоца који нису чланови Партије, али и када би били, то не треба да се дешава.

Другови, штаб батаљона „Бајрам Цури“ задужио нас је да питамо ћаковичку организацију: у чему је разлог што се нису јавили и да ли су имали намеру да се јаве партизани Мазлом Цана, Мазлом Бараки, Метуш Грезда. Због тога, треба да нас што пре известите о овим партизанима.

¹ Оригинал (писан мастилом, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 772, к. 13, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/683—685.

² Редакција није пронашла то писмо.

Ситуација у Малесији је тако рећи исто онаква какву сте је ви оставили када сте били овде, с једном једином разликом што су 19. овог месеца неки малесијски реакционари, као што су Тахир Хоџа и Селим Гаши, провоцирали један скуп свих главара Малесије. Основни циљ овог скупа био је „отерати странце из Малесије и спровести неко формално јединство“. Међутим, ови су планови реакционара пропали као сваки пут раније. Пропали су према вестима које смо добили од неких пријатеља, који су узели учешћа на том скупу. Од главара имао је добро држање Салих Мани. Он је рекао: нећемо истерати странце док се Малесија крвљу не натопа. Било је и других који су о нама добро говорили. На овом скупу, поред главара, били су присутни и њихови синови, као Јаха, Мехмет Бајрактари и Дермани, Рам Муја и други. Није нам познато какав је став заузео Рама на том скупу. У току скупа, Бали Комбтар није поменио ниједанпут, али је Зенун Алија из породице Муљ Османај предложио: да ли да се ми као Малесија ујединимо као зогисти,³ јер од јединства — било у добром или у злом — никад нехмамо штете, него користи. Међутим, велик део се успротивио њему. На крају, скуп се завршио закључком да се формира нека комисија, у којој би учествовала по два представника сваког фиса,⁴ у циљу отклањања било **каквог** неспоразума до кога би могло доћи између фисова.

Другови, у последње време је у Малесији отпочела извесна активност зогаста. Абаз Цани је писао писма добром делу малесијских првака. Од проглашења легалности од стране Абаз Цанија уопште у Северној Албанији, добар део реакционара који су до јуче били уз Бали Комбтар почео је да прилази зогистичкој партији. Измене у влади, долазак на положај председника владе Мехди Фрашерија, Фичри Дине и других, који су повезани са зогистима, по нашем мишљењу предстоји капитулација Бали Комбтара или његово сливање у партију легалитета и врло брзо ће зогистичка партија бити једина реакционарна снага против народноослободилачког покрета.

Раније сам вам био писао да односи између нас и савезника нису добри. Међутим, задњих 5—6 дана односи између нас и њих поново су се побољшали. Капетан је из Каира добио поруку да се у потпуности стави на располагање Главном штабу за Космет. Сваки материјал, који буду од сада доносили, ја ћу да шаљем Штабу. То, другови, не значи да су престале њихове интриге. Један део чланова савезни-

³ То јест: као симпатизери бившег албанског краља Зогуа.

⁴ племена

чке мисије, као мајор и др., ЈОШ увек настављају са интригама. Дакле, да се боље разумемо: на располагању је само капетан, који је дошао у почетку, а не и читава савезничка мисија, која је дошла овамо ових дана. Узели смо 6 машинки (митраљеза) и три америчка противавионска митраљеза. Савезници су тражили од штаба одреда да им достави број аутомобила, као и војника, јер им то треба да би знали какве се све снаге налазе на Косову и Дукађину. О овом питању можете да пишете и приЗренској организацији. Ако им је о овом питању писао и Главни штаб и уколико сте им дали информације, онда није потребно да понављате. (Породица која има најреакционарније држање јесте реакционарна породица Бинак Алије — као што је Зенун Алија, зогиста).

Исто тако, савезници су нам тражили и бензина. па ако сте у могућности, купите једно 5 или 10 литара.

Другови, нама су савезници поклонили један радио са акумулатором. Акумулатор треба да буде од 6 волти. Зато, потрудите се колико год можете да нам набавите један акумулатор. Ви схватате колико је нама потребан радио-апарат.

Уколико је стигао материјал који је купљен у Тирани и Скадру, треба што пре удесити неко место ван града, јер имамо преку потребу нарочито за војничким цокулама — уколико су купљене. Ципеле и опанци уопште не трају партизанима. . .

Ја сам Хасан Круезију послао једно писмо као одговор на писмо које ми је он био писао. Ја не знам какво он сада држање има и какве одно-се одржава са нама. Писмо прочитајте и пошаљите му га хитно, јер сам много закаснио са одговором. Пишите ми по куририма о ономе шта он каже.

Пошаљите нам по куририма митраљеско уље, јер нам је много потребно за митраљезе.

Пишите нам опширније него раније.

22 /1/ 44
8 сати

Са комунистичким поздравом
Барли⁵

Пишите ми иако сам се сада удаљио из организације — како се одвија партијски рад у Баковици, какве односе имате са националистима, а нарочито са Хасан Круезијем — пишшите ми у посебном писму. Написао сам још једно писмо Тафи Алиагином. Прочитајте га и пошаљите му га.

Барли

⁵ Имер Пуља Барли

Друже Стапи!⁶

Валбонина" сестра ме је задужила да од Ђаковичке организације затражим извесну количину одеће, за којом осећа велику потребу. Међутим, један део оних ствари које је тражила дали смо јој, као што су панталоне, џемпер и друго. Види списак који је поднела: оне ствари које је добила ја сам прецртао, а остало јој недостаје. Пошаљите јој један пар од оних војничких цокула које су купљене, као и један капут.

Поздравља те
Барли

БР. 90

ПИСМО КОМАНДАНТА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОСМЕТА ОД 23. ЈАНУАРА 1944. ПРЕДСТАВНИКУ БРИТАНСКЕ ВОЈНЕ МИСИЈЕ О СИТУАЦИЈИ НА КОСМЕТУ И О ПОТРЕБИ ЗА НАОРУЖАЊЕМ*

Драги господине капетане,

Ваше писмо од 21. I 1944. године примили смо данас 23. I 1944. и одмах вам одговарамо:

1. Што се тиче испраћаја једног енглеског официра у рејон Скопља прилично је тешко, због тога што је терен кроз који треба проћи прилично тежак и реакционаран. Уколико је ствар неопходна, ми можемо упутити једну нашу јединицу, али не можемо примити никакву одговорност за живот официра, јер смо уверени да не могу проћи без борби.

2. У погледу чета које делају тамо — поред резервних — активне су следеће: а) Шарска чета, командант Стајо;² б) Љуботенска чета, командант Будо;³ ц) Батаљон Скопске

⁶ Исмет Шаџири Стапи

⁷ Шпенд Дега Валбона

¹ Оригинал (писан машином, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1183, к. 18, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/590—591.

² Стаја Марковић Радојица

³ Миленко Радић Буда

Црне горе,⁴ командант Милан Зечар (члан Председништва Народноослободилачког одбора Косова и Дукаћина и командант Прве оперативне зоне Косова); д) Прешевска чета, командант Абдулах Прешева; е) Кумановска чета⁵ (није под нашом командом, већ под командом Главног штаба Македоније). Батаљон Скопске Црне горе и ове две последње чете, услед велике бугарске реакције, принуђени су да се повуку у Црну траву (Врање).⁶ Донедавно заједно са овима био је један енглески официр који је од Штаба у Каиру добио задатак да оде у Стару Бугарску. Није нам познато да ли је успео или да ли је још увек са њима. Можемо се распитати.

Толико у погледу одговора на ваше писмо.

3. Према потпуно поузданим обавештењима, упознати смо да су у Плава и Гусиње стигле нове немачке снаге. Они [Немци] су мобилисали народ ових крајева и — у сарадњи с познатим издајником шиптарског народа Пренком Цаљом — хоће да нападну територију коју је ослободила Титова војска, с циљем да би заварале народ да се наводно боре против Црногораца, а затим да нападну Баковичку Малесију. Ми смо предузели потребне мере. Они су народ Плава наоружали до зуба, па чак и топовима и минобацачима. Једно бомбардовање Плава и Гусиња од стране савезника (довољно је 5—10 средњих бомби) пружио би им добру поуку о томе куд их води ова игра немачког окупатора. Само у том циљу је на Косово и Дукаћин дошао Цафер Дева.

4. Што се тиче испраћаја генерала, ми можемо да га пратимо до Тита кад год зажели и са сигурношћу.

5. Били сте нам обећали да ћете нам ставити на располагање један комплетан и добар радио-апарат. До данас нас ништа нисте известили о томе. Надамо се да је ствар заkasнила али да није заборављена.

6. Свакодневно нам се јављају нови активни и храбри борци. Само у току јучерашњег дана отишло је у партизанске чете 30 нових бораца. Они су ненаоружани. Такође у Хаској партизанској чети, којом командује познати патриота Исмаил Пога, **ненаоружано** је преко 15 људи, а јављају се и на десетине других, али их штаб ове чете не може прихватити због недостатка оружја. Ми нисмо у стању да наоружамо све те борце, који непрестано долазе, зато вас мо-

⁴ У ствари: 1. косовски батаљон.

⁵ Из састава Скопско-кумановског НОП одреда.

⁶ Види док. бр. 71 и 74.

лимо да обавестите Штаб у Каиру о отромним потребама које имамо у погледу оружја. Надамо се да ћете нам испунити ову животну потребу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Положај, 23. I 1944.

С борбеним поздравом,
за Главни штаб Народноосло-
бодилачке војске и партизанских
одреда Косова и Дукаћина,
командант
Фадил Хоџа

БР. 91

**ПИСМО КОМАНДАНТА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОС
МЕТА ОД 25. ЈАНУАРА 1944. ШТАБУ МАЛЕСИЈСКОГ НОП
ОДРЕДА О ВОЈНО ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ У МАЛЕ-
СИЈИ'**

Драги другови,

Упутили смо вам два писма: једно рано ујутро,² заједно са једним писмом за савезнике,³ а друго преко Исмаила Поге, ради извршења неких његових неопходних потреба. А сада нам се, ето, појављује чета „Цурај“,⁴ а ми је морамо нечим задовољити. Захтевају неко аутоматско оружје (лаки митраљез — изгледа да су дознали да су нам савезници дали оно мало оружја). Такође захтевају и муниције, јер су је потрошили за празник (а шта да кажемо на то?). Бећир⁵ је дошао ноћас и јавља да треба да водимо рачуна и да их мало задовољимо, јер сада — одласком оног капетана код Ник Сокољија — постоји опасност да се сви врате зогистима (такозваним). Не знам како ћемо изаћи на крај са тим резервним четама. У Гашу се окупила чета. Јуче сам им дао 50 наполеона за исхрану. Тога нигде на свету нема — да ми морамо да исхрањујемо партизане мештане. Јах

¹ Оригинал (писан на машини, на албанском језику) у Архиву ПК СКС, рег. бр. 1186, к. 18, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/599—600.

² Види док. бр. 86.

³ Види док. бр. 90.

⁴ Види док. бр. 52, напомену бр. 5.

⁵ Бећир Ндоу Бетон

Салихи сада формира један омладински батаљон, жели да га концентрише негде; и њему смо дали 50 наполеона за трошкове исхране. Неколико момака из Краснићког батаљона хране се на казану курирске чете, јер су дошли и сместили се у пошти Грије. То смо намерно урадили, јер је постојала намера да се упуте жандари како би запосели ту пошту. У насталој ситуацији заинтересовани смо да ове чете држимо у приправности. Прича се да Немци, заједно са Пренком Цаљом, тако рећи присилно мобилишу народ Плава и Гусиња у циљу напада на ослобођену територију Титове војске. Ми морамо бити приправни, јер одмах можемо да нападнемо с леђа, али уколико се партизани буду повлачили, ми не можемо да нападамо. Не располажемо сигурним обавештењима о развоју догађаја. У том циљу, ја сам данас лично ишао Барјактару,⁶ јер тамо нисам нашао никога. Зумбер⁷ и другови нису нам ништа јавили. Они су имали да нам јаве. ^Слободна Југославија" јавља да је шеста немачка офанзива пропала м да се свуда партизани налазе у офанзиви. С друге стране, у неким писмима која нам стижу од Комског одреда траже обавештења о окупаторским снагама у нашој земљи, а по могућности и у Албанији и Македонији. Они траже да та обавештења буду прецизна и опширна. Дакле, изгледа да намеравају да изврше неку офанзиву у правцу нас. Бог зна да ли ће се на то одлучити! Што се тиче ципела, ја ћу још једанпут писати Баковици. Ви се крпите како год знате док не стигну. Изгледа да је кретање отежано услед честе контроле. Почело је велико прогањање наших другова на Косову, тако да ниједно непознато лице не може да се креће по селима без одобрења органа жандармерије или општина. Цафер Дева је дошао у Призрен. Они ће сигурно предузети неку меру и противу нас. Зато будимо приправни и нека нас ништа не изненади. Уверен сам да ћемо изаћи светла образа и да ћемо освајачима, а нарочито издајницима нашег народа, дати добру лекцију. Из Баковице ми пишу да су заједно са писмима упутили нама и један акумулатор (од једне и по волте) са сувим елементима. Ко је код вас донео ту пошту? Постарајте се, да није код вас остао тај акумулатор, и пошаљите нам га што пре, јер нам је јако потребан.

Шаљем вам 200 наполеона. Водите рачуна, јер сте само од Главног штаба — од 12. до 25. овог месеца — примили

⁶ Садик Бектеши Бајрактар, командант Малесијског НОП одреда.

⁷ Алија Зумбер, заменик политичког комесара батаљона „Прљат Рецепи“.

715 наполеона. То је, другови, за нас велика сума. О томе вам нећемо више поручивати, а ви сами знате шта ћете радити.

Водите рачуна о обучавању другова у гаћању. Треба да одржите једно такмичење ко ће добити прву награду у Одреду у гаћању, да се тај друг похвали пред свим друговима, а да се при том говори о значају гаћања. Потрудите се да организујете курсеве по свим питањима: применити способности и стахановске методе. Ни ми немамо добре базе за скривање материјала, те зато постарајте се и средите ствари како год можете.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Положај, 25-1-944.

Са борбеним поздравом.
За Гл. штаб НОВ и ПО
Косова и Дукаћина,
командант
Фадил Хоџа

БР. 92

ПИСМО КОМАНДАНТА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОСМЕТА ОД 27. ЈАНУАРА 1944. СЕКРЕТАРУ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ¹

Драги друже Стапи,²

1 — Ваша писма упућена 22. I примио сам прекјуче. Чуди ме шта је то било са нашим куририма. Ова ствар треба да се уреди једном како треба. Ми морамо да имамо редовну везу два пута недељно. Према томе, да би се тај посао што боље обавио, треба и ви да имате ваше курире. Дођу наши курири и сутрадан се враћају; после два дана дођу ваши код нас и сутрадан се враћају. Тако се решава питање курира, а не онако како смо радили до сада. Скоро ће недеља дана откада сам упутио две групе курира једну за другом и још увек се нису вратили. Тако су још једанпут остали два дана више и рекли су нам да их ви нисте

¹ Оригинал (писан машином, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 774, к. 13, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. Д/693—694.

² Исмет Шаћири Стапи

пустили. Ово не треба да се понови више. Курири морају бити одмах послати, нарочито када им је наручено да се брзо врате. Они су са собом повели и коња, а овде другови немају чиме да носе жито на мељаву, а — хвала боту — мога сте коња ви ставили ван употребе, тако да сте ме и дан-данас оставили без коња. Али, нека: ко нема у глави, има у ногама (иако су ми постале ћопаве). Курире упутите одмах или нас известите уколико има нечега. Дакле, не заборави да одсада уредиш питање курира, и сваког пута када долазе, треба да настоје да иду као курири, а не као бабе. Према томе, и ви треба да им говорите о значају курира, а то ће се најбоље остварити када ви сами поклоните томе пажњу.

2 — Што се тиче питања Земре,³ окани се. Истина је да вам је он потребан, али је истина и то да је потребнији овде. Он је задгеник политичког комесара батаљона „Цури“, а вама је познато врло добро да је Партија душа једног одреда и да њоме не може да руководи неко други сем њега из редова другова у батаљону. Зато немој уопште више да пишеш о Земри. Патрија⁴ пише да је у опасности, да много трагају за њим. Ја сам му писао да се склони оданде и да дође теби, пошто нема сигурне базе и пошто парторг. не би оставио у тешкој ситуацији, јер је на време предузео потребне мере. Он ће доћи тамо и помоћи ће ти у питању организовања. Размотрићете ситуацију и уколико се побољша може поново да се врати на место. Зато, ово писмо одмах пошаљи Патрији.

3 — Исто тако, одмах треба да пошаљеш личне карте Ненаду⁵ и Попу⁶ како би они пошли што пре, јер су овамо преко потребни, а с друге стране у опасности су да изгубе главу. Губитак другова, као што су њих двојица, био би за нас тежак ударац. Зато уради то што пре, јер њихов губитак пао би директно на твоју одговорност. Они су у опасности, што нам у једном писму пише Ненад.

4 — Ово писмо пошаљи што пре у Пећ како би га они послали Пеку⁷ и поручи да учине све што је могуће да одржавају и још више ојачају ову везу. Уколико Пећ извести да није у стању да отпреми пиСхМа, онда их потражи и врати

³ Аљуш Гаши Земра

⁴ Цавид Нимани Патрија

⁵ Бошко Чакић Ненад

⁶ Станоје Аксић Поп

⁷ Пеко Дапчевић. Тада је био командант 2. корпуса НОВЈ.

нам их. Како стоји ствар са материјалом који је донео Садик⁸ за ОК К. и Д.? Потражи га одмах и критикуј их што су тај материјал задржали тако дуго. Он (Садик Гекчек) пише да има 5—6 килограма материјала и много писама. Она не смеју бити изгубљена нити да падну у руке окупатору.

5 — На крају сам се спасао у погледу шапирографа и он је почео боље да ради. Јуче су умножили преко 2.300 прогласа Одбора, а данас смо почели „Лирију”.⁹ Ови ће прогласи бити за читаво К. и Д., растураће се непрекидно свакога дана. Послаћемо вам првим куририма које будемо упутили, пошто овог пута доносилац писма не хможе да понесе са собом материјал (који пада у очи). Верујем да ће до прекосутра и „Лирија” бити готова. За један сат избацује 500—1000 комада. Са њиме нема шале! Зато нам одмах пошаљи полиграфског папира и полиграфску боју. Али, то никако не значи да ви тамо не треба да уредите ствар, јер техника овде не може да остане. Читав свет је сазнао где се налазимо, те сваки ћаво долази и види нас да радимо, али, хвала богу, планинци не придају техници неку важност: „Они раде и са онаквим машинама са којима раде у станицама жандари”. Затражи од Патрије она четири квинтала папира и одмах нам пошаљи бар једно 20 килограма. Исто тако, тражи од Патрије да што пре пошаље оне купљене ципеле, јер другови стоје врло лоше, боси су, а ми ћемо изгледа (сигурно) убрзо помешати обућу. Ова ствар не чека, због тога предузмите одмах мере у вези са овим питањем. Срамота је да ципеле тамо стоје ево месец дана, а да другови буду боси.

6 — За радио не заборави, јако нам је потребан. Пошто је затворена гравица, Радио „Слободна Југославија” може да јави нешто, а ми нисмо у стању да је слушамо. За ово нам могу тражити да положимо рачуна.

7 — Породици Маљ Садика пружите неку помоћ, и чим јој помогнете, реците старом да му пише.

8 — Ми стојимо врло лоше са новцем. Овде имам свега 115 наполеона. Зато нам по првим куририма штб пре пошаљите једно две-три хиљаде наполеона, јер ће нам бити јако потребни. Верујем да их имате. Ја имам оних других, али где да их овде променим. Дакле, још једанпут: *не остављајте нас без новца!*

⁸ Садик Бектеши Бајрактар

⁹ Односи се на лист Обласног НО одбора, који је излазио на српскохрватском као „Слобода” и на шиптарском као „Лирија”.

9 — Сада ти шаљем нешто овдашњих вести: изгледа да се засад Малесија држи добро. Бајрактарева кућа се све више ставља на располагање народноослободилачкој борби. Изгледа да Ганија жели да има добро држање. Лиси¹⁰ је отишао да се састане са њиме. Јуче сам од њега примио једно писмо, у коме ми каже следеће: „Болестан сам и не могу да дођем да се видимо. Имам јаку жељу да се видим са вама. Дођите што пре.“ Све ово, као и брзи одлазак из Баковице изгледа да су добри знаци.

10 — Што се тиче курса, то би било добро, али уколико ви не можете некога да пошаљете, можете га одржати тамо, те према томе отпочните са радом и ти сам можеш да идеш на те курсеве. Не заборави на значај уздицања другова. У одреду је почео редован и систематски рад у сваком погледу: одржавају се свакодневне конференције и вежбе како у војничком, тако и у политичком погледу. Отпочео је један нов и врло веее живот. Морал је врло висок код свих другова, а нарочито у батаљону „Цури.“¹¹

11 — Вечерас ме известише да су убили потпрефекта у Тропоји. Он је био врло подао и крајњи реакционар. . .

12 — Од Рам Мује се одвојила већина другова и повезала се са нама. Видећемо како ће ствар да тече.

13 — Смаил Пога је био овде и видео се лично са мном. Он је врло добар човек. Много ми се свидео. Послали смо десет партизана да стално буду са њиме. Вели Дева је политички комесар чете. Чета броји око 30 људи. Неки секретар општине Зјум, звани Ахмет Абдулах, из Љуме, тврди да је повезан са организацијом у Баковици. Он је обећао Смаилу да ће поћи са њиме кад год он хоће. Сада када га је Смаил повезао, он каже да му организација не дозвољава. Чини ми се да стварно има неког контакта са организацијом. Поред тога, парт. орг. Баковице треба одмах да му пише да оде у чету Смаил Поге. Исто тако, треба да испуните сваки захтев који буде поставио он или пак његов политички комесар. Он неће одмах од вас да тражи, јер му нисмо рекли ништа, већ ће се повезати са парторг. Призрена. Према томе, пиши овима да се потруде како би га помогли у свачему и одашиљали нове другове у чету. Ја лично полажем велике наде на ту чету. Штета што се раније нисам састао са овим човеком. Смаил захтева да у његову чету пође и Метуш Грезда. Зато реците овоме да пође, али

¹⁰ Мехмет Хоџа Лиси

¹¹ Односи се на батаљон „Бајрам Цури“ Малесијског НОП одреда.

пре него што оде, морам лично да га саветујем како треба да се понаша и како данас морамо бити активнији. Није довољно учинити једно добро дело, а затим стати, већ треба наставити и даље са добрим делима. . .

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУГ

27-1-44.
5,16 часова изјутра

Очекујем одшвор што пре.
Блини¹²

БР. 93

ИЗВЕШТАЈ ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОД 31. ЈАНУАРА 1944. ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КПЈ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ И О СТАЊУ И РАДУ ПАРТИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ У ОБЛАСТИ¹

ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Драги другови,

Пошто сам стигао овде, указала ми се прилика, и поред депеша које сам послао, да вам по куририма штаба II удар. корпуса пошаљем и опширнији извјештај. Ово нарочито сматрам за потребно, пошто је наша веза са другом Темпом нередовна и тешка. Сви наши досадашњи извештаји слати преко Србије, изгледа, нијесу до вас стизали. А исто тако ми нијесмо добијали писмо од вас. Једино писмо које смо од вас примили било је оно када је друг Блажо² одлазио за Албанију.³ Обавијештени смо прије два мјесеца од ОК Лековац да је једно писмо за вас пропало код њих.

¹² Фадил Хоца Блини

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ИРПЈ, рег. бр. 4319.

² Блажо Јовановић. Тада је био члан ПК КПЈ за Црну Гору.

³ Почетком октобра 1942. ЦК КПЈ упутио је у Албанију Душана Мугошу (који је пре тога дошао из Албаније и поднео извештај Централном комитету) и Блажа Јовановића, као своје делегате, да помогну тамошњим комунистима на организационом јачању њихове партије и на развоју народноослободилачке борбе народа Албаније. Они су тада понели, поред осталог материјала, писмо друга Тита упућено Обласном комитету КПЈ за Косово и Метохију. Види том II, књ. 6, док. бр. 56 и 58.

И поред тога што вам у прплогу овог писма шаљем наше последње материјале: резолуцију са савјетовања,⁴ проглас од 7 новембра, резолуцију и остали материјал са конференције Народно-ослободилачког одбора,⁵ ипак ћу бар у неколико изнијети политичку ситуацију и прилике код нас.

Да би се уочила јаснија политичка разлика на појединим дјеловима Космета, стављам до знања да се терен фашистичком подјелом дијели на *три дијела*, и то: **Први дио**, под немачком и четничком окупацијом (припада Србији), срезови: к. митровачки, вучитрнски и подујевски; **Други дио**, раније под италијанском, а сада немачком окупацијом (Шипнија), срезови: пећи, источки, србички, ћаковички, шарпланински, драгашки, ораховачки, суворечки, неродимски, грачанички и гњилански; и **трећи дио**, под бугарсколт окупацијом (Бугарска), срезови: прешевски и качанички, као и дјелови неродимског и гњиланског.

На првом дијелу ситуација је најгора, јер је притисак и терор окупатора био најжешћи. Ту је главни непријатељ Немци, а који су у својој служби најмили велики број и Срба и Шиптара, т.ј. четнике и фаш. милиционере, а поред њих постоји бугарска војска и руски белогардејци. Из тих крајева, иако под Србијом, налазе се у шиптарској влади два министра, и то: претсједник владе Џафер Дева и министар Речеп Митровица. Први је прије кратког времена на том дијелу организовао банду од 700, која је под његовом командом извршила страховит терор по читавом Космету (само у Пећи убили су преко 100 људи, међу којима и три Шиптара). Наш утицај на том терену је врло мали због слабости организација, изузимајући рудник Трепчу. Народ налазећи се под сталним терором тих разних банди, а које га немилосрдно и пљачкају, страшно је уплашен и јмрзи непријатеља. Шовинистичка мржња је много мања него у осталим дјеловима Космета. Јединство на овом дијелу Космета Шиптари су доласком окупатора екоиомски изгубили. Окупатор их вјешто обмањује, јер и поред тога што овај дио припада Србији, Шиптари држе границу на путу између Митровице и Рашке, тако да је то зона под влашћу великошиптара, а администрација је на српском језику. Окупатор одобрава да они врше и на тој њиховој граници оно што се врши на обичним државним границама. Народ на овом сектору више зна о разлици између партизана и четника,

⁴ Види док. бр. 60.

⁵ Види док. бр. 80.

али није за борбу против окупатора, јер они су навикли да поштују и покорвају се свакој власти која дође. Они и даље чине оно што им кажу бегови и кулаци (аге и барјактари). Из тих крајева једино је окупатор успио да одведе велики број радиика у Немачку. Окупатор увијек држи на овом сектору велике снаге ради рудника Трепче, на којем има и радника у логорима. Њихов живот је више него мизеран, јер је надница и услови рада управо робовски. Ти радници су раеположени и скоро све би отишло у одреде, али зато немају могућности, јер нема у близини ни један одред који би их прихватио.

Ситуација у Ибарској долини је почела да се поправља. Био је формиран један мали одред који је нарастао до 70 људи, али је послје разоружања делсевске Дражине бригаде навукао на себе велике снаге четника са Копаоника и Рогозне и разбијен. Од те бригаде заплењено је оружје, радио-станица, нешто новца и архива. Све се то налази сакривено и закопано. Остаци другова из одреда еада се налазе на разним тамошњим радовима и раде по нешто.

На другом, највећем дијелу Космета ситуација је сасвим друга. Шиптарске масе фашистичке окупаторе, а нарочито Немце сматрају ослобоАиоцима и највећим пријатељима, јер су им дали: право школа на матерњем језику, чиновнике и администрацију, вратили им одузету земљу, дали им заставу и право ношења оружја, пљачку, исељавање и убијање свих оних који нијесу Шиптари и т.д. Данас шиптарске масе увићају, али жале што ће Немачка изгубити рат. Њих хвата велики страх од освете за недјела разбојничких банди (а по некад и читавог народа појединих крајева). Гестапо увићајући такво расположење шиптарских маса изналази разне начине да их заварава и на тај начин користи. Онда, разни петоколонаши обмањују те масе разним обећањима и причама. И напослетку, да би тај страх код шиптарских маса сузбили и онемогућили да се Шиптари оријентишу ка **Н. О. покрету**, они предузимају исељавање Срба, а у првом реду насељеника са Косова за Србију, а у исто вријеме спроводе пљачку и убијање. За Шиптаре на овом дијелу Космета главни је и једини непријатељ Срби, а нарочито насељеници. Са овог терена окупатор није успио да мобилише народ за одлазак на радове или у неку сталну војску ван Космета. Међутњм за шиптарску војску за одбрану граница и унутрашњу борбу мобилисао је скоро 10 хиљада, са главним сједиштима у Пећи и Приштини. Шиптарске масе окупацијом Југославије добиле су на овох« ди-

јелу економеки много, може се рећи неколико пута боље живе него раније.

На челу шиптарске реакције до скоро је био министар Иљаз Агуш, који је убијен. Послије његовог убиства дошао је у владу Џафер Дева и Реџеп Митровица, а други главни организатори су Сефедин бег, Рифат и Џефат бег, сва три из Пећи. Њихова је заслуга за стварање шиптарске војске, која је углавном састављена од сељака, а командно особље су официри из Албаније (Шипније), који су већином нерасположени према Немцима. Ми смо са извјесним од њих у вези и нешто се са њима ради, али је од њих већина присталица Бали Комбтара (што и дражиновци) и зоговци. Војска је спремна да се бори за одбрану грацица, али у већини не даље.

Послије великих пораза немачких трупа на Источном фронту и одвајања Бали Комбтара од народно-ослободилачког покрета Шипније, осјетио се долазак и рад на нашем терену појединих њихових агената, који су у Шипнији толико компромитовани, да нијесу могли даље радити. Они су почели напад на н.о. покрет у Шипнији, а кроз њега и против нас, а нашли су најзгоднији адут, приказујући н.о. покрет и комунисте у Шипнији као покрет југословенски а руководиоце агенте Срба, који су под директном командом Титовом. Међутим, они у томе нијесу могли много постићи, јер су странци и без посланства, а са друге стране, појавиле су се друге струје. Тако да они и код нас остају као обичне слуге окупатора и шпијуни. Очевидне промјене и развој у међународној ситуацији натјерао је масу шиптарских „политичара“, интелектуалаца и чиновника, да политички дјелају и агитују, једни за Зогуа, а други за покрет такозваних иредентиста. Сва дјелатност Зоговаца је: уписивање и агитација да ће се Зогу скоро вратити. Они су већином чиновници и остале слуге окупатора, а увиђајући слом својих садашњих господара, раде како да се одрже на својим положајима, као и да избјегну одговорност за свој рад. Покрет иредентиста је најпозитивнији од свих других струја, али за нас најопаснији, јер на њиховом челу стоји адвокат Сулејман Риза, који није сарађивао са окупаторима. Он је тобоже за борбу против окупатора, али само на ријечима. Ми смо са њим неколико пута дошли у контакт, али све залуду, јер иако постављамо ствари на основу „Атлантске повеље“ ипак ништа нијесмо могли учинити. Он је против сарадње са НОВЈ и КПЈ, а такође каже да неће да се веже ни са КП и НОВ Шипније. Он хоће неку самосталност још сада. Он хоће још данас да се Космет одвоји од Југо-

славије. И поред оваквог његовог става и узалудних разговора, ми и даље одржавамо са њим везу, јер има велики утицај. У једном разговору изјаснио се да зна карактер данашње борбе у Југославији, и било је изгледа да ћемо се сложити можда по свим питањима, да би он пристао на формирање чета, али скорашњи његов контакт са енглеским официрима одбацио га је од нас још даље јер су ови енглески официри врло реакционарни. О њима сте добили депешу. На конференцију о којој ћу доље писати нијесмо га позвали, због таквог његовог држања, премда смо раније били одлучили.

Расположење и ситуација на читавом овом дијелу Космета није једнака. На пр. Баковица и један дио најближе околине више зна о партизанима, те је наш утицај већи, а поред тога три дана су партизани последије капитулације [Италије] били тамо. Онда Урошевац и околина, гдје се највише кретао шиптарски партизански одред¹ расположење је боље. Сада се осјећа јаче политичко струјање и интересовање на терену Дренице (најборбенији елемент). На овом дјелу Космета, који је био под италијанском окупацијом, највише се кретао партизански одред вршећи агитацију и пропаганду, а на појединим мјестима извођење акција против окупатора (срез неродимски, ћаковачки, гњилански и грачанички), те и на том дијелу више знају о партизанима. Али у вези са општом навалом против НОВ Шипније, као и у вези са доласком НОВЈ на границе Космета, реакција је спровела унутра јаки терор противу нас, како би позадину обезбиједила и била у могућности да пружи јединствен отпор НОВЈ. Ми смо се са својим снагама које смо имали на терену Метохије морали повући у планинска села на граници између Плава и Баковице. Доље је био остао командант Главног штаба Фадил Хоџа, али је нападнут од народа и милиције, једва се последије више од десет дана са дванаест другова успио да пробије, али је промрзао и сада му отпада месо са ногу и лежи.

На трећем дијелу, под бугарском окупацијом, влада страх од Бугара, јер су они одмах по свом доласку спровели страховит терор и стријељања, да се народ страшно боји, како Шиптари, тако и Срби. На тај начин овај народ на свом терену је у покорном ставу према Бугарима. Те масе мрзе Бугаре и шовинистичка је мржња нешто мања него на осталим дјеловима Космета. На позив Бугара и једни и

⁶ Односи се на партизански одред „Зејнел Ајдини“.

други одлазе у потјере за партизанима. Тај дио терена је углавном планински — Шара и Скопска Ц. Гора. У неким мјестима с времена на вријеме примају партизане са одушевљењем (када нема окупаторских снага у близини). Тамо се сада налази један наш батаљон.⁷ У почетку је добро примљен од народа, али сада када је отпочео са акцијама, сељаци се плаше. На том терену, обзиром на све оно што су масе претрпјеле од окупатора и што је сам терен подесан и налази се између двије најважније комуникације, партизански покрет има услова да се развије. Дразини агенти и неке његове снаге које се налазе на планини Козјаку биле су упутиле на овај терен једну своју чету, али су их наши напали, разбили и неколицину убили и заробили. У последње вријеме немамо извештаја о задњим борбама које су вођене са Бугарима, али смо извијештени да су Бугари тамо од Бујановца послали и коњицу. Овај батаљон је имао задатак да пребацује људство са Косова у одред, али тим борбама за сада је у томе ометен.⁸ Уколико батаљон не успије да се повеже и ослони на II јужноморавску бригаду (Врање),⁹ онда ће бити у тешком положају.

ОРГАНИЗАЦИОНО СТАЊЕ:

У новембру мјесецу цио терен смо подијелили на два дијела: Косово и Метохију (по осам срезова). Формирали смо два Обласна комитета. Овај за Косово послали смо на терен Тулара, гдје се налази људство за један батаљон уз јабланички одред. А овај за Метохију налази се у граду. ОК за Косово је састављено од 5 другова: 3 интелектуалца, 1 сељак и 1 санит. помоћник, од којих 1 Шиптар, остали Срби; а ОК за Метохију од 5 другова: 4 интелектуалца и 1 саоб. чиновник. Формирајући 2 Обласна, формирали смо ПК од 5 другова: 1 радник и 4 интелектуалца; 2 Србина и 3 Шиптара, налази се на терену. Ово смо учинили због тешкоће за руковођење са свим организацијама са једног мјеста, и по директиви друга Темпа да се образују руководства за Метохију и Косово. Те у дискусији на потпуном састанку донијели смо одлуку да се ова два руководства зову об-

⁷ Косовски баталлон. Он је 25. марта 1944. ушао у састав Косовског НОП одреда као 1. батаљон.

⁸ О тим борбама види у док. бр. 71.

⁹ Не ради се о 2. јужноморавској бригади (која је у то време била у Топлици), већ о 2. јужноморавском НОП одреду, чији је 2. ударни баталлон тада у рејону пл. Козјак — пл. Рујен дејствовао заједно са 1. косовским батаљоном.

ласна, а руководство за читав терен—ПК. На предлог другова из Метохије а послѣје кратке дискусије донијели смо одлуку да се „Метохија“ зове на шиптарском „Дукађин“. Напомињем једно да у ствари Шиптари читав терен Косова и Метохије зову Косово.

Организационо се продрло и постоје МК за: Пећ, Баквицу, Призрен, Урошевац, Гњилане, Прешево, Приштину, Тречу и Митровицу; а срески за: Пећ, Призрен, Урошевац, Гњилане, Прешево и Приштину. Обухваћеност у организацијама је: углавном Срби и Црногорци, док број Шиптара врло мали, нарочито на Косову. Од тог броја Шиптара, све је у граду чиновништво и сл., приликом терора банде на чело са Џафер Девом, ликвидирани (похапшени и стријелјани) су сви другови Шиптари у Приштини, како партијци, тако и скојевци, а такође у К. Митровици, Вучитрну и Подујеву (било их је свега 33).

Пошто се врши исељавање, а и била је велика провала у Митровици, Тречу и околини, не могу поднијети тачан број партијаца на терену. Још везе са Митровицом послѣје провале нијесмо могли успоставити. Изгледа да је пало читаво руководство и маса другова. Али углавном на терену имамо преко 400 чланова Партије, од којих 45 Шиптара (међу њима 7 жена под фереџом).¹⁰ Рад Срба и Црногораца скоро је онемогућен, јер сва српска села су под даноноћном стражом шиптарске милиције. Забрањен је и одлазак сељацима из села у село, а и кад добију одобрење на путу их убијају. До сада још нијесмо успјели да организационо продремо у ерезовима: драгашки и суворечки, сем извјесних пунктова, а и у срезовима који припадају Србији изгледа сада ће бити све скоро ликвидирано у овој провали.

У току ове двије и по године број чланства је порастао, али смо изгубили велики број руководилаца. Тако да смо прошле године за два мјесеца изгубили 4 друга из бироа ОК, све другове из СК-а су били убили или интернирали, тако да данас су сва руководства састављена од младих другова. Губитак-руководећих другова јако се осјетио, а нарочито што реакција све више стеже.

Рад СКОЈ-а углавном је обухватио, као и Партија, Србе и Црногорце. Из истих разлога као и код Партије не могу навести тачан број скојеваца, а он се пење до 2000, од

¹⁰ Ради упоређења бројног стања чланова Партије види док. бр. 8 (напомену бр. 2) и док. бр. 21.

којих врло мали број Шиитара. И ту углавном долази омладина из градова. Осјећа се у раду СКОЈ-а отсуство друга Мита,¹¹ који је био ухваћен и интерниран, а после капитулације Италије пуштен и сада се налази у I косовско-македонској бригади, и сматрам да би обавезно требало наредити да се он врати на терен, јер иначе и физички слабо стоји а нама је много потребан, како за Партију, тако и за СКОЈ.

Н. О. одбори. По том питању до скоро су радиле партијске организације организујући сеоске, градске, општинске и среске одборе (углавном међу Србима). Свуд онамо гдје постоји парторга, тамо има и одбор, а има случаја да у појединим шиптарским селима има одбора, а нема чланова Партије. На савјетовању¹² смо одлучили да сазовемо конференцију са читавог терена за избор претседништва, што смо и учинили у току 31 децембра, 1 и 2 јануара. Претседништво, као што ћете видјети, изабрали смо од девет чланова и издали проглас са пуним потписом осмине, док за једног смо се сагласили да још не излази отворено. Како је текла конференција и одлуке видјећете из материјала који вам шаљем. Ми увиђамо извјесне пропусте, као и неке недостатке и грешке, али у ситуацији у којој смо били друкче се није могло за сада поставити. Поред тога нијесмо имали материјала нити смо знали о конференцијама у Санџаку, Босни и Херцеговини и Црној Гори. Те на тај начин нијесмо имали помоћних материјала или какве друге помоћи. Узели смо оквир народноослободилачког одбора, јер питање вијећа, како се и гдје формира, нијесмо знали. Сматрамо да је са конференцијом учињен један напредак у нашем будућем раду. Не знам какав ће ефекат проглас и резолуција изазвати, али свакако биће позитивних резултата. Резолуција је састављена на шиптарском језику, па у преводу има стилских грешака и др. По резолуцији и осталим материјалима потребно је да АВНОЈ или Нац. комитет пише нашем Одбору и укаже на све грешке, пропусте и недостатке. Конференција је упутила делегате да дођу тамо и они су се из Колашина вратили, услед немогућности да тамо дођу. Али ви ћете учинити сигурно све да се наш Одбор преко радио-станице „Слободна Југославија“ популарише и да се понекад помиње шиптарски народ, јер је то једна чи-

¹¹ Мита Миљковић

¹² Мисли се на обласно партијско саветовање одржано на Шар-планини од 3. до 5. новембра 1943. Види док. бр. 60.

њеница за КОМ ее реакција качи и поставља питање зашто се Косово и Метохија не помињу. У својим ранијим материјалима ми смо правили крупније грешке, јер нијесмо довољно популарисали НОВ и АВНОЈ, те нам се то данас свети, а можда у будуће још ће се више осјетити. При овоме нам је допринијело у многонемање контакта са сусједним организацијама и вама, као и губитак најбољих другова и врло тешки услови под којима се живи и ради, те то онемогућава честиту и свестрану дискусију и убјеђивање младих другова по свим питањима.

По линији АФЖ ради се свуда гдје је партија продрла. Одбори су именовани и изборни. Постоје сеоски, градски, општински и срески одбори. Све ово углавном међу српским женама, док код Шиптарки само у Баковици, и нешто у Пећи, али све то још врло мало.

Војска. По овом питању стојимо врло слабо, јер на нашем терену се не могу формирати и опстати одреди од Срба, а у последње вријеме ни шиптарски одреди. Пребацавање људства у одреде сусједне врло је тешко и чак немогуће. На првом мјесту из разлога што се одреди налазе по неколико дана пута од нашег терена, а мора се проћи кроз шиптарска насеља, што је немогуће. Ми смо том питању посвећивали највећу пажњу већ годину дана. Неколико група на путу за одред или су потпуно биле уништене од Шиптара или разбијене и заробљене. До сада смо успјели да пребацимо неколико група, у свему око 300 бораца, не рачунајући оно што је у бригади.¹³ Прије најновијег исељавања са Косова за одреде је било доста људства, али та сметња нас је омела. Овим што се исељавају за Србију, речено им је, а то је и њихова жеља, да одмах ступају у прве партизанске одреде у Србији. Нарочито велики број другова за одред има у руднику Трепча, а такође и по неким мањим рудницама.

На терену Баковице имамо један одред од два батаљона — Шиптара.¹⁴ Један је скадарски, који се на нашем терену пребацио у вези са наредбом Главног штаба НОВ Шипније да ступи у контакт са II корпусом. Њихов опстанак и положај данас је врло тежак, а паргизани су већином

¹³ Односи се на 1. македонско-косовску бригаду, у чијем су саставу тада била два косовско-метохијска батаљона. Види док. бр. 47, напомену бр. 21.

¹⁴ Реч је о Малесијском НОП одреду, у чијем су саставу били батаљони „Бајрам Цури“ и „Прљат Реџеи“. Види док. бр. 57, напомену бр. 6.

без икаквог искуства јер само мали број од њих био је у акцијама. Улазак унутар Космета са њима је тежак, јер је реакција у стању да мобилише народ противу њих. Ми смо мислили да ова два батаљона пребацимо на Скопску Ц. Гору и спојити их са тамошњим нашим батаљоном, да би заједнички водили акције и одатле продирали на Косово. На овом терену бар за сада не би биле сметње од народа јер су њега Бугари разоружали и није лоше расположен према партизанима. Међутим на дијелу Космета (Шипније) сваки човјек је наоружан, те се мора одред сукобљавати са народом. До овога је дошло од прошле године, када је један шиптарски партиз. одред извео једну акцију и убио 17 Италијана и запалио неколико камиона.¹⁵ А после чега је дошло до стријељања и паљења кућа у том селу. Том приликом је реакција издала проглас и тражила од народа да тјера партизане, како им се то више не би десило. Зато се народ боји па га је лако мобилисати против партизана, а наше су снаге, с обзиром да је то сад наоружано, мале и слабе, да би могли и силу употребљавати. Тако је био случај и код Гњилана када је одред од 30 Шиптара за један сат био опкољен од неколико хиљада Шиптара. Прелаз на Скопску Ц. Гору, услед снијега, преко Шаре је непролазан, а, услед нерасположења села, *равницом врло* тежак. Зато смо били мишљења да у заједници са јединицама II корпуса заузмемо Плав и Гусиње и ОдатАе постепено надиремо ка Метохији. Али се са овим другови у Штабу корпуса нијесу сложили, а у вези са наредбом Врховног штаба.

Поред свих ових тешкоћа у раду, у многоме нам је отежало долазак енглеских официра (12), који су реакционарни те вршљају и повезују се са реакционарним, односно најреакционарнијим шиптарским елементима. Они се налазе на 2 сата преко границе, али углавном дјелују и повезују се на нашем терену. Сада се налазе у селу Бериша, срез тропојски. Ми смо од њих захтијевали само оно за шта су послати, т.ј. за везу и евентуалну савезничку помоћ. Међутим, они раде сасвим друго. У почетку су нам дали неку помоћ стиглу авионима, а касније све што је долазило ноћу су давали разним типовима.

Ми смо по питању даљег нашег рада дискутовали опширно, а такође и са штабом одреда, па смо одлучили да је врло тешко и немогуће остати на сектору гдје се сада налазимо. Те смо углавном одлучили да треба ићи са овог

¹⁵ Ту акцију је почетком јануара 1943, извео партизански одред „Зејнел Ајдини“.

терена и водити акције. Но пошто нам је наговјештено да требамо са партизанима — Шиптарима бити на терену у близини II корпуса, то сам ја дошао овде, ради повезивања са вама и ради разговора са друговима из Штаба корпуса и ПК-а.¹⁶ Највише би допринијели кад би били у стању да се пребацимо на терен Скопске Ц. Горе. Зато нам се сада поставља питање шта радити, о чему сам вам упутио и депешу. Исто тако питање опстанка руководства ПК такође је тешко, т.ј. нијесмо у стању опстати на окупу. Зато сам мишљења да ПК треба пребацити на терен Андријевица — Беране, а такође и оба шиптарска батаљона. Ради тога би осигурали добре везе, на терену би оставили једног или два члана бироа ПК. Батаљоне би ставили под команду II корпуса и тако кроз акције и рад уздигли и прекалили, како би одмах када се временске прилике поправе пошли у правцу Метохије. Људство из ова два батаљона би упошљавали за ово вријеме и за постепено пребацивање најкомпромитованијих људи еа терена у јединице НОВ.

Уколико се ви са овим не сложите, ми ћемо предузети сигурно пребацивање на терену Скопске Ц. Горе, па како буде. Заиста ће бити рескирање али ми у таквој атмосфери скоро читаво вријеме од капитулације Југославије радимо и живимо. Рад и наша помоћ организацијама недостајаће док се ми пребацимо и тамо сместимо.

Осјећамо велику потребу да са вама будемо у сталној вези, зато је потребно ако имате да нам пошаљете радио-станицу преко II корпуса. Онда је потребно да радио-станица „Слободна Југославија“ говори понекад о Шиптарима и питању Косова и Метохије. Пошто је друг Дућ¹⁷ још у Шипнији, и нама је потребан, то би добро било да преко Темпа поручите да се он врати на терен.

Н. З. У резолуцији Н. О. Одбора, одмах у начетку, „националисти“ се помињу, што се тиче организације међу Шиптарима, а не уопште националиста.

Наше везе са Македонијом, Србијом и Ц. Гором су отежане. Са Ц. Гором надам се да ћемо сада учврстити, међутим са осталим су доста тешке, а право рећи мени изгледа, према оном што знам, да те организације не посвећују томе питању довољно пажње, јер би оне могле бити редовне. Са Шипнијом имамо сталну и редовну везу, јер имамо свог курира који редовно тамо одлази.

¹⁶ Односи се на Покрајински комитет КПЈ за Црну Гору.

¹⁷ Душан Мугоша Дућ

Уколико будемо одржавали везу са Ц. Гором, подносићемо редовно извештаје.

С другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

31 јануара 1944 г.
Колашин

Секретар ПК КПЈ за Космет,
Павле Јовићевић (Раде)

Н. З.¹⁸ Дана 1/11-44 сам добио од вас депешу и одмах одлазим, па ћу о свему извијестити. Сталио ћу бити у контакту са ПК за Ц. Гору и II корпусом. Везе са свим организацијама држаћемо стално.

БР. 94

ПИСМО КОМАНДАНТА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОСМЕТА ОД 2. ФЕБРУАРА 1944. ЕНГЛЕСКОЈ ВОЈНОЈ МИСИЈИ О ВОЈНО ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ У ОБЛАСТИ¹

ЕНГЛЕСКОЈ МИСИЈИ

Бериша

Драги господине капетане,

Примили смо ваша писма од 31. I 1944. и шаљемо одговор:

Господин мајор Кемп пошао је јуче у пратњи 8 људи који најбоље познају терен. Наша патрола, која је често ишла овим путем, налази се тамо већ дуже времена и још увек није успела да се врати, иако јој је било наређено да се врати што пре. Из тога произилази да је, како изгледа, прелазак демаркационе линије отежан. Било како било, верујем да ће добро проћи. Пратња је добра и сигурна, пошто

¹⁸ Следећи текст је, на оригиналу дописан мастилом.

¹ Оригинал (писан на машини, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1190, к. 18, а микрофилм у Архиву БИИ, ф. бр. 3/610—611.

у њој има и мештана, тј. људи из Черемија и Валбоне, Плава, Мурина и Андријевице.

Што се тиче питања Немаца, ми смо **издади** наређење да се предузму потребне мере. Немци нису у стању да ма шта учине.

О питању наших снага често сам разговарао са вама. Ми имамо активну и пасивну војску. Пасивна војска представља помоћника активне војске. Ми имамо много пасивне војске, довољно је поменути 3.300 радника Трепче (највећег рудника Космета) који су организовани у чете и батаљоне и не очекују ништа друго већ оружје и наређење са наше стране. Сличних њима имамо и у многим другим местима. Њихов је број огроман. Због недостатка оружја и услед [других] околности нисмо могли да их мобилишемо, јер су већина њих Срби.

Постоје герилске јединице у градовима, делимично наоружане пиштољима и бомбама. Сваки град има најмање једну герилску јединицу, изузев Качаника, где још нису сазрели услови за њено стварање. За ове герилске јединице потребно нам је кратко оружје, а нарочито машингевери.

Што се тиче активне војске, ми смо вас били известили.² Она расте сваким даном све више. Услед реакције били смо принуђени да стварамо базе свуда око Косова и Дукаћина, као на пример у Баковичкој Малесији, у Јабланици (Србија) и др., које организационо нису припадале нашем терену, али су нам стављени на расположење суседни терени са циљем да се борба против фашизма што успешније води. Пре неколико дана испитивали смо стање у околини Скопља и известили смо вас. Понављамо: у околини Сирињића (Шар-планина) имамо Шарску чету, командант Стајо; Качаничку чету (Готовуша), командант Будо; батаљон Скопске Црне горе,³ командант Милан Зечар (Обрен); Прешевску чету, командант Абдулах Прешева; Косовско-јабланичку чету (од преко 100 људи); батаљони које смо ми имали, заједно са македонским батаљонима, формирали су Македонско-косовску бригаду; имамо Љумску чету, Хаску чету (Исмаил Пога са 30 активних партизана — ова је чета недавно формирана). Сада је у процесу формирања Дреичка чета. Све ове чете — изузев Лзумске и Хаске чете — мешовите су и састављене од Срба, Шиптара и Црногораца. Имамо и одред „Цури — Рецепи”,⁴ састављен од два

² Види док. бр. 90.

³ Односи се на 1. косовски НОП батаљон.

⁴ У ствари: Малесијски НОП одред.

батаљона, као и пратећу чету Главног штаба НОВ и ПО Косова и Дукаћина.

У Плаву ситуација је следећа: Немци у сарадњи са башибозуцима³ напали су слободну територију. Партизани су се плански повукли и намамили их, али само један део, као што су они Цурови. Онда су се башибозуци вратили бежећи. Прилично њих је убијено. Партизани нису нападали преко линије ослобођене територије. Сада башибозуци очекују помоћ из Пећи и других места и намеравају да поново изврше напад. Ми очекујемо развој догађаја.

Уколико будете имали потребе да вам пошаљемо неку чету за безбедност, јавите нам.

Шаљемо вам и два писма господина мајора Кемпа.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Грија, 2. II 1944.

Са борбеним поздравом,
за Главни штаб НОВ и ПО
Косова и Дукаћина
Фадил Хоџа

³ Мисли се на домаће сараднике окупатора.

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА МАЛЕСИЈСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 4.
ФЕБРУАРА 1944. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО КОСМЕТА
О МАТЕРИЈАЛУ ДОБИЈЕНОМ ОД САВЕЗНИКА¹**

ГЛАВНОМ ШТАБУ КОСМЕТА

Прексиноћ је један авион бацио материјал. Реџеп² је јуче са партизанима отишао и узео материјал. Један велики део материјала је нестао. Прича се да су један део тог материјала задржали капетан и његове слуге. Капетан је рекао да је те ноћи изгубио 2.000 фунти стерлинга (наводно 1.000 фунти које су припадале Штабу Космета), изгледао је врло разочаран. У међувремену док је Реџеп био тамо, дошао је енглески мајор у пратњи капетана Халит Казазија и 25 других балиста. Њима у току јучерашњег дана, сем једне пушке, није дато ништа за све време док су били ту, али је могуће да су нешто узели у току ноћи или сутрадан.

У материјалу овог пута има 49 немачких пушака, 145 пари панталона, 30 сакоа, 4 противтенковске пушке, 800 кутија чоколада (резерва за борбу), муниције за немачке пушке, 12 пари војничких цокула, 4 ћебета, 3 падобрана.

Капетан је тражио број ефективних снага и резерви Космета (а није тражио имена 4 батаљона) јер му то траже у Каиру. Изгледа да се капетан — и после разговора које смо водили са њиме — не придржава речи, јер код њих долазе балисти.

Ми смо неколико пушака дали одговорнима који их није имали, као и митраљезе „шварцлозе“, као и понекоме чије је оружје било у квару. Тражимо да нам се што пре изда наређење за расподелу материјала.

С. Ф. — с. н.

4. II 1944.

За Штаб одреда „Цури—Реџепи“³
Џемаил Броја

¹ Оригинал (писан руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1191, к. 18, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/614.

² Реџеп Хака, члан Штаба Малесијског НОП одреда.

³ Односи се на Малесијски НОП одред, који је тада имао у свом саставу два батаљона: „Бајрам Цури“ и „Прљат Реџепи“.

**ПИСМО КОМАНДАНТА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОС
МЕТА ОД 5. ФЕБРУАРА 1944. ШТАБУ А.УМСКЕ ЧЕТЕ О
РЕДОВНОМ ДОСТАВЉАЊУ ИЗВЕШТАЈА¹**

ШТАБУ ЉУМСКЕ ЧЕТЕ

Драги другови,

Шаљемо вам 10 комада „Лирија“ и 20 прогласа,² као и „Рад у војсци“.³ Ово последње намењено је само Мурсељу,⁴ као политичком руководиоцу те чете.

Јако се чудимо зашто нам до сада уопште нисте писали.

Када је друг Мурсељ био овде, поред осталих порука, били смо му рекли да нам пише најмање једанпут у десет дана, а да једном месечно дође неко из тог штаба да се лично види са нама. Треба одмах да нас известите о активности те чете, како у народу, тако и унутар саме чете. Не заборавите на поруке које су усмено дате Мурсељу, а нарочито питање акција. Очекујемо да нас што при известите.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Грија, 5. II 1944.

Са борбеним поздравом.
За Главни штаб НОВ и ПО [Космета]
командант
Фадил Хоџа

¹ Оригинал (иисан на машини, на албанском језику) у Архиву НК СКС, рег. бр. 1192, к. 18, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/616.

² Види док. бр. 80.

³ Односи се на упутство Обласног комитета КПЈ за Космет о раду Партије у војсци (види том IX, кн>. 3, док. бр. 170.

⁴ Абедин Шеху Мурсељ

**ПИСМО КОМАНДАНТА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОС-
МЕТА ОД 5. ФЕБРУАРА 1944. ШТАБУ ХАСКЕ ЧЕТЕ О ПОТ-
РЕБИ ЗА ВЕПОМ АКТИВНОШИУ¹**

ШТАБУ ХАСКЕ ЧЕТЕ

Драги другови,

Примили смо ваше писмо од 2. II 1944. и разумели смо све што нам пишете.² Истина је да ћете услед новостворене ситуације у вашем крају наићи на потешкоће, али ми, припадници народноослободилачке борбе, морамо савладати све препреке и сметње које нам на нашем путу стварају окупатори и издајнички реакционари. Ви треба да наставите рад са још више воље, јер је окупатор предузео ту меру не због нечег другог већ због тога што је осетио опасност и ударац који ће му задати ваша млада чета. И поред тога, реакционари никада неће имати смелости да запале кућу некоме због тога што вас је издржавао или вас хранио хлебом. Уколико они буду имали такве смелости, ви морате да штитите честите сељаци и њихове куће, које они желе да запале. Истовремено известите нас, најхитније што је могуће, да вам пружимо помоћ у случају потребе. Ви не смеете да дозволите да изгори иједна кућа. Да би сте застрашили реакционаре и самог окупатора, треба да ликвидирате главног виновника те везе или онога ко вам се представља као најопаснији у вашем крају. Ми морамо да ликвидирамо окупаторске слуге — издајнике шиптарског народа. Овде је већ отпочео такав рад.

Омладински батаљон Малееије ликвидирао је потпрефекта; герилци у Баковици ликвидирали су Шемседина Морину. И један и други били су верни агенти окупатора (али је први био препреденији). То није ништа друго већ почетак чишћења наше земље од гмизаваца.

Данас сам примио једно писмо од Мемет Али Бајрактара и одговорићу-. Ви настојте да сарађујете са њиме и да нас извештавате о његовом раду и његовој активности. У сарадњи са њиме сигурно ћете успети брзо да сломите реакцију, која је привремено створена у вашем крају.

¹ Оригинал (писан на машини, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1193, к. 18, а микрофилм V Архиву ВИИ, ф. бр. 3/619—620.

² Редакција није пронашла то писмо.

Обавестили смо Ђаковичку и призренску организацију да вам помогну у свему што вам је потребно (разуме се, у оквиру могућности), а такође смо их обавестили да пишу секретару општине у Зјуму, али су нам оне одговориле да нису приметиле никакву тесну везу са њиме. И поред тога, оне су му писале.

Из Призрена ће да дођу у вашу чету два друга, које треба да допратите до нас. Треба да организујете добро обезбеђење, јер су другови који долазе од великог значаја и морамо их чувати. Велија³ познаје обадвојицу, а нарочито Ненада.⁴

Преко једног писамцета, које сам примио из Деге заједно са вашим писмом, извештавају ме да су Немци ухватили једног нашег друга (курира). Ово је доказ његове неодлучности. Ми ћемо предузети потребне мере да би смо га спасли. Познато нам је да сте ви млада чета и да нисте могли да другове васпитате у револуционарном и борбеном духу, како то захтева народноослободилачка борба. То потврђује и одлазак Идриза Рапе. У том погледу треба да настојите да код другова унесите дух револуционарног борца. Ви морате (да бисте унели тај дух револуционара) да отпочнете акције. Треба што пре да покидате телефонске стубове Ландовица — Призрен. То ће бити први знак почетка ваших акција...

Треба да одржавате што редовнију везу са нама. Треба да увежбате партизане да се крећу и ноћу.

Зашто нас ништа не извештавате о томе шта сте учинили у питању стварања база и резервне хране, као и са Љумском четом? Можете нам писати и преко Ђаковичке или призренске организације, али ће на тај начин писма мало више каснити. Можете наћи и једног легалног курира, који треба да буде ваш човек, али некомпромитован, који може долазити к нама или свуда где је вама потребно, без оружја и са уредном личном картом.

Пишите нам што чешће. Шаљемо вам 20 комада прогласа и 10 комада „Лирија“ за вас, а исто толико и за Лјуму.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Грија, 5. II 1944.

Са борбеним поздравом,
за Главни штаб НОВ и ПО
Косова и Дукаћина
командант,
Фадил Хоџа

³ Вели Дева, комесар Хаске партизанске чете.

⁴ Бошко Чакић Ненад

**ИЗВЕШТАЈ КОМАНДАНТА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО
КОСМЕТА ОД 13. ФЕБРУАРА 1944. ЕНГЛЕСКОЈ ВОЈНОЈ
МИСИЈИ О ЈАЧИНИ И РАСПОРЕДУ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ
СНАГА НА ТЕРИТОРИЈИ ОБЛАСТИ¹**

ЕНГЛЕСКОЈ МИСИЈИ

Драги господине капетане Хенд,

Мехмет Хоџа² нас је известио о разговорима које сте ви имали са њим. И нама је жао што је материјал изгубљен, можда више него и вама. То нас доводи до очајања, нарочито кад помислимо на огромне потребе које имамо у погледу оружја и муниције. Прекјуче нам је стигло још 30 нових партизана, ненаоружаних (поред оних 27 који су били стигли раније). Имамо још 170 партизана који очекују везу да би дошли овамо, и чији је живот у опасности, јер крвави немачки освајач, уз помоћ издајника наших народа, хоће да их мобилише. Због недостатка оружја ми нисмо могли да их прихватимо, иако су они ватрени антифашисти и добри борци.

Немачки окупатор нема великих снага на Косову и у Дукаћинској равници. Оне снаге које је имао у почетку, он је упутио у Албанију и у друге крајеве, јер се овде ослања на домаћу реакцију.

Окупаторске снаге су следеће:

Призрен: Фелдкомандантура са командантом пуковником Оберстом. Плацкомандантура са командантом мајором Хакријом. Фелдјандармерија са командантом потпоручником Талијаном. У свим овим командама има око 300 војника.

Један батаљон од око 300 албанских војника; командант батаљона је потпуковник Дрек Пета, а његов заменик мајор Назим Комони.

Једна чета граничара под командом капетана Авни Круезија.

Команда округа са капетаном Хусни Вуљом, са још 6 људи и поткоманда од 5 чета са 600 жандарма.

¹ Оригинал (писан на машини, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1189, к. 18, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/638—641.

² Био је тада председник Обласног народноослободилачког одбора Космета.

Једна чета има 200 жандарма, распоређених на следећи начин:

- 1 станица у Дамњану.
- 1 станица у Средској
- 1 станица у Зјуму
- 1 станица у Журу
- 1 станица у Локвици
- 1 станица у Душановцу
- 1 станица у Љубижди
- 1 станица у Дамњану.

Друга чета има око 150 жандарма, распоређених на следећи начин:

1 станица у Баковици и 7 станица у околини Баковице.

Трећа чета има око 80 жандарма, распоређених на следећи начин:

1 станица у Сувој Реци и 3 станице у околини Суве Реке.

Четврта чета има око 70 жандарма, распоређених на следећи начин:

1 станица у Драгашу и 3 станице у околини Драгаша.

Пета чета има око 100 жандарма, распоређених на следећи начин:

1 станица у Ораховцу и 7 станица у околини Ораховца.

Урошевац: У фабрици има 3 немачке чете, 2 официра, 1 капетан и један поручник. Материјал: 32 аутомобила, бензинска бурад, 180 вагона сена. Касарна: 1 вод Немаца и 128 заробљеника Италијана и Руса.

Војни магацин: једно велико екладиште са храном, 45 војника и 1 официр.

Официрски дом: 15 официра, 1 мајор, 2 капетана и 18 војника.

Соколски дом: политичка команда са једним капетаном, 2 поручника, једним подофициром и 22 војника.

Пошта: једна телефонско-телеграфска централа са једним капетаном, 7 војника, 12 цивилних службеника и 2 албанска шпијуна.

Фелдјандармерија са 18 Немаца и 7 Албанаца.

Гаража: 12 аутобуса, 31 војник и 2 немачка официра.

Основна школа: 2 вода немачких војника са 8 аутомобила.

Железничка станица: 41 војник и 1 немачки официр.

Баковица и околина:

а) Баковица: једна немачка чета од 180 војника, са командантом, једним потпоручником и 4 наредника водника. Ова јединица је распоређена на следећи начин: 30 у Дечану, 40—50 у руднику Зогај. У граду их има 30—40.

б) Са седиштем у Баковици налази се једна установа, звана Орскокомандантура. Њом командује официр Субалтер, по чину потпоручник, и 4 наредника водника. Они имају једну групу од 15 војника, специјализираних као гестаповци. Њима помажу неки Шиптари.

ц) Албанска војска у Баковици: 180 војника под командом капетана Пренка Николе, потпоручника Реџепа Адема из Буњаја, једног заставника, 4 наредника водника и 3 наредника. Наоружани су дугачким италијанским пушкама, са 12 лаких митраљеза и ручним бомбама.

Албанска жандармерија: 140 жандарма. Командант: Хајдар Планија; помоћник: заставник Идриз Николић. Ове су снаге распоређене на следећи начин: у свих 6 станица ван града по 11 за сваку општину и једна централна станица у Баковици под командом наредника водника Брах Алије. Оружје: италијанско и југословенско.

Састав албанске војске на Косову и Дукаћину:

1) Први пук у Пећи има 3 батаљона и једну брдску батерију. Сваки батаљон има по три стрељачке чете, једну митраљеску чету која има и тешко наоружање, једну чету команде за пратњу батаљона. Свака чета има по 3 стрељачка вода и по један митраљески вод. Један батаљон има 750—800 људи. Пуком командује пуковник Аљо Кучи. Једним батаљоном командује мајор Салих Суља.

Наоружање: италијанске пушке, лаки италијански и француски митраљези, тешки митраљези француски.

Једна чета од 140 људи налази се у руднику Зогај а на њеном челу је капетан Курт Ахмети.

А) Четврти пук у Приштини подједнак је са првим пуком у погледу састава и наоружања. Командант: потпуковник Фуат Арслани.

е) У Призрену је команда подручја са потпуковником и [замеником] мајором Абдулом Тираном. Ту се налази и један батаљон немачких планинара и један независан албански батаљон од 6 чета, од којих су 5 у граду, а једна у Баковици. Командант: Дрек Пепа.

Управо сада обавештени смо да је у Тропоју дошао један број Немаца. Један део становништва побегао је отуда.

Они су сигурно дошли да припреме терен за напад на нас или да нас директно нападну, те стога треба да будете приправни.

Не пропустите да нам пошаљете још нешто оружја. Требаће нам много.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Грија, 13. II 1944.
у 23,45 часова

Са борбеним поздравом,
за Главни штаб НОВ и ПО
командант:
Фадил Хоџа

БР. 99

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА МАЛЕСИЈСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 13. ФЕБРУАРА 1944. ГЛАВНОМ ШТАБУ КОСМЕТА О МАТЕРИЈАЛНИМ ПОТРЕБАМА И О АКТИВНОСТИ ПЕТЕ КОЛОНЕ'

Драги другови,

Шабану² смо послали за храну 100 наполеона и писали смо му и у вези са поруком о којој си написао ти. Сад ће он сигурно да поступи према условима и околностима у Битићима (пошто се Шабан налази тамо). Сад тамо не шаљемо партизане, пошто још за неколико дана имамо хране, али у међувремену ви, уколико наћете, купите тамо хране за нас, а ми ћемо или упутити партизане да остану тамо или ћемо их послати по храну, пошто овде не може се наћи хране да се купи.

Када је Садик³ пошао Енглезима, он је рекао капетану: „Ми смо раније на дуго и на широко разговарали, ја и Мехмет,⁴ те је сада сувишно да нешто друго разговарамо, пошто смо све проблеме рашчланили и теби је позната критична ситуација у којој се налазимо. Према томе, захтевам

¹ Оришнал (иисан руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1197, к. 18, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/646—657.

² Шабан Хаџија, командант батаљона „Бајрам Цури“.

³ Садик Бектеши, командант Малесијског НОП одреда.

⁴ Мехмет Хоџа

извршење иреузетих обавеза." Капетан је упутио једног од тих Енглеза да се састане са куририма који су долазили од стране мајора Нила, на брег [поред Б.] Дрима. Изгледа да су се они били договорили да се састану у циљу предаје новца од стране мајора капетану.

Других разговора није било, једино што је Садик рекао њему да је овај износ недовољан и не покрива нам све потребе. Као што смо вам писали, капетан се био наљутио на Мехмета, а то је изгледа капетанов маневар да се љути час на једног час на другог.

Шаљемо вам писмо Саита Круезија; оно је овде било у бази свега један дан, јер су курири већ били пошли.

У погледу најновијег материјала шаљемо вам листу и још једно писмо у вези са спором и разговорима које су Реџеп⁵ и професор⁶ имали са Енглезима.⁷

У погледу материјала који са налазе овде пишите нам што пре да ли да вам упутимо цео тај материјал или колико да вам се пошаље од тога. Ви знате да су потребе велике, нарочито у погледу обуће, панталона и чарапа. Разуме се, не искључују се ни блузе, кошуље и др., пошто је један добар део партизана необувен и неодевен. Немачко оружје, које имамо овде у Деги, скупљамо и шаљемо вама. Њихов број износи: 18 пушака и 1.600 метака.

Пошто се неколико чета (60—70 људи) налазе у Добреји и Битићима и носе са собом оружје, нисмо имали времена да им узмемо оружје, услед снега и даљине, али смо издали наређење да оне дођу овде, а ми ћемо вам оружје послати што хитније.

Шабан нам је упутио једно писмо, у коме нам каже да се Гани-бег држи добро и добро говори о партизанима, али саботира борбу говорећи да ми нисмо у стању да ратујемо са Немцима.

Изгледа да је V колона почела да води систематску пропаганду на широком плану, јер смо уочили да је паника почела да захвата и неке добре сељаке, који говоре да су Немци поново ушли у Бинокастру и друга места, која су била ослобођена. Због тога ми предлажемо да се — у оквиру могућности — преко ћаковичке организације или на неки други начин успоставе редовније везе са Главним шта-

⁵ Реџеп Хака, члан Штаба Малесијског НОП одреда.

⁶ Зекерија Реџа, члан председништва Обласног НО одбора.

⁷ Чланови енглеске војне мисије при Главном штабу Космета.

бом Албаније, како бисмо добијали сигурне вести и редовно растурали летке и саопштења, те како бисмо могли надвладати пропаганду и агитацију реакционара.

С. Ф, — с. н.

Пол. комесар
Цемаил Броја
13. II 1944.

С другарским поздравом,
за Штаб одреда
командант:
С. Бектеши

П. С. У коверти Саит Круезију враћа прогласе о Абазу Купиу.⁸ Ми смо му били упутили тај материјал пре него што је стигло његово писмо. Верујемо да га је примио.

Садик

БР. 100

ИЗВЕШТАЈ МЕСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ПЕК ОД 16. ФЕБРУАРА 1944. О ДЕДАТНОСТИ РЕАКЦИОНАРНИХ ПАРТИЈА И ГРУПА У ПЕБИ И ОКОЛИНИ'

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

СТАЊЕ ИЗДАЈНИЧКИХ ПАРТИЈА У ПЕНИ

1) Бали комбтар. Руководиоци: Харис Танаси, Хасан Беголи и Теуфик Беголи. Међу њима има спорова. Харис стоји на становишту организовања балистичких чета и отворене борбе против народноослободилачког покрета, док Хасап и Теуфик предлажу ћутање, јер немају ослонаца у народним масама. У случају окршаја са припадницима народноослободилачког покрета не само да не могу да победе, већ предвиђају пропаст, потпун слом Бали комбтара. То је закључио последњи скуп балиста, и поред инсистирања Ха-

⁸ Присталица краља Зогуа и иоборник за његов повратак у Албанију.

¹ Оригинал (писан мастилом, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 788, к. 13, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/717.

риса, без икаквог успеха. Балисти се из дана у дан све више разобличавају у народу, све више губе утицај,

2) Партија „легалитета“ попримила је маха међу официрима: скоро две трећине официра су припадници ове партије. Најистакнутији међу њима су: капетан жандармерије Мифтар Јегени, Рам Војвода, војни капетан и неки други. Од цивила активан је адвокат Садри , - као и Керим Беголи. До сада не воде неку живу активност у народу.

3) Друга призренска лига за одбрану Косова. Руководиоци: Неџиб Баша, Бедри Пејани, Нерим Беголи, Бајрам Гаши, подржава их Теуфик Беголи. Они раде како у Пећи, тако и у околини, имају доста утицаја, нарочито у околини, где је на жалост наш утицај мали. Растурили су проглас Централног комитета Призренске лиге, на шиптарском и српском језику, којим позивају народ Косова да не верује прогласима који се растурају под комунистичком и народноослободилачком фирмом, говорећи Шиптарима да партизани хоће да оставе Косово под Југославијом, а Србима говоре да им они доносе несрећу, те да ће — уколико буду мирни — уживати сва права. Овај проглас није наишао на неки одјек. Они бацају паролу да ће се наводно партизани и четници уједиинити да би заузели Косово.

4) Иредентистичка партија до сада овде, у Пећи, нема чланова. Руководилац на Косову је Шефкет Шкупи. Немамо података о њиховом програму, нити о њиховој активности.

5) Гестапо. Најверније слуге Рифат и Цеват Беголи, Сефедин, Исљам Табаку, Џељ Кастрати, истовремено и члан Балија, као и други шпијуни, њихови трабанти. Са њима сарађују Шаћир Маљуши и Јонуз Белегу, који имају везе и са четницима овде, у Пећи.

6) Четници су почели да оживљавају, нарочито последњих дана, јер је из Црне Горе дошло неколико четника заједно са Немцима и они воде издајничку пропаганду, али немају утицаја.

7) Прваци су опредељени у свим партијама, али је већина уз Гестапо и уз Призренску лигу за одбрану Косова.

Народ се налази у хаосу мишљења и не зна куда ће. Уколико покажемо живљу активност, ми ћемо придобити већину, нарочито у селима.

16. II 44, Пећ

² Тачкице су у оригиналу.

**УПУТСТВО ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО ОД
МАРТА 1944. ЗА РАД ЧЛАНОВА ПАРТИЈЕ НА ТЕРЕНУ***

Писмо бр. 1

**СВИМ ЧЛАНОВИМА И ОРГАНИЗАЦИЈАМА КПЈ НА
КОСОВУ**

Драги другови,

Услед терора који влада на Косову и навале коју врши уједињена реакција на народ и на нашу партију, као и због неких унутарњих слабости и недостатака наше партијске организације, а у вези са постављеним задацима у Резолуцији покрајинског саветовања од мјесеца новембра 1943 г.² треба се у садашњем раду руководити следећим оцјенама и упутствима:

1. — Скоро ће три године од како фашистички окупатор са шиптарским и српским издајницима предузима све мере и средства да униште нашу партијску организацију на Косову и да спријече развијање народно-ослободилачке борбе у нашем крају. Али до сада они нијесу имали одлучујућих успјеха. Наша партијска организација на Косову се одржала и упркос свему учврстила је свој утицај у народу. Наша партијска организација је остала доследна линији народно-ослободилачке борбе и први и једини организатор народа, не плашећи се тешкоћа и жртава. За линијом народно-ослободилачке борбе пошле су скоро све српске и црногорске масе. Поред свих препрека и искушења наша парт. организација није одустајала да ради на борбеном и братском јединству народа Косова у борби против окупатора и свих његових слугу; оваквим ставом наша партија задобија све више поверења и код шиптарског народа.

Поред низа акција широм Косова противу окупатора и његових најамника, наша партијска организација је успјела организовати партизанске батаљоне који иако привремено изван Косова туку успјешно непријатеља. Нови батаљони ће се још брже стварати.

¹ Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 537, к. 15, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/3101—316.

² Види док. бр. 60.

Уједињена реакција на челу са окупатором сада спроводи најгори терор и наноси нам тешке ударце, али он увиђа неуништивост наше партијске организације. Окупатору и његовим најамницима је јасно да је Комунистичка партија потпуно отела српске и црногорске масе испод њиховог утицаја. Шиптарске масе такође су им све несигурније те и то код њих изазива појачани страх и бијес. Због тога ће они бивати све свирепији како би заплашили народ и одвојили га од Комунистичке партије да би на тај начин онемогућили развитак народно-ослободилачке борбе на Косову.

2. — Поред тога што се наша партијска организација одржала на Косову, фашистички окупатор са својим најамницима могао је да уочи нашу главну слабост, а та је: да народно-ослободилачки покрет и наша партија на Косову имају главни ослонац код српског народа и то највише код насељеничког дијела. Због тога на томе мјесту непријатељи сада ударају најјаче. Заиста то је наша велика и најважнија слабост и морамо ње постати свјесни. Та слабост данас доводи нас у опасност да на неким мјестима буду разбијене партијске организације (као што су на неким мјестима разбијене), ако брзо не схватимо озбиљност ситуације и не извршимо потребне измене у нашој организацији и њеном раду.

Данас уједињена реакција удара по српском и црногорском народу и исељава их са циљем да их обезглављене у Србији мобилишу у борби противу Народно-ослободилачке војске, или да их поћера на радове за ратне потребе Хитлерове Немачке, и коначно да их онемогући за организовану борбу против себе и да уклони носиоца братства и јединства народа Косова у борби за своје ослобођење.

3. — Поред великих тешкоћа у повезивању и раду са шиптарским народом може се свуда констатовати да се није упорно и плански радило да се постојеће и добивене везе учврсте, продубе и прошире. Обично је падала оцјена, а и данас пада, да се „не може са Шиптарима радити“, „не вјерују Србима“ и сл. Партијски руководиоци, имајући посла код српских и црногорских маса, нијесу питању рада са Шиптарима прилазили одлучно и у свакој прилици постављали тај рад на прво мјесто. Није се мислило и [нису се] проналазили начини за ојачавање и проширивање постојећих веза са Шиптарима, којих скоро свака партијска јединица има бар по једну. Погрешно се и неполитички изједначавало (а и данас се изједначује) да основне шиптарске масе гледају подједнако на Србе као- Србе и на партизане.

Није се увиђало да шиптарски народ под појмом Срба гледа повратак старог стања, освету, клање и поновно угњетавање, а под појмом партизана и комуниста (па били то и Срби) као могући спас од свега тога. Није се уочавала та околност и није правилно политички мјерена да поштени дио шиптарског народа различито гледа на четнике и на партизане, да прве сматра непријатељима а друге цијени као пријатеље. Партијски руководиоци и партијско чланство није процијенило што то значи, да то значи да је наша партија спроводећи правилну линију борбе створила мост ка шиптарским масама који није још упознат а још мање искоришћен. Није се полазило од тога да нијесу у питању велике тешкоће, које стварно постоје из више разлога, него да је у питање крајња могућност — пронаћи је и користити је.

4. — Велики недостатак и прави опортунизам за кога нема оправдања јесте тај, да партијска организација на Косову није у потребној мјери развијала рад међу Србима — мјештанима. То нам се данас свети и у данашњим приликама може имати још теже последице. Обично се ишло по линији најлакшег отпора — радити међу насељеницима. Они су најлакше прилазили народно-ослободилачкој борби и најбрже усвајали линију наше партије. Није се радило да се учврсте партијске и скојевске организације у мјештанским селима. Није се мјештанском кадру, који се због политичке заосталости теже издиже, давала већа помоћ и указивала већа пажња. (У грач.[аничком] срезу као и гњ.[иланском] са одласком појединог друга престајао је рад а и везе на неким мјестима.)

5. — Постигнути успјеси у раду са омладином трпе од недостатака као и сама партијска организација, а то је да СКОЈ није успео да створи сигурније везе са шиптарском омладином као ни да јаче учврсти своје организације по мјештанским селима. Према добивеним извештајима СКОЈ-евим организацијама на Косову није јасна реорганизација СКОЈ-а о којој се говори у Резолуцији покрајинског саветовања од мјесеца новембра 1943. г. Наш СКОЈ није још постао спретан и сналажљив у условима народно-ослободилачког рата. Скојеви руководиоци још не знају да уоче и издвоје главне задатке па да на њих пренесу тежиште рада, него више нагињу ка зачауривању.

6. — Из свих добивених извештаја од партијских организација да се утврдити несхватање важности рада са женама и њихово зачлањивање у партији, иако у најтежим ситуацијама на жене падају важни послови као везе, склањање другова, збрињавање другова па и пропагандистички рад.

Такође је општа појава недостатак вјештине у раду са женама. Жене се обично посматрају кроз политичку изграђеност, или кроз то колико жена хоће да учи или колико се одазива редовним састанцима. Жене се не посматрају кроз оно што оне стварно сваког дана раде за народно-ослободилачку борбу, и шта тај њихов, на око ситни рад, у цјелини значи. Тај њихов рад их је чврсто везао уз нашу партију и народно-ослободилачку борбу. Наше партијске организације на Косову много заостају у своме организаторскоме раду иза стварне борбености жена и њихове привржености данашњој народној борби.

7. — Такође према добивеним податцима даде се закључити да систематски рад са НОО-има нигде не постоји. НОО-и нијесу нигде органи народнога отпора и борбе, који мобилишу народ на отпор реакцији при спровођењу својих планова. Они не збрињавају сиромашне и пострадале у овој борби, они политички се такође не чују, они не живе животом једне организације, организације народних претставника и почетка народне демократске власти. Ово се такође сада свети, јер непријатељи, у тешким моментима, лакше уносе у наше масе забуну, колебање и сл. Уопште рад у НОО-има на Косову није схваћен и подцијењен је.

8. — Што се тиче агит-пропа, технике и финансија неке партијске организације ту су показале доста добре резултате. Али то све има великих недостатака, а као најглавнији су: недовољна будност при осигуравању технике, несклањање на вријеме, неснабдевање благовремено резервним потребним техничким материјалом, затим неимање систематске контроле и одговорности за тако важне секторе рада. А неке партијске организације су дозволиле да њихова техника пропадне, било да је пала у руке непријатеља, било да је пропала од рђавог и неодговорног склањања. Наши руководиоци нијесу још схватили да без добре и способне технике данас није могуће у народу развити организационо-пропагандистички рад.

Општа је појава да техника и агит-проп на шиптарском језику нигде не функционишу. То је доказ да руководиоци су подцијенили и опортунистички гледају на рад код Шиптара.

Ово би били најглавнији недостаци у нашем раду на Косову. Поред ових постоји читави низ недостатака чисто унутрашње природе партијских и скојевских организација.

Ради поправљања учињених пропуета потребно је да партијски руководиоци и читаво партијско чланство схвате и брзо у живот спроводе следеће задатке:

1. — Морају све партијске организације и сви чланови партије одлучно прегнути на посао да се појача рад код шиптарског народа, да се учврсте постојеће везе, да се пронађу најбољи начини за нова повезивања са поштеним Шиптарима.

Мора се престати са гледањем на шиптарски народ кроз издајничке и подплаћене банде које врше насиља и пљачке над Србима и Црногорцима. Те банде врше исто такву пљачку и насиље у старој Шипнији над тамошњим шиптарским народом који је устао у борбу за своје ослобођење. Погрешно је гледати на Шиптаре искључиво кроз то какви су њихови односи према Србима, мада то има огромну важност. Досадашње искуство показало је да они пре и лакше улазе у борбу против окупатора него што примају јединство са Србима. Узроци овога леже у 22-годишњој пљачкашкој и угњетавачкој политици ненародних режима Југославије, због чега шиптарски издајници још увијек успијевају да народ обмањују подмећући му опасност од Срба на прво мјесто — прикривајући стварну опасност од окупатора и њихове издаје. Ово искуство треба да нам постане јасно и да према њему одређујемо метод рада са Шиптарима. Ово не значи да не треба упорно и доследно објашњавати потребу јединства народа Косова. Јер коначно шиптарски народ ће се моћи једино ослободити кроз заједничку борбу са свима народима Југославије и после победе над фашистичким освајачима и њиховим слугама, када ће се народ моћи слободно опредељивати. Кроз борбу противу заједничког непријатеља најлакше ће се изграђивати и изградити јединство народа Косова.

Шиптарски народ треба посматрати са гледишта шта за њега значи пут којим га води Џафер Дева са осталим изнајницима из Бали Комбтара, шта за њега значи демагогија фашистичког окупатора, и какву несрећу и ропство Шиптарима спрема великосрпска господа (избегличка влада, Дража и краљ). А шта за шиптарски народ значи данашња народно-ослободилачка борба и пут којим води Комунистичка партија Југославије, као и куда воде и како се одражавају међународни догађаји и догађаји на Балкану посебно.

Хитлерова Немачка крупним корацима иде у пропаст. За шиптарски народ постаје све јасније и јасније да Црвена армија решава и добија овај рат. Савезничка борба у Италији као и избацивање фашистичке Италије из ратног строја — све су то спољни фактори који озбиљно и све брже подривају вјеру шиптарског народа у побједу Хитлерове

Немачке. Затим, народно-ослободилачка борба на Балкану а особито догађаји у Југославији, борба народа у старој Шипнији, јаче развијање партизанског покрета у Метохији, стварање јединственог Народно-ослободилачког одбора за Косово и Метохију у моменту отворене сарадње шиптарске и српске реакције под руководством окупатора — све су то чињенице које морају да утичу на покретање шиптарског народа на Косову. Фашистички окупатор, ма како користио (а у многome још користи) политичку заосталост и шовинистичко расположење шиптарског народа, не може задржати утицај на те масе. Банде на челу са Џафер Девом које служе окупатору а са којима сарађују присталице Бали Комбтара и Драже Михаиловића све више губе и губиће моралну подршку код ширих слојева шиптарског народа. Осим уколико под страхом и ауторитетом окупаторске силе народ се приклања да би, по своме, наравно, неправилном мишљењу, остао на миру и спасио животе. Стање у размаку времена од капитулације Италије до стабилизовања Џафер Деве и немачког Гестапоа најбољи је доказ да шиптарски издајници немају одлучујући значај за шиптарске масе без окупаторске силе.

Рад око повезивања са Шиптарима и јачања рада на постојећим продорима треба као сектор да добивају најспособнији и најодговорнији другови у свима партијским форумима и партијским јединицама и од њих захтевати највећу одговорност. Треба схватити да је то најважнији од свих важних задатака, који се сада постављају пред нашу партијску организацију на Косову. Износимо један добар пример сналажења у повезивању са сељачким шиптарским омладинцима: омладинцима једног српског села (ср. грач.) пошло је за руком да се повежу са два шиптарска омладинца. Омладинци Шиптари су били упућени у град да се тамо виде и повежу са старијим друговима Шиптарима. Јасно је да ће омладинци Шиптари са села осјетити много више сигурности код другова Шиптара у граду а уз то много више добити поверења према друговима Србима.

Главну бригу свих партијских форума и партијских јединица треба усмјерити у правцу решавања овога питања. Постигнути успјеси на овом подручју показале су способност и сналажљивост партијских руководилаца и организација.

2. — Без одлагања се мора побољшати рад и квалитативно и квантитативно код Срба мјештана. На то такође пренијети тежиште рада. Свака партијска јединица као и форум мора систематски прегледати у која се мјештанска села нема продора и у којим мјештанским селима је рад

слабији. Зато свс предузети и ангажовати најбоље активисте да се рад побољша и да се продре где се није продрло. Код мјештана постоје велике могућности за рад, само је потребно активности, оданости и правилног схватања овога важног задатка. Мјештанском кадру, особито по селима, мора се дати највећа помоћ за политичко подизање и осамостаљивање. Ако се рад код тих маса брзо не поправи, агенти Драже Михаиловића могу имати успјеха. Ово нарочито на терену гњиланског среза а и осталих.

3. — Успјехе које је постигао СКОЈ на окупљању српске омладине, и то углавном насељеничке, мора да се претвори у базу и ослонац за повезивање са шиптарском омладином, као и да ојача и развије даљи рад код мјештанске (српске) омладине. Ако је обухваћена сва омладина у једном селу, а и ако није, СКОЈ-еви руководиоци и организације морају се забавити и наћи начина да се првезују са омладином сусједних села. Без тога организација обично замире. Карактеристично је да из најјаче СКОЈ-еве организације (ср. грач.) стално понекога скојевца искључују, а скоро никога не примају. Свакако да СКОЈ-еве организације треба чистити од неактивних и плашљивих типова, али се и мора радити на подизању нових и оданих младих комуниста.

Мада је структура организације СКОЈ-а на више мјеста разјашњавана, ми је углавном и овога пута износимо:

а) Актив је основна СКОЈ-ева организација. Он се ствара у једноме селу (или дијелу села), у једној улици, у једној фабричкој радионици (или фабрици), у разредном одјелењу (или разреду), у неком легалном омладинском друштву, т.ј. онамо где се налази омладина. Ту актив развија свој практични и васпитни рад.

б) За једну општину ствара се општинско СКОЈ-ево руководство. Број овога руководства не зависи од броја актива него од подесности руковођења (у општини може бити до 15 актива, а у руководство може да уђе до 5 чланова, али руководство мора осигурати чврсту и редовну аезу са свима активима).

За двије и више општина теренски повезаних стварају се реонска руководства у која улазе секретари општинских руководства. (Ако у реонско руководство улазе све партији онда је реонски комитет).

И општинска и реонска руководства морају постати и бити стварни руководиоци живота, рада и борбе омладине на своме подручју. Морају водити рачуна да се ниједан сек-

тор рада не запоставн. Морају посвећити највећу пажњу оним селима где се није продрло и где је рад слабији.

в) По градовима се формирају месни комитети СКОЈ-а, који руководе радом и борбом омладине у дотичном граду. Поред МК-а СКОЈ-а по градовима, само кад је СКОЈ-ева организација развијена, стварати реонска руководства у појединим деловима града.

г) У реонска и општинска руководства улазе непартијци (најбољи скојевци) а могу и чланови партије. У месне комитете улазе само чланови партије. То значи да партијци који су до ове реорганизације радили у СКОЈ-у и даље остају да раде са СКОЈ-ем, јер су они омладинци и најповезанији са омладином. Млади партијци могу бити чланови актива а могу и водити активе, то ће зависити од ефикасности и корисности даљег рада и издизања младих скојеваца. Иако је актив (односно секретар актива) одговоран пред општинским руководством, независно од тога сваки члан партије је одговоран за свој рад пред својом партијском јединицом.

Напомињемо да треба прекинути са праксом да, чим се скојевац прими у партију, да га треба повући из СКОЈ-а. То је погрешно, јер он као партијац може још више да даде од себе за организовање и подизање омладине.

д) На подручју једнога среза формирају се срески комитети од најбољих чланова партије који су се показали у раду са омладином. Они дају директиве МК-а реонским руководствомима и општинским, са којима се повезују сигурним и редовним везама (личним и писменим). СК-и директно и путем писмених веза непрестано контролишу и указују помоћ МК-има, РК-а, општ. рук. и, кад год има могућности, чланови СК-а обилазе и активе. СК-и руководе васпитањем омладине, распоређују и прибављају потребан материјал. Они воде рачуна да СКОЈ ради по свим линијама, да се продре где се није продрло, дају више помоћи где је рад слабији, регулишу финансије СКОЈ-а, организују технику за потребе СКОЈ-а. Чланови СКОЈ-а морају бити што чешће у личном контакту, најмање недељно два пута (једанпут ради решавања практичних послова а други ради теоретског подизања и прораде скојевских материјала) поред овога честа писмена веза. С обзиром на терор СК-и не треба да имају више од 5 нити мање од три члана. За свој рад СК је одговоран Об. кому СКОЈ-а за Косово.

ђ) Народно-ослободилачки савези омладине (НОСО) формирају се свуда где постоји антифашистичка омладина. СКОЈ-еве организације просто урастају у створене организа-

ције НОСО. Одбори НОСО-а ие треба да буду састављени само од скојеваца, али које омладинци на својим ширим конференцијама изабери треба и морају да буду па били и чланови партије. Али скојевци и даље задржавају своју скојевску организацију (актив) унутар организације НОСО-а. Сада је СКОЈ-евом активу задатак да учврсти и прошири организацију НОСО-а, да подигне борбеност омладине на већи степен, да учини да НОСО постане привлачна снага читаве омладине. Чланови СКОЈ-а ту остварују своју руководећу улогу највећим радом и залагањем при извршавању постављених задатака, храброшћу и најјачом дисциплином дају примјер осталој омладини и добијају њихово признање. Омладини се не сме само наређивати, њу треба својски васпитавати и другарски подизати и предводити. За омладину обухваћену у НОСО-е мора се наћи начина и средстава да се васпитава. Из редова омладине треба стално одашиљати нове борце у партизанске одреде. Омладину треба ангажовати за сабирне акције за партизане, за разне диверзије и уопште вршења разних саботажа.

е) Потребно је посветити пажњу најмлађим комунистима — пионирима. Њих окупљати и васпитавати на погодан начин.

ж) Код чланова СКОЈ-а као и код читаве омладине треба стално развијати дух дисциплине, борбености, самокритичности, тежњу за учењем, као најважније дух братске слоге и јединства народа Косова као и о правилном држању пред народним непријатељима.

4. — Непрекидно се истицала огромна потреба и важност рада са женама и њихово зачлањивање у партију. Досада су на Косову у томе погледу учињени велики пропусти. Данашња ситуација у којој се налази наша партијска организација на Косову захтијева да се без одлагања поправе учињени пропусти у томе погледу. Стварање организација АФЖ мора се одмах поставити. Овоме послу треба еластично прилазити. Састанци одбора АФЖ-а не морају се схватити као нешто строго одређено и редовно, мада треба за тим тежити. Одбори АФЖ-а треба и морају да разним пословима и услугама обухвате жене читавог села или махале, чинећи све то у смислу још јачег увлачења жена у народно-ослободилачку борбу. Најактивнијим женама помоћи да достигну могућност за улазак у партију, при чему треба имати у виду лично поштење, активност и везаност за народну борбу и нашу партију, макар била и неписмена (па је научити писмености). Рад са женама по насељеничким и мјештанским селима треба да крене новим полетом. Треба

да се уоче велике иохребе да се тај сектор данас активизира и претвори у јаки ослонац народно-ослободилачке борбе и наше партије.

Треба пазити да се искористи и најмања могућност за повезивање са шиптарским женама (ученице Шиптарке, као и преко оних које се не крију).

Сектор рада са женама не треба давати обавезно другарицама иего и друговима уз најозбиљнију одговорност.

5. — Рад у НОО-има мора да буде најозбиљније схваћен. Постојеће НОО-е учврстити и активизирати, а свим силама радити на стварању нових НОО-а онамо где до сада нијесу створени. НОО-и на неослобођеној територији су конспиративни и не треба их бирати на конференцијама, а на конференцијама може се говорити о потреби стварања НОО-а. За НОО се одабирају најбољи људи, поштени, активни и одани данашњој народној борби без разлике на народност и политичку припадност. НОО-и су органи народне борбе кроз које народ узима учешћа у ослободилачкој борби, било да преко њих материјално помаже нашу војску, било да преко одбора чини друге услуге. Они објашњавају линију народно-ослободилачке борбе, боре се против утицаја у народу окупатора и његових слугу. Настоје да решавају сва питања код народа, прикупљају и дијеле помоћ сиромашнима и пострадалима, организују и руководе народним отпором кад га непријатељ пљачка или мобилише, као и за саботирање свих мјера окупаторске власти, НОО-и проналазе, придобијају и одашиљу нове борце за партизанске одреде, прикупљају за партизане помоћ, обавештавају их и сл.

НОО-и који постоје и који се формирају ио шиптарским селима и од Шиптара мора се посћетити највећа пажња и дати свака помоћ. Треба брижљиво проналазити и уочавати сваку могућност за увлачење шиптарских сељака и градске сиротиње да захтевају повратак ратних заробљеника и интернираних, да траже више намирница, гаса, соли, шећера, сапуна итд., да се не даје десетина, да се не дају војници и жандарми. Ово спроводити преко НОО-а који су састављени од-Шиптара, као и преко појединих утицајних поштених Шиптара.

Потребно је да партијско чланство схвати правилан однос партије према НОО-а, ово поготово данас када је формиран јединствени НОО за Косово и Метохију и када иостоји Народна влада у Југославији. Партија као руководилац народно-ослободилачке борбе мора да остварује и у НОО-а своју руководећу улогу. Али партија то неће постићи простим наређивањем, већ највећим радом својих чланова

у НОО-а, стављајући њима на расположење своје знање и организаторске способности — тако да народ и чланови НОО-а због стварних заслуга признају наше партијце као најбоље и да примају њихове предлоге. Чланови партије морају бити ти који ће први, без обзира на тешкоће, спроводити одлуке НОО-а за Косово и Метохију као и одлуке оних НОО-а у којима раде. НОО-и треба и морају да постану носиоци слоге и јединства народа Косова, зато се у НОО-а не могу трпјети непоправљиви шовинисти.

При раду у НОО-а чланови партије треба да уносе више система, реда и заинтересованости. Навикавати људе да се удубљују у поједина питања народног живота и његове ослободилачке борбе. Партијска руководства морају имати стални преглед рада и напредовања НОО-а.

6. — Прије свега за технику створити потребно склониште, одредити друга који ће да ради (или више), а који не смије имати других послова и до највише мјере законспирирати. Поред овога благовремено набавити потребни материјал (осигурати резерву) и смјестити га такође на сигурно мјесто. Треба све учинити да техника за издавање дневних вијести буде посебна од главне технике.

Издавање дневних извештаја за народ треба да буде главна и стална задаћа партијских руководства, и то на оба језика, а особито на шиптарском језику. Због тога мора сваки СК-а да најхитније створи и стабилизује сва средства потребна да шиптарска техника отпочне радити.

Партијска руководства, парт. јединице и чланови морају уредно регулисати своје финансије.

7. — Да би партијска руководства и читаво партијско чланство могли одговорати горњим задатцима потребно је да сама партијска организација себе оспособи и у току рада да се стално успособљава. Потребно је да партијско чланство прими постављене задатке као своје, потребно је да се изврши мобилизација свих партијских и скојевских снага за њихово извршавање. Сигурно је да успјешно извршавање ових задатака највише ће зависити од два услова: прво, од савлађивања партијске линије и спровођења ових задатака на прилике Косова и, друго, од организационе чврстине саме партије.

У погледу унутрашњег рада, живота и јачања партијске организације како би постала способна за испуњавање ових задатака потребно је:

а) У приликама навале уједињене реакције на нашу партију потребно је организационе форме прилагодити како би смо заштитили парт. орг. од удара. Среске комитете тре-

ба стварати нешто уже (од 3 до 5 чл.). Чланови СК-а не треба да припадају партијским ћелијама, али под обавезом да се осигура политичко и организационо руковођење путем чврстих и сигурних веза са МК-а и РК-а. А чланови СК-а ће сваком могућом приликом лично обилазити МК-е, РК-е као и ћелије. СК-и ће решавати сва питања рада и борбе у своме срезу, брзо ће одговарати на новоискрсла питања и пратити и проучавати развој догађаја у своме мјесту. СК се мора забавити свим секторима партијског рада, да укаже већу помоћ онамо где је рад слабији и да ангажује веће снаге тамо где треба да се тек пробије, да правилно распореди снаге. Смањит ће се гломазност СК-а јер су до сада у СК улазили секретари општинских комитета. Једино ће један члан из СК-а ићи за секретара МК-а у мјесту где се налази сједиште СК-а (ово не може бити секретар СК-а). Такође треба смањити гломазност МК-а и РК-а, али за њихове чланове важи да буду у партијским јединицама. СК треба да је у сталном међусобном контакту, поред тога мора имати два редовна нсдељна састанка. СК одговоран је за свој рад Обласноме комитету за Косово, коме подноси редовне извештаје.

б) Непријатељ са својим Гестапоом неће се задовољити са тиме што иселава насељенике и што њихове банде убијају и пљачкају. Непријатељ ће вршити блокаде и друго, како би на тај начин разбио народ а првенствено нашу партијску организацију. Треба се припремити да нас непријатељ не изненади, треба склоништа тако припремити да удари непријатеља падну на празно. Компромитовани руководиоци, чланови партије и СКОЈ-а, као и сви борци морају бити припремни да кад се позову поћу у партизанске одреде. Руководства морају на вријеме осигуравати и успособљавати замјене.

в) Поштене, одане и пожртвоване борце који су чврсто везани за данашњу борбу и нашу партију треба примати у партију и то првенствено раднике и сиромашне сељаке. При томе пазити да се у партију не увуку сумњиви и каријеристички типови, јер непријатељ стално настоји да такве прогура у наше редове. Нарочито треба радити да се другови Шиптари подигну за улазак у партију. Питање прилива нових чланова партије највише зависи од правилног и упорног рада партијске организације. Партијска организација која не успособљава нове чланове партије мора се распасти и не може одговорити својим задатцима, јер је „партија живи организам који треба да се стално обнавља“.

г) У приликама терора наше чланство као и СКОЈа и наше масе морају показивати највећу дисциплину. Јака дисциплина значи организованост, а јасно је да чврста организација најлакше и најбрже може прегруписавати снаге и дати отпор непријатељу. Због тога је најсветлија дужност а и обавеза у данашње вријеме без поговора спроводити линију наше партије, без поговора да ниже организације спроводе одлуке и директиве виших руководства, да сваки члан партије и СКОЈ-а свјесно испуњава добивену дужност, да без поговора иде и истраје на мјесту и послу који се од њега данас тражи. Ово све не значи да другови не могу давати предлоге, примједбе па и критике, но то чинити редовним путем и у своје вријеме. Дисциплину не треба схватити — само уредно долажење на састанке иако је то један дио дисциплине. Права бољшевичка дисциплина је упорно истрајати на своме задатку, упорно бранити линију наше партије, упорно радити на окупљању народа за борбу против окупатора и његових најамника. Таква дисциплина у нашој партији имаће за последицу да народ добије у партији поверења и она ће бити у стању да предводи народ за коначно ослобођење.

д) Сви партијски форуми и партијске организације треба да практикују састанке самокритике и критике. Однос према својим грешкама је мјерило за оданост, свијест и поштење свакога друга. Самокритика и критика јесу најјаче оружје у борби противу свих наших мана и недостатака. Друга треба критиковати са тежњом и жељом да се другу помогне како би постао више способан и користан данашњој борби и партији. Не сме се неко критиковати да би био „окривљен“ (осим ако је постао непријатељ) и да се примора на „покорност“ или као лично нападање. Сваки друг ће лако уочити своје грешке ако осјети од друга који га критикује љубав према себи, и ако се друг који критикује стварно несебично руководи интересима борбе и партије. Од начина критиковања највише зависи колико ће нови другови постати самокритични.

Лични живот појединаца такође улази у оквир критике и самокритике.

ђ) Морају се користити све могућности да се партијско чланство теоретски и политички изграђује. Треба учити појединачно, али и по свима јединицама завести обавезне састанке за теоретско подизање. Онај члан партије, а поготову руководилац, који не учи науку марксизма-лењинизма, као и све материјале које издаје партија, тога ће догађаји обавезно прегазити и, раније или касније, доћи ће у сукоб

са тежњама маса као и са линијом партије. Партијска руководства морају прикупљати сав постојећи материјал и са њиме правилно руководити и правилно га расподељивати и пратити напредовање сваког друга.

ж) Потребна је правилна подела рада. О овоме се доста говори али се сасвим ријетко правилно схвата и спроводи. Сваки друг прима по један или више сектора и дужан је на томе сектору организовати рад, дужан је постати специјалиста на томе сектору, он за то прикупља од свуда податке, срећује их и проучава. Али истовремено на заједничким састанцима се сваки сектор заједнички проучи (где онај о чијем је сектору ријеч постаје једна врста учитеља осталима, јер он је са тим сектором највише упознат и има чшав преглед). То значи да се сваки друг има упознати са начином рада по свима линијама, јер је разумљиво да сваки друг на терену мора знати да ради ио свима секторима.

е) Партијском чланству, члановима СКОЈ-а као и сваком народном борцу треба непрестано објашњавати огромни значај правилног држања пред народним непријатељем. Држање на полицији је продужавање борбе под другим условима и од тога зависи у многоме јачање наше партије и њен утицај у народу. Непријатељу се не сме ништа признавати, једини правилан одговор непријатељу јесте „нијесам“ и „не знам“, мимо овога све, је издаја, а према издајницима се треба немилосрдно односити.

и) Више него икада потребно је да постанемо сналажливи у примјењивању тактике у борби противу окупатора и његових слугу. Окупатор открије по негде нашу тактику, али ми морамо знати променити начин за којег је непријатељ сазнао. Треба упознавати и изучавати каквим методама и тактиком се служи непријатељ па према томе изграђивати своје сналажење. Ово особито важи у склањању кадрова, осигуравању веза као и при обавештајној служби. У приликама навале реакције треба особито осигуравати везе. Сваки форум мора имати везу (и не само једну) са организацијама којима он руководи, као и свака јединица са својим руководством. Али поред тога сваки СК мора осигурати сигурне везе са свима суседним партијским организацијама као и са Об.комом за Косово. Непрекидно се навикавати да се живи и ради на ратни начин.

Непрестано треба радити да се конспирација подиже на све виши степен. Не треба и не сме да се пита за оно што га се не тиче. Треба престати са малограђанским хвалисањем и радозналошћу. Брзо ударати по свакој појави неконспирације.

ј) Ниже партијске јединице морају редовно подносити извештаје вишим форумима о раду и стању на својему подручју. Без овога је немогуће правилно одређивати даљу линију рада као ни указати потребну помоћ млађим друговима. Општа је појава да партијске организације и поједини руководећи другови нијесу схватили како да се подносе извештаји. Обично извештаји садрже колико је одржано састанака и бројно стање. То није довољно. Извештаји морају да имају реда. Они морају да обухватају актуелна питања која се пред дотичну организацију постављају и да покажу како дотична организација решава та питања. На састанцима се распоређује рад и преноси искуство међу другове. Према томе треба увек писати о садржају рада и стварно постигнутим резултатима од састанка до састанка.

к) Извршавање постављених задатака као и правилно и успешно вођење борбе неће бити могуће ако од стране одговорних форума и руководилаца не буде постојала стална и редовна контрола. Питање давања помоћи и питање правилне контроле мора да буде стална брига наших руководећих другова. Јер улога руководства и састоји се баш у томе да организују и прате и контролишу ток и успехе рада.

С другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Почетак марта 1944 г.

ОБЛАСНИ КОМИТЕТ К.П.Ј. ЗА
КОСОВО

**ИЗВЕШТАЈ СЕКРЕТАРА ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА
МЕТОХИЈУ ОД 16. МАРТА 1944. ПАВЛУ ЈОВИЋЕВИКУ О
НЕПРИЈАТЕЉСКОЈ ОФАНЗИВИ У МАЛЕСИЈИ И О РАЗ-
БИЈАЊУ МАЛЕСИЈСКОГ НОП ОДРЕДА'**

Драги друже,²

1. Данас сам примно од вас ова писма: 3 за мене, 1 за Шћипнију, 1 за Темпа и 1 за П.К. К.П.Ј. за Србију. Материјал за Србију још нисмо добили, он је у Пећи.

У вези са писмом превели смо писмо за Ц.К. Шћипније и шаљемо га у два правца: за Тирану и преко Љуме — Дебра, писмо за Темпа у три правца: за Тирану, преко Обкома за Косово и преко Урошевца. Писмо за П.К. Србије преко Приштине и Обкома Косова.

С друге стране, што се тиче делегата омладине Космета писали смо свакој организацији Космета да изабере по два омладинца комуниста међу најбољима и верујем да око датума 31-Ш — 5. IV ћемо их окупити у Пећи и одатле помоћу другова из Рожаја упутићемо их код вас.

2. Пре овог писма примио сам једно друго од вас и у вези са њиме сам ти одговорио казујући ти донекле овдашњу ситуацију у потанкостима, послао сам вам мало материјала којег издајемо у Баковици (извештај).

3. Писмо које сте послали за Обком Косова послао сам.

Ситуација: Овде, после 13 фебруара, кад је нападнута наша војска³ од стране Немаца, четника обучених у немачке униформе и башибозука Шаћ Цурија с друговима, било је реакције и панике, паника у народу због терора, паљевине још трају.

Наша војска у Деги дала је отпор 5 сати и затим се растурила у разне правце остављајући 6 мртвих и рањених партизана, међу којима Фари Рамадана мртвог који се херојски држао, и са стране окупатора је било мртвих, не зна се колико. Повлачење ових из Деге извршено је у три правца: Љума, Хас, Река. У Љуму су стигли здраво и добро 53

¹ Оригинал (писан руком, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 242, к. 8, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/113—119.

² Писмо је упућено Павлу Јовићевићу, секретару Покрајинског комитета КПЈ за Космет, који се у то време налазио у Црној Гори. Види *БИГ* 1963/6, стр. 120.

³ Односи се на Малесијски НОП одред и Пратећу чету Главног штаба Космета.

партизана али и тамо прети окупатор и реакција. Патрија⁴ пише да се говори да ће Немци убрзо вршити операције у Љуми у два правца: преко Дебра и Кукса. Веза са бригадом⁵ недостаје и другови пишу да за сад је немогуће да се успостави. И у Хас је неколико њих отишло добро. Они што су отишли у правцу Реке имали су рђаву судбину, било их је 70 партизана. Неколико их се смрзло, на мртво двојица, некима ноге, а већи број оних што су кренули ка граду пали су у руке окупатора (већина се предала). У Баковици и околини пало је око 37—40 људи. У Пећи око 25, међу којима и друг Земра.⁶ У Пећи је обешено 4 партизана Срба и Црногораца. У Грију је борба трајала скоро цео дан. С наше стране су убијени и рањени 4, међу њима и Јах Салиа, син барјактарев, са стране Немаца 3—4, затим су се повукли и ови у разне правце. Лиси⁷ са Бајрактаром у једном правцу, Блини⁸ са Бетоном⁹ у једном другом правцу, Ненад,¹⁰ Стенка¹¹ и неколико другова на једну другу страну, док Градиша,¹² Љепури (зец)¹³ и Јакуп¹⁴ дошли су са још неколико у правцу Баковице. Тако је било са одредом. Сад су у Љуми 90 партизана, у Хасу 30 партизана, у Малесији Блини,¹⁵ Барли,¹⁶ Бајрактар,¹⁷ Шабан,¹⁸ Ненад и Стенка, Лиси и неколико других одвојени али у међусобној вези и са нама. У Реци Бујку,¹⁹ Љепури, Градиша и Јакуп, сваки засебно (сам) али у вези са нама. Још се нисмо разумели сасвим са Блинијем и Ненадом опширно јер тек што смо створили везу. За сад овде смо предузели све мере: повлачење свих другова за Хас — Љуму а касније, кад не буде снега, многе за Шару. Овако сам писао Блинију и Ненаду. Одговор још нисам добио да бих знао и њихово мишљење. У Малесији оставити Шабана са 15—20 људи за агитпроп. У Реци Бујку, Љепури, Градиша и Јакуп по разним селима за агитпроп. Другове Србе и Црногорце из Пећи који хоће ићи у партизана преко

⁴ Цавид Нимани Патрија

⁵ Мисли се на 1. македонско-косовску бригаду, која је у то време дејствовала у Македонији.

⁶ Аљуш Гаши Земра

⁷ Мехмет Хоџа Лиси

⁸ « фадил Хоџа Блини

⁹ Бећир Ндоу Бетон

¹⁰ Бошко Чакић Ненад

¹¹ Станоје Аксић

¹² Бељадин Хана Градиша

¹³ Џафер Вокши Љепури

¹⁴ Саит Бакатш Јакупи

¹⁵ Имер Пуља Барли

¹⁶ Садик Бектеши Бајрактар

¹⁷ Шабан Хација

¹⁸ Намил Бровина

Рожаја, писао сам Пећи да их пошаљу код вас, док ове из Призрена, кад створимо везу с нашом бригадом или се инсталишемо на Шари, да их повучемо у те правце. За све ово сам писао Блинију али још нисам добио одговор како мисли он, те ако и они мисле овако, онда да одмах урадимо.

У вези са овом ситуацијом наш нокрет је био доста одвојен од маса. У Малесији нико није дошао да се бори сем куће Бајрактара који сад, пошто му је и син убијен, везао се с нашом борбом сасвим, остали ништа.

Затим држање партизана је било слабо, многи су се предали с пушкама не испаливши ни један метак и показали доста окупатору. Ово нам је показало да се није радило колико треба политички међу партизанима да се убеди за нашу борбу, јер убеђени се не предаје жив с пушком или машинком у руци. Затим не могу бити отпорни ни да се учвршћавају без акција. Акције очеличавају и чисте у сваком погледу партизанску војску.

И другови са терена, као Баковице и Пећи, нису се показали као што треба спретни да се снађу у овим теШким околностима да би осигурали место друговима да би се склонили и да угуше панику нашег народа, као слама која прави доста ватре кад је добро али се угаси одмах кад дође зорт.

Одатле, сад смо придали важност агитпропу и оставили смо доста другова по селима да би се мало везали с масама; с друге стране, преко вести и разног материјала васпитати другове у нашој линији којом још не владају како треба.

У току месеца фебруара и марта окупатор није предузео реакцију већ терор: хапсио је у Пећи и обесио 4 партизана. Похапсио је у маси у Призрену. Хапсио је у Баковици и запалио кућу Барлија и Градише.

На читавом Косову је предузео (насилно) исељавање милом и силом српско-црногорских маса за Немачку као раднике и за Србију да их за кору хлеба регрутују Недић или Дража. Окупатор је предузео заједно са реакцијом мобилизацију шћиптарске војске обухватајући многа годишта. За сад је реакција мало попустила. У вези с овом ситуацијом ми смо агитовали демаскирајући окупатора и реакционаре преко извештаја и разних огласа.

У Призрену није остао скоро нико сем Фериде²⁰. Патрија се налази у Луми. Овака је ситуација у Метохији. Наше парторге пате много а углавном и због недостатка кадрова, зато доста гегуцају.

²⁰ Видра Ковачевић ферида

На Косову иста ситуација. Сад смо добили једио писмо обкома Косова²¹ и послао сам га Блинију. Тамо обком с тешком муком ствара везе са парторгама. Наш батаљон²² заједио са другим партизанским снагама много пута су се борили са Бугарима и четницима Драже који сарађују.

Конференција за формирање Нар. осл. одбора је учинила доста утисака и то је био разлог што је отпочела реакција да се организује на Космету. Стваране су свакојаке групе, као Централни комитет за спас Косова (Призренска лига II) са Бедри Пејом на челу и група иредентиста са С. Ризом на челу, које су издале и манифест; с друге стране, Бали-комбтар, зогизам²³ и Социјалдемократска партија у Шћипнији подбадају окупатора да нас удари са свију страна у Малесији, плашећи се нашег покрета који је растао с нама, нарочито [наша] војска. Шћиптарска реакција заједно с окупатором предузела је такав терор не само против нас већ и против покрета у Шћипнији. Само у Тирани башибозуци Џафер Деве у току једне ноћи и једног дана стрелјали су на улици и по кућама 80 људи. Окупатор и реакционери уколико више виде и свој пораз утолико више се поштравају противу нас и реакција се припрема да сутра, после (рас)пада фашистичке звери, да се претстави пред савезницима као снага и да буде у стању да се бори против нас до уништења, заборављајући да уколико стеже грлић цака утолико им се одоздо разваљује.

За Гани-бег Црноглавића што питаш, ништа ти није његова работа, он је опортуниста, он говори добро о нашем покрету али са друге стране говори да ми не треба да се боримо против Немаца. Приликом напада на Малесију он је побегао у правцу бајрактара Хаса и сад се говори да је отишао код Мухарема бајрактара. Ови људи играју на обе стране и чекају да никне детелина кад цркне магарац. С мало речи: он је неодлучан за борбу, хоће да осигура фотелју без пролевања крви.

5) Писмо за Блинија, што кажете да сте послали, није дошло, питаћу Пећ за ово. Блинију ћу послати писмо које си послао мени, напомињући му да ти пише опширно о ситуацији.

²¹ Види док. бр. 101.

²² Односи се на 1. косовски батаљон. О његовим борбама види док. бр. 71.

²³ Реч је о монархистима у Албанији, симпатизерима бившег албанског краља Зогуа.

6. Другови са Селимом²⁴ знам сигурно да су били стигли до Реча у Дебру и сигурно да су сад стигли код Темпа или код другова Шћиптара, и поред тога ја ћу писати како Темпу тако исто и Шћипнији.

7. Што се тиче доласка Муслим Пезе то није нимало тачно, само прича из устију пете колоне да се Муслим Пеза предао и да ће доћи да нападне четнике. Али из овога нема ничег стварног. Што се тиче Недићевих четника они су дошли до Пећског Колашина баш у оне дане када су Немци напали наш одред — Шћиптари заједно са шћиптарском војском пошли су против њих, али Немци, маневришући са петом колоном шћиптарском (Џеват, Рифат Беголи и др.), спречавали су Шћиптаре да их не нападну за једно 6 дана, говорећи Шћиптарима да четници хоће само да прођу кроз Пећ да би пошли против ослобођене територије; и поред ове пропаганде Шћиптари су их напали и сад су се четници повукли. Наша пропаганда против овог маневра окупатора била је правилна указујући на њу као на борбу коју чини окупатор да би закрвио народе Шћиптара и Срба, док за обе стране непријатељ број 1 је немачки окупатор.

8. Место технике где сам ја осигурано је понајбоље, али средства рада немамо, јер их још нисмо били повукли, нема средстава које смо имали у Малесији а сад не знам ништа још за њихову судбину. Шаљемо вам што је до сад раћено овде али само на шћип.[тарском језику]. Слаћемо вам стално од материјала. Мислимо да издајемо овде у Баковици један билтен, двонедељни и кратак, Нар. осл. одб. Баковице или Метохије боље.

9. За Дућа²³ ћу писати Шћипнији.

10. Од Темпа није до сад дошло ниједно писмо.

11. За Зумбера²⁶ и Реџепа²⁷ не знамо ништа, али се није ништа ни чуло, док Гани²⁸ и Неџмедин²⁹ са другом двојицом су у затвору у Пећи, а ми не можемо да предузмемо ништа за њихово пуштање.

²⁴ Народни херој Милош Гилић Селим

²³ Душан Мугоша Дућ

²⁶ Зумбер Алија, заменик политкомесара батаљона „Прљат Реџепа“.

²⁷ Реџепа Хака, члан Штаба Малесијског НОП одреда.

²⁸ Гани Чавдарбаши, члан Обласног НО одбора, Немци су га крајем фебруара 1944. извели из затвора у Пећи и стрељали, заједно с Ницом.

²⁹ Ница Неџмедин

Ви не треба да иуштате оне тамо које сте заробили, без услова, да и они пуштају Србе, Црногорце и Шћиптаре (Земру са друговима које су ухватили у Пећи). Ви можете да постављате услове тамо са Пећи, док ми немамо могућности.

12. Ти заједно са друговима Шефћетом³⁰ и Професором³¹ и Алијом³² немојте мрдати с места док вас не обавестимо ми и док скупимо растурени одред.

13. Куририма у Пећ шаљем 50 нап. да купе оно што сте поручили.

Гледај да имамо редовне везу и најмање десетодневну.³³

14. Што се тиче употпуњавања форума трудићу се да урадим све могуће.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

16. III. 1944.

Другарски поздрав
Стапи"

Раде,³⁵

Против четника узела је учешћа још једна партизанска чета на челу са Б³⁴ Хоџом, Дреничка чета. Ова чета назива себе партизанском. Ми ћемо одмах успоставити контакт са њом и по могућству послаћемо око 4—5 другова да тамо раде.

Стапи

У вези са слањем омладинских делегата треба да разговарате са друговима из Рожаја ради њиховог провлачења пошто немамо других могућности (пут).

Ст.

³⁰ Миша Мићковић Шеф (Шефкет)

³¹ Зекерија Реџа

³² Редакција није могла установити на кога се односи.

³³ Одговор на ово писмо види у док. бр. 110.

³⁴ Исмет Шаћири Стапи

³⁵ Павле Јовићевић Раде. Од ове речи па до краја документа текст је дописан мастилом, на албанском језику.

³⁶ Бамил

ПИСМО ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО ОД 19.
МАРТА 1944. СРЕСКОМ КОМИТЕТУ ЗА УРОШЕВАЦ О НА-
ЧИНУ УПУНИВАЊА ЛЈУДИ У ПАРТИЗАНЕ¹

С.К. — УРОШЕВАЦ,

Араги другови,

На вашу смо пошту одговорили једним кратким писмом и пре тога послали смо вам наше писмо бр. I,² проглас и обавештење избеглицама.³ То све послужиће вам као свакодневни упут да учвршћујете вашу оргу и заузimate правилан став у датој ситуацији да бисте затим могли да то исто спроведете у живот код маса.

Формира се шиптарски партизански одред⁴ на терену Косова, зато одмах предузмите мобилизацију свих поштенних Шиптара из града и села и прву групу пошаљите у Приштину 27 ов. мес. на везу коју ће вам послати С.К. Пр.[иштине]. Са мобилизацијом стално продужити и за сваки понедеоник слати нове другове које ћемо ми одатле прихватити. На терену задржати само оне другове који су неопходни и то у првом реду некомпромитоване. Све компромитоване и Србе и Шиптаре упутити у Приш. за одред,

Један од најбољих другова Шиптара нека нам напише извештај детаљно о локалној ситуацији у шиптарским масама.

Као што смо вам јавили, формира се I Кос. бригада.⁵ Одмах приступите мобилизацији људства у граду и по селима (мештанска), одређујте базе одакле би полазили ка

¹ Оригинал (писан мастилом, латиницом) у Архиву ПК СКС, рег. бр. 525, к. 38, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 5/405—406.

² Види док. бр. 101.

³ Проглас и обавештење избеглицама налазе се у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 534, к. 15, и у микротечи ВИИ, ф. бр. 3/294—295.

⁴ Према замисли Обласног комитета КПЈ за Косово требало је да се већа група људи пребаци с Косова у Јабланицу ради формирања новог одреда. Група од 52 друга, упућена тим правцем, настрадала је због издаје на путу у с. Пропаштици: „преко 20 их је погинуло а 8 их је заробљено“; само 7 другова је успело да се пробије. Опширније о томе види ВИГ, 1963/6, стр. 123.

⁵ Прва косовско-метохијска бригада је формирана 28. јуна 1944. на Караорману, у западној Македонији, од једног дела бораца из 1. македонско-косовске бригаде и нових бораца с Космета.

нашим снагама, које ће се приближити да прихвате људство.
(Ово сем вас (С.К.) нико не сме знати).

Другови који иду у одред нека не носе ништа сем веш
на себи и један пар опет на себи, који ће му служити као
резерва, и војничку торбу.

Одашиљању Шиптара посветити највећу пажњу.

Што је са Ненадом⁶ и Попом⁷?

Осигурајте везе са Приштином двоструко и то по мо-
гућству преко Шиптара.

[Спремите] склоништа сигурна за сваког члана С.К.
Јавите колико сте склоништа спремили и како.

С друг. поз.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

19-111-944

За ОбкомЛС
Леко⁸

⁶ Бошко Чакић Ненад

⁷ Станоје Аксић Поп

⁸ Али Шукрија Леко

**ПИСМО ЦЕНТРАЛНОГ КОМИТЕТА КПШ ОД 28. МАРТА
1944. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ ЗА КОСМЕТ О ГРЕШКАМА
У ДОСАДАЊЕМ РАДУ И О НАЈВАЖНИЈИМ ЗАДАЦИМА¹**

ЦЕНТРАЛНИ КОМИТЕТ
КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУ-
ГОСЛАВИЈЕ ЗА КОСОВО И ДУКАБИН

Араги другови,

Ових дана смо примили од вас писмо друга Павла Јовићевића од 31 јануара 1944,² резолуцију са VI саветовања,³ проглас поводом Октобарске револуције⁴ и материјале са скупштине на којој је изабран Обласни народно-ослободилачки одбор.⁵

Ми вам све досада, нажалост, услед удаљености и тешкоћа у везама нисмо могли указати веће помоћи, материјале које смо добијали — добијали смо с огромним закашњењем и већином не од вас него о вама, од других. Па и овај је материјал дошао с приличним закашњењем, тако да ће наша критика и наша упутства, у овом писму, доћи до вас прекасно, а требало би да сте их добили много раније, да би се њима могли користити. Зато убудуће треба да нам редовно и што чешће шаљете све ваше материјале, а од II Корпуса тражите да вам обавезно дадну радио-станицу, да се, преко њих, ваш штаб повеже с Врховним штабом. Слање станице одавде скопчано је с приличним тешкоћама.

Ваша партијска организација, као и партијска руководство, показали су упорност, верност и оданост у борби за Партију и народну ствар. Ви сте, упркос свим слабостима, постигли значајне успехе. Ваши недостаци и грешке, политичке и организационе, по нашем мишљењу добрим делом потичу услед слабе везе не само с нама, него и околним

¹ Оригинал (писан на машини латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 246, к. 8, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/143—147.

² Види док. бр. 93.

³ Види док. бр. 60.

⁴ Проглас Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију од 7. новембра 1943. налази се у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 201, к. 7, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 1/776—778.

⁵ Види док. бр. 80.

покретима, а не уелед тога што у организацији не би владао партијски дух, па ћете те грешке, уверени с^чо, моћи доста лако исправити.

1. Није требало стварати Покрајински комитет и то због тога што ваш крај није нека посебна комактна област. Могли сте створити окружне комитете, који би добили већи број срезова и веће осамостаљење (према условима). Затим, није такође требало мењати назив Метохија у Дукаћин, из простог разлога што под Дукаћин спадају и крајеви који прелазе преко бивше југословенске границе. Зато ћете укинути назив Покрајинског комитета и остати код старог иазива — Обласни комитет. Назив Дукаћин, међутим, мбжете задржати, ако народ, како ви наводите, тај крај заиста тако зове. Али у свом раду морате водити рачуна о томе да не прећете оквира рада ранијег Обласног комитета (не треба стварати Земаљско антифашистичко веће нар. ослобођења, него се задржати на Обласном НОО-у); такође морате водити рачуна о томе да не дође до неспоразума између вас и албанских другова због разних разграничења и сл., јер то данас није важно, основно је — борба против Немаца и свих који им помажу, основно је — увући масе у ту борбу, — остварити јединство свих националности у тој борби, а остало је споредно.

2. У резолуцији са вашег саветовања од 4—5 новембра, као и у прогласу поводом Октобарске револуције, постоје извесне крупније политичке грешке, како секташког тако и опортунистичког карактера. Ми ћемо вам указати на најважније.

а) свако популарисање Балканског штаба је неправилно. Тај штаб и не постоји. Његово значење би се на пракси свело на то да умањи значај нашег покрета, нашег Врховног штаба, а пред иностранством би изгледало као да се ствара нека балканска „интернационала“, што би реакција свих боја могла само да искористи за изолацију ослободилачких покрета. У том смислу смо већ писали и другу Темпу, али не знамо да ли сте и ви обавештени о нашем ставу.

б) У вашој резолуцији, као и у прогласу, ви постављате питање борбе за дневне захтеве (радно време, наднице). То је принципијелно неправилно. Наш став није и не може бити, у доба рата и устанка, такав. Кад је Партија стала на становиште устанка, онда треба на тој позицији остати одлучно до краја. То је закон сваког оружаног устанка. Наш став је — не радити за окупатора, напуштати посао и лаћати се оружја, а постепено у издизању свести маса, у овом случају, остварује се не таквим захтевима —

који у ситуацији устанка гурају масе ка реформизму — него пропагандним радом и развијањем ситних диверзионих и оружаних акција.

ц) Из резолуције није јасан карактер вашег Обласног НОО-а. Тај одбор може бити само иницијативни, може бити само орган политичког јединства маса, а не сме му се дати карактер власти — мада он треба да руководи нижим одборима где ови постоје. То због тога што ви немате слободне територије. Излагање друга Цвида Ниманија о НОО-има је сасвим правилно и оно може да послужи као пример доброг постављања тог питања. Ми вам само указујемо на то да посветите што већу пажњу ширини и демократичности одбора и да вештачки не форсирају Партију, која само својим упорним радом остварује руководећу улогу у њима.

д) У вашој резолуцији није се, такође, правилно пришло ни питању омладине. Ви говорите о неким легалним и полулегалним омладинским организацијама, па — штавише — и о неким нелегалним четама и батаљонима. Разуме се, у омладинским организацијама које су под утицајем непријатеља треба радити, треба развијати наше нелегалне форме рада, али стварати чете и батаљоне који не ратују, који нису активне војне формације — неправилно је и нема никаквог смисла. Иначе, за омладину, треба пронаћи најшире форме рада, према условима — већином нелегалне и — легалне на ослобођеној територији (УСАОЈ). За полулегалне услове рада ми видимо, обзиром на терор, извесне могућности само у непријатељским организацијама, уколико ове постоје. У том погледу не треба имати илузија.

е) У вашем октобарском прогласу, који је рађен прилично шаблонски, како се писало пре неколико година, такође има грешака. Данас треба истицати борбу против немачких завојевача, а не бацати фразе, које масе не разумију и које само шкоде, као што су „база светске пролетерске револуције“, „светски империјалисти“, и сл.

3. Рад око Обласног одбора у основи је правилан, а проглас је правилан и леп. Ми вам, у вези с тим, указујемо на то — како треба да приђете националном питању.

Треба, пре свега, да схватите и најшире популаришете одлуке Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије. У чему је суштина и смисао ових одлука? У томе да те одлуке обезбеђују равноправност свим народима, да оне омогућују право на самоопредељење. Оне су уперене против свих хегемониста, који хоће да стварају разне „великонационалне“ државе (великосрба, великохрвата, великоалбанца, итд.).

Вама, другови, треба да је јасно да, признајући и увиђајући те принципе, то право може да се стекне, да се извојује само борбом и у борби против империјализма, конкретно — против немачког империјализма, који је главна подршка разним шовинистичким кликама. Треба уложити максималне напоре да се арнаутским масама објасни та ствар. Нема и це може бити не само слободне Албаније, него ни слободног албанског живља, ма где и у ма ком крају, ако се то право не извојује у борби против Немаца и њихових помагача. Народ који то не схвати, који се не буде одлучно латио оружја да извојује то право и своју слободу, биће и остаће играчка у рукама разних реакционарних клика, како из иностранства, тако и њихових агентура у земљи. Ратовати с Немцима против НОВ и ПОЈ и албанског ослободилачког покрета, а истовремено причати и тобоже се борити за „уједињење“ Албаније — зар то није исти посао који у Србији врши Недић и Михаиловић, а у Хрватској Павелић и Мачек — за рачун Немаца, против независности и будућности албанског народа.

Данас се, другови, ради не о томе да се разграничи Албанија и Југославија — обе окупиране од Немаца — него да се обе, оружаном борбом, ослободе од њих. Зато свако постављање питања разграничења — уствари помаже Немцима да потстичу један народ против другог. Немци данас радо нуде коме стигну разне територије и области, да би на тај начин могли да мобилишу масе у појединим крајевима за борбу против ослободилачких покрета у другим крајевима.

Даље, треба водити рачуна о томе да је ослободилачки покрет данас најјачи у Југославији и да суседни мали народи (као напр. Албанци) могу да се, релативно лако, ослободе у наслону на народе Југославије, у братству с њима, који, са своје стране, неће угњетавати друге народе и освајати туђе земље.

Данас би, дакле, било из основа погрешно постављати или решавати ма каква спорна питања. Њих могу правилно решити само слободни народи, у оружаном борби за слободу, против заједничких непријатеља — немачких окупатора.

Тако треба гледати на та питања и све остало подредити њима. Отклонити све што би ометало, отежавало подизање маса на оружану борбу.

Албанским масама треба јасно указати на то да ратујући за Немце оне иду путем националне катастрофе, путем робовања Немцима и њиховим слугама, који су се про-

давали свим завојевачима. Оне се играју са својом националном будношћу, с бољим животом, с унутрашњом слободом. Сутра ће срећни и слободни бити само они народи који то данас извојују оружјем у руци против немачких освајача и њихових реакционарних помагача, носилаца свега онога што кочи слободан развитак народа, што тргује са независношћу, богатством и чашћу нације.

Толико о томе.

Добро би било да се повежете с ЦК Албаније и с Миладином и да нам од њих пошаљете опширан извештај о стању код њих и о томе како постављају поједина питања. Можда би им, макар и са закашњењем, могли помоћи. Такође би било добро да се с њима споразумевате о појединим заједничким стварима (нпр. пребацивању неких њихових јединица код вас, популарисању њихове борбе код Арнаута, итд.).

4. Код вас је дошло, услед несналажења, до озбиљног губитка кадрова. Ви, изгледа, прецењујете улогу тих малих градова у данашње време. Због тога ћете одмах подузети следеће:

а) Све компромитоване кадрове, као и уопште већину кадрова повуците из градова, било у одреде и села, било — ако тамо не могу да се држе — на слободну територију. Њихово повлачење треба да је планско и организовано, да одмах преузму послове, било на раду у масама, било у вашим јединицама.

б) Одмах почните, упоредо с извлачењем кадрова, пребацивати што већи број људства за стварање јединица (где ви наћете за најповољније на слободној територији). Треба извући што већи број и другова и другарица, а нарочито — ако је могућно — радника из Трепче и Албанаца. За њих ће се касније створити повољни услови да се врате на свој терен.

ц) Албанци могу носити албанску заставу, али с петокраком звездом.

д) ОК ће одредити своје седиште сам, где му је најлакше да руководи радом.

е) Односи између ваших јединица, које пребаците, и штабова и партијских форума, на чијем се терену налазе, регулисаће се у споразуму са вама.

ф) На терену оставити руководства (могу бити смањена) и минимални број хелија, евентуално малих, војних јединица и партијаца, за ширење нашег утицаја, штампе и диверзионих акција и — што је најглавније — организовања

даље мобилизације људства и организовања њиховог пребацивања.

г) Са Србима и Црногорцима, које насилно исељавају, организовано слати и мањи број партијаца и скојеваца, који ће се, тамо где се тај живаљ пресељује, повезати с партијом и партизанским одредима, да се тај живаљ мобилише у наше јединице и стави под наш утицај.

Ваш захтев да се друг Мито⁶ пребаци из I Кос.-македонске бригаде неправилан је баш због тога што је он болестан и што би на вашем терену, који је за рад тежак и скопчан с великим физичким напорима, пропао.

Редовно вам шаљемо наше материјале преко II Корпуса, старајте се да се што боље упознате с њима и с нашом линијом.

Старајте се да нас што чешће и детаљније обавештавате о свему.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

28 марта 1944 године

За Централни комитет
Комунистичке партије Југославије,
Милован Билас

(М.П.)

⁶ Мита Миљковић

**ИЗВЕШТАЈ СРЕСКОГ КОМИТЕТА КИЈ ЗА ПРИШТИНУ ОД
28. МАРТА 1944. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ ЗА КОСОВО О СИ-
ТУАЦИЈИ НА ТЕРЕНУ И О РАДУ ПАРТИЈСКЕ ОРГАНИ-
ЗАЦИЈЕ¹**

ОК-У ЗА КОСОВО

Драги другови,

• Из ваших последњих писама² видимо да нисте добили извештај о раду са последњег састанка. Извештај смо послали по др-има који су требали да се пребаце тамо, али по свему изгледа да је и он пао, те вам сада шаљемо по други пут исти.

Овај извештај није потпун. Не обухвата преглед правога стања парт. орге на свим секторима и по свим парт. делатностима, те тиме и није онакав какав би требало бити.

Одмах по пријему ваших писама одржали смо састанак ужег руковод. СК. Као прва тачка дневног реда била је пол. ситуација — спољна и локална. После исцрпног излагања пол. ситуације и допуњавања констатовано је да захваљујући силним ударцима Црвене армије Хитл. ратна машина налази се у расулу. Због огромног напредовања Цр. арм. настала је паника у вазалним земљама. Догађаји који су следили после капитулације Италије, а самим тим и слом фашизма — фаш. осовине, развијали су се у све вишем јачању англо-совј.-амер. коалиције. На учвршћивању савеза англо-амер.-совј. утицале су победе Цр. арм. и као резултат те чврстине долази до историске конфер. у Москви и Тех. [ерану]. Одлуке ових конфер. су од огромног и далекосежног значаја, како за саме савезнике, тако и за читаво човеч., јер оне означавају крупну победу не само над Хитл. (чије су интриге и покушаји да разједини савезн.[ике] остали безуспешни), већ означавају крупну победу над целокупном међународном реакцијом. Закључци конфер. су од историске важности за све народе, а огледају се у послератном уређењу, обезбеђењу праведног и трајног мира, а нарочито је од важности омогућавање свим народима да уређују своју земљу онако како они сами хоће, и убрзавају

¹ Препис оригинала (писан оловком, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 557, к. 15, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/134—142.

² Редакција не располаже тим писмом.

рата. Улазак Цр. арм. у Пољску, Румун., приближавање
Чех., Мађ. изазива неминовне војно-политичке кризе у са-
телитским земљама. Прелази Дњепра, Дњепро-Буга, излазак
на пут — све су то чињенице које су довеле да се владајући
крugови сателитских земаља набу пред стварношћу, која их
неминовно чека. Последније овога се већ огледају у Мађ.
где је дошло до окупације од стране Немаца, у Румунији
где се појављују извесне тачн.[ости] да би спасиле што се
спасити може, у Бугарској где се све више продубљује јаз
између фаш. владајућих кругова и буг. народа и које доводе
до јачег развијања ослободилачког покрета у Буг.[арској].
У јеку напредовања Цр. армијацији комесаријата за спољне
луге Врх. совјета о реорганизацији је јачину и моћ СС.³ Она доказу-
је колико су успеха показале совј. републике у свом развит-
ку у оквиру социјал. делатности.

Победе Цр. арм. су од значаја и за развој борби код
нас, у Југ.[ославији]. Оне су дале више слана и потстрека
нашим борцима који су успели да сломају и VI нем. офанзи-
ву. Ове победе донеле су и низ крупних политичких последи-
ца. Борба наше НОВ постала је центар за окупљање свих о-
сталих балканских народа, НОВ је тим постала олућујући
фактор у антифашистичком блоку. Од велике и историјске
је важности и II заседање АВНОЈ-а, и његове одлуке о фор-
мирању извршног и законодавног националног комитета
— органа нове Федеративне Демократске Југославије, од-
луке о лишавању права и објављивању поврат-
ка краљу Петру у земљу и о завршетку рата. Са овим и поло-
жај разних издајничких група постаје безнадежнији. О њи-
ховој издаји већ зна и свјетска јавност. Савезници већ виде
у НОВ свога савезника, и ужују јој помоћ, мада недовољно
с обзиром на величину и значај те борбе и по њих. Од зна-
чаја је и долазак совјетске мисије у Врховни штаб.

Политичка ситуација је се до сада правилно спрово-
дила у масе. Мада је политички ниво наших кадрова врло
низак, слаб — слабо познавање полит. ситуације, недоста-
так самоиницијативе, помуге за самосталним учењем и вас-
питавањем у политичком духу, а чему је узрок недовољно
и несавесно проучавање материјала — ипак није било не-
ких нарочитих скретања са парт. политичке линије. Поли-
тичка линија се спроводи углавном правилно, мада на ве-
ћем делу врло оскудно, без дубљег објашњавања догађаја
— само у читању вести и материјала. Али, у извесним мо-

³ Совјетског Савеза

ментима, овај недостатак — непознавање дубље суштине политичке ситуације, слаба политичка изграђеност, а која самим тим доводи и до немогућности правилног оријентисања у политичком збивању и правилном постављању изниклих политичких питања, као и самосталном рашчлањивању политичке ситуације и тиме предвиђању догађаја и правилном сналажењу, — често је доводило до тога, да се не верује у искреност савезника, у отварање другог фронта и сл., уствари, доводило је да се падне на линију кафанских политизера. Велики је недостатак у томе, што је и само руководство на ниском политичком нивоу, слаба политичка изграђеност, сиромаштво речника, те често није у могућности да правилно пренесе политички став у кадрове и масе.

Локална ситуација: због ситуације и догађаја на фронтима — напредовања Црвене армије и уласка у Румунију, Пољску, бомбардовања Бугарске, — положај реакције постаје све безнадежнији. Страх од освете за почињена недела чини да се све више збијају око окупатора и да се са њиме онемогући развој каквог НОП-а. Увиђајући своју скору пропаст, гледају да би заједно са окупатором нанели што више несреће нашим народима, како би их што више уништили и истребили. У ту сврху организоване су злочиначке банде, које убијају и злостављају српски и црногорски живаљ, с циљем да их раселе, распале шовинистичку мржњу и онемогуће јединство шиптарског и српског народа. За овај злочиначки рад дата је неограничена власт вулнетарима, жандармима и разним агентима и плаћеницима. Само за последњих неколико дана извршена су неколико убиства: V КП (Косово Поље) убијен Цилетов отац (Јанковић) и шш Један смпатизеп, а Будин брат рањен, у Об. (Обилић) убитен Сл-ботић, брат Матов и још један (имена ових послаће се у извештају о злочинима). Све ово чини да се код Срба и Поногораца појављује све већи страх те их нагони на исељавање. Врше се и систематске пљачке уцењивањем. Наоећје се сељацима да у року од три дана морају предати од 30 до 50 наполеона, V сл?чају непредаје биће убијени. У Косову Пољу је до сада на овај иачин опљачкано преко 1.000 наполеона. У Обилићу су тражили пушке. Ко пушку нема мора да те од њих к\ши за 40 наполеона и да је преда. Тако су са једном пушком опљачкали 17 сељака. Од мало имућнијих траже пушкомитраљезе — а за њих је цена 60—80 наполеона. Иста уцењивања врше и у граду — шаљући претећа писма. Све ово, а узимајући ту и пропаганду дражићеваца, појачава панику исељавања. Косово Поље је цело исељено. Такође се Обилић спрема. Сви имају пасоше. Само

чекају на вагоне. У граду се такође исељавају, само са том разликом што власти наређују исељавање, и то са роком. Пре неки дан је исељено наређењем власти 30 староседелачких трговачких иородица. Исељење мотивишу овако — „Ви се свакако морате селити. Ваше куће потребне су за Немце. Ми вам још излазимо у сусрет што ћете за три дана добити вагоне“, и сл.

Шиптарска реакција жели исељење свих Срба и на томе агилно раде агенти „Бали комбтара“. Пре неки дан излепили су плакате у којима опомињу Шиптаре да су Срби њихови највећи непријатељи и да их треба сасвим искоренити са Косова.

Општа ситуација на Косову — Шиптари се плаше Срба, а нарочито дражићеваца јер су их видели на делу. Један део поштених Шиптара не жели коначно исељење Срба, већ само насељеника од 1912. године, док реакција ради на исељењу свих Срба. Реакција зна да су комунисти у већини и зато је сву пажњу усредредила на комунисте. Уништење сваког НО покрета било српског или шиптарског је њихов главни циљ. Уништити све што је напредно и поштено то је њихов задатак. У томе им даје помоћ префект и остале реакционарне личности. У изгледу је општа мобилизација Шиптара. Дели им се оружје. Формира се организација „ТОТ“ која треба да изврши мобилизацију Срба за рад. Из Призрена је пре неки дан одведено 300 Срба на рад у Немачку.

Већ неколико дана како пролазе транспорти немачке војске за Скопље, док неки са ратним материјалом иду према Србији. Говори се Да ће овде доћи две немачке дивизије. Већ се за то станови реквизирају.

Окупатор, преко својих слугу балиста и дражићеваца, свим силама се труди да спречи шиптарски народ да схвати прави смисао данашње борбе, да му онемогући да сазна прави и једини пут који је трасирала НОБ-а. У овоме нарочито показују активност разни агенти „Бали комбтара“. Са развојем ситуације они појачавају своју отровну пропаганду преко летака и прогласа, који су нарочито уперени против комуниста и народноослободилачке војске, да је то све само српска ствар и да је уперена против шиптарског народа — да је зато потребно иселити Србе. Ово што они теоретски постављају чине и у пракси. Факат је да су се балисти доста учврстили на Косову и свуда разгранали своје мреже. Чињеница је да имају утицаја на шиптарске масе (мислимо на наш срез) и да им масе у многоме и верују и вољне су да пођу за њима. Масе су од њих заведене. Налазе се

у сталном међусобном контакту, а то је довољно да несвесне лако држе на својим позицијама. Сви они који су према мишљењу шиптарске масе компетентни да воде политику и народ, ти за њих виђенији људи (овакав је критеријум свих њихових несвесних малограђана и политички и културно заосталих људи) а то је готово сва њихова интелигенција уколико је бар има овде, затим сеоски прваци — уствари кулаци, већи број официра и зоговаца — сви су они балисти.

У раду на освешћавању шиптарских маса било је много пропуста, још од раније у нашем опортунистичком стазу према раду са њима, што нам се у овим критичним моментима и свети. Нисмо користили раније могућности продора и поједине пунктове који су се раније појављивали. Пар другова Шиптара, уколико смо их имали, био је такође опортунистички [настројен] по питању овог делокруга рада. Увек би изјављивали: „Не може се радити са Шиптаршда. Не верују нам" и сл. За овом њиховом констатацијом поводила су се и сама руководства те смо по питању рада са Шиптарима увек тапкали у месту.

После излагања политичке спољне и локалне ситуације прешло се на организациони рад. — Досадашњи рад руководства није задовољавајући. Руководство се није осећало као право руководеће тело. Поједини другови нису имали тачан преглед рада са реона. Контрола над радом јединица није се вршила, те су извесне јединице остављене саме себи. Због недостатака јасног прегледа, јачине и чврстине парт.ПП-ске организације, било због исељавања, хашпења, губљетња веза, невршења контроле, није могло да увек поставља зктуелне задатке који би произишли из ситуације. Зато, да би се ова слабост отклонила, да би имали јасан преглед правог стања организације на читавом терену, те тиме били у могућности да правилно и на време руководимо радом, поставили смо следеће задатке:

Све партијске јединице и скојевске морају у року од 10 дана одржати све своје састанке и на њима претрести детаљно сва горућа питања њихових реона и да **О** овоме **ПОА** несу извештаје одговорним друговима. По могућству да на појединим састанцима присуствују чланови СК. Извештаји морају бити верни и исцрпни — по свим лшгијама, тако да се из њих може јасно видети право стање партијских и скојевских јединица — јачина, састав, потребе и друго. Извештаји поред осталог морају садржати следеће:

1. Локална ситуација и догађаји на дотичном реогту:
а) став Шиптара у вези са спољном ситуацијом; б) став Шиптара у вези са локалним догађајима (исељавањем, х.№

шењем и др.); ц) став Шиптара према Србима уопште, а посебно према комунистима — партизанима и Дражићевим четницима; д) став Шипгара према НОБ-у у Југославији и Шипнији; е) став Шиптара према окупатору; — а) став Срба у вези са локалним догађајима и спољној ситуацији; б) став Срба према партизанима и дражићевцима; ц) став Срба према Шиптарима.

2. Шта је све урађено у раду са Шиптарима? Да ли има пунктова и где? Колико има обухваћених Шиптара? Методе рада са њима. Могућност продора на др. необухваћена места и проширивање и учвршћавање ранијих веза? Који је најпогоднији начин за нова повезивања?

3. Да ли су у свим општинама формирана општинска руководства и од колико чланова? Да ли редовно одржавају састанке (на колико дана) и како се на њима ради? Да ли чланови Општинског комитета врше контролу над радом осталих јединица у својој општини? Да ли је извршена правилна расподела рада? Да ли има необухваћених села у општини и која су? У којима обухваћеним селима смо најслабији?

4. Формирати партијске комитете од најмање три члана са седиштем у 55, са задатком да формира општинске комитете. Овај СК обухватиће и села радевске општине, затим Добрево, Словиње, обе Гуштерице и Аиваће.

5. Да се испита у којима староседелачким селима има партијских јединица. Њихов рад. Са ким су повезани? Обновити рад са селима где рад није обновљен. Испитати могућности продора у селима где нема пунктова. Одредити најактивније другове у Општински комитет и парт. јединицама који ће имати као главни задатак повезивање са староседелачким селима — обнову рада, нове продоре.

6. Жене — где постоје АФЖ и у чему је био њихов досадашњи рад? Колико обухваћених жена има? Могућност формирања АФЖ-а где нису формиран. Могућност рада са шиптарским женама. Методе рада са женама. Потребе по овом питању.

7. НО одбори. — Где су формиран. НО одбори? Њихов састав и досадашњи њихов рад; однос Партије према НО одборима; однос међу члановима НО одбора. Могућности даљег формирања НО одбора где не постоје. Да ли постоје и где мешовити НО одбори?

8. Техника. — Да ли постоје склоништа за технику? Са колико техничких материјала располажемо? Да ли је техника довољно законспирана? Могућност стварања шиптарске технике.

9. Однос другова унутар партијског рада. — Да ли постоји дисциплина, конспирација, другарска љубав и сарадња у раду? Однос другода у партијским јединицама. Има ли нездравих односа? Да ли се верно и на време преносе све партијске директиве у живот? Да ли чланови Партије и СКОЈ-а савесно испуњавају добивену дужност? Да ли се у раду практикује критика и самокритика? Лични живот појединаца.

10. Теоретски и политички рад. — Да ли се на време прорађује партијски материјал и како? Да ли све јединице добијају на време партијски материјал? Да ли продиру вести и други материјал дубоко у масе?

11. Расподела рада. — Да ли је извршена правилна расподела рада у јединицама? Какав је ток рада на станицама? Да ли су одређене замене? Да ли постоји обавештајна служба у свим јединицама, да ли су редовне везе између партијских јединица и руководства и да ли има склоништа и где?

Као што смо вам горе напоменули, нисмо имали детаљног извештаја по организационом раду те смо поставили горње задатке. Када добијемо остале извештаје по свим горњим питањима, моћи ћемо тек онда да правилно поставимо актуелне задатке, да пружимо помоћ јединицама и да правилно руководимо радом. После овога расправљало се о актуелним проблемима л/ самом руководствл/. Друг Томори⁴ налази се у врло тешком положају. Његови морају ла се селе, јер су им власти наредиле као насељеницима. Прво су их опљачкали, узели кревете и постељне ствари за Немце и тражили да ослободе стан за војску немачку. Власти су им саме извадиле пасош и наредиле да се првом наредном партијом селе. Такође и они где се до сада налазио селе се, тако да му је опстанак овде немогућ. Испитане су све могућности да се нађе кућа са склоништем за њега, али нема. Нико неће ни да чује за илегалца, поготову после догађаја у Призрену када су кућу где се крио неки илегалца запалили, а нарочито и после овог последњег догађаја као и иселјавања. Стално склониште не може се наћи нигде, а поред тога, он је физички исцрпљен, болестан — болест му се погоршала, те није ни за какав напоран посао, а за одред већ нема говора. Зато је приморан да се илегално пребаци преко границе у Србију. Он ће бити са својима у Крушевцу. Зато је потребно да му се пошаље веза за Крушевац, да би се са друговима повезао и радио на одашиљању наших избеглица са тога реона у оближњи одред. Највећи део наших

⁴ Боро Морачић Томори

другова последњих дана иселио се у тај крај — те је зато ова веза неопходно потребна. Везу пошаљите преко нас, а ми ћемо је послати Томорију — а и ви јавите орги у Крушевцу, уколико је има, да се повеже са друговима из Приштине. Стварно је стање тако у граду да нико неће ни да чује да прими за дуже време илегалца, а поред тога Томори је болестан те му је преко потребна родитељска помоћ. Захтевао је да остане, али сигурне куће нема за дуже време.

Сада вам укратко одговарамо на ваше писмо од 2. III по питању окружница.⁵ Прво, име окружница ми нисмо измислили већ смо за то име знади из рада. Још 1941. па и 1942. године издате су такве две окружнице по питању сличних ствари које су тада искрсле, — конспирације, реакције и слично. Тада је окружницу издао ПК. Тада нас нико није поводом овога критиковао — а тада СК није ни постојао. Дакле, да се поводом овога питања може издати окружница дознали смо из рада, а нисмо је ми тек сада „крстили“ како ви то јављате. И тада је постојао ОК али нам на ову грешку није указао, јер смо рачунали да нећемо погрешити и сада ако је издамо — баш због сличних питања.

Што се пак тиче садржине окружнице то је већ друга ствар. Може да има грешака, нелошности — али то су грешке само из незнања. Окружницу смо издали у 30 примерака, али је претходно наглашено да се окружнице дају само одговорним друговима да је они прочитају у јединицама и да је после читања повуку. Постављено је да МК проконтролише коме се окружнице дају, да ли је иста враћена и да се после читања уништи. МК ће одговарати ако се која окружница изгуби. После читања МК је повукао све окружнице и проконтролисао да ли су све повучене — и уништио све сем једне, која је кол нас у архиви.

Оно што ви пишете: „да ли је неко на свој р^тку издао окружницу“ стварно чудновато звучи. Сматпамо да пи V једној Партији, па било то и у на¹малограђански¹о¹, не може нико ла ради на сво[^]у руку, како ви питиете, а камолт V нашо! бољшевичкој Партији. Може окружница, пооглас, да имају стилских грешака, у форми, садржини и друго — и то опет не нехотице, већ из незнања, још добоог непознавања партијске линије и слично, а да неки ради „на сво¹*у руку“ стварно то до сада нисмо знали. Ево што ће п^тзетходило да се окружница изда: — избио је изненада тај „штрајк“ у граду, и то у почетку захватио масе међу нес-

⁵ Односи се на окружницу коју је издао Срески комитет *КП.Ј* за срез грачанички (Приштина), фебруара 1944. Она се налази у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1705, к. 29.

весним омладинцима. Постављено је МК-у да се ова ствар ликвидира — да се сви другови позову у своје јединице и саслушају, убеђивањем реше сва спорна питања, уколико их стварно има. Али се на састанцима ништа није могло решити убеђивањем. „Штрајк“ се све више ширио. МК као и Дус⁶ и Рић⁷ из СК предложили су Томорију да је потребно да се обавесте другови о правим циљевима организатора штрајка и то писменим путем, јер ће тако једино успешно деловати и ово се питање ликвидирати. Стварно, увидело се да се убеђивањем није могла ова ствар завршити, већ да се путем окружнице изнесу њихове намере и обавесте другови о свему. Доказало се ово као утешно и одмах после читања окружнице ствар је ликвидирана, што се убеђивањем ништа није могло учинити. Аакле, издати окружницу руководило нас је само добро парт. да ту ствар што пре ликвидирамо. Одговорности се нисмо плашили и не плашимо се, јер стварно није руководио онај који се плаши одговорности за рад. За текст окружнице знали су Томори, Рић, Аус из СК и МК. Такође, да ће се окружница издати знали су и остали другови из СК. Састанак поводом окружнице нисмо одржали потпун, јер смо сматрали за непотребним. Аакле, другови, окружницу није „нико издао на своју руку“.

Даље, у вашем писму од 2. III стош да се састанци СК морају одржавати два пута недељно. Ово се, другови, може само теоретски поставити али не и практично извршити. И један састанак недељно одржава се са великим тешкоћама, јер се састанци морају одржавати само у граду, — где је сва реакција и шпијунска служба сконцентрисана и на сваког се мотри. Осим тога, два недељно састанка су непотребна, јер се за три дана ништа не може проконтролисати у раду, нити пак одржати сви састанци.

За сада о раду оволико.

Пишете да вам шаљемо материјал и у сваком писму то напомињете. Ми вам све што тражите купујемо на време, али кл/рири неће да носе. Зато ви видите са куририма. Торба за Срћу⁸ је послата још раније са оним стварима по Шиптару. Видите о овоме са куриром. Тражите да вам купимо матрице али не-јављате какве. Такође и индиго — хемијски или ручни. Ава пута већ пишете о неком шиптарском прогласу да треба да га умножимо. Међутим, ми никакав проглас нисмо добили на шиптарском. У једном писму јавили сте нам да ствари прикупљене од НО одбора поделимо си-

⁶ Чедо Бојковић Дус

⁷ Божидар Ристић Рић

⁸ Живојин Бурчић Срћа

ромашним друговима — да вам их не шаљемо, јер их имате. У другом иак писму пишете да вам ствари пошаљемо, међутим, ми смо један део већ поделили. Један део ствари послали смо вам са друговима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОД!

28. III • С др. поздравом
СК ПР. [иштина]

- Прилог: 1) Обрачун за купљене ствари
2) Преглед финансија за фебруар
3) Писмо за ПК и вас
4) Вести на српском и шиптарском.

БР. 106

**ИЗВЕШТАЈ СРЕСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ПРИШТИНУ ОД
28. МАРТА 1944. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ ЗА КОСОВО О
РАЗБИЈАЊУ ГРУПЕ ПАРТИЗАНА'**

О.К.-у КОСОВО

Араги другови,

По куририма који су дошли по људство послали смо вам опширан извештај² и одговор на ваша писма, али по свему изгледа да је то све пало са др-има.

Вест о разбијању ове наше групе, као и о паду великог броја др-ва, јако нас је ражалостила и за извесно време дезоријентисала. Организовали смо је на најконспиративнији начин, одредили и одговорне на путу, а имали су са собом и Лзубу,³ искусног партизана ..⁴ али, ипак се несрећа десила ..⁵ Како и зашто још не можемо сазнати.⁶

Ви сте као курире послали Србе и Шипт. и то баш у најповољнијем моменту, када смо могли мобилисати и при-

¹ Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 560, к. 15, а микрофилм у Архиву ВИИ, ЈБ бп 3/301—303.

² Види док. бр. 105.

³ Радоша Булатовић Лзуба је том приликом погинуо.

⁴ и ⁵ Тачкице су на ориганалу.

⁶ Види док. бр. 103, напомену бр. 4.

премити људство. Срби курири остали су у Об.[илићу] а Шипт. дошли у град. Да би се што конспиративније припремило, курири су остали један дан. Они су захтевали да се што већи број др-ва спреми за пребацивање. Такође су нам и Шипт. обећали да ће и они поћи са групом др-ва као курири. Припремили смо одмах све за полазак. Одређени су као одговорни из С.К. Рић,⁷ Буда⁸ и Јуре.⁹ Пребацили смо успешно једну групу од 10 др-ва из града, као и са осталих реона у Об.[илић] где је била полазна база. Било је 50 др-ва свега. Међутим, у суботу у подне, када су Шипт. требали да пођу за Об.[илић] да се придруже др-има, одбили су, изговарајући се како су им ноге нажуљене те не могу да иду и они сами пошли по подне за Јабл.[аницу]. Др-ви су кренули V суб. увече непримећени. У недељу се ништа није чуло о овоме и рачунали смо да су се срећно пребацили. Али већ предвече пронео се глас да се воде борбе у Пропаштици између комуниста и Шипт. У понед. су већ довели једну групу од 6 др-ва ухваћених а у колима 2 убијена. За њима је ишла војска певајући. Неки од др-ва су били рањени. Са њима су биле и 2 др-це. Око подне довели су још 5 друга. Према причању ови су пали у граду. Успели су да се извуку из борбе и вратили се преко Грмије у град. Изгледа да су ишли у групи те су их на улазу у град похватили. Тачан број доведених не знамо. Изгледа да их има до 13, међу којима и 2 др-це са К.П.¹⁰ Неки се од ових налазе у болници а неки у затвору. Шта је са осталима не знамо. Један друг и једна др-ца са К.П.¹¹ успели су да се извуку и вратили се у К.П.¹² Они нам ништа не могу конкретно рећи. Ево њихових исказа: „Стигли смо срећно до неке шуме на 2 км. до границе. Дотле нас нико није приметио. У тој шуми смо требали да преданима. До 4ћ по подне у недељу остали смо непримећени. Али око 4ћ наишла је једна група од 6 вулнетара¹³ према нама. Тада је дошло до борбе са њима. Око 5ћ већ су наишли и остали Шипт. наоружани и опкољени су. Борба је трајала до 10ћ увече. Једна група, не знају од колико, успела је да се пребаци преко границе, док су остали ухваћени или се разбежали. Друго нису ништа рекли. Одмах су се и они пребацили првим транспортом за Срб.[ију] јер нису смели да остану у К.П. Ништа више о догађају не

⁷ Божидар Ристић Рић

⁸ Никола Јованић Буда

⁹ Сава Иетковић Јуре

¹¹ и ¹² Косово Поље

¹³ Припадници квислиншке шиптарске војне организације.

знамо. Са овим који су ухваћени уопште се не може доћи у везу.

Реакције овде после овог догађаја још нема, али се очекује. Позвали су очеве неких др-ва и питали их за синове и одмах их пустили. Хапшења поводом овога није било. Чујемо да су ухваћене др-ве саслушавали. Ови су изјавили да су хтели да иду у Срб.[ију] јер нису могли да остану овде због терора. Да их је Недић позвао да иду на рад у Нем.[ачку].

У К.П. су затворили све породице др-ва који нису ту. Изгледа да ће их све пустити, јер и онако се сви они селе. Пре 5 дана убијен је у К.П. Цилетов отац¹⁴ и још један друг, а рањен Будин брат.

На осталим секторима нема неких нарочитих промена, пљачке, уцењивања и сл. то су већ свакодневне појаве.

Исељавање и даље траје. К.П. ће их све иселити. Има још 10 породица које нису исељене, али и оне иду првим транспортом. Вагони опет долазе. Само је сада ствар у томе што се из града селе староседеоци, и то не својом вољом, већ их власти гоне. Пре 6 дана власти су наредиле 30 породицама да се иселе, и то све староседелачке.

Страх је неописив завладао код Срба. Реквирирају им се станови за Немце. Говори се да ће доћи 2 дивиз. нем. Страх још више појачава шипт. реакција плашећи Србе да ће их касније иселити само са кофером. Осећа се страх и код Шипт. од бомбардовања јер се у близини Пришт. прави аеродром. Копају се и бункери око града.

У прошлом писму јавили смо опширно о раду. За сада је рад врло слаб на свим секторима. Правилан и редован рад спречавају исељавање и реакција која је све јача.

Пре два дана дошло је до судара возова у Липљ.[ану]. Приликом судара дошло је до експлозије неких бомби, приликом чега је настрадало 15 Немаца а 7 рањено. Има рањених међу грађ. Материјална штета је велика.

Све ствари које сте тражили набавили смо вам на време, али опет вам пишемо — курири неће да носе. Није погребно да нам у сваком писму напомињете о овоме. Ви удесите са куририма па ћете их добијати на време.

За сада оволико.

28/Ш [1944]

С др. поздр.
С. К. Пр.¹⁵

¹⁴ Вукота Јанковић

¹⁵ То јест: Срески комитет КПЈ за Приштину.

П.С. Шаљемо вам пошту за П.К. Срб.[ије] коју требате што пре даље поелати. Има још неки пакетић па ако курир не понесе послаћемо. То је исто за П.К.

Јавите нам ако је ко од др-ва успео да се пребаци. Јавите име његово.

Писмо за П.К. увили смо у белој хартији да се не би поцепао коверат при ношењу. Из П.К. су нам јавили да се куририма нагласи да не сме писмо да падне у руке окупатора и да се коверат не поцепа.

БР. 107

ИЗВЕШТАЈ СЕКРЕТАРА СРЕСКОГ КОМИТЕТА КИЈ ЗА ГЊИЛАИЕ ОД 31. МАРТА 1944. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ ЗА КОСОВО¹

Драги другови,

Велика напредовања Совјета као и појачана бомбардовања савезника уливају страх у жилама не само фашиста већ и широких шиптарских маса, које се сматрају пријатељем фашистичке Немачке. Данас је више него икада и најокорелији издајник шиптарског народа убеђен да ће Немачка изгубити рат али огрезли у злочинствима и страх од освете и даље задржава шиптарске масе на позицијама крвавог фашизма. Чујем да је у Гњ.[илану] одржано некакво саветовање вићених Шиптара где се говорило о положају Срба у граду и срезу. Изгледа да постоје две струје: Једни кажу да су претерали са терором над Србима, као и да се кају; други пак кажу: истина смо терорисали Србе и то толико да немамо где и да се не можемо више да оправдамо, зато морамо до краја па шта му драго. Она прва као да би желела сарадњу. Али ко ће да им приступи? када другови Шиптари служе само за параду.

17. II. добили смо од Саше² писмо у коме каже да су на К.¹ и да се састанемо на то и то место 21. II. Курири ко-

¹ Оригинал (писан на машини и руком, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 244, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/125—126.

² Савета Јаворина Саша. Тада је била члан Обласног комитета КПЈ за Косово и политички комесар Косовског НОП одреда.

³ Карадагу

ји су поиели то писмо (Васа⁴ и Сацак⁵) дошли су 23. у оближње село а ми смо добили писмо као и Ур. орга⁶ 24. Писмо је писано 17. II. У међувремену су се сукобили са Бугарима. Резултат борбе је одличан (причају сељаци). Настрадао је много Бугара и контрачетника.⁷ Наши су се повукли изгледа без губитака. Дакле и овај тако важан моменат нисмо могли да искористимо да се придружимо Обрену⁸ са нашим људством.

Наше борбе на Карадагу су такође изазвале страх код олд. власти и становника (Шип.) Организовали су сва села за чување границе и према Јабланици и према Карадагу.

Реакција код нас не престаје. Друг Омер⁹ и Мара¹⁰ пали су. Страх од терора међу Србима је велики. Многе породице траже да се иселе. Наш је став одвраћање од иселавања. Око овога нам помаже и ситуација на источном фронту коју помоћу вести (издајемо их сваки дан) саопштавамо.

Држање пред класним непријатељем наших другова и другарица (ухапшених) као и појачани рад агитпропа чини да наша орга постаје центар српских маса и њен предводник. Наш појачани рад на агитпропу такође је окуражио и доста активизирао колебљивце и страшљивце, којима је наша орга богата.

Као што видите, машину смо набавили али пресу немамо те нам је рад прилично отежан. Једну ствар куцам више пута. Пошаљите нам ако имате бар пола пресе. Писали смо свима и тражили смо од свих да нам набаве бар једну пресу, нема ништа. Ур. орга нам је обећала једно парче. Иначе смо се добро законспирисали. Имамо две скривнице и трећа је у раду. Бока¹¹ и Фата (З)¹² су у илегалству.

Од оружја нам је пао 1 т.м. (изгледа да је издајство). Са падом друга Ц.¹³ не знамо где је смештен 1 п.м. За остала 3 радимо да их добро осигурамо од влаге и пада док поћемо (ако нас не предухитре догађаји).

⁴ Васо Глоговац

⁵ Митар Милићевић Сацак

⁶ Односи се на партијску организацију у Урошевцу.

⁷ Види док. бр. 71; књ. 20, док. бр. 140.

⁸ Народни херој Милан Зечар Обрен. Тада је био члан ОК КПЈ за Косово и командант Косовског НОП одреда.

⁹ Даринка Трајић-Марковић Омер

¹⁰ Редакција није могла да установи на кога се односи.

¹¹ Будимир Николић Бока

¹² Зора Малишић-Николић Фата

¹³ Цељуш Бина Цане

Формирали смо НОО од 6 чланова.

МК је у формирању. СК је привремено формиран и првом приликом са свим људством полази на Карадаг ради спајања са Обреном. СК је издао два писма: Члановима Партије и парт. орг. и скојевцима. Обадва ова писма јако су деловала на другове и другарице. Добили су пуно полета и много обећавају. Састанке одржавају редовно са великом љубављу. Талас критизерства изгледа да ишчезава и изгледа да ће се све залутале овце вратити своје стаду. Вера (Јусуф)¹⁴ ми је при руци и помаже ми највише те ћу од њега, Иве¹⁵ и Мире Др. (Роберта)¹⁶ формирати МК.

Аврам¹⁷ и Сима¹⁸ су [ухаишени] (не сарађују с нама). Ухапшени су такође Омерови родитељи (отац и брат) и Фатини.¹⁹

Друга Јову²⁰ смо примили. Нисмо могли да га пребацимо на Јаб.[ланицу]. Сарађује са мном. (Има доста интелектуалштине).

Припремам материјал за течај у одреду. Израдио сам осам примерака „Основи лењинизма“ (обичним индигом), говор друга Тита, из „Одлуке“, Резолуцију са VI новембарског саветовања. Сад почињем „Класе и класне борбе“. Пошаљите нам ако вам је уопште могуће бар неколико глава СКП(б). Преписали би их на машини ако имамо времена, па би вам их поново вратили. Везе са селима су редовне. Али контрола рада нам је немогућа јер не смеју да нас приме због великог терора. Причају да је и њихов рад веома отежан у самом селу, док би у одред многи пошли.

Што се десило са „Бајрам Цуром“? Чујем да сте се ви срећно извукли?²¹

Према одлукама АВНОЈ-а признаће се национална права мањинама у Југославији. Да ли ће се Шиптари наКо-

¹⁴ Оливера Димић Јусуф

¹³ Редакција није могла да дозна право име и презиме.

¹⁶ Мирослав, звани Дрес (раније познат под именом Роберт),

¹⁷ Милорад Борђевић Аврам

¹⁸ Чеда Фуруновић Сима

¹⁹ Зора Малишић Фата

²⁰ Влада Поповић Јова

²¹ Односи се на Малесијски НОП одред, у чијем је саставу био батаљон „Бајрам Цури“, који је разбијен 14. фебруара 1944. Види док. бр. 82 и 102.

смету третирати као мањине или ..? Какав ће положај да има Космет у будућој Југославији с обзиром на формирање ПК-та? Молим вас објасните ми укратко ако треба да знам.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

20. марта 1944.

Шећер²²

П.С. У суб. 1/У надам се да ће доћи до састанка са вићеним и пошт. Шиптаром на коме ће бити говора о зближењу. Покушавамо са више њих. О резултату ћете бити обавештени накнадно.

Имамо одличне перспективе за повезивање са Јабл.[а-ницом]. Радимо на томе. Пошаљите нам [списак] села где би се обратили наши курири.

Добили смо Максимово²³ писмо од 12/Ш. Разумели смо све. Погрешно је мишљење да због опортунизма и неодлучности људство није још пребачено. То су само немогућности. Сада имамо једног веома агилног Шипт. (на селу је). Похмоћу њега радимо на стварању база на Карадагу. Надамо се да ћемо овом приликом успети у пребацивању.

Формиран је МК од пом.[енутих] другова на првој страни.²⁴ Рад је нормалан и доста активан. Реакција попушта.

По свему изгледа да је настрадао „Бајрам Цури" услед зиме. Све аутоматско ор. је смрзло и није могло да дејствује. Не знамо што је са Радетом,²⁵ Ненадом²⁶ и др.

Техника је строго законспирирана. Нико не зна о њој сем ја и Јус.[уф] кога оспособљавам да ме замени. Укусно опремљ. материјал веома утиче на др-ве и грађане.

²² Миливоје Марковић Шећер

²³ Милија Ковачевић Максим

²⁴ Види напомене бр. 14, 15 и 16.

²⁵ Павле Јовићевић Раде. Тада је био секретар Покрајинског комитета КПЈ за Косово и Метохију.

²⁶ Бошко Чакић Ненад. Тада је био политички комесар Главног штаба НОВ и ПО за Косово и Метохију.

Пала су нам нека писма (локалног значаја, при претресу др. Ц.[анета]). Полиц. осећа рад али га не може да открије. Разјарена је. Код ухапшених нису ништа нашли. Заузимају се поштени Ш.²⁷ да их ослободе.²⁸
С друг. поз.

СМ. Ф. — СЛ. Н.

31/Ш 44.

Шећер

БР. 108

ИЗВЕШТАЈ ДАВИДА НИМАНИЈА ОД 5. АПРИЛА 1944. СЕКРЕТАРУ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ О АКЦИЈИ ПАРТИЗАНА У ЗЈУМУ

Драги Стане,²

Ми смо се ставили у покрет и није искључено да стигнемо до Малесије те да се одмах вратимо.

Овде реакција покушава да организује један напад широких размера, али ми смо још увек на опрези и надам се да ћемо изаћи светла образа, а можда и да им разбијемо њушку. Имаћемо покретни карактер, офанзивни, а ни у ком случају нећемо бити у дефанзиви.

Акцију у Зјуму, као што сам ти писао и у претходном писму, извршили смо ми, а том смо акцијом много задовољили народ.³ Ми намеравамо да не западнемо у грешку да не треба убијати домаће издајнике из страха да ће нам њихов народ окренути пушку; одлучили смо да тучемо окупа-

²⁷ Шиптари

²⁸ Опширан извештај о организационом стању и раду партијске организације на терену послао је Срески комитет КПЈ за Ѓњилане, 15. маја 1944, Окружном комитету за Косово. (Оригинал у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 262, к. 15, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/338—346).

¹ Оригинал (писан руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 753, к. 13, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/763.

² Исмет Шаћири Стапи

³ Реч је о убиству председника општине у Зјуму.

тора и издајника ма где нам ее за то указала прилика, а верујемо да ће овакав став чета у свим крајевима збунити окупатора, те да ће улисти мало душе овом заосталом народу.

Услед [Белог] Дрима, веза са Љумом нам је јако отежана. Са Призреном везе нам скоро у потпуности недостају, због тога ви по сваку цену одржавајте везу. Што се тиче илегалаца, писао сам да их пребаце у Л>уму. Хекури⁴ је потребан за град и он има сигурно место.

5. априла 44.

Поздрав свима.
Тебе грлим.
Патрија⁵

П.С.

Реци мојој сестри да се не љути што јој нисам писао. Шаљем 90 наполеона да нам сам курир купи опанака, јер смо остали боси. То чинимо услед хитности.

БР. 109

ПИСМО ЧЛАНОВА ШТАБА ДРУГЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ ОД 7. АПРИЛА 1944. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА МЕТО- ХИЈУ О СИТУАЦИЈИ У МАЛЕСИЈИ*

Драги. другови,

Нас тројица сада се већ састадосмо и разговарасмо о свему и свачему.

Ви захтевате да знате овдашњу ситуацију и могућности нашег рада у вези са покретом.

Спољна ситуација, која иде у наш прилог, нити је позната, а нити разумљива сељачким масама. За савезничке авионе, који пролазе овуда, већина народа још увек говори да су то немачки авиони. И они којима је познато да су то савезнички авиони, пре него што се ови врате са бомбардовања, одмах говоре како је већина тих авиона оборена.

⁴ Осман Пероли Хекури

⁵ Цавид Нимани Патрија

¹ Оригинал (писан мастилом, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 750, к, 14, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/148—149.

Иако је народ ту и тамо почео да схвата пораз Немачке, још увек није скдон да схвати нашу ствар: прво, из страха од Словена и, друго, из страха бд терора. Овај заостали народ постаје послушан свакој сили чије машине пролазе друмовима. Штавише, овде стрепе један од другог. Нема двојице комшија који добро говоре и мисле један о другом.

Сада Бујка и Панча Вилу² нису примили у кућу ни најближи пријатељи. У таквој ситуацији није могуће ма шта учинити. Онда два-три омладинца које имамо — изузев доносиоца писма — не смеју да писну од својих породица.

Према томе, не остаје нам ништа друго до да се кријемо код пријатеља и ништа више. Толико је доста. Сада ћемо бити заједно, бар ћемо имати неке користи, да учимо и пишемо понешто.

Нас чуди садржај ваших писама. Канда не познајете уопште заосталост овог народа. Ви пишете као да се ми налазимо међу сељацима Тоскније или оних крајева Југославије где је покрет прихваћен од стране народа. И сада, када схвата пораз фашизма, народ измишља легенде око Турске, која ће се интересовати за нас. Дакле, ми стојимо на површини воде.

Пишите нам о свему новом, о ситуацији у Албанији (по могућству неко старо или ново издање отуда) и о локалној ситуацији.

Што се нас тиче, толико док шума пролиста, после ћемо видети.

С другарским поздравом
Панча Вила, Бујку,³ М. Тахири⁴

Драги другови!

Пошто курир не чека, не могу да вам пишем опширније. Писаћу вам у понедељак.

Народ се плаши и не прима нас у куће. Међутим, када шума пролиста, моћи ћемо да учинимо нешто, пошто ноћу можемо да улазимо у куће, а предањујемо у шуми. Касније ћу вам писати опширније.

Осећамо велику потребу за једним сатом. Ја сам био дао Ремзи Мустафи једну „омегу“ ради оправке. Уколико

² Редакција није могла установити ко је носио тај псеудоним.

³ Бамил Бровина Бујку

⁴ Џафер Вокши

су је оправили, пошаљите нам је по доносиоцу писма, пошто не знамо где нас затиче мрак, а где зора.

Карту сам нашао и не шаљите нам је.

С. Ф. — С. Н.

7-1У-1944.
Субота

Другарски вас поздравља и грли
Бујку

Пошаљите нам мало лепљивог папира јер нам је нестало. Одговорите нам на писмо од 1. априла. Пишите нам о свему новом, као и о детаљима у вези са погибијом друга М. Љакуција.⁵

Б.

БР. 110

ПИСМО СЕКРЕТАРА ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОД 8. АПРИЛА 1944. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ ЗА МЕТОХИЈУ О НАЧИНУ ОРГАНИЗОВАЊА НОВИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА¹

Драги другови,

Од Стапија² као и од другова из Пећи добио сам до сад неколико писама.³ Последња писма су датирана 18-Ш. Сва су она писана површно, те из њих не могу да правилно оцијеним ситуацију тамо, као и све оно што се је збило. Али, ипак, унеколико ми је јасно.

Испало је онако како ја нијесам мислио, то јест ето ни до сада нијесам могао да се вратим иако сам и при поласку рачунао да ћу се вратити за 18 дана. Да сам знао колико ћу остати не би долазио овамо, али било је што је било, и ја остадох овамо још; снијег велики, пратње немам,

⁵ Мазлом Љакуци. Убили су га Немци почетком 1944. у Баковици.

¹ Оригинал (гшоан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 248, к. 8, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/152—153.

² Исмет Шаћири Стапи

³ Види док. бр. 102.

а Стапи ми поручује да још не додизим. Чуо еам да је Ненад⁴ и Поп³ дошао, а добро сам им се био препао да ће заглавити, но ето и ту замало изгледа сви заглависте. Ја сам писао неколико писама, али не знам да ли сте их добили. Ја нећу понављати оно што сам у ранијим писмима писао, јер сматрам да ако их нијесте добили да ћете их добити.

Из писама од Стапија и другова из Пећи види се тешка ситуација, но ипак посматрајући објективно она није безизлазна, јер ви сте имали, бар ви на терену, с обзиром на број људства, могућност маневрисања. Не знам тачно како је то све било, али судећи по ономе што сам из писама видио могло се боље проћи у Малесији. Факат да је снијег био непријатељ број 1 али и то се колективно и одлучно могло пребродити. Чуди ме зашто се је у моменту напада дозволило да снаге буду разбацане на неколико страна. Одлука Штаба одрса о подјели по четама и групицама и бјежање у разне правце јесте по мом схватању и на основу писама и резултата свега обични опортунизам повезан са кукавичлуком.

Сматрам да треба из свих догађаја извући искуство за будући рад. Ради тога и да би установили заиста праве узроке како и зашто је до тога дошло образујте одмах партиску комисију у коју да уђу два члана ПК и два добра члана Партије из одреда. Они треба да детаљно испитају ствар, а после тога да дају своје мишљење, на основу кога ћете ви донијети одлуку. Али не чекајући на одлуку ви морате одмах предузети све да се људство које није пало по сваку цијену обезбиједи, па макар морали и ви сви бити стално са њима. Једно подвлачим, да се мора пазити на то да људство мора бити у сталном покрету како не би било поново изненађено и са тим и упропашћено. Велика је препрека снијег, али ипак наилазе топлији дани и кретање тереном је из дана у дан у односу на снијег лакше. Предузмите све да успоставите везу са батаљоном⁶ на Скопску Црну Гору те у колико нема другог излаза пребаните се тамо, па ћемо доцније, ако буде била потреба, опет назад. Да је терен пролазан најбоље би било пребацити се овамо. Дакле, ја одавде, а не знајући тачно ситуацију тамо, не могу дати неке потпуне и конкретне предлоге, него остављам вама да ви свеетрано на основу објективне ситуације донесете

⁴ Еошко Чакић Ненад

⁵ Станоје Аксић Поп

⁶ Односи се на 1. косовски батаљон, који је 25. марта 1944. ушао у састав Кооовског НОП одреда.

одлуку. Уколико будете иаиуштали тај терен иотребно је оставити бар једну чету ради рада ту и потребе за моје пребацивање када се тереном буде могло проћи и када тамошња ситуација то буде дозвољајала.

Прије 4 дана стигли су овамо два друга из Метохије. Они причају да ће за извјесно вријеме моћи се вршити пребацивање људства овамо, то јест када буде снијег отврднуо или се истопио. Ради тога потребно је да Стапи стоји са многу у сталној вези, јер он мора учествовати у организовању људства за пребацивање, како би конспирација била на потребној висини. Ја ћу њему о томе писати. За пребацивање на прво мјесто треба да дођу најкомпромитованији и илегални другови. Овдашњи другови са Космета добро ће нам послужити јер су сви прошли кроз војне или политичке курсеве, тако да ће то бити помоћ. Уколико се успије пребацивати више људства, оно ће бити формирано у посебне јединице и вјероватно упућено у прве јединице које буду оперисале ма са које стране у правцу Космета.

Шеф,⁷ Алија⁸ и један друг и другарица отишли су на Конгрес.⁹

Одмах по пријему овог писма попуните, уколико то нијесте урадили, до довољног броја партиско и скојевско руководство за Метохију, а исто тако и за Косово, као и ПК Скоја. Ово писмо за ОК Косово допуните ако има што и пошаљите им га. Техника мора бити потпуно обезбијењена и организована да задовољава. Тражите из Пећи да вам пошаљу гештетнер као и машине којих имају одвише, а о чему сам им ја писао. Испитајте ситуацију у Дреници јер сам чуо да тамо није лоше стање, па евентуално можете и тамо послати извесне снаге, бар за извјесно вријеме.

Пишите ми опширно о свему и са читавог Космета, без обзира што ми је о понечему писао Стапи. Материјале које сам досада слао као и ове које сада шаљем гледајте да умножавате и преводите у потребном броју. Сав материјал који издајете шаљите редовно на мене и овдашње другове, а пошаљите и неколико броја на српском „Слободе“ коју сте издали поводом конференције. Ја сам послао наше

⁷ Мишо Мићковић Шеф (Шефкет)

⁸ Али Шукрија Алија

⁹ Мисли се на други конгрес Уједињеног савеза антифашистичке омладине Југославије (УСАОЈ), одржан у Арвару од 2. до 5. маја 1944. године.

материјале ЦК-ау и очекујем одговор. Они ће нам слати редовно материјале.¹⁰

С другарским поздравом Смрт фашизму — слобода народу!

8-1У-1944

Н.З. — Шаљем ви овај препис депеша да по њима поступите. Ја рекох да ћу писати ОК-ау за Косово, али то учините ви јер можда су ви они писали па боље знате стање тамо. Но, ја ћу напоменути да треба да напишете и дате им директиве да се обавезно повежу са Митровицом и Ибарском долином ради прихватања људства и евентуалног Одласка са једним батаљоном тамо у вези са офанзивом НОБ на Ибру.¹¹ Напишите им да се могу преко Милорада Срећковића и Славка Шћеловића из села Рвати, општина Павличка, 4 км. од Рашке на десној обали низ Ибар, повезати са Трифуновићем¹² и Дражевићем,¹³ а преко њих ухватити везу са Мирославом Вучинићем у II Косовском четничком корпусу. Алекси¹⁴ треба замјерити што је направио глупост кад је издао директиву да друг Крцун¹⁵ у невријеме разоружа Дежевску бригаду, од чега смо имали велике штете за будући рад.¹⁶ Директива је издата глупо и неприпремљено.

¹⁰ Види док. бр. 93 и 104.

¹¹ У то време су 2. пролетерска и 5. НОУ дивизија по наређењу Врховног штаба НОБ и ПОЈ, дејствовале према Ибру, између р. Рашке и р. Студенице, с намером да се пребаце у Топлицу и Јабланицу. Због јаке концентрације непријатељских снага нису успеле да форсирају Ибар па су скренуле на север, преко Западне Мораве, у правцу Ваљева. Средином маја биле су приморане да се с тог подручја повуку у Санџак. Опширније о томе види књигу 7. и књ. 20, док. бр. 150 и 155.

¹² Светислав Трифуновић, заменик команданта Ибарско-моравичког НОП одреда.

¹³ Ратко Дражевић, политички комесар Ибарско-моравичког НОП одреда.

¹⁴ Али Шукрија Алија, тада секретар Обласног комитета КПЈ за Косово.

¹⁵ Миладин Радуловић Крцун, тада командант Ибарско-моравичког НОП одреда.

¹⁶ У ту четничку бригаду био је убачен изванредан број партизана (види док. бр. 16, напомену бр. 11), који су је 2/3. новембра 1943. у планинарском дому на Одвраћеници (Голија), разоружали, придобивши за то и један део некомпромитованих четника. Заплењено је око 30 аутоматских оруђа, 100 пушака и доста муниције. Сутрадан је од тог људства формиран Ибарско-моравички НОП одред, који је имао око 80 бораца. Оперисао је на Копаонику. Одред је био разбијен у борби са четницима на Гувништу, где је пошнуло око 20 партизана.

но, то јест не водећи рачуна о последицама и ситуацији у којој ће се наћи другови после те акције. Још више чудновато је што друг Алекса када је био код нас није о томе ништа говорио, а сада са доласком друга који је био командант те четничке бригаде испољило се да је та бригада могла послужити као уточиште и окупљање наших другова који се налазе у тешком положају на терену митровачког [среза] као и из Метохије, одакле би се даље пребацивали у одред. Поред тога та бригада могла је бити у даном моменту наша а ако не све људство оно бар читав материјал. Гледајте да, уколико се врши присилно иселјавање, људство упућујете да се одмах јавља најближим партизанским јединицама. То урадити преко Максима¹⁷ а он даље помоћу ПК Србије. Интересује ме, шта је било са Сашом¹⁸ јер раније писмо нијесам разумио. Пишите шта је са Емрушом,¹⁹ као и са оним Енглезима.

Алекси треба јавити да он из Јабланице успостављајући контакт са Ибарском долином повуче отуда другове који су добри за руководиоце. Уколико се не би наш батаљон тамо пребацио ради формирања одреда. А исто тако да преко ових другова у Ибарској долини прихвати оружје и материјал који је заплијењен од разоружане бригаде и тамо смештен. Нарочито би важно било да се пребаце радиостанице које су заплијењене како би се инсталирале.

Много и много поздрава свима:

С. Ф. — С. Н.

8/У. 44

Раде²⁰

Да ли је стизао Зумбер²¹ и Рецеп²²
Брата покојног Црног²³ треба Максим
да узме код себе.²⁴

¹⁷ Милија Ковачевић Максим, тада члан ПК КПЈ за Косово и Метохију.

¹⁸ Савета Јаворина Саша, тада члан ОК КПЈ за Косово и политички комесар Косовског НОП одреда.

¹⁹ Емруш Мифтари

²⁰ Павле Јовићевић Раде

²¹ Зумбер Алија, заменик политичког комесара батаљона „Прљат Рецепи“.

²² Рецеп Хака, члан Штаба Малесијског НОП одреда.

Реч је о брату народног хероја Боре Вукмировића (види док. бр. 132, напомену бр. 18).

²⁴ Те две реченице су мастилом дописане на оригиналу.

ПИСМО ЦАВИДА НИМАНИЈА ОД 8. АПРИЛА 1944. СЕКРЕТАРУ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Араги Стапи,²

Примио сам твоје писмо; јако смо се потресли услед стрељања друга Мазлома.³

Пишем ти укратко.

а) Ми немамо могућности да још дуго времена останемо овде где смо. Због тога морамо што брже да пребацимо другове који су у опасности. У том циљу ево вам упућујемо курира из места, који је погодан друг да бисте ви ту ствар уредили.

б) У вези са првом тачком треба да нам пошаљете новаца, како бисмо га имали при себи било куда се ми кретали. И тај новац треба да нам пошаљете по овом куриру.

ц) Ствари које сте нам послали примили смо и све су комплетне изузев гаћа (стигла су нам три, а не 10 пари гаћа, како си нам ти писао). Ви треба да нам пошаљете још доле наведене ствари.

д) Са Лисом⁴ нисам успео да се састанем. И сам сам отишао да га тражим, али га нисам могао срести. Пре 5 дана упуту сам курире код Блина,⁵ али се још увек нису вратили. Наша је ситуација овде тешка, али ћемо се борити да је савладамо.

е) Риза Имеров двоглед је код Укшин Мифтара у Скивјану; потрудите се да га узмете и да нам га пошаљете. Исто тако, треба да се потрудите и да нам пошаљете једну географску карту Европе, јер нам је тешко без ње.

Списак:

а) уље за подмазивање митраљеза (потребно је чисто, јестиво уље, а не аутомобилско),

б) игле, шпага, шило, клешта и восак за оправку обуће,

¹ Оригинал (писан руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 751, к. 13, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/766.

² Исмет Шаџири Стапи

³ Мазлом Кпуска

⁴ Мехмет Хоџа Лиси

⁵ Фадил Хоџа Блини

ц) гаће, као и нека кошуља уколико их има (потребно нам је још панталона),

д) уколико имате лекова, пошаљите нам, нарочито алкохола, океигеноване воде (H₂O₂), јода, аспирина, пургатива, таблета против главобоље, завоја и вате,

е) који пар чарапа — уколико имате,

ф) памука за прављење конца за шивање (уље нам је преко потребно, јер без њега аутоматско оружје не ради),

г) цевна белешка са листовима који се одвајају, као и она са листовима који се не кидају (једно 6 комада).

Ја сам остао без панталона, а такође и Велија,⁶ те уколико имате могућности пошаљите нам по један пар и наведите да су за нас.

За мене панталоне направите по мери.

8. априла 44.

Грли те
Патрија⁷

БР. 112

ИЗВЕШТАЈ СЕКРЕТАРА ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ ОД 9. АПРИЛА 1944. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ ЗА КОСМЕТ О ВОЈНО ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ И О ДЕЛАТНОСТИ ПАРТИЈЕ'

Драги другови,

Два пакета — један намењен мени, а један за Радета² — примио сам и, у вези са писмом, послао на одређена места, сем оних за Патрију³ и за Хас, које ћу послати првом везом која буде дошла.

У вези са вашим писмом и ситуацијом пишем вам следеће:

1. Међународна ситуација — као што ћете видети и из материјала који вам шаљемо — одвија се крупним корацима у нашу корист. Црвена армија је стигла на своје

⁶ Вели Дева Велија

¹ Џавид Нимани Патрија

¹ Оригинал (писан машином, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 249, к. 8, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/160—166.

² Павле Јовићевић Раде. У то време се налазио у Црној Гори.

³ Џавид Нимани Патрија

границе и прешла их је у Румунији и према Чехословачкој, наносећи тешке губитке Хитлеровој војсци, уништавајући војнике и материјал и заробљавајући велике количине ратног материјала. Савезничка авијација не престаје са бацањем бомби на фабрике Немачке и њених сателита, разарајући индустрију и позадину непријатеља. У погледу другог фронта немамо шта да кажемо. Многи коментатори иностраних листова тврде да су сазрели услови за његово отварање те да сада нема никаквих препрека за напад на Хитлерову тврђаву са запада. У свим народима поробљене Европе слободољубиви људи су пришли масовном покрету против освајача и издајника; свуда се народноослободилачке војске формирају, нарастају, јачају и челиче се, свуда пуца партизанска пушка — почев од Француске па све до источног фронта. Нема више само саботажа, већ и отворених окршаја. Свуда народи оснивају своје одборе, попуњавају их новим елементима, како би на тај начин проширили и још више ојачали отпор против окупатора и издајника, јер се дан слободе — то већ свако види — приближио. Свуда се говори да ће се 1944. година завршити уништењем фашизма и ослобођењем народа. То је тврдио и сам Черчил, у свом говору. У Француској је нарастао Комитет националног ослобођења и у њему учествују два лидера Комунистичке партије Француске. У Италији је дошао Ерколи са новим директивама; сигурно је да се он труди да по сваку цену оснује један заједнички фронт, вршећи уступке час на једној час на другој страни, једино са циљем да се мобилише народ у борбу против фашизма, за његово што брже уништење. Сви ови догађаји и њихово брзо одвијање најављују нам скори слом фашизма. То увиђа и сам Хитлер, то увиђају и сами његови трабанти, те се труде и покушавају свим силама да себи продуже живот, да би оцрнили што више народа и људи, да би међусобно закрвили неуге народ, да би им оставили на врату рану која се тешко залечује — **братоубилаштво, непријатељство и мржњу** међу народима.

2. **Унутрашња ситуација** на Балкану одвија се великом брзином. Оснивају се народноослободилачке војске, као у Бугарској, јачају и челиче се у Албанији и Грчкој, челиче се у Југославији. Народнаослободилачка војска Југославије постала је међународни чинилац, средиште отпора угњетених слободољубивих народа. Читав слободољубиви свет уперо је своје очи у херојску војску Маршала **Тита**. У свим емисијама — Москве, Лондона, Барија, Америке и читавог слободољубивог света — борба војске Маршала

Тита ириказује се поробљепим народима као пример једино правилног пута којим треба следити у борби против окупатора, ако се хоће извојевати слобода и служити заједничкој ствари: што скоријем уништењу фашизма и извојевању слободе, за којом су толико много чезнули народи. Мађарски војници дезертирају, придружујући се војсци Маршала **Тита** (ових дана придружило се 5.000 њих, који су донели са собом ратног материјала довољног за наоружање 1/2 дивизије војника). То исто чине и бугарски војници, неки Румуни итд. Из саопштења ћете видети колико је територије ослобођено у Југославији. Шеста офанзива је разбијена, свуда партизани нападају: у Црној Гори, Србији, Словенији и у свим крајевима. Да би се супротставили овом замаху који су попримили народноослободилачки покрети на Балкану, окупатор и реакционари покушавају да неуки део народа увуку у борбу против народноослободилачких војски, а то се врши нарочито овде, код нас, где је народ заостао и не види ништа даље од свог носа. На Косову и Дукаћину — искоришћавајући шовинистичку мржњу која постоји међу нашим масама, искоришћавајући донекле повољне економске прилике шиптарских маса, које се задовољавају са малим, искоришћавајући незнање, као и чињеницу да шиптарски народ, угњетаван вековима, верује само ономе који тренутно има силу у рукама — окупатор заједно са реакционарима мобилисао је шиптарску војску, покушава да мобилише једну дивизију добровољаца Шиптара. Други Призренски конгрес за одбрану Косова — као што сте и сами видели у новинама које смо вам послали — чини све да би ту и тамо организовао народ и омладину за неправедну борбу, за шовинистичку борбу не само на Косову и Дукаћину, већ покушава да зарије своје канце и у Албанију, али у томе неће успети. Прича се да ће ових дана доћи до једног ширег скупа реакционара у Призрену, где ће узети учешћа и реакционари старе Албаније. Већ су до сада — како јавља њихов лист — дошли наводно да посете фамозни Конгрес (!) скадарски реакционари Ејуп Казази и другови. Да видимо шта ће учинити господа. Они се не задовољавају само тиме да се организују овде, већ имају у плану — према наређењу Гестапоа — да албанску војску искористе ван оних области које су настањене Шиптарима, тј. против суседних народа, против саме Албаније и коначно — по налогу Гестапоа — за одбрану „Хитлерове европске тврђаве“. До сада су један део војске из Призрена одвукли у Подгорицу, не казујући јој уопште куда је воде. Војска у Пећи добила је налог од окупатора да у сваком

тренутку буде у приправности, те је сигурно да ће је некуда одвести. „Слободна Југославија“ јавља — а то се и прича — да ће је упутити у Македонију, према границама Грчке и Бугарске. То су организационе, мобилизационе мере, које су предузели окупатор и реакција. Међутим, они се не задовољавају само тиме. Они у нашем народноослободилачком покрету виде трн у оку, снажан нож у лећа, па су му посветили највећу пажњу, предузимајући најоштрије мере у циљу његовог уништења. Због тога су скоро у свим варошима Косова и Дукаћина организовали Гестапо, који је око себе окупио шпијуне и крвнике наших народа, као, на пример, у Баковици Ганију, Исмаила Вучитрна, Назмија и Круезија, у Пећи Сефа Најиног, а такође по другим местима. Они вребају не само наше другове, већ и пријатеље покрета, терором, провокацијама, претњама, исељавањима и др. Гестапо је у Пећи обесио 4 лица (обавештени сте), стрелјао Мазлома⁴ у Баковици, извршио хапшење у Пећи, Баковици и Призрену. А сада када више не налазе [такве људе] и када су остали празних шака, они врше провокације одлазећи ноћу у куће другова, куцају на врата и говоре тихо: „Отвори, отвори, ја сам друг Х. или У“, као што се десило пре два дана у кући Х. Зајмија,⁵ а на капији куће Бесникове⁶ повукли су звонце. Градови су пуни другова илегалца, мало их је остало легалних. Сада су почели и да трагају за нашим другарицама, те ћаво зна неће ли пам се једног дана што догодити.

3. Стање у масама на Косову и Дукаћину, нарочито у Дукаћину:

Наше су масе донекле свесне пропасти фашизма, свесне су да их издајници лажу, али — из страха од неког покоља и из опортунизма, који им је у неку руку урођен, из тежње да добију све на готово, као и услед недостатка нашег рада са њима — чекају као збуњене да се нешто догоди, неке са стрепњом у будућности од оеве Срба и Црногораца, јер знају шта су починили над њима, а неке у нади да ће доћи боља времена. Окупатор и реакција још увек су кадри да мобилишу приличан део и против Народноослободилачке војске Југославије, јер те масе још увек нису у стању да схвате ослободилачку улогу те војске, а окупатор уноси код њих збрку трпајући у исти кош Дражу, Недића и Тита. Једна је чињеница непобитна: „Сви очекују нешто ново“. Агитација и пропаганда код њих не делују колико

⁴ Мазлом Кпуска

⁵ Хусни Зајми

⁶ Хамди Шеху Бесник

треба, јер они не знају да читају ни пишу, те их је и искуство учинило таквим да не верују речима, већ делима. Они се убеђују када им говориш, повлађују ти, али треба да смо сигурни да нас лажу, а чим ми одемо, они подлежу и раде онако како их тера она сила која им је над главом. Овај народ — који не верује ничијим речима, који нема поверења тако рећи ни у самог себе, који је јако закрвљен са српским и црногорским масама услед подстицаја од стране српских хегемониста, италијанског окупатора, а сада и од стране немачког окупатора и шиптарских реакционара — врло тешко се одлучује да ступи у борбу против „државе“, како кажу они, јер он (народ) уско посматра ствари, цени на основу окупаторских аутомобила који пролазе друмовима. Ми смо много пута дискутовали о нашем народу и дошли до закључка да он неће приче, већ дела, да се покорава искључиво сили. Тиме не заборављамо улогу коју игра агитпроп, али ако бисмо данас, када сви нешто очекују, хтели да поведемо наш народ путем народноослободилачке борбе, потребно је да пуца партизанска пушка.

Окупатор врло лоше одржава такозвану албанску војску. Сада када намерава да је упућује тамо-амо, војницима у војсци — како у Пећи, тако и у Призрену — досадио је овај живот, почели су да испољавају велико незадовољство, почели су да јасно увиђају игру и смицалице које на њиховој грбачи врше окупатор и издајници. Једном речју, створени су услови не само за масован рад међу њима, већ они разочарано питају: куда да иду? То не треба узети много оптимистички, али је чињеница да би се нешто учинило када бисмо имали куда да их водимо и када би они видели и слушали партизанску пушку. Питање добровољачке дивизије изазвало је пометњу у народу, те се свуда коментарише да окупатор и издајници хоће да гурну народ у опасне игре, хоће да уортаче народ са својом судбином која им се припрема. Међутим, то је добровољно и верујемо да ће ретко ко да ступи. Ми доста агитујемо како у погледу једног, тако и у погледу другог — са прогласима, објавама и другим. То је стање у масама.

4. Организационо питање: Скоро све партијске организације Дукаћина ослабљене су и стоје доста ниско услед ове последње реакције, која је натерала већину другова да прећу у илегалност. Други део је ухапшен од стране окупатора, док се врло незнатан део уплашио од реакције и спречен је да настави рад.

Призрен. — Услед ударца који је последњих дана нанесен партијској организацији од стране честих претреса

које врши Геетаио са својим агентима, рад је скоро потпуно обустављен. Тамо је остало око 9 другова партијаца, од којих један део илгалаца, као што су Фљака,⁷ Хекури,⁸ Ферида,⁹ други део, компромитован, не сме много да се креће. Контакти се врше појединачно и ретко. Немогуће је одржавати састанке. Кандидати Партије су се уплашили, такође и омладинци, а један део Срба иселио се у Србију. Вести се не издају ни на шиптарском ни на српском језику. За сада партијска организација врши једино службу веза. Поручио сам Ферида — која је била овде, с којом сам се састао и с којом сам расправљао о призренској партијској организацији — да се извршавају бар најглавнији задаци, а који су по мом мишљењу следећи: а) да се одржавају и јачају везе са Љумом, Хасом, Косовом и, по могућности, са Албанијом; б) да се издају вести на шиптарском и српском, те да се што масовније растурају у цнљу обавештавања маса у вези са развојем догађаја; ц) средити колико је могуће обавештајну службу, која је сада прилично отежана, јер је скоро све ствари узео у своје руке Гестапо. Ферида је отишла тамо, мада нема где да се смести, са циљем да обезбеди овај минимум задатака, па ћемо видети.

Пећ. — Пећка партијска организација, која има традицију, иако је претрпела најтежи ударац на Косову и Дукаћину од стране окупатора, ипак стоји нешто боље од призренске, али је тамо дошло до збрке, која се може разрешити једино уколико се створи могућност да другови пођу тамо, и то другови који добро познају тај терен. Другови из Пећи непрестано се жале на Емрушове смицалице, на шовинизам који се изродио не само код српских маса, већ и код неких другова у Партији и омладини. Све је то, колико сам могао да констатујем, уследило због губитка ауторитета одговорних другова и због повремених неуспеха које је имала пећка партијска организација, због неповерења маса и другова према руководиоцима, као и због тога што водећи другови нису схватили линију коју данас води наша Партија — линију народноослободилачке борбе, као што сте констатовали и ви. Због тога им дајем упутства и непрестано испитујем ствар, те ћу свако писмо које ми буду послали упутити и вама, како бисте били у току и како бисмо заједнички помогли у отклањању ове збрке, док не буде створена могућност да неко од нас оде тамо. Овде се објављују вести на шиптарском и српском. Техника месног ко-

⁷ Авди Бакали Фљака

⁸ Редакција није могла установити право име и презиме.

⁹ Видра Ковачевић Ферида

митета ирилично је добро уређена, партијској организацији се стварају велике сметње услед терора који у масама спроводи Гестапо са Сефом, те услед велике већине илегалца, као и услед немања шиптарских елемената. И овој је партијској организацији — као и оној у Призрену — поручено да извршава бар она три минимална задатка, те да се потруди да очува илегалце, као и да се очисти од оних елемената који нису корисни за Партију, који сеју шовинизам и покушавају да се смицалицама уздижу на штету Партије.

Баковица. — Партијска организација Баковице стоји боље од двеју претходних. За сада она има 22 члана Партије, од којих 8 жена и 14 мушкараца. Од њих само 8 су илегалци, и то већина компромитовани и преплашени. Овде се издају вести, као што сте и сами видели; међутим, сада су оне почеле да се не растурају како треба и у великом броју услед преласка другова у илегалство, као-и услед панике која је захватила народ после Мазлумовог стрељања. Партијска организација је повезана са масама када нема реакције, међутим, масе се одмах удаљују чим ма колико отпочне реакција. Овде се више радило у ширину него у дубину. Дух нашег покрета живљи је него било где другде. Сви знају ко су и шта траже комунисти, партизани. Окупатору и реакционарима врло је тешко да обмањују масе. Услед реакције прилично је ометано састајање другова, али и поред тога рад се донекле одвија. Везе, обавештења иду прилично уредно. Информативна служба прилично је слаба.

5. Техника. — Она дела прилично уредно, и поред недостатка средстава, за која смо се увек трудили, а и сада предузимамо мере у циљу обезбеђења тих средстава. Циклостил који сте нам послали још нисмо преузели, јер нам је тога дана мало саботирала веза, а последње писмо које сте послали нашли смо пошто смо вам одговорили, због тога што сте га били ставили у један кутак пакета. Верујемо да ћемо га преузети до уторка. И у Пећи смо нашли један гештетнер, за који верујемо ра ћемо га убрзо преузети. Вошта-ног папира имамо, фарбе сувише мало, гештетнер-папира скоро нимало, остало имамо. Потрудићемо се да купимо. Поручили смо — а поручићемо поново — свим партијским организацијама да купе колико год наћу. 580 килограма папира у бојама, као што је био купио Блини¹⁰ у Призрену, купили су другови из Призрена, који се налазе тамо. Лако га можемо преузети, али га немамо где сместити. Преса немамо уопште. Машина на шиптарском имамо две, на српском за сада ниједну, али Пећ има 4 комада, те ћемо отуда

¹⁰ Фадил Хоџа Блини

да повучемо. На српском нисмо још дали никакав материјал, док смо се за шиптарски трудили у вези са средствима којима смо располагали, те смо објавили саопштење са коментаром актуелних спољних и унутрашњих догађаја, и то сваки други дан, почев од 20. фебруара па наовамо. Умножили смо два чланка из „Пролетера“ које нам је, преведене послао Градиша,¹¹ затим „Партизани у народу“, разне објаве. При умножавању материјала стварало нам је сметње немање преса, за које смо упутили апел на четрдесет страна, а још увек нисмо успели да добавимо једну како ваља. Извештајима, као и овим материјалом који смо штампали, снабдели смо: Баковицу, Призрен, Пећ, Љуму, Хас, вас, Реку, Дреницу; послали смо Радету, Албанији по један примерак, а од сада ћемо слати Обласном комитету Косова и појединим партијским организацијама Косова, којима смо поручили да масовно растурају ово што им шаљемо, а нарочито објаве и коментаре. Друг Броми¹² се налази овде и прилично нам је помогао у питању технике. Толико што се тиче технике.

Често смо се носили мишљу да растурамо прогласе у вези са догађајима, у име Одбора¹³ и Штаба,¹⁴ пошто су Одбор и Штаб били у немогућности, али то нисмо учинили јер кадија не дозвољава. Због тога, пишите нам уколико сматрате за потребно и уколико у послатим материјалима нисте наишли на политичке грешке у погледу наше линије, како бисмо и то могли да чинимо. Штавише, управо о томе сам био писао Блинију, да дође, како бисмо бар преко агитпропа одржавали у животу масе и како би се у овим тешким тренуцима чуо глас Одбора и Штаба. Пошто је данас једино ова техника у стању да обавља посао који треба да обавља агитпроп, било би врло добро када бисте упутили једног друга који познаје линију, или пак да овласте нас да у хитним случајевима, када се не може чекати, издајемо прогласе у име Одбора или Штаба, иако знамо да за то треба имати сагласност свих чланова ових форума.

6. У вези са слањем делегата омладинаца за II конгрес антифашистичке омладине Југославије, писали смо неколико пута у Пећ да се та ствар обезбеди, али су нас они увек извештавали да је то немогуће. О томе смо писали и Радету — да се интересује преко другова из Рожаја. У по-

¹¹ Бељадин Хана Градиша

¹² Цемаил Броја Броми, политички комесар Малесијског НОП одреда.

¹³ Односи се на Обласни народноослободилачки одбор за Косово и Метохију.

¹⁴ Реч је о Главном штабу НОВ и ПО Коосва и Метохије.

следње време, у вези са вашим иисмом, поново смо писали у Пећ да пошаљу оба своја делегата, преко курира који одржавају везу, као и да обезбеде да упутимо све делегате једног по једног или два по два. Још увек нисмо добили одговор. Осталим партијским организацијама смо писали да уместо два припреме само по једног делегата, те да их одмах упуте чим им јавимо.

Што се тиче везе са ослобођеном територијом,¹⁵ она није редовна. Пећ нема својих људи, тј. другова курира који би обезбеђивали ту везу. Веза се успоставља само онда када са слободне територије упуте курире, а они шаљу курире обично у два правца: преко Плава и Рожаја — кад год имају пошту.

Из Пећи ми је поручено и добио сам писмо да покушава непрестано да обезбеди ту везу, која је за нас од великог значаја.

7. Како Раде,¹⁶ тако и ви, а истовремено и ми намеравамо да чинимо напоре за попуњавање форума, не само СКОЈ-а, већ пре свега Партије, који су прилично окрњени. Вама је познато колико је попуђен Окружни комитет Дукаћина и колико је он оптерећен био током ових времена. Исто као и сам Обласни комитет. Другови, недостатак кадрова данас се осећа више него икада раније, а реакција и акције Гестапоа у последње време прилично су отежале уздизање другова, нарочито повећање броја кадрова. Ми смо били отпочели један курс, али је он остао напола. Једна ствар се да уочити: сви они који су учествовали на несуђеном курсу, који није имао сређе да се настави до краја, заиста су се боље држали од свих осталих у току ове реакције. То је уверило другове у чињеницу од коликог су значаја курсеви, проучавање теорије и револуционарног искуства пролетаријата за боље постављање и организовање наше Партије. Овде смо ја, Гури,¹⁷ Тели,¹⁸ Шиђета,¹⁹ Гусева,²⁰ који би сви могли да извршавају задатке које би им били постављени, како у односу на Окружни комитет Партије за Дукаћин тако и на Окружни комитет СКОЈ-а. Али шта вреди, сви су илегалци, за којима се даноноћно трага, сем другарице на коју је пао тежак терет да се брине о Партији (Баковица); илегалност не дозвољава кретање, те тако до-

¹⁵ Мисли се на слободну територију у Црној Гори.

¹⁶ Види напомену бр. 2.

¹⁷ Цевдет Хамза Гури

¹⁸ Фаик Прути Тели

¹⁹ Јани Бини Шиђета

²⁰ Сафета Нимани Гусева

води до иесастајања, изузев писама. Нас тројица првих смо заједно, ади се са осталима виђамо ретко. Сада, када буде дошла Ферида, покушаћемо да нешто учинимо, а нарочито пошто склоне партизане и другове илегалце са терена, јер ћемо тада имати места, те ћемо на тај начин створити могућност за састајање и функционисање форума, како би они извршавали оне задатке који им се постављају. Ми тако мислимо, а ви нам дајте упутства.

8. Пре три дана примио сам из Пећи једно писмо којим ме извештавају да је тамо стигао отац Алије Болетина (Т.Б.), који је тражио да се по сваку цену састане са мном. Он је сигурно добро схватио ствар, добро схвата ситуацију у погледу разговора које сам ја имао са Лисијем и доктор са њим. Он је сада дошао овамо (и под утицајем свог сина) да се споразуме са нама и да се држи онако како му доликује, као човек — како каже он — који је увек настојао да служи народу Косова. Ја сам му одговорио (шаљем вам писмо које сам му послао). Послао сам му и једну резолуцију Одбора. Видећемо. Можда је и провокација, али не верујем, никако не верујем док не проверим, јер је његов син у редовима наше борбе. Он ће ми сигурно одговорити, а ја ћу учинити све да одем и да се састанем са њим, јер би његов активни улазак у наш покрет много значао за нас, за масе, а представљао би ударац за реакцију.

9. За 100 жутих²¹ Јакуп²² нас извештава да је предао Љепурију.²³ Од тога смо ми од Љепурија узели 42 комада. Љепури је неколико вратио, а за остале каже да је дао друговима. Ја вам шаљем његово писмо да сами видите. За новац који је Јакуп дао Хајдару сада ћемо писати Јакупу, а његов ћемо вам одговор послати. Јакуп је послао овамо све рачуне које је имао у рукама. Ми их чувамо, када се сакупите, да вам их пошаљемо како бисте их проверили и контролисали обрачун. На великој смо муци због ових жутих, да их ћаво носи! Истина, нашли су нам се у ове тешке дане, али смо сада остали без папирног новца, а они коштају јевтино, до 25 наполеона комад, а нико не сме да их размени, јер се плаши, те смо богами на великој муци са њима. Видећемо, покушавамо да разменимо, колико год буду коштали, свих 242 комада колико их имамо, али не све одједном, јер ће сигурно затребати новаца како вама, тако и дру-

²¹ Мисли се на наполеоне. Вредност једног наполеона је 100 лека, а лек је основна новчана јединица у Албанији.

²² Саит Бакали Јакуп, интендант Главног штаба НОВ и ПО Космета.

²³ Џафер Вокши Љепури

гима (Хасу, Л>уми итд.), а ми немамо ни хелера, штавише овога пута нисмо имали да пошаљемо ни Дреници, ни Крцуну.²⁴ Када разменимо, послаћемо. Крцуну се нашло лека. Он је кренуо на ослобођену територију — тако јавља Пећ.

10. Н.Х.²⁵ (Дреница) писао сам пре него сте упутили писмо, али од њега нисам примио никаквог одговора. Ои је ових дана дошао у Пећ и отишао право до Милице (ћаво нека је носи!), која има везе са Емрушом и чије држање није добро. То је она о којој сам вам писао раније. Вама је можда позната њена ствар. Врло добро је што сте упутили Енвера.²⁶ Другови из Пећи пишу да у Дреници постоје услови за једну добру чету. Тој смо чети ми још одавно посветили потребну пажњу. Редовно смо слали вести и др., а и друговима у Пећи је препоручено да јој помогне — не у великом стилу, јер то нису могли, већ у питању неких потребних и неопходних ствари, али је Н.Х. — како и сами видите — мало на своју руку и пржи колаче на води.

11. Што се тиче Г. Круеџија,²⁷ писмо није било толико левичарско како кажете ви, с обзиром на чињенице а не на лепе речи које он изговара. Он с једне стране говори: „Ја сам са вама“, а с друге стране проповеда да се још не можемо борити против Немаца, с друге стране одржава везе са Лазом-⁸ и другима, који говоре: „Не липши магарче до зелене траве“. И поред тога, ја сам писао Радету у погледу његовог писма. Сигурно је да га на тај начин нећемо приказивати у народу, штавише ми смо почели да му стално шаљемо вести и др. Ваше је мишљење прилично добро — да се један од њих пошаље тамо где кажете ви, у циљу његовог ангажовања. Сада ће Блини видети и дела, пошто буде разговарао са њиме.

12. За Кољ Бибу ништа не знамо. Бајрам (К.)²⁹ ће ових дана пролазити кроз католичка села Реке, те ће сигурно нешто дознати, а ми ћемо вам писати чим нам се он јави.

13. На муци смо у погледу радија за вас, јер смо за нас обезбедили један на струју. Бесник је купио један са акумулатором од 6 волти, портабл, који ради и на струју — за 300 (три стотине) наполеона. Сада, пошто је он прешао у илегалство, можемо га узети ми. Али, врло је тешко

²⁴ Миладин Радуловић Крцун, командант Ибарског НОП одреда.

²³ Еамид Хоца

²⁶ Дајчи

²⁷ Гани Круеџију

²⁸ Лазар Фонда. Припадао је марксистичкој групи „Зјари“.

²⁹ Кољ Широка

да вам се шаљу те деликатне ствари. Јавите нам, те ћемо се накнадно снаћи.

Шаљемо вам компас, новине и др.

За шаржер нам није познато ништа. Јечам је овде, со онамо тде је и била, такоће и шпорет и неке друге ствари, које су биле остале код последње поште, а које нисмо успели да преузмемо. Али, шта ћемо, када нам сељаци не дају ствари, јер се нас више не плаше. На пример, у Шишману је један друг оставио машингевер уз договор са сељаком да му га овај пошаље када он буде упутио неког по њега. Зар се побити са њима! Он га враћа, али само онда када му пукне по глави. Треба да знате да нас је овај последњи пораз^о прилично срозао, и сељаци су тражили да нам сисају крв из врата, као вашке. Нико неће да мрдне без новаца. Ви ћете рећи: песимизам. Не, не. За нас се примичу бољи дани, шума листа, снег се топи, време отопљује, а ми морамо својом крвљу да сперемо тај пораз, да високо подигнемо морал Покрета, те да почнемо.

Другови, писао сам вам опширно како бисте знали да се оријентишете, а верујем да сам вам писао довољно јасно. Дошло је време да добро проучите ситуацију те да пронађете излаза, како бисмо изашли светла образа.

Морамо по сваку цену да се потрудимо и да пронађемо неко место, те да отпочнемо окупљање наше војске, као и да из градова повучемо другове који су у опасности и који су постали велика сметња организацијама.

Данас је време за пушку, ви сами знате да ће једино она — упоредо са агитпропом — рашчистити ствар, да ће учинити да нас масе следе у овим тешким моментима које преживљавамо.

Другарске поздраве свима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

9, IV 44.

Стапи³¹

³⁰ Односи се на разбијање Малесијског НОП одреда средином фебруара 1944 (види док. бр. 93).

³¹ Исмет Шафири Стапи

**ПИСМО ЕНВЕРА ХОЋЕ ОД 10. АПРИЛА 1944. СЕКРЕТАРУ
ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КШ ЗА МЕТОХИЈУ О СИТУАЦИ-
ЈИ У ЛЛБАНИШ¹**

Драги друже Стапе,²

Примили смо твоје писмо од фебруара, као и једно писмо од друга Фадила, у коме нам приказује акције ваших снага на Косову.³ Без сумње, ситуација је тамо тешка и Косово је постало попрште акција свих реакционара Албаније и Југославије. Са Косова ће се регрутовати велик број снага које ће непријатељ упутити против партизана Југославије и Албаније. Ово упућивање снага већ је почело. Немци и овдашњи реакционари спроводе шовинистичку пропаганду, а истовремено хоће да дезоријентишу народ и баце га у један неописив хаос, тако да он буде угњетен и да се окупатор ослања на расположиве снаге. Нема сумње да ће се тамо играти и Зоговим картама. Ово ће наићи на подршку непријатеља и реакционара типа Мехди Фрашерија и Бали комбтара, са једним јединим циљем: да организују регуларне снаге за супротстављање партизанским снагама. То ће наићи на подршку свих службеника дошлих из Албаније и псеудо-демократског реакционара Селимана Ризе, верног ученика Зај Фонда, са којим без сумње има присне везе.

Ваша ће борба бити жестока, те због тога треба да се припремите за један такав окршај. Не треба нипошто да чините пропусте и да ситуацију сматрате лаком. У том циљу треба да учврстите организације и војску. Ове треба да иду упоредо. Будите будни, раскринкавајте сваки непријатељски маневар и настојте да извршите диференцијацију између колебљивих елемената и реакционара. То ће бити тежак посао све док партизанске снаге тамо не стану на своје ноге и не туку непрестано окупатора и реакционаре. Константујемо: иако је наша војска у офанзиви, и поред слома Немаца на совјетском фронту, иако Немци свакодневно одвлаче одавде своје снаге и замењују их насилно регрутованим снагама — диференцијација је ипак тешка. Тирана,

¹ Оригинал (писан мастилом, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 835, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/84—87.

² Исмет Шаћири Стапи

³ Види док. бр. 84.

која представља центар где је окупљена реакција и одакле воде све нити, преживљава велики терор, тако да и они каји увиђају да више не треба да остану у редовима Балија — обезбеђују да учине корак назад. И поред тешке ситуације код вас, треба да појачавате и повећате вашу делатност, свестрану делатност. Треба да учините све за братство народа Југославије, да их уједините у заједничкој борби и да се чувате клопки које ће вам непрестано намештати шовинисти на вашем путу, хушкајући народе на међусобне трзавице. Треба да настојите да нипошто не растурате војску. Маневришите да се не би нашли пред проблемом: или пропаст или ликвидација ваших јединица, као што је учишено у Баковици. Непријатељ не сме да вас изненади нити да вас опколи на једном подручју да би вас оштетио. Брзина у акцији треба да одигра главну улогу. Учврстите одборе и учините их свесним њиховог рада. Нека они не стоје формално и нека не буду секташки. Тамо где је реакција јака обезбедите конспирацију у раду. Избегавајте у критичним моментима жртвовање кадрова. Ове упућујте, макар привремено, у шуму, да бисте их поново вратили када ситуација постане мало лакша. Настојте да се — и у најтежим моментима — народу разјашњава ситуација.

Овамо је завршена немачко-балистичка офанзива. Ова се офанзива одвијала на широком плану широм целе Албаније. Наши су губици у убијеним били мали, али нас је оштетила јака зима. И поред тога, успешно смо се супротставили немачкој офанзиви и сада се читава наша војска налази у офанзиви. Имамо под оружјем осам бригада, које се туку на свим странама, изузев на северу. Изузимајући градове Аргирокастро, Валону, Корчу и осам срезова, све је у нашим рукама. У току ове офанзиве непријатељ је имао 700—800 мртвих, а балисти 400—500. (Број заробљених балиста пење се на преко једне хиљаде). Напади на непријатеља врше се на све четири стране. Партизани се боре унутра у Берату. У Корчи жандарми су се затворили у граду. Партизани угрожавају Аргирокастро и Химару. Траже да их Тирана извеети о детаљним акцијама. Душан⁴ ће да пође како стоји у писму које сте му упутили, али нас извештајте хитно о следећем:

1) Докле можете да дођете или да организујете да дође нека јединица или неки друг да га прихвати, хоћу рећи у неком месту овде у Албанији.

⁴ и ⁵ Душан Мугоша Дућ

2) Известите нас о вашем мишљењу у вези са путем којим се може ићи да би се дошло тамо (не рачунајте на аутомобил).

3) Известите тачно: где се налази Главни штаб Косова и Дукаћина, као и каква је ситуација тамо.

Ово нас известите што пре како бисмо упутили Дућа,⁵ јер је у Северној Албанији ситуација доста тешка, да бисмо знали како да поступимо. Пишите нам често.⁶

10 (4) 44.

С другарским поздравом
Тарас⁷

БР. 114

ИЗВЕШТАТ ИНТЕНДАНТА ГЛАВНОГ ШТАБА КОСМЕТА ОД 13. АПРИЛА 1944. СЕКРЕТАРУ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ О СИТУАЦИЈИ У БАКОВИЧКОЈ МА ЛЕСИЈИ'

Араги друже,

Примио сам твоје писмо. Друг Маранај² је кренуо до Блина³ — према директиви коју сте дали — у пратњи људи који су, колико ја знам, поуздани, али без оружја и без својих ствари. Дали су му неко друго, старо одело. За одело и оружје сваког друга сељаци су тражили по 40 наполеона, иако кажу да су им поклонили сами, а сад нам траже. **Остали су, веле у нашој кући 7 недеља, и то у најтежим Данима и када су били болесни.** Друг Б.⁴ је у истој оној бази у којој је био, примили су га док му мало не прездраве ноге или пак док му се не нађе неко друго склониште. Колико могу и знам, покушавам да му притекнем у помоћ. До сада му је отпало 6 прстију, види се да му је почело да излази

⁶ Енвер Хоца је следеће писмо Централном комитету КПЈ упутио по Миладину Поповићу, када је овај кренуо 23. септембра 1944. у Југославију (види док. бр. 175).

⁷ Енвер Хоца Тарас, секретар Централног комитета КП Албаније.

¹ Оригинал (писан руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 836, к. 13, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/784—786.

² Партизан из Скадра, борац батаљона „Прљат Реџепи“.

³ Фадил Хоца Блини

⁴ Бахри Каваја, борац батаљона „Бајрам Цури“.

младо месо. Због тога нам је сада хитно потребна нека крема (помада) од које зарашћују ране. Много му је користио хиперманган са млаком водом, у којој је држао ноге по 20 минута. Услед тог лечења није долазило до новог труљења ногу, а такође ноге му се више не усмрћују како су биле почеле раније.

Ја нисам сматрао за умесно да сам одем тамо засад. По моме мишљењу, није добро да се на том месту гомиламо, јер заузимамо место друговима. То је село добро све док буде конспиративно, али је врло лоше у погледу опкољавања, а Малесори тешко држе било шта у тајности. Ја их позиајем врло добро. Верујем да сте ви мислили да је моја ствар иста као код друга М. Не, имам места. Чак ових дана, чим ми стигну опанци из Баковице, идем за Шипшај на неколико дана. Вама кажем, а и Блину сам писао, уколико налаже потреба рада да ја одем тамо, пишите ми, а ја ћу поћи одмах.

Одавде сам ти био послао списак свих трошкова које сам учинио у Малесији, за потребе Штаба, у току јануара и фебруара; један примерак тог списка био сам послао Фљаки⁵ да би га сачувао, јер тих дана нисам знао како ће се ствар свршити са мном, а желео сам да будем начисто са обрачуном.

Фљака ми је писао да није примио тај списак, а да ли сте га ви примили? Уколико се изгубио, то је за мене врло лоше, јер не располажем ниједним примерком како бих поднео рачун друговима. Уколико сте добили, један примерак пошаљите Блину, а један Фљаки, да га тамо чува, јер ће можда некада бити потребно да се полаже рачун.

Пишите Блину, јер са^м ја заборавио да му пишем, да у дућану Шошана имају 10 шиника кукуруза, који је купљен, а новац сам му исплатио у износу од 700 франака, као и за једну јуницу код Мон Авдије у Грији. И овоме сам исплатио новац, 300 франака.

Петој колони верују слепо, слано или неслаано, без икаквог проверавања.

Немају никаквог поверења у савезнике, нити у искреност енглеских и америчких савезника према Совјетском Савезу. Немају поверења ни у антифашистички блок. Кажу да ће Руси и Енглези помоћи Словенима и оставити Косово Југославији, без обзира што ће она постати народно-демократска.

Говоре и то да је узалудно и да се боримо против Немаца, јер чим Немци оду одавде, овде ће доћи Црногорци,

⁵ Авди Бакали Фљака

а савезници ће нам их оставити овде, јер у Црној Гори немају од чега да живе, те ће затим ионово да постану господари као и раније на нашим њивама и ливадама. Једном речју, они неће никакву сарадњу са Словенима, нити хоће да их виде овде, из страха од аграра. Када чују да се њима доноси неко зло — били они четници или партизани — много се радују. Њихов је циљ да се „Влах“ оштећује, а да „Турчин“ остане слободан на овој земљи. Колико имају душе и самилости, они би истребили све Словене који се налазе на Косову и Дукаћину, не остављајући ниједног јединог за заклетву.

Од Немаца се много плаше, а с друге стране и воле их, јер су потерали „Влахе“ са њиховог земљишта, а дали су им и одобрење неколико пута да над њима врше злочине и пљачке. Било ко да их позове у борбу против партизана или четника, они су спремни, а још више за пљачку. У овим крајевима пријавили су се добровољци, а командант им је Али Бајрактари из Јуника. Он је са Немцима био и у Малесији, против нас.

Они кажу: нама није погребно пријатељство са „Власима“, јер су они имали, а имају и данас за циљ да дођу на Косово и Дукаћин, а то су били и учинили; убијали су нас, пљачкали, одузели нам земљу, и што ти ја знам, на хиљаде лоших речи они говоре. А ви нам сад кажете да су нам Црногорци браћа. Откуд нам сада Црногорци испадосе браћа, иако су нам — док су били овде — починили толико зла? Или, пак, постали су наша браћа пошто су их притисли Немци. Не дај боже — кажу они — када би сутра они победили, тек би нам тада показали како смо били браћа њихова ми, а нарочито ви, који сарађујете са њима, јер код „Влаха“ нема бесе.

Један ми рече: на мојој земљи, на којој је било смештено 19 кућа, у једној је кући било 4 комуниста, зашто су ми они узели зумљу — ливаде и њиве? Сада кривицу бацају на државу. Зашто нису одбијали да приме ту кућу, већ да су примали само шуме и запуштено земљиште. Никаквих промена нисмо видели у тој кући, већ као и сваки други „Влах“. Ми смо морали да постајемо чифчије на својој земљи и да будемо слуге управо оне браће о којима нам ви говорите. Ми смо њима мало учинили пошто их нисмо уништили са породицама и децом док су још били на нашем земљишту.

Њихова је жеља да се савезници искрцају преко Албаније, да дођу у ове крајеве заједно са Албанцима и да се они боре против Словена, те да им не дозволе да дођу у

ове крајеве. Јер, како кажу они, Срби ће нас истребити (не знају да разликују партизане од четника). Тако би овде дошла Енглеска, а она је велика држава, те нам неће учинити зла.

Ушао им је страх од бомбардовања, а такође се плаше да се борбе не воде на Косову између савезника и Немаца.

О свему овоме што сам напред написао, колико сам имао прилике да разговарам, ја сам се свим срцем трудио да им укажем на прави пут. Али, с киме да разговараш? Да ли може зид да схвати? Често пута говоре ми: да сте добри, не бисте се повезали са нашим душманином. Када увидим да им ништа не улази у главу те почињу да се нервирају, не верују ни здравом разуму, већ само ономе што они кажу, ја намажем прст и кажем им: извадите папир да ставим прст да је онако како кажем ја, они онда *застану и ћуте*.

Када некима прочитам вести, они говоре: то није истина, ви сте их написали по вашој вољи да бисте нас обманули, како бисмо мислили да је Немачка пропала. Руски и енглески радио лаже, зашто њихове радио-станице не казују своје губитке?

Један мањи број њих није отишао у војску, не са циљем да саботира рат, већ из породичних потреба.

Из разговора које сам имао сада или раније, схватио сам да овако мисле скоро сви. Деси се да неко мисли добро, али се одмах преокреће чим га захвати мука или страх.

Овом приликом сам ти писао доста опширно и знам да ћеш помислити да сам песимиста. Тако, ја нећу да себе заваравам, а када ми касније испадне сасвим супротно, да се хватам за главу. Знам да има других другова који ситуацију на селу виде другим очима, али нам је из искуства, која имам ја, испало сасвим супротно. Малесија се умногоме разликује од ових овде, али нам ни тамо није испало онако како смо ми мислили — колико је мени познато.

У једном писму, које си ми био послао раније, писао си ми да се мало радило међу сеоским масама. Ниси био у праву, јер кад смо започели рад, *било нас је мало Шиптара*, па нисмо знали куда пре да се окренемо. Поред тога, запало нам је да радимо са шиптарским масама управо у време када су оне биле задовољне окупаторском влашћу, јер су биле претрпеле велике патње од југословенског режима. Другови Словени и оно мало Шиптара којих је било нису тако рећи ништа радили са шиптарским масама, већ су их запоставили као безвредне, а управо је оно време било погодно за рад са шиптарским масама, као што је данас

лако радити са словенским масама, услед тешког бремена које их притиска више него нас.

Другови Словени (Срби и Црногорци) радили су са својим живљем 22 године, па се и данас нађе већи број противника, свакојаким лопова. Дакле, наш рад није недовољан у овој шуми у којој пре тога нико није крчио пут.

Друговима Шиптарима у Албанији ишла је на руку окупација народа, јер је раније албански народ имао неку слободу, а тамо није било окупатора. Међутим, народ Косова и Дукаћина назива ову данашњу слободу рајем у односу на угњетавање којем је био изложен раније, а у страху да ће поново бити подвргнут угњетавању, и услед незнања, не схвата истину. Колико интелектуалаца Шиптара има на Косову у току 22-годишњег југословенског режима? Словенска култура била је на много вишем ступњу него шиптарска, а Албанија је — за оно мало година слободе — проширила код народа много више него југословенски режим на Косову. Шовинизам југословенских властодржаца нама је данас отежао рад са масама овог краја; отежало нам је то и недавање културе шиптарским масама и нерад другова раније, пре него је отворена граница са Албанијом.

Када је овај народ себе сматрао ослобођеним и уједињеним са Албанијом, а петој колони су биле слободне руке за потпуно несметан рад у овом народу, управо у то време стигли смо и ми да радимо и да им кажемо да треба да се уједине са слободољубивим елементима из редова Срба и Црногораца, против окупатора, тј. против онога који му је био пружио некакву слободу, те нам стао на пут.

Дакле, ми смо прилично радили, али морамо да радимо вишеструко више да бисмо могли да успемо (а не треба да губимо времена) са овим заосталим народом, са којим нам је запало да радимо.

Прими поздрав и желим здравље.

С. Ф. — С. Н.

13-1У-44.

Јакупи
(Пиши ми!)

⁶ Саит Бакали Јакупи

ПИСМО ОД 13. АПРИЛА 1944. СЕКРЕТАРУ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ О ТОМЕ ДА ЈЕ ГЕСТАПО УЦЕНИО ФАДИЛА ХОЦУ И ГАНИ КРУЕЗИЈА¹

Араги Стане,²

Тек што почех да ти пишем, али ми не дадоше реакционари који су унутар просторија.

1. Шаљем ти два Градишина³ писма.

2. Јавите Градишиној мајци да сам примио једно писмо од њега. Стигао је сасвим добро у ћелију и кренуо је у правцу друге базе и каже да ће се повезати чим стигне. Изгледа да је отишао у правцу Валбоне.

3. Веза са Сулејманом је добра, јер је близу, али га и ви посаветујте у погледу одржавања тајности.

4. Имамо једног прљавог шпијуна, бившег италијанског бригадира, а сада га Гестапо добро плаћа. Зове се Лаесбини Франческо. Иде са једном Циганком, коју је узео као жену. Она је велики реакционар и сарађује са неким придатим Шиптарима.

Има још један агент Гестапоа, радник Италијан. Он добро стоји са мном, јер сам му рекао да, уколико дође до неке ратне панике, нека дође мојој кући. Ако могнем од њега да створим контрашпијунажу. Он ми је рекао да Гестапо и мене прати као комунисту; Даја такође. Он ми је јавио да учитељу Елезу Гашију хоће до природе као да има везе са Енглезима. Исто тако, он ми је рекао да ће онај ко ухвати живог Фадил Хоцу или Гани Круезија добити 1.000 наполеона, а ко их убије — добија 500 наполеона за свакога појединачно.

Известите о пријему овог писма.

Писмо је затворено конспиративним папиром.

13-1У-944.

Даја⁴

¹ Оригинал (писан руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 837, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/246.

² Исмет Шаћири Стапи

³ Бељадин Хана Градиша

⁴ Редакција није могла да установи право име и презиме.

ПИСМО ОД 13. АПРИЛА 1944. СЕКРЕТАРУ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ О УПУЕИВАЊУ ДЕЛЕГАТА НА КОНГРЕС АНТИФАШИСТИЧКЕ ОМЛАДИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ¹

Араги друже Стапи² — Блини³

Добили смо једино писмо од ДКП и једно од Главног штаба — за Фадил Хоџу.

Постарајте се за везу са нама и са Корпусом (другим или трећим?) П. Дапчевића, који се налази у Црној Гори. Ми ћемо најдаље ова два-три дана послати тамо два или три делегата омладине за Конгрес Антифашистичке омладине Југославије.⁴ Ви треба да одредите једно место где ће аутомобилом да дођу ова два-три друга. Штавише, ви треба да пошаљете једног човека да их прихвати. Затим, како је горе наведено, са оног места где ће се сићи са аутомобила ви треба да их узмете и упутите за Црну Гору. Информишите нас добро како о аутомобилском, тако и о пешачком путу, о његовој дужини и опасностима. Молимо вас, другови, да овој ствари посветите највећу пажњу, јер нам ЦК поручује да неизоставно ови делегати омладине оду у Југославију. Ствар је врло хитна и обавезна. Међутим, треба пронаћи најсигурнији пут, јер је потребно стићи на одређено место, а не пасти у руке, погинути или остати на путу. Не штедите новац. Све што буде потребно — злато или папирни новац — ми ћемо вам послати.

Задужио ме је ЦКП да вам саопштим предње.

13-4-1944.

Поздрав
Дети³

П. С. Одшворите што пре по истом куриру.

13 (4) 1944.

Дети

Примљено у 3,50 часова.

¹ Оригинал (писан мастилом, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 838, 213, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/789.

² Исмет Шаћири Стапи

³ Фадил Хоџа Блини

⁴ Односи се на II конгрес УСАОЈна који је одржан од 2. до 5. маја 1944. у Дрвару. Као делегати Космета на овај конгрес су упућени: Гани Чавдарбаши Дети, Неџмедин Ниџа и Џафер Никачевић. На путу за Црну Гору похватани су код Гусиња и убрзо после тога погубљени код Нећи.

¹ Гани Чавдарбаши Дети

**ПИСМО ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ
И ПО КОСМЕТА ОД 14. АПРИЛА 1944. СЕКРЕТАРУ ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ О САДРЖИНИ ИЗВЕШТАЈА О
ВОЈНО ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ У ОБЛАСТИ ПОСЛА-
ТОГ ДЕЛЕГАТУ ВРХОВНОГ ШТАБЛА¹**

Драги Раде,²

Писмо следеће садржине, које смо писали Темпу,³ који је са бригадом стигао у Црну Траву где се формира 1-а Косовска бригада,⁴ шаљемо и теби.

„Писали смо ти већ неколико пута, али услед немања редовних веза са суседним организацијама наша писма нису допирала до тебе. Неколико пута смо писали друговима у Скопљу али од њих нисмо добили никаквог одговора. За једно писмо знамо да је до њих допрло али ни на то писмо нисмо добили одговор. Послали смо им јавке за Каианик, пошто тамо имамо везу са једним другом који је раније био повезан са скопском организацијом. Јануара 1944 године овом везом послали смо писмо⁵ за тебе и Миладина⁶ и извесне материјале за вас и за Македонију; али су курири са овом поштом пали.

Пре недељу дана из Јабланице смо добили једно писмо од Алије⁷ у коме нас обавештава да си стигао у Црну Траву

¹ Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ПК СКС У Приштини, рег. бр. 252, к. 8, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/169—175.

² Павле Јовићевић Раде (Паљок), секретар Покрајинског комитета КПЈ за Космет, налазио се у то време код Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ, на територији Црне Горе.

³ Светозар Вукмановић Темпо

⁴ Од Косовског НОП одреда, који се у то време налазио на терену Врања и Куманова, формирана је 12. маја 1944. Косовска бригада. Један њен батаљон је ушао у састав 15. српске бригаде, 20. јуна 1944, а од њене главнине је 9. септембра 1944. образована 2. косовско-метохијска бригада. Међутим, 1. косовско-метохијска бригада је формирана 28. јуна на Караорману, у западној Македонији, од групе косовско-метохијских батаљона 1. македонско-косовске бригаде и нових бораца из Метохије (види ВИГ, 1963/6, стр. 124). Према чланку „Наша прва бригада“ од Мите Миљковића, њеног хфвог политичког комесара, од новембра 1944, ова бригада је формирана 24. јуна (Види док. бр. 206), док према документу бр. 86 VII тома књ. 3 она је формирана 15. јуна.

⁵ Снимак тога писма је у Архиву ВИИ, рег. бр. 4/102—103.

⁶ Народни херој Миладин Поповић

⁷ Али Шукрија

и да је Максим⁸ иошао к теби. Он ти је могао дати *обавештења* о ситуацији код нас, али ти и ми пишемо.

1. Ситуација код нас је врло лоша. Реакција која је отпочела са исељавањем Срба јесенас још се више појачала зимус и још увек се наставља. Да би онемогућио јединство и братство народа на Космету, које се у незнатној мјери али ипак прилично почело остваривати, да би још више продубио јаз мржње међу Србима и Шиптарима, као и да би уништио и нашу организацију, немачки окупатор уз помоћ великошиптарске реакције отпочео је исељавање српског живља са Космета, дозволивши шиптарским масама да присвоје њихова имања. На овоме је окупатор успео, са врло незнатним *изузетком*, да мобилише шиптарске масе. Настала су хапшења, пребијања, пљачка и убиства мирног српског становништва и масовна убиства као што је после овог у Урошевцу (34 жртве) приређено у Пећи где је побијено око 100. Убијања и пљачка најпоштенијих Срба наставила се тако да је српском живљу, нарочито насељеничком, био немогућ опстанак, те се под врло тешким условима морао исељавати. Овај свој удар окупатор је нарочито уперио онамо где је утицај наше Партије био највећи (срезови: Урошевачки, Приштински и Пећки) те су нам тамо и организације ослабиле, јер се велики број партијаца и скојеваца морао иселити.

Још јесенас окупатор је успео да мобилише војску и жандармерију, преко 3000 Шиптара, и да их баца у Шипнију против партизана. Сада је пак позвано 7 класа у војску. Шиптарске масе се одазивају позиву окупатора, али добар део из страха од окупатора и од упада четника на Космет. Великошиптарски реакционарни елементи свих боја, који су нарочито уперили своје дејство на Космет балисти, иредентисти, соц. демократи, зогисти, призренска лига, легалитет, све се више уједињују и организују под окриљем и руководством окупатора. Гестапо све више развија своју дјелатност — хапси и убија без икаквих докумената поштенe људе. Услед економске изнурености *окупатор* све више извлачи стоку и жито. Окупатор је присиљен да се и према шиптарским масама на Космету покаже у правој боји. Већи део маса увића да ће Немачка изгубити рат, али јој од страха од окупатора верно служи, а реакција успева да их убеди да треба формирати војску и осигурати власт, коју ће сјутра по слому Немачке признати савезници. Шиптарска реакција преко врхова (ага и бегова) има за сада јак утицај на масе али се ипак осећа све веће њихово раскрин-

⁸ Милија Ковачевић

кавање и опадање утицаја. Упркос свега утицај наше Партије и борбе расте. Доказ за то јесте конференција за бирање Н.О.О. за Космет која је одржана баш у време највеће реакције. Резолуција и проглас Н.О.О. наишао је на добар пријем у масама.⁹ Них си свакако добио од Максима. Пиши нам да ли је у њима што погрешно постављено. На конференцији су били заступљени сви срезови сем Ђњиланског.

2. Почетком новембра одржали смо партијско саветовање Обкома,¹⁰ које је трајало 3, 4 и 5. Очекивали смо да ћеш и ти доћи. Максим, Алија и Саша¹¹ нису присуствовали саветовању јер су пре самог саветовања пошли за Јабланицу, преко Карадага, са Енглезима, које си послао, и са једним нашим одредом. Тако је Обком изашао на саветовање само са 4 члана. Резолуцију са тога саветовања свакако си добио од Максима. Према ситуацији и потребама а и у вези са твојим писмом саветовање је одлучило да се формирају посебна руководства за Косово и Метохију, а да се заједничко руководство назове Покрајински комитет. Партијске организације су бројно знатно ослабиле услед пада и исељавања многих другова. Тако да су најјаче организације (Пећ, Урошевац) данас врло слабе. Исто тако и организација у Призрену.

3. Ни до данас нисмо успјели да формирамо обласна и покрајинска руководства Скоја, услед недостатака кадрова. Ипак Скојеве организације су најбоље радиле. За П.К-а Скоја предвиђена су за сада 2 друга. Надамо се да ћемо га ускоро формирати.

4. Техника је после саветовања до фебруара 1944 год. добро радила. Умножено је на оба језика прилично материјала, који смо добили са слободне територије. После напада Немаца у фебруару мјесецу на наше снаге у Малесији техника је поремећена али ће за који дан нанова почети да ради.

5. Што се тиче Агитпропа није се довољно радило. ПК је издао један проглас и један троброј „Слободе“, док су месне организације издавале редовне извештаје са фронта и о ситуацији у свету и надаље. 1—2 а по неке и више летака.

6. Главни штаб још није попуњен. Предвиђена су два друга Шиптара од којих је један Мехмет Хоца, претседник НОО за Космет, а други официр бивше шиптарске војске.

⁹ Види док. бр. 80.

¹⁰ Мисли се: Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију. Види док. бр. 60.

¹¹ Савета Јаворина Саша

Главни штаб је са Шаре прешао у Баковачку Малесију, где су формирана 2 батаљона (1 скадарски и 1 са Космета) и Одред.¹² Одред је био добро наоружан, оружјем које су нам спустили савезници. 14 фебруара на одред су напали 1200 немачких војника и око 800 вулнетара из три правца пошто су претходно блокирали Малесију са свих страна. Услови под којима је требало да се боре наши партизани били су врло тешки: велика хладноћа и снег висок 1 — 1,5 м, а што је најгоре — народ се слабо држао и претио да ће помоћи Немцима ако се партизани не повуку. Ипак наше снаге су морале прихватити борбу. У борби од 18ћ наши су изгубили 11 мртвих и рањених док је на непријатељској страни било 18 мртвих и рањених (нем. војска и офиц.). После тога наше снаге, приморане, повукле су се у 3 правца. У току повлачења двојици су смрзли а неколицини отпали прсти на ногама. Повлачење се морало извести преко реакционарног герена, тако да је у руке шиптарске жандармерије пало око 50 другова. Много је [стрјадао сам народ.

До јануара 1944 год. Главни штаб је имао нередовну везу са II корпусом Н.О.В.Ј. али је ова прекинута услед огромног снега (3 м) и јаким непријатељских снага на томе сектору (Плав—Гусиње). У настојању да поново успоставимо ту везу погинула су нам 3 а заробљена 4 курира. Уколико успемо скорије да успоставимо ту везу, гледаћемо да тамо пребацимо што више другова Срба,

Штаб Метохиске оперативне зоне није још формиран из разлога што нисмо имали повољних људи.

7. Паљок је половином јануара отишао код Пека¹³ где се још налази. Тамо ће остати све док се не успостави чврста веза са Црном Гором. Од кад је отишао јавио нам се два пута.

8. У Колашину код Кос. Митровице окупатор је провоцирао борбу између четника и Шиптара. Четници су извршили напад са циљем упада у област Косова, док је окупатор организовао отпор Шиптара под командом реакционарних пећких бегова. Ово се догађало истовремено када су Немци напали на наше снаге у Малесији.

Једна наша чета која се налазила у близини где су четници вршили напад на шиптарска села узела је учешћа у борби против четника. Ускоро је чета освојила симпатију тамошњих маса, које су одбиле команду једног бега кога су Немци поставили за команданта, него су раме уз раме

¹² Односи се на Малесијски НОП одред (види док. бр. 102).

¹³ Пеко Дапчевић је у то време био командант 2. корпуса НОВЈ.

са нашим партизанима убијале четнике. Видећи ово окупатор је интервенисао да се борба обустави. Не знамо да ли је овакав наш став исправан. Очекујемо твоје писмо».

О доласку Темповом у Ц. Траву обавестио нас је Алија. Он нам је писао да ће и тамо формирати косовску бригаду. Темпо нам међутим није писао. Код њега је отишао Максим и сада од њих очекујемо писмо.¹⁴

Ми форсирамо колико можемо везу са слоб. територијом али нам Башким каже да је још за сад немогућа. Учинићемо све што можемо да се та веза што пре успостави да би ти овамо што пре дошао јер нам је, право да ти кажем, врло тешко. Не можемо да постигнемо, те изостајемо а ситуација упркос томе јури напред. Бојимо се да нас крупни догађаји које очекујемо не затекну овако неокупљене.

Морам да прекинем јер курири морају да пођу. Много те поздрављају сви другови.

С др. поз.

С. Ф. — С. Н.

14/1У 43 г.¹⁵
Положај

Ненад¹®

¹⁴ Види док. бр. 129.

¹⁵ Годииа је погрешно написана. Треба: 1944.

¹⁶ Бошко Чакић Ненад

ПИСМО КОМАНДАНТА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОСМЕТА ОД 14. АПРИЛА 1944. СЕКРЕТАРУ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ О ИНТЕНЗИВНИЈЕМ ПОЛИТИЧКОМ РАДУ И УСПОСТАВЉАЊУ РЕДОВНИХ ВЕЗА'

*Драги друже Стане,*³

1) Твоја писма од 5. IV, упућена Валбони,³ примили смо. Погрешно сте се споразумели са куририма. Ево, хвала богу, сада, пошто је дошао Х. Добруна,⁴ упућујемо га илегално. Ви треба да нам пишете где могу да долазе курири легалци, а где они илегалци. Пошаљите нам две-три адресе. Ја ћу да настојим да организујем и легалне курире, иако је то доста тешко. Ову партију курира упућујем твом нећаку Н.З,⁵. Ако могу да предане тамо, у реду, а ако не, отићи ће исте ноћи по селима, а сутрадан навече доћи ће поново да узму пошту и поћи ће овамо. Ви треба у току дана да им припремите све што имате и мало хлеба за њих двојицу за два дана. Ако имате могућности, пошаљи Телија⁶ или пак поћи сам и разговарај опширно са Х. Доб. по питању база и како се може одржавати редовнија веза са вама.

2) Овог пута вам доносе циклостил, који је био остао у Реци. Сада треба што пре да организујете технику. Треба да почнете да радите једним темпом као што сам ја био почео последњих дана, тако да би то трајало још месец дана, онда би Космет био засићен литературом и наставио би се непрекидно агитпроп. Броми⁷ треба да остане тамо и да вам помогне све док не добије неко ново наређење. Ако се не снаће у руковању циклостилом, онда потражите Османа⁸ (Призренца), неуморан је радник и врло активан у тој грани. И Рамиз Бема је био почео добро да ради. Ми ћемо почети да пишемо, тј. да припремамо грађу за агитпроп, али и ви треба да наставите тај посао. Писаћемо и прогласе, како НОО-а тако и Партије и Штаба.

¹ Оригинал (писаи мастилом, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 840, к. 13, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/792—797.

² Исмет Шаџири Стапи

³ Шпенд Дега Валбона

⁴ Хусни Добруна

⁵ Намил Зенуна

⁶ Фаик Прути Тели, тада секретар МК СКОЈ-а у Баковици.

⁷ Цемаил Броја Броми

⁸ Осман Рифати

3) Треба да настојиш по сваку цену да се организације учврсте, нарочито пећка и призренска — како организационо, тако и политички, и треба да нам опширно пишеш о организационом стању и теоријском и практичном нивоу, као и о везама сваке ћелије са масама. Где се налази Дз. Дода⁹ и шта ради? Да ли ко има какве везе са Р. Беришом?¹⁰ Како стоје одбори у оним местима где су оформљени? (Једна лична примедба: када нам пишеш писма, пишеш их тако као да су прогласи, као да смо ми народ и као да се агитација односи на нас. Писма треба да пишеш: 1) о међународним политичким збивањима, најзначајнијим, и оним која нису обухваћена саопштењима; 2) о ситуацији на Косову и Дукаћину: шта мисли народ градова и села и радници, шта буржоазија, сиромашни сељаци, кулаци, шта мисле трговци, реакционари, шта раде издајници и тако даље и томе слично).

Треба да настојите да продрете и у нова места, као што су Ораховац, Исток, Сува Река, Драгаш и др., и да нам пишете какви су напори уложени у том правцу.

4) Пре неколико дана стигли су курири од Патрије.¹¹ Тамо је ситуација заиста тешка, али и овде једва да је нешто боља. Уколико су другови одлучни на челу јединица, знаће врло много да савладају и најтежу ситуацију. Надам се да ће је овог пута Патрија успешно савладати. Већ дуже времена сам хтео да се сусретнем у Штабу одреда, али још нисам успео да дођем. Последњи пут требало је да изађу прекјуче у једну одрећену шуму Бајрактар¹² и Љуан,¹³ а Башким¹⁴ и Валбона дођоше синоћ, док Барли,¹⁵ Паци¹⁶ и Шпенди још нису стигли. Очекујемо да стигну ноћас. Један део Штаба отићи ће до Патрије или до Мурсеља,¹⁷ а други део да дође овамо.

Ми смо чули да су Немци и албанска војска „напали у Горици Ф. Хоцу“, неки други кажу да је то било у Дебру. То нас наводи да сумњамо да није нападнута Љума. Јуче изјутра овамо се проширио поклич:¹⁸ „Дижите се, људи, јер Срби навалише на Плав и Гусиње!“ Из ових крајева, у ко-

⁹ Цевдет Дода

¹⁰ Рифат Бериша

¹¹ Цавид Нимани Патрија

¹² Оадик Бектеши Бајрактар

¹³ Реџеп Хака Љуан

¹⁴ Редакција није могла утановити право име и презиме.

¹⁵ Имер Пуља Барли, члан Штаба Друге (метоксијске) оперативне зоне.

¹⁶ Шабан Хација Паци

¹⁷ Абедин Шеху Мурсељ

¹⁸ Мисли се на вести које је реакција протурала.

јима се иазаимо ми, нико се није одазвао, Сумњамо да нису Немци и наши домаћи реакционари напали ослобођену територију. Не верујем да је Пеко¹⁹ извршио напад, с обзиром на то да је тамо народ тако реакционаран.

Ви немојте журити да шаљете овамо другове све док вам не јавимо. Засад створићемо мање јединице од 15—20 партизана и комбиноваћемо акције.

Орг. Баковице треба што пре да организује рушење (сечу) телефонских стубова на путу Баковица — Призрен, а Бујку²⁰ и Љепури²¹ на путу Баковица — Пећ, као и паљење моста у Дечанима. Ја ћу писати њима обојици, а ти ћеш им послати писмо.

Исто тако писаћемо свим организацијама да 30. априла навече свака организација, повезано и помоћу одбора, руши телефонске стубове или изврши неку крупнију акцију. А она организација која не буде извршила ово сносиће тешку одговорност.

Лиси²² је сада отишао у Хас. Њему је познато да је Бесник²³ прешао у илегалност, али не зна где се налази. Још откад је пошао тамо, ми нисмо имали никакву везу са њиме, а изгледа — судећи према његовом последњем писму — примио је два последња писма која смо му послали. Шшш Беснику да успостави везу са нама, а нарочито са Лисијем, и могу да остану заједно и да засад заједнички делују, а исто тако да учврсте ону базу у Хасу, само да бисмо могли да узмемо хлеба када нам буде потребно. Због тога треба да уложи најмање десетак карлица кукуруза и карлицу пасуља, као и мало соли.

5) Шаљемо једно писмо за Темпа. Гледај и упути га што пре за Приштину, јер је он стигао у Србију. Тамо — у Црнојрави — изгледа да сада формирају Прву косовску бригаду.²⁴ У прилогу нашег писма треба да му пошаљеш и по једну копију на српском језику свих оних материјала које сте умножили у току ове године. Такође и Али Шукрија тражи материјал на шиптарском. Треба да му га пошаљете.

6) Енвер Дајци је кренуо за Истинић, где ће сачекати везу за одлазак Намилу Хоџи. Он иде тамо као делегат Главног штаба и као привремени политички комесар. Ако тамо нема ничега, он треба да се врати. Ви треба да му пружите

¹⁹ Пеко Дапчевић, тада командант 2. ударног корпуса НОВЈ.

²⁰ Камил Бровина Бујку

²¹ Џафер Вокши Љепури

²² Мехмет Хоџа Лиси

²³ Хамди Шеху Бесник

²⁴ Види док, бр. 117, напомену бр. 4.

жите сваку могућу помоћ, како би могао тамо да нешто организуйте, што би за нас представљало значајну базу.

7) Треба да учврстите везе са Паљоком²⁵ преко Пећи, јер овде нема ничега вредног, једино ако желимо да људе доводимо 95% у опасност. Уколико нам допусти време, пишаћемо писмо и за Паљоку, а треба да га упутимо што пре.²⁰ Да ли је отпремљено писмо које смо раније послали?

8) Орг. Баковиде треба да се интересује за породице другова као и све остале организације. Какво владање имају, у каквој се економској ситуацији налазе, да ли имају средства за живот, да ли су у опасности итд. Породице другова треба да волимо и поштујемо, тако да ниједна породица не сме да се пожали на небригу другова и Партије. Треба им улити да Комунистичка партија је она која усрећује, а не разара породицу. Да ли се неко заинтересовао за породицу Шаћа Зеке? Не заборавите да они стоје слабо, јер нема ко да их храни. Да ли се неко заинтересовао за моју породицу? . . . Да ли има од чега да живи Хајдарова породица? Иако наше организације нису у стању да им пруже неку нарочиту помоћ, довољна је једна реч, један савет, једно наређење да оне осете да су стварно дубоко везане са нашом Партијом.

9) Двоглед сам био дао С. Пеји. Заинтересуј се да ли се негде налазе. Уколико можете, купите још један или више, јер су нарочито сада много потребне, и пошаљите нам их. Бусолу ми пошаљи што пре. Исто тако пошаљи нам нешто папира, неколико свезака, једну боцу мастила за налив-пера.

10) Шаљем ти сто (100) комада жутих. Треба да нам пошаљеш најмање 500 наполеона. Златнике ће Х.²⁷ предати у руке једном од вас или онемо кога ви будете послали.

11) Осећамо неопходну потребу за једним радиом, зато учините све што *можете* и нађите нам један исправан радио, јер без познавања међународне ситуације не знамо да се оријентишемо. Платите га двоструко. У новинама сам видео рекламе о продаји радио-апарата. Или, на крају крајева, да се од некога узме. Где се налази радио који је послат из Урошевца?

12) Пресу вам не шаљем још овог пута. Ако вам је јако потребна, јавите нам. Ако вам није потребна, пошаљи-

²⁵ Павле Јовићевић Раде (Паљок)

²⁶ Види док. бр. 117.

²⁷ Хусни Добруна

те нам хемнјеки папир (колико нам је потребно), као и папир који је послао Зиз.²⁸

13) Зиз пише да је послао Беснику преко 400 килограма папира. Треба одмах да обезбедите тај папир, а с друге стране да му исплатите новац. Уколико је папир добар, наручите још толико. Видели сте „Национално питање“, како је лепо изашло. Исто смо тако били умножили и Стаљинов реферат, али је сав спаљен и не знам да ли сте примили неки примерак.

14) Не заборавите питање Бетона²⁹ и дајте човеку неки одговор. Он жели, у најмању руку, да зна неку ствар.

Вечерас бисмо — уколико бисмо имали могућности — почастили другове посланицом због мог спасавања: синоћ ми је у сну пао на слепоочницу, са висине од скоро једног метра, један камен тежак 3—4 килограма. Тако је кад се спава по лошим склоништима. Добро је што сам се још овог пута спасао, јер не бисте имали шта да кажете.

Да ли шта има из Албаније? Пошаљи нам шаржере и фуטרале за мој и Ненадов³⁰ пиштољ.

С. Ф. — С. Н.

14-1У-44.

Другарски вас грли
Блини³⁷

²⁸ Азис Спахија

²⁹ Бећир Ндоу Бетон

³⁰ Бошко Чакић Ненад

³¹ Фадил Хоџа Блини

ПИСМО ЦАВИДА НИМАНИЈА ОД 14. АПРИЛА 1944. СЕКРЕТАРУ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ О УСЛОВИМА ЗА ФОРМИРАЊЕ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА У МАЛЕСИЈИ¹

Драги Стане,²

Писма, ствари и новац примили смо; потрудите се да нам набавите још мало ствари које смо вам тражили.

У писму од Блине³ имамо директиву за концентрацију снага. И ми смо истог мишљења, па смо чак и почели да радимо у том правцу. У року од 10 дана надамо се да ћемо извршити концентрацију на оном месту где сам ја био пре месец дана; тамо ћемо основати један батаљон од наших растуруених снага, као и од једног дела другова из чете тога краја.⁴

У циљу концентрације снага треба нам још новаца, зато нам, ако можете, ишаљите још 200 наполеона. Новац који сте нам послали ми смо употребили за набавку хране, као и за прехрану до сада. Ми овде имамо близу 300 наполеона у готовом; можда и у Л>.[уми] имају нешто, али сигурно мало, јер су набавили храну и имали трошкова око издржавања другова, и то већих трошкова. Ускоро ћу да ти пошаљем подробен извештај о трошковима; сада то не могу да урадим, јер ми Љ. још није послала обрачун трошкова.

- Са Бесником⁵ сам успоставио везе. Курири које сам упутио до Блине још се нису вратили. Са Лисом⁶ никако нисам успео да дођем у везу, иако сам и сам ишао и тражио га.

Постарајте се да пошаљете панталоне нама и Велији,⁷ јер смо остали у врло лошем стању, а са Призреном већ више дана немамо тако рећи никаквих веза.

Држање Исмајла П.⁸ је лоше. Због тога, о томе морате да водите рачуна. Мони® је једини друг из места који пружа гаранције.

¹ Оригинал (писан мастилом, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 841, к. 13, а микрофилм у Архиву ВИИ, бр. ф. 2/806.

² Исмет Шаћири Стапи

³ Фадил Хоџа Блини

⁴ Односи се на Љумску партизанску чету.

⁵ Хамди Шеху Бесник

⁶ Мехмет Хоџа Лиси

⁷ Вели Дева Велија

⁶ Исмаил Пога

⁹ Мони Риза

Пошаљите нам једну географску карту Европе.
Осећамо велику оскудицу у сапуњу. Због тога нам по
могућности пошаљите (сапуна за веш).

С.Ф.С.Н.

14. априла 44.

С другарским поздравом
Патрија''''

Како ми је сестра? Поздрави је!

БР. 120

**ПИСМО ЧЛАНА ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО
ОД 15. АПРИЛА 1944. СЕКРЕТАРУ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА
ЗА МЕТОХИЈУ О ФОРМИРАЊУ КОСОВСКЕ ПАРТИЗАН-
СКЕ БРИГАДЕ И О СИТУАЦИЈИ У ЈУЖНОЈ СРБИЈИ'**

*Станију*²

15. 4. 1944 год.

Пол.

Драги друже,

Добили смо гвоје писмо од 16-Ш. 944 и материјал као
и два писма за П.К. Ср.[бије] која су одмах директно пре-
дата.

Ово писмо за Блинија³ (П.К.) пошаљи најхитније — а
пакет за *Михајла*⁴ — ако имате директну везу пошаљите за
Цр. Гору — да што пре стигне, јер су хитне и поверљиве
ствари, које не смеју пасти у руке непријатељу.

Делегате за II. омл. конгрес из војске не можемо по-
слати, јер су сви наши отишли на југ према Врању — где
је стигао и Темпо — где ће се од свих наших енага форми-

¹⁰ Цавид Нимани Патрија

¹ Оригинал (писан руком, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у
Приштини, рег. бр. 845, к. 13, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр.
2/810.

² Исмет Шаћири Стапи

³ Фадил Хоџа Блини

⁴ Благоје Нешковић Михајло. Тада је био секретар Покрајин-
ског комитета КПЈ за Србију.

рати I. Кос. бригада.⁵ Са њима је отишао и Максим.⁶ Нису се јавили већ месец дана јер је тамо била јака реакција, а изгледа да још траје пошто су тамо наше снаге врло јаке и долазе транспортом оружја. Максим ће се приближити вама и јавиће вам се чим му се укаже могућност.⁷

Ми ћемо писати Пр. да се повежу са тим омладин. ако то до сада нису учинили.

Овде је ситуација добра.⁸ Сви покушаји реакције да продре на овај терен и да разбије наше бригаде⁹ остали су јалови. Најстрашније је потучен Кесеровић¹⁰ са својим ударним корпусима. Сви остаци Дражиних четника концентришу се на Копаонику у долину Ибра — да помогну окупатору и Недићу да спрече долазак двеју српских дивизија са слободне територије на овај терен.¹¹ Воде се упорне борбе већ 10 дана.

Немам времена да ти опширно пишем, јер курири треба да дођу — а имам и друга посла, која морају да се посвршавају.

СМ. ФАШ. — СЛ. Н.

С друг. поздравом
Срђа¹²

П. С. Прилог: „Млади борац“.

⁵ Види док. бр. 117, напомену бр. 4.

⁶ Милија Ковачевић Максим

⁷ Види док. бр. 129.

⁸ Мисли се на територију Јабланице и Топлице.

⁹ Односи се на јужноморавске бригаде.

¹⁰ Драгутин Кесеровић, командант Расинског четничког корпуса. Ухваћен је јуна 1945. и јула исте године, од стране Војног суда у Београду, осуђен на смрт и стрељан.

¹¹ Види док. бр. 110, напомену бр. 11.

¹² Живојин Курчић Срђа

ПИСМО СЕКРЕТАРА СРЕСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА УРОШЕВАЦ ОД 18. АПРИЛА 1944. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ ЗА КОСМЕТ О МОГУЊНОСТИМА ЗА ФОРМИРАЊЕ ШИПТАРСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА¹

Драги другови,

Окупатор преко Цафер Деве и „Лиће Призренит“² хоће да спроведе насилну мобилизацију свих Шиптара од 1918-19-22-23-24. Расположење Шип. је такво да многи неће да се одазову овој мобилизацији. Зато је преко потребно стварање чисто шип. одреда. Код нас има услова да мобилишемо Шип. за Народно-ослоб. борбу. На конференцији са четворицом најугледнијих Шип. једног краја дошло је до споразума у овоме: Шип. хоће да се боре за евоју слободу али никако у једном одреду. Против Срба партизана неће да се боре. 4 базе за Шип. су „ооигуране“. Организоваће се финансијски одбор за прикупљање помоћи од свих Шип. за помагање шип. одреда.

Да се ово учврсти, шип. ћел.[ија] требало је да одвоји 2 члана и пошаље у илегалство и да мобилише Шип. за борбу против окупатора. Једном члану, Хенриху³ претила је опасност од хапшења, а други, Либер⁴ је био отпуштен из службе те је избор пао на та 2 члана. Али, већ сутрадан Хенрих је добио гаранцију да га неће ухапсити а Либеру је стигло неко писмо да је премештен за Приш.[тину]. Ми мислимо да друг Хенрих још мало остане као легалан и припреми одлазак у илегалство тако да после не би настала реакција. Другу Либеру ће онда бити лакше да се повуче из Приш. овамо.

Познавајући прилике добро сматрамо да без одреда чисто шип. другови не би дуже времена могли да се задрже на селу. Потребан је рад а преко рада одмах би власт сазнала и за време трагања морали би да се повуку а са собом и остале поштене Шип. у одред.

¹ Оригинал (писан руком, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 254, к. 15, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/326—327.

² Шиптарска националистичка организација.

³ Халит Ибиши Хенрих, члан Среског комитета КПЈ за Урошевац. Немци су га отерали у логор у Немачку и тамо стрељали.

⁴ Тефик Чанга Либер, члан Обласног НО одбора за Космет, родом из Албаније. После хапшења и мучења обешен у Баковици. Види док. бр. 150, напомену бр. 14.

Иначе у раду са срп. ћел.[ијом] нема промена, заправо има их јер ће се кроз неки дан 50 породица иселити. Ухапшени су једна другарица чл. п. и један друг Шип. Држање им је добро.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

18-1У-44

С друг. поздравом
С.К. Ур. Ана⁵

П. С. Шаљемо вам писмо и пакет из Дукаћина.

БР. 122

ПИСМО ЗАМЕНИКА ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ШТАБА 2. ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ (МЕТОХИЈСКЕ) ОБЛАСНОМ КО- МИТЕТУ КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ О РЕОРГАНИЗАЦИЈИ МА- ЛЕСИЈСКОГ НОП ОДРЕДА¹

Араги другови,

Ваше писмо од 15. овог месеца примили смо и разумели све што нам пишете.

Ових дана велик део одговорних другова из Одред² и ми из Главног штаба³ имали смо један саетанак. Пошто смо размотрили спољно-политичку еитуацију, као и унутрашњу, пошто смо извршили критику и самокритику у вези са борбом у Малесији, донете су одлуке у погледу реорганизације одреда. Засад снаге се неће гомилати. Организоваће се чете и јединице по појединим секторима, као у Хасу, Љуми, Битићима и Краснићима. Једна од њих је и Битићка чета, која ће оперисати у Битићима и Реци.⁴

Због тога, ћаковичка организација треба да је обавештава о покретима окупатора, као и о местима неке акције како против окупатора тако и против издајника. У случају потребе, и унутар Баковице.

⁵ Танкосава Симић Ана

¹ Оригинал (писан руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 854, к. 13, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/105.

² Односи се на Малесијски НОП одред.

³ Реч је о Главном штабу НОВ и ПО за Косово и Метохију.

⁴ Односи се на предео око реке Кече, код Баковице.

Кад год упутимо курира, треба сваки пут да нам пошаљете по 10 примерака билтена. Исто тако и пропагандни и партијски материјал.

Од Штаба смо добили директиву да из Баковице повучемо све другове илегалце, који треба да оду у партизанае, као и друге који су побегли и неће да се одазову мобилизацији за интересе фашизма, затим партизанае који су се извукли да не падну у окупаторске руке и друге. Поред тога, повући читаво наоружање које су оставили у партијској организацији Баковице. Ми сматрамо да пребацивање треба извести на два начина: да ћаковичка организација што пре ступи у везу са другом Бујком⁵ и осталим друговима који се налазе у Реци, да се преко њих пребаце у Реку, а да их он« пребаце у Битиће, Нека се у Битићима упуте кући Пацовој,⁶ а одатле ће добити правац где се ми налазимо. Други начин: да нам припремите једну базу у Баковици, али да буде сасвим сигурна, да бисмо упутили наше курире да они пребаце другове. Преко тих другова треба да пребацимо ратни материјал — пушке и машинке, које су били оставили партизани. Пребацивање тих другова треба извршити што пре. Најхитније треба да известите друга Бујка, Љепура⁷ и Ш.⁸ Зејнела да најдаље до 26. овог месеца навече морају бити у Битићима, те да нас траже у Пацовој кући, одакле ће добити правац у коме се ми налазимо. Треба да им пишете да имамо врло хитан и важан посао да се састанемо одређеног датума,

Преко овог курира треба да нам купите и пошаљете:

1) Две велике тестере, по могућности да их наоштри-те, јер ми не знамо да их оштримо. Има неких тестера које се склапају и врло су практичне. Оне вреде и за сечење оних дебелих греда и стубова.

2) Једну турпију за оштрење тестера.

3) Једна или двоје клешта за кидање жице.

4) Један велики казан од лима, за кување хране за 30 људи.

5) Једну географску карту Европе, која садржи и Балкан и Централну Европу.

6) Уколнко по нашим кућама има сапуна за прање рубља пошаљите нам.

Од свега овога, по доносиоцу писма обавезно нам пошаљите тестере, турпију и клешта.

Пошаљите нам и неколико блокова.

⁵ Камил Бровина

⁶ Шабан Хација Паџи

⁷ Џафер Вокши Љепури

⁸ Шабана

Јавите нам имате ли бомби за минобацаче, јер наш је минобацач без муниције.

Примили смо комплетно све ствари, сем лепљивог папира. Зато нам га пошаљите.

Пошаљите нам такође неколико свезака и оловака — за неписмене.

Верујем да ће нашим захтевима бити удовољено. Много нам се жури. Другом приликом писаћемо вам опширније и о ситуацији.

21/4/44.

С другарским поздравом
Барли⁹

БР. 123

ПИСМО ОД 22. АПРИЛА 1944. СЕКРЕТАРУ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ О УСПОСТАВЉАЊУ ВЕЗЕ СА ГЛАВНИМ ШТАБОМ КОСМЕТА¹

*Драги Стане,*²

Примио сам по једно писмо од Блина,³ Валбоне⁴ и Барјак.[тара] (Садика),⁵ који изражавају задовољство, међутим, траже још више радова, што је потпуно правилно.

Блини каже да су примили од мене два писма, али да нису били у стању да пишу.

Каже да су овде дали директиве Штабу у погледу начина рада и каже да се консултовао са Стапијем да се ја преместим у Урошевац, јер да тобоже тамо могу да радим више, а не да ја овде припремам акције међу сељацима и војском у Пећи и надам се да ћу у будућем раду имати више успеха.

Валбона ми је исао за један реденик за муницију, који је тражио од вае, али, на жалост, и ја сам у доста тешком економском положају и нисам му могао послати. И Велија (Ашми)⁶ ми је тражио 200 франака и твему ни-

⁹ Имер Пуља Барли

¹ Оригинал (писан на машини, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 855, а микрофилм у Архиву ВИИ. ф. бр. 3/243.

² Исмет Шаџири Стапи

³ Фадил Хоџа Блини

⁴ Шпенд Дега Валбона

⁵ Садик Бектеши Бајрактар

⁶ Вели Нимани Агими

сам био у стању да пошаљем, али ћу касније сакупити међу друговима и послаћу му. Јер, тако ми шиптарске бесе, има већ 5 месеци како сам на југу оставио шесторо деце и жену, са изгубљеним свим покућанством, и сада су сигурно у тешкој ситуацији, а од дана када сам се од њих одвојио нисам им послао ни паре нити шта знам о њима. Према томе, мој боравак овде представља само патњу и служење еветој ствари нароАноослободилачке борбе. Верујте ми да своју плату трошим са сељацима како бих могао да их припремим за нашу борбу.

Купио сам и један машингевер енглеског типа за 55 наполеона и поред тешког стања породице, овај новац сам позајмио од других уместо да шаљем нешто породици.

Блини настоји да успостави легалну везу са вама. Не знам како да поступим, јер је мој рођак заузет пољопривредним радовима, неки други нису ми дошли, али ћемо и ту ствар да урадимо чим се договоримо са вама.

Извештаје не добијам редовно.

Једно писмо сам ти послао преко неких италијанских и шиптарских шпијуна, али ћемо детаљније разговарати када се будем састао са вама. Зато ми одредите место.

Д. 22. IV 944.

Поздравите све другове.
Даја⁷

БР. 124

ИЗВЕШТАЈ ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ПРВЕ ЧЕТЕ МАЛЕСИЈСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 23. АПРИЛА 1944. СЕКРЕТАРУ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ О ИЗВРШЕНИМ НАБАВКАМА И О УТРОШКУ НОВЦА¹

*Араги Стане,*²

Верујем да вам је познато шта је одлучио Штаб.³ Ја сам одређен за заменика политкома Прве чете. Иако ће Штаб бити у вези са вама и са нама, ипак сам мишљења да, пошто нам материјал долази са закашњењем, услед недос-

⁷ Редакција није могла да установи право име и презиме.

¹ Оригинал (писан руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 859, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/233.

² Исмет Шаћири Стапи

³ Односи се на Главни штаб НОВ и ПО Космета.

тата курира, с времеи на време шаљете нашој чети материјал преко Даје.⁴ Везу са њим можемо одржавати иреко једног човека који је његов присан пријатељ и са којим наша чета може да има чешћег контакта. Ако имате партизане, упутите нам их, јер нам требају, али нешто зрелије, јер ће прилике у којима ћемо живети бити прилично тешке. Када нисте у могућности да нам редовно шаљете материјал и саопштења, бар нам пишите по коју цедуљицу у веза са спољном и унутрашњом ситуацијом.

Шаљем вам и списак трошкова.

С.Ф.С.Н.

23. априла

Градиша®

Потврдите пријем писма.

Трошкови (Градиша другу Имиру)	франака	120,00
папир од 26. фебруара до 19. марта		20,00
један пар опанака и једна ташна		40,00
опуте за опанке и шибице		4,00
оправка сата		8,00
петролеум за кућу		10,00
25. марта папир		10,00
29. марта храна (помоћ)		20,00
29. марта — папир и мастило		7,00
1. априла — помоћ		100,00
5. априла — Морин а (пратиоцу)		30,00
6. априла — Сипсан (пратиоцу)		50,00
7. априла — Сосан		10,00
Кољгецај — дуван (са групом Барјактари)		13,80
предато I чети по овлашћењу Г. штаба		157,20
	У к у п н о ф р.	600,00

Градиша

⁴ Редакција није могла да установи право име и презиме

⁵ Бељадин Хана Градиша

ЧЛАНАК ФАДИЛА ХОЏЕ, КОМАНДАНТА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ИО КОСМЕТА, О РЕАКЦИОНАРИМА ОБЈАВЉЕН У АНТИФАШИСТИЧКОМ ЛИСТУ „СЛОБОДА“ АПРИЛА 1944. ГОДИНЕ¹

ДВЕ РЕЧИ О РЕАКЦИОНАРИМА

Што се више иојачава и пооштрава борба англо-совјетско-америчке антифашистичке коалиције, што више расте полет народно-ослободилачке борбе међу угњетеним и поробљеним народима, утолико више хвата мука Хитлера и његову штенад — откривену или тајну. Један део ове штенади (ови изгледа да су међу њима најпааметнији) траже свакојаке начине да се што пре повуку из опаоне прљавштине у коју их је увукао највећи лажов света — Гебелс, а други део, видећи да су дубоко загазили у хитлеровачку помијару и знајући да их због злочина које су починили над народима не може спасити ништа од осветничког народног суда, труде се на хиљаде мајсторија да слажу народ, да га оставе у ропству и овим да пруже још мало живот себи и Хитлеру, њиховом сад већ банкротираним госи. И ови се деле на две групе:

1) Окорели издајници, почев од Регентства и Бали Комбтара па до Комитета за одбрану Косова и II Призренске лиге.² Злочини које су ови извршили над нашим невиним народима сад су толико велики и упадљиви тако да ни најглупљи не наседа више њиховим лажима и демагогијама и зато јавно служе окупатору, прљајући руке све више невином крвљу наших народа.

2) Друга група су филијале горе поменутих, који су добро савладали науку највећег лицемера и лажова света, Гебелса, покушавају да ошамуте памет наших народа и на овај начин да спрече полет народно-ослободилачке борбе. Почињу од новина „Шипнија“, „Отаџбина“, „Социјалдемократата“ а завршавају са „Легалитетом“ и „Иредентизмом“. Рад ових „националиста“ је увијенији и труде се да сакрију своје циљеве као змија ноге. Али узрок и циљ како првих тако и других је један: служити што боље варварском

¹ Оригинал (штампан ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1317, к. 34, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 5/87—89.

² То су фашистичко-националистичке организације у тзв. Великој Албанији.

поробљивачу и његовом помоћу не дати да народ добије слободу и потпуно право, јер кад се то оствари, они неће моћи више красти, пљачкаги, осигураваги положаје, палити и убијати поштене људе. С друге стране, ствар на коју највише мисле је лична одбрана, јер знају добро да ће им сутра слободни народ тражити рачуне за сва зла која су починили. И баш зато ови употребљавају свакојаке мајсторије и интриге да би спречили ову свету ослободилачку борбу, коју воде народи, хтијући (да према поруци њиховог госе Хитлера) да данашњу борбу окрену у грађански рат, братоубилачки рат, иди окарактерисати је као антинационалну, као што се и дешава у нашем крају.

Ми из нароАНО-ослободилачког покрета смо још на почетку рекли и кажемо увек: наша прва и главна борба је борба против поробљивача а за потпуно ослобођење наших народа, ослобођење које се војује и које ће се извојевати братством и заједничком борбом наших народа: шиптарског, српског и црногорског. Чиста крв Емина,³ Бора,⁴ Рамиза,⁵ Станка,⁶ Мета Бајрактара и многих других палих бораца помешана са пепелом попаљених кућа у Баковици, Пећи, Призрену, Приштини и Урошевцу и др. цементира сада и ствара темеље слободе ослоњене на братству и једнакости наших народа, који ће сами решити о својој судбини и за бољи и сретнији живот.

Бали Комбтар, II Призренска лига, Регентство и др. помоћу немачког окупатора окупали су око себе све ђубре „шиптармана" и вичу као доброшар пазарнога дана за „Велику Албанију", за „одбрану граница", за „српску опасност", за „комунистичку опасност" и праве свакојаке клевете против бораца за слободу и терор којег врше над нашим народима, нарочито над Србима и Црногорцима, повећава још више шовинистичку мржњу међу Шиптарима и Србима и Црногорцима.

Исто овако раде и Недић, Дража и др. говорећи о „Српству", Великој Србији и Великој Југославији и избацују из уста сваковрсни јед против народноослободилачког покрета Југославије. Исту песму певају и хрватски издајници. Ову исту песму певају сви пси на Хитлеровом ланцу, издајници потлачених и поробљених народа. Све ово

³ Народни херој Емин Дураку

⁴ Народни херој Боро Вукмировић

⁵ Народни херој Рамиз Садику

⁶ Народни херој Станко Бурић, секретар Обласног комитета СКОЈ-а. Погинуо 27. марта 1943. код с. Врела, на Косову.

ђубре убацује и заоштрава шовинистичку мржњу међу народима који имају један циљ, заједничку ствар: *истерати крвавог поробљивача и његову штенад и остварити националну независност и братство са свим народима а нарочито са суседним народима.*

Издајници наших народа даноноћно раде да што више закрве наше народе, шиптарски, српски и црногорски, а с друге стране, иако имају међусобних супротности^ кад се ради против народно-ослободилачке војске и против наших народа сви се сједињују под скутом Хитлера и заједнички врше сва зла. Убиство, покољ, хапшење, интернирање, пљачкање, паљевине, обешчашћавање жена и девојака су постале уобичајене ствари за ове крволоке. Ми ћемо овде споменути само две најсвежије чињенице:

1) На почетку ове године четници који су били опустошили Бихор сад, гоњени од партизана, одоше у Плав, сјединише се са Пренк Џаљом, Шемсом Феровићем, Џеватом и Рифатом Беголијем и са њиховим башибозуцима. Заједно са Немцима формираше руљу бесних паса и нападоше на Ослободилачку војску у Црној Гори. Починише колико год могаху зулума по невином народу док не наиђоше на храбре партизана који их натераше да се врате подвијена репа, не чекајући први другога.

2) Бали Комбтар, Регентство, II Призренска лига заједно са Немцима, четницима и усташама нападоше Баковачку Малесију са свију страна. Тако 800 из редова вулнетара, заједно са Немцима, и 600 четника обучених у немачке униформе почеше убиства, пљачкање и паљење тог сиромашног али племенитог народа. (Иако врло рђаве временске прилике, 18 Немаца оставише кости). И данас четници, одевени у немачким униформама, помагани од издајника: Тахир Хоџе, Авдуљ Керима и комп. луњају се као бесни пси по Малесији. Док је вођена ова офанзива Немаца, четника и балиста у Баковачкој Малесији, Немци и издајници, да би оабрили поглед шиптарског народа Косова, наредише колашинским четницима да нападну шиптарска села. Одмах Рифат и Џеват Беголи похиташе да сједине шиптарски народ са четницима да би их заједно бацили у борбу противу ослобођене територије од војске Маршала Тита, али за добру срећу изјалови им' се јер народ Дренице и Подгора није толико заслепљен. Он је сад већ схватио ко су четници а ко партизани, затб не базирују се на Немце и издајнике нападе четнике и даде им добру поуку.

Окупатор и реакционери труде се да разноразним мајсторијама обману наш народ, бомбастичним, шовинис-

тичким и лажовским паролама, које смо горе навели. Поће им за руком да преваре један део нашег народа, те на тај начин издајници типа Џафер Деве, Бедри Пејана, Џевата и Рифата Беголија, Тахир Бајна, Бајазит Болетина, Ферат Драге, Шаћир Цура и комп. да зауставе полет народно-ослободилачке борбе у нашем крају и да учине саучееником њихових зулума и један део шиптарског народа на Косову и Метохији.

Али злочине и недела Џафер Девиних башибозука неће никад заборавити племенити народ Скадра, јуначки народ Тиране и херојски народ Тоскније. Неће никад заборавити Шаћ Цуру народ Баковачке Малесије. Аферим, Шаћир-беже, ти нападе народне борце, уби Јах Салиха, Сали-Моновог сина, барјактара Краснића и остави пустог оног старца, који беше највернији човек родољуба Бајрам Цура, али немој помишљати да ће та крв остати неосвећена. Не заборавља се крв ниједног народног борца. Народ ће тражити десет за једнога.

Продужите, црви нашег народа, продужите издајство, мобилишите војнике за Хитлера. Шаљите их и губите на разне фронтове. Формирајте СС дивизије. Борите се против партизана који се голи и боси, жедни и гладни, по киши и снегу, рањени и смрзли боре за слободу наших народа. Убијајте и исељавајте недужан српски и црногорски народ, убијајте поштене родољубе по улицама и затворима, хапсите и интернирајте наше најбоље синове, крадите и пљачкајте наш народ, припремајте своје меето колико год хоћете да би га направили центром реакције и мрака, закрвите наш народ са свим слободољубивим народима Балкана, али не заборавите да ће овај народ тражити од вас рачуна за све злочине, зулуме и покоље које вршите.

Познајемо вас, издајници, познајемо. Ви ете доста стари у овој прљавој работи. Још одавно сте навикли да будете верни пси крвничких поробљивача и да постајете још већи крволоци од сваког крволока. Ви сте верно служили београдској влади, касније римској а еад берлинској. Неки од вас су уништени (Илијаз Агуш и др.) а други су изашли као црви на ђубрету, али не заборавите једно: *овај се рат разликује од других досадашњих ратова, јер овај рат воде наши народи тесно повезани са народно-ослободилачком борбом осталих народа Југославије, албанског народа, тесно повезани са великим антифашистичким англо-совјетско-америчким блоком. И баш зато што ову свету ослободилачку борбу воде народи, са уништењем крвничког поробљивача уништиће се и они издајници које год боје и форме били.*

Стрепите, издајници, стрепите, јер се приближује време обрачуна за сва недела која сте починили. Сунце слободе народа се рађа, а они ће знати да освете мајке које су остале без синова, жене које су остале удове и сестре које су се обукле у црно, децу која су остала сирочад; осветиће стотине поубијаних, попаљених и опљачканих стараца, жена и деце.

Проклетство над вама, звери у људском лику.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Блини⁷

БР. 126

ИЗВЕШТАЈ ЦАВИДА НИМАНИЈА ОД 2. МАЈА 1944. СЕКРЕТАРУ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА МЕТОХИТУ О ПРВОМАЈСКОЈ АКЦИЈИ ХАСКЕ ПАРТИЗАНСКЕ ЧЕТЕ¹

Араги Стапе,²

Већ више дана има како је прекинута веза између наше чете³ и вае. Одавде је курир редовно долазио к вама два пута недељно преко лет.[аја], али тамо није ништа узео за нас овамо. До тога је сигурно дошло отуда што сте ви очекивали курира преко Зјума. Од данас треба два пута недељно — четвртком и понедељком — да припремате пошту за нас, преко Бесникове⁴ куће или радње. Нарочито билтене.

Ситуација код нас није лоша. За Први мај смо извршили једну акцију: убили смо председника Зјумске општине *Рама Маљогса* (рођака Хајдар Планаје и десну руку Шаћ Цура у Хасу и бившег сарадника Али Бокшија за време Италије). Након његовог убиства (убијен унутар зграде општине) заплењена је мања количина материјала, 2 пушке и неколико докумената, а на крају смо запалили општин-

⁷ Фадил Хоца Блини

¹ Оригинал (писан руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 879, к. 14, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/141. -

² Исмет Шаћири Стапи

³ Односи се на Хаску партизанску чету.

⁴ Хамди Шеху Бесник

ску зграду. Рама је био разобличен у народу као лопов и шпијун. Он је био узео на себе да ликвидира партизана у Хасу; неколико пута је доводио летеће групе из Призрена и Баковице да би изазвао панику код народа Хаса, а неколико дана раније извршио је чак и нека убиства у Влахњи.

Заборавих да вам кажем да се секретар Зјумске општине прикључио нашој чети.

У акцији је учествовао и Исмаил Пога лично, а највише је учествовао у продирању у зграду општине и у директном убиству председника.

Немам могућности да вам опширније пишем, јер сам данас заузет послом.

С.Ф. — С.Н.

2. маја 44.

Свима поздрав, а тебе грлим
Патрија⁵

И Љумска чета требало је да изврши акције. Још нисмо обавештени шта је учинила.

Пошаљите нам оно што смо вам тражили у претходном писму.

БР. 127

ИЗВЕШТАЈ ЧААНОВА ШТАБА ДРУГЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ ОД 4. МАЈА 1944. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ О АКЦИЈИ БИТИБКЕ ПАРТИЗАНСКЕ ЧЕТЕ НА ПУТУ ПЕЋ — БАКОВИЦА¹

Араги другови,

Пошто смо отишли у Малеоџу, заједно са битићким јединицама (Барли² и Паци³), стигосмо у Реку и извршисмо једну акцију на путу Пећ — Баковица, тј. пресекосмо неколико телефонских стубова и запалисмо један окупаторски аутомобил којим је преношена руда. У ову смо акцију повели са собом и једног мештанина, који нам је много по-

⁵ Цавид Нимани Патрија

¹ Оригинал (писан руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 884, к. 14, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/151—152.

² Имер Пуља Барли

³ Шабан Хација Паци

могао. У аутомобилу су били шофер и два помоћника. Једног помоћника, који беше брат Шабана Гутића, повели смо са собом, пошто је желео да пође са нама. Шофера и другог помоћника пустили смо.

Поводом ове акције, окупатор је предузео мере. Контролисао је неколико села у близини места где је извршена акција, ухапсио је неколико људи у тим селима и наредио да вулнетари чувају путеве и села.

Иако је ова акција наишла на реакцију, имали смо неколико користи: прво, проузроковали смо пометњу у редовима непријатеља, друго, свим онима који су мислили да смо већ пропали ставили смо до знања да смо још живи; треће, подигнут је и морал партизана итд.

Повући ћемо и партизана који се налазе у Пећи. Зато пишете најхитније тамошњој организацији да им јави да буду спремни сви они који ће да дођу у чету, јер за 2—3 дана послаћемо по њих. Треба да узму са собом све сувишно оружје.

О питању одласка другова из Баковице писаћемо вам прекосутра.

Љепурију⁴ пишете оним правцем којим вам долази ово писмо.

Бујку⁵ пишете ранијим правцем, тј. преко његовог рођака.

С.Ф. — С.Н.

4. V. 1944.

С другарским поздравом
Бујку, Мус Тахири⁶

П.С. Из Пећи треба да дођу само они партизани који су били у одреду и који су се спасли. Могу да дођу и млади Шиптари. Тако смо разговарали са Барлијем и Пацијем. За њихов долазак задужен је друг Љепури. Према томе, уредите што пре и споразумите се са Љепуријем.

Поздрав
Бујку

⁴ и ⁶ Цафер Вокши Лзепури

⁵ Бамил Бровина Бујку

**ПИСМО ЧЛАНА ШТАБА ДРУГЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ ОД
7. МАЈА 1944. СЕКРЕТАРУ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА
МЕТОХИЈУ О НАЧИНУ УПУБИВАЊА ЛЈУДИ У ПАРТИ-
ЗАНСКЕ ЧЕТЕ¹**

Драги друже Стане,²

О питању акције писао сам ти пре два дана.³ Прекјуче је јединица пошла према бази. Ја сам са још два друга остао у Кећ-реци да бих повукао другове из Баковице, а одлучили смо да нам Барли⁴ и Паци⁵ пошаљу једну патролу на одређено место, да би нас сачекали. Међутим, овде влада велика реакција. Жандармерија из Баковице, заједно са овдашњом и тропојском жандармеријом, окупила је милом и силом око 300 добровољаца у Поиошевцу. Претресали су куће, ухапсили људе — симпатизере наше борбе, а нарочито оне који нису пристали да иду у добровољце, контролисали су шуме где је подигао катуне Гани Круезију, чувају путеве тамо. Једном речју, повлачење другова на ову страну и на онај начин, како смо били одлучили са Барлијем и Пацијем, за сада је постало немогуће. Због тога, уколико Барли и Паци упуте к вама курире, јавите им да не шаљу патролу да нас чека.

Одлучили смо да другове повучемо на један други, лакши и сигурнији начин. Према томе, јави им да се припреме, јер ћемо их у ова 2—3 дана повући. Такође ћемо ових дана, у сарадњи са Љепуром,⁶ повући и другове из Пећи. Због тога, договорите се са организацијом у Пећи и јавите нам да ли их можемо повући преко Кадри Шаљине везе или не? Ако не преко њега, онда преко кога?

У вези са извлачењем другова треба да знате следеће:

1. Услови партизанског живота умногоме су отежани, те немојте да се преварите и да упутите другове слабог здравља, који нису у стању да савладају тешкоће.

¹ Оригинал (писан руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 893, к. 14, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/127.

² Исмет Шаћири Стапи

³ Види док. бр. 127.

⁴ Имер Пуља Барли

⁵ Шабан Хација Паци

⁶ Џафер Вокши Љепури

2. Било би добро када би, по могућству, сви имали чуре или порције, ћебад или шаторска крила.

3. Оиог дана, када буду кренули овамо, сваки мора да има са собом хлеба за два дана.

Пишите нам каквог је одјека имала акција код народа Баковице и да ли је окупатор предузео какве мере. Пошаљите нам вести још од 24. IV 44. и, пишите нам о свему што је ново.

Да ли сте ми преко хоциног сина упутили које писмо и билтен? Њега су ухапсили.

Барли каже да у његовој кући има једно ћебе. Због тога нам га пошаљите.

Пишите нам шта се догодило у Хасу и Љуми! Исто тако и у Албанији.

С.Ф. — С.Н.

7.У-44.

С другарским поздравом
Бујку⁷

Писма ми шаљите код Гурија.⁸

Б.

Један нам је друг без кошуље, без гаћа, без блузе. Уколико имате, пошаљите нам то.

Реците мојој мајци да нам пошаље Шабанове гете.

Б.

Пошаљите нам неколико лепљивих округлих папира, јер су нам нестали.

⁷ Намил Бровина Бујку

⁸ Цевдет Хамза Гури

**ИЗВЕШТАЈ МИЛИЈЕ КОВАЧЕВИЋА ОД 7. МАЈА 1944. ПО-
КРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ
О СИТУАЦИЈИ НА КАРАДАГУ И О ДЕЈСТВИМА КОСОВ-
СКОГ НОП ОДРЕДА¹**

П.К. — КОСМЕТА.

Драги другови,

Тек сад успостављам везу са Гњиланима и са Косовом. По доласку на овај терен, по наређењу друга Темпа,² са батаљоном из Јабланице³ ја сам ви се јавио преко Јабланице и писао Срђи⁴ да ви и он опширно пише. Друг Темпо је био добио наређење да се пребаци за Јабланицу те је и мене повео. Али се нијесмо могли пребацити него смо се вратили. Ја се сада налазим према Карадагу и Прешеву на сл. територији, код мене је и друг Абдула.⁵ Ја радим да се по могућности пребацим до Гњилана или се бар са СК-а састанем на граници. Тамо је Шећер.⁶ За Шару знам да се ситуација поправила. Боко⁷ ради, обнавља се одред⁸ и прикупља људство којег ћемо ми преко Карадага прихватити са оружаним снагама. За Урошевац не знам ништа, као ни за Ненада.⁹ За Приштину знам да је једна група од 51 + 3 курира пропала на путу од Приш. до границе,¹⁰ Друг Алија¹¹ је био пошао у правцу Митровице, сигурно је неке везе успоставио али не знам тачније. О пол. ситуацији на Косову исто тако мало знам, јер сам од 15 марта стално у путу до сад.

¹ Оригинал (писан руком, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 261, к. 8, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/193—196.

² Светозар Вукмановић Темпо

³ Мисли се на Други косовски батаљон, који је формиран крајем 1943. а 25. марта 1944. ушао у састав Косовског НОП одреда.

⁴ Живојин Бурчић Срђа. Види док. бр. 120.

⁵ Абдула Крашница Алија

⁶ Миле Марковић Шећер

⁷ Јован Вучинић Боко

⁸ Односи се на обнављање Шарпланинског НОП одреда. Види док. бр. 136.

⁹ Бошко Чакић Ненад, политички комесар Главног штаба НОВ и ПО Космета.

¹⁰ Види док. бр. 103, напомену бр. 4.

¹¹ Али Шукрија

Са Абдулом ћу организовати рад у Прешеви и Карадагу.

Овде је сада ситуација добра. Била је реакција општа али се завршава безуспешно за непријатеља. III мак. бригада и наш одред од 2 батаљона били су заузели Кратово.'

Овде расте војска брзо. За 10 дана је сакупљено преко 1200 нових бораца. Енглези бацају све што треба. А сада су дошле и америчке мисије, а Тито је јавио да треба одмах да добијемо и совјетску помоћ. У Македонији се развијају догађаји одлично — општи народни устанак. Овде је све униформисано у енгл. униформе, оружја и муниције колико ко хоће. У нашем одреду свака десетина по два пуш-комитраљеза, па тешки митраљези и минобацачи, имамо и резерве. И Мак.-косов. бригада креће се у правцу Кичева од грчке границе. Наша два батаљона треба да избију овамо.¹³

О вама дуго не знам па сам предложио другу Темпу да преко Рааио-станице пита Пека Дапчевића да ли тамо имате везу, али због покрета немамо одговора, за дан два ћу знати што је одговорено. *Друг Темпо је за то, што сам ви већ јавио, да вас два са два батаљона Шиптара дођете овамо. Сада се има снага да се опстане на Карадагу.* И убрзо ће се ићи, углавном е наш одред а и привремено једна бригада.

Ја ћу као на најглавнијем радити на избацавању људи из гњиланскога среза. А са терена под Бугарима сваки дан се прикупљају нови борци. Пишите преко Гњилана.

Ово ви пишем укратко јер о Косову немам још преглед.

С друг. поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

7. мај 1944.

Максим"

¹² Напад на Кратово је извршен 25. априла 1944. Са 3. македонском бригадом у нападу је учествовао и Косовски НОП одред, у чијем су саставу били 1. и 2. косовски батаљон. Опширније о дејствима ових јединица види том VII, књ. 3, док. бр. 45, 48 и 53.

¹³ Односи се на групу косметских батаљона који су били у саставу 1. македонско-косовске бригаде као њен 3. батаљон („Рамиз Садику“) и 4. батаљон („Боро^ Вукмировић“). Види док. бр. 47, напомену бр. 21.

О дејствима ових јединица у то време на територији Македоније види том VII, књ. 3, док. бр. 55.

Од групе косметских батаљона и нових бораца с територије Космета формирана је 28. јуна 1944. на Караорману (западна Македонија) 1. косметска бригада.

¹⁴ Милија Ковачевић Максим, тада члан Покрајинског комитета КПЈ за Космет.

**ПИСМО ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ
И ПО КОСМЕТА ОД 8. МАЈА 1944. СРЕСКОМ КОМИТЕТУ
КПЈ ЗА УРОШЕВАЦ О НАЧИНУ УСПОСТАВЉАЊА ВЕЗЕ
И О ПОТРЕБИ ФОРМИРАЊА ПАРТИЗАНСКЕ ГРУПЕ'**

СК УРОШ.

Драги другови,

Ваше писмо од 17. IV и Аиино писмо од 18. IV примили смо.²

Што се тиче везе са Боком³ што није до сада успостављена, то је велика ваша слабост и пропуст као и несхвататељности за вас терена Шаре. То је главна база за вас где можете склонити кадрове и људство испод удара непријатеља. То је један од најважнијих терена наше области. *Зато вам се опет поставља да без икаквог одуговлачења успоставите курирску везу.* Ако ви за сада имате курире онда осигурајте базе где курири еа Шаре могу да дођу. Можете уредити две базе: у граду барем са 1—2 пункта, док се веза учврсти удесити код Ранкове куће јер ту зна да дође друг Грба⁴ са Ш.[аре]; друга база би могла бити у Сојеву и то удесите преко другова Шиптара. У Сој. зна да дође са Ш. друг Будо⁵ док остали курири не науче ту базу. У Сој. могу да иду код Беме⁶ и да кажу да их је послао Фадил Хоџа. Ово се може и претходно урадити, са Цеватом.⁷ Затим, друг Шишко⁸ добро зна пут и треба му одлучно постављати, и узети га на одговорност за досадашње одуговлачење. Његов одлазак за Србију окарактерисати као дезертерство, као према таквом поступити ако оде, јер је његовостанак на терену и потребан и могућ. Као курире треба употребити и те другове Шиптаре које се повлаче у илегалство и који имају базе код Шиптара. С њима може да поће

¹ Оригинал (иисан руком, ћирилицом) у Архиву ПК СКС V Приштш, рег. бр. 526, к. 39, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 5/407—408.

² Види док. бр. 121.

³ Јован Вучинић Боко, члан СК КПЈ за Урошевац, налазио се у то време на партијском раду у Сиринићкој жупи. Умро 1951. у Приштини.

⁴ Цветко Грбић Грбо

⁵ Миленко Радић Будо

⁶ Бемо Коштањева

⁷ Цеват Сојева

⁸ Ића Ховјетски ТПитко

Шишко, а кад се врате, с њима да пођу 2 курира са Ш. и тако да улознају и један и друга пут и базе. Милош⁹ није смео да иде за Србију кад је већ био у [Сувој] Реци и могао да оде на Ш. Белку такође не треба пустити да иде. Колико ја знам она је у својој кући главни иницијатор за одлазак у Србију. По томе ударити. Ако одлазе другови насељеници чији је опстанак заиста тежак, ми не разумемо зашто да иду мештани а поготову оне куће у којима имамо чл. П. па чак и руководиоце.

Јесте ли растурили првомајски проглас и како је примљен?

Која су то два др. Шиптара што се повлаче у илегалност? Према вашем писму изгледа да имају могућности да створе одред. Ово је за нас једна од најрадоснијих вести, само се бојимо да другови не посматрају ствари одвише површно и оптимистички, Они нека формирају једну групу, а ви им пружите сваку помоћ. Та група у прво време нека има агитационо-пропагандистички карактер, тј. одлазити од села до села и објашњавати масама: карактер данашње борбе, широко објашњавати маси о ситуацији у свету, у Југославији и Шипнији. Нарочито објашњавати значај и улогу НОВЈ, АВНОЈ-а, Нац. ком. ослобођења Југославије, НОВ Шипније итд. према линији наше П. Алц поред тога не сме да се заборави да су они једна борбена јединица те према томе треба и да изведу и по неку мању акцију против окупатора као: сечење телефоиских стубова, оштрафљивање и померање шина, паљење непријатељских сењака и магацина а нарочито слагалишта бензина ван града (у самом граду је опасно, зато избегавати), стављање камења на шине које може да изазове тгспадање воза из шина, паљење вршалица и десетине коју узима окупатор, ликвидирање шпијуна и пете колоне итд. итд. Ми ћемо гледати да им што пре пошаљемо једног искусног друга. Те другове треба убедити да се идеали шипт. народа на Косову могу извојевати само у јединственој борби са српским народом и осталим народима. Најважнији њихов задатак треба да буде угушивање шовинистичке мржње и позивање Шиптара на јединство са Србима и Црногорцима. Сакупљање помоћи за партизане треба да се врши преко НОО-а, које треба да формирате од делегата који су били на конференцији а које треба формирати где има могућности. Ово прикупљање [вршити] уз правилно објашњавање данашње борбе. Прогласи које ћете издавати, треба пажљиво и увек да контролишете пре него се баце, да буду на линији наше борбе. Пазиге да се не

⁹ Славко Јелачић Милош

наседне на ставове Бали Комбтара и осталих издајничких партија.

Не пишете нам ништа о вашем агитпроп раду: да ли излазе вести и како се читају. У овој ситуацији то је врло важно а нарочито вести на шипт.

Блини има пиштол. немачки „Валтер" калибар 9 м.м. Компас је добио али ранац не.

С другарским поздравом.

С.Ф. — с.н.

8/У 44
Положај

ЗаПК
Ненад¹⁰

БР. 131

ИЗВЕШТАЈ СРЕСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА СРЕЗ ГРАЧАНИЧКИ (ПРИШТИНА) ОД 10. МАЈА 1944. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ ЗА КОСОВО О ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ И О РАДУ ПАРТИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ¹

ПОЛИТИЧКА ЛОКЛНА СИТУАЦИЈА И ЛОКАЛНИ ДОГАБАЈИ

Развој политичке ситуације на Косову 'из дана у дан се мења. Разлог томе су напредовања Црв. војске, а првенствено савезничко бомбардовање у многоме утиче на шиптарске масе. Због овакве ситуације шиптарске масе се не одазивају мобилизацији. Рок мобилизације се стално продужује. Крајњи рок је био 20-1У- а већ до сада ни један војник није мобилисан,² нити пак показује притисак широких шиптарских маса. Проглас, који је широко растурен на шиптарском језику, имао је доста успеха а нарочито међу војницима. Одмах иза тога војска је евакуисана из касарни у друге зграде и подвргнута у тој засумњом.³

¹⁰ Бошко Чакић Ненад

¹ Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 539, к. 15, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/385—387.

² Мисли се на мобилизацију коју је вршила квислиншка власт на Косову.

³ У оригиналу нејасно написано. Хтело се рећи да је војска подвргнута испитивању због сумње у њену оданост окупатору.

На Шиптаре у многоме утичу и заробљеници (из редова муслимана — Турака и Шиптара) који су пуштени из немачких логора. Они говоре отворено о победи савезника и разјашњавају ситуацију уопште. Приликом говора префекта⁴ после доласка заробљеника, заробљеници су убацивали паролe: „Живели савезници!“, „Живела Америка!“, што је мамило на одзив код осталих који су присуствовали свечаности.

Поред растурања два прогласа на шип. јез. савезници су 2—3 пута бацали летке из авиона. Један од тих вам шаљемо. Лет. су допрли свуд у граду и по свим селима.

Војска која је пошла за Гостивар, Кичево и Македонију разбијена је од партизана. Остатак војске који се вратио разоружан је, јер су многи војници побегли партизанима. 9 војника су приликом бежања ухваћени и доведени овде у затвор. Ово је још више изазвало гњев код Шиптара.

Сем тога у Дреници се формира неки шиитарски одред, који позива и Србе у сарадњу. Један друг из 63 (Вр.) разговарао је са једним од Шиптара руководиоца и он гарантује боравак Срба у Дреници у случају опасности.

Општа ситуација на Косову. Шиптарске масе поколебане, реакција није тако организована као раније. Припрема се нека нова полиција за иоследњи удар, али њено формирање зависи од спољних и локалних догађаја. Ово припремање траје већ 3 месеца. Рад Бали комбтара је јак и још увек раде на исељавању Срба, али у недостатку вагона и [услед] страха исељавање је потпуно обустављено. Код Срба нема више одушевљења за исељавање као раније. Широке шиптарске масе нису за исељавање, јер се плаше да сви ти Срби једног дана упадну на Косово, а сем тога боје се и савезничког бомбардовања. Крстарење авиона по ноћи изазива општи страх код Шиптара. Одлазе на села и изван града, улице су замрачене и т;д. Иста ситуација и по селима изузев у 62 где још увек врше притисак за исељавање.⁵

С.Ф. — С.Н.

10-У-44

С другарским поздравом С.К.
срез грач.[анички]

457 — Одржан сает. ћелије. Сает.[анку] је присуствовао члан С.К.-а. Члан 5. је констатовао да је политичка издигнутост на ниском ступњу, те се ради на побољшању и указивању помоћи у раду.

⁴ Односи се на окружног начелника у Приштини.

⁵ Број 62 је шифра за неко село у околини Приштине.

Н.О.О. постоји и одржава састанак. Постоје две групе жена, које не одржавају редовне састанке, али које раде орг. и помажу у курирској служби.

458 — Одржали су саст. ћелије. Саст. редовно посећују чл-ви С.К.-а. Све десетине су такође одржале редовне саст. Н.О.О. постоји. Досадањи његов рад састојао се у стишавању панике и спречавању селидбе. Одбор је у овоме имао успеха, јер је задржао масе од исељавања. Сем тога одбор је радио на прикупљању новаца и намирница и помагању сиромашних породица. У 115 постоје 3 члана парт. који одржавају саст. ћелије.

СКОЈ — С.К. Скоја одржавао је редовно саст. пленума С.К. Има 6 чл. На саст. је присуствовао и (као контролни) члан С.К.-а поред другог секретара. На саст. су детаљно припремана сва орган. и омладинска питања. Детаљнији извештај о раду Скоја добићете накнадно.

У 55 на дан 6. V на ћурћевдански уранак одржана је шира конференција од 40 др-ва-ца. На конференцији је изложен реферат „Општи развој Н.О.Б. Југ“. (из чланка о II заседању), реферат су припремали 5—6 др-ва и детаљно излагали о свему. После пол. дела рада био је и забавни део са рецитацијом и певањем партизанских песама. Конференција је постигла успехе, те је успела да шире масе окупи и развије борбени дух код омладинаца. Конференцијом је руководио члан С.К.-а П.[риштине].

Проглас на шиптарском јез. од априла месеца (С.К.-а) и проглае П.К.-а од 1 маја успешно су растурили и продрли међу Шиптарима. Никакве репрезентације нису биле.

Техника. Наша техника је подељена на технику у граду за дневне вести и прогласе и на селу за остали материјал. Вести излазе редовно. Јавите о квалитету неких вести или уколико имате примедби предочите. Остали матер. се на време умножава. Техника је добро законспирирана, материјалом смо добро снабдевени (пресе, хартије и остало).

Финансиски преглед за април

град: парт. чланарина	625	лека	расходи:
парт. помоћ	2625	"	300 лека пород.[ицама]
сектор 62	2809	"	800 " за револвер
сектор 55	812		
свега:	6871	"	1100

О.К.-у 3436 лека

Расход О.К. 75 лека

**ИЗВЕШТАЈ МИЛИЈЕ КОВАЧЕВИЋА ОД 14. МАЈА 1944. ПО-
КРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ**

П.К. КОСМЕТА

Драги другови,

Писао сам вам са сл. територије, 7 маја,² а то писмо још није пријешло Мораву па га са овим допуњавам.

Одмах по писању тога писма ја сам пријешао Мораву и дошао на Карадаг а прије 3 дана био сам и друга Абдулу³ упутио. У 2 села близу пруге сам са Абдулом разговарао са људима, и то у једно српско и једно шиптарско. У тим селима је ситуација: Српски сељаци у великој мјери деморалисани дражићевском пропагандом, затровани накарадним и наopakим агитацијама о нашој борби и уз то заплашени од бугарске и њемачке војске која се комеша по путевима и пружи а и одсједа у по нека мјеста, изгледа да Немци очекују савезничке десанте у Албанији и Грчкој. Но наша територија је ближа и врши утицај, почињу одлазити у партизане (ријетко). Досада се политички није ништа радило. Сада смо поставили рад; код Шиптара је став ишчекивања, нешто су повлашћени од Бугара, али су непријатељи Бугара. Такође су велики непријатељи дражићеваца. Колико сам дознао, на партизане и нашу борбу гледају са одобравањем. Контра-четника има али не представљају неку опасност. За политички рад код њих сада постоји услова, те сам учинио да Абдула ствара тамо опстанак и да ради, мада је до сада обично измицао на сл. територију. Што се и до сада није упорније радило много је пропуштено, јер би већ и одред могао бити овде. Са сељацима Шиптарима сам разговарао, знају за нашу борбу, да у Шипнији не ваља данашње стање (режим), знају за Фадила⁴ и кажу да он би могао дигнути ове Шиптаре, шовинизма тако рећи нема, колико сам ја видио.

¹ Оригинал (писан руком, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 264, к. 8, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/201—210.

² Види док. бр. 129.

³ Абдула Крашница Алија

⁴ Фадил Хоца Блини, командант Главног штаба НОВ и ПО Космета.

Да би се рад отпочео ријешено сам да и ја останем на овом терену, мада је Темпо⁵ рекао да се вратим. Од пруге сам продужио и ево стигао у Р-луг⁶ код Звонимира. Овде ћу и остати за неколико дана ради ових послова: да сам организујем везе и да помогнем друговима да већ једном отпочну са пребацивањем људи, што се такође прије мјесец дана могло много боље него данас, и као што рекох ради организовања рада на овом дијелу Карадага. Ово што сам рекао о раду и ситуацији односи се на крајњем сјеверном дијелу Карадага до Мораве. А у плану је продирање ка центру Карадага, стварање партизанске групе и долазак још једног активисте Шиптара из одреда. Код Шиптара има ослонаца.

Одмах сам поставио да се пребаци сад први пут група од 15 до 20 из Гњилана. Организација у Гњилане ако успјешно организује излазак из града, за остало је осигурано и путовође и курири. Али дако бар то ураде.

Мислио сам се пребацити до Г.[њилана] али сад да видим, можда да их позовем. Одавде се за сад згодно може држати веза и са Кос. и са Карадагом, а и сл. територијом.

На слоб. територију још се нијесу нормализовале прилике. Један пук бугарске војске се намјестио у центар сл. територије. Друг Темпо са генералом Апостолским, Гл. штабом Макед., ЦК Мак., бугарским Гл. штабом — све је то изгледа пошло за Цр. Траву и до сада немамо везу. Пред реакцију 4 дана ја сам пошао од њих, са њима је VI јуж. морав. бригада. Но по првим куририма се надам добити обавештење. На слоб. територији имам базу коју држи Чича Симо.⁷ III мак. бригада и наш одред према незваничним вијестима вратили су се са кратовског терена: заробили су 120 Бугара, убили до 70 војника и полицајаца, запленили 4 теш. митраљеза, 4 тешка минобацача, 12 лаких митраљеза, пушака, муниције, једну цијелу апотеку и других ствари — до двадесет товара. Прикупили преко 600 нових бораца, а иначе из Македоније сваки дан долазе. Косовци су се показали.⁸ Пред њихов полазак тамо био сам са њима 4 дана (ускрс). Обишао сам парт. организације. Партија није добра, СКОЈ никакав. Има партијаца преко 60 и СКОЈ-еваца 26 а претежно је омладина у одреду. Парт. организација у оном батаљону овде што је био врло је слаба била — била је постала жандар — како се о томе изражавају чланови партије.

⁵ Светозар Вукмановић Темпо

⁶ Село Ранилуг, код Гњилана.

⁷ Симо Миљанић

⁸ Види док. бр. 129, напомена бр. 12.

Одред има до 250 бораца. Рад се поставио и даље ће се пратити. Према плану наш одред,⁹ који је требао да се повећа са 200—300 новомобилисаних бораца па да буде бригада, требао је да иде на Карадаг са III мак. бригадом, после чега би Ш-ћа се вратила и наши остали. Али сада је поремећена ситуација и не знам колико се то може одуговлачити. Са свом војском — српском, косовском и македонском командује оперативни штаб односно лично генерал Апостолски — који је одличан војник и човек.

У путу за Р-луг добих и прва писма од Ненада¹⁰ из којих видим да је стигао у Малесију. Такође видим да Раде¹¹ још се није вратио из Црне Горе. Много је дуго остао, ако није пошао код Тита. Да ли имате везу са њиме?

Ненад критикује Абдулу, а и Саша је крива што се није снашла, што није кад је Аб. био већ овамо то користила. Аб. је одан друг и убијећен комуниста али никакав организатор, без упорности а и доста је политикант — јер он доста зна, читао је доста ствари. Но сад неће бити мрдања. О осталим стварима дотакнутим у Ненадово писмо ја сам већ писао.¹²

Ја сам вам писао у прво писмо (ово непослато а и једно преко Јабланице) да је Темпо рекао да се ви упутите овамо са тамошњом војском. Стварно овде на Карадагу имајући за сваки случај ослоб. територију могли би много користити. Ја о томе мислим: да ви нипошто не би смјели држати одред у Малесију него обавезно по Метохији, у покрету па преко Подримља за Шару или Жеговац и до Карадага, па се макар опет вратили. Јер одред у Малесији не може бити велики подстрек за Шиптаре Космета, то је ипак далеко. Зими се то морало али сад је љето. Ако сте слабо наоружани, код нас би појачали наоружање (аутомате). 150 бораца је доста. У данашњој ситуацији то би у највећој мјери утицало на покретање и буђење Шиптара и ако би вас реакција крвнички појурила.

Ако би пошли треба, како друг Темпо рече, да градове обезбиједите са способним руководиоцима. Темпо је мислио и наредио је био да Ненад остане у Урошевац.¹³

⁸ Односи се на Косовски НОП одред.

¹⁰ Бошко Чакић Ненад, политички комесар Главног штаба НОВ и ПО Космета. Види док. бр. 130.

¹¹ Павле Јовићевић Раде, секретар Покрајинског комитета КПЈ за Космет.

¹² Види док. бр. 129.

¹³ Види књ. 20, док. бр. 140.

Теренско повезивање са Шаром и Боком¹⁴ биће још увек тешко, тешко збот тога што се план о доласку на Карадаг неће тако брзо остварити, а овако се неће моћи пробити курири за Реку. Иначе преко Гњилана ћу организовати везу. Призрен треба да одашиље борце за Шару, јер ми морамо радити на прихватању људи са Шаре. Али конкретно још не може се рећи како и кад. Мора да се поради да веза са вама буде бржа. Ја ћу са ове стране урадити, али ако ви имате отуда погодне личности ангажујте их директно за Гњил. или докле може, или ако то има Приз. Веза је нередовна и спора а то је на велику штету.

Чим ми се јаве Срђа¹⁵ и Алија¹⁶ и организације послаћу ви и преглед рада, стања и организације на Косову. За сад нешто знам о Гњиланима, изгледа да је ситуација попустила, т.ј. терор. Али ти Шећер¹⁷ пише као и Абдула те се не може човек на све ослонити. Али сад смо близу а и веза ће бити добра ако се не уљоскају око одашиљања људи.

Потребно је да ми пошаљете колико год можете пропагандног и директивног материјала и то више на српски, но на шиптарски, али нешто и на шиптарски пошаљите. Овде Шиптари читају српски а ријетко шиптарски. Ово свакако да учините и нека ми Фадил пошаље бар 10 комада фотографија, хоће Шиптари свога Шиптара да имају у џепу — а неће у партизане.

Писао сам ви да смо при пролазу из Јабланице кроз Цр. Траву били опкољени. Пробили смо се на јуриш. Ту је изгинуло 6 другова и 8 рањено из нашег батаљона. А што ми је особито жао брата пок. Црнога¹⁸ и Мићова брата Лека,¹⁹ оба заробљени сутрадан по борби јер су се некако били одвојили. Брат Црнога је несмотрено хтио да разоружа два Бугарина али они успију да га ране тешко из машин-гевера. Са њиме је био још један лакше рањен друг који се спасио. А Леко је био са рањеном другарицом из Витомирице (Ракочевић) и њу оставио у воденицу а он отишао у село и тамо га заробили.

¹⁴ Јован Вучинић Боко

¹⁵ Живојин Курчић Срђа

¹⁶ Али Шукрија Алија

¹⁷ Миле Марковић Шећер

¹⁸ Реч је о Раду Вукмировићу, брату погинулог секретара Обласног комитета КПЈ за Космет народног хероја Боре Вукмировића Црног.

¹⁹ Александар Гилић Лека, брат народног хероја Милоша Гилића Миће.

На Кратово је 4 наших мртвих. Кад будете писали, пишите опширно о стању код вас, о ситуацији у Метохији, о Цр. Гори, ако знате, и Албанији. —
С другарским поздравом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

14. маја 1944. год.
Положај

Максим²⁰

БР. 133

ПИСМО МЕХМЕТА ХОЏЕ ОД 16. МАЈА 1944. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ О СУКОБУ С НЕМЦИМА КОД БАКОВИЦЕ¹

Араги другови,

Као што вам је писао Блини², ми смо дошли да се састанемо са Пријатељем.³ Међутим, сутрадан пред зору нашли смо се опкољени од једне СС јединице, која је била дошла из Баковице. Наше су се страже сукобиле са есесовцима на оним местима где ови нису очекивали. Након жестоке борбе у непосредној близини, где су употребљаване и ручне бомбе, есесовци су се повукли уз губитке од једног мртвог и три рањена. Са наше стране само један рањен — добровољац од стране Пријатеља. Пошто нисмо располагали тачним подацима о непријатељским снагама, а налазили смо се на једном незгодном месту за пружање отпора, повукли смо се са базе, па пошто смо сумњали да ће из Баковице стићи нова појачања, одвојили смо се у два правца. Блини са својим људством пошао је у правцу Малесије, а Пријатељ на другу страну. Пошто смо били уморни и без хлеба, а пошто ја патим од срчане болести, задржао сам се привре-

²⁰ Милија Ковачевић Максим, члан Покрајинског комитета КПЈ за Космет.

¹ Оригинал (писан руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 887, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/162.

² Фадил Хоџа Блини. Види док. бр. 118.

³ Гани Круезију

мено са Пријатељем. Сада треба да предвидите и да ме повежете са Али Болетином, или са неким другим другом који се налази у близини града, како бих могао да се упутим к њему у случају да не будем имао могућности да отпутујем у Малесију, ка Блииију.

Ви треба да пишете Блинију на стару адресу или код Вели Нимана у Пла.

Пошаљите што пре акумулатор.

Пишите ми о тамошњој ситуацији.

Окршај немојте да публикујете.

Очекујем писмо. Писмо пошаљите код Идриз Дина из Битића, са станом на житној пијаци.

Поздрав и загрљај свима.

16/5

Лиси⁴

БР. 134

ПИСМО ЧЛАНА ШТАБА ДРУГЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ ОД 16. МАЈА 1944. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ О СИТУАЦИЈИ У БИТИБИМА¹

Драги другови,

Примили смо ваше последње писмо. Шаљемо вам рачуне за трошкове које смо учинили до 11. овог месеца. Цоред 6.000 франака које смо узели од парт. орг. Баковице, убележено је и 300 франака које смо узели од Главног штаба.

Што се тиче веза, за које захтевате да их са вама одржавамо два пута недељно, а по могућности једанпут, то ће бити врло тешко, због тога што још увек сталног курира нисмо могли да обезбедимо. Налазимо се на једном сектору где је утицај Круезија² велик.

Надамо се да сте нам удовољили захтевима које смо учинили у последњем писму, као и преко друга Гурија.³ Нарочито имамо потребе за уљем за подмазивање пушака.

⁴ Мехмет Хоџа Лиси.

¹ Оригинал (писан руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, нерегистрован, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 5/692.

² Гани и његов брат Хасан-бег Круезију

³ Џевдет Хамза Гури

Пишите нам да ли сте од друга Љепурија⁴ примили једно наше писмо упућено Главном штабу, као и неки други материјал.

О питању акције рекли смо другу Гурију.

Друг Љепури био је задужен да изврши преузимање другова партизана из Пећи, а Бујку⁵ из Баковице. Међутим, пошто је ђаковачке партизане испратила сама организација, друг Гури је сигурно прешао до Лзепурија да би заједно са њиме извршио преузимање партизана из Пећи. Да ли је до сада у том правцу учињено нешто или није? Уколико није, треба најхитније радити, јер постоји бојазан да не падну у окупаторске руке. Пишите нам о том питању.

Питање обуће за партизане постало је проблем. Опанци не само да не трају, већ се у њима не може пешачити, јер се много клизају. О том питању смо писали и штабу и тражили смо од њега да купимо за партизане гумене ципеле.

Ситуација у Битићу је иста као што је била у време када је био Гури. Немци, заједно са добровољцима из Битића, патролирају по селима, али те патроле нису јаке. До сада нису против нас вршили неке жестоке потере, али настоје да нешто организују.

На дан 14. о.м. Немци са добровољцима опколили су Круезија у Ееретским планинама. Било је само мало борбе. У народу се говори да је један Немац убијен, а један рањен. Опширније не знамо, јер смо се налазили у једном другом крају. Били смо врло далеко те нисмо били у могућности да им притекнемо у помоћ, а то би за нас била крупна политичка победа. Ту бисмо без сумње имали успеха, јер су и снаге које су опкољавале биле мале — 100 људи.

У вези с тим могуће је да се у Битићу створи већа реакција.

У створеној ситуацији, не треба да шаљете људе у Битић без договора с нама.

Уколико имате материјала који говори о улози Партије у Народноослободилачкој војсци, пошаљите нам га.

У погледу ситуације пишите нам опширно, јер већ дуже времена не знамо ништа. На место везе шаљите сваког понедељка материјал који је намењен нама.

Ми смо мислили да од планине Лзепуријевих рођака направимо базу, пошто тамо има великих шума у које бисмо се могли повући у случају неке акције коју би могла

⁴ Цафер Вокши Љепури

⁵ Намил Бровина Бујку

да поведе реакција. Зато му треба писати да нам купи једно 10 шеника кукуруза. Новац ће му послати парт. орг. Баковице, уписујући га као расход наше чете. Уколико имате неко место где можемо извршити акцију, јавите нам.

Било би добро да припремите једну конспиративну базу у Баковици — уколико за то имате могућности — где бисмо у изузетним случајевима могли непосредно да шаљемо наше курире.

Понављам да се потрудите и да нам пошаљете партијског материјала у циљу уздизања кадрова, као и омладински материјал.

16 (5) 44.

С другарским поздравом
Барли⁶

БР. 135

ПИСМО СЕКРЕТАРА МЕСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА БАКОВИЦУ ОД 18. МАЈА 1944. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ О РАСПОЛОЖЕЊУ У АЛБАНСКОЈ ВОЈСЦИ¹

*Араги Стане,*²

Курир из Пећи стигао је. Пиши нам када треба да крене, како би Фатима³ знала када да му извади возну карту.

У Пећи су војску извели из касарни и сместили је по цамијама. Војници се плаше да их не разоружају, те су због тога послали јуче једног војника (неког Тафу да пита овде Фатосовог брата⁴ шта да раде, да ли да беже. Фатосов брат се налази у Призрену. (Изгледа да су га упутили њему зато што су знали да ће овај тражити везу с нама. Овога је Иљми Љужа (један друг из војничке десетине) упутио са својим друговима из Баковице. Рекла сам му: можете сви да бежите са Баковчанима и са неколико сељака.

⁶ Имер Пуља Барли

¹ Оригинал (писан руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1027, к. 14, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/91—92.

² Исмет Шаћири Стани

³ Катица Брајовић Фатима

⁴ Хусен Шита

Војник се вратио јуче, јер није могао да чека, али ми треба да наручимо што ире тамошњој организацији да их извуче ван.

Оног друга⁵ еам срела јуче и однела му оружје и прочитала му вести, пошто понешто разуме шиптарски и италијански. Заиста је сладак. Он и Фатима нађоше за сходно да он остане ту уколико не нађу неко боље место, пошто њега у Баковици познају. Он тражи панталоне, кошуљу и ципеле. То му шаљем данас.

Информација. — Прича се да СС-овци намеравају да нападну овдашње Србе. Неки кажу да намеравају потпуно да их иселе. Тамо око Гњилана партизани су наишли на батаљон албанске војске. Пошто се на тражење да се предаду, нису предали, отпочела је борба. Кад је убијено 15 војника, они су се предали. Одузели су им ствари, војнике пустили, а официре задржали.

Даји сам послала писмо.

Прво писмо му није стигло не из разлога што су везе поремећене, већ из разлога што ја сама не могу да стигнем свуда, а без мене ове другарице не знају да растурају писма. Оног дана, пошто је било рано, била сам наручила да сама Ветима⁶ оде и преда писмо Маљу, јер је упадљиво да ми, девојке, излазимо тако рано.

Јуче сам се срела са учитељем са наочарима.⁷ Објаснио ми је питање оног уља. Оно пола килограма не може да врати. Пошто ствар тако стоји, да ли да купимо још пола килограма оног најбољег (15 наполеона) и да га помешамо? Пиши ми.

Друго немам шта да ти пишем.

С.Ф. — С.Н.

7,30 сати изјутра
18. маја

С другарским поздравом
Гусева⁸

⁵ Чедо Мијовић

⁶ Буљша Пуља Ветима

⁷ **Муфтар Цана**

⁸ Сафета Нимани Гусева

ИЗВЕШТАЈ ДЕЛЕГАТА ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО ОД 20. МАЈА 1944. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА КОСМЕТ О СИТУАЦИЈИ У СИРИНИШКОЈ ЖУПИ И О ОБНАВЉАЊУ ШАРПЛАНИНСКОГ НОП ОДРЕДА¹

Драги друже Максиме,²

Писмо Твоје³ од 11 марта о.г. добио сам 15 априла и тек Ти сада на исто одговарам. Раније нисам ни могао, очекујући на то да би се ирема истом писму нешто урадило, као и очекивао сам на писмо О.К. бр. 1, које сам добио неки дан,⁴ па Ти сада одговарам према Твом писму ово:

1.) Од Сир.⁵, Гат⁶ и К.⁷ успостављен је С.К.⁸ са 3 члана. Постојећи Оп. ком. у Сир.[инићу] слабо се успело да се учврсти и уздигне. Успостављена је парт. ћел. у Шт.[рпцима] са 4 члана и Н.О.О. Покушава се продор у сва села Сир. и у томе се успело да се успоставе пунктови у Јаж.[инцу] и Сев.[цу]. У свим селима преко Аепен.[ца] није се успело још позитивно ништа, само толико да је одред успео да се од појединаца материјално потпомаже и улази с времена на време у та села. Постоје услови да се у Гат. организује Н.О.О. и у Шт. 1 актив. — На овоме терену изискивано је више времена док се успост. парт. ради тога да би се ликвидирале старе грешке и сметње, ово је један од првих узрока да се до данас у овдашњим свим селима није парт. успоставила.

2.) На терену Гат. образован је Оп. ком. К.П. и Оп. ком. Н.О.О.⁹ Постоје 4 Скојева актива и успоставиће се Скојево општ. руководство.

3.) У Кач.[анику] постоји само пункт и Црни¹⁰ који ради са једном групом. У К.[ачаник] ниједном од чланова

¹ Оригинал (иисан мастилом, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 648, к. 15, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/361—362.

² Милија Ковачевић Максим

³ Редакција није могла пронаћи то писмо.

⁴ Види док. бр. 101.

⁵ Реч је о Сиринићу, односно Сиринићкој жупи — долини. у горњем делу р. Лепенца.

⁶ Односи се на село Гатње, код Урошевца.

⁷ Качаника

⁸ То јест: Срески комитет КПЈ.

⁹ То јест: Општински комитет КПЈ и Општински народноослободилачки одбор.

¹⁰ Редакција није могла установити право име и презиме.

С.К. није могуће отићи, па ће се покушати да се образује преко Црног парт. ћел., само Црни каже да још за то не постоје услови.

4.) Рад међу Шиптарима — није се успело до сада ни где да се продре у шихова села, сем неки другови са терена Гат. одржавају везе са појединцима из 2 шиптарска села али и овде се није још ништа позитивно успело.

5.) Што се тиче веза, постоји веза са Урош.[евцом], само за сада ретка и лабава. Са К.[ачаником] и преко њега са Скоп.[љем] постоји редовна.

6.) Била је успостављена веза преко Ш.[трбаца] за рудник Рад.[ушу] али ова веза је прекинута услед реакције окупатора у тамошњим селима. 1 маја стрељано је 13 људи и ухапшено 40. После тога покушано је поново да се успостави веза али се није успело.

7.) Са Срецк.[ом] није се још успело да се успостави веза услед великог снега, тамо се није могло прећи сем легално. Легална веза могла се поставити само преко Врб.[ештице] за Срецк. или Јаж.[инце]. У Врб. погинуо је Кајица¹¹ а у Јаж. Заврзан.¹² Они су се налазили код својих кућа. То се догодило почетком априла, тада је у Врб. стрељано 12 људи и жена, а у Јаж. Заврзанова цела породица. Са ова два села нисмо ни на какав начин до сада могли успоставити везу, сем са Јаж. од неки дан, али ипак ће се успоставити веза са Срецк.

8.) *Продор у села Мораве* на буг. територији¹³ до сада је остао без успеха иако се толико покушавало да се тамо успостави веза, на томе ће се и даље радити.

9.) *Из Скоп. су писали да терен Кач.[аника]* припада њиховој парт. орган. и то по споразуму њиховог делегата са нашим 06. ком. Мени о овоме није ништа познато, да ли је долазило до неке измене у погледу Кач.

10.) Формиран је одред и има 24 друга.¹⁴ Командант је Радоица¹⁵ а заменик Буда.¹⁶ Политичку дужност вршим ја. Са оружјем смо доста слаби.

11.) *Позвати су сви* из Урош. и Гиљ.¹⁷ којима је немогућ опетанак тамо да дођу у Одред, зато смо почетком априла поелали курира за Урош. као и у Гиљ. Гиљ. је јавило

¹¹ Петар Симијоновић Кајица

¹² Милорад Стојковић Заврзан

¹³ Односи се на територију под бугарском окупацијом.

¹⁴ Поново је обновљен Шарпланински НОП одред.

¹⁵ Стаја Марковнћ Радојица

¹⁶ Миленко Радић Буда

¹⁷ То јест: Гњилана,

да има везу са вама и да људство шаље тамо, а Урош. иије до данас никога овамо послао.

12.) На нашем терену окупатор је појачао своје снаге и доста је будан и опрезан, плаши се да ће доћи овде веће партиз. снаге и да ће бити нападнут, зато је поштрио терор и контролу над свим српским селима нашег терена. Врши честе претресе шума са једне и друге стране Ш.¹⁸ Нисмо имали до сада никаквих сукоба са окупатором нити нам је открио боравиште, сем случаја Кајице и Заврзана, а 13 о.м., враћајући се са пута, код Фирајских бачила ујутру, не знајући да је потера, рањен сам ја, и са мном друг који је члан С.К. и он је рањен.¹⁹ Обојица лакше у леве ноге. Ја сам рањен на 3 места, 2 ране лакше, 1 мало тежа, а друг мало теже.

13.) Овдашњи српски живаљ у већини радо очекује долазак јачих партиз. снага на овд. терен, и изјављује да ће се радо придружити борби, а сада да не могу чинити ништа голоруки.

С.К. ставио је пред себе ове задатке:

1.) Успостављање и учвршћивање свих веза поменутих у овом извештају. Продор у сва српска села на овом терену и учвршћивање и уздизање постојећих парт. јединица са продором Резолуције П.К. од новембра 1943 год.²⁰ и писма О.К. бр. 1, као и других материјала са којим се располаже.

2.) Успостављање технике, умножавање потребног материјала, издавање вести и издавање прогласа.

3.) Организовање Скојевих актива у свим селима где постоје услови, општ. руководства и С.К. Скоја.

4.) Организовање у свим селима Н.О. општ. одбора и С.К. Н.О.О. —

Слање писама за Ш.²¹ место Ш. пишите „Дубрава“.

Данае сам добио писмо од О.К. К.²², ја уједно Теби одговарам и на ово писмо и Твоје раније.

С.Ф. — С. Н.

20 маја 1944. год:
„Дубрава“

С другарским поздравом
Боко²³

¹⁸ Шар-планине

¹⁹ Реч је о Марку Цветковићу.

²⁰ Види док. бр. 60.

²¹ Штрпце

²² То јест: од Обласног комитета КПЈ за Косово

²³ Јован Вучинић Боко. Умро 1951. у Приштини.

БР. 119

ПОЗДРАВНО ПИСМО ПРВЕ МАКЕДОНСКО-КОСОВСКЕ
НОУ БРИГАДЕ ОД 24. МАЈА 1944. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ
И ПО КОСМЕТА¹

ГЛАВНОМ ШТАБУ НАР. ОСЛ. ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ
ОДРЕДА ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

Драги другови,

Користимо ирилику да вам се јавимо и да вама, нашим драгим руководиоцима и друговима, упутимо пламене, борбене антифашистичке поздраве.

Упорним бојевима са немачким и бугарским окупаторима и њиховим слугама, наша бригада добила је заслужено признање. Ми смо то могли да постигнемо зато што смо били дубоко убеђени у оправданост народно-ослободилачке оружане борбе — што смо били убеђени да ослобођење наших народа — њихова боља и срећнија будућност — може да произађе једино кроз крв, напоре и жртве. Та дубока убећеност даје нам снаге за још већа напрегнућа, за још веће борбе против свих непријатеља и даваће нам је у будуће до коначне наше победе — до остварења идеала наших народа: слободне, федеративне Југославије, нове Титове Југославије.

У овим борбама и напорима, ми смо имали потребну помоћ од вас, на чему вам, другови, захваљујемо. Пошто 1-У1-44 год. оснивамо на терену Дебарца Прву косметовску народно-ослободилачку ударну бригаду,² ми се надамо да ће помоћ ваша бити од сада много већа — нарочито у погледу нових бораца за нашу Бригаду. Тако бројчано ојачани, прекаљени у борбама, хитаћемо ка вама, да заједно под вашим руководством на терену Косова и Метохије проширимо народно-ослободилачки устанак наших народа — да на тај начин ми борци косметовских батаљона проведемо

¹ Оригинал (писан мастилом, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1212, к. 18, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/712.

² Види док. бр. 117, напомену бр. 4.

у дело нашу велику приврженост Косову и Метохији, према нашим народима, према нашим руководиоцима.

Вама, нашим милим друговима, саборцима и руководиоцима, наш борбени поздрав.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За борце косметовских батаљона
у саставу Прве мак.-кос. Н.О.У.
бригаде³

Положај
24-У-44 год.

Мита Миљковић
полит. ком. Прве мак.-кос. Н.О.У.
бригаде

Петар Брајовић
Командант Прве мак.-кос. Н.О.
ударне бригаде

БР. 138

**ПИСМО ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ
И ПО КОСМЕТА ОД 26. МАЈА 1944. СЕКРЕТАРУ ОБЛАСНОГ
КОМИТЕТА КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ О НАЧИНУ УПУБИВАЊА
ЉУДИ У ПАРТИЗАНСКЕ ЈЕДИНИЦЕ¹**

Драги Стани?

Овај пакет и писма за Јабланицу пошаљи по сигурном куриру и да не падне јер су врло важна.

Од ЦК КПЈ добили смо писмо³ и од Рада.⁴ У вези са тим писмима треба на слободну територију да пребацимо већину наших кадрова и партизана, као и што више људства за формирање наших јединица тамо, засада на слоб. територију има одмах да пође и чета од оно 35 људи а морамо форсирати да се пребаци што више.

Ти треба да се видиш са одговорним другом из Пећи и с њим да организујете пребацивање другова из Пећи. Зато

³ О дејствима те бригаде у априлу и мају 1944. види том VII, књ. 3, док. бр. 55, 64, 65 и 78.

¹ Оригинал (писан руком, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 874, к. 14, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/98—99.

² Исмет Шаћири Стахш

³ Види док. бр. 104.

⁴ Види док. бр. 110.

ги тог друга позови да дође код тебе па све уредите. О свему не сме нико да зна сем тог одговорног друга. Конспирација мора бити заиста на висини. Са тим другом видећете колико има свега људства за пребацивање. На терену треба да остану само по 3 из оба руководства односно свега 5 пошто секретар СКОЈ-а истовремено улази у партијско руководство. Поред тога да остану неколико партијаца за најнужнији посао. Гледајте да на терену остану физички слабији другови. Затим направите распоред пребацивања. Пребацивање мора бити планско и организовано. Излазак из града у групама од 3—5 људи. Свакој групи одредити вођу. Одговорни друг треба посебно са сваким вођом групе да се састане и организује излазак из града. Из групе нико не сме да зна о месту, правцу покрета нити ко све иде. Кад дођу на место одакле ће са куририма поћи даље видеће ко иде и где. Курире ће још одмах да пошаље Раде и даће им упутства. Дакле, ово не треба одлагати. Пошто ти познајеш другове у Пећи, то одреди ко ће остати на терену.

Затим, пиши Бујку⁵ и Љепурију да одмах извуку из Пећи друга Чеду⁶ и пребаце га код нас. Само пазите и предвидите све да би до нас сигурно стигао. Са Чедом могу доћи 3—4 друга наоружана. Гледај да понесу оружје које су тамо партизани оставили а нарочито аутоматско. Исто тако Бујку и Љепури треба да извуку што више другова из Бак. [овице] за ово 2 недеље, пошто треба да се пошаљу на слоб. терит. О овоме они не сме да знају. Овде не треба оклевати јер је сад за пребацивање на слоб. терит. погодно.

Доносиоц ове поште (Риза Вуља) ће нам елужити за везу, само ви тамо поведите рачуна да га не компромитујете. Он ће пошту предавати код Азијиног стрица (Мића). Све ствари које имате да нам пошаљете као и акумулатор за радио пошаљите код куће доносиоцу ове поште.

Треба да набавите и што пре да нам пошаљете неколико турпија свих врста, боракс за варење месинга или бакра и мало калаја.

Материјал са слоб. територије треба да умножавате на оба језика и да стављате „издање агитпроп Об. кома КПЈ за Космет“ а на неке: Главни штаб или НОО, према садржини.

Преко Урошевца за Шару одреду пошаљите 100 (сто) наполеона.

Шта је било са лековима које су послали из Призрена још пре напада Немаца на Малееију? Ако су у Бак. поша-

⁵ Намил Бровина Бујку

⁶ Чедо Мијовић

љите их овамо одмах. Ако има нека пошта из А>уме за Патрију пошаљите је овамо. Патрија је поручио да му набавите један добар реденик за по 5 фишека.

Пошаљите нам маст за оружје или уље за оружје.

Паљоковој⁷ породици предај ово писмо и пошаљи им мало пара.

Ово писмо Вељковој породици предај породици Милована Биласа у Пећи или околини.

Ове слике дај породици Зекерије.⁸

С.Ф. — с. н.

26/У 44 г.

С друг. поз.
Ненад⁹

БР. 139

ПИСМО НАМИАА БРОВИНЕ ОД 28. МАЈА 1944. СЕКРЕТАРУ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ О НАЧИНУ ПРЕБАЦИВАЊА Л.УДИ У ПАРТИЗАНСКЕ ЈЕДИНИЦЕ'

Драги друже Стапе,²

1. Чим је дошао Тели,³ сутрадан је одмах са Љепуром⁴ кренуо за Пећ. Љепури ће сачекати у једном оближњем селу, а Тели ће да изведе оне људе из града. Чњм сам се растао са њима, ја са још два друга одох у једно село, где смо покушали да извршимо атентат на једног издајника. Није нам успело. Како је до тога дошло писаћу вам касније. Уопште нисмо пуцали.

2. Са Љепуром смо се договорили да он пребаца друшве до планине, а затим да их заједнички Допратимо до Малесије. Међутим, ми их не можемо пратити док не сазнамо ситуацију у Малесији и док се не сретнемо са друго-

⁷ Павле Јовићевић Раде (Паљок)

⁸ Зекерија Реџа

⁹ Бошко Чакић Ненад

¹ Оригинал (писан руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 875, к. 14, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр.² 3/83.

² Исмет Шаћири Стапи

³ Фаик Прути Тели

⁴ Џафер Вокиш Љепури

вима. Због тога, уколико што знате, *пишите нам или пишите њима да нам што пре пишу.*

3. Имате ли могућности да нам нађете 3—4 СС униформе, јер нам много требају. Распитајте се у Пећи и Призрену и не оставите а да нам их не пронађете, јер ћемо помоћу њих учинити много ствари. На крају крајева, ако не нађете СС, онда бар жандармеријске униформе. Пишите нам да ли нам можете наћи који динамит за рудничке раднике. Много нам је потребан за мостове.

4. Ми се налазимо у близини града, а у случају потребе имамо могућности и у град да уђемо. Због тога, уколико има неки друг да се пребаци, јер вечерае долазимо у Имерову (Б.С.) кућу. Само нам пишите да ли чувају Чабрат.⁵

Како год мognете одговорите нам данас на ово писмо (преко његовог доносиоца). Уколико данас не можете, сутра нам пишите код Љепура, јер ћемо отићи тамо. Пошаљите нам вести.

С.Ф. — С. Н.

Недеља, 28-У-44.

С другарским поздравом
Бујку"

⁵ Брдо код Баковице.

⁶ Б.амил Бровина Бујку

БР. 119

ПИСМО СЕКРЕТАРА МЕСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА БАКОВИЦУ ОД 28. МАЈА 1944. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ ЗА МЕТОХИЈУ О РАСПОЛОЖЕЊУ АЛБАНСКЕ КВИСЛИНШКЕ ВОЈСКЕ И О СТАЊУ ВЕЗА НА ТЕРЕНУ¹

Араги другови,

28. V 44.

1,45 часова по подне

Писмо послато на адресу Лек.² прочитах и ја и на основу оних тачака о којима пишете одговарам вам уколико сам могао да схватим,³ иако ћу да поручим и Тају³ и Циги⁴ — заједно са Мимом,⁵ која је мало смекшала — да вам пишу.

1) Као што сам вам писао, изгледа да је Паљока⁶ дао директиву да се сви млади другови Срби, Црногорци и Шиптари повуку на слободну територију. Да не дуљим, приликом првог повлачења, услед радости и одушевљења, пошто није био одређен вођа, дошло је до незгоде о којој сте обавештени. Жути⁷ је поручио друговима да ће у року од 5 дана отпратити групу од 30 људи до Витомирице, где би они дошли да је преузму у одређено време (у року од 5 дана).

Међутим, ево, прошло је више од 10 дана од када су другови пошли тамо, а курири још нису дошли по њих. У том селу има доста и четника, који су, изгледа, шпијунирали да ту има партизана и сада се очекује опкољавање села. Овде каже друг Тај, који је, изгледа, по задатку отишао у Урошевац, пошто ови немају оружја, а нема ко да их поведе отуда, ја нисам знао шта друго већ сам рекао друговима да остану у једној оближњој шуми уколико на-

¹ Оригинал (писао руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 876, к. 14, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/106—111.

² Вероватно Али Шукрија Лека.

³ Рашид Деда Тај, студент технике из Косовске Митровице. Члан Месног комитета КПЈ за Пећ. По задатку партије био је на служби у албанској квислиншкој војсци, као официр. Погинуо у борби против Мухарем Бајрактара и његове банде код Калај Додеза, у северној Албанији, 20. септембра 1944, заједно са Хајдар Душијем и Садик Пожегом.

⁴ Адем Садику Црни, из Пећи.

⁵ Меллахат Деда (Хоџић) Мими

⁶ Павле Јовићевић Паљок (Раде)

⁷ Мило Драгићевић Жути

иће коитрола, али остављајући стално стражу ван села ради обавештавања.

• Немогуће је упутити их за Дреницу или Малесију. Пишите нам да ли вам је познат неки други пут, јер је ово питање од велике важности.

2) Што се тиче војника који су ових дана пребегли,⁸ већина их је пребегла из Кучишћа (у близини границе). Њихов број је 150—200 људи; сви су они отишли својим кућама, разуме се, пошто тамо није било партизанских чета. Међутим, треба знати да сељаци не одолевају лако тешкоћама, јер кад би били бар мало родољуби, заинтересовали би се да потраже партизане. И поред тога, добро је што су пребегли. И из Пећи је пребегло неколико њих, али врло мало.

Што се тиче оних 10 војника из батерије друга Таја, они су спремни да беже, па чак и више. Разуме се, са њима треба да бежи и друг Тај. Ја сам мишљења да не беже док се нешто не уради у Дреници. Штавише, према разговору који сам водио са Боном,⁹ констатовали смо да је јако потребно пребацити из Малесије у Дреницу једну десетину добрих и уздигнутих партизана, пошто тамо нема ниједног који је уздигнут и који зна нешто.

Пошто сам вас известио, а и Бон вам је писао о Енверу,¹⁰ нећу да дуљим.

Другови, за Дреницу, Митровицу и др. натерао сам Бона да спремимо један опширан реферат, у коме ћемо видети важне ствари. Укратко, што се мене тиче, рад се одвија како треба, а да би се обезбедило уточиште војсци која ће да пребегне, потребна је једна десетина или више као и један друг са великим искуством. С обзиром на то да је дошао Бон, даћемо му пошту за Митровицу и Приштину. Бон каже да то можемо редовно да обављамо, или ћемо за Приштину — ако могнемо — још брже да шаљемо преко другарица, како сте нам писали. Пошта за Црну Гору није отишла из разлога што отуда није дошао курир, а одавде нема човека кога би послали.

За неке другове који су се повукли из Малесије не зна се где се налазе, а изван број (до 4—5 људи) спреман је да оде у партизане. Међу овима се налазе Рамиз Бема, Кадри Шаља и други које ја не познајем. Бон каже да је Кадрија врло потребан за Дреницу пошто добро познаје те

⁸ Односи се на војнике који су били мобилиовани у албанску квислиншку војску.

⁹ и ¹¹ Бовалин Лука, политички комесар батаљона „Прљат Рецепи“.

¹⁰ Енвер Дајчи

крајеве, па чак може одлично да послужи као курир. Према томе, ја сам мишљења да ове другове упутимо са Б. Љ.¹¹ чим нам одговорите.

Другови, у току разговора које сам водио, Б. Љ. ми се учинио врло добар и неуморан, али му је потребан и неки искусан друг. Међутим, све док не упутимо неког другог као помоћ, он може да учини понешто.

Аруг Б. каже да, иако је мало партизана који су слабо одевени, новац који сам послао Намилу¹² употребљава се врло неумесно. Према томе, да бисмо могли нешто да учинимо, треба да им дамо извесну суму новца да би обезбедили нешто хране, опанака и других најпотребнијих ствари.

Нећу да дуљим о овоме, јер вам пише друг Бон. О важности знате и сами, нарочито пошто је могуће да се Обласни комитет повеже са Србијом, тј. са ослобођеном територијом Србије, одакле могу да нас снабдевају врло лако ратним материјалом итд., јер се у Подујеву налази једна партизанска чета од 30 људи.

Другови, сада дође Мими и рече ми да ће друг Тај сутра да иде у Урошевац и да ће да узме Приштинску, Митровичку и Урошевачку пошту. Ми бисмо послали две другарице, као што сте и ви рекли, али воз за Приштину касно полази одавде и није практично да другарице са материјалом, а нарочито овог пута када има много материјала, уђу ноћу у Приштину.

Писаћу Фатосу¹³ да наћу неку базу или на терену или у неком оближњем селу, јер је сигурније да пошта иде ноћу. Што се тиче везе са Ареничком четом, ја и Бон одлучисмо да нам К. Шаља наће неку базу близу Пећи, како би дошли ноћу, а сутрадан ушли у град и узели оно што треба да понесу. Сада, док пишем ове редове, јавише ми да су К. Шаљу ухватили у оној бази у коју сам ишао. Њега су ухватили друге ноћи после мог одласка из тог места; замало да наћу и мене. Међутим, то се још увек не зна поуздано. Ја сам намеравао да пошаљем Кадрију у Малесију у вези са Мус Тахиром.¹⁴ Међутим, уколико нису ухватили К.Ш., упутићемо га са Боном и осталим друговима Шиптарима, пошто чини много веће услуге у Дреници. Ухапсили су још многе друге, као судију, а чини ми се и синове Н. Бесе и других.

Укратко: овде је врло тешка ситуација. Питање је и оних који се налазе у Витомирици, јер су сваког часа у о-

¹² Еамил Хоца

¹⁸ Вехаб Шита Фатоси

¹⁴ Џафер Вокши Л>епури

пасности. Чини ми се да су вам другови писали да је финансија овде слаба, па чак и да су се задужили код неких наших људи.

Према томе, као што треба нешто урадити за Дреничку чету, исто тако треба да нам пошаљете новаца и за овдашњу парторг. Засад стојимо слабо у питању базе; потрудићемо се да учинимо нешто ако могнемо.

Стапе,¹⁵ не заборави да нам одговориш о свему ономе што смо ти писали, како бисмо могли нешто да учинимо. Али Б.¹⁶ побегао је из Истинића и отишао у Ракош, где се налази и болесни Енвер. Ми му шаљемо неки лек против реуматизма како би оздравио.

На једном месту смо нашли врло добар радио на струју. Не знамо му цену, али може да кошта до 60—70 наполеона.

Т. Бол.¹⁷ отишао је одавно у Тирану.

Извини јер сам погрешио: митровачку пошту ћемо да шаљемо оним путем како сте нам писали.

Са Истинићем није успостављена веза из разлога што Алија није тамо, а још нисам успео да средим ствари.

Засад немам ништа друго. Пошаљите новац за материјал технике како бисмо је обезбедили.

Одговорите одмах, јер ствар Митровице (радника) не може да чека.

Хитно — хитно — хитно!

С.Ф. — С. Н.

С другарским поздравом
Тели¹⁸

¹⁵ Исмет Шаћири Стапи

¹⁶ Али Болетини, партизан из К. Митровице.

¹⁷ Тафил Болетини, префект у Пећи, иначе сарадник НОП-а, отац партизана Али Болетинија.

¹⁸ Фаик Прути Тели

БР. 119

**ИЗВЕШТАЈ МЕСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ПЕБ ОД МАЈА
1944. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ ЗА МЕТОХИЈУ О СИТУАЦИЈИ
У ГРАДУ И О ПРЕБАЦИВАЊУ Л>УДИ У ПАРТИЗАНС
КЕ ЈЕДИНИЦЕ'**

ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ ЗА МЕТОХИЈУ

Араги другови,

Ова организација јавља вам трагичну смрт другарице Хахе,² која је у последње време својим активним и оданим радом узела место најхрабријег и најбољег члана Партије у Пећи. Њен губитак осећа читав народ, чије је велико поверење и симпатије другарица уживала. Ова организација констатује да јеуслед њезине смрти општа жалост у народу.

Изнећу вам укратко како је другарица Хаха настрадала.

1. Друг Жути³ дошао је са писмом друга Паљока⁴ (предао) у коме се тражило да три — четири члана Партије остају, остајући у оба руководства свега пет чланова, сви илегалци и партизани из Метохије, Шиптари и Срби, треба да се повуку. Овај задатак поверен је другу Тају⁵ који треба да са другом Жутим, који је по писму друга Рада, добио потребна упутства за покрет.

Људство је подељено у две групе по 15, са Жутим је био дошао још један официр НОВ, који одлично познаје терен. Прва група, упркос блокада и хапшења, у савршеној конспирацији отишла у одрећену и безопасну базу на путу ка Црној Гори. За другу групу, иако је другу Жутом речено да остане да он спроведе другу групу, он је рекао: има овде у Пећи другога којима је онај пут познат, јер овуда неколико пута је извршавао повлачење. Наравно и курир је могао да остане а други да поведе другу групу. Ми смо питали другарицу Хаху и она је нашла човека, друга, који је рекао да повлачење не може се извршити јер је Бистрица

¹ Оригинал (писан руком, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 749, к. 14, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. 2/3—6 и 3/843—846.

² Л>убица Петровић Хаха. Била је члан Месног комитета КПЈ за Пећ.

³ Мило Драгићевић Жути

⁴ Павле Јовићевић Паљок

⁵ Рашид Деда Тај

велика — на то је њему речено да је тим путем већ синоћ извршено повлачење.

Тако је она група, уместо да иде обалом, она је прешла Бистрицу, којом је приликом могло да се подави све. Вода је однела другарицу, коју другови нису могли спасити. Ово је тек да се обавестите привремено, иначе детаљнији извештај следује. Углавном прва је грешка рад Жутога, друга код саме другарице Хахе, која је била у врло великој душевној депресији услед састанка са мајком и није тачно пренела директиву и објашњење. Кривица другоразредних има, али о томе ћемо касније.

2. Друго, Тели⁶ је стигао у базу где је Кадри Шаља.

3. Већ дугујемо своту око 50 наполеона и сад смо узјмили за пут куриркама новац. За повратак платите им ви.

4. Припремамо и другу групу за повлачење, зато нисмо у стању да засад вас обавестимо о свему по реду.

5. Пећ је свако вече у најстрожијој блокади, никако доцкан не прилазити граду.

6. Овде је ухапшен мајор албанске војске и војска му се сутрадан у већини разбежала.

7. Честа су блокирања махала са постављеним митраљезима по зидовима и *војском СС* која врши преметачину.

8. На улици се претресају и жене и девојчице —услед чега је ризична циркулација вести.

9. Бистрица је избацила тело другарице која је имала панталоне и бомбу. Великом муком заташкавали смо траг партизана за којима би одмах пошла потерница.

10. Хитно са нашим куририма пошаљите вашег курира да упозна базу јер нипошто се више не сме прићи старим базама где дежура полиција.

Одредите дан у недељи када ваш курир може доћи.

СФ. — с.н.

За МК Пећ — Мими⁷

⁶ Фаик Прути Тели

⁷ Мелахат Деда (Хоџић) Мими

То треба урадити врло брзо, данас или сутра, јер време не чека.

Ја немам искуства у тим стварима. Због тога, потрудите се на сваки начин да ти или Тели⁷ дођете отуда за једно две ноћи.

Пре свега, ја не знам како да почнем и како да их организујем, а преко писама није могуће договорити се о свему и свачему.

Можеш ли удесити да одеш поново једно две ноћи на оно место где си био једне ноћи са Чупом?⁸ Ви ипак размислите и поступите како сматрате да је најбоље. У сваком случају, потруди се да ми даш упутства о овом питању.

Састала сам се са Живком/¹ Она кућа није подесна. Та је кућа сувише удаљена, на призренеком путу, скоро код пост-блока. Поред тога, та кућа има само једну собу. А шта да се ради са једном собом? Он има и породицу. Дакле, она не долази у обзир, већ ћемо наћи неку другу, јер сада има кућа. Ја знам две које се ослобађају, само је једна у близини куће у којој је сада Блигни.¹⁰ Једну кућу је требало да погледа Живко, те уколико му се свиди, отићи ћемо заједно да је погледамо. На тај начин, једна од те три доћи ће у обзир.

Кроз два-три дана онај учитељ¹¹ ће прећи у једну врло добру кућу.

Ганија¹² тражи кућу. Промениће је и онај Димитар. Живко ми рече да сви они журе да промене боравак што пре. На тај -начин имаћемо доста база.

У ону собу коју је нашао Живко било би добро сместити неког другог, који има само неку старицу или нема никога. Тај Ганија не пристаје да оде тамо, јер је сувише далеко.

Више не знам шта да ти пишем.

С.Ф. — с.н.

7 часова ујутро.

Поздрав свима.
Гусева¹³

⁷ Фаик Прути Тели
⁸ Сабрије Вокши Чупа
⁹ Јахија Османи Живко
¹⁰ Фадил Хоџа Блини
¹¹ Муфтар Цана
¹² Гани Аџанели
¹³ Сафета Нимани Гусева

БР. 143

ДИРЕКТИВА ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО И
МЕТОХИЈУ ОД 18. ЈУНА 1944. ГОДИНЕ¹

СРЕСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ

У периоду од VI облаеног саветовања² поред успеха у раду партиских организација испољило се је, како у самој резолуцији тако и у раду, низ грешака, пропуста и недостатака. Ово је уочено нарочито после пријема писма од нашег ЦК,³ којим вам указују на то.

Ми ћемо овим писмом указати на основне грешке и недостатке, а да би се исти отклонили потребно је да сва партијска руководства, како на терену тако и у војсци, детаљно проуче и с места прићу спровођењу у живот ових директива.

1. Наш крај не претставља неку посебну компактну област, зато се укида назив Покрајински комитет, а остаје при старом називу — Обласни комитет. У вези с тим досадашњи Обласни комитети за Косово и за Метохију имаће функцију Обласних повереништава.

2. Пошто се под називом Дукаћин подразумевају и крајеви који прелазе границе бивше Југославије, то се тај назив укида, остајући при старом називу — Метохија.

3. У резолуцији као и у прогласу поводом Октобарске револуције постоје извесне крупније политичке грешке, како секташког тако и опортунистичког карактера, а то су:

а) Популарисање Балканског штаба неправилно је. Он у ствари и не постоји. Његово значење у пракси svelo би се на то да се умањи значај нашег покрета, нашег Врховног штаба. Пред иностранством, пак, то би изгледало као да се ствара нека балканска „интернационала“, што би реакција свих боја могла да искористи за изолацију ослободилачких покрета.⁴

б) Постављање питања, како у резолуцији тако и у прогласу, борбе за дневне захтеве принципијелно је неправилно. У доба рата и оружаног устанка, наш став није и не може бити такав. Наша Партија је стала на становиште ус-

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег бр. 274, к. 9, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/237—238.

² Види док. бр. 60.

³ Види док. бр. 104.

⁴ Види том II, књ. 11, док. бр. 104.

танка, те треба на тој позицији остати одлучно и до краја. То је закон сваког оружаног устанка. Наш став је — не радити за окупатора, напустити посао и лаћати се оружја. Постепеност у издизању свести маса, у овом случају, остварује се пропагандним радом и развијањем ситних диверзионих и оружанних акција, а не — борбом за дневне захтеве, која у ситуацији устанка гура масе ка реформизму.

в) У резолуцији се није правилно пришло на питању омладине. За омладину треба пронаћи најшире форме рада, према условима — већином нелегалне — а легалне само на слободној територији (УСаОЈ). Не треба стварати никакве легалне нити полулегалне Омладинске организације. Разуме се, у непријатељским организацијама као и у оним омладинским организацијама које стоје под утицајем непријатеља, треба радити, треба развијати нелегалне форме рада. Исто тако не треба формирати чете и батаљоне који нису активне војне формације и који не ратују, јер то нема свога смисла.

г) У нашем октобарском прогласу, који је писан прилично шаблонски и како се раније писало, такоће има грешака. Данас треба истицати борбу против немачких завојевача, а не бацати фразе, које масе не разумсју и које школе, као „база светске пролетерске револуције“, „светски империјалисти“ и сл.

4. Рад око Обласног НОО у основи је правилан, а проглас правилан и леп.⁵ Овај одбор је самоиницијативни, он је само орган политичког јединства маса. Он нема карактер власти, мада руководи свим нижим одборима, где ови постоје. Ово због тога што ми немамо слободне територије. У раду на формирању одбора треба посветити што већу пажњу ширини и демократичности одбора. Партију у одборима не треба вештачки форсирати, него она треба својим упорним радом да остварује своју руководећу улогу.

Но, да би се правилно пришло националном питању, треба пре свега схватити и најшире популарисати одлуке АВНОЈ-а. У чему је суштина и смисао тих одлука? У томе да те одлуке обезбеђују равноправност свим народима, да омогућују право на самоопредељење. Оне су уперене против свих хегемониста, који хоће да стварају великонационалне државе (великосрба, великохрвата, великоалбанаца итд.).

Треба да је јасно да, прихватајући и увиђајући те принципе, то право може да се стекне, да се извојује само борбом и у борби против империјализма, конкретно против немачког империјализма који је главна подршка разним

⁵ Види док. бр. 80.

шовинистичким кликама. Треба уложити максималне напоре да се албанским масама објасни та ствар. Нема и не може бити, не само слободне Албаније, нето ни слободног албанског живља, ма где и у ма ком крају, ако се то право не пзвојује у борби против Нехмаца и њихових помагача. Народ који то не схвата, који се одлучно не буде латио оружја да извојује то право и своју слободу, биће и остаће играчка у рукама разних реакционарних клика, како из иностранства, тако и њихових агентура у земљи. Ратовати с Немцима против НОБ и ПОЈ и албанског ослободилачког покрета а истовремено причати и тобоже се борити за „уједињење“ Албаније — зар то није исти посао који у Србији врше Недић и Михајловић, а у Хрватској Павелић и Мачек — за рачун Немаца, против независности и будућности албанског народа.

Данас се не ради о томе да се разграниче Албанија и Југославија, обе окупиране од Немаца — него да се обе, оружаном борбом, ослободе од њих. Зато свако постављање питања разграничавања — у ствари помаже Немцима да потстичу један народ против другог. Немци данас радо нуде коме стигну разне територије и области, да би на тај начин могли да мобилишу масе у појединим крајевима, за борбу против ослободилачких покрета у другим крајевима.

Треба водити рачуна да је данас ослободилачки покрет најјачи у Југославији и да суседни мали народи (као напр. Албанци) могу да се, релативно лако, ослободе у наслону на народе Југославије, у братству с њима, који са своје стране неће угњетавати друге народе нити освајати туђе земље.

Данас би из основа било погрешно постављати или решавати ма каква спорна питања. Њих могу правилно решити само слободни народи, у оружаној борби за слободу, против заједничких непријатеља — немачких окупатора.

Тако треба гледати на та питања и све остало подредити њима. Отклонити све што би сметало, отежавало подизање маса у оружану борбу.

Албанским масама треба јасно указати на то, да ратујући за Немце оне иду путем националне катастрофе, путем робовања Немцима и њиховим слугама, који су се продавали свим завојевачима. Оне се играју својом националном будућношћу, с бољим животом, с унутрашњом слободом. Сутра ће сретни и слободни бити само они народи који то данас извојују оружјем у руци против немачких освајача и њихових реакционарних помагача, носилаца свега онога

што кочи слободаи развитак народа, што тргује са независношћу, богатством и чашћу нације.

5. С обзиром да смо изгубили велики број кадрова, а већином услед несналажења, потребно је хитно предузети следеће:

а) Све илегалне, компромитоване као и већину кадрова повући, било у одреде било на друге терене, где има услова за опстанак. Њихово повлачење да је организовано и планско.

б) Упоредо са извлачењем кадрова извлачити и што већи број људства.

6. Сва партиска руководства организоваће теренске везе на своме терену.

7. Одмах по пријему овога писма, сва партиска руководства, како на терену тако и у војним јединицама, поднеће детаљан извештај о раду по свим линијама, као и карактеристике руководиоца.

8. Овим писмом се исправљају грешке у резолуцији са VI обласног саветовања, док све остало остаје и треба га се придржавати у раду. Са овим треба усмено упознати и објаснити свим члановима Партије.

Пријем писма потврдити. Писмо не сме пасти непријатељу у руке.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

18 јуни 1944 г.

ОБЛАСНИ КОМИТЕТ
КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ

БР. 119

ПИСМО ГАНИ КРУЕЗИЈА ОД 18. ЈУНА 1944. ФАДИЛУ ХОЦИ О БОРБИ С НЕМЦИМА¹

Ф а д и л у Х о ц и
Г л а в н и ш т а б з а К о с м е т

Драги друже,

Пошто сам пошао отуда, преноћио сам у Лужи и сутрадан, пошто сам стигао у базу, обавестише ме да су 20 Немаца стигли на Пачин брег и почели да хапсе неке људе. Издао сам наређење да се нападну и тако их је напао мој Хасан² са својим Аруговима. Чим су заупцале пушке, пошао сам и ја и тако, после жестоке борбе која је трајала око три часа, најпре је погинуо немачки водник и још тројица других. Сви остали заузеше врло добре положаје поред зидова уз поток и после успешног опкољавања ухватисмо деветорицу, од којих смо тројицу упутили кућама и разоружали. Тројица су Немци (Руси).³

Заробљеници изјављују да су оне ноћи, када сам био код вас, они стражарили целе ноћи да их не бисмо напали. Другови које сте ми упутили стигли су и захваљујем вам на пажњи. Одлучио сам да останем у бази и да не дозволим непријатељским снагама да жаре и пале недужан народ. Од наших другова шгје погинуо нити рањен ниједан човек — помогла је, да тако кажем, правда или срећа.

18/У1/44.

Све другове поздравља и грли те
Гани Круезију¹

¹ Оригинал (гшсан руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1216, к. 18, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/722.

² Хасан Круезију

³ Вероватно се мисли на белогардејце који су били у немачким јединицама.

⁴ У току рата је аараћивао с партизанима, али је остао на својим националистичким позицијама: одбио је*да се потчини Оперативном штабу НОВ за Космет, већ је хтео да има своју војску. Због тога је крајем рата дошло до обрачуна с њим. Види дрк. бр. 196.

**ПИСМО КОМАНДАНТА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОС
МЕТА ОД 19. ЈУНА 1944. ГАНИ КРУЕЗИЈУ ДА МОБИЛИ-
ШЕ СВОЈЕ ПРИСТАЛИЦЕ И ДА НАПАДА НЕМЦЕ У МА-
ЛЕСИЈИ¹**

Араги другови,

Примили смо ваше писмо. Честитамо на првим успе-
сима вама и борцима за слободу, и уверени смо да ће даљи
успеси бити још већи и још плоднији.

Чим нам је стигла вест да је у Битићу пукла пушка из-
међу немачких освајача и слободољубивих снага, којима ко-
мандујете ви, упутили смо к вама, с највећом хитношћу,
друшве партизане и добровољце који су се налазили нај-
ближе нама и који ће — иако нису успели да стигну на вре-
ме и да узму учешћа у акцији — бити од помоћи у одбрани
тог краја уколико би Немци или њихова штенад покушали
с неким новим нападом.

Сматрамо да непријатељ неће стајати скрштених ру-
ку. Тахир Хоџа и немачки капетан отишли су прекјуче у
Призрен да траже појачање. Било би добро не дозволити
им да се здрави врате. Проучите ствар и ступите у акцију.

Искуство нас је научило да — оним средствима који-
ма данас расиолажемо — наша борба у дефанзиви никад не
може довести до победе. Због тога разговарајте са Шабан
ХацијОлМ, Имер Пуљом, Мемед Бајрамом и Џољ Керимом да
иницијативу држите у рукама ви.

Постоје три објекта напада:

I) Рудници у Каму и Кепенику, где има прилично вој-
ног материјала да би се наоружали организовани радници
који раде тамо, као и складиште хране.

II) Напасти Тропоју, где су непријатељске снаге врло
слабе, и докопати се војног материјала који се тамо нала-
зи. У извршењу ове акције умногоме би помогли познати
људи који служе у жандармерији, а који би посредно мог-
ли да се договоре с вама. За ту прилику треба да нас из-
вестите како бисмо вам могли притећи у помоћ с нашим
снагама, одређеног датума.

III) Убацити чете у Реку, како би снаге одређене за
угњетавање Малесије биле раније и изненада нападнуте.

¹ Оригинал (писан на албанском језику) у Архиву ПК СКС у
Приштини, рег. бр. 1218, к. 18, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр.
3/727—728.

Ако сматрате за потребно да о овим плановима усмено разговарамо, ми смо спремни да дођемо тамо.

Новостворена ситуација захтева да ви мобилишете све своје пријатеље, укључивши и оне који се налазе у разним државним службама. Нарочито је препоручљиво да одржавате контакте с Хасом и Лумом, као и с партизанским четама које се тамо налазе.

О вашој акцији послали смо материјал да се штампа у дневним информацијама.

Тахир Хоџа је поставио границу између Гаша и Красниће, те не дозвољава народу Красниће да иде у Тропоју.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Положај
19. VI 1944.

С борбеним поздравом,
за Главни штаб К.
командант,
Фадил Хоџа

П.С. Драги Ганија²

Ти си ушао у акцију и из ње си изишао светла образа. Сада је остало да и ја будем примљен.

**Грли те
Лиси³**

² Гани Круезију. Види док. бр. 144, напомену бр. 4

³ Мехмет Хоџа Лиси

БР. 119

**ПИСМО СЕКРЕТАРА ОБААСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОС
МЕТ ОД 26. ЈУНА 1944. ПОЛИТИЧКОМ КОМЕСАРУ ИБАР-
СКЕ ЧЕТЕ (ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА) О ЗАДАЦИМА ОВЕ
ЧЕТЕ У ИБАРСКОЈ ДОЛИНИ¹**

Араги друже Крцуне,²

Нијесам могао одложити свој иут, да би отпратио ову групу која тамо иде, али сам претходно свршио све оно што треба њима за пут. Људство је спремно. Данас ће стићи материјал из Колашина, па ће они кренути чим пре могу. Ја сам наредбом расформирао батаљон и формирао две чете, тј. ову која тамо долази и ову која овамо остаје.³ Штаб чете сам формирао од нашег друштва, јер за ове из друге дивизије и те Санџаклије нисам имао податке, па ако наћете за потребно, то ви удесите. На путу будиге опрезни и немојте потцењивати ситуацију и опасности, јер само тако ћете успети у извршењу задатка.

Према наређењу Штаба корпуса⁴ радио-станицу промените са штабом III ударне дивизије, о томе ће се накнадно добити писмено наређење. Радио-веза са корпусом сваки дан у 11,30 часова на истим таласима шифром којом ја одржавам везу. Јављајте се сваки дан.

О раду на терену и друго дао сам ти усмена упутства, али према ситуацији ви се немојте држати круто, него како прилике дозвољавају. Одмах се повежи са Алексом⁵ и осталим друговима и форсирајте рад, како на окупљању што више људства у одреде, тако и политичким радом на терену. Уколико вам поће за руком да извучете масу радника из Трепче, обезбједите и јавите место гдје да вам са-

¹ Препис оригинала (писан на машини, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1119, к. 18, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/737—739.

² Миладин Радуловић Крцун

³ Од људства с Космета које је прешло у Црну Гору формирз-на је априла 1944. партизанска чета, а у мају исте године од те чете је постао Косметски ударни баталлон. Наредбом Главног штаба Космета (види док. бр. 147) овај батаљон је расформиран. Један део бораца је попунио 2. пролетерску бригаду, која се тада налазила у рејону Андријевице, а од другог дела су формиране две чете. Прва чета (око 50 бораца) упућена је у Ибарску долину и од ње је формиран Ибарски НОП одред, док је друга чета упућена у Баковичку Маделију. Опширније о томе види ВИГ, 1963/6, стр. 120.

⁴ Односи се на 2. корпус НОВЈ.

⁵ Али Шукрија

везници спусте материјал. Ово ћете јавити корпусу и назначити за колико људи је потребна спрема, тј. оружје. Одмах успоставите везу са корпусом и окупљајте све људе са Космета. За прво вријеме чигавим радом ће руководити Окружни комитет кога ви образујете са Алексом уколико је он на терену или без њега уколико он не буде стигао. У ОК нека уће тај руководилац Санцаклија, онда један или два Србијанца, углавном најбољи и најактивнији људи. Послије продирања и успостављања организације, сваки ће представник појединих организација формирати своја руководства. Онда ће нама остати терен до Копаоника, итд., али овде водити само рачуна о интересима Народно-ослободилачке борбе и ни о чему другом. Ти ћеш о свему разговарати са другом Војом⁶ и њега обавјештавати о раду, као и нас, па ће све бити у реду, главно је да онај крај више да за данашњу борбу, па како се звало није важно. Од ових људи и првих које из Трепче извучете формирајте митровачки ударни батаљон, или одред ако буду два батаљона, или пак бригаду — према ситуацији. Гледајте да иреко Голије одржавате сталне везе са Санцаком. Писмени извештај сваки један, десет и двадееет, без обзира да ли сте добили одговор или не. Уколико наћете материјал који сте оставили онда нам обавезно којим било иравцем иошаљите за Баковицу један добар гештетнер и радио као и једну станицу ако буде добра. По могућству набавите једну малу штампарију, па макар колико коштала.

Све компромитоване и илегалне другове, уколико нијесу толико нужни на терену, позовите у одред. Доктора из Вучитрна као и још некога са терена позвати у одред па га чувајте јер ће нам требати. Такоће и стручњаке. Вијести организујте свакодневно са популарним коментарима. Издајте проглас увијек када има извјесних важних мјесних догађаја или уопште што треба објаснити народу. Накнадно ћете добити писмо организацијама које сиремам, али због хитног одласка није завршено и морају га средити остали другови.

Појединце из одреда, као и јединице или групе не давати на друге терене или под другу команду без нашег наређења, тј. одобрења. Ово без обзира ко тражио, сем Врховни штаб и ЦК. Омогућити друговима са Косова и Метохије прелаз код вас, а настојати да се повежете са нашом четом у Дреници преко Колашина, Истока или Пећи, да би им помогли и координирали акције.

⁶ Војо Лековић

У Топлици се поезати са другом Максимом,⁷ Грофом,⁸ Сашом,⁹ или Обреном,¹⁰ те се са њима коноултовати. Прва тројица су чланови Обласног руководства.

Ја ћу сада послати предлог за унапређење ових другова који су били у батаљону, а предлоге отуда ви шаљите нама, тј. Главном штабу а ми даље.

Водите рачуна да се у организацији има пуно јединство и сагласност, а такође и у Штабу, сваку слабост и друго енергично сузбијати, јер без тога нема дисциплине, а када ње нема — нема ништа.

Материјала колико могнем послаћу са овњма, а у будуће ћемо редовно шиљати, само ви' обезбједите везу са Истоком, односно са Пећи.. .

Водите рачуна да одмах бар на терену Вучитрна, Подујева и Митровице нешто организујете, али водите рачуна да само узмете у обзир вриједне, добре и конспиративне другове. Сваку деконспирацију сматрати издајом, без обзира на последице, јер само на тај начин се може одржати и радити.

Напомињем да се на путу не оптерећујете оружјем и другим, јер ће то само сметати.

Дакле, желим вам срећан пут и до скорог виђења.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

26 јуна 1944 године
у 14,17 — Андријевица

Раде,¹¹ с.р.

Од Воја тражите да вам дадне што више материјала, па ви тамо умножавајте, али од сваког а нарочито нашега слати нама, да би могли давати евентуалне примедбе.

⁷ Милија Ковачевић Максим

⁸ Крста Филиповић Гроф

⁸ Савета Јаворина Саша

¹⁰ Народни херој Милан Зечар Обрен

¹¹ Павле Јовићевић Раде

**НАРЕДБА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОСМЕТА ОД 26.
ЈУНА 1944. О ФОРМИРАЊУ ДВЕЈУ ЧЕТА ОД ДОТАДАЊЕГ
КОСМЕТСКОГ УДАРНОГ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЛЈОНА¹**

НАРЕДБА
ГЛАВНОГ ШТАБА НАРОДНООСЛОБОДИЛЧКЕ ВОЈСКЕ И П.О.
КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

По указаној потреби а ради решавања задатака распушта се Штаб Косметовског ударног партизанског батаљона, а људство батаљона дијели у двије чете.²

1. У штаб једне чете одређују се следећи другови:

Командир друг потпоручник Жарић Томо, а његов заменик друг Баровић Радован.

Политички комесар друг Радуловић Миладин, а његов помоћник друг Стругар Нико.

Војни савјетник у штабу друг потпоручник Томовић Душан.

Водници другови Мићуновић Милутин, Јововић Богдан и Крушчић Милован.

Политички делегати водова другови Ристић Радован и Вуковић Милић и Вукићевић Иван.

Интендант друг Шкргић Бранко.

Референт санитета Лакичевић Зорка - Крушчић.

2. У штаб друге чете одређују се следећи другови:

Командир друг Јокић Радомир, а његов заменик друг потпоручник Батрић Вујисић.

Политички комесар друг Драгићевић Михаило, а његов заменик друг Богдановић Васо.

Водници другови Булатовић Радомир и Перовић Милета, њихови заменици Веселин Буровић и Гарчевић Томо.

Политички делегати водова другови: Ивановић Милан и Драгишић Марија.

¹ Препис оригинала (писан на машини, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 711, к. 18, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/740.

² Види док. бр. 146, напомену бр. 3.

Интендант Лџумовић Радован.
Референт санитета Крушчић Савета.
3. Остали распоред људства извршиће штабови чета.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

26. VI 1944. год.
- Положај

За Главни штаб
Раде,³ с.р.

(МП)

БР. 148

ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА, НАОРУЖАЊА И ОПРЕМЕ 1. КОСОВСКО-МЕТОХИЈСКЕ БРИГАДЕ ОД ЈУНА 1944. ГО- ДИНЕ¹

Придог бр. 1

Људство и наоружање I Кос.-мет. Н.О.У. бригаде²

	људи	пушака	пуш. митраљ.	шмајсери	тешки митраљ.	оачачи тешки	коњи
Батаљон I	79	55	16	8			1
II	77	57	16	6	–	–	1
III	77	57	15	5	–	–	1
Чета пратећих [орућа]	35	20	2	7	3	2	12
При Штабу	24	12	2	10	–	–	6
Свега:	292	201	51	36	3	2	21

3 сигнална пиштоља.
Муниције неограничена количина.

³ Павле Јовићевић Раде

¹ Оригинал (писан руком, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1233, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф бр. 3/751.

² Документ је без потписа и датума. Редакција није пронашла извештај уз који је послат преглед. Према изјави Зуфера Мусића, команданта I. косовско-метохијске бригаде, преглед је послат јуна 1944, одмах по формирању ове бригаде. Види док. бр. 117, напомену бр. 4, том VII, књ. 3, док. бр. 86.

**ПИСМО КОМАНДИРА ЉУМСКЕ ЧЕТЕ ОД 5. ЈУЛА 1944.
ОКРУЖНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА МЕТОХИЈУ О ДЕЈСТВИ-
МА 1. ДИВИЗИЈЕ НОВ АЛБАНИЈЕ¹**

Араги другови!

Добро смо, што и вама желимо.

Пишем вам о ситуацији. Прва ударна дивизија Народноослободилачке војске Албаније прешла је Шкумбини већ пре 10 дана. Она се састоји од три бригаде, и то: Прве, Четврте и Пете. Командант дивизије је Дали Ндреу, заменик — Мехмет Шеху, комесар — Тук Јакова, чланови — Хусни Капо и други. Партизанске снаге, тј. Четврта бригада, са Мехмет Шехом и Хаџи Лешијем, оелободиле су Зерџан и настављају пут. . . Фаик Шеху и његови добровољци ослободили су Пешкопеју. Већина жандара и реакционара прешла је Дрим. Међу реакционарима влада велика паника, јер их ни народ не следи, а Немци су им рекли да немају снага да им помогну.

Македонски партизани су ослободили Радостушу,² 3 сата далеко од Дебра. Ми са нашим снагама идемо за Пешкопеју и срећемо се са бригадом.³ О овој ситуацији известите Малесију и Призрен.

1. Команда дивизије је издала директиву: „Популаризација долазак дивизије за ослобођење народа од окупатора и реакционара. Указати на панику реакционара и њихову [не] моћ“. Водити уредне податке о локалној (тамошњој) ситуацији.

Операција (офанзива) на југу пропала је и 700 Немаца су прешли на страну партизана.⁴

24. маја одржан је конгрес за оснивање владе и изабрана је скупштина за привремену владу.⁵

¹ Оригинал (нисан руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1033, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 3/718—719.

² Вероватно: Радостушу.

³ Односи се на 1. македонско-косовску НОУ бригаду и на Косовски НОП батаљон.

⁴ Та вест није била тачна, мада се тада у народу тако препричавало.

⁵ Први антифашистички народноослободилачки конгрес Албаније одржан је у ослобођеном месту Пермету (јужна Албанија) 24. маја 1944. Тада је изабран Антифашистички народноослободилачки одбор, као Антифашистички комитет народног ослобођења, који је имао карактер привремене народне владе Албаније.

Једном речју, ситуација у Албанији је врло добра. Леталитет је почео да се одмеће у шуму и Мат се предвића као стециште пребеглих реакционара.

Радите са народом уопште, а нарочито са омладином, која треба — приликом доласка нароАноослободилачких снага тамо — да ступи у борбене редове. Објасните ситуацију Љатиф Јати, Рифату, Бери и другим симпатизерима, указујући им на задатке који им се постављају.

II. Уколико радници још нису повучени⁶ а имате у плану да их повучете, веза вам је у Словињу код Бешира и Бетана, као и у Слатини код Селима Брахима и Безата. Вехбија нека дође са новим партизанима, уколико их има. Известите нас о тамошњој ситуацији.

С.Ф. — С.Н.

5. јула 1944. год,

С другарским поздравом.
Абедин Шеху

П. С. Мехмет Шеху, Исмаил, Хасан, Синан, Нухија, Расим, ти (Абаз) останите на терену и поделите дужности друговима.

Поздрав
А.[бедин]

⁶ Односи се на раднике који су били на принудном раду у рудницама Малесије.

ИЗВЕШТАЈ СЕКРЕТАРА МЕСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА БАКОВИЦУ ОД 22. ЈУЛА 1944. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ ЗА КОСМЕТ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ¹

Драги другови,

1) Отпор добровољаца на граници према Црној Гори још увек ее наставља.² Пре три дана овуда је прошло доста Немаца према Пећи у циљу одласка против Нар.-осл. војске Црне Горе. Издали су наређење: ко жели добровољно поновно да иде за Црну Гору. Овде се налази око 300 есеоваца; један део је смештен у горњим касарнама, а други, са Немцима, у кући Гани Круеџија, док је један део у кући Ахмет-бега. Наоружани су само пушкама и аутоматским оружјем (преко 30 ових, са још два тоиа, држе Немци). Немаца и гестаповаца има укупно око 100 и они су растурени по горе поменутиим местима.

Чувају се: мост на Лукавцу, [мост на Еренику звани] „Табак“ и пост-блок код фабрике. Свега 20 Немаца и по 1—2 цивила заједно са њима распоређују се и патролирају по тим местима. И у граду цивили патролирају ноћу (патролирање није толико строго).

2) Као што можете и сами да схватите, остало је мало другова, те се ни рад у вези са ситуацијом не одвија онако како је потребно. Преокупирао нас је испраћај другова и другарица.³ После њиховог испраћаја одржаћемо саста-нак да бисмо нешто учинили. Убрзо ћемо да издајемо вести.

3) Као што сам вам усмено реферисао, са Призреном и даље постоји веза, а са Пећи отсада па надаље. Из Призрена нема ништа ново. Из Пећи су стигла три писма, која вам шаљемо.

4) Шаљемо вам новине и др. За ствари које примите пошаљите нам списак. Нисмо могли да вам пошаљемо списак, јер није био попуњен. Оно што нисмо могли да попу-нимо, попунићемо други пут. По Бајраму вам шаљем 1.000 наполеона. Пећкој организацији сам послао 700 наполеона.

¹ Оригинал (писан мастилом, на албанском језику) у Архиву 1Ж СКС у Приштини, рег. бр. 275, к. 9, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/241—243.

- Односи се на тзв. добровољачке квислиншке јединице, састављене од припадника шиптарске народности, познате и под именом „вулнетари“.

³ Мисли се на одлазак људи у партизанске јединице, који је у то време био прилично масован.

Ветиму,⁴ Бију,⁵ Гоцу⁶ и једну другарицу Српкињу,⁷ као и Чедину сестру и брата⁸ и Гару.⁹ Саљков брат¹⁰ је ухваћен. Саљкове ципеле, Чедове цокуле, Стапове,¹¹ Ацове,¹² један пар нових војничких цокула, један пар опанака са каишима (за Блина),¹³ 19 пакета италијанске муниције, санитарски материјал и др. шаљемо вам. Такође и две италијанске пушке.

5) Прича се да су Блиновог оца интернирали за Немачку. Блинов брат (старији) ухваћен је тамо где се налазио и отеран за Немачку.¹⁴ Да, отерали су и Бесника¹⁵ са свим оним друговима који су били у призренском затвору (Шићету¹⁶ са друговима). У Призрен су отерали Бујкову мајку заједно са Пилотом.¹⁷

6) Упућујемо вам Градишину¹⁸ мајку и сестру. Оне долазе легално (Бајрам¹⁹ зна како ће и где ће да дођу).

7) Друже Раде,²⁰ послао сам мајци 82,5 наполеона и Гара јој је предала. Да ли вам другарица Српкиња — учитељица — може нешто да послужи, као што си ми пору-

⁴ Булша Пуља

⁶ Сабрије Вокши Бија

⁶ Назмије Бровина Гоца

⁷ Односи се на Гену Кораћ.

⁸ Реч је о сестри и брату Чедо Мијовића.

» Милка Билас Гара

¹⁰ Демуш Медеризи

¹¹ Исмет Шаћири Стапи

¹² Редакција није могла установити на кога се мисли.

¹³ Фадил Хоца Блини

¹⁴ Није отеран у Немачку, него је с групом партизана обешен у Баковици. На том месту је подигнут споменик на коме пише: Ово је место гледало нечовечанску освету окупатора и домаћих издајника против херојског држања најбољих синова наших народа. Овде су 23-УШ-1944. год. обешени:

1. Тефик Чанга

2. Боко Гајовић

3. Ганимет Тербеши

4. Драгица Некић

5. Фахри Хоца

6. Чедо Нововић

7. Војо Димић

8. Садик Рама

9. Мишо Гарчевић и

10. Бошко Миленковић

¹⁵ Хамди Шеху Бесник

¹⁶ Јани Бини Шићета

¹⁷ Цавид Бровина Пилот

¹⁸ Бељадин Хана Градиша

¹⁹ Кољ Широка Бајрам

²⁰ Павле Јовићевић Раде

чио, пошто је интелектуалка? Шаљем ти неке од печата. О породици М. Гили.²¹ питај Гару и она ће ти казати о свему што си ми поручио.

8) Разменио сам још 62 жута [златника], овог пута по 27 наполеона.

9) Шаљем вам једну ручну батеријску лампу са 1 батеријом.

10) Из Пећи смо извештени да тамо има 1.500 есесоваца и да намеравају да тај број повећају на 2.500 и у Дечане намеравају да доведу једно 600 есесоваца.

Немачка војска која је отишла у Пећ 14. овог месеца имала је један тенк, 10 бацача, тешке митраљезе, транспортне камионе. Бројеви аутомобила су различити, тј. долазили су из разних јединица, и имали су оружје Б.Е.К. и Б.У.Г. и др. Са овом војском је дошла и једна колона са мазгама, есесовске јединице „Босна“, бивших есесоваца Хрватске (где има и много Шиптара, које су узели пре две године). Чим су стигли у Пећ, монтирали су радио-станицу близу поште, у кући Милована Милосављевића.

11. Друг Пупи²² јавља да је стигло 5 другова чланова Партије без повезнице. Ови су дошли из Суводола, код Приштине. Један се од њих зове Филип, а псеудоним му је „Аврам“. Зато би било добро тражити од Приштине информације и тим друговима дати повезнице.

Транспортовање хрома наставља се без предаха. Он се транспортује од стране транспортних јединица 1/9/629, 2/9/629, 3/9/629. Сада су довели друге јединице: 1/9/628 и 1/1/629. Хром се истоварује директно у вагоне у Пећи и одмах се шаље за Немачку.

12) Буримов²³ брат је пребачен у Хас. Тамо ћемо упутити и Пенду.²⁴ Ако постоји могућност, добро би било да на територији Хаса буде један друг који би остао и радио на том терену и одржавао везу са нама и са А>умом.

Бајрам ће вам причати о ситуацији у Метохији, пошто је био у току догађаја за све време док је био тамо.

²¹ То јест о породици народног хероја Милоша Гилића Мића.

²² Редакција није могла установити право име и презиме.

²³ Народни херој Мустафа Бакија Бурими, члан КПЈ из Баковице. Погинуо 12. маја 1944. у Призрену, где се налазио на илегалном партијском раду, у борби са фашистичком полицијом. Његов брат Фадил је умро, као комесар чете 7. косметске бригаде, у Баковици, одмах после рата, од последица рањавања.

²⁴ Садик Пожеги Пенда

Џафер Дева, Бедри Пеја, Тахир Зајми и компанија намеравају да одрже један састанак у Призрену, из разлога што — како они кажу — желе да отцепе Косово од старе Албаније. Распитиваћемо се. Говори се да ће се и у Тропоји одржати један састанак.

С.Ф. — С.Н.

22/УП/44.

С другарским поздравом.
Гури²⁵

БР. 151

ПИСМО ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КШ ЗА КОСМЕТ ОД 24. ЈУАА 1944. СРЕСКОМ КОМИТЕТУ ЗА ПРИШТИНУ О УПУБИВАЊУ КОМПРОМИТОВАНИХ ДРУГОВА У ОДРЕД¹

СК ПРИШ.

Драги другови,

У вези са приложеним писмом,² као и ранијим, потребно је да одмах предузмете извлачење људства у одреде. У руководству Партије морају бити некомпромитовани и легални другови и то за партиско и скојевско руководство. Уколико мора остати неки од илгалаца или компромитованих, он мора бити добро законспиран. Руководство ће оставити на терену један врло мали број чланова и СКОЈ-а а првенствено другове који су физички неспособни за одред. Пребацивање у одред мора бити организовано и планско, са највећом конспирацијом и дисциплином, користећи досадашња искуства. За сваку евентуалност у погледу пребацивања људства руководство ће сносити лично одговорност и повући најстрожије казне.

Руководство има да обезбеди у најкраћем року везе са: Митр.[овицом К.], Јаб.[ланицом], Пећи, Урош.[евцом], Приз.[реном]. Ово практиковати тереном, помоћу наоружаних курира и легално помоћу легитимације.

²⁵ Цевдет Хамза Пури

¹ Оригинал у Архиву ИРП Србије, рег. бр. 745, к. 29, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 5/371—372.

² Редакција то писмо није пронашла.

Руководства на терену имаће као главни задатак: одржавање везе, обавештајна служба, мобилизација и упућивање за одред, обавештење маса о догађајима и нашем ставу, као и извођење диверзионих акција. У послу применити највећу конспирацију и будност, без чега се неће моћи извршити задаци. Извештаји да буду редовни једанпут недељно.

Руководство мора редовно, недељно једном, подносити обавештајни извештај, а у случају хитности одмах. Извештаји да буду детаљни: снаге, наоружање, намере, правац кретања, која јединица итд.

По овом писму и задацима у њему, поднети извештај.³ Исто тако и поднети карактеристике другова који остају на терену.

Одмах да предузмете набавку бар и најмање количине за циклотил јер смо остали без ишта.

Напомињем да се у Дреници налази партизанска чета, зато са њом ступите у везу, ради евентуалног одашиљања извесног људства код њих или преко њих даље. Можете тамо писати и тражити друга Бујка.⁴

2 0 4 9 3 1 9 7 2 9 5 0

С другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

24-VII-44
Пол.

За ОБ. КОМ.,
Раде⁵

П.С. Ваш НОО треба да одмах **пошаље извештај о раду и ситуацији преАсеАништву** Обласног НОО.

³ Види док. бр. 195.

⁴ Еамил Бровина Бујку

⁵ Павле Јовићевић Раде

ПИСМО ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА 1. КОСМЕТСКЕ БРИГАДЕ ОД 26. ТУЛА 1944. СЕКРЕТАРУ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСМЕТ О ЗАДАЦИМА БРИГАДЕ НА ТЕРИТОРИЈИ ЗАПАДНЕ МАКЕДОНИЈЕ¹

26-УН-44 год.

Драги мој добри друже Паљок,²

Твоје писмо од 8-УН-44 г.³ сам примио и тако смо дознали да ниси платио главом. Свима без разлике мило је што си нам се одмах гласнуо. Кад се томе дода да су на терену још Дућ,⁴ Чедо⁵ и Гроф® — онда право весеље. Жао нам је само што материјал није стигао до нае — иначе би све било као најбоље.

Ја сам Об. кому упутио једно писмо 8-УН-44 г. (истог оног дана кад си ти мени писао) и у њему изнео нешто о нашем раду. Тамо сам, независно од тражења Г.Ш., послао карактеристике о војничким и политичким руководиоцима, списак чланова партије и број и наоружање људства.⁷ Обећао сам да у идућем писму пошаљем карактеристике и стаж за све партијце, но овом приликом не могу да одржим реч јер пишем на брзину а искрсле су неке нове околности на којима се морам задржати.

Из тога писма, као и из наредбе Г.Ш. за Коесмет, могли смо да видимо твој план. Он се углавном поклопио са ранијим наређењима која су дошла од Темпа.⁸ Да би добио јаснију слику, ја ћу ти овде у препису изнети све радио-телеграме о тој ствари. »[Телеграм] бр. 4: Пре два месеца била је формирана на овом терену (мисли се на терен око Врања — моја примедба— Мито) I Косовска бригада.⁹ Од Темпа: напомињем да је I Батаљон из те бригаде дошао на

¹ Оригинал (писан мастилом, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рет. бр. 276, к. 9, а микрофилм у Архиву ВИИ. ф. бр. 2/244—247.

² Павле Јовићевић Паљок (Раде)

³ Редакција 'то писмо није пронашла.

⁴ Душан Мугоша Дућ

⁵ Чедо Мијовић Диша

« Крста Филиповић Гроф

⁷ Реч је о људству 1. косметске бригаде.

⁸ Светозар Вукмановић Темпо

⁹ Види док. бр. 117, напомену бр. 4.

терен Јабланице и да је укључен у састав Горњојабланичке бригаде¹⁰ . . . ” наставља се

бр. 5. Што ире остало људство из I Косовске бригаде треба *претходно* реорганизовати у један добар батаљон и онда га послати на Скопску Црну Гору. Тај батаљон стајао би под директном командом Главног штаба Македоније. . . . наставља се

бр. 6. Његов задатак је: удар по прузи Скопље — Урошевац и Скопље — Ристовац, ликвидација и чишћење терена од дражиноваца и мобилизација новог људства . . . наставља се

бр. 7. Косовски батаљони из Азота и Пореча (мисли се на нас, јер смо ми требали по неком ранијем плану на том терену створити једну македонску бригаду — на терену живих комуникација које Бугари чувају и то без икакве залихе у оружју. Дакле, врста авантуре. Због тога је друг Абас¹² одустао својевремено од тог плана. Међутим друг Темпо о томе није знао јер се једно време налазио код друга Тита — моја примедба: Мито) треба одмах да заврше организацију четврте македонске бригаде и да што пре пређу на Шару. По преласку на Шару треба да се образује прва Косовска бригада на терену Шара — Скопска Црна Гора . . . наставља се

бр. 8. У састав те Бригаде треба да уђу први и други косовски батаљон из Македоније. У Косовску бригаду спадаће и Косовски батаљон са Скопске Црне Горе. У Штабу бригаде одредити за команданта Петра Брајовића а за полит. комесара Миту Миљковића.

Бр. 9. Њен главни задатак јесте: удар по качаничкој прузи, по рудницима Радуши, Сиринићу и чишћење терена од дражиноваца и мобилизација новог људства.

Бр. 10. Ова бригада стајаће под директном командом *Главног штаба Македоније*. При трећем косовском батаљону на Скопској Црној Гори односно при I Косовској бригади послати савезничку мисију мајора Ламбеда . . . наставља се

бр. 11. Аруг Максим¹³ нека оетане при III Косовском батаљону односно касније при I Косовској бригади, одговоран за рад партиске организације у војсци и на терену Гњилана, Урошевца и Качаника . . . наставља се

¹⁰ Односи се на 15. српску НО бригаду.

¹¹ На том, као и на осталим местима овог документа, тачкице се налазе у оригиналу.

¹² Цветко Узуновски Абас. Тада је био политички комесар Главног штаба НОВ и ПО Македоније.

¹³ Милија Ковачевић Максим

бр. 12. При томе у свему да се саветује са другом Митом.¹⁴ Друг Зечар да се одмах упути у Јабланицу где ће примити команду над IV Српском дивизијом¹⁵... наставља се

бр. 13. Друг Срћа¹⁶ се одређује као пол. комесар IV српске дивизије, а друг Алија¹⁷ је одговоран за рад партије у косовском батаљону Горњојабланичке бригаде за рад партије на рејону Приштине, Подујева, Вучитрна и Митровице. (Касније је дошао још један телеграм да је друг Гроф постављен за полит. кома III Српске дивизије).

Бр. 16. Косовска бригада да одмах пође за Карадаг. Нека закаже место и време где би се нашли са Косовским батаљоном који ће одавде исто кренути за Карадаг.

Бр. 36. Преко Карадага мале групе не могу да иду јер су Арнаути наоружани. Места за везу: Равно, Сурлица, Бабина Пољана."

На основу ових телеграма, ми смо се увелико протремили за пут. Међутим, одједанпут је дошао телеграм од 23 јула 1944 год.: „Према Титовом наређењу нека Косовска бригада одмах крене за Азот и Пореч да тамо формира VI македонску бригаду. За извршење овог задатка одговоран је лично друг Абас (полит. ком. Македоније)." Но друг Абас, чим је примљен овај телеграм, морао је да отпутује ради присуства на скупштини АВНО Македоније — те је одговорност пренесена на мене и Бура.¹⁸ Извршити једгш тако озбиљан задатак и то само од стране српских јединица, без оружја организовати бригаду на једном врло ширем терену, где иначе раније није било никаквог рада, а све то за кратко време — по нашем мишљењу је немогуће. Стога смо ја и Бура поелали Темпу телеграм следеће садржине: „Сматрамо да је немогуће извршити наш задатак. Скидамо одговорност са нас. Поред тога психоза људства после припрема за Карадаг и губитака у Дебру је озбиљан проблем. До даљег наређења уложићемо све силе да га извршимо. Бура — Мито." Поред тога рекао сам другу Абасу усмено на растанку да ћу се због свих ових ствари жалити Централном комитету било преко нашег 06. кома било преко Ц.К. Македоније.

¹⁴ Мита Миљковић. Тада је био политички комесар 1. македонско-косовске бригаде.

¹⁵ Народни херој Милан Зечар Обрен није примио дужност команданта те дивизије. Погинуо је 9. јуна 1944. као командант 2. косметске бригаде.

¹⁶ Живојин Бурчић Срћа

¹⁷ Али Шукрија Алија

¹⁸ Петар Брајовић Бура. Тада је био командант 1. косметске бригаде.

Одговор на наш телеграм још није стигао. Ситуација је прилично озбиљна. Партизани су незадовољни и прете дезертерством. Парт. орге захтевају саветовање да би тражили измену наређења. Ја лично налазим се у врло тешкој ситуацији. Искрено да ти кажем добио сам утисак да је посредни сукоб између другова Темпа и Абаса због промене плана од стране друга Абаса — а сад морамо ми да испаштамо и уз то још увек да останемо далеко од Косова. Знам сигурно да је задатак, онако како је формулисан, немогуће извршити а морам да убеђујем своје најбоље другове да треба то да се уради. Уз то нико одговорнији од мене нема овде — па сам беспомоћан. Но урадићу све па куд пукло да пукло.

Да имам радио-везу са тобом много би ми лакше било. У ствари ми имамо радиснаницу али не можемо да радимо на килоциклима које си ти назначио. Ми можемо да радимо само на 4402 кц — јер тај кристал једино имамо — можемо те слушати на 4320 као што си јавио. О овоме ја сам јавио Темпу а он теби да преко Пека јави (но не знам да ли ће доћи то до тебе). Када добијеш ово писмо од нас, онда нас слушај на 4402 кц. Ми ћемо се за сваки случај јавити неколико пута и пре него што писмо дође до тебе јер би се могло догодити да те о томе извести. Што се тиче шифре мало је ствар незгодна око слова. На пр. код дешифрирања изађе број 21 не зна се да ли су два слова (а, и) или је једно слово (в): број 31 или је *ци* или з, и т.д. Стога би много боље било да су слова увек двоцифрени бројеви па би се избегли неспоразуми. Но нека остане до бољих времена овако.

За мој одлазак тамо друг Абас је послао телеграм другу Темпу и питао га за то. Од Темпа још није стигао одговор. Бојим се да ми неће дозволити. Реда ради да напоменем: ја за цело време мога партизанства нисам ни једног дана био болестан, него сам стално ишао са војском и издржао највеће тешкоће. Да нисам био болестан најбољи је доказ тај што сам цело ово време вршио дужност политкома Бригаде, што је скопчано са много више тешкоћа по организам него живот у позадини. Немој да схватиш да ја нисам желео или да не бих желео да дођем тамо. Што се тиче оне реченице из твога писма где се каже да би ми на Косову имали 3—4 бригаде више да смо дошли тамо лани — потпуно се слажем са тобом и то не сада, када је та чињеница постала опипљива, него и раније — у право време. Ја сам то и тражио да се уради, али су то одбили.

Кад смо ми одавде говорили о конференцији Н.О.О. за Космет, ми нисмо говорили ни речи о грешкама око ор-

ганизационог постављања те конференције — јер ми уопште нисмо говорили о стварима о којима нисмо ништа знали. Ми смо говорили само о резолуцији — т.ј. о ономе што је написано у резолуцији. Моје је мишљење да формулације у резолуцији постављају могућност отцепљења Косова и Метохије од Југославије, а истицање те могућности данас, посматране са становишта данашњег развитка снага у једној и другој земљи (Југ. и Алб.) и перспектива даљег развитка борбе, значи по моме мишљењу грешку. Томе треба додати и то да није нигде у резолуцији одлучно формулисано да Космет треба да остане у оквиру федеративне Југославије. Ово моје мишљење произишло је из писма друга Тита Ц.К. Албаније по питању дискусије око граница (тј. да ли Космет да буде под Г.Ш. Албаније), где је друг Тито подвукао да великошиптарска реакција тежи да Космет одвоји од Југославије због плашње за своје себичне интересе и да онај ко ма чим одвраћа Космет од данашње Југославије навија воду на млин великошиптарске реакције.

Жао ми је што ниси послао писмо Ц.К. упућено Космету као и писмо Об. кома поводом тога.¹⁹ Много штошта би ми овде могли да научимо.

Извини ме код Чеда и код Дућа што им овом приликом не пишем. Њима би требало да захвалим за послати ми дар, да поведем дискусију ко је мени, овако озбиљном војнику и политичару, могао и да помене неки послератни циркус и т.д. али због околности због којих пишем писмо остављам то за другу прилику (срећнију, наравно, на пр. са Шаре, Карадага и сл.). Тебе, мој добри друже Палок, нисам заборавио. Старам се стално да ти нађем девојку. И ако то тражење траје дуго, немој да се љутиш, ја ћу све уредити. Пошто ти ниси поред мене, не смеш да схватиш да ја радим само за мене. Крупну би грешку направио ако би тако мислио. Волео бих да мало продискутујемо о твојим успесима: „Мука! Мука“!, о Гњиланима и њиховом раду, о другарици Паји²⁰ и осталим работницама. Но то остављам да ми не би рекао да сам још увек неозбиљан.

Много поздрави све другове: Чеда, Дућа, Фадила, Бошка²¹ и остале а тебе воли

С.Ф. — С.Н.

твој Мито-²

¹⁹ Види док. бр. 104. и 143.

²⁰ Катарина Патрногић Паја

²¹ Бошко Чакић Ненад

²² Мита Миљковић

**НАРЕБЕЊЕ ШТАБА ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ ДИВИЗИЈА ОД
7. АВГУСТА 1944. КОМАНДАНТУ ИБАРСКОГ НОП ОДРЕ-
ДА ДА СЕ СА ОДРЕДОМ ПРЕБАЦИ У ИБАРСКУ ДОАИНУ¹**

КОМАНДАНТУ ИБАРСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
другу *Радуловићу*²

П о л о ж а ј

Друже Радуловићу, еа твојим одредом креири у Ибарску долину на сектору Рашка — Кос. Митровица гдје ћеш ступити у везу са нама, прихватити људство Ибарске четничке бригаде чији је командант поручник Недељковић [Александар] прешао на нашу страну. Командант Колашинске бригаде Тодор Добрић исто тако је вољан да приђе на нашу страну. Људство ових бригада се разишло својим кућама изузев нешто око 60 људи које смо ми мобилисали у наше јединице.³ Чим доћеш на овај терен повежи се са Недељковићем и Добрићем и узми их са собом. Са њима мораш бити врло тактичан јер су то, изгледа, поштени људи, но ти их најбоље познајеш. Ако се с тобом налази друг Трифуновић,⁴ нека и он дође с тобом. Када се пребациш на овај сектор, доћи код нас да се договоримо по свим питањима.⁵

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1150, к. 19, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/53.

² Миладин Радуловић Крцун

³ Односи се на јединице Оперативне групе дивизија, у чијем су саставу биле 2. пролетерска, 5. и 17. НОУ дивизија. Ова група је од 3. до 5. августа 1944. разбила непријатељске јединице у долини Ибра и прешла на Копаоник, где је наставила борбе против четника и окупаторских јединица, успела да их разбије и ослободи шире подручје Жупе, Топлице и Косанице. Тиме је омогућила српским дивизијама (21, 22, 23, 24. и 25. дивизији да се растерете притиска јачих непријатељских снага, да пређу у противофанзиву и да садејствују са Оперативном групом дивизија, наставе успешне борбе за ослобођење јужне Србије. Опширније о дејствима Оперативне групе дивизија види књ. 9, документе од 1. до 20. августа 1944. године.

⁴ Света Трифуновић, заменик команданта Ибарског НОП одреда.

⁵ Ибарски НОП одред се са Рогозне пребацио преко Ибра 6/7. августа 1944. а сутрадан се повезао са Штабом Оперативне групе дивизија у рејону села Блажева, на Копаонику.

Приликом иреласка преко пруге изврши неку диверзију. Послије наше акције на прузи непријатељ је исту посјео са јачим снагама.

Са собом ћеш донијети све податке о непријатељу на сектору Митровица — Рашка — Краљево — Ивањица.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Копачник, 7. VIII. 1944
у 15 часова

К о м а н д а н т
генерал-лајтнант
Пеко Дапчевић

(М. П.)

П. С. Задржи у највећој тајности назив наше групе, њен састав и име команданта групе.

БР. 154

ПИСМО ЧЕДЕ МИЈОВИЋА ОД 7. АВГУСТА 1944. ШТАБУ 1. КОСМЕТСКЕ НОУ БРИГАДЕ О ПОТРЕБИ ДА СЕ ОВА БРИГАДА ПРЕБАЦИ ИЗ МАКЕДОНИЈЕ НА КОСМЕТ¹

7. VIII. 1944 г.
Слатина

Драги Мито² и Петре,³ чули смо да сте се почетком овог мјесеца налазили у околини Дебра. Због тога је друг Фадил са једним батаљоном из Малесије дошао до вас, тј. до Пешкопеје у намери да са еобом поведе цијелу бригаду⁴ на Космет. Чим је стигао у Слатину упутио вам је два телеграма и једно писмо (преко Ромела) са наредбом да одмах кренете за Слатину, гдје вас чекамо.

Из Хацијине изјаве (који је данас дошао) видимо да нијесте ништа од овога добили. Због тога вам је друг Фа-

¹ Оригинал (нисан мастилом, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1255, к. 19, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/51—52.

² Мита Миљковић

³ Петар Брајовић

⁴ Односи се на 1. косметску НОУ бригаду (види том VII, књ. 4, док. бр. 1, напомену бр. 24).

дил⁵ и даиас упутио нови толетрам са истом наредбом. Телеграмима (сва три) упућени су преко енглеске мисије која се налази при I V. шип. дивизији.

Из вашег писма⁶ од 26. VII. 944 видимо да сте добили разна наређења и тешко стање у коме се налазите, што нас је огромно забринуло. Због тога ово последње наређење из овог писма сматрајте као мјеродавно и по њему поступите без икаквог одлагања.

Наиме: одмах крените за Космет. Да би било јасније: нека читава бригада пође правцем Слатина — Малесија Баквачка. У Малесији ће наћи курире и водиче који ће одакле дати правац за даље. Разумије се, исто и у Слатини.

Са бригадом поведите: Мита, Али Лукаца⁷ и енглеску мисију.

Данас сте огромно потребни за терен Космета. II Корпус је ослободио Плав, Гусиње и Чакор, гдје смо сви ми неопходни.

Паљок⁸ се вратио из Црне Горе. Саопштио нам је да је у разговору са Врховним штабом НОВ и ПОЈ за Космет добио овлашћење: да Гл. шт. Космета располаже у потпуности са својим снагама (укључујући ту и вас). Због тога и сматрајте ову наредбу као једино важећу и по њој поступите одмах.

Дућ⁹ је отишао код Тита.

Шаљемо вам писмо ЦК КПЈ.¹⁰

Једва вас чекамо, зато журите.

Много вас поздравља ваш Чедиша.¹¹

Поводом радио-везе поступићемо по вашем упуту. Ако нас не чујете, јавите се преко II Корпуса.

Рањенике које не можете довести до Малесије доведите до I шип. корпуса (бивша I Дивизија). Ту ће падати савезнички авиони и односити теже рањене за Италију.

⁵ Фадил Хоца. Тада је био командант Главног штаба НОВ и ПО Космета.

⁶ Види док. бр. 152.

⁷ Драгутин Борђевић Алија

⁸ Павле Јовићевић Паљок

⁸ Душан Мугоша Дућ

¹⁰ Види док. бр. 104.

¹¹ Чедо Мијовић. Тада је био партијски руководилац Малесијског партизанског батаљона.

БР. 178

**ПИСМО ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА 1. КОСМЕТСКЕ НОУ
БРИГАДЕ ОД 9. АВГУСТА 1944. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ
КПЈ ЗА КОСМЕТ О ДОЛАСКУ ОВЕ БРИГАДЕ У СЛАТИНУ¹**

9-УШ-44 г.

Араги другови,

Бригада² је стигла у Пешкопеју, а ја се налазим у Слатини. Стигли смо два дана пошто сте ви отпутовали. Примили смо од свих послатих наређења само писмо друга Фадила³ од 31-УП-44. год. (примљено 4-УП-44 г.)⁴ и по њему одмах поступили.

Јавите нам одмах да ли је слободан пут за Малесију или не (ово питамо по савету друга Есада Ндреуа). Водите рачуна при одређивању пута о томе да водимо са собом више од 60 коња.

Очекујемо обавештења и наређења у Слатини (сутра долази цела Бригада ту).

До скорог виђења — доста!

С. Ф. — С. Н.

Слатина
9-УШ-44 г.
21 ђ

Мито⁵

¹ Оригинал (писан мастилом, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1230, к. 19, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/54—55.

² Односи се на 1. косметску НОУ бригаду (види док. бр. 154).

³ Фадил Хоџа

⁴ Редакција то наређење није пронашла.

⁵ Мита Миљковић

ПИСМО ФАДИЛА ХОЦЕ ОД 11. АВГУСТА 1944. СЕКРЕТАРУ МЕСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА БАКОВИЦУ О УПУНИВАЊУ ШТО ВЕНЕГ БРОЈА Л.УДИ У ПАРТИЗАНСКЕ ЈЕДИНИЦЕ¹

Драги друже Гури,²

Ево ти пишем преко овог писма: налазим се у батаљону „Лирија“. Има више од 14 дана како немам контакта са Гл. штабом. Били смо у Дебру, а сада се враћамо у Малесију. Сигурно ћемо ићи у Плав. Ви треба да урадите следеће: *да пошаљете што више другова у батаљон*, те према томе отпочети са слањем и другарица и одраслијих пионира: две моје сестре (Недмија и Мурвета), обе сестре И. Исмаила, сестра Цитина и све другарице које су организоване (изузев оних које су неопходно потребне). Онима које се устручавају да поћу треба рећи да се излажу опасности да буду мобилисане на рад у Немачкој, а да ће одавде бити упућене у Плав и Гусиње, да тамо раде са женама. Цена Жерку, Тахира и другове треба упутити. Наћи ћемо им лаке задатке. Цену реците да му то поручује Фадил. Дакле, примените погодна средства да бисте послали што више другова.

Радницима треба да пишете да треба да поћу првом приликом која им се укаже. Ми ћемо послати људе и организоваћемо њихово преузимање што пре и у што већем броју. Ви треба да повучете све оне из Вогова и да их упутите у Малесију. Коља³ познаје везе.

Батаљон је извршио неке акције: заробио је 3 жандара и запленио једног коња са материјалом Зубера Л>ите. На дан 9. VIII обуставио је саобраћај на путу Призрен — Скадар: запалио је три немачка моторна возила. Видели смо 3 убијена Немца, али смо сигурни да је убијено још много других. Може бити да је погинуло и цивилних лица, јер су се чули повици: „Не пуцајте, јер смо Шиптари.“ Колона је била дугачка. Акција је извршена ноћу, јер се дању колоне не покрећу. Сада је ред на рудник. Видећемо. Пиши нам какав је утисак оставило заузимање Плава и Гусиња, као и извршена акција.

¹ Оригинал (писан руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1956, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 5/735.

² Цевдет Хамза Гури

³ Кољ Широка

Како ми не посла оне опанке?
Сада полазимо за Малееију. Ако имаш чега значајног,
пиши нам по овом куриру. У противном, он се враћа у Хас.
Поздрав свима, а посебно теби.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

11. VIII. 44.
6 часова ујутро

Блини⁴

Пошаљите 3—4 филма 6/9 за фотографисање.

БР. 157

**НАРЕДБА ШТАБА ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ ДИВИЗИЈА ОД
16. АВГУСТА 1944. О ИМЕНОВАЊУ РУКОВОДИЛАЦА
ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА¹**

НАРЕДБА БРОЈ 24
ШТАБА ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ ДИВИЗИЈА ЗА 16. VIII. 1944. Г.

— I —

Од досадашњег Косметовског батаљона и партизанских група са једне и друге стране **р. Ибра формира се: Ибарски партизански одред.²**

— II —

За чланове Штаба поменутог одреда постављају се слиједећи другови:

- за команданта друг **Радуловић инж. Миладин,**
- за замј. команданта друг **Трифунковић Светислав,**
- за помоћника политкома друг **Дражевић Ратко,**

⁴ Фадил Хоџа Блини

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1112, к. 19, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/60.

² Том наредбом је, у ствари, извршена реорганизација Ибарског НОП одреда, који је формиран наредбом Главног штаба НОВ и ПО Космета, од 26. јуна 1944, у рејону Андријевице. Види док. бр. 146 и 147.

— за начелника **Недељковић Александар**,
— за об. официра друг **Родољуб Илић-Јемовић**,
— за интенданта друг **Медаревић Витомир**.
Комесар одреда биће постављен накнадно.³

— III —

За сада се у одреду формирају два батаљона.
За чланове Штаба у I батаљону постављају се слиједећи другови:

— за команданта друг **Жарић Томо**,
— за полит. комесара друг **Вукићевић Иван**,
— за помоћника политкома **Вуковић Милић**.

За чланове Штаба у II батаљону постављају се слиједећи другови:

— за команданта друг **Цветковић Милија**,
— за политичког комесара друг **Бачанин Гојко**,⁴
— за помоћника комесара друг **Гвозденовић Јарослав**.

Командир I чете биће истовремено и замјеник команданта батаљона.

Интенданте и референте санитета у батаљонима, као и команде чете, поставиће Штаб одреда.

— IV —

Док наша оперативна група дивизија буде на овом терену одред ће потпадати под команду Штаба групе дивизија. Послије нашег одласка на други терен одред ће потпадати под команду штаба најближе оперативне јединице односно под команду Главног штаба НОВ и ПО за Србију.

— V —

Основни задатак Ибарског партизанског одреда јесте дејство на комуникацији Краљево — Косовска Митровица. Према потреби и ситуацији одред ће се кретати и дејствовати са једне и друге стране р. Ибра.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.) **Командант**
генерал-лајтнант,
Пеко Дапчевић

³ Види док. бр. 158.

⁴ Погрешно написано; треба: Бачанин Срђа.

БР. 158

**НАРЕДБА ШТАБА ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ ДИВИЗИЈА ОД
18. АВГУСТА 1944. О ИМЕНОВАЊУ ПОЛИТИЧКОГ КОМЕ-
САРА ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА¹**

ШТАБ
ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ ДИВИЗИЈА
Бр. 24
18. августа 1944. год.

Одлуком овог Штаба,

ИМЕНУЈЕ СЕ:

За политичког комесара Ибарског партизанског одре-
да друг **Предраг Бурић**, досадашњи политички комесар
I батаљона II Пролетерске бригаде.

Друг Бурић примиће дужност одмах.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Командант
генерал-лајтнант,
Пеко Дапчевић с. р.

¹ Препис оригинала (писан на машини, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1143, к. 19, а микрофилам у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/62.

БР. 159

**НАРЕБЕЊЕ ШТАБА ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ ДИВИЗИЈА
ОД 18. АВГУСТА 1944. ШТАБУ ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА
ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ НА ПЛАНИНУ РОГОЗНУ¹**

ШТАБ
ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ ДИВИЗИЈА
Бр. 25
18. VIII. 1944

ШТАБУ ИБАРСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Положај

19 на 20 о.м. пребаците се са одредом преко Ибарске комуникације у области пл. Рогозне са оријентацијом дејства на комуникације Рашка — Кос. Митровица.²

На овим комуникацијама с времена на време вршите диверзиске акције.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

К о м а н д а н т
генерал-лајтнант,
Пеко Дапчевић с. р.

¹ Препис оришнала (писан на машини, литиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1144, к. 19, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/61.

² Ибарски НОП одред се пребацио на леву страну Ибра, у рејон пл. Рогозне, 20/21. августа 1944. године.

**НАРЕБЕЊЕ ШТАБА ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ ДИВИЗИЈА ОД
23. АВГУСТА 1944. ШТАБУ ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА ДА
КОНТРОЛИШЕ КОМУНИКАЦИЈУ К. МИТРОВИЦА — РА-
ШКА — КРАЉЕВО И ДА ИЗВЕШТАВА О КРЕТАЊУ НЕ-
ПРИЈАТЕЛЈСКИХ ЈЕДИНИЦА¹**

П. С. Најхитније нам јавите Ихмена рањеника које сте нашли на лијевој обали р. Ибра, о којима је друг командант вашег одреда говорио другу генералу. Првом приликом рањенике што прије пребаците код јединица К-3.²

0—Р

И отсјек

Пов. бр. 33

23. VIII 1944

у 5 час.

ИБАРСКОМ ПАРТИЗАНСКОМ ОДРЕДУ

П о л о ж а ј

Према неким податцима са којима располаже овај Штаб непријатељ намјерава концентрисати неке снаге на комуникацији Митровица — Рашка — Краљево у циљу офанзиве на нас. Да бисмо на вријеме уочили њихову концентрацију потребно је да се ви ангажујете и стално контролишете, поред гарнизона Митровица — Рашка — Краљево, и комуникацију Рашка — Нови Пазар као и гарнизон у Новом Пазару. Постоји вјероватноћа да у случају те концентрације непријатељ довуче своје јединице из Црне Горе, зато будно пратите овај правац.

¹ Препис оригинала (писан ва машини, литиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/64.

² Штаб 4. крајишке бригаде 5. НОУ дивизије. Види књ. 9, док. бр. 182, стр. 507.

³ Штаб Оперативне групе дивизија.

Успоставите сталиу везу са јединицом К-3 преко које ћете нам достављати ваше извјештаје, као и податке о непријатељу на горе поменутој комуникацији.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

[Додато оловком:
»Извештено
26/УШ«]

Ш е ф - м а ј о р ,
Митар Ковачевић, с. р.

(М. П.)

БР. 161

**ИЗВЕШТАЈ КОМАНДАНТА ИБАРСКОГ НОН ОДРЕДА ОД
23. АВГУСТА 1944. СЕКРЕТАРУ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА
КПЈ ЗА КОСМЕТ О ПРОБИЈАЊУ ОДРЕДА У ИБАРСКУ ДО-
ЛИНУ¹**

23 августа 1944 год.
Рогозна

Драги друже Раде,²

Нисам ти се могао пре јавити јер нисам имао везе. По доласку овде, т.ј. на терен Голија, Копаоник, Рогозна, имали смо велике борбе са четницима, који су упрегли све могуће силе да нас униште. Имали смо скоро свакодневне борбе. Нанели смо им тешке губитке. Само у једној борби, где смо из бункера на Рудном истерали и разбили четнике око 200 (Штаб јаворског корпуса), заробили смо око 30 четника. То је било 18 јула 1944 године. 19 јула напала нас је њихова група бригада, око 1200—1300 четника. Били смо у таквој ситуацији да смо морали примити борбу. Разбили смо их и одступили у четири правца од којих ни један нису знали за друге. Од наших у обе борбе били су рањени 2 тешко (Нико Стругар и Милорад Радоњић) и 2 лакше (Радован Поповић и Радосав Вујадиновић). Милорад је умро после 10 дана од тровања крви а остали су оздравили и сада су у одреду. Ристић се одвојио и у једном селу су га ухватили четници и предали Немцима.

¹ Препис оригинала (писан на машини, литиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 281, к. 8, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/276—277.

² Павле Јовићевић Раде

Наш рад тек сада даје пуне плодове. Одред нагло расте и у изгледу је да ћемо за 10—15 дана имати бригаду од 800—1000 људи.³ Баш данас су нам пришли листом Колашинци. Са јединицама⁴ које су овуда прошле за Топлицу успоставили смо везу.⁵ На Копаонику (према Топлици) сада се баца велики материјал и ми добивамо доста оружја и муниције и другог. Пеко⁶ нам је обећао да ћемо добити колико год нам треба. Од сада ћемо моћи имати сталну везу преко Метохије. У Митровици је било провала. Похапшени су скоро сви другови и везе прекинуте. Радиостаницу сам са свим материјалом дотерао у Голију, само имам слабог телеграфисту па не уме да ухвати везу.

Друг Пеко ставио нас је под команду Главног штаба за Србију до даљњег. Видео сам у овим јединицама које су прошле остатак наших другова из Космет, ударног батаљона из Андријевице. Нисам могао учинити ништа да се врате у састав наше јединице.

Ситуација је сада за рад овде доста добра и мислим да ћемо имати доста успеха. Издајемо редовно вести и прогласе.

Ово писмо носи патрола која иде да узме људе из Метохије.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Много поздрава свима
друговима од
Крцуна⁷

П. С. Овај извештај писао сам на брзину и зато је непотпун, следећи ће бити опширнији. Извештаје ћу нумерисати са бројевима да би знао да ли је који пропао у путу. Извештај број 1.

³ Није формирана посебна Ибарска бригада, него су, људством које је пристизало у Ибарски НОП одред из Ибарске долине и с Космета, попуњаване јединице Оперативне групе дивизија и Косметске бригаде.

⁴ Односи се на јединице Оперативне групе дивизија: 2. пролетерску, 5. и 17. НОУ дивизију.

⁵ Види док. бр. 153, напомену бр. 5.

⁶ Пеко Дапчевић. Тада је био командант Оперативне групе дивизија.

⁷ Миладин Радуловић Крцун

БР. 178

**НАРЕБЕЊЕ ШТАБА ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ ДИВИЗИЈА ОД
26. АВГУСТА 1944. ШТАБУ ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА ДА
РАЗВИЈЕ ШТО ЖИВЉУ ВОЈНУ И ПОЛИТИЧКУ ДЕЛАТ-
НОСТ НА СВОМ ТЕРЕНУ¹**

0—Р
Бр. 37
26. VIII. 1944

ШТАБУ ИБАРСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

П о л о ж а ј

Одмах по пријему овога наређења упутите за јединицу К-3³ на Копаонику 50% новомобилисаног људства вашег одреда.

У случају да у року од неколико дана мобилишете још људства, већину тога људства ћете упутити јединици К-3.

Извијестићете нас о броју мобилисаног људства, као и о бројном стању и наоружању вашег одреда, пошто упутите одређено људство јединици К-3.⁴

Све људство које упућујете за К-3 може бити ненаоружано, па чак и ви можете добити извјесну количину пушака од јединице К-3.

Извијестите нас о стању у Ибарској долини, тј. како је примљен ваш одред, што сте све до сада урадили и какве су ваше перспективе.

Ви са једне стране морате вршити свакодневне акције на комуникацију, да би што прије прекалили људство, наоружали одред, онеспособили комуникацију, а са друге стране развити упоран и еластичан политички рад, објашњавајући споразум и декларације, јер ћете само тако, у вези развоја опште ситуације, брзо формирати бригаду и одговорити постављеним задацима.

Политички рад унутар одреда мора бити дано-ноћни, а дисциплина мора бити подигнута на степен дисциплине јединица Народноослободилачке војске.

¹ Препис оришиала (иисан на машини, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1134, к. 19, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/66—67.

² Штаб Оперативне групе дивизија

³ Штаб 4. крајишке бригаде 5. НОУ дивизије

⁴ Ибарски НОП одред је 1. септембра 1944. имао 220 бораца, не рачунајући 40 бораца које је упутио за попуну 4. крајишке бригаде (види књ. 11, док. бр. 161).

Повежите ее што прије са рудницима око Митровице, са муслиманима Новопазарског Санцака и што прије омасовите ваш одред да би од њега формирали бригаду.

Не смијете бити крути, али ие смијете ни дозволити да се непријатељ увуче у ваше редове. Ваша јединица има услова да постане ударна бригада, јер ви имате добро језгро. Рудник Трепча треба да вам послужи као база, одакле ћете извлачити радништво које се брзо дисциплинује и које ће дати још више чврстине вашој будућој бригади.⁵

Кроз неколико дана упутићете, са извештајем, преко Копаоника, јужно од Куршумлије, у правцу Гајтана ваше курире и повезати се са Главним штабом Србије, чија сте ви јединица. Ви и даље остајете под нашом командом, како смо се споразумели са Главним штабом Србије, односно под командом јединице К-3, са којом ћете одржавати чврсту везу и по могућности изводити заједничке акције на комуникацији Митровица — Рашка.

Не смијете се уљуљкивати нашим успјесима и великим победама наших савезника, јер нама предстоје још велике и тешке борбе.

Чврсто се повежите са двије ваше чете сјеверно од Новог Пазара на правцу Голије, додајте им нешто оружја, оживите их и створите тамо вашу базу, коју треба повезати са нашим јединицама које оперишу у западној Србији, јер ће те јединице моћи указати помоћ вашим четама на јужним падинама Голије.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.) Командант,
 генерал-лајтнант,
 Пеко Дапчевић с. р.

Достављено:
Штабу Ибарског партизанског одреда и
Јединици К-3 — на знање.

⁵ Није дошло до формирања Ибарске бригаде (види док. бр. 161, иапомену бр. 3), али је настављено омасовљавање Ибарског НОП одреда. Одред је у Косовску Митровицу упутио једну патролу која је отуда довела 90 нових бораца. Њима се придружило још око 30 избеглица с Космета, па је од тог људства, 10. септембра 1944, у с. Стануловићима, формиран 3. батаљон. Види док. бр. 166.

Током септембра 1944. у овај одред је дошло 280 логораша који су побегли из Косовске Митровице. Поред тога, пристизали су нови борци и са других страна, те је почетком октобра формиран и 4. батаљон, али он није дуго постојао, јер је Ибарски НОП одред, средином октобра, упутио 100 бораца за поуну косметских јединица. Одред (односно три батаљона, у којима је било око 800 бораца) остао је и даље на свом терену. Види кв. 13, док. бр. 20 и 74.

**ПИСМО ПЕТРА БРАЈОВИНА И МИТЕ МИЉКОВИЋА ОД
26. АВГУСТА 1944. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА КОС-
МЕТ¹**

Драги другови,

Из ранијег писма² мога и Митовог³ видели сте како стоје ствари у погледу бригаде.⁴ Ми смо поступили коначно по последњем наређењу Штаба Космета.⁵ Стигли смо у Слатину 9 овог месеца. Веза коју нам је оставио Фадил⁶ била је врло слаба, те и поред нашег непрекидног напора да се што пре повежемо још и данас се налазимо у Слатини.

Бригада се налази сада у врло тешком положају, јер нема везе са ниједним старијим форумом . . .

Сматрамо да је неопходно да и *ви сви поћете одмах ка нама и сви скупа поћемо гса терену Шара — Карадаг*. На том терену услед брзе капитулације Бугарске биће неке перспективе. Ако ради неке евентуалности нећете са нама, онда обавезно да дође Паљока,⁷ да би свршили неки неопходан и хитан посао. Л>уде које сте упутили са техником задржали смо код нас.

Ми сутра одлазимо за Лзуму где ћемо вас чекати.

Другарским издравом

С. Ф. — С. Н.

Буро⁸

26-УШ-1944 год.

12,15 часова

Слатина

Другови,

Обавезно и што пре требало би да се видимо са вама, да продискутујемо о неким важним проблемима — а нарочито са другом Паљоком.

Мито

¹ Оригинал (писан руком, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 282, к 9, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/278—279.

² Писмо се налази у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 240 и 277, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/248—250.

³ Мита Миљковић

⁴ Односи се на 1. косметску НОУ бригаду.

⁵ Види док. бр. 152 и 154.

⁶ Фадил Хоџа

⁷ Павле Јовићевић Паљока

⁸ Петар Брајовић Буро

ПРОГЛАС ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД АВГУСТА 1944. ШИПТАРИМА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ¹

ШИПТАРИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

Шиптари!

Немачка иреживљава своје најтеже дане од почетка рата. Десетковане и исцрпљене армије Немачке добијају смртоносне ударце са запада, са југа и са истока. Црвена армија ушла је у Румунију, продрла је и у Пољску и сада се налази на границама Чехословачке. На северу се воде борбе на самој немачкој граници. На западу, у Француској, савезничке армије Енглеске и Америке напредују брзо и муњевито у правцу Париза. У Италији, савезници су заузели Фиренцу, и све брже чисте италијанску земљу од Немаца. Турска је прекинула економске и дипломатске односе са Немачком, јер увиђа њену сигурну пропаст и неће да са њоме има никакве везе. Остале сателитске земље покушавају на све начине да се извуку из Хитлерових канџи. Оне нису прихватиле Хитлеров захтев да прекину односе са Турском.

Исто тако тешка је и ситуација фашистичког окупатора Југославије. Народи Југославије, за три године борбе, створили су своју снажну Народно-ослободилачку војску, која — са преко три стотине хиљада војника бораца — присиљава непријатеља да држи све веће снаге и успешно ослобађа своју земљу. Она је призната од свих савезника као снажан фактор на једном антифашистичком фронту.

А то је довело Немачку до пропасти.

Ви сте до сада били преварени од Немаца и помагали сте их.² Они су вас водили у борбу, за своје рачуне, у Црну Гору, Македонију, Србију, а на крају и у Албанију. На тај начин, ви сте постали саучесници у злочинима које је починио немачки окупатор. Заједно са фашистичким освајачима ви сте дигли руку против суседних народа и на тај начин сте на себе навукли најтежу срамоту. На Немачку

¹ Оригинал (писан на машини, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1236, к. 19, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/81—84.

² Главни штаб НОВ и ПО Србије обраћа се овим прогласом оном делу становништва албанске народности у Југославији, који је био заведен непријатељском пропагандом и мобилисан у квислиншке јединице.

пада праведна и тешка освета од стране савезника и поробљених народа. Ви треба што пре да раскинете са Немцима, како освета не би захватила и вас, јер сигурна пропаст очекује свакога ко буде још увек помагао Немце.

Данас вам је отворен пут којим треба да идете ради свог спасења. Тај је пут борба против Немаца и њихових слугу. Борба против фашизма није борба за успостављање комунизма, као што лају фашисти, већ борба за слободу и демократска права за све народе, велике и мале, где је свима загарантована приватна својина, вероисповест и лична безбедност

Због тога сви поштени Шиптари — без обзира на политичка схватања и економско стање — треба да нађу своје место у народно-ослободилачком покрету и у редовима Народно-ослободилачке војске Југославије.

Народноослободилачка војска Југославије није стара војска. Она је нова војска, истински народна војска на челу са маршалом Титом. Она се бори против немачких и бугарских окупатора, против великосрба, Недића и Драже Михаиловића, који служе и помажу Немцима и желе стару Југославију. Народно-ослободилачка војска бори се за нову, демократску, федеративну Југославију, у којој ће сви народи бити уједињени и равноправни, па према томе и народи Косова и Метохије.

Ви сте били преварени и мислили сте да се — борећи се против Народно-ослободилачке војске — светите онима који су вас угњетавали у старој Југославији. Али, ви сте тиме помагали онима који су вас угњетавали, који су вас везали са Немцима, а то су Дража, Недић и други. Због оваквог вашег држања, ви нисте до сада стекли право да братски и равноправно живите са осталим народима Југославије.

Сада се стварају боље могућности да исправите ваше грешке и да са себе скинете срџ који сте навукли на себе и на своје име. Титова армија претставља део армија Енглеке, Русије и Америке, које јој пружају пуну материјалну и политичку помоћ. Због тога, не пуцајте на Титовог војника, јер то претставља исто што и пуцати на велике савезнике. Не верујте Џафер Деви и његовим друговима, као што ни Срби не верују Недићу и Дражи, и не следите их. Сви ови издајници српског и шиптарског народа биће уништени затедно са Немцима.

Сада је куцнуо задњи час да стварате своју народну војску као део Народно-ослободилачке војске Југославије.

Долазак дивизија Народно-ослободилачке војске неће донети ничег лошег Шиптарима, већ напротив помоћи ће им

да што пре извојују крајиу слободу, равноправност и срећнији живот заједно са свим народима Југославије.

Не бежите из својих кућа, јер Титова војска није војска која убија цивилно становништво, која пали и коље, већ је војска братства народа Југославије, која ослобађа и спасава своје народе од ропства и покоља.

Штитите поштене Србе од фашистичког терора. Једино братском сарадњом и заједничком борбом против заједничких непријатеља — окупаторских трупа Немачке, Бугарске, Албаније, Недића и четника Драже Михаиловића — ви ћете извојевати пуну слободу и бољи живот.

Наша војска долази са циљем да истера Немце и уништи све фашистичке злочинце и њихову власт. Нема те снаге која би спречила Титову армију да истера фашистичког окупатора из Косова и Метохије.

Живела Народно-ослободилачка војска Југославије и њен врховни командант, маршал Тито!

Живело борбено братство народа Југославије у борби против окупатора и његових слугу!

Живела нова Федеративна Демократска Југославија!

Живели партизани Косова и Метохије!

Живели наши моћни савезници Енглеска, Совјетска Русија и Америка!

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Август, 1944

ГАВНИ ШТАБ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ
ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА СРБИЈЕ

Политички комесар
Д. Радосављевић-Боби

Командант,
генерал-лајтнант
Коча Поповић

БР. 178

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 6. СЕПТЕМБРА 1944. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА ДЕЈСТВО НА КОМУНИКАЦИЈИ КОСОВСКА МИТРОВИЦА — РАШКА¹

ШТАБ
ИБАРСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ
ОДРЕДА

Оп. број 1
6 септембра 1944 год.
Положај

ЗАПОВЕСТ

Секција Куршумлија — Нови Пазар 1:100.000

Ситуација: У вези са општим напредовањем савезника, фашистичка армија са Балкана приморана је да се повлачи. Дијелови њихових снага повлаче се комуникацијом К. Митровица — Рашка. Како смо добили обавештење, ових дана треба да туда прође седам немачких дивизија. Једна од тих дивизија налази се у повлачењу између К. Митровице и Слатине.

Пруга К. Митровица — Рашка не ради, јер су мостови на неколико места пресечени, те због тога непријатељ користи за бегство друм.

У вези са општим задацима НОВ и ПОЈ, и дијелови нашег одреда вечерас између 6 и 7 септембра извршиће иапад на непријатељску колону на комуникацији К. Митровица — Рашка.²

У циљу извршења задатка

НАРЕБУЈЕМО:

1. Други батаљон кренуће данас на задатак, и то на комуникацији између Дрена и Лешка, тако да по стицању на циљ распореди људство у близини комуникације и сачека непријатеља до један час по поноћи. У случају да непријатељ не наиђе до горе означеног времена, командант батаљона ће сакупити људство и кренути истим правцем куда је дошао. Приликом доласка на циљ одмах минирати

¹ Препис оригинала (писан на машини, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/90.

² О резултатима тога напада види књ. 11, док. бр. 161, т. 7.

надвожњак између с. Дрена и Лешка, и при повлачењу оне-способити га. Детаљније податке о свему добићете на лицу *места* од начелника штаба.

Други батаљон и једна чета првог батаљона, под командом команданта другог батаљона, друга Цветнића, кренуће са досадашње просторије тачно у шеснаест часова правцем: Стануловићи — Зрносек — Родељ — Бориковац — Мекинић — комуникације где поступити по горњем наређењу.

2. Штаб првог батаљона одредиће једну чету коју предати другом батаљону за извршење задатка. Командант друге чете упутиће се одмах овамо штабу ради пријема другог специјалног наређења. Једна чета остаје на досадашњем месту, са задатком да обезбеђује логор.

3. Штаб другог батаљона одмах ће повући своју чету која се налази у с. Копорићу, и узети је у састав батаљона за извршење задатка.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Полит. комесар
Предр. М. Бурић, с. р.

За команданта,
заменик,
Св.⁴ Трифуновић, с. р.

Начелник штаба
А.³ Недељковић, с. р.

³ Александар

⁴ Светислав

БР. 178

**НАРЕДБА ШТАБА ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 10. СЕП-
ТЕМБРА 1944. О ФОРМИРАЊУ ТРЕБЕГ БАТАЛЈОНА¹**

НАРЕДБА број 5

Штаба Ибарског партизанског одреда за 10. септембар
1944. год.

1. По указаној потреби, због придоласка великог броја људства, а према одлуци штаба овога одреда, формира се трећи батаљон Ибарског партизанског одреда. За војне и политичке руководиоце у овом батаљону именују се следећи другови:

за команданта батаљона друга Радована Баровића,
за политичког комесара досадашњег помоћника комесара првог батаљона, друга Милића Вуковића,
за помоћника политичког комесара друга Ника Стругара,

за официра при штабу друга Радомира Коминца,
за референта санитета друга Васа Стругара,
за интенданта друга Крста Радоњића.
За командира прве чете поставља се друг Мићуновић Милутин.

За политичког комесара друга Димитрија Митовића.
За помоћника политкомесара другарицу Зорку Влаховић.

За командира друге чете друга Боку Бокића.
За политкомесара друга Николу Тапушковића.
За командира треће чете друга Јова Станишића.
За политкомесара друга Драга Мирашевића.
Помоћника комесара у другој и трећој чети одредиће овај штаб накнадно.

Санитетске референте као и економе чета одредиће штаб трећег батаљона.

2. Према указаној потреби поставља се за командира треће чете другог батаљона друг Љубо Божовић, досадашњи водник друге чете истог батаљона. Досадашњи командир треће чете другог батаљона, друг Букић, иде на место друга Божовића.

¹ Оригинал (ггисан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1101, к. 19, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/92.

3. Штаб првог батаљона одмах ће послати друга Милића Вуковића, Мићуновића Милутина и другариду Влаховић Зорку штабу трећег батаљона.

4. За помоћника политкомесара првог батаљона поставља се друг Бранко Шкркић, досадашњи политички комесар једне чете.

5. Формира се извиђачка група при штабу одреда, у коју ће први батаљон упутити друга Миливоја Илића са још двојицом другова, други батаљон три друга и трећи батаљон три. Други батаљон упутиће један пушкомитраљез за ову групу.

6. Јединачне спискове и спискове наоружања доставиће штабови батаљона одмах.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар,
Пред. Бурић

Командант,
Мил. Радуловић

(М. П.)

БР. 167

ЗАПОВЕСТ ШТАБА ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 10. СЕПТЕМБРА 1944. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА НАПАД НА КОМУНИКАЦИЈУ ИЗМЕЂУ ДРЕНА И ЛЕШКА¹

ИБАРСКИ ПАРТИЗАНСКИ
ОДРЕД
Оп. број 1
10. септембра 1944. год.
Положај

ЗАПОВЕСТ

Секција Куршумлија — Нови Пазар, 1:100.000

Ситуација:

У вези са општим напредовањем савезника, фашистичка армија приморана је да се повлачи са Балкана. Дијелови њихових снага повлаче се комуникацијом Рашка — К. Митровица. Како смо добили обавештење, ових дана треба да туда прође седам немачких дивизија. Неке од тих дивизија су већ прошле, а неке се налазе у повлачењу.

Пруга К. Митровица — Рашка не ради, јер су мостови на неколико места пресечени, те због тога непријатељ за бегство користи друм.

У вези са општим задацима НОВ и ПОЈ, и дијелови нашег одреда вечерас између 10. и 11. септембра извршиће напад на непријатељску колону на комуникацији К. Митровица — Рашка.

У циљу извршења задатка,

НАРЕБУЈЕМО:

I. Цео одред кренуће данас на задатак, и то на комуникацију између с. Дрена и Лешка, тако да по стицању на циљ распореди људство у близини комуникације и сачека непријатеља до један час по поноћи. У случају да непријатељ не наиђе до означеног времена, даља наређења примиће команданти батаљона од штаба одреда, који такођер полази у акцију.²

¹ Препис оригинала (писан на машини, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1137, к. 19, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/93—94.

² О извршењу тога напада види док. бр. 173.

II. Интендантура остаје на досадашњем месту.

III. Болесни и боси другови остају сви у Марушићима, код интендантуре. Оставити им потребно обезбеђење, и то: први батаљон три пушке а други две пушке и један пушкo-митраљез.

Одред под командом штаба одреда кренуће тачно у шеснаест и по часова са досадашње територије правцем: Бело Брдо — Земаница — Витановићи — Миолиће — Мекинић — комуникација.

2. Интендант ће спремити доручак за одред, који да буде готов сутра до шест часова.

3. Командант одреда са првим батаљоном после извршеног задатка кренуће на други задатак правцем Бистрица — Шипачине и даље.

4. Други и трећи батаљон по извршеном задатку враћају се на полазне положаје.

Напомена: Цео одред пре поласка има се сакупити код штаба одреда.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Предр. Бурић, с. р.

Командант,
Мил.³ Радуловић, с. р.

(М. П.)

БР. 168

ПИСМО РАШИДА ДЕДЕ, ЧААНА МК ПЕН, ОД 11. СЕПТЕМБРА 1944. СЕКРЕТАРУ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСМЕТ О НАБАВЦИ ОРУЖЈА И ДРУГОГ МАТЕРИЈАЛА¹

Пешкопеја, 11-IX-944.

Драги друже Паљок}

Пре пет дана овде је отуда био дошао друг Мехмет Хоџа, са поруком да из Македоније добавимо оружје за наше још без оружја другове. Није други нико био подеснији па сам зато, тим поводом, ја отишао одмах, да кажем: са-

³ Миладин

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 41, к. 9, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/285—286.

² Павле Јовићевић Паљок

свим узалуд, до Караормана. Синоћ сам отуда дошао. Видео сам, поред других мени из раније познатих другова Македонаца, још и »Бату« (Видоја Смилевског). Добио сам тако утисак, помислих, чим ме је видео, да сам курир са Косова, направио је мргодно лице. Висам знао што је разлог томе па сам га затим мало одобровољио македонским говором кроз који је он, без имало устежања, почео да се љутито исповеда о »самовласном« и »самозваном« понашању наше Косовске бригаде на Караорману.³ Рече ми да је делимично и с тим у вези, а у ствари због настављања његовог ранијег држања, овога пута друг Мито⁴ био изричито од друга Темпа® позват да пред истим одговара. На крају, поменути Бата изјави ми да се друг Буро⁶ са бригадом налази у Поречу, негде код Јужног Брода и додаде да он сумња, а најзад то се — вели — сигурно неће ни догодити да се Буро сада врати на Космет. Укратко, вратио бих се са Караормана апсолутно без ичега да не исциганчих од једног ми познатог друга, који тамо бејаше неки магационер, ове секције које ти као прилог овом писму шаљем. Нама су ту, за сада, најнеопходније секције наших крајева и оних предела где јединице Космета оперишу. Нису на одмет, затим, ни остале секције наредних области. Исте је, наиме, потребно да има сваки војни штаб. С тим у вези мислим да ћу одавде из Пешкопеје да се лакше снабдем са даљим остатком потребних нам секција.

Помоћу друга Мехмета Хоце добили смо оружје и одећа према листи коју вам прилажем. Пушку нису ниједну имали да нам дају. Разделио сам оружје, одећу и обућу а ресто вам шаљем. Истовремено извршио сам привремену поделу људства у десетине, одредио привременог командира и т.д. Листу људства које вам сада упућујем, прилажем овде у писму.

Доста тешко али ипак верујем да ћемо моћи добити нешто оружја и др. за преостале наше овде. Дотле, сви они не седе овде беспослени него се занимају према приложеном дневном плану рада. Како опште, тако и појединачне карактеристике могу вам послати у идућем писму.

³ Односи се на 1. косметску НОУ бригаду, која је формирана 24. јуна 1944. на Караорману. Према наређењу Главног штаба Космета требало је да она дође на Космет, али је, због ситуације, до почетка октобра 1944. задржана на терену Македоније. Види док. бр. 188.

⁴ Мита Миљковић

⁵ Светозар Вукмановић Темпо

⁶ Петар Брајовић Буро

Ми, техника, једино [што сада] радимо на шиптарски и рукописе предајемо корпусној техници овде — на што су они презадовољни. Од наговештене штампарије још нема ништа. Ми би, најзад, покушали нешто урадити на преси али немамо шиптарске машине. Овамо нам је уопште нису дали а нити то могу сада да учине. Рекли сте нам били да успут од Абедина⁷ узмемо шиптарску машину, па сам то био и покушао али ме је он одбио са учтивом изјавом да ће нам је накнадно послати ако исту овамо не будемо могли добити. Друг Абедин тамо има на гретек једну шиптарску машину (префектурску), зато сам му одавде одмах писао да нам једну пошаље. Он се на ово још није одазвао па није згорега да га опоменете — на обећање.

Што се тиче Аљуша и радиостангше, све срачунавши, ја се реших да вам га сада упутим а у смислу мога предлога у претходном писму — да се тамо испраксира дан-два са другом Шефом па тек онда да буде враћен овамо. Оне шифре које си *ми ти показао*, ја сам потпуно схватио и имам их и даље уза се.

Другу Ганију био сам дао 18 паполеопа за материјал. Он ми је по д. М. Хоџи послао неке блокове, коверте за љубавна писма и др. те и 3 наполеона геусура. Значи да је утрошио 15 нап. а послао ми је неколико ситница које не вреде више од 2—3 нап-на.

Пошаљите нам, ако имате, све књижице о II а. фаш. омладинском конгресу, последња 2 брзја »Н. Југославије« и друго што ново.

Много топлих поздрава

С. Ф. — С. Н.

Рашид

⁷ Абедин Шеху

ЗАПОВЕСТ ШТАБА ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 13. СЕПТЕМБРА 1944. ЗА НАПАД НА КОМУНИКАЦИЈУ У ДОЛИНИ ИБРА ИЗМЕЂУ СЕЛА КАМЕНА И ГОРЊЕГ ЈАРИЊА¹

ШТАБ
ИБАРСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ
ОДРЕДА
Оп. бр. 3
13. септембра 1944. год.
Положај

ЗАПОВЕСТ
Секција Нови Пазар 1:100.000

Ситуација:

На комуникацији К. Митровица — Рашка налазе се незнатне непријатељске снаге. На ж. станици Лешак налази се до шездесет црвеноармејаца (заробљеника), са немачким командним особљем, и пет Немаца. На ж. станици Рудница стање није сасвим познато али се претпоставља да непријатељска посада броји највише педесет војника.

Вечерашњи наш задатак: посетити комуникацију између с. Камен и Г. Јариње, сачекати непријатељску колону и напасти је.²

НАРЕБУЈЕМО:

1. Други батаљон као и део трећег који се налази код штаба кренуће на одређено место где ће добити инструкције и за распоред и извршење задатка од штаба одреда.

Ова два батаљона кренуће данас тачно у 13 часова правцем Бело Брдо — Равне Њиве — Симичиште — Врујци — Жигољ — комуникација. Командант колоне је заменик команданта одреда, друг Трифуновић.³

2. Интендантура и ненаоружано људство иде у Равниште. Собом да понесу пртљаг одреда. Са овима ће се налазити начелник штаба одреда.

¹ Препис оригинала (писан на машини, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1149, к. 19, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/98.

² 0 исходу те борбе види док. бр. 173; књ. 12, док. бр. 200, стр. 520.

³ Светислав

ПИСМО ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА 1. КОСМЕТСКЕ БРИГАДЕ ОД 17. СЕПТЕМБРА 1944. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА КОСМЕТ О НАМЕРАВАНОМ ПРЕБАЦИВАЊУ ОВЕ БРИГАДЕ ИЗ ПОРЕЧА У РЕЈОН ШАР-ПЛАНИНЕ¹

Брод, 17-1X-44 год.

Драги другови,

Ваше писмо од 8 ов.м. сам примио и иашем весељу није бидо краја. Веровали смо да је најзад дошао и тај момент, кад ћемо заједно са вама, нашим најмилијим, моћи заједно да се боримо, да радимо. Но како је све до сада ишло наопако, тако је било и овога пута. Они су запели по сваку цену да Бригаду² овде задрже — па раде немогуће. Тако је јуче дошао телеграм од Темпа³ у коме каже: »Тражио сам од Тита да Косовска бригада остане код вас, стога нека не полази до даљег наређења«. Ето, тако нас још увек задржавају.⁴

Но и моме стрпљењу је дошао крај. Моментално се налазимо у Поречу. Располажемо камионима па ћемо се пребацити на север до тачке одакле за само две ноћи можемо да дођемо у Вратницу (на Шари). То је, по моме мишљењу, једини начин да се искубемо. За Љуму је немогуће поћи — јер ће нас задржати. Зато нам у Вратници и околини поручите *шта даље да радимо*. Знам да ово није исправно — али узимамам одговорност на себе. Више се чекати не може.

С. Ф. — С. н.

Мита⁵

¹ Оригинал (писан мастилом, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 284, к. 9, а микрофилм у Архиву ВИИ, Ф. бр. 2/288.

² Односи се на 1. косметску НОУ бригаду.

³ Светозар Вукмановић Темпо

⁴ Види док. бр. 168, напомену бр. 3.

⁵ Миљковић

ИЗВЕШТАЈ ДЕАЕГАТА ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСМЕТ ОД 18. СЕПТЕМБРА 1944. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ О СИТУАЦИЈИ У СИРИНИЈОЈ ЖУПИ ПОСЛЕ ПОВЛАЧЕЊА БУГАРСКОГ ОКУПАТОРА¹

О.К. ЗА КОС. И МЕТ.

Драги другови!

Писмо ваше од 18-УН и 24-УН о.г. добио сам данас,² на иста ви могу дати ова обавештења. По ранијим писмима Саше¹ и Максима,⁴ [требало је] организовати С.К. заједно од Сиринића и Качаника, најпре од 3 члана а касније проширити на 5 члан. Тако исто и С.К. Скоја од 5 члан.

Чланови С.К. били су 2 легална а три у одреду — од ових погинуо је један у одреду а један ухваћен и стрељан од стране Бугара, двојица легалних стрељани су исто од стране Бугара — остао сам само ја и ја сам био рањен у ногу на три места још половином месеца маја — касније је допуњен С.К. са 3 члана, данас се сва тројица налазе у одреду.

Чланови С.К. Скоја 3 су стрељана од Бугара, један искључен, само је један остао, а исти се налази у одреду — припремљено је било све за обнову С.К. Скоја. Саст. заказани није одржан услед брзе промене ситуације на овом терену. По вашем писму да се орг. С.К. за Качаник, то је раније било немогуће, а за сада поготово не постоје услови, у Кач. постојала је ћел. од 3 члана, сва тројица су раније ухапшени. Сада се не зна за њих где су — две ћел. које су биле у селима сада су сви члан. у одреду. За сада је могуће да постоји С.К. парт. и Скоја заједно за Кач. и Сиринић.⁵

Што се тиче веза са Урошевцем је немогуће одрж. везу, легално се не може а оружане курире не могу тамо да приме те сада је успост. веза са Средском и Приз., може да важи и за Урош. Са Моравом нисмо могли никако да ус-

¹ Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 278, к. 9, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/265—268.

На документу нема датума. Према догађајима о којима се пише и према оцени комисије за историју при ПК СКС у Приштини, извештај је писан 18. септембра 1944. године.

² Редакција та писма није пронашла.

³ Савета Јаворина Саша

⁴ Милија Ковачевић Максим

⁵ Види док. бр. 136.

пост. везу — са Скопљ. . друг у Качанику изгубио писмо. Сада ако могнемо успостав. преко Вратнице.

Сав материјал био је скупљен и сачуван. Пад у руке окуп. партизана, члана С.К., он је провалио цео материјал који је пао окупат. у руке — заједно са бојом раније која је била остала.

Што се тиче одреда, одред је бројао 30 члан.⁷ Јак притисак окупатора, свакодневне потере, погинуло нам је 5 другога, међу којима Стаја⁸ и Грбо⁹ — овакав притисак на одред и терор над народом, одред немајући могућности да се пребаци ма на који други терен, морало се прибећи склањању људства по групама. Повлачењем Бугара са овог терена — обе групе су покупљене и одред груписан — сем тројице који су отишли на своју одговорност.

Повлачењем Бугара из Сиринића ми смо били заузели Сирин. Жупу. Немци који су се налазили на Руднику — са њима смо водили борбу. Њих смо протерали из Сирин., 2 убили и двојицу заробили — одузели од њих 1 минобацач, 2 лака митраљ., један пушкомитраљ., један тешки митраљез али без затварача. Одмах други дан опет су нас напали Немци са контрачет. и нас разбили односно потисли у брда. Они су се одмах повукли. Одмах други дан иза Немаца напала нас је маса Шиптара, са њима смо водили борбу пола дана, ми смо могли одржати извееено време један део Сиринића, али је постојала бојаз да се ова борба не претвори у неправилну борбу, услед несвесности и слабе организације маса, а и сам народ није био за борбу и одбрану ове територије, владала је права паника и страх од Немаца и надмоћности Шипт. Сада су Шипт. у свима селима Сиринића. Њихове су снаге, односно бројно стање променљиво, како када насрћу пљачкашке банде, изврше пљачку и враћају се назад. Ове банде почеле су пустошит села Сиринића. Друга група која себе представља неком власти и они пљачкају у име власти и убијају појединце нарочито у име да су комунисти и за оружје.

Народ из Сиринића и Гатње био је сав избегао у шуме, видећи наше снаге, да немамо оружја ни моменталних веза, један део се покорио судбини..¹⁰

⁶ У оригиналу је једна реч нечитка.

⁷ Односи се на обновљени Шарпланински НОП одред.

⁸ Стаја Марковић Радојица

⁹ Цвсгко Грбић Грбо

¹⁰ Докуменат је без завршетка. Исти делегат (Јован Вучинић Боко) поднео је наредни извештај Обласном комитету КПЈ за Космет 27. септембра 1941. Оригинал тог извештаја се налази у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 548, к. 9. Редакција га не објављује због тога што се у њему понављају подаци из претходних извештаја.

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 20. СЕПТЕМБРА 1944. ШТАБУ 13. КОРПУСА НОВЈ О ДЕЈСТВИМА У ИБАРСКОЈ ДОЛИНИ¹

ШТАБ
ИБАРСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ
ОДРЕДА
20. септембра 1944. год.
Положај

ШТАБУ XIII КОРПУСА

1. Примили смо Ваше наређење од 7. овог месеца.²
2. Наш одред засад броји 470 људи, од којег броја је ненаоружано 200 људи, а и остало људство је прилично слабо наоружано.
3. Од целокупног људства формирана су три батаљона са по три чете са потпуним командним особљем. У најскоријем времену можемо да мобилишемо још неколико стотина људи. То би могли учинити одмах али немамо оружја и друге спреме.
4. Засада снабдевамо се углавном нападајући непријатељске колоне у долини Ибра, но то је доста тешко будући да је комуникација у долини Ибра јако утврђена и добро брањена од Руса,³ четника, добровољаца и Немаца. Последњих дана Немци оправљају порушене мостове на Ибру и пругу.
5. Да бисмо одржавали везу са Вама, Ви сте нам послали шифру и план радио-везе, али, поред свих покушаја да са Вама ухватимо везу, нисмо успели. О нашим будућим акцијама и потребама извештаји ће задоцњавати те зато, ако можете, настојте да се веза успостави што пре.
6. Од Главног штаба Србије добили смо знаке за пријем материјала од савезника.⁴ Од 15. овог месеца до данас чекали смо на одређеном месту али досада нисмо још ништа добили.

¹ Препис оригинала (писан на машини, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1092, к. 19, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/107.

² Види кн. 11, док. бр. 135.

³ Односи се на белогардејце који су били у служби Немаца.

⁴ Види док. бр. 170.

7. Ако нам не падне материјал док овај извештај стигне до Вас, молимо Вас настојте да материјал добијемо што пре, јер ненаоружано људство претставља терет за Одред.

8. [Десетог] овог месеца извршили смо акцију на комуникацију између с. Дрена и с. Лешка. За све време нашег чекања на комуникацију наишла је свега једна танкета, која је уништена. Убијена су два Немца и три рањена. Заплењено је неколико пушака и друге личне војничке спреме. Губитака нисмо имали.

9. Ноћу 14/15. ов. мееца извршили смо напад на железничку станицу Лешак. Напад је успео. На станици је уништено осамдесет⁵ вагона, две цистерне са бензином, а саму железничку станицу онеспособили смо за рад на дуже време. Ж. станицу је бранило 150 Руса [белогардејацај, 200 четника и десет Немаца. Погинуло је девет а заробљено петнаест Руса, од којих смо двојицу стрељали ради покушаја бегства. Заплењена су два пушкомитраљеза, петнаест пушака и друга лична ратна спрема. Ми смо имали једног рањеног.

10. Везу са 24. дивизијом нисмо успостављали.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар®

Командант,
Радуловић,⁷ с. р.

⁵ Вероватно је грешка. Треба да стоји: осамнаест. Види податак из Операцијског дневника Главног штаба Србије, књ. 12, док. бр. 200, стр. 520.

⁶ Предраг Бурић

⁷ Миладин

**ПИСМО САФЕТЕ НИМАНИ ОД 22. СЕПТЕМБРА 1944. ЦЕВ-
ДЕТУ ХАМЗИ О СИТУАЦИЈИ У БАКОВИЦИ¹**

Драги Гури,²

Писмо сам примила.

По друговима испраћам оно што могу, јер се не може извршити читаво повлачење, пошто имамо ове другарице, а пре свега Блинову³ породицу. Данас круже патроле и ван града.

Гега⁴ остаје за други пут, јер му је ствар таква.

Ја сам вам писала да је онај Пуров брат био отишао у Пећ, а отуда је послао једну жену специјално да нам јави да пошаљемо другове за повлачење другова из Пећи и војске, који желе да ступе у чете. Ви ми о том питању ништа нисте писали.

Та жена још није отишла, јер очекује одговор.

Ја је упућујем, говорећи јој да идемо да је пребацимо. Пребацивање треба извршити брзо, јер ових дана тамо нема реакције. Затим, у питању су и илегалци, којих је много, као и војске која дезертира.⁵

Овде имамо и много другова Срба за пребацивање, али је пребацивање тешко, јер су то мештани, а дању их је тешко пребацивати, већ је то могуће једино ноћу.

Материјал — иако се хитно тражи — не могу да пошаљем, сем једне вреће воштаног папира и једне вреће белог папира, тј. колико износи један товар. Друга врећа воштаног папира и 50 пари опанака остаје за среду, или пак за четвртак, када треба да дођу курири, јер непрестано имамо пребацивање другова.

Других италијанских официрских шапки нема сем ове коју вам шаљем.

Што се тиче боје, свесна сам значаја и интересовала сам се, па сам чак и човека елала и вратио ми се, јер није успео. Сада не знам шта да радим.

¹ Оригинал (писан мастилом, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1028, к. 9, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2297—298.

² Цевдет Хамза Гури

³ Фадил Хоџа Блини

⁴ Муса Реџепа (Ефендија) Гега

⁵ Односи се на албанску квислиншку војску.

Питање акција, о којима сте ми писали, схватила сам, али за Бега® иисам схватила. А баш за Бега народ највише пита.

Овде ситуација изгледа овако: реакција нема много снага. Има: свега 200 СС-оваца у касарнама. 150 их је отишло, јер их је било 350 (сигуран податак).

Има жандара у оном броју колико их је и било. Ниједан мост се не чува сем моста »Табака«, који чува и дању и ноћу 10 људи — помешаних СС-оваца и жандара. У рејону тог моста често пута крстари и патрола.

Мехмет-ага⁷ је отишао у Призрен, са одобрењем. Замењује га председник Воговске општине, који је врло лош.

Шпијуни који се овде налазе: Тербеши, Хаси, а ова два дана вратио се и Ганија са Назми-бегом. Ови су једном били побегли са Гестапоом. Има и других шпијуна. Онај који ради и дању и ноћу — јеете Хаси. Он је ухапсио и оне Русе,⁸ као и оца Алије Лукавца. Штавише, прича се да је овог последњег убио он лично заједно са балистима. Немаца је и даље мало у касарнама и око касарни, код цркве, ископали су ровове. И на мостовима ван града, као што је скивјански мост, они су ископали ровове и поставили бодљикаву жицу ради затварања пута, а отварају га када наиђе неки аутомобил.

Материјала је прилично пребачено из Призрена и из Пећи, али војске не. Војска се повлачи из Скадра према Истри.

У Пећи је дошло до збрке са војском. Хтели су да је пребаце у Гњилане, али се она супротставила, чак је рекла Комитету® да га уопште не познаје. Комитет им је рекао да им стоје на располагању три пута: или да се одметну у шуму, или да свуку војну униформу, или да иду у Гњилане.

Данас се прича да су војску свукли у Пећи. Много војника је дезертирало (отишло својим кућама). Комитет је запретио народу: или доведите војску, или ће вас напасти дражиновци. Беране, Андријевицу, Никшић ослободили су партизани. Данас се говори да је ослобођено и Рожаје. У Дечанима има око 200 СС-оваца.

⁶ Гани Круезију

⁷ Мехмет-ага Бериша, потпрефект (срески начелник) у Баковици.

® Реч је о руским емигрантима који су у Баковици радили као зубари.

⁹ Односи се на тзв. Шиптарски комитет (одбор за присаједињење тзв. Великој Албанији).

Питање Бега осетило се у иароду, али су приче свако-
јаке. Оставио је утисак, али се много и допао. Народ га уоп-
ште не воли, а нарочито нижи слојеви.¹⁰

Гура¹¹ је послао ово писмо. Шаљем вам га.

Коверат упућен Фљакиној¹² сестри имао је само то пи-
смо, које је замотано, а не и писмо исписано изнутра. Фља-
кин брат је пуштен из затвора.

Не знам шта сам писала, јер сам се много журила.

С.Ф. — С.Н.

22. септембра

Поздрав
Ваша¹³

БР. 175

**ПИСМО ЦЕНТРАЛНОГ КОМИТЕТА КП АЛБАНИЈЕ ОД 23.
СЕПТЕМБРА 1944. ВРХОВНОМ КОМАНДАНТУ НОВ И ПО
ЈУГОСЛАВИЈЕ¹**

МАРШАЛУ ЈУГОСЛАВИЈЕ ТИТУ,
врховном команданту НОВ и ПО Југославије

Праги друже,

Користимо се повратком к Вама друга Миладина да
Вам изразимо своју дубоку захвалност, Вама и Централном
комитету херојске Комунистичке партије Југославије.

Велико интересовање које сте увек показивали према
нашој младој Партији, Ваши драгоцене савети и неизмерна,
непрекидна помоћ коју сте нам указивали, били су један
од главних фактора оснивања, рашћења и учвршћења наше
Партије, која је у најтежим тренуцима наше националне
историје показала с правом да је достојан вођ нашег наро-
да у ослободилачком рату против фашистичких окупатора
и издајника, непријатељевих плаћеника.

¹⁰ Види док. бр. 144, напомену бр. 4.

¹¹ Еамил Лужа

¹² Авди Бакали Фљака

¹³ Сафета Нимани

¹ Оригинал (на француском језику, писан на машини) у Ар-
хиву ИРПЈ у Београду, рег. бр. 11005.

Многа Ваша писма, пуна мудрих савета, на која, на жалост, због ратних тешкоћа, нисмо могли одмах одговорити, отворила су нам и широке перспективе рада и нове видике, ка којима смо напрегли све своје силе.

Правилна и јасна линија херојске Комунистичке партије Југославије није за нас била само буктиња антифашизма која осветљава наш мучан и тегобан пут, него истовремено чврст ослонац у нашем тек започетом раду.

У овом заједничком рату против заједничког непријатеља, наше две братске партије удариле су темељ братству наша два народа. Наша млада Партија, која води ослободилачки рат нашег народа, осећа се јаком, јер је уз њу велика Комунистичка партија Југославије и њен мудри вођа маршал Тито, који неће пропустити да нам помогне, као што нам је у тешким тренуцима наше борбе помагао, тако да бисмо руку под руку корачали ка коначној победи, за ново човечанство.

Уложићемо све своје силе да наша Партија буде увек авангарда и да води наш народ ка коначној победи, онако како нас је учио наш вођени и велики друг Стаљин.

Показали бисмо велику неблагодарност кад бисмо пропустили да на овом месту споменемо велику захвалност коју наша Партија исто тако осећа према двојици југословенских другова, Миладину и Душану, који су, од првих корака наше Партије па све до данас, уложили све своје силе и све своје искуство да би се наша Партија учврстила и наша борба била ефикасна.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Другарски поздрави
За Централни комитет КПА
Е. Хоџа

23. септембра 1944.

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 24. СЕПТЕМБРА 1944. ШТЛБУ 13. КОРПУСА НОВЈ О ЈАЧИНИ И РАСПОРЕДУ НЕПРИЈАТЕЛСКИХ СНАГА У ИБАРСКОЈ ДОЛИНИ¹

о. ц.*
ИБАРСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ
ОДРЕДА
Стр. пов. бр. 13
24. IX 1944.
У 18 ч.

ШТАБУ XIII КОРПУСА
(за II одсек)

Положај

Доставља се следећи извештај:

КОМУНИКАЦИЈА К. МИТРОВИЦА — КРАЉЕВО:

Железничка пруга је онеспособљена за саобраћај. Железнички мост на Ибру код К. Митровице срушен је од стране савезничке авијације. Други мост на истој реци код Слатине као и један мањи код Дрена тешко су оштећени акцијом овога одреда. Мост на Морави код Краљева — Камицора за железницу и друм такође је онеспособљен.

На релацији Дрен — Краљево има две локомотиве, једна која вуче оклопни воз а друга теретне вагоне. Употреба њихова је највише једанпут дневно на читавој дужини.

Оклопни воз састоји се од локомотиве, испред које су два празна теретна вагона, затим од два теретна вагона, на које су натоварена 4 тенка и два блиндирана вагона. Посада до 50 људи са 4 топа 37 мм. и око 15 митраљеза.

Друмом непријатељ врши покрете у правцу севера. Његови масовнији покрети запажени су већ од 1. септембра. Од тада до 24. IX друмом је прошло око 2000 камиона, са трупама и разним материјалом. Истовремено прошло је 95 тенкова, од којих 62 типа »Тигар«, 42 моторизована топа 150 мм. и око 120 противколских топова. Према подацима

¹ Препис оригинала (писан на машини, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 570, к. 19, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/109—112.

² Обавештајни центар

прошло је од К. Митровице 6 а од Н. Пазара преко Рашке 2 немачке дивизије.

Од ових дивизија једна је СС дивизија »Принц Еуген«, затим планинска дивизија »Еделвајс«, једна планинска гренадирска дивизија, СС дивизија »Мртвачка глава«, а остало су пешадијске дивизије, које су прошле ноћу без застоја и чији назив није могао бити утврђен.

Наоружање по формацији.

Морал код свих врло слаб.

Непријатељ настоји да оспособи железничку пругу на тај начин што убрзано поправља порушене мостове. Мост код К. Митровице је истога дана када је поправљен срушен бомбама из ваздуха.

Непријатељ евакуише индустриска предузећа у долини Ибра. Трепча, рудник азбеста у Павлици и угља у Балевицу, као и хромни рудници и стругаре у Рашкој престали су да раде. Окупатор покушава да извуче важнија машинска постројења. Радници из ових предузећа долазе у нашу војску свакодневно. Са њима постоје добре везе.

Јачина непријатељских гарнизона је следећа:

К. МИТРОВИЦА:

Бројно стање: око 150 Немаца са 30 фелдјандарма. Поред овога има Шуцполиције и албанске милиције до 400. Остале немачке трупе су само у пролазу, станују обично у селима поред друма и њихово бројно стање се свакодневно мења. Долазе са правца Приштина — Скопље. Сталне артилерије за одбрану вароши нема, уколико није у питању артилерија пролазећих јединица. Арнаути: Њихове масе су све више против борбе са НОВ. Партизански одреди на Косову јачају. 12. ов. мца једна албанска група напала је код села Милошева једну колону пролазећих Немаца. У борби је било мртвих са обе стране. Немачка гранична стража у селу Прилужју спалила је све своје магацине и канцеларије и повукла се. Немачки железничари на Косову напуштају своја места.

Однос Арнаута према Србима постаје коректнији. У последње време нису познати случајеви испада против српског живља изузев случаја у селу Кориљу (више Звечана) где је једна арнаутска банда убила пре 10 дана 7 Срба ради пљачке.

Од 15. IX Арнаути су појачали своје страже на граници према Србији. Поседнута је линија од ушћа Церањске реке у Ибар па реком на гребен јужног Копаоника и даље

према Преполцу. Разлог: бојазан да Немци не доведу четнике у К. Митровицу. Бројно стање око 1000. Наоружање: пушке и неколико пушкомитраљеза.

РАШКА:

Гарнизон окупатора: поред 16 фелдјандарма, око 150 Немаца. Поред овога у Рашкој се налази и II Косовски четн. корпус који је пре два дана променио име у »Добровољачки избеглички корпус«. Бројно *стање* овога корпуса: 365 четника. Наоружање: 27 аутом. орућа, 3 бацача и један топ 47 мм. Ова четничка јединица добила је од окупатора 10. IX три вагона пушчане муниције — око 800.000 метака. [Командант] Капет. Ж. Марковић.

У околини Рашке налазе се још следеће четничке јединице »Јаворског корпуса«:

I студеничка бригада у селу Вареву. Бројно стање 52 четника са 2 п. митраљеза и 46 пушака. Командант капетан М. Павловић.

II студеничка бригада у селу Биљановцу. Бројно стање 40 људи са 6 аутом. орућа. Командант рез. поручн. Ратко Васковић.

Дежевска четн. бригада разбијена акцијом овог одреда 23. IX. До тада у селу Канчулићима. Заробљено 17 четника, 4 коња и други плен.

Морал код свих четничких јединица: *с л а б*. Покушај да под заштитом окупатора мобилишу сељаке не даје им никакве резултате. Говоре да очекују као појачање долазак капетана Цветића са 300 четника ради чишћења Копаоника од партизана.

НОВИ ПАЗАР:

Немачки гарнизон: једна чета до 80 војника. Шуцполиције и муслиманске милиције до 500 људи.

Муслимаи: Слично као код Арнаута. 15. IX. Муслимани из Сопоћана напали су Немце. Зато су Немци запалили једно муслиманско село. Према Народноослободилачком покрету престају да буду непријатељски расположени.

ПОСАДЕ НА КОМУНИКАЦИЈИ:

Посаде у бункерима на комуникац. објектима белогардејци, два батаљона 5 руског »охранеог« корпуса. Поред посаде на бункерима налазе се на следећим жел. станицама: Лепосавић — 200, Лешак — 150, Рудница — 150, Војвода Степа — 100 и Биљановац — 100. Штабови батаљона Рашка

и К. Митровица. Наоружање: чета — 100 људи са 12 п. митраљеза. Батаљон — три чете и вод, 4 тешка митраљеза и 4 бацача.

Расположење народа (срезови: студенички, моравички, дежевски, к. митровачки и жички):

У горе наведеним срезовима огромна већина народа расположена је за НОВ и ПОЈ. Расположење се сваким даном повећава, што доказује свакодневни долазак сељака у наше редове. Присилно мобилисани сељаци од четника беже и јављају се у наше јединице. Својевољно народ излази у сусрет потребама наше војске у погледу исхране и осталог. Мобилизација до сада није предузимана од овог одреда због немања оружја и спреме. Мобилизацијом би се врло лако могло доћи до великог броја нових бораца.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Шеф О.Ц.
Р.³ Јеумовић, с. р.

Ехр.: 26. IX. т.г. по комесару одреда.

⁸ Родољуб

**ПИСМО САФЕТЕ НИМАНИ ОД 26. СЕПТЕМБРА 1944. ЦЕВ-
ДЕТУ ХАМЗИ О УПУБИВАЊУ АЈУДИ У ОДРЕД И О СИ-
ТУАЦИЈИ У БАКОВИЦИ¹**

Драги Гури,²

I

Пишем ти још ово писмо.

До овог момента још нисмо успели да пошаљемо ма-
теријал, јер је тешко наћи кола, а на коњима не може да
се пребаци.

II

Двојица другова који су дошли првом приликом (есе-
совац и онај други) активисти су. Чекан³ их боље познаје.
Јуче сам упутила Блинову⁴ породицу и две Имирове⁵ сестре.
Старија Блинова сестра није организована. Млађа јесте, као
пионирка. Ове две друге су активисткиње, али не добре, ме-
ђутим, у затвору су имале добро држање.

Ове две Имирове припремила сам за чету, али оне дру-
ге две не, јер нисам могла да кажем њиховој мајци да се
може десити да оду у чету. Све што буде потребно — пи-
шите ми. Данас са сигурношћу полази Гега⁶ са Живком.⁷
Можда ће доћи још 2—3 Србина. Они су скојевци (чланови
рејонског комитета у српској махали).

Дрејтсији⁸ сам јавила два-три пута да изађе да се са-
стане са друговима. Не знам да ли ће овог пута изаћи. Она
два скојевца се не налазе овде на раду. Руси зубари остали
су у илегалности. Уколико буду тражили да ступе у чету,
да ли да их пребацимо? Одговори ми.

¹ Оригинал (писан мастилом, на албанском језику) у Архиву
ПК СКС у Приштини, рег бр. 1029, к. 9, а микрофилм у Архиву ВИИ,
ф. бр. 2/305.

² Цевдет Хамза Гури

³ Редакција није могла да установи на кога се мисли.

⁴ Фадил Хоца Блини

⁵ Сестре Ибрахима Мухађира: Халисја и Хедија.

⁶ Муса (Ефендија) Реџепа Гега

⁷ Захија Османи Живко. Тада је био председник суда у Ба-
ковици.

⁸ Цевдет Шеху Дрејтсија

О питању Зејнела⁹ са вама ће разговарати Гега. Писма која ти шаљем предај дотичнима. Новаца сам вам послала онолико колико си ми ти писао, тј. 750 наполеона.

Одговори ми шта треба да урадимо са шињелима — да ли да их пошаљемо, или пак да од њих направимо панталоне?

Обавештење: Пре три ноћи позвали су кметове и рекли им да обезбеде смештај за 200 балиста који ће доћи, тј. да их сместе по породицама. Они нису дошли. Данас смо чули да се Мухарем Бајрактари са Мирдићанима и добровољцима (од којих има много из ових крајева) бори против партизана у Л>уми.

Прича се у Гњилану да је дошло до једног окршаја са партизанима те да су убили и заробили много партизана (пета колона).¹⁰

У Дечанима су издали обавештење, у коме се каже да је убијено преко 200 људи Бегових¹¹ и Фадилових приликом напада на Баковицу.¹²

Тражио си ми филмове, али ми ниси писао којег су ти формата потребни.

Гаћа немамо сашивених. Чим их сашијемо, послаћу ти их.

Пошто долазе Гега и Живко, поразговарајте опширније о терену. Исто тако, добро рашчистите Бегово питање, пошто се преко писама никако не можемо споразумети, јер смо постали као машина.

Више вам немам шта писати.

С.Ф. — С.Н.

26. септембра, 3 часа поподне

С поздравом
Ваша¹³

П. С.

Зај Комони заједно са неколико других трговаца реакционара настоји да сакупи добровољце за одбрану града. Исто тако, читава породица Комонових много служи петој колони, толико да се не може замислити.

Немојте да запоставите питање Пећи.

Уколико некога упутите за Пећ, нека се јави са пароллом: Поздрав од Ватре.

Ваша

⁹ Зејнел Жерка
¹⁰ и ¹² Хи подаци нису били тачни. Тако се о томе у народу препричавало.

¹¹ Гани Круезију

¹³ Сафета Нимани Ваша

ИЗВЕШТАЈ СЕКРЕТАРА СРЕСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА УРОШЕВАЦ ОД 28. СЕПТЕМБРА 1944. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ ЗА КОСМЕТ О ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ У СРЕЗУ¹

Драги другови,

Ваше писмо од 18-VII упућено СК-у као и писмо за мене добило смо 15-IX.- Због мог отежаног кретања кроз град (полиц. има све податке као и моју слику) нисмо могли одмах по пријему вашег писма да одржимо саст. СК-а. Зато је наш одговор закаснио.

Неописани је страх шипт. маса од сутрашњице. Док се онај део Шип. крвника сада каје што раније није завршио са покољем свих Срба да сада не би имали главобоље, дотле се доста велики део оних пасивних Шип. каје зашто је допустио да ти »изроди« учине такве злочине да се одговорност са њих проширује на све Шип. и како они сада велe: »Ето због тих неколико пљачкаша имамо сви ми да страдамо.« Читав покрет се осећа код тог дела Шип. поштених, утолико што нису учествовали у страш. злочинима. Сваки од њих свим силама ради да се приближи некој српској породици и да ту тражи гаранције само да им се живот спаси. У накнаду за то они обећавају да ће свој живот положити да спрече покољ, ако се за време »преокрета« покуша са убијањем Срба. И тако се читави мали »споразуми« утврђују. Код таквих Шип. наши људи, нарочито из НОВ, правилно им изнесу политич. ситуацију, линију НО борбе и немогућност опште освете од стране партизана. Но мали део верује да ће их из читавог овог хаоса спасити Турска својим посредством код Савезника. Највећи део страшно обезглављен, уплашен како од сутрашњице тако и од немачког терора, мисли да ће их неко чудо од бога спасти. Има ту пуно тих разних струја, а што је важно — нико не остаје са истим мишљењем него се стално мења, једном мисли овако, сутра већ другачије. За борбу против Немаца не смеју ни да помисле, јер »Немац стреља, веша, пали куће, интернира« народ. А кад буде одлазио Немац »онда не знамо где ћемо и како ћемо«.

Код Срба нема промена.

¹ Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 524, к. 9, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/307—314.

² Редакција та писма није пронашла.

Овде би требало до дође реферат о кретању иепријатељских трупа, али сам га ја ненамерно, непажњом, са неким хартијама спалила. У извештају се, уколико се сећам, јавља о кретању немачких снага са југа на север. У обратном правцу нема. Транспорти војника, моторизације иду обично ноћу те је зато тешко пратити сав покрет.

Стари СК када је последњи пут одржао саст., прочитали смо и прорадили писмо ОК-а од 18-УИ. Реферати о раду по свим линијама слаби. Састанци се врло тешко могу да одржавају.

Парт. ћел. (једина) у граду одржала саст. Активност се показала само у прикупљању помоћи и ширењу вести. Пел. у Софт.[овићу] не одржава редовно саст. због рада у пољу и тешкоћа да се састану. Ипак, како јављају, користе сваку могућност да разговарају о раду.

И СКОЈ не може да на стари начин развија свој рад. Свуда се појављује тешкоћа за проналажење стана за саст. Зато се састанци ретко одржавају, а појединачно чешће раде.

У граду има 7 акт.[ива] са укупним бројем 33 СКОЈ-еваца-ки.(15 жена + 18 муш.) НОСО-ве групе 2 од 3 жен. + 4 муш. и пионир. групе 2 са укупно 8 пионира. Има 2 Шип. СКОЈ-евца.

На селима: У Тал.[иновцу] 2 акт., 1 акт. = 6 муш., П акт. 4 муш. и 3 ж. = 7.1 НОСО група 3 жен., у Совт. има 1 акт. 3 + 2 муш. 5, у Дуг.[оњеву] има 3 муш. СКОЈ-евца. У Штим.[љу] има НОСО-ве групе, тачних података немамо.

НОК ништа не ради. Једино што је нач. одб. на III реону активнији. Покушали смо да од 3 Шип. и 1 Срб. створимо 1 срески НОК. Постављено је једном другу Ши. да одржи најпре саст са Шип. па онда тако припремљене организујемо у НОК. Али, ови Шип. или не схватају или су претерано плашљиви, тек извршење неког задатка отежу дуго.

АФЖ такође не може да развије свој рад преко конференција жена, Једино нар. одбори одржавају своје саст. Иначе жене се обухватају читањем вести, прикупљањем помоћи како месечне тако и нарочито одређене. Жене врше и курирску службу легалну.

Техника и агитпроп раде скоро стално. Вести излазе редовно кад год има струје. Вес. на шип. не излазе јер нема ко да их ради, а нити да их дели. Шип., нарочито сељаци, никако неће да понесу вес. Више воле да усмено чују вес.

него да их сами читају. Од пада Хенриха,³ Либера⁴ и других, међу којима и доста сељања, од страха ни живи се не чују, док су раније сами долазили и захтевали да вест.[ти] редовно излазе.

Нови СК имаће 3 члана. Секретар СК је до сада био у старом СК и радио је по линији НОК-а. Друг је пожртвован, хоће све да учини, али, што је најважније, није уопште изграђен. Разлог за то лежи било у томе што је заузет радом за исхрану породице, било практичним радом а и због слабе интелигенције. Већег избора немамо па једино он може да уђе у обзир. Други члан, одговоран за СКОЈ, је другарица. И она је пожртвована, храбра, али баш ништа не зна. Некако слабо схвата и тешко може шта да научи. Трећи члан је секр. ћел. из Софт. И то је друг добар, али и он као ова другарица слабо разуме ствари. Иначе, озбиљно схвата сваки задатак и труди се да га изврши.

Сва три члана су дисциплинована. Секретар ћел. је мало неконспиративан и то не због тога што хоће такав да буде, него што често из незнања прекрши конспирацију.

Овај СК ће одржати саст. кроз који дан. Бићу присутна и ја. Ми стари чланови извршаваћемо све задатке као и досада, све до нашег одласка. Ја сам поред осталог примила у задатак да поведем једну групу другова, тј. да урадим да са мном поћу V одред. Рад око припремања за одлазак V одр. је убрзан. Почели смо да радимо да се повежемо са I македон. одредом. Сад има само да одредимо време, место и начин пребацивања.

Са Боком⁵ немамо везе. Овде је још Гордана⁶ и 1 друг одозго. Око града је блокада сваке ноћи па курири не могу да оду до горе да би пронашли неку везу са Боком. Ми ћемо видети: где нам пре успе да се повежемо, тамо ћемо и отићи.

Са Јабл.Ганицом] немамо везе јер је ни Приш.[тина],³ нк Гил.⁷ немају. Из Гил. се МК после пада Шећера⁸ и Даре⁹ у затвор никако не јављају. Ми смо преко Рам.¹⁰ послали ваше писмо.

³ Халит Ибиши Хенрих

⁴ Тефик Чанга Либер

⁵ Јован Вучинић Боко

⁶ Драгиња Николић Гордана

⁷ Ѓњилане

⁸ Миљивоје Марковић Шећер

⁹ Даринка Трајић-Марковић

¹⁰ Односи се на село Рамљане, код Урошевца.

Из писама друга Косовца¹¹ (орга Приш.) видели сте да тамо нема руководства. У Приш. нема никога. Остала је једна десетина мушка и 1 женска. Ми смо одржавали везе са секр. ћел. у Липљ.[ану]. Кад сам добила писмо за СК Приш. нисам знала коме да дам. Цана је у логору одавно. Зато сам позвала оног секр. ћел., пошто је он, по нашем савету, био преузео везе са осталим ћел. по селима, да га упутим како и шта треба да уради. Објаснила сам му да то не радим као нека старија другарица него само да им помогнем у објашњавању како да се спроведу задаци. Овај друг није био упућен и зато сам му објаснила како смо ми радили па да и они тако изврше. (На пр. како да одржава везе са селима, какве задатке спроводе, како да подели рад, ширење вес. итд.). Чисто техничка страна рада, а у организационе ствари, тј. какво је организационо стање и томе слично, у све што је конспиративно нисам залазила. *На тај начин нисам прекршила конспирацију.* О томе ће и друг да вам пише.

Ми смо само једну тубу боје пронашли и ту вам шаљемо. У Приш. нема ништа од тех. материјала. Оно што је раније сакупљено (за ОК и СК Приш.) негде је смештено, али тај код кога је неће никоме ништа да да. Уплашио-се као цела Приш. од провале, па неће да призна да има материјала. То је отуда што су многи провалили у логору па би онда били натерани да још и куће и склоништа показују Гестапо-у. Тако је Лабуд проказао склониште у коме је био пушко-митраљез, и још пуно ствари. За тех. материјал покушаћемо из Скоп. да набавимо. Сада је пролаз слободан и моћи ћемо нешто да набавимо.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

28-1X-44

Ана¹²

П.С. Добро би било да за конспиративне реферате имамо шифру па да тако јављамо.

Ненадови¹³ су добро. Много га поздрављају и поручују да им се чешће јавља.

¹¹ Слободан Лазић Косовац

¹² Танкосава Симић Ана

¹³ Бошко Чакић Ненад

**ПРОГЛАС ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОСМЕТА
ОД СЕПТЕМБРА 1944. АЛБАНЦИМА ОВЕ ОБЛАСТИ¹**

ШИПТАРИМА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Најкрвавији рат у историји света приближава се крају. Под тешким и победоносним ударцима Црвене армије Хитлерове банде беже ка својој јазбини. Црвена армија, гонећи и уништавајући њемачку војску, избила је на границе Источног Немачке и на Дунав. Развијајући своју офанзиву журно хита ка Балкану и ка срцу Немачке — Берлину, да једном заувек са лица земље збрише фашистичку кугу и донесе ослобођење поробљеним народима Европе. Армије наших великих савезника Енглеске и Америке успешно чисте француску, талијанску и белгиску територију и тако стежу Хитлерову разбојничку Немачку и тиме убрзавају крај овом страшном рату. Народни поробљене Европе дижу се у оружану борбу против окупатора и домаћих издајника. Као пример за све поробљене народе Европе високо стоји народно-ослободилачки покрет у Југославији који више од три године води немилосрдну борбу са мрским окупаторима и народним издајницима Недићем, Дражом Михаиловићем, Павелићем и издајницима албанског народа.

Под тешким ударцима са истока, запада, југа и изнутра, фашистичка Немачка преживљава своје последње дане. Данас је сваком човеку јасно да је Немачка изгубила рат. То виде и њени савезници, који чине све да се извуку од праведног и страшног суда, који очекује Немачку и све оне који остану до краја са њом. Хитлер остаје све усамљенији на ратном пољу. Његови дојучерашњи савезници Финска и Бугарска су га напустили. Румунија је не само напустила Хитлера него му и објавила рат. И данас румунска војска раме уз раме са Црвеном армијом чисти своју земљу од немачких завојевача.

¹ Оригинал (писан на машини, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1244, к. 19, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/132—133.

Овај проглас је био упућен оном делу становништва албанске националности који је, заведен и наоружан од непријатеља, упућен на границу према Србији.

ШИПТАРИ!

Разни издајници албанског народа на Косову и Метохији бацили су срамну љагу на ваше име, везујући вас за окупатора од ирвог дана окупације Југославије па све до данас. Водили су вас у борбу противу Н.О.В. Југославије, где сте гинули за њихове интересе. Ти народни издајници свесно безочној издаји водили су вашу браћу прогиву Н.О.В. војске Албаније и терали вас да убијате ваше најбоље синовце — партизане на Косову и Метохији. Развијали су код вас мржњу противу свих слободољубивих народа, а нарочито противу Срба и Црногораца као и осталих народа Југославије, служећи се при томе разним лажима. Говорили су вам да ће српски и црногорски партизани клати, а ниста тако су вам говорили да су албански партизани издајници албанског народа. Тито и његова армија — јуначка Н.О. војска — чисте Југославију од окупатора и домаћих издајника, носећи слободу, мир и срећу свим народима Југославије. Албанска Н.О.В. победоносно проноси барјак слободе по свим крајевима Албаније, ослобађајући градове и села од окупатора и издајника албанског народа.

Велике су тековине ослободилачке борбе народа Југославије. Створено је братство свих народа Југославије, створена је моћна армија — огромна Н.О.В. — која, под мудрим вођством најбољег сина Југославије **народног хероја Маршала Југославије Јосипа Броза Тита**, носи слободу и срећнију будућност намученим народима Југославије. Створено је Демократско Југославије, створен је Н.К.О.Ј., који гарантују права и слободу свим народима Југославије у слободној демократској федеративној Југославији.

ШИПТАРИ!

Крајње је време да се отргнете од окупатора и народних издајника Цафер Деве, Исе Болетинца, Бедри Пејана и осталих и поведете оружану борбу против њих. Окупите се Антифашистичког већа народног ослобођења Косова и Метохије. Прикључујте се партизанским одредима, стварајте цове чете и батаљоне, прилазите на страну Н.О. војске и ставите се под команду Оперативног штаба Косова и Метохије,² да би тиме опрали нанешену вам љагу и стекли право да сами одлучујете о својој судбини. Бежите из окупато-

² Уместо дотадањег Главног штаба НОВ и ПО Космета, формирана је, септембра 1944, Оперативни штаб НОВ и ПО Космета, мада се, за неким документима стари назив задржава и у току октобра. Види књ. 15, док. бр. 129.

рове војске и зликовачких СС дивизија, Шуц-полиције и прелазите на страну партизана да вас не постигне иста судбина која ће постићи Хитлерове разбојнике. Борите се за слободу албанског народа у заједници са Србима и Црногорцима на Косову и Метохији и свим народима Југославије. Пођите путем ваше браће — Н.О. војске у Албанији. То је једини пут да албански народа на Косову и Метохији дође до своје слободе и, лепше будућности.

Живели наши моћни савезници Енглеска, Совјетски Савез и Америка!

Живела победоносна Црвена армија и њен врховни командант маршал Стаљин!

Живело јединство народа Југославије у борби против окупатора и његових помагача.

Живела јуначка Н.О.В. и П.О.Ј. и врховни командант маршал Тито!

Живело јединство народа Косова и Метохије!

Живела Н.О.В. Албаније!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Септембар 1944 г.

Оперативни штаб Нар. осл. вој. и П.О.

Космета,

командант

Фадил Хоџа

полит. комесар
Крсто Филиповић

**ПРОГЛАС ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОСМЕТА
ОД ПОЧЕТКА ОКТОБРА 1944. НАРОДИМА ОВЕ ОБЛАСТИ¹**

НАРОДИМА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ:

Шиптари, Срби и Црногорци!

Хитлерова Немачка налази се пред потпуним сломом. Победоносна Црвена армија вештим и муњевитим продори-ма, очистивши своју домовину од немачких освајача, избил-ла је на немачке границе, дубоко продрла на Балкан, Сред-њу Европу, ослободила многе народе испод немачког роп-ства и хита да доврши са уништењем Хитлерове Немачке и њених слугу. Савезничка англо-америчка војска успешно напредује и сада задаје Хитлеру немилосрдне ударце на са-мом тлу Немачке. Са истока, запада и југа армије великих Савезника ломе и уништавају деморалисану и већ разбије-ну Хитлерову армију. Под силином тих удараца, ову армију швапских разбојника и пљачкаша напустили су њени нај-вернији савезници: Румунија, Бугарска и Финска, и сада се боре против ње.

Борба поробљених народа Европе узима невиђен за-мах. Данас један за другим нижу се оружани устанци по-робљених народа, дижу се народи на оружје, у борбу за своју слободу. Народно-ослободилачка војска Југославије, у чије редове несебично хрле сада хиљаде нових бораца свих народа Југославије, брзо ослобађа *неослободене* кра-јеве. Народи Југославије, уједињени и збратимљени кроз своју херојску борбу, смело ступају у сусрет својој слобо-ди. Они данас поред непобедиве војске имају своје истин-ско народно претставништво: Антифашистичко веће народ-ног ослобођења Југославије и Национални комитет на че-лу са маршалом Титом. Историске одлуке Антифашистич-ког већа народног ослобођења Југославије, које су израз народне воље, гаранција су истинске слободе и равноправ-ности свих народа Југославије. Улазак Црвене армије у Ју-гославију и велики успеси наше херојске Народно-ослобо-дилачке војске довели су у Југославији не само Немце не-го и њихове прљаве слуге — домаће издајнике: Недића, Павелића, Рупника, Дражу и друге у положај самртника.

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1243, к. 20, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/245—246.

Дрхте народни издајници јер долази дан њихове одговорности за сва зверства која су починили нашим народима.

У свом наступању ка потпуном ослобођењу Југославије, дивизије Народно-ослободилачке војске Југославије приближавају се Косову и Метохији. Албанске бригаде већ се налазе на нашим границама.² Од косовско-метохиских снага, Немци и њихове слуге почели су да добијају и код нас све жешће ударце. Борба све више захвата нашу област, а постојеће наше брпгаде су први весници наше младе Народно-ослободилачке војске.⁸

ШИПТАРИ!

Аошао је дан на који смо вам стално указивали. Хитлер и Немачка су на самрти а заједно са њима и сви они који су им верно служили. Лажи издајника: Цафер Деве, Реџеп Митровице, Шаћир Цура, Бедри Пеја, Сефедин Бега, Цеват и Рифат Бега, Ферхат Араге и других су данас откривене. Сада је и вама јасно да је Немачка изгубила рат. Јасно вам је такође да вам Немачка није, нити вам је могла, донети слободу. Али, ви сте дозволили да будете варани и, одазивајући се позиву оних који су вас и раније продавали и варали, ви сте ишли у разне формације у борбу против Народно-ослободилачке војске, борили се у Србији, Црној Гори па чак и у Албанију. Тиме сте окаљали своје име и постали саучесници у злочинима који су вршили окупатори и њихове слуге над нашим народима.⁴ Остављајући за собом ово горко искуство, данас мора да вам је јасно да се Народно-ослободилачка војска Југославије бори за слободу и народа Косова и Метохије — за њихову срећнију и бољу будућност. Народно-ослободилачка војска Југославије није стара југословенска војска, него нова војска, која ствара нову, демократеку, федеративну Југославију у којој ће сви народи Југославије, па према томе и народи Косова и Метохије, бити потпуно слободни и равноправни. Једини на-

² Односи се на 3. и 5. бригаду албанске НОВ, које су према договору Оперативног штаба за Космет и Главног штаба Албаније, пошле на територију Космета ради садејства с јединицама НОВ и ПОЈ и ради развијања братства и пријатељства. Види док. бр. 187, 188, 192 и 207.

³ До почетка октобра 1944, формиране су 1, 2, 3. и 5. косметска бригада. Поред њих, у то време су на територији Космета дејствовали Ибарски (тада под командом Главног штаба Србије) и Шаљски НОП одред, као и батаљон „Косово“.

⁴ Главни штаб НОВ и ПО Космета је упутио ове речи оним Албанцима, који су били заведени и мобилисани у квислиншке јединице.

чин да оперете љагу и спасите се од пропасти у коју вас и даље гурају Немци и ваши издајници јесте: *да одмах и одлучно прекинете све везе са њима и приђете у наше редове, да водите оружане борбе против ваших непријатеља Немаца и њихових слугу.* То је једини пут да стекнете право на равноправност и слободу у новој, демократској, федеративној Југославији. Стварајте јединство са Србима и Црногорцима, јер међу борцима за слободу нема разлике, јер ви сви треба да се борите за исту ствар: за слободу и равноправност народа Косова и Метохије у слободној, демократској и федеративној Југославији. Главни штаб Косова и Метохије вас позива да енергично одбијете позив окупатора и његових слугу за ступање у разбијене СС дивизије, вулнетаре и милицију, *јер је то пут који вас води у сигурну смрт.* Пођите путем оних који већ напуштају издајничке редове и прилазе нашим јединицама. Ступајте сви смело у редове наше славне Народно-ослободилачке војске Косова и Метохије.

СРБИ И ЦРНОГОРЦИ!

Ни један поштени Србин и Црногорац не сме сада остати ван активне борбе. Сада су скршене све препреке за одлазак у наше бригаде и одреде, у редове Народно-ослободилачке војске да часно дочекамо бригаде које хитају да нам помогну! Појачајте борбу против Немаца и њихових слугу! Пружите братску руку свим поштеним Шиптарима и борите се против заједничког непријатеља за заједничку слободу! Стварајте јединство и братство са њима јер је то најбоља залога ваше срећније будућности. У бој за коначно ослобођење!

ВОЈНИЦИ, ПОДОФИЦИРИ, ЖАНДАРМИ И ЧИНОВНИЦИ У СЛУЖБИ ОКУПАТОРУ!

Ваш рад служи непријатељу па је уперен против нашег народа и вас самих. Иако је свакоме данас јасна судбина Немачке, ви још увек радите за Хитлера. Даље служити њему, значи сада свесно остати у непријатељском табору, значи свесно дати своје животе за продужење живота Хитлера и његове клике. Главни штаб Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда Косова и Метохије вас позива да сместа и одлучно напустите рад и служење Немцима и да ступите у редове Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда. То је једини начин да сперете љагу и оду-

жите свој дуг у борби за ослобођење свога народа. Сви ви који и даље продужите служење окупатору сматраћете се као непријатељи и издајници, па ћете као такви бити осуђени.

БОРЦИ, КОМАНДИРИ, КОМАНДАНТИ, КОМЕСАРИ НАШЕ МЛАДЕ ВОЈСКЕ!

Данас када непријатељ покушава да се извуче из наше земље, када се он налази у потпуном распадању, ви, који сте у досадањим борбама показали толико храбрости и одлучности, треба да ударите још јаче по непријатељу. Кидајте саобраћајне и телефонске везе, уништавајте његове јединице које се у деловима повлаче! Дигните још више заставу народно-ослободилачке борбе, коју сте до сада под најтежим условима неокаљану носили! Одужите дуг пред нашим народима, пред нашим врховним командантом маршалом Југославије Титом.

НАРОДИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

У моменту када Немачка преживљава своју катастрофу, када се са свих страна Косова и Метохије чује грмљавина топова и херојске бригаде хитају да нас помогну, у моменту када наши храбри борци задају све јаче ударце непријатељу, Главни штаб вас позива да устанете сви на оружје и да ступате смело у редове Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда.

Напред у борбу, слобода је на помолу!

Живела Народно-ослободилачка војска Југославије и њен врховни командант маршал Југославије Тито!

Живело борбено јединство народа Косова и Метохије у борби против окупатора и издајника!

Живела нова Демократска Федеративна Југославија!

Живела Народно-ослободилачка војска Косова и Метохије!

Живела Народно-ослободилачка војска Албаније и њен врховни командант генерал-пуковник Енвер Хоџа!

Живели наши моћни савезници: Совјетски Савез, Енглеска и Америка!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Почетак октобра 1944 г.
Положај

ГЛАВНИ ШТАБ
Народно-ослободилачке војске
и партизанских одреда
Косова и Метохије

БР. 181

НАРЕБЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 4. ОКТОБРА 1944. ШТАБУ ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА ДА ПОЈАЧА ДЕЈСТВА НА КОМУНИКАЦИЈАМА У ДОАИНИ ИБРА¹

ГЛАВНИ ШТАБ НОВ И ПО СРБИЈЕ

ОПЕРАТИВНО ОДЕЉЕЊЕ

Оп. бр. службено

4. октобра 1944. год.

у 17 часова

Положај

ШТАБУ ИБАРСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

1. — Примили смо ваш извештај од 2. о. м.²
2. — Резултати ваших акција су добри. Појачајте акције и примените више систем заседа, којима се непријатељу задају велики губици и уноси паника, нарочито ноћу.
3. — Наоружавајте се заплењивањем оружја од непријатеља јер, поред осталог, садањи временски услови отежавају бацање оружја из ваздуха. За босе другове предузмите потребне мере преко одбора за прикупљање сирових опанак од народа на добровољној основи.
4. — Известите о резултату акције на четнике код Рашке.
5. — Редовно и хитно нас извештавајте о свим непријатељским покретима и груписању, како на Косову тако и у захвату Ибра.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
начелник Штаба
генерал-мајор,
Руд. Приморац, с. р.

¹ Препис оригинала (писан на машини, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1107, к. 20, а микрофилм у Дрхиву ВИИ, ²ф. бр. 4/154.

² Види књ. 13, док. бр. 20.

БР. 203

НАРЕБЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 7. ОКТОБРА 1944. ШТАБУ ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА ДА СТО СВОЈИХ БОРАЦА СТАВИ НА РАСПОЛАГАЊЕ ОПЕРАТИВНОМ ШТАБУ КОСМЕТА¹

ГЛАВНИ ШТАБ НОВ И ПО
СРБИЈЕ

Пов. оп. бр. 72
7 октобра 1944 г.
у 12 часова
Положај

ШТАБУ ИБАРСКОГ ОДРЕДА

У вези претстојећих задатака јединица Оперативног штаба за Косово и Метохију и потребе што хитнијег формирања нових јединица у Космету, одмах по пријему овог наређења издвојите из вашег одреда 100 бораца рођених у Косову и Метохији и ставите их на расположење другу Милији Ковачевићу, делегату Оперативног штаба за Косово и Метохију.

Друг Ковачевић формираће од овог људство један одред који ће бити под командом Оперативног штаба за Косово и Метохију, с тим што ће за сада остати на сектору: Колашин — Ибарска долина — Копаоник и садејствовати вашим јединицама у извршењу свију задатака на овом терену.

Према развоју ситуације и оперативним потребама Главног штаба за Косово и Метохију, овај ће одред бити пребачен на њихову територију.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

В. д. полит. комесара,
Мил. Милосављевић

(М. П.)

Начелник Штаба
генерал-мајор,
Руд. Приморац

П. С.³ Штаб ибарског одреда поред горе наведених 100 бораца даће команде чета и штаб батаљона. Све људство има се предати другу К. Члг љћу наоружано.

Руководиоци имају бити са терена Косова и Метохије.

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС V Приштини, рег. бр. 1141, к. 20, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/155.

² Види док. бр. 200.

³ Та напомена је маст:о_{ад} дописана на оригиналу. .

БР. 203

ЗАПОВЕСТ ШТАБА ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 7. ОКТОБРА 1944. ЗА НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉСКУ ПОСАДУ У С. РУДНИЦИ¹

ЗАПОВЕСТ
ШТАБА ИБАРСКОГ ОДРЕДА ЗА 7 ОКТОБ. 1944
Секција Н. Пазар 1 : 100.000

СИТУАЦИЈА

Непријатељ са снагама од 100 белогардејаца и 6 Немаца поседује село Рудницу. Непријатељ је наоружан са 10 п. митраљеза, 4 тешка митраљеза, 1 лаким бацачем и 15 машингевера.

Распоред непријатеља и оруђа је следећи: железничка станица 25 белогардејаца (старих) са 4 пушкомитраљеза; школа 20 б. гардејаца Бесарабљана са 1 тешким митраљезом и неколико машингевера; Општ.[инска] зграда 20 б. гард.[ејаца] Бесарабљана са 1 тешким митраљезом и неколико машингевера а више куће бр. 3 налази се лаки бацач, црква 5 б. гардејаца Бесарабљана са 2 пушкомитраљеза и 1 тешким митраљезом; обезбеђење на Сојницама² 15 белогардејаца Бесарабљана са 2 пушкомитраљеза и 1 тешким митраљезом и неким машингеверима; обезбеђење на Бороваку 3—5 белогардејаца (старих) са 2 пушкомитраљеза.

Жичне препреке налазе се са североисточне стране и почињу од саме школе па до преко Р.[удничке] реке до на 30 м. више воденице на путу. Растојање од почетка жице код школе до Ибра износи око 300 м. а одстојање од краја жице код воденице на путу до Ибра износи око 220 м.

На подвожњаку испод ж. пруге непријатељ ноћу поставља крстину жице и нагазне мине.

Стражарска места: на перону железн.[ичке] станице 1, код школе 1, код коња свуда по 1 стражар, код општ.[инске] зграде 1.

Морал код непријатеља слаб, с тим што су Бесарабци донекле склони предаји, док код старих белогардејаца морал је слаб али до предаје вероватно неће доћи.

¹ Препис оригинала (писан на машини, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1151, к. 20, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/162—163.

² Није нађено на карти 1 : 100.000.

На основу горњих података овај штаб је одлучио да у току ноћи 7 и 8-Х ликвидира непр.[ијател>ско] упориште у Рудници.

У циљу извршења задатака

НАРЕБУЈЕМО:

1. батаљон поћи ће са свога досадашњег положаја у 18 сати правцем Орловац — Тиоце — Рајчићи — Рудничко брдо, где сачекати курира на пресеку више куће Бијанића (изнад села Карадага) који ће донети извештај да евентуално није заноћила нека колона у Рудници, затим продужити пут преко Карадага, поред гробља, прећи државни пут, поћи поред Ибра и тачно у 23 часа извршити напад на жел.[езничку] станицу и школу. Станица је од тврдог материјала те је заузети препадом. У случају да се не може продрети на спрат запалити зграду.

По ликвидацији посаде у Рудници из обележених зграда узети коње и прибор.

Једну чету са диверз.[антском] групом послати на Бели Поток где ће се у моменту отварања ватре на Рудници дићи у ваздух пропусти на путу и прузи и заузети положај да би се задржао непријатељ док се наше јединице извуку. Са овом диверз. четом ићи ће и друг Трифуновић.³

II

2. батаљон са свога досадашњег положаја поћи ће у 18 часова правцем Шипачине — Н. Село иза коте 824 са источ. [не] стране Мура, поћи поред Ибра и тачно у 23 часа извршити напад на цркву и општину. За напад на цркву одредити и 4. чету, која ће се спустити низ реку Куканицу и коритом Р. реке поћи под цркву и извршити у 23 часа препад на цркву.

По ликвидацији са 1 батаљоном узети коње и спрему.

III

3. батаљон поћи ће са свога досад. положаја правцем Шипачине — Н. Село, одакле ће командант бат. са 1. четом и диверз. групом поћи иза коте 824 источно од села Мура, на Бистрицу, на село Доње Јариње и испод Д. Јариња разрушити пругу и пут. Поставити заседу и у случају наилаaska

³ Реч је о Светиславу Трифуновићу, заменику команданта Ибарског НОП одреда.

непријатеља задржати га да би се наше јединице извукле из Руднице. Једна чета 3. б.[атаљона] одвојиће се из Шипачина правцем Бељак — Горња Рудница на Рудничко брдо и тачно у 23 часа извршити напад на непријатеља на Бороваку. По ликвидацији задржати положај тај и у случају повлачења наших трупа прихватити и помоћи их ватром.

Једна чета 3. бат.[аљона] поћи ће са штабом одреда и извршити напад на Сојнице где остати и потпомоћи евент. [уално] извлачење.

IV

Пратећа чета поћи ће са досад. положаја са штабом одреда правцем Шипачине — Ново Село где поставити оруђа и према потреби интервенисати.

Општи напад почеће тачно у 23 часа. Знак за евентуални јуриш биће 1 зелена ракета, знак за прекид ватре једна бела ракета, знак за повлачење 1 црвена ракета.

Штаб одреда налазиће се изнад Сојница код Н. Села. Време се узима летње (по старом).⁴

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комесар,
Предраг М. Бурић, с. р.

Командант,
Мил. Радуловић, с. р.

⁴ О резултатима напада види док. бр. 185; кн>. 13, док. бр. 74.

**НАРЕБЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО СРБИЈЕ ОД 10
ОКТОБРА 1944. ШТАБУ ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА ДА ПО-
ЛОВИНУ СВОГА ЉУДСТВА УПУТИ 2. ПРОЛЕТЕРСКОЈ ДИ-
ВИЗИЈИ¹**

ГЛАВНИ ШТАБ НОВ И ПО СРБИЈЕ

Бр. сл.
10 октобра 1944 године

ШТАБУ ИБАРСКОГ ОДРЕДА

П о л о ж а ј

Примили смо ваш извештај од 8 т.мгда, у коме нас обавештавате о распореду ваших јединица.²

Ми смо вам у прошлом наређењу³ нагласили да одвојите 100 наоружаних бораца и да ставите под команду Оперативног штаба за Косово и Метохију. Од преосталог људства, половину упутићете II Пролетерској дивизији ради пуне својих јединица.

Све људство које упутите за II Прол. дивизију не треба да донесе са собом оружје, јер ће добити у дивизији, на тај начин решите питање ненаоружаних другова у вашем одреду.

Пошто се овај Штаб креће са овог терена, то ћете имати директну везу преко радиостанице, а све писмене извештаје шаљите Штабу II Пролетерске дивизије, од које ћете добијати и конкретне задатке. Све ваше рањенике од сада па на даље прикључиваћете болници II Пролетерске дивизије.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ
ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАР
Мил.⁴ Милосављевић, с. р.

¹ Препис оригинала (писан на машини, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1142, к. 20, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/169.

² Види књ. 13, дрк. бр. 74.

³ Види док. бр. 182.

⁴ Милооав

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 11. ОКТОБРА 1944. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ О ДЕЈСТВИМА ОВОГА ОДРЕДА ОД 7. ДО 10. ОКТОБРА¹

ШТАБ
ИБАРСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ
ОДРЕДА
11 октобра 1944 год.
Положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ Н.О.В. СРБИЈЕ

Положај

Одред се и даље иазази са обе стране планине Копаоника. Бројно стање 785 бораца. Наоружање још недовољно.

Према накнадно прикупљеним подацима еа неколико страна непријатељски губитци приликом нашег напада на Рудницу су следећи: мртвих Немаца и белогардејаца 108, број рањених није познат, јер их је непријатељ у току ноћи пребацио санитарским колима за Рашку и Краљево. Напад је извршен ноћу између 7 и 8 октобра. Исту ноћ су порушена и 4 пропуста (два на путу и два на прузи).

Ноћу између 9—10 октобра један наш батаљон уништио је код места Сочанаца (5 километара северно од Рашке) један непријатељски воз, који је мешовито блиндиран — имао је један блиндирани вагон са артилеријом и 60 транспортних и путничких вагона са три локомотиве. Воз је потпуно уништен. Још приликом исклизивања услед експлозије упалила се прва локомотива, блиндирани вагон и неколико обичних вагона. Остали су упаљени по извршеној акцији. Скоро целе ноћи чуле су се јаке детонације артиљеријске муниције која се налазила у блиндираним и осталим вагонима. Мртвих непријатељских војника — Немаца и белогардејаца било је 19. Један али не велики део потопио се у реци Ибру, чији број не знамо. Заплењено је неколико пушака и личне спреме. Ми нисмо имали губитака ни у мртвим ни у рањеним.

Због велике воде реке Ибра, која је била надошла услед последњих киша, нисмо до сада могли да прећемо на

¹ Препис оригинала (писан на машини, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1113, к. 20, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/178—179.

ону страну Ибра и да нападнемо четничке концентрације. Сада је вода мало спала и вероватно је да се још у току следеће ноћи пребацимо са два батаљона на ону страну Ибра, а два батаљона би оставили на овој страни да обезбеђују овај терен и чекају материјал од повратка она два батаљона. Штаб одреда прелази на ону страну Ибра због важности ових акција.

Према исказима тумача орст-командантуре у Рашкој,² кога смо синоћ заробили, т.ј. 10 октобра, налазило се у Краљеву 8000 четника и добровољаца. Према његовом исказу они имају намеру да сачекају још неке разбијене четничке делове који се повлаче према Краљеву и да нападну на Копаоник — који би им послужио као база за прикупљање осталих делова и пребацивање даље. Како смо дознали, четници имају намеру да се повуку према Косову, јер су склопили споразум са шиптарском реакцијом да се удружи на неки начин пробију до енглеских делова који су се искрцали на Балкан. У ову сврху почели су да врбују све виђене људе да би отишли са њима. Све виђеније људе питају да се изјасне да ли су за Енглезе или за Русе и ако су за Енглезе и желе да дочекају краља да иду са њима.

Четничке снаге у Рашкој и околини износе 1.700 четника. Вероватно је да они чекају напад из Краљева па да и они ступе у акцију према Копаонику.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар³

Командант
Мил. Радуловић, с. р.

² Види док. бр. 186.

³ Тада је политички комесар био Предраг Бурић.

ОБАВЕШТАЈНИ ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 11. ОКТОБРА 1944. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ¹

о. ц.*

ИБАРСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ
ОДРЕДА
Стр. пов. бр. 22.
11. октобра 1944.
у 12 часова

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ
(за II одсек)

Као допуну ппсма ³ Стр. пов. бр. 20 подносим следећи извештај:

Ноћу 10. октобра акцијом групе овога О.Ц. заробљен је тумач Орст-командантуре у Рашкој. На саслушању исказ заробљеника резимиран изгледа овако:

У Краљеву се већ налази око 8000 четника. Они су делови разних четничких јединица а међу њима има већи број љотићеваца и отпуштених Недићевих СДС. Концентрација ових реакционарних снага наставља се тиме што се очекују извесни разбијени четнички делови из околине Рудника и Ваљева. Немци помажу ову концентрацију свим снагама: дајући новац и муницију, зато јер су немоћни да заштите Ибарску долину у којој су им се партизански одреди попели на главу. За сву материјалну помоћ Немци од четника захтевају само толико да се попењу на Копаоник и да им обезбеде долину Ибра, која им је још неко време неопходно потребна. При томе кажу да сами партизане не могу јурити јер »имају важнија посла«.

Четницима опет, са њихове стране, конвенира овај поход из следећих разлога:

Напредовање Црвене армије и масовно. прилажење српског народа НОВ-у натерује и најзатуцаније крволоке да се побрину за спасавање главе.

Осећање да им је сада подршка окупатора на територији Србије потребнија него икада [присиљава их на] успо-

¹ Фото-снимак оригинала у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 571, к. 20, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/175—177.

² Обавештајни центар

³ Види док. бр. 185.

стављање чврстих веза са албаиском реакцијом на Косову, и споразумевање са њом о даљим заједничким поступцима.

Географски овај план захтева завладати Копаоником а војнички усредсредити своје акције на Ибарски партизански одред, који сада контролише Копаоник. Копаоник у рукама четника служио би тада као база где би се прикупиле све кољашке и петоколонашке снаге Србије а за доцније би био одскачна даска са које би се четници, спојивши се успут са Џафер Девом и његовим истомишљеницима, преко Албаније »бацили у наручје Енглезима«, који су се за то искрцали на албанској обали и који би успут довели и краља Петра. За ово четницима је потребно да доведу што више угледнијих људи да би тако боље »претстављали народ«.

У вези са овим намерама издајника утврђене су следеће чињенице:

Четника заиста има у Краљеву и то у толиком броју да 8000 не може никако бити претерана процена.

У редовима четника јавно се говори да ће поћи на Копаоник против партизана и да само очекују појачања.

Четнички команданти већ 10 дана одржавају повремене дуже састанке са Аћифом и Џафер Девом у присуству Тихомира Шарковића, бив. народ. посланика, који опет има везе са Интелиџенс Сервисом.

Четници су већ у више случајева упутили виђенијим људима питање да ли желе да са њима дочекају краља у Албанији или да остану и сачекају Русе (претећи камом ако би се одговорило ово друго).

II Косовски корпус је већ добио појачања из Краљева од распуштених жандарма и покупљених Косоваца.

Све четничке јединице у околини Рашке настоје да повећају своје бројно стање и број аутоматских оруђа (било је неколико случајева куповине од Немаца).

У прилог овоме овај О.Ц. добио је данас од свог обавештача из Краљева овај извештај:

»Поручник Петар Тркља са неколико стотина људи пошао је из Равног Гаја (Крагујевац) за I Косовски корпус. Правац кретања: Гружа, Врњачка Бања, где ће добити везу преко Јове и Обрена Целатовића за I кос. корпус. Људство које Тркља води већином је наше и међу њима има одличних другова. Од Равног Гаја до Врњачке Бање путују без оружја. Вероватно ће и даље продужити без оружја. Људство које иде са Тркљом готово је да се преда чим му се за то укаже могућност. Зато их треба пресретнути и позвати на предају. У тој групи ступити у везу са другом Томом Угарковићем«.

У вези са овим потребно је хитно известити наше јединице у околини Врњачке Бање и Трстеника.

Остало стање без нарочите промене.

Окупаторске снаге у повлачењу су све мање и измешаније. На реду су ваздухопловство и морнарица. О овоме послаће се редован исцрпнији извештај.⁴

Четничке снаге постепено се повећавају: мобилизацијом и полагањем са стране. У Рашкој и околини налазе се сада четничке снаге јаке око 1700 људи. Све су оне распоређене у луку на левој обали реке Ибра од села Биљановца (25 км. северно од Рашке) до села Јошанице (око 50 км. јужно од Рашке) у местима наведеним у прошлом извештају.

Арнаути: Реакција поштрава курс јер се осећа сигурнија уз своје српске колеге са којима је већ у чврстој вези. Контрола се повећава и долазак другова са албанске територије сваким даном је тежа.

Сада је јасно да је избацивање албанске милиције на границу према Србији било ако не маневар а оно свакако ултиматум српској реакцији.

У К. Митровици је потпун хаос. Нешто је допринело савезничко бомбардовање а нешто и смутљивци, који у служби реакције проносе разне вести.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ШЕ Ф5

⁴ Види док. бр. 197.

⁵ То јест: шеф обавештајног центра Ибарског НОП одреда.

ПИСМО ФАДИЛА ХОЏЕ ОД 12. ОКТОБРА 1944. СЕКРЕТАРУ МЕСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА БАКОВИЦУ О ПРИПРЕМИ ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА ЗА ОСЛОБОБЕЊЕ БАКОВИЦЕ¹

12-X-44

Дамњане

Драга Гусева,²

Налазимо се у Хасу, на 1,5—2 сата удаљено од Баковице. Желимо да дођемо тамо. Потребна су нам тачна обавештења о снагама окупатора и изајника, о месту, махали где се налазе, о мишљењу у народу итд.

Са нама се налазе V бригада и III бригада (ударна) албанска, као и I косметска бригада.³ Сутра се формира и IV косметска бригада.⁴ Располажемо довољним снагама, али имамо и многе задатке.

Извести нас и о снагама у Пећи и на путу Пећ — Баковица, као и о томе уколико буду пролазиле окупаторске колоне на том путу. Шта се говори о нашој борби у Драгашу — Журу, и сада о борби за Хас?³ Шта се прича о Гани Круеџију? Где се налазе шпијунске куће? Ко се ту налази, а ко не? Где се налазе магацини, складишта и др.?

Уколико имаш могућности, пошаљи ми један пар кашани и чарапа.

Одговори ми што хитније. Ја сам сутра у Круми, јер вечерас полазим.

С. Ф. — С. Н.

С друг. поздравом
Блини⁶

¹ Оригинал (писао руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1958, к. 37, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 5/738.

² Сафета Нимани Гусева

³ Та бригада је 16. октобра 1944. напала групу жандара и балиста, разбила их и ослободила место Тропоју (у Албанији).

⁴ Бригада је (у садејству са 1. косметском и 5. албанском бригадом 16. октобра 1944. напала на око 200 Немаца и 400 балиста у Баковици. После десеточасовне борбе непријатељ је разбијен и место ослобођено. Бригада је касније проглашена ударном.

⁵ Хас су већ пре тога ослободиле исте снаге које су ослободиле и Баковицу.

⁶ Фадил Хоџа Блини

ПИСМО СЕКРЕТАРА ОБААСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ ОД 15. ОКТОБРА 1944. КОМАНДАНТУ ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА О ФОРМИРАЊУ НОВИХ ЈЕДИНИЦА У ОБЛАСТИ И О ДАЛЈИМ АКЦИЈАМА НА ТЕРИТОРИЈИ ОВОГ ОДРЕДА¹

Драги друже Крцуне,²

Прије два дана добили смо твоје писмо³ број 1. Увиђајући стање и ситуацију код вас, одмах смо одлучили да је потребно да вас помогнемо и да се директно и што прије иовежемо, како радио-путем тако и тереном. Зато тамо шаљемо друга Стапија⁴ као делегата ОК и Главног штаба. Ми смо њему дали још неколико способних људи да би помогли раду и развоју борбе на читавом том терену. Поред тога дали смо му сва упутства потребна за рад по свим линијама. Такође собом носи нешто од материјала, како на српском гако и на албанском. У погледу акција и правца дјеловања, дали смо му усмене упуте на основу најновијег наређења Врховног штаба и директиве ЦК.

После великих напора и тешкоћа, ми смо овамо постигли велике успјехе. У току мјесец дана овладали смо срезом драгашким и великим дијелом среза ћаковачког. У тим акцијама смо заплијенили прилично оружја и убили велики број Немаца. Поред тога ликвидирали смо око десет рудника и из њих извукли око 500 радника. Тако смо прекјуче формирали четврту нашу бригаду, која ујутро врши напад на Баковицу.⁵ О нашим акцијама јавља стално »Слободна Југославија«. На Карадагу налази се наша друга (гњиланска) бригада,⁶ а сада смо тамо упутили и Шарски одред, који броји око 300 бораца, јер прилике су на Шари биле доста тешке а наоружање слабо. Правац нашег покрета и план, с обзиром да су ових дана код нас стигле трећа и пета албанска бригада, рећи ће вам друг Стапи, па у вези са тим водите и ви рачуна да подесите ваш план акција,

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/183.

² Миладин Радуловић Крцун. У то време био је командант Ибарског НОП одреда.

³ Види док. бр. 161, 173, 176 и 185; књ. 13, док. бр. 20 и 74.

⁴ Исмет Шаћири Стапи

⁵ Односи се на 4. косметску бригаду, која је 16. октобра 1944. ослободила Баковицу. Види док. бр. 187, напомену бр. 4.

⁶ Друга косметска бригада је формирана 9. септембра 1944. у околини Гњилана.

како би се повезали фронтом. Морате се повезати и ослањати на јединице ка Србији и јединице II корпуса на сектору Рожаја.

У погледу рада на терену и теренских организација предузмите све могуће, нарочито у округу митровачком и дјеловима приштинског и пећског округа. Такође питање извлачења људства са свих сусједних терена.

Ускоро ћемо одржати антифашистичку скупштину омладине Космета, па зато овај проглас Иницијативног одбора⁷ најшире растурајте и пропагирајте, а када позовемо делегате омладинске, пошаљите их. Но прије тога треба да се изврши припрема и изаберу делегати. Водити рачуна да организујете добру технику и ангажујете довољан број људи за рад на томе сектору. Они наши који су отишли са II пролетерском, враћају се назад и то код вас, зато ти предузми да их прихватиш јер је Врховни штаб наредио да нам одмах пошаљу све наше кадрове и људство, а ја сам јавио да их пошаљу код тебе. Такође је са острва Виса уггућено наших 25 чланова преко Србије, па и за њих види да их прихватиш.

Наша прва бригада, која је била у Македонији, прије неколико дана стигла је код нас. О свему осталом што те буде интересовало рећи ће ти друг Стапи.

По приложеном формулару направите списак за све војне руководиоце ради унапређења и послати одмах нама. Онда направите списак партијаца са следећим рубрикама: име и презиме и очево име, одакле је, занимање у грађанству, на којој је дужности, од кад је у партизанима, општа карактеристика,- од кад је члан партије. У батаљонима је потребно водити јединични списак људства. Остала упутства по свим линијама рада у војсци даће доцније Главни штаб. Наш Главни штаб се сада налази под непосредном командом Главног штаба за Србију па је потребно да се што хитније са њим повежемо радио-путем, зато ћете ви предузети да се одмах повежете и предате ово наше писмо и шифру, а такође и направите са њима везу и повежете се. Ради тога тамо ми шаљемо два радио-телеграфиста са овом станицом.

Много поздравите све другове и другарице. Рањенима желимо да се што прије опораве и ступе у борбене редове.

С другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

15 октобар 1944 г.

Раде⁸

(М. П.)

⁷ Види док. бр. 189.

⁸ Павле Јовићевић Раде

ПРОГЛАС ИНИЦИЈАТИВНОГ ОДБОРА АНТИФАШИСТИЧКЕ ОМЛАДИНЕ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ ОД 15. ОКТОБРА 1944. ГОДИНЕ¹

ОМЛАДИНИ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ: МААДИМ ШИПТАРИМА,
СРБИМА И ЦРНОГОРЦИМА

Моћна офанзива Совјетског Савеза, Енглеске и Америке довела је фашистичку Немачку на руб пропасти. Наша Народно-ослободилачка војска, на челу са драгим нам учитељем — Маршалом Југославије, другом Титом, са победоносном Црвеном армијом ослобађа Београд. Косметовске бригаде, заједно са братским бригадама из Албаније, почињу ослобађати територију Косова и Метохије и тако стварају потребне услове за бољу сутрашњицу наших народа.

ОМЛАДИНО КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

Омладина осталих земаља Југославије је својом крвљу и напорима доказала колико љуби своју земљу, колико зна да цени слободу, колико мрзи своје непријатеље. Својом борбом она је створила Уједињени савез антифашистичке омладине Југославије, израз моћног братства и јединства свих младих у борби против окупатора и његових слугу — темељ њихове срећне будућности у новој, демократској и федеративној Југославији.

Данас, у ситуацији када се Косово и Метохија налазе под ударцима наше Н.О.В., нама, младој генерацији Косова и Метохије, који смо својом борбом заостали од осталих земаља Југославије, указује се прилика да дамо израза својој борби, својим жељама и напорима. Ми то морамо урадити што пре, ако желимо да осигурамо за себе бољу и срећнију будућност, своја права у новој, демократској и федеративној Југославији.

Ради тога ми смо узели на себе задатак да организујемо Прву **Антифашистичку конференцију омладине Косова и Метохије** са циљем да на њој створимо Уједињени савез антифашистичке омладине за Космет и његов Обласни одбор те да на тај начин у борби против окупатора и његових слугу и ми допринесемо свој удео. Обраћамо се свима ва-

¹ Оришнал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 495, к. 28, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/680—681.

ма, нашим милим друговима и другарицама, да сложено као један, без обзира на нацију, веру и социјални положај, приђете послу око припрема за конференцију да би она била заиста манифестација наше снаге, нашег братства, нашег јединства са осталом омладином Југославије.

МЛАДИ ШИПТАРИ: БРАБО И СЕСТРЕ!

Пут којим ћете стећи своја права, слободу и бољи живот јесте пут јединства и заједничке борбе са младим Србима и Црногорцима против окупатора и његових слугу. Прва Антифашистичка конференција омладине Косова и Метохије је пут којим ће се то јединство ојачати и проширити. Не слушајте лажи окупатора и његових слугу, него бирајте своје стварне претставнике из градова и села за претстојећу Антифашистичку омладинску конференцију.

МЛАДИ СРБИ И ЦРНОГОРЦИ!

Уперите све ваше снаге и мисли за припремање ваше прве Антифашистичке конференције, која мора бити израз братства и јединства омладине Косова и Метохије. Припремајте се за овај велики дан и шаљите своје делегате.

МЛАДИ БОРЦИ БРИГАДА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!

У данима, када ваше осветиичке пушке одјекују широм Косова и Метохије, нека наша Конференција, слањем ваших делегата, буде огледало јединства младих ударника наше војске са нашом позадином.

ОМЛАДИНЦИ И ОМЛАДИНКЕ, ОМЛАДИНСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ!

Борбом и радом спремајте се да што достојније дочекате овај наш велики празник. Од данас нека свака ваша мисао, нека сваки ваш посао буде посвећен Првој обласној антифашистичкој конференцији омладине Косова и Метохије.

Живела Народно-ослободилачка војска Југославије и њен врховни командант маршал Југославије друг Тито!

Живео Уједињени савез антифашистичке омладине Југославије!

Живела Прва антифашистичка омладинска конференција Косова и Метохије!

Живели наши савезници Совјетски Савез, Енглеска и Америка!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Иницијативни одбор Антифашистичке омладине Косова и Метохије:

1. — Мита Миљковић, студ. ирава из Пећи
2. — Тафил Хоџа, шегрт из Баковице
3. — Шабан Кајтази, сељак из Урошевца
4. — Абдурезак Шаља, радник из Вучитрна
5. — Сафега Нимани, ученица, рук. СКОЈ-а из Призрена
6. — Станислав Грковић, политком II бат. I Косметовске бригаде
7. — Аљуш Гаши, политком Ракошког партиз. одреда (Исток)
8. — Енвер Дајчи, ученик из Митровице
9. — Живко Стањевић, радник, рук. СКОЈ-а у II бат. IV Кос. бриг.
10. — Абдулах Прешева, радник из Прешева
11. — Милан Мићковић, саобраћајни чиновник из Пећи
12. — Ука Гаши, радник, политком чете IV Косм. бригаде.
13. — Џафер Вокши, ученик, рук. СКОЈ-а из Баковице
14. — Рамадан Вранићи, ученик из Призрена
15. — Дана Меденица, сељанка, из Витомирице (Пећ)
16. — Осман Рифати, агитпроп отсек Главног штаба за Космет
17. — Али Болетини, партизан Дреничког одреда
18. — Новица Дејановић, рук. СКОЈ-а из Приштине
19. — Џевдет Хамза, прив. намештеник из Баковице
20. — Аџо Мартиновић, политком чете II Прол. бриг. из Призрена

15 октобра 1944

БР. 203

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 18. ОКТОБРА 1944. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА СПРЕЧАВАЊЕ ПРОДОРА НЕПРИЈАТЕЉА НА КОПАОНИК¹

ШТАБ
ИБАРСКОГПАРТИЗАНСКОГ

18 октобра 1944 године
Положај
у 2 часа

ШТАБУ I И II БАТАЉОНА

Положај

Наши су већ заробили неколико Немаца. Групице су сасвим деморалисане. Бугари су већ у Куршумлији а Руси близу Куршумлије. Друга батаљон нека одмах постави другу чету на Суво Рудиште, једну на Пајино Пресло,² једну на Гобељу — лево од Пајиног Пресла. Једну чету држати у резерви. Чету која се налази на Гобељи распоредити тако да контролише и правац од Криве Реке. Заседа на раскрсници нека остане.

Први батаљон послаће једну чету на Мрамор, где ће узети добре заседе и контролисати пут од Брзећа — Берекари, а нарочиту пажњу обратити на гребен који води од Кнежева, јер је највероватније да ће се немачке групице пробијати гребенима. У случају наилаaska неке групице узети добру заседу и отворити на њих прецизну ватру, а затим их позвати да се предају.

Друге две чете првог батаљона послати најхитније овамо. Друг комесар нека остане са четом која одлази за Мрамор, јер овде је друг Томо.³

Извештаје слати што чешће, најмање два пута у току дана.⁴

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Предраг Бурић, с. р.

Командант
Мил. Радуловић, с. р.

¹ Препис оригинала (иисан на машини, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1132, к. 20, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/104.

² Није нађено на карти 1:100.000.

³ Жарић

⁴ О борбама које је Ибарски НОП одред водио на Копеонику види књ. 14, док. бр. 175 и 193.

Други батаљон да се не повлачи ако чује борбу и ову-
да, већ само ако би био принуђен притиском са друге
стране.

1 противколска [пушка] и 1 бацач нека остану код 2
батаљона. Бацачких граната нека остане што више код 2 ба-
таљона. Први нека понесе само једну кутију. Јово да остане
са бацачом код 2 батаљона.

БР. 191

ПИСМО ЗАМЕНИКА ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА 5. АЛБАН- СКЕ НО БРИГАДЕ ОД 22. ОКТОБРА 1944. СЕКРЕТАРУ ОБ- ЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА КОСМЕТ*

Драги Паљока?

Четвртом батаљону Пете бригаде,³ који се налази у
близини Јуника, писао сам да се тамо повеже са Ненадом⁴
и да помогне у случају потребе. То исто им пишем и сада.
Од Хећима сам јуче примио писмо, у коме ми, поред оста-
лог, каже да је Четврта косметска бригада још јуче прешла
на терен Прве косметске бригаде. Зато не верујем да је сада
Ненад у тешкој ситуацији у погледу снага. Сада сам завр-
шио курс, обрађено је доста теоретских питања и учињене
су многе примедбе на досадашње грешке. Верујем да ћу
пружити велику помоћ у нашем напредовању у сваком по-
гледу.⁵

У Рогову и на путу Призрен — Баковица има само ма-
ло жандармеријских станица и есесоваца. Батаљонима смо
издали наређење да их нападају, а ради рушења моста лич-
но је комесар Бригаде отишао на тај сектор. До сада не
знам ништа.

С. Ф. — С. Н.

22. X 944

Поздрав
Чобанин

¹ Оригинал (иисан руком, на албанском језику) у Архиву ПК
СКС у Приштини, рег. бр. 238, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр.
2/105.

² Павле Јовићевић Паљока (Раде)

³ Односи се на 5. бригаду албанске НОВ (види док. бр. 180, на-
помену бр. 2).

⁴ Бошко Чакић Ненад

⁵ Види док. бр. 196.

ПИСМО ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОСМЕТА ОД 23. ОКТОБРА 1944. ШТАБУ 2. КОРПУСА НОВЈ О СИТУАЦИЈИ НА КОСМЕТУ И О ПОТРЕБИ ДА СЕ КОСОВСКО-МЕТОХИЈСКИМ ЈЕДИНИЦАМА ПРУЖИ ПОМОН У МУНИЦИЈИ И САНИТЕТСКОМ МАТЕРИЈАЛУ¹

ШТАБУ II КОРПУСА НОВ И ПОЈ

Желимо да вам ирије свега изнесемо укратко садашњу ситуацију на Косову и Метохији. Поред свих успјеха Црвце армије и наших савезника, као и НОВ Југославије и Шипније, на нашем терену немачки фашизам и локална реакција, која се упорно брани, успијева да и даље мобилише један дио народа у борби против наших снага.

Да би те масе мобилисали, Нијемци (за које су и те исте масе убјеђене да су изгубили рат) упорно тврде да ће се предати руској или енглеској војсци, али се против партизана морају борити до последњег. Позивају и шиптарске масе на упорну борбу у заједници са њима до доласка ових двеју војски, пријетећи им да партизани носе са собом освету за попаљена насеља итд. Тако користе шовинизам и страх од освете који су још врло јаки. Зато акције наших двеју бригада, I и IV, морају бити упорне и кржаве.

Свака акција нам односи велики дио муниције, а попуна исте је врло незнатна с обзиром да ми ни од куда немамо помоћи.

Велики прилив нових ненаоружаних снага са нашег терена, које ми не можемо брзо наоружавати, поставља и проблем оружја врло акутно пред нас.

У сталним борбама број рањеника се повећава а санитарски материјал нестаје.

Све ово нас доводи у врло тежак положај и онемогућава вођење већих и упорнијих акција за које би, иначе, наше снаге биле способне. Ако би се даље овако наставио, ми бисмо дошли у такву ситуацију да не би могли водити никакву акцију.

Зато вас другарски молимо да нас помогнете у муницији, оружју и санитарском материјалу да би могли испунити задатак који пред нас поставља Врховни штаб НОВЈ.

¹ Оригинал (иисан на машини, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/314.

Знајући да ћете схватити важност задатка који пред нама стоји и који треба да испунимо, сматрамо да ћете изићи у сусрет нашој другарској молби.

Јављамо вам да се на нашем терену налазе већ мјесец дана двије шиптарске бригаде, III и V, са којима уско сарађујемо. Та сарадња увелико доприноси разбијању шовинизма и стварању братства између Срба, Дрногораца и Шиптара, као и успјешном вођењу акција.

Ради што успјешнијих борби за ослобођење Косова и Метохије сматрамо да је неопходан уски контакт и сарадња са вама. Зато учините и ви са своје стране све да би до те сарадње дошло.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Тропоја, 23. X. 1944 г.

За Главни штаб НОВ Космета
Фадил Хоџа

БР. 203

НАРЕБЕЊЕ ШТАБА ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 23. ОКТОБРА 1944. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ДА САДЕЈСТВУЈУ СА 24. НО ДИВИЗИЈОМ У ПРАВЦУ СЕЛА РЖАНЕ И СЕЉАНЦА¹

ШТАБ
ИБАРСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ
ОДРЕДА
Стр. пов. бр.
23 октобра 1944 год.
у 17 часова
Положај

ШТАБУ I, II И III БАТАЉОНА — ПОЛОЖАЈ

СИТУАЦИЈА:

Пошто је непријатељ протеран из Прокупља и Куршумлије, наше и бугарске снаге протерују непријатеља даље. До сада су бугарске јединице избиле до на Преполац а јединице наше 24 дивизије концентрисале су се за напад на непријатеља на сектору Крпимеј — Мадљика — кота 1318.

Да би задатак био што боље извршен, од штаба 24 дивизије добили смо наређење² да што пре са извесним делом својих снага кренемо датим правцем и ударимо у бок непријатеља садејствујући са јединицама поменуте дивизије, које су се налазиле на поменутим положајима, а које су већ данас отпочеле офанзивне операције правцем Вучитрн — К. Митровица.

У циљу извршења постављеног нам задатка

НАРЕБУЈЕМО:

За ову акцију одређујемо I и III батаљон и евентуално батаљон који се налази под командом Оперативног штаба Косова и Метохије.

I и III батаљон крећу сутра у 6 часова правцем Блажево — Локвица — Јелакце — Борчане, где ће добити детаљнија и конкретна наређења.

¹ Препис оригинала (писан на машини, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1146, к. 20, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/208—209.

² Види књ. 14, док. бр. 92 и 104.

II батаљон остаће на истим положајима, с тим што ће појачати контролу Јошаничке Бање, Рашке и комуникације К. Митровица — Краљево. II батаљон ће још у току ноћи упутити баљачко одељење са свим минама и потребном заштитом у Борчане, као и своју IV (руску)³ чету, која мора стићи најкасније до 10 часова у Борчане а у случају да закасни оставиће јој се веза у Борчанима.

Батаљони одређени за акцију још у току ноћи ће извршити припреме за покрет, као спремање хране, уређивање коморе итд. Уколико има у близини коња у селима мобилисати их.⁴

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар,
Предр. М. Бурић, с. р.

Начелник штаба⁵

³ Почетком септембра 1944. у Ибарски НОП одред је дошло 35 црвеноармејаца који су побегли из немачког заробљеништва. Њих 20 је упућено у Штаб 5. НОУ дивизије. Од осталих је формирано посебно одељење. Оно је до половине октобра достигло број од 75 црвеноармејаца, те је у саставу 2. батаљона Ибарског НОП одреда формирана посебна чета, позната као руска чета. Крајем новембра 1944, по наређењу Главног штаба Србије, ова чета је упућена у Штаб 13. корпуса, а одатле, са осталим црвеноармејцима (њих преко 300), у Штаб 68. совјетског корпуса (који је тада био у Београду). Види књ. 15, док. бр. 124.

⁴ О исходу те борбе види књ. 14, док. бр. 146.

⁵ Тада је то био Александар Недељковић.

**ПРОГЛАС ШТАБА 4. КОСМЕТСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 25.
ОКТОБРА 1944. АЛБАНЦИМА ЛАБСКОГ И ПРИШТИНСКОГ
СРЕЗА¹**

ШИПТАРИМА
ЛАБСКОГ И ПРИШТИНСКОГ СРЕЗА

Прошло је три и по године од како фашистички зулум-ћари дођоше у нашу земљу — не да ослободе наше народе, већ да их унесреће и истребе. Три и по године стењали су наши народи под крволочним зверима — фашистима. Али, најзад, дошао је и њима црни дан, дошао је крај њиховом зулуму.

Наши моћни савезници Русија, Енглеска и Америка, заједно са народно-ослободилачким војскама поробљених народа Европе, а првенствено са Народно-ослободилачком војском Југославије, довршавају своје велико дело — уништење фашизма и ослобођење свих народа од њиховог терора {Г пљачке. Сунце слободе обасјало је готово целу Европу и већ први зраци појављују се и на нашем Косову. Немци ће сада и на Косову скупо платити за све злочине које су починили за три и по године над нашим народима.

Шиптари, немачким фашистима на Балкану остало је још само Косово где могу да седе мирно још који дан. Свуда у Југославији пламте осветничке пушке на Фашистичке звери. Немцима је пресечен пут за Немачку — њихови су дани избројани. Наши велики савезници Енглеска, Русија и Америка, Народно-ослободилачка војска Југославије и Шипније и бугарска народна војска уништиће немачке крволоке и на Косову!

Браћо Шиптари!

Народно-ослободилачка војска Југославије, заједно са својим савезницима, није пошла на Косово да вас пороби и истреби. Она иде да вас ослободи од подлих Германа, који починише толика зла свим народима света.

Немци су вас лагали три и по године, па и данас вас лажу, како ће Народно-ослободилачка војска — партизани — уништити читав шиптарски народ, попалити куће, поубијати жене и децу и т.д. Не верујте таквим лажима!

¹ Оригинал (штампан ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, јрег. бр. 1260, к. 20, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/211.

Немци, са издајницима шптарског народа Џафер Девом, Бољетинцем, Сефедин-бегом и др., гоне вас у прве борбене редове против Народно-ослободилачке војске и њених савезника, да би и вас одвели у коначну пропаст. Не слушајте више издајнике! Јер, ако гугцате на Титову војску и савезничку бугарску војску, исто је као да пуцате на Дрвену армију или енглеске трупе, јер је савез између њих искрен и чврст како у борби за уништење фашизма и његових помагача тако и за послератно уређење Европе.

Браћо Шптари!

Чујете ли, браћо, како грме топови над нашом земљом! То су први знаци да ће у најскорије време и Косово бити слободно од фашистичке гамади.

Једини спас и једини прави пут за вас је да устанете на оружје сви против Германа, да их што пре уништимо и ослободимо наше напаћене народе.

Ако мислите добро себи, својој породици и своме народу, онда стртајте одмах, док није касно, у редове Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда Косова и Метохије, у косовско-метохијске бритаде и шиптарске партизанске батаљоне »Мето Барјактар« и др., да истерамо туђинце из Косова и створимо братство међу нашим народима. Напред, браћо, у борбу за слободу и бољи живот и за срећнију будућност народа на Косову!

Живело борбено јединство народа на Косову у борби противу окупатора!

Живела Народно-ослободилачка војска и партизански одреди Косова и Метохије!

Живели наши моћни савезници Совјетски Савез, Енглеска и Америка!

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ!

25-X-1944 год.
Положај

Штаб IV Косовско-метохијске
бригаде

ИЗВЕШТАЈ СЕКРЕТАРА СРЕСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ПРИШТИНУ ОД 29. ОКТОБРА 1944. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ ЗА КОСМЕТ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ У СРЕЗУ И О СТАЊУ ПАРТИЈСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ¹

Извештај о раду на терену новоформираног С.К. за срез грачанигчки

1) Слуге окупатора, а издајничке вође шиптарског народа на челу (код нас) са *Азис Шашивара* успеле су да изврше општу мобилизацију Шиптара под паролом »борба против кумуниста за одбрану Шгшњије«. Досадање балисте претворили су и назвали народном војском у коју мобилишу све до последњег Шиптара. Тако је ових дана извршена мобилизација и вулнетара који су чували железницу и послати на фронт. Сви претседници општина и скоро сви полицајци отишли су такође на фронт, а у позадини организовани су преки судови у којима су претседници, главне судије и »бог богова« само каптери² жандармериских станица. Све мобилисане снаге шаљу се на Пакаштицу и Преполац.³ Док су Шиптаре послали на фронт, дотле су Србе за 90% од преосталог људства од 20—50 год. старости мобилисали и послали да копају ровове код Пакаштице, а занатлије ангажовали за своје потребе. И поред свега што Шиптари увиђају и није редак случај где причају »да су *Немци дошли* само да нас заваде«, ипак се *одазивају* мобилизацији. Један мали део и бежи са фронта, *где га у позадини чека »Преки суд«*. У последњим борбама код Пакаштице Шиптари су показали нечувено зверство над рањеним и заробљеним Бугарима. Код Шиптара не постоји заробљених, сматра се да је велики број заробљених и рањених Бугара после

¹ Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 321, к. 9, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/354—356.

² наредници

³ Двадесет трећег октобра 1944. отпочела је операција за ослобођење Косова, у којој су учествовале 2. бугарска (отечественофронтска) армија, 24. дивизије НОВЈ (коју је 10. новембра сменила 22. дивизија НОВЈ) и јединице Оперативног штаба Космета. Опширније о овој операцији види књ. 15, док. бр. 179, стр. 493—498.

борбе побијен, а једна је жена лично видела у Приштини како је један каптер убио заробљеног Бугарина иза једне куће. Против овог *треба протестовати*.

Окупатор има још доста снага, транспорти у последње време који долазе са југа иду у правцу Приштинe и Подујева. Немци и даље непрестано пале разноврсну робу. О даљем кретању непријатељских снага достављао је редовно недељно [информације] М.К. Урошевац, о чему ће они поднети извештај.

2) У реону овог новоформираног С.К. налазило се до 5-Х-944 год. (до присилног мобилисања за рад) 12 повезаних хелија за организовани рад и то: Аипљан, Грацко, Рујце, Суводол, Родево, Лепина, Бресје, Угљаре, Кузлин и Врело са три хелије. Ове су хелије биле повезане преко свог претставника Опкома са С.К. Рад ових хелија и целокупног апарата на нашем реону, с обзиром да је рад тек отпочињао, није могао да достигае своју потпуну организациону форму. Углавном цео се рад сводио на уређењу месних прилика, прилагођавању рада насталој ситуацији и обавештавању маса. Број чланова партије до 25-Х-944 на терену био је *44 урачунавајући и 3 чл. п. из Приштинe*. С обзиром да је са целог терена отерано 90% преосталог људства од 20—50 год. старости на принудни рад, не зна се тачан број осталих чланова партије на терену, јер су везе са извесним селима једанпут недељно. Отеран је и један друг из новоформираног С.К. на рад. Остало је свега 2. Од чланова партије у Аипљану остало је још свега 4.

3) Рад Скоја такође је ометен одласком омладине на рад. У Липљану остало је свега *3 скојевца и 2 скојевке, колико их је било раније*.

4) Из Н.О.О. остало је свега *2 члана*. Извештај о раду овог одбора шаље се директно главном *Н.О.О. за Космет*.

5) А.Ф.Ж. предузео је своју сабирну акцију која је у току. Састанке одржава прилично редовно.

6) Вести су се до 25-Х-944 умножавале у 15 примерака, *сада ће се умножавати у 10 примерака*.

7) Поред свих *покушаја да се повежемо са другом Бујком⁴ у Дрежници* нисмо успели и на крају добили смо одговор од једног друга из Дрежнице да се Бујку не налази у Дрежници.

⁴ **Намил Бровина Бујку**

Са Јабланицом није још ништа учињено јер курири нису долазили.

Сви ови реферати су сувопарни, јер се под оваквим околностима до краја рата не могу извршавати све организационе форме и упуте свој рад правилним путем, те према томе и реферати не могу бити као што треба.

29 X 944
Липљан

За привремени С.К.
Косовац⁵

Из приштинског логора за последњих месец дана стрељано је 12 другова.

БР. 196

ИЗВОД ИЗ КЊИГЕ ДЕПЕША ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОСМЕТА ЗА АВГУСТ, СЕПТЕМБАР И ОКТОБАР 1944. ГОДИНЕ¹

№ 22 31/УШ

Испитајте непријатељске снаге и мјеста где су на Космету, тражи корпус.² Редовно шаљите курире за те податке. Налазимо се у Запоту. Руси узели Плошти. Бугари у Каиро за *мир*.³ Курире за Призрен задржите, јер сутра тамо долази Бајрам да иде за Призрен ради посла.

Павле⁴

№ 12

Колашин је прије три дана ослобођен.

⁵ Слободан Лазић Косовац

¹ Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 344, к. 9, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 2/374—405.

² Односи се на 2. корпус НОВЈ.

³ Објавивши неутралност 25. августа 1944. влада Царевине Бугарске упутила је свог делегата у Каиро да код Англо-Американаца издејствује подршку оваквог става и спречи безусловну капитулацију Бугарске.

⁴ Павле Јовићевић. Тада је био секретар Обласног комитета КПЈ и члан Оперативног штаба НОВ и ПО Космета.

№ 13

Андријевица и Беране ослобођени. Руси избили на бугарску границу. У Лесковцу и Нишу сукоби између Немаца и Бугара.

Павле

№ 16 6/1X-

Јуче ујутро уништили смо 49 камиона, 2 оклопна кола и 2 лимузине⁵. Мртвих има преко 160. Наши су рањени Идрис, Тахир и један Сречанин прилично тешко, лакше 5. Запленили 2 шарца, 2 махпингвера и 19 пушака. Пета бригада [албанске НОВ] сад стиже у Бицај код нас. Је ли дошао Милета?

Павле

№ 31 13/1X-

Предузмите да доведете раднике из заузетих рудника. Преко Баковице позиви другове из Пећи и Баковице у одред.

Павле

№ 32 13/1X

Јуче у 6 сати по подне пошла су тамо 2 батаљона." Одржите састанак и одлучите како је најбоље. Само са Гани-бегом никако ако не приђе покрету без резерве и отворено се изјасни и стави под нашу тсоманду. Акције водити које ће дати највише користи а не заносити се моменталним успесима.

Павле

№ 33 14/1X-

Батаљони одмах да пођу у акције на Немце, а једна група за Круму, с тим да се тежи нападу на секторе ближе Баковици и путу ка Куксу. Тачно јави шта је са бегом и ко је погинуо. Немилосрдно да се разоружавају сви који не пристају уз нас, јер само тако се могу радници наоружати. Раднике распоредите у оба батаљона привремено.

Павле

⁵ Реч је о борби против Немаца коју је Малесијски партизански батаљон водио на путу између Жура и Кукса, на граници према Албанији.

⁸ То су били партизански батаљони од којих је 13. октобра 1944. у Круми формирана 4. косметска НО бригада.

№ 35 15/1X-

Ненад⁷ депешом да пошаље извештај шта су све батаљони урадили од кад су пошли. Јављајте се редовно у десет сати увече.

Павле

№ 36 15/1X

Провери где се налази Гани-бег, колико има снага и где се налазе батаљони. Чува ли се пут? Ово је строго конспиративно. Јављај се у 5 1/2 и у 10.

Павле

№ 41 16/1X-

Један батаљон са једном четом радника који су наоружани сад са Фадилом⁸ креће тамо. Спремите што више хране. Они долазе са специјалним задатком. Обавезно провјерите где је бег и његове снаге.

Павле

№ 42 16/1X

Ништа не предузимати према бегу док не стигне Фадил. Је ли извучен технички материјал из Баковице и Призрена, колико радника стигло од 12 септембра?⁹

Павле

№ 43 17/1X-

Сваког дана подносити извештај шта су јединице радиле. Поставити пред партијцима, па и пред партизанима да ударнички наоружају раднике.

Павле

№ 44 18/1X-

Јутрос су стигли овамо 2 партизана из бригаде и један наш, значи нико није наилазио. Добро би било да Облак са једном патролом и Гајром¹⁰

⁷ Бошко Чакић Ненад

⁸ Фадил Хоџа Блини

⁹ Види док. бр. 188.

¹⁰ Та депеша нема завршетка.

№ 65 5/X

Ми смо у Драгашу. Разбили смо Немце и есесовце. Убијено око 50. Има плена. Да ли су долазила 2 батаљона? Скоро ћемо даље.

Павле

№ 66 10. X. 44

Вечерас прелазимо Дрим, на мјесту где је Коља ирешао за овамо.

Павле

№ 1 21/УШ-

Паљоку, ја сам у Добреју са 40 радника. Чете се налазе на положају. Од Енглеза сам тражио оружје. Имамо 160 ненаоружаних и слабо обучених. У Руднику има доста Немаца. Јесте ли се везали са дивизијом?¹¹

Фадил

№ 2 21/УШ-

Паљок, ваш телеграм не можемо да дешифрујемо. Генис јавља: корпус је пошао к нама.¹² Питајте Зумбера да ли је стигао Казим. Непријатељ се приближава нашој позицији.

Фадил

№ 3 22/УШ

Енглески капетан добио следећи телеграм: дивизија прелазила Дебарски рејон и иде к нама. Делегат Глав. штаба Шипније долази за преговоре са Гани-бегом. Решад је отишао. Наш положај није био за фронталну борбу него заседе, непријатељ, је осетио и није ушао у обруч. Свладан онај ваш план. Повежите се са дивизијом. Јавите нам ситуацију у Црној Гори. Вечерас шаљемо курире и рањенике.

Фадил

¹¹ Односи се на 5. дивизију НОВ Албаније, која је у то време оперисала на територији североисточне Албаније.

¹² Ради се о Првом корпусу НОВ Албаније.

№ 4 23/УШ

Стапи¹³ ститао. Чета прва, трећа и четврта иду у акцију.¹⁴ Још данас остале двије остају. Фадил не може доћи. Данас вам стиже курир с подробним извештајем.

Фадил

№ 5 23/УШ-

Прва чета у правцу Хаса. Акција: Ландовица и веза са дивизијом. Са њом радио, Чедо¹⁵ и Салко.¹⁶ Друга иравац Река — Подрим. Акције: мостови; са њом Фадил. Трећа иравац Река. Акција: пут Баковица — Рудник. Са њом Паци.¹⁷ Четврта: акције против СС у Малесији; са њем Ељхами.¹⁸ После акције скуп свих чета у Хасу. Предлажемо да штаб са четом ... крене за Хас за дивизију. Одговор чекамо данас у 18 сати.

Стапи, Фадил

№ 6 24Л/1П

Курири су пошли. За повлачење радника је тешко. Ми ћемо све урадити. Радио иде за Хас. Ви немојте кренути док ми не јавимо.

Фадил

№ 7 24/УШ-

Ја са првом четом на путу. Фадил и Стапи остали у Добреју. Имбро је са нама, довече иде на задатак. Близу смо рудника, чујемо бор-машину. Значи уједно доћи.

Чедо

№ 8 29/УШ

Бригада у Љуми.¹⁹ Темпова иаредба [послата] за Карадаг. Они чекају најхитније одговор и зову и нас тамо. Шта да им јавим. Чекам ваш одговор у 12 сати. Ја да вам пошаљем курира са њиним писмом.

Чедо

¹³ Исмет Шаћири Стапи

¹⁴ То су чете НОП батаљона „Косово“.

¹⁵ Чедо Мијовић

¹⁶ Салко Медеризи

¹⁷ Шабан Хаџија Паци

¹⁸ Нимани

¹⁹ Односи се на 1. косметску НОУ бригаду (види док. бр. 154 и 163).

№ 9 30/УШ.

Јутрос дошло писмо из Л>уме. У вези са Темповом депешом, бригада отишла у правцу Пореча — Македонија. Патрола за раднике је отишла, јавите вести.

№ 10 30/УШ.

Данас смо вам послали курире са писмом за бригаду.

№ 11 31/1Х-

Сви другови отишли у акцију за рудник. Чули смо да је на Косову било вешања. Пошаљите нам [извештај].

№ 12

Пре два дана дошло је 200 есесоваца али ништа нису предузели. Пут Призрен — Скадар има јутрос саобраћај са обе стране. У Баковици су обесили десет. Међу којима Фадилова брата и сестру Абедин Тербеша. У Баковици нема окупаторских снага. Курири за Призрен су отишли пре два дана, за Баковицу јуче поново. Ми смо три на . . .²⁰ 3. Блаца и други а траже вулнетаре. Из Приштинског затвора пуштени су 200. Аутомобилске путеве на Космету чувају. Из Призрена-и Баковице извлачимо стално нове партизане. Курири су стигли.

Стапи

№ 27 13/ДХ- •

Курири из Рудника су се вратили. Ками, Зогај, Кепенек и све до границе заузеле беговци. Кафа Прушит заузео Мехмет Алија. Есесовци су се сви предали са оружјем. Чују се топови преко Драгаша, јавите шта је то.

Стапи

№ 28 13/1Х-

Ноћас ће поћи курири са 23 ненаоружана и материјалом из Малесије. Пошаљите јаку патролу на другу страну Дрима. Батаљони још нису дошли. Синоћ су прешле велике колоне на обе стране. Јавите вести.

Стапи

²⁰ На том месту депеша је нечитка.

№ 35 15/1X-

Беговци су напредовали до Ереника, траже од нас да идемо што пре и да заједно узмемо Баковицу. Погинуо је Рустем Абдини. Саит Круези се вратио. Курир чека наш одговор. Ситуација у Хасу и околини је врло добра. Есесовци и жандарми побегли преко Дрима. Народ стражари од Дрима овамо да Немци не запале села. Ситуација је погодна да ослободимо овај терен, пошаљите што пре снаге. Јавите се ноћас опширно преко курира. Одговорите у 5 1/2 сати. Да се одржава веза редовно и у пет и по сати.

Стапи

№ 30 14/1X-

Извукли смо још 84 радника. После борбе бегови су скоро разбијени. Подељени су у групе. Народ пита и тражи партизане. Са Маљоком²¹ смо свршили, плен добар. Ноћас идемо у Круму. Синоћ није прошла колона. Ситуација иде на руку да регулишемо са бегом и барјактаром, чији је брат погинуо.

Стапи

№ 32 15/1X-

Бег и барјактар су разбијени и побегли су. Погинули су многи. Међу њима Рустем Абдуљ, Саит Бајрактари. Дем Али Пожари са 100 дошли су до Каф Пруше. Код народа је велика паника. Један наш батаљон је отишао у правцу Круме и Влане да се сретне са непријатељем. Други наш батаљон је пресекао пут Призрен — Кукс, још се није вратио са акције. Радићемо у вези са вашим директивама. Пошаљите вести.

Стапи

№ 32 16/1X

На путу Призрен — Кукс наш батаљон²² напао је колону од 100 камиона. Уништено 30 камиона, убијени су око 40 Немаца. Међу њима неколико виших официра. Заплењено је пушака и мало санитетског материјала. Од наше стране пали су бригадни заменик команданта батаљона, Халил Рама, обадва члана партије, рањен је тешко Већедин Улди са још 1 лакше. Борба је почела у 5 1/2 ујутро и трајала је

²¹ Редакција није могла установити на кога се односи.

²² Реч је о НОП батаљону „Косово“.

до 8 сати. Две чете од другог батаљона заузеле су Круму и заиалиле кућу Муртеза Шаћира и заплениле много стоке и хране. Сад батаљони иду да оперишу у вези са директивама.

Стапи

№ 33 16/1X

Јавите Штабу V бригаде [албанске НОВ] да промени знаке јер су пали у цеп заменика команданта.

Стапи

№ 34 16/1X-

Ушли смо у Круму. Жандарми пре тога утекли. Муртезину кућу запалили а имовину запленили. Нашли смо добар радио. Немци из Летаја побегли опет. Стигло још 25 радника. До сада смо наоружали до 20. Бег је разбијен али још не знамо где се налази. Сад имамо 150 ненаоружаних.

Ненад

№ 35 16/1X-

Јавите Чобану, политкому V бригаде:²³ пошаљите материјал за ово место, ваш план. Пошаљите партизана који су остали иза батаљона. Рад иде добро. Промените знаке јер је Лабрани имао код себе. Погинули другови су чланови партије. Са шифром коју сте ми дали не можемо радити, зато пошаљите другу.

Бејто

№ 36 16/1X-

Погинули другови Салам Бригатони, заменик команданта батаљона Халил Рама. Запленили смо једну пушку. Сад не знамо где је Гани-бег.

Стапи

№ 37 16/1X- '

Ненад још није ништа послао о бегу. Зато шаљем курире. Идем пут Круме одакле је могућа веза за Метохију и снаге. Фадил нека дође у Цахан.

Стапи

²³ Односи се на Чобанииа, политичког комесара 5. албанске НО бригаде.

№ 35 15/1X-

Данас формирамо у Круми Месну команду. Бег се налази у Влани, има доста снага у Наф Арони. Ноћас шаљемо 2 чете за рушење Швањског моста, друге чете иду бегу. Извукли још 20 радника.

Стапи

№ 39 16/1X-

Фадил са батаљоном стигао. На путу примећени од Немаца и нападнути. Има два мртва из бригаде и 1 нестало. Синоћ стигли 145 радника. Од 12 [септембра] до сада стигло 300 радника. Ми данас полазимо бегу. Његови су расту-рени због бајрама. Изгледи за успех добри.

Ненад

№ 40 18/1X-

Овде стигао Облак. На Шари се налази 300 наоружаних и са њима Паја.²⁴ Изгледа неко са Карадага, има и Бугара. Сељаци Шиптари их нападају и траже помоћ. Нијази са једном патролом треба да пође да испита. Мајстор П-да није хтео да дође.

Ненад

№ 41 18/1X-

Сада полазимо према бегу. Сада ћемо обавити задатак. Изгледи су повољни. Имам преко 300 ненаоружаних. Јавите вести.

Стапи

№ 42 19/1X-

Са два батаљона стигли у Брегпац, батаљон иде у правцу Влане код Голна, а други за Добреј код Енглеза и Фунде²⁵ трећи батаљон још се није вратио из акције.

Фадил

№ 43 20/1X-

Енглезе и Фунду спроводимо тамо, борбе није било. Бег неће да приступи н.о. покрету. Саита, који је узет на

²⁴ Катарина Патрногић Паја

²⁵ Лазар - Зај Фонда

силу, спроводимо за Г. Ш. Шипније. Код бега има мало наде. Сад смо у Елшану, на путу за Круму. Према ситуацији ово се повољно завршило. Бег је остао у Битићима. Јавите вести.

Ненад

№ 44 20/1X-

Ноћас не можемо да пређемо него сутра вече. Мишљења сам да дођемо са свим снагама и радницима тамо. Одмах јавите о овоме. Јавите одакле непријатељ напада и где се налази и где би га могли са овога правца напасти.

Ненад

БР. 197

ОБАВЕШТАЈНИ ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 3. НОВЕМБРА 1944. ГЛАВНОМ ШТАБУ СРБИЈЕ¹

О. Ц.²
ИБАРСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ
ОДРЕДА

Стр. пов. бр. 31
3. новем. 1944.
у 13 час.

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО СРБИЈЕ ОБАВЕШТАЈНИ ОДСЕК

О ситуацији у долини Ибра доставља Вам се следећи извештај:

Н Е М Ц И :

Немачке трупе крећу се и даље од К. Митровице ка Рашкој — Новом Пазару — Сјеници.

Тенковских јединица нема.

Од 27. X непријатељ за своје повлачење користи и пут преко планине Рогозне од К. Митровице за Н. Пазар. На овом путу раде италијански заробљеници тако да је оспособљен и за моторна возила.

¹ Препис оригинала (писан на машини, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 6/2, к. 21, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/264—267.

² Обавештајни центар

Железничку пругу К. Митровица — Рашка непријатељ такође користи искрцавајући трупе и материјал на ж. станици Рашка.

Од 29-ог друмом К. Митровица — Рашка пролази дневно просечно око 200 камиона са трупама и ратним материјалом свих врста, као и 8—10 топова већег калибра.

Трупе које пролазе обично не припадају једној јединици већ су остаци разних родова војске, који су сада преформирани.

Стање у немачким гарнизонима је углавном непромењено, с тим што је непријатељ побољшао своје фортификације и припремио се за одбрану. Распоред и број снага је као у прошлом извештају.³

Непријатељ свакодневно из тих својих уређених гарнизона покушава извићања у правцу гребена Копаоника. То обично изводе одељења јака од по 50 добро наоружаних аутоматима војника једновремено у више гфаваца. Наше снаге их увек чекају и после краћег пушкарања, у којима непријатељ редовно трпи губитке, непријатељ се у бекству повлачи, под заштиту топова и бацача, без да је извршио задатак. Непријатељ још није покушао да са јачим снагама пође у брда јер му је задатак обезбеђење саобраћаја.

На линији Рашка — Краљево саобраћај је ослабио.

Карактеристични покрети окупатора на овом правцу повлачење дивизије »Принц Еуген« од Краљева (где је дошла преко Бруса — Јошан. Бање) ка Рашкој и Новом Пазару. Мањи делови те дивизије се још налазе у Рашкој а гро је још 27-ог пошао за Н. Пазар.

28-ог упућено је једно одељење од око 2000 Немаца и белогардејаца од Рашке за Краљево као појачање. Било је са њима и 10 топова разног калибра. (О овоме су наше јединице на том сектору извештене преко радија).

По последњим извештајима наших об. органа из К. Митровице на сектору Приштина — Бањска (северно од К. Митр.) налазе се две немачке дивизије, док се пет дивизија налазе у повлачењу од Скопља према Косову.

У Старом Тргу налази се са Штабом генерал Армије Лер (командант »херес групе Е«), док је Гулман 28[-ог] побегао авионом наводно за Осижек.

Око К. Митровице непријатељ је распоредио артилерију на следећим местима: на пећском путу 6 топова, на вучитрнском путу 8, на звечанском путу (ка Рашкој) 9 и код

³ Види док. бр. 186.

болнице 9. Сви топови су противавионски и имају поред себе и митраљезе, такође противавионске.

У кућама око болнице налази се фелд и крајс команда из Ниша.

Десна страна Ибра у самој вароши настањена је трупама, те би ове циљеве требало хитно бомбардовати. Морал код непријатељских трупа слаб. Војници продају своје ствари и оружје за храну. Један пиштољ Парабелум кошта свега 50 јаја или 2 литра ракије, чизме 1 литар. Spreма се свакодневно спаљује на ж. станицама или се баца у Ибар. 27-ог је на ж. станици Слатина спаљено 100 пуних вагона спреме а исто и на другим станицама. Војници се распитују за Дрину и са страхом причају о партизанима.

- А Р Н А У Т И :

Акција наших и бугарских трупа изазвала је стравично врење на читавом Косову. Шеф реакцију Џафер Дева прогласио је мобилизацију свих Арнаута од 16 до 40 година. Све наоружавају и шаљу према Приштини и Шаљи.

У околини рудника Трепче (Стари Трг) по селима има ове милиције у већем броју где замењују немачке трупе, које се извлаче.

Већина Арнаута ће се борити против наше војске јер су их присуство Немаца и домаћа реакција потпуно скренули на страну наших противника.

Ч Е Т Н И Ц И :

Оне три »дивизије« о којима је писано у прошлим извештајима, које су формиране од четника кап. Радића и СДС, потучене су код Сјенице и растеране. Те »дивизије« су се сада разбегле и долазе у бедном стању у Рашку.

Кесеровић⁴ и Цветић,⁵ који су са око 800 људи и 90—100 аутомата покушали пут према Ивањици и Јавору, негде од Јавора вратили су се натраг на Рудно (срез студенички). Ту сада посматрају бедан свршетак својих корпуса, који се даноноћно осипају као комета.

⁴ Драгутин Кесеровић

⁵ Радомир Цветић, командант Јаворског четничког корпуса. Пред ослобођење Србије повукао се у Босну, где је погинуо у сукобу с јединицама НОВЈ.

Хватамо те одбегле четнике и до сада смо их уловили преко 30. Међу њима има и официра: Василије Х. Васовић, капетан, командант друге крушевачке бригаде, Михаило Ж. Томић, пор., командант крушевачке бригаде, Борислав Д. Павличевић, ппор., командант II расинске бригаде. Сада нам они проказују где су сакрили оружје својих јединица, које су пре пута на море разоружали.

Добров.[ољачки] избегл.[ички] корпус (II косовски) са Марковићем® налази се на местима као у прошлом извештају. 28. Х ишао је Марковић у Звечан где је разговарао са немачким официрима и албанском реакцијом о даљим плановима — да помогне Арнауте у борби против нас а да за то добије пролаз кроз Призрен. Његови четници, чији је морал одавно на нули, после овога су још гори и само захваљујући високом нивоу Ибра још нису побегли и предали оружје овом ПО.

Расположење народа према НОВ повољно.

Стање у одреду — као у прошлом извештају.

Са II дивизијом овај О.Ц. има свакодневну радио-везу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Ш е ф О.Ц.

БР. 198

ИЗВЕШТАЈ КОМАНДАНТА 1. КОСМЕТСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 5. НОВЕМБРА 1944. ОПЕРАТИВНОМ ШТАБУ ЗА КОС- МЕТ О СИТУАЦИЈИ НА ПОДОЖАЈУ КОД ДЕЧАНА¹

Драги другови,

Јуче око подне Немци су напали наше положаје код Дечана. Непријатељ је задржан. Једна бацачка бомба ранила је 7 наших и то: Уроша Булатовића, команданта I бат., Вука Шарића, командира чете, Јова Радошевића (умро је),

⁶ Жика Марковић, командант 2. косовског четничког корпуса. Убијен 1945. као одметник.

¹ Оригинал (писан руком, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 293, к. 21, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/182.

командира чете, и још четири остала. Наша бомба је погодила два албанска партизана.

Наши држе положаје.

Преко ноћи није било борбе, а јутрос очекујемо.

С. Ф. — С. н.

5X1-1944
Јуник у 4 ћ

Зуфер²

БР. 199

ИЗВЕШТАЈ ЗАМЕНИКА ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ДРЕНИЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД 5. НОВЕМБРА 1944. ОПЕРАТИВНОМ ШТАБУ КОСМЕТА О БРОЈНОМ СТАЊУ И ДЕЈСТВИМА ОВОГ ОДРЕДА¹

ОПЕРАТИВНОМ ШТАБУ ЗА КОСМЕТ

Стање Дреничког одреда² партиско и војничко: Бројно стање нашег одреда при поласку из Медвеће било је 17 другова, успут приликом борби изгубили смо три друга у борби са Њемцима.

Када смо стигли у Борчане, ту смо у сагласности са делегатом Опер. шт. Косм. упутили Халила³ са још четири друга у Шаљу с тим да се пребаце у Дреницу и да нам [кад се] врате [поднесу] извештај о ситуацији на томе терену. Другови су пошли 23-X-44. Од њих извештај још нисмо добили. Ми се налазимо на терену Кобаоника, Борчане — Јелакце, у саставу Шаљског одреда.⁴ 29-X смо са Шаљским од-

² Мусић, умро у Београду децембра 1967. као генерал-мајор ЈНА.

¹ Оригинал (писан мастилом, латиницом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1268, к. 21, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/286.

² Тај одред је формиран од 4. чете Косметског НОП одреда. Дејствовао је на територији Дренице. Пошто није имао услова да се одржи као самосталан одред, ушао је у састав Шаљског НОП одреда.

³ Халил Фејзулахи

⁴ Шаљски НОП одред је формиран крајем августа 1944, претежно од Албанаца. У садејству с Косметским одредом, дејствовао је на терену насељеном албанским становништвом. Види ВИГ, 1963/6, стр. 126; Устанак народа Југославије 1941, књ. II, стр. 767, изд. Војно дело, 1963, Београд.

редом отишли на шаљски терен где смо се задржали свега један дан, пошто је била неповољна ситуација, јер су Немци били дошли у сва села, онда смо се сложили са штабом да се поново вратимо за Борчане. При повратку нам је дезертирао један друг — Реџеп Шабан — а један је дезертирао 24-Х из Борчана, Бајрам Коприва, сада нас има свега 7. Сада се налазимо у Јелакце, очекујемо извештај од Халила из Дренице да бисмо се и ми пребацили на нашем терену.

Стање партиско у одреду јесте: свега ми 2 који смо пошли из Опер. шт. Косм., другог до сада немамо никога.

С. Ф. — С. н.

5-Х1-44. Положај

Пегрушић
Миљан

БР. 200

**НАРЕДБА ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА ЗА КОСМЕТ ОД 7. НО-
ВЕМБРА 1944. ЗА ФОРМИРАЊЕ КОСМЕТСКОГ НОП ОД-
РЕДА¹**

НАРЕДБА БР. 1.

Према указаној *потреби* формира се Косметовски партизански одред који има да дејствује на терену Копаоница — Ибра — Колашина и, са стварањем услова, према Косову и Метохији.

У Штабу Косметовског партизанског одреда одређују се другови:

1. — За команданта Томо Жарић, поручник
2. — За политичког комесара Бранко Шкргић
3. — За зам. пол. комесара Нико Стругар
4. — За начелника Радован Булатовић, капетан
5. — За интенданта Крсто Радоњић

У штабовима чета Косметовског партизанског одреда одређују се другови:

Прва чета:

1. — За командира Вуковић Мишо
2. — За полит. комесара Грујичић Милан
3. — За замен. пол. комесара Влаховић Зорка

Друга чета:

1. — За командира Мрвошевић Душан
2. — За политкомесара Лековић Радован
3. — За замен. пол. комесара Кртолица Боса

Трећа чета:

1. — За командира Шошкић Јеремија
2. — За полит. комесара Рајевић Владо
3. — За замен. пол. комесара Поповић Радован

Четврта чета — шиптарска:

1. — За командира Назим Садику
2. — За пол. комесара Камил Хоџа
3. — За замен. пол. комесара Петрушић Миљан

¹ Оригинал (нисан мастилом, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1265, к. 21, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/293.

Штаб Косметовског партизанског одреда ће својом наредбом одредити воднике, пол. делегате итд.
Ова наредба одмах ступа на снагу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

7 новембра 1944 год.
Положај

Делегат Оператив. штаба
за Косово и Метохију
Милија Ковачевић

(М. П.)

БР. 201

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА АЛБАНСКЕ НО БРИГАДЕ БАКОВИЧКЕ МАЛЕСИЈЕ ОД 10. НОВЕМБРА 1944. ОПЕРАТИВНОМ ШТАБУ КОСМЕТА О СИТУАЦИЈИ У РЕЈОНУ ГУСИЊА¹

Драги другови,

Јуче, 9. XI, стигли смо у село Вусање, на 30 минута од Гусиња. У овим крајевима има једино балиста. У Гусињу се налазе партизани, црногорске бригаде, а такође и у Плаву. Јуче је дошло до борбе између партизана и балиста у селу Дољи. Балисти су разбијени и оставили су неколико мртвих, међу којима и једног реакционара по имену Шабан-бег из Плава, а Доља се сада налази у партизанским рукама. У Врмоши има неких 400—500 четника,² којима руководи Шемси Фери, затим неколико албанских официра, а са њима се налази и један министар. Народ овог краја је препреден: када дођу црногорски партизани, он бежи наводно из страха, а у ствари да не би ишао у партизана, а када дођу албански партизани, онда говори да ће ићи у партизана са црногорским бригадама. Ми отпочињемо са мобилизацијом. Из Скадра или Подгорице (према обавештењима) у овом правцу није кренула ниједна немачка колона. Такође, ни из Дечана не изгледа да ће доћи нека немачка колона — према информацијама које смо добили од народа околних села. Превој на Чакору налази се у рукама партизана. Од

¹ Оригинал (писан руком, на албанском језику) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1274, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/312.

² То нису били четници, него иредентисти.

Чакора до Гусиња налазе се три батаљона црногорске бригаде »Комови«, а у случају потребе могу да дођу и други батаљони. Немачка колона, која је пре 4—5 дана пошла из Дечана, стигла је до Руговског моста, почела је да оправља мост, али је прекинула посао и повукла се поново у правцу Дечана. Ми ћемо наставити пут према вашем плану. Оболели и рањеници могу доћи у Беране, где се налази дивизијска болница. Има много могућности да се тешки болесници пребаце у Италију.

.Јуче је једна наша десетина разоружала 10 балиста.

С. Ф. — С. Н.

Пол. комесар
Нури Арапи
10. XI. 1944.

Са поздравом
заменик команданта бригаде
Баковичке Малесије
В. Ј. Дочај

Потребно је да знамо каква је ситуација тамо. Да ли су Немци, који су били у Пећи, још увек у Пећи или су отишли у Баковицу?

**ИЗВЕШТАЈ ДЕЛЕГАТА ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА КОСМЕТА
ОД 12. НОВЕМБРА 1944. ОПЕРАТИВНОМ ШТАБУ О СИТУАЦИЈИ У СТАРОМ КОЛАШИНУ¹**

ОПЕРАТИВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ ЗА КОСМЕТ

Положај

Драги другови,

Овде је дошао Дервиш Коприва и донио је писма од друга Стапија² који је дошао на терен Дренице. Сва та писма шаљемо вама, пошто другови из Метохије нијесу упознати са ситуацијом овамо, т.ј. односима према Гл. штабу Србије, као ни са ситуацијом у вези боравка друга Дућа³ на Вису, као и његов долазак овамо. Ми ћемо написати другу Павлу⁴ опширно о свему. Са другом Стапијем ћемо најтешње координирати рад и акције држећи се задатака и дужности добивених од вас и од друга Дућа.

Прије неки дан послали смо вам по другу Ису⁵ опширан политички и војни извештај — сада допуњавамо нешто мало:

1. — Упутили смо били Косметовски одред у правцу десног крила бугарске војске да се ослони на то десно крило и да удара. То је правац Требиња (село) — Полатна и да има правац Оштро Копље и Шаља, а ми смо остали у Борчане.

2. — После њиховог одласка добили смо неке повољније податке о терену [Старог] Колашина. А и дражићевци чим су осјетили да нема војске хоће да нас нападну. Због овога поново позивамо одред да се врати. Ради држања овог терена и ради пребацивања 2/3 одреда ка Колашину. Тамо кад се стигне биће могуће мобилисати.

¹ Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1275, к. 21, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/314—316.

² Исмет Шаћири Стапи упућен је на терен Дренице и Старог Колашина као делегат Оперативног штаба Космета (види док. бр. 188).

³ Душан Мушша Дућ

⁴ Павле Јовићевић

⁵ Расим Черкези Исо

3. — Шиптари су још са нама⁶ Одилазе мање патроле до Шаље, али не сви, јер се у Шаљи још налазе Немци по селима. Јуче смо цио дан држали положаје од дражићеваца и Немаца од стране Слатине. Није дошло до борбе. Данас ћемо послати чету да их нападне. Још вечерас ћемо предузети да се под сваку цијену пребаце у Шаљу. Јер кад дознају да у најбоља села налазе се Немци просто одбијају да иду.

4. — Према обавештењима бугарски фронт више савија према Приштини. Ибарски одред је далеко од нас преко Рашке те тако остајемо усамљени и морамо се оријентисати са Косметовским одредом на акције према Ибру — односно сад према Колашину.

5. — Ако је могуће да предузмете преко Гл. штаба да ново људство које придлази у Ибарски одред из Косовског корпуса⁷ да се нама предаје. Ми радимо да дођемо до тога људства али Ибарски одред користи раније везе и традицију, а ни за једнога који дође на њине везе не дају проговорити.

6 — Јављају и из Митровице и из Вучитрна да има доста и Срба и Шиптара који би хтели ка нама, али због бомбардовања, па мобилизације Шиптара и Немаца у Шаљи немамо добре везе за њихово пребацивање. Радимо да омогућимо њихово избацивање.

7. — У вези са пол. ситуацијом нема нешто ново него што смо јавили у прошла писма⁸ — ја и Алија.⁹

8. — Учините ако икако можете да добијемо радио-станицу. Ибарску због даљине не можемо користити.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

С другарским поздравом

12. новем. 944

Милија¹⁰

7 ујутру

⁶ Односи се на Шаљски НОП одред (види док. бр. 199).

⁷ Други косовски четнички корпус је у то време био у распадању.

⁸ Редакција та писма није пронашла.

⁹ Али Шукрија Алија

¹⁰ Милија Ковачевић Максим

БР. 203

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА ИБАРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 24. НО-
ВЕМБРА 1944. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА ПОСЕДАЊЕ
ПОЛОЖАЈА РАДИ НАПАДА НА РАШКУ¹**

ЗА П О В Е С Т
ШТАБА ИБАРСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
ЗА 24 НОВЕМБАР 1944 ГОД.

Секција Нови Пазар, размере 1:100.000

I

Ситуација: Непријатељ који је разбијен код Косовске Митровице ужурбано се повлачи преко Рашке за Нови Пазар и Краљево. Главне непријатељске снаге (са тенковима и топовима) већ су се извукле. Према подацима стиглим у току ноћи у Лепосавићу налази се око 2000 Немаца. Са ових удаљених места (Граничани, Капорић, Броћава Раван и др.) Немци су се повукли ближе прузи. До синоћ увече Немци су се налазили још увек на Облику и у Кијевчићу. Претпоставља се да је непријатељ у току ноћи и ова одељења повукао на комуникацију и да се у току ноћи извлачио према Рашкој. У Рашкој се налазе незнатне непријатељске снаге.

Претпоставља се да ће непријатељ у току дана 24 овог извлачити своје последње остатке низ Ибарску долину.

Наш задатак је да се спречи извлачење ових последњих делова а у исто време да се тиме спречи непријатељска заштитница да поруши све миниране објекте.² Сектор дејства нашега одреда биће: Рудница — Муре — Шарпељ, с тим што ћемо са једном четом запосести Боровак (изнад Руднице). На основу предњега.

НАРЕБУЈЕМО:

I

Први батаљон поћи ће правцем: Равниште — Бело Брдо — Гувниште — Новоселске Бачије — професорске куће; Шипачине — Ново Село, где ће запосести положаје и саче-

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1152, к. 21, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/351—352.

² Задатак је добијен од Главног штаба Србије. Ибарски НОП одред је упао у Рашку и ослободио је, 26. новембра 1944, одбацивши непријатеља према Новом Пазару. Непријатељ није успео да поруши мостове. Види књ. 15, док. бр. 59 и 180, стр. 497.

кати даљу заповест. Једна чета овога батаљона одвојиће се у селу Шипачине и поћи правцем: Бељак — Горња Рудница — Рудничко Брдо — Боровак, протераће евентуалне непријатељске снаге са Боровака и запосести положаје. Са овом четом поћи ће и бацачко одељење које се налази при другом батаљону. У случају јачег непријатељског отпора од правца Рашке, ова чета ће дејствовати тако да заштити десни бок одреда. Ако непријатељски притисак буде толико јак да га не може издржати, онда ће се повући под борбом и истим правцем, ако друкчије не буде наређено у току борбе.

II

Други батаљон наредиће рано 24 [повсмбра] чети из Гувништа да избаци један вод на Треску, одакле ће вршити осматрање целог терена и заштитити долазак првог и трећег батаљона. Када први и трећи батаљон буду пошли из [с. Криве] Реке ка Трески, овај вод ће прећи на косу где излази пут од Новоселских Бачија на пут од дома. Чим наше снаге избију на Треску, овај вод спустиће (се) до професорске куће, где ће сачекати даље наређење. Чета из Бурића поћи ће када буде извршен покрет одреда из Белог Брда правцем: Гувниште — Бановићи, с тим што ће избацити једну патролу на Шиљак. У случају да имадне непријатељских снага у Бановићима, сачекати долазак наших снага у Шипачине па онда извршити напад ка Бановићима. Чета из Белог Брда поћи ће са првим и трећим батаљоном. По извршењу задатка чета из Бановића, по избијању наших снага на Пресло више Новсга Села, прећи ће поток путем Бановићи — Муре и ухватити везу са главнином батаљона. Главнина батаљона запосешће положаје изнад села Муре и Бистрице, где ће сачекати даља наређења.

III

Штаб одреда ићи ће са главнином до Новог Села. Интендантура и превијалиште налазиће се код Штаба одреда. Знак за повлачење десног крила једна ракета. Знак за повлачење левог крила две ракете. Знак за повлачење целог

одреда три ракете. Знаци раепознавања у току борбе: Богдан — Милија, а видни знаци: махање белом марамicom изнад главе.

СМРТ ФАШИЗМУ — САОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Пред. Бурић, с. р.

Командант
Мил. Радуловић, с. р.

БР. 204

**ИЗВЕШТАЈ ДЕАЕГАТА ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА КОСМЕТА
ОД 24. НОВЕМБРА 1944. ОБЛАСНОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА
КОСМЕТ О УСНОСТАВЉАЊУ ВОЈНОПОЗАДИНСКЕ ВЛА-
СТИ И О ФОРМИРАЊУ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ОД-
БОРА У ВУЧИТРНУ¹**

ОБ. КОМУ ЗА КОСМЕТ

Драги другови,

Одмах по доласку у Вучитрн² формирали смо Команду мјеста која је предузела старање о храни и смештају пролазеће војске. За команданта у први мах је одређен Иија Маровић, у састав команде је такође ушло 3 Шиптара. Предузето је успостављање реда и спречавање проваљивања радњи и пљачке.

Прве ноћи и првог дана било је много извршених пљачки од стране бугарских војника. Обратили смо се њиховим штабовима и они су предузели да спријече пљачку, али тешко је ишло, чак су и два војника стрељали. Било је и случаја силовања була. Па и Срби су потајно подговарали бугарске војнике да упадају по шиптарским кућама. Ми шаљемо свуда улицама појачане патроле, а команда мјеста је по цио дан пуна Шиптара. Одмах смо издали једну наредбу у име Комапдс мјеста за грађанство.

Јуче смо одржали збор, на који због неке забуне и трлабуке од војске нцје дошло много народа, било је око 300

¹ Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 298, к. 10, а микрофилм V Архиву ВИИ, ф. бр. 2/442—445.

² Вучитрн су, 22. новембра 1944, ослободиле јединице 22. НО дивизије (види књ. 15, док. бр. 79).

до 400 људи и то више Шиптара него Срба. Говорио сам ја, Адем Воца, комесар бугарске дивизије, командант 8 српске бригаде, Шиптар омладинац, командант мјеста и прочитана су два телеграма.

После збора смо организовали градску конференцију од најпоштенијих Срби и Шиптара ради избора градског одбора. На конференцији је било преко 45 људи. Предложена листа од 7 одборника примљена је једногласно. Прије избора ја сам доста опширно говорио о положају Косова и Метохије, о односу Шиптара и Срба, што је било праћено са великим интересовањем, затим о новој народној власти и на крају формирање НОО.

За претседника је одређен Реџеп Бутовац, уопште цијењен човек и од стране Шиптара и од Срба (његов син је пол. ком. команде мјеста, комуниста — члан руководства), потпретседник је Душко Орловић, апотекар, секретар је један Словенац — електричар. Ушли су још 2 Шиптара и 2 Србина.

По селима одашилемо комбиноване десетине од Срба и Шиптара, са добрим партијцима из Томова батаљона,³ са задацима да формирају НОО по селима, да мобилишу и Србе и Шиптаре (мислим на добровољној основи) и да прикупљају намирнице за снабдевање војске, као и ради реда и спречавања пљачке.

Мука нам је без штамбиља. Овде нема мајстора. Ако има тамо, нека се за овде изради бар за команду мјеста.

За војску се пријављују и Шиптари и Срби и Томова војска расте.

Извршена су апшења.

Мислим да за Вучитрн треба одмах створити СК-а. За то овде нема партијаца, него ћу узети Ника Стругара, он је рањен раније и сада за војску неспособан, иначе је замјеник пол. кома у батаљону. Могао би се узети још један омладинац. Ту би ушао Илија Маровић, могла би да дође и Видра⁴ и један Шиптар, ви по овоме нашем куриру за ово јавите.

Ја сад идем за Митровицу. Мислим да је још јуче тамо стигао Алија⁵ са Шаљским одредом. Ја ћу се из Митровице вратити најдаље сјутра, осим ако не буде тамо још стигао Алија.

³ Односи се на Косметски НОП одред, чији је командант био Томо Жарић (види док. бр. 200).

⁴ Видра Ковачевић

⁵ Али Шукрија Алија

Шиптарски неки зликовци су се повукли ка Чичавици и Дреници. Сада се предаје једна група од 1000.

Писмо за Миладина⁶ сам примио у Подујеву, а из Милошева га заборавио послати у Приштину.

Овуда је прошао мајор Бојовић⁷ и са њим сам разговарао.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

С другарским поздравом

Милија⁸

24. новембра 1944. год.

8 сати изјутра

Вучитрн

БР. 205

**»КОСОВО И МЕТОХИЈА И ОДАУКЕ ДРУГОГ ЗАСЕДАЊА АВНОЈ-а« — ЧЛАНАК ПАВЛА ЈОВИБЕВИНА У ЛИСТУ
»СЛОБОДА« ОД НОВЕМБРА 1944. ГОДИНЕ¹**

КОСОВО И МЕТОХИЈА И ОДЛУКЕ П АВНОЈ-а

У старој Југославији када се говорило о Косову и Метохији, обично се говорило о огромним богатствима ове области, о пшеници, о рудном благу итд., којима она обилује. У ствари, ретко је ко био упознат са страховито тешким, готово ропским животом народа Косова и Метохије, а нарочито не са животом шиптарског народа који на Косову и Метохији чини огромну већину. Код таквог стања ствари, сасвим је природно, није било ни најпотребнијег интересовања за стварне проблеме Косова и Метохије, није било стварног залагања да се ти проблеми реше.

У саставу старе Југославије налазило се око 750.000 Шиптара, а они су готово сви живели на територији Косова и Метохије. Да је онаква Југославија, која је произашла

⁶ Народни херој Миладин Поповић. Био је тада секретар Областног комитета КПЈ за Космет.

⁷ Страдо Бојовић, мајор НОВЈ

⁸ Милија Ковачевић

¹ Оригинал (штампан ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1318, к. 34, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 5/121—127.

као резултат Версајског мира, била колевка угњетавања ие-српских нација — то је свакоме познато. Али, да је то угњетавање добило најоштрије, управо најбезобзирније форме на Косову и Метохији, то зна врло мали број људи, о томе се, изузев у задње време, готово није ни говорило ни писало. Никаква — апсолутно никаква мањинска права нису призната шиптарском народу на Косову и Метохији (ни школе, ни удружења итд.). Спровођена је насилна србизација највеће националне мањине у Југославији. Била је забрањена употреба шиптарског језика у Југославији, па се ишло толико далеко да се кажњавала његова употреба у приватним стварима по кућама. Најтежу форму претстављало је економско угњетавање. Аграрна реформа која је спровођена на Косову и Метохији и најразличитије шпекулације, које су се развијале у вези са њом, одузимале су земљу сељака Шиптара и њих остављале готово без ње. Разни порезници су се, на рачун наплаћивања истог пореза по неколико пута, несметано богатели. Над шиптарским народом разни срески начелници, жандарми и остали спроводили су, преко премлаћивања, убијања и хапшења, најцрњи терор, који се граничио са истребљивањем тога народа. Културни ниво његов био је страховито низак. Неписменост се пењала на 90%, те отуда и велика заосталост тога народа. Касније, када је издаја великосрпске хегемонистичке клике ишла ка своме врхунцу, на дневни ред је било постављено потпуно исељавање шиптарског живља за Турску, што је практично значило да потпуно остану без земље и да постану војска фашистичких агената кош су их врбовали са оне стране границе — тј. из Шипније. (Требало је да се на тај начин припреми војска која ће V датом моменту, када то буде потребно фашистичким разбојницима, бити уперена за поробљавање и комадање Југославије). Енергична интервенција напредних демократских елемената, а нарочито београдских студената, спречила је спровођење у дело овог отворено издајничког, петоколонашког плана.

Великосрпска хегемонистичка реакционарна клика могла је са успехом да спроводи овакву истребљивачку политику према шиптарском народу из два разлога.

Прво, она је покупила реакционаоне политичаре из редова шиптарског кадра — нарочито бегове и њих упрегла за разбијање јединства шиптарског народа, за ангажовање једног дела тога народа у кола разних београдских влада. Ово подмићивање вршило се додељивањем сенаторских, посланичких и сличних положаја, додељивањем огромних свота новца беговима као откуп за делове одузете земље итд.

Друго, она је са људима из разних крајева Југославије вршила насељавање по Косову и Метохији. Нарочито је насељавала *Црногорце* и то баш у оном моменту када се у Црној Гори водила велика борба против великосрпске хегемонистичке клике. Тада је тој клици требало, не само да поставља у лицу насељеника жандарме према шиптарском народу и да их завађа са њима — него и да разбије јединство сахмог црногорског народа. Но ради бољег посла, она је морала да разбије и редове самих насељеника, па је стварала своје агенте и у редовима насељеничког живља. Ради тога корумпираним пензионерима, бившим жандармима и сл. додељивала је рађену земљу одузету од Шиптара, те тако продубљивала јаз још више између Шиптара и насељеника, цепала редове самих насељеника и преносила мржњу на све народе међу собом. Да би мржња и завада била међу нашим народима још већа, велики део насељеника, нарочито у Метохији, био је насељен на утринама (тј. земљама које раније нису рађене), те су тако насељеници, одвојени од својих кућа, а остављени без кредита, помоћи у алатима од стране властодржаца, били доведени у врло тешко економско стање. Испало је тако да већина нису били насељени него у пуном смислу речи расељени. Незбринуте ни са које стране насељеници су вештачки нагоњени на самовласне поступке према шиптарској имовини.

Нигде дакле тако јасно није дошла до изражаја позната истина, да је за одржање покварене владавине и ропства над свим народима потребно »завади па владај«, као што је то био случај на Косову и Метохији у старој, данас покореној Југославији.

Шиптарски народ на Косову и Метохији водио је првих дана после стварања Југославије оружану борбу против таквог ропства. Инспиратор и организатор те борбе био је познати народни борац Бајрам Цури. Он је живио и радио у Шипнији, али је његов утицај био велики и код Шиптара на Косову и Метохији. Био је истакнути непријатељ феудалаца-бегова и са врло напредним погледима на свет. Као врло поштен патриота узимао је активног учешћа у тадањем политичком животу на Балкану али је баш због свога поштења морао да падне у игри империјалиста око куповине Шипније, Зогуа итд. Местимични устанци у Ругову, Дреници и другим местима под паролом борбе за национална права Шиптара на Косову и Метохији, били су покренути под његовим утицајем и под вођством људи који су одржавали везу са њим. Све те борбе биле су крваво гушене од стране војске, жандарма као и најмљених плаћеника из ре-

дова самог шиптарског народа. Оне су се завршавале убијствима, паљевинама и расељавањем шиптарског живља. Борбе су увек носиле у себи карактер спонтаности и биле изоловане, не само од других националних покрета који су се развијали у том моменту у Југославији, него и од других покрета на самом Косову и Метохији. Немајући истинско руководство и јасне перспективе, борба је губила масовну подршку, и због страховитог терора претварала се у борбу људи у комитским четама које су касније, 1925 год. или уништене или пребачене у Шипнију, па се после доласка фашистичког окупатора у Шипнију активирале по жељи окупатора.

У периоду најотвореније издаје, преплашене страховитим терором, шиптарске масе без икаквог озбиљнијег политичког искуства, а да би избегле искаљивање гњева од стране жандарма, порезника, претседника општина итд. — чврсто су биле повезане са својим издајницима Сефедином, Рифатом, Цеватом, Илијазом, Ферхатом и осталим беговима. Са једне стране ти бегови су урадили то, да шиптарске масе буду силна подршка и резерва ненародних режима Јевтића, Милана Стојадиновића, Цветковић—Мачека. О томе су речито говорили резултати избора из 1935 и 1938 где су они листом гласали, готово без изузетка, за кандидате које су постављале владе. Са друге стране бегови су узимали активног учешћа у раду такозваног »Косовског комитета« (који је био илегалан, чије је седиште било у Шипнији, који је новац за свој рад добијао од фашистичких посланстава) те тако наводили шиптарски народ да очекује своје ослобођење у разбијању и поробљавању Југославије од стране фашистичке Италије. Оваква политика била је срачуната на то, да се спречи ма каква заједничка акција свих народа на Косову и Метохији за побољшање њиховог положаја, те се тако стварало неповерење међу нашим народима.

Грађански политичари и партије које су за једно време биле једине на Косову и Метохији (Велимир Јојић, Мито Протић, Милоје Сокић, Љуба Патрногић) нису се уопште бавили неким шиптарским проблемом. За њих су Шиптари били они који су требали да им омогуће мандате за време избора, па су им само давали предизборна обећања и увек се старали да се шиптарске масе не активизирају.

Дакле, пракса је показивала да недостатак једног истинског руководства у националном покрету једне мањине нужно је водио не само неорганизованости и изолацији тога покрета, него и његовом погрешном путу и пасивизацији, што је на крају крајева довело до тога, да се од највећег не-

пријатеља народа — фашизма очекује спас и ослобођење. Тако је шиптарски народ својим путем иза бегова и осталих издајника у старој Југославији ковао против самога себе убитачно оружје — спремао себи ново ропство и срамоту на своје име.

Српски и црногорски народ на Косову и Метохији, где је Комунистичка партија имала знатан утицај, пружао је Шиптарима руку за заједничку борбу а нарочито онда када је опасност од фашистичког ропства била појачана — но све то није било довољно да се постигне њихово јединство у борби против заједничког непријатеља.

II

Свакоме је позната чињеница да је нерешено национално питање у бившој Југославији олакшало фашистичком окупатору, не само у поробљавању наше земље, него и у њеном распарчавању, у распиривању шовинизма међу нашим народима. На Косову и Метохији та опробана истина дошла је до нарочитог, специјалног изражаја.

Својим доласком, фашистички окупатор је припојио готово читаву територију Косова и Метохије већ раније поробљеној Шипнији. Истовремено он је шиптарским масама на Косову и Метохији наиравио и низ јефтених рекламаторских уступака. Дозволио им је слободну употребу шиптарског језика, отворио им школе иа матерњем језику, по канцеларијама довео шиптарске чиновнике, дозволио националну заставу итд. Преко тога, фашистичком окупатору је *пошло за руком да шиптарске масе превари, да им се претстави као ослободилац, а да — од раније припремљених својих слугу, иначе дојучерашњег ослонца великосрпских хегемониста и разних бегова и сл. — за тешки и ропски живот Шиптара у старој Југославији окриви насељенички и српски живаљ на Косову и Метохији.* Због тога је фашистичком окупатору успело да од првих дана окупације Шиптаре окрене на борбу против недужних насељеника и Срба — управо против оних који су још од првих дана капитулације били спремни да се заједно са Шиптарима боре против окупатора. Тако је још у самом почетку, смишљеном политиком окупатора и његових слугу, спречено јединство наших народа у борби против окупатора. Специјалне банде су убијале, палиле, пљачкале насељенике и Србе, а касније, када је народно-ослободилачки устанак избио у Србији и Црној Гори, Шиптари су узели масовног учешћа у његовом гушењу.

Фашистички окупатор је завео својим доласком еред-њевековие (Феудалне) односе на селу. Земља је сва приа-дала беговима, а сељаци су морали да им плаћају трећину за земљу коју су обрађивали а десетак фашистичкој држави. Окупатор је омогућио шпекулацију са животним намирницама те тако народ није могао да долази до гаса, соли, шећера и сл. Но те и сличне мере окупатора нису умањиле слепу службу шиптарских маса фашистичком окупатору. Њихово масовно учешће на страни окупатора и његових слугу било је, поред онога што је горе речено, подупрто још из два разлога: са једне стране успесима окупатора на источном фронту, што је код политички неискусних и заосталих маса створило утисак да ће Хитлер сигурно добити рат, а са друге стране што су се баш у тим данима на границама Косова и Метохије појавили четници (Машан Буровић и комп.) и отпочели са зверствима према муслиманској и шиптарској сиротињи.

Слуге окупатора су у завођењу шиптарских маса искоришћавале нарочито ову другу околност, па су са бауком старе Југоелавије — према којој су Шиптари гајили неописиву мржњу — и четничким злочинима скоро до данашњег дана задржали огромну већину шиптарских маса на позицијама службе окупатору. Пошто су прво искористили заосталост Шиптара у погледу њихове свести о потреби борбе против окупатора и још првих дана ангажовали их масовно у борбу против нароАно-ослободилачког покрета у Србији и Црној Гори, слуге окупатора су искоришћавали то касније на тај начин што су Шиптаре плашили осветом коју им Срби и Црногорци спремају за раније почињена зверства према њима. Позиви Комунистичке партије Југославије — *која је још одмах после капитулације Југославије позвала народе Косова и Метохије на борбу против окупатора и његових слугу, а на које су се Срби и насељеници одазвали,* — и први партизански одреди на Косову и Метохији нису тада могли да премосте велики јаз који се налазио међу насељеницима и Србима са једне и Шиптара са друге стране.

У ситуацији пораза фашиста на источном фронту, у ситуацији капитулације Италије, у ситуацији појачаног терора и пљачке над самим шиптарским народом, у ситуацији буђења евеети о потреби борбе против фашистичког окупатора — појављује се на позорницу псеудонационална, псеудодемократска организација »Бали-комбтар«, који у тзв. »Другој призренској лиги« долази до пуног изражаја. Читав њихов рад сводио се на развијању још већег шовинизма, на потезању питања граница, тј. истицање пароле да Косово

и Метохија треба обавезно да остану у саставу велике Шипније, и да се те границе бране од партизана, који хоће да одвоје Косово и Метохију од Шипније. Дискусија око граница и њихова одбрана требала је поново да скине са дневног реда подизање Шиптара на борбу против фашистичког окупатора. И даље, требала је да направи још већу изолацију Косова и Метохије од нароАно-ослободилачке борбе, а нарочито од борбе осталих народа у Југославији, где је она била најразвијенија и већ давала најбоље резултате. Хиљаде и хиљаде Шиптара пало је и још увек пада на разним фронтима против народноослободилачке борбе. На тај начин шиптарски народ Косова и Метохије је осрамотио своје име и у очима осталих народа Југославије остао само мало ниже испод немачког народа. Својом кожом криво је шиптарски народ платио продужетак свога пута из старе Југославије, криво му се светило слепо корачање иза разних бегова, служење окупатору и борба против народноослободилачког покрета. Тиме је шиптарски народ на Косову и Метохији довео у питање своју будућност. ;

Ето, то је резултат пута једног народа који своју судбину и бригу за будућност препушта другоме, ето, то је резултат — жалостан и поучан резултат службе једног народа окупатору.

Но, баш у том периоду почиње да јача и народно-ослободилачки покрет на Косову и Метохији. У борби за јединство народних маса знатно је порастао углед Комунистичке партије Југославије на Косову и Метохији. Мали партизански одреди својим акцијама против окупатора и агитационо-пропагандистичким радом стицали су поверење. Борбе у Србији и Црној Гори, а нарочито у Шипнији почеле су да отварају очи шиптарском народу. Тако су почели први — додуше још увек неодлучни али први — кораци ка буђењу свести о **потреби** борбе против фашистичког окупатора, за своје национално ослобођење. Свирепе су биле мере којима су окупатор и њешве слуге хтели да спрече то буђење, али је све то било недовољно. Утицај слугу окупатора је почео да слаби, масе су почеле да се одвајају од њих. *Тако се после криво плаћеног искуства почело, у борби за национално ослобођење, код Шиптара стварати једно ново истинско народно руководство на челу са Комунистичком партијом Југославије — руководство које је тако мудро водило остале народе Југославије у борбу за њихово национално ослобођење.* Овде ћемо да истакнемо да и поред тога још увек знатан део Шиптара наседа пропаганди окупаторских слугу, још увек је, због своје заслепљености, непријатељски распо-

ложен према новој Југославији, која се родила кроз крв својих најбољих синова — дин-јунака из народно-ослободилачке војске. Још увек постоји плашња од освете од стране Срба и Црногораца.

III

Неколико пута је маршал Тито са пуним правом подвукао велику улогу Срба у данашњој народно-ослободилачкој борби. Политика свих Фашистичких слугу у угњетеним националностима у бившој Југославији састојала се, не само у томе да се све нације издвоје једна од друге, него и у томе да се све оне појединачно упере против целог српског народа. Српски народ је још у бившој Југославији безброј пута доказао преко својих акција да он нема ништа заједничко са великосрпском реакционарном кликом, да је он у целини био против ње. Српски народ је тада пружао братску руку осталим народима за борбу против реакционарних издајника Стојадиновића, Цветковића и осталих. Данашњи пут српског народа је само Аоследни продужетак раније борбе у новим условима. Отпочињући борбу против фашистичког окупатора, српски народ је водио истовремено неуморну оружану борбу и против великосрпске хегемонистичке клике, чији је претставник у земљи био Дража Михаиловић. Ова је клика преко самог српског народа требала да разбије народно-ослободилачку борбу осталих народа и да онда народима Југославије поново наметне староропство. Те планове управо је разбио сам српски народ и тиме доказао да он, нити је био, нити је сада за поробљавање других народа. Кроз такву борбу се исковало братство и јединство свих наших народа и њихово узајамно поверење. Тако се догодило да кроз тешку оружану борбу против окупатора и његових слугу, остали народи *Југославије у борби за своје национално ослобођење у лицу српског народа добију оног најискусенијег савезника, најдоследнијег помагача и заштитника.*

На основу тога, на својој кожи провереног искуства од стране сваке нације, дошле су историске одлуке II Конгреса АВНОЈ-а, а међу њима и одлука о федеративном уређењу нове, демократске Југославије, дошле су одлуке, како дивно рече један наш новинар, »иза којих стоји политичко и ратно искуство наших народа«.

»Друго заседање АВНОЈ-а претставља преломни момент у развоју борбе наших народа за слободу, националну равноправност и социјалну правду. Те одлуке су створи-

Ле уелове за наетупање једне нове фазе у којој ће наши народи, на бази међусобних братских односа, изградити срећан живот, какав до сада никад нису имали«. Историјске одлуке Другог конгреса обезбеђују равноправност свим народима, омогућују право самоопредељења, а уперене су против свих хегемониста који хоће да стварају разне великонационалне државе. Оне показују да могу више народа, на основу слободног уједињавања, да живе у федеративној државној заједници, у којој *свсжи народ одлучује о својим посебним стварима и интересима у својој ужој националној јединици, а сви скупа брину и доносе решења о заједничким пословима у општедржавној целини.*

Народно-ослободилачки покрет на Косову и Метохији, из разлога које смо раније навели, није узео онакве форме какве је он узео по другим крајевима Југославије. Али, саввим природно, он није могао да заобиће онај пут којим су ишли остали народи Југославије. Нигде тако није дошла до изражаја чињеница да је јединство народа саставни део оружане народно-ослободилачке борбе, као што је то био случај на Косову и Метохији. Народно-ослободилачки покрет на Косову и Метохији нужно је морао себи да крчи пут кроз тешку борбу за уједињавање наших народа, кроз борбу за јединство и братство наших народа, против фашистичког окупатора и његових слугу. Најбољи синови наших народа морали су да плате својим животима да би уверили шиптарски народ да против њега Срби и Црногорци немају ништа, да су сви они поробљени од окупатора, и да им је потребна заједничка борба да се од тога спасу, да извојују своје стварно ослобођење. Кроз крв другова Бора,² Рамиза,³ Аце,⁴ Емина,⁵ Станка⁶ и низ других наших најбољих синова, морала се уносити та идеја код наших народа. Такав је био пут којим су наши народи са Косова и Метохије почели да иду ка остварењу онога што су народи Југославије кроз одлуке Другог конгреса АВНОЈ-а урадили.

Те одлуке директно нису нигде поменуле Косово и Метохију — сем индиректно у тачци четвртој где се гарантују свим националним мањинама у Југоелавиј« њихова национална права — но се тиме не умањује њихова важност за Косово и Метохију. Да би наши народи могли да правилно оцене корисност тих одлука по своју будућност, да би их потпуно правилно разумели и да би из њих могли да извуку

² Народни херој Боро Вукмировић Црни

³ Народни херој Рамиз Садику

⁴ Народни херој Александар Маровић

⁵ Народни херој Емин Дураку

⁶ Народни херој Станко Бурић

потребне закључке, треба истаћи неколико важних чињеница.

а). Одлуке су резултат оружане борбе наших народа против фашистичког окупатора и његових слугу, резултат њихове бриге и вођења рачуна о будућности.

б). Њих су извојевали народи под вођством Комунистичке партије Југославије, која их је од првог дана мудро водила кроз оружану борбу оним путем који је једино могао да води стварном националном ослобођењу.

в). Одлуке једном за увек ликвидирају национално угњетавање и хегемонију ма какве врсте, а извојеване су у заједници, у братству свих народа, уз масовно учешће српског народа, у чије се име угњетавало у старој Југославији.

г). Оне омогућују практично остварење братске сарадње више нација у оквиру нове, демократске и федеративне Југославије.

д). Њих су донели истински народни претставници, које је сам народ, током борбе против окупатора и његових слугу, слободно изабрао.

Каквог значаја одлуке II Конгреса имају за наше народе? Какве поуке могу народи Космета из њих да извуку?

Прво, одлуке гарантују свим Србима и Црногорцима њихова национална и политичка права.

Друго, оне Шиптарима на Косову и Метохији гарантују њихова пуна национална мањинска права.

Треће, оне показују да је једино правилно руководство које води националном ослобођењу руководство Комунистичке партије Југославије, а једини пут којим се та права остварују борба против фашистичког окупатора и његових слугу.

Четврто, оне гарантују Шиптарима право на самоопредељење као и сваком другом народу, но само с тим да шиптарски народ мора, као што су то урадили остали народи, својом борбом против окупатора да стекне то право.

Пето, оне гарантују Шиптарима да, ако се одлучно лате оружја и поведу народно-ослободилачку борбу, не може се повратити оно старо ропство ни у каквом облику (оно од чега се шиптарске масе највише боје), јер сада српски и црногорски народ у братству, скованом кроз народно-ослободилачку борбу, заједно са осталим народима изграђују једну нову државну заједницу, где је онемогућено ма какво национално угњетавање.

Шесто, оне омогућују шиптарском народу пуни развитак, што треба да му помогне да једном за увек нестану и сва друга зла која су га притискивала као: феудални одно-

си, заосталост, слаб живот итд., те да иа тај начин ликвидирају разлику међу нашим народима и да се шиптарски народ издигне на ниво осталих народа.

Седмо, оне показују да сва спорна питања сами народи, кроз уста својих правих претставника, могу споразумно да реше.

Ето одакле наши народи треба да извуку потребне закључке, а нарочито пак шиптарски народ који треба сада да скине националну срамоту коју су му донели његови издајници, водећи га путем против својих сопствених интереса.

То практично значи да је сада крајње време да, готово после годину дана од Другог конгреса, шиптарски народ на Косову и Метохији узме одлучно судбину у своје руке и да оружаном борбом против окупатора и његових слугу, а под руководством Комунистичке партије Југославије, извојује себи право на одлучивање. Њему је баш сада више него другог потребно да се активизира, да у пракси научи да разликује своје интересе од интереса своје реакције (чије је интересе досадашњом својом борбом бранио), да увиди кроз борбу да тек у наслону на друге веће народе, у заједничкој борби са њима, може да постигне своје стварне жеље. То је једини пут којим може да осигура будућност и даљи развој Шиптара на Косову и Метохији.

На крају хоћемо да истакнемо једно место из чланка друга Тита у коме он даје диван упут свим нашим народима, а нарочито Шиптарима, где каже: »Питање Косова и Метохије лако ће се решити на опште задовољство свих само на тај начин што ће га решавати сами народи, а то право (тј. право на решавање — наша примедба) сваки народ стиче с пушком у руци у овој данашњој народно-ослободилачкој борби.«

Досадања историја нароАНО-ослобоАИлачке борбе на Косову и Метохији је показала да су Срби и Црногорци то право стекли, а задњи месец дана говори о томе да су и Шиптари ступили на свој пут који ће и њима обезбедити то право.

Ц.⁷ Јовићевић

⁷ Павле

**»НАША ПРВА БРИГАДА« — ЧЛАНАК МИТЕ МИЉКОВИЋА
У ЛИСТУ »СЛОБОДА« ОД НОВЕМБРА 1944. ГОДИНЕ¹**

НАША ПРВА БРИГАДА

Као и на другим местима Југославије, тако и на Косову и Метохији, поред осталих мера у борби против наших народа фашистички окупатор је употребљавао хапшења и интернирање поштених народних синова. То је окупатору требало да би заплашио наше народе, да би поцепао њихове редове, да би код њих убио веру у ослобођење. Сви они који нису хтели да Повију главу пред мрским окупатором и његовим слугама, сви они који су ма чим изражавала жељу за борбом и слободом, били су изложени прогонима фашистичких паса. Стога су затвори у Тирани, концентрациони логори у Драчу, Бурељу и другим местима били препуни народних синова са Косова и Метохије. Одвајајући их од народа окупатор је мислио да ће их поколебати и победити. Али, никаква средства: ни најцрњи полициски терор, ни стрељање, ни високе осуде, ни гладовања, ни све остало што су окупатор и његове слуге употребљавали по затворима и логорима, нису могли сломити дух отпора код ових људи. И не само то. Преко тих страдања челичила се њихова воља, њихова решеност за непомирљиву борбу против окупатора и његових слугу бивала већа, спремност на жртве у тој борби постала већа. Ту по затворима и логорима јачало је јединство наших народа — братство Шиптара, Срба и Црногораца. Када је фашистичка Италија капитулирала а Немци се, услед збуњености и изненадног удараца, још нису били снашли — ти народни синови постарали су се да што пре умакну из затвора и логора да би себе, свој живот несебично ставили у службу народа, његовог јединства и његовог ослобођења. Колика је њихова једнодушност била у погледу овога решења најбоље показује чињеница да су одмах по изласку из затвора и логора на два различита места, једни у бколини Тиране, други у Дебру — потпуно независно једни од других — формирали два ударна косовска батаљона.² Заузимањем врховног команданта Н.О.В. Ал-

¹ Оригинал (штампан ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1318, к. 34, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 5/130—132.

² Види док. бр. 47, напомену бр. 21, и док. бр. 117, напомену бр. 4.

баније друга Енвер Хоџе и акцијама које су на терену Албаније водили, наши батаљона су се наоружали и кренули на нове тешке задатке. Ти батаљони, тако формирани, били су клица наше чувене I Бригаде.

Македонија је сигурно земља која је у свом досадашњем животу преживљавала најтежа ропства — земља за коју би се готово могло рећи да досада није живела слободно. Свакоме је познато да Македонци у Југославији нису имали никаквих националних права. Сви ненародни режими су се трудили да их натерају да буду Срби — Јужносрбијанци, како су их тада звали. Добар део македонског народа, за своје ропство у Југославији, није могао да схвати ко су му стварни кривци за то, па је, под упливом пропаганде фашистичких слугу Ванче Михаилова и осталих, замрзео без разлога цео српски народ.

Својим доласком у Македонију, бугарски је окупатор свим средствима ту мржњу продубљивао, па преко тога — плашњом од Срба и старе Југославије— дуго времена спречавао учешће Македонаца у народно-ослободилачкој борби. Био је вештачки постављен јаз између два братска народа. Својим окрутним мерама, бугарски је окупатор још у самом почетку поубијао велики број најбољих народних синова Македоније, те тако задао озбиљан ударац народно-ослободилачкој борби. Сама линија народно-ослободилачке борбе извесно време била је искривљивана на тај начин што се говорило да Македонци сада не треба да воде народно-ослободилачку борбу, јер их Бугари нису поробили итд., што је још више доводило у питање судбину народно-ослободилачког покрета у Македонији. Кад се томе дода да кроз Македонију пролазе најважније пруге на Балкану којима се окупатор служи за борбу против наше Н.О.В. и наших Савезника, као и чињеница да је Македонија земља Јужних Словена и да преко ње треба да се и у Бугарску пренесе пламен партизанског рата — тек тада може да се види колика је помоћ требала да се пружи македонском народу. Осећајући све то, Врховни штаб Н.О.В. и П.О. Југославије послао је у Македонију свога делегата друга Темпа, који ту, на терену, треба да помогне Македонцима у организовању народно-ослободилачког устанка, у стварању — први пут у историји — народно-ослободилачке војске Македоније.

Када су косовски батаљони на свом путу за Косово и Метохију пролазили кроз Македонију, наишли су на так-

ву ситуацију. Истовремено то су биле ирве снаге српских партизана које су дошле у Македонију. Делегат Врховног штаба друг Темпо, пошто му је била потребна помоћ у борцима за остварење задатака Врховног штаба, задржао је наше батаљоне у Македонији, јер је у њима видео борце који ће му заиста помоћи на томе послу. Косовски батаљони не само што су морали да помогну распаљивању устанка и стварању Нар. осл. војске у Македонији, него су истовремено у Македонији претстављали српски народ, показивали његову спремност да животима својих бораца помогну ослобођење братског им македонског народа, показивали практично разлику две Југославије. И пуну годину дана остали су Косовари у Македонији и храбро се борили: око Кичева, Гостивара, Струге и Дебра, око Охрида и Ресна, око Битоља, Прилепа, Кавадара и Велеса и свуда тамо заједно са својом браћом Македонцима ширили пламен народно-ослободилачке борбе, стварали младу Н.О.В. Македоније. Преко палих бораца: Уроша Цудовића, Драга Каваје, Беке Новаковића, Ива Стругара, Влада Рајичевића, Младена Мијатовића и великог броја других ковали су јединство српског и македонског народа, продирала је у душу македонског народа дивна парола: *Слободна Македонија у федеративној и демократској Југославији.*

Народно-ослободилачки покрет се развијао — расла је и чврсто стала на ноге млада Н.О.В. Македоније. Из прве Македонско-косовске бригаде, у којој су се налазила оба косовска батаљона, а која је истовремено била прва војна јединица македонског народа, развиле су се у врло кратком времену прва, друга и трећа македонска бригада, те се на тај начин створила први пут у историји Народно-ослободилачка војска Македоније.

Без реклама, без хвалисања обављали су Косовари своје задатке, било у борби против непријатеља, било у раду код народа, било у Грчкој на раду око уједињења целог македонског народа. Али су са поносом слушали речи политичког комесара Главног штаба Н.О.В. и П.О. Македоније друга Цветка Узуновског када им је честитао на потпуно извршеним задацима у Македонији.

Косовски батаљони имали су у самој Македонији и свој најсрећнији дан у животу — 24 јуни 1944 год. Тога дана од два косовска батаљона, једне словеначке чете и ослобођених Руса — црвеноармејаца створена је скромна,

по броју бораца мала, Прва косовско-метохијска народно-ослободилачка ударна бригада. Колико радости код бораца што су, ето, сада почели да стварају и народно-ослободилачку војску Космета, онога Космета где још народно-ослободилачка војска Југославије није долазила. Колико радости код бораца због тог историског задатка! И заветовала се тада наша бригада да заставу, коју је добила од Главног штаба Македоније, неће ничим опрљати, да ће је неустрашиво носити из борбе у борбу, да ће под њом ослобађати и народе Косова и Метохије од фашистичких освајача и њихових слугу, те им тако осигурати достојно место у демократској и федеративној Југославији. Уверавала је тога дана Бригада наше народе да ће њени батаљони, који својим именима: »Борис Вукмировић«, »Рамиз Садику« и »Ацо Маровић« симболично претстављају јединство народа Космета, својом борбом и својим жртвама, то јединство претворити у стварност и од њега направити огромну силу коју ће на својој кожи осетити окупатор и његове слуге. И кад су се разилазили са свечаности, борци су, поносни на све оно што су преживели раније и тога дана, певали свој скромни марш, скроман исто онако као што је скромна и Бригада:

»Без фанфара и звучних иарада,
у борби противу крвника
постадосмо Космета Бригада,
храбра, смела Титова војска«.

Продужила је Бригада са још више елана да туче непријатеља — својом борбом продужавала раније стечену славу.

Када су борци данашње бригаде били по затворима и логорима, они су се спремали да би што боље помогли својим народима. Када су тукли непријатеља на Кичеву, Буковику, Мраморцу, Кленовцу, Ботуну, Караорману, Пајку, Кожуфу и Козјаку, на Мрежичком, Фуштану, Никодину, Радобиљу, Броду и другим местима Македоније, наши борци су били свесни да се боре и за ослобођење својих народа, за њихову срећнију будућност. Но поред свега тога, њихова стална жеља је била да дођу на Косово и Метохију. Та жеља није почивала на томе да ће на Косову и Метохији бити мање борбе и лакши живот — не, то не никако — него на томе да се и њихова област, где није било народно-ослободилачке војске, запали светлим пламеном народно-ослобо-

дилачке борбе, да својом борбом омогуће и њиховим народима да оду путем осталих народа Југославије.

Најзад је дошао толико жељени дан за I Бригаду — 28 септембар — још једна велика радост у срцима храбрих бораца Бригаде. Дошла је на Косово и Метохију да својим борбама и радом уједињује наше народе, да распламти народно-ослободилачки устанак, да створи нову, младу војску — дошла да испуни свој свети завет дат нашим народима оног дана кад се родила.

Дошла је и почела одмах онако скромно а и онако одлучно и неустрашиво како је то радила у Македонији, Грчкој и Албанији. Они који познају ту Бригаду, они који су били са њом и гледали је раније, убеђени су да ће овај задатак који је узела сада на себе, као и све раније задатке, у потпуности извршити. Наши ће народи уосталом скоро то и видети својим очима.

Мита Миљковић

**»ШИПТАРСКЕ БРИГАДЕ НА КОСМЕТУ« — ЧЛАНАК ЦАВИ-
ДА НИМАНИЈА У ЛИСТУ »СЛОБОДА« ОД НОВЕМБРА 1944.
ГОДИНЕ¹**

ШИПТАРСКЕ БРИГАДЕ НА КОСМЕТУ²

Шеснаестог октобра стигле су на територију Космета две херојске шиптарске бригаде: Ш-ћа и У-та. Оне су дошле да нам помогну у ослобођавању наших народа од крвавог немачког окупатора и различитих издајника, што су се ту сабрали да нађу себи уточиште. Оне су дошле да заједно искоренимо, једном за увек, шовинизам, кога су међу нашим народима несметано сејали — за око тридесет година — српско-шиптарски и црногорски шићарције; шовинизам, кога су и црни фашисти, помогнути од домаћих продајних душа, знали вешто да искористе као јабуку раздора, окређући народе једне против других, како би им скренули поглед од стварног стања ствари — од ропства и пљачке, које су им они наметнули.

Наши другови, борци шиптарских бригада, нису нам непознати; они су наши стари познаници. Заједно са њима смо прошли кроз затворе и концентрационе логоре. Са њима, раме уз раме, проливали смо крв у Крчову, Пешкопеји, Великом Дебру, на рудницима Корче, у Љуми и на другим местима. Заједничке патње и крв просута против заједничког непријатеља упознала нас је и збрлатимила.

Долазак шиптарских бригада на територију Косова и Метохије нас уздиже — ми се поносимо њиме. Јер, паролe непријатеља и издајника о нама налазе свој гроб. Народ ће сад видети да се партизани Југославије и Шипније заједно боре против истог непријатеља; видеће да међу борцима, који проливају своју крв за народне слободе, бољи живот и једнака права свих, постоји само једно: јединство и братство; научиће да, исто као што наши непријатељи — без обзира којој они народности припадали — пружају руке једни другима када су у питању њихови интереси, тако исто су и народне војске збрлатимљене у борби за заједничке циљеве и интересе, против заједничког непријатеља.

¹ Оригинал (штампан ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1318, к. 34, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 5/134—135.

² Види док. бр. 180, напомену бр. 2.

Партизани Космета, и Срби и Шиптари и Црногорци, још од првог дана фашистичке окупације, објашњавали су народу да је једини пут ка потпуном извојевању слободе; да сви заједно пруже једни другима руке, да заједнички дигну оружје на завојеваче и све остале који заваћају наше народе — до потпуне слободе. Ово ми народу нисмо говорили само речима, ми смо ово доказивали и примерима крви наших најбољих другова из све три нације. Народ је видео крв своје омладине која је просута за интересе сва три народа; видео је издајнике и шовинисте жедне те крви; могао је да види оне који су настојали да демагогијом и лажима претставе наше пале хероје као издајнике шиптарског народа, или српског и црногорског. Део народа који је познавао своје синове, и знао зашто се они боре, проклео је и осудио дела издајника и шовиниста. Данас већ готово и сав шиптарски народ увића циљеве шовиниста, њихов данашњи положај и нашу борбу: а). Да шовинисти и издајници желе, и настоје свим силама, да што већи део шиптарског народа окриве — бацајући га на кланицу за интересе окупатора, да би и сами, бар за који дан, спасли своју кожу; б). Да за издајнике и шовинисте нема места на овој земљи, јер су се народи, уопште узев, пробудили и данас се боре за своје сопствене интересе, и в). Да ће се Народно-ослободилачка војска, како Шипније тако и Југославије, борити против непријатеља — заједно, ако то буде потребно и на крајњим, најзабаченијим тачкама територије Шипније или Југославије.

Шиптарски народ у својој праведној народно-ослободилачкој борби створио је своју херојску војску која је, у крвавим бојевима против далеко већег и јачег непријатеља, ослободила готово целу Шипнију; он је успео да из њених недара извуче своју народну владу, и тако обележи најславније странице своје националне историје. Народно-ослободилачка војска Шипније, не само да је успела да шиптарски народ спаси од тешког ропства, него је учинила и један историски гест братства међу народима Балкана, а у првом реду шиптарског и југословенских народа, шаљући на Космет две своје најјаче бригаде да заједно са нама ослобаћају и народе Космета од фашистичког терора и издајника из редова наших народа.

Шиптарске бригаде за нас Косметовце су као честитка — у дане када смо прослављали формирање IV Косовске ударне бригаде која ће бити страх и ужас за фашисте и издајнике, а симбол братства за наше народе.

Стварање косметовске Народне војске од бораца сва три народа задаће последњи смртни ударац демагогијама окупатора и његових помагача из сва три народа. Сарадња народно-ослободилачке војске Шипније и Југославије убија у клици шовинизам, и од Косова и Метохије ствара *мост братства шиптарског народа са народима Југославије*. Сипови ових народа заједно ударају по фашизму, уништавају узроке трвења и размирица, руше бране које су раздвајале наше народе. Заједничком крвљу натапају земље Космета, да би сутра родитељи и браћа њина радили и живели у миру у пуној слози. За народе Косова и Метохије у демократској и федеративној Југославији, не само да неће бити разлике да ли је неко Шиптар, Србин или Црногорац, него неће постојати нити онаквих граница кинеског зида између демократске Шипније и демократске федеративне Југославије. Најсигурнија гаранција за ово су наше народно-ослободилачке војске.

Ове војске, које су знале да ослободе своје народе од тешке чизме фашистичког окупатора, поставише симбол братства наших народа, знаће да буду добри чувари тога братства, умеће и моћи да га одржи, да остане за увек непомућено.

Са братском љубављу дочекали смо наше другове из херојских шиптарских бригада. Наше заједничко оружје окренули смо против непријатеља на нашем терену, да наше драге народе Космета што пре ослободимо. Косово и Метохија, до сада мирно гнездо за фашизам, постаје гробљем хитлероваца и издајника.

А место које је некад било легло размирица сада ће бити место где ће се крунисати братство народа Југославије са малим, али херојским народима Шипније.

Џавид Нимани

ЖИВЕЛО БОРБЕНО ЈЕДИНСТВО ШИПТАРА И СРБА!

**»ФОРМИРАНА ЈЕ 4. КОСМЕТСКА БРИГАДА« — ЧААНАК
МИААНА МИБКОВИБА У АИСТУ »САОБОДА« ОД НОВЕМ-
БРА 1944. ГОДИНЕ¹**

ФОРМИРАНА ЈЕ IV КОСМЕТСКА БРИГАДА

Четворогодишња херојска борба народа Југославије против окупатора приводи се крају. Та дивовска борба наших народа данас се крунише сјајним победама над вјековним и мрским непријатељима наших народа: њемачким окупаторима и њиховим прљавим слугама. Херојска Народно-ослободилачка војска Југославије, заједно са побједоносном, братском Црвеном армијом, дефинитивно ослобађа нашу напаћену домовину, освећујући се за потоке невино проливане народне крви, за попаљене домове, села и градове наше земље.

У упоређењу са осталим крајевима Југославије, народно-ослободилачки покрет на Косову и Метохији је прилично изостао. То свакако има својих разлога. Поред осталих, један од важнијих узрока је шовинистичка мржња међу нашим народима која је плод двадесет трогодишње ненародне политике бивших режима Југославије, — коју је фашистички окупатор, уз потпору домаћих издајника, на разне начине и врло вјешто, још више продубљивао и искоришћавао у своје сврхе. Захваљујући томе и осталим околностима, услови под којима се развијала народно-ослободилачка борба на Косову и Метохији били су заиста тешки. Али, иако у закашњењу, и код нас су већ сазрели сви услови за распламсавање народно-ослободилачког устанка.

У овако повољној ситуацији, када се пламен ослободилачке борбе преноси на Косово и Метохију, и када се налазимо на прагу ослобођења читаве наше домовине, 13 октобра ове године формирана је, на ослобођеној територији близу Баковице, IV Косовско-метохијска народно-ослободилачка ударна бригада. Њено формирање обављено је у присуству наше прослављене I Косметске бригаде и братске херојске III и V Шиитарске бригаде.

Наши народи су топло поздравили формирање своје нове бригаде, у увјерењу да ће она, марширајући путем славних бригада Н.О.В. Југославије, бити та која ће се не-

¹ Оригинал (штампан ћирилицом) у Архиву ПК СКС у Приштини, рег. бр. 1318, к. 34, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 5/136—137.

милосрдно светити за сва нанешена зла и патње нашим народима. Вијест о њеном формирању унијела је радост и поуздање у сваком поштену родољубу и истовремено задала смртни страх биједним окупаторским слугама — издајницима наших народа, који су у Баковици и другим мјестима већ осјетили њене жестоке ударе. Обрадовала се омладина Косова и Метохије, јер јој је сада омогућено да узме масовнијег учешћа у народно-ослободилачкој борби и одужи свој велики дуг према својим народима.

Наша IV бригада је од великог значаја за ослободилачку борбу народа Косова и Метохије. Састављена од најбољих синова и кћери сва три народа Косова и Метохије: шиптарског, српског и црногорског, она је дивно оличење братства и јединства наших народа, што је заиста најмоћније оружје у борби против немачких целата и свих јавних и прикривених народних непријатеља. IV бригада — братства и јединства — заједно са нашом прослављеном I косметском бригадом и III и V шиптарском бригадом треба да одигра важну улогу у ослобођењу наших народа и стварању оружаног братства и јединства народа Југославије и Шипније.

Подли рад народних издајника, који су хтјели на сваки начин да отму нашим народима најмоћније оружје у борби за слободу — братство и јединство — изјаловило се и пропало. IV бригада нам ово најбоље доказује. Учешћем синова српског и црногорског народа Косова и Метохије у IV и осталим бригадама наше војске даје се најбољи и непобитни доказ поробљеном и завараном шиптарском народу, да је српски и црногорски народ Косова и Метохије, својом борбом против фашистичког окупатора и домаћих издајника — истовремено и немилосрдни непријатељ повратка старе Југославије, која је била црна тамница за све наше народе а нарочито за шиптарски народ. Тиме српски и црногорски народ заиста доказује да нису криви за патње и страдања шиптарског народа под ненародним режимима бивше Југославије, него да су криви народни издајници. Учешћем најбољих синова шиптарског народа Косова и Метохије у нашу IV бригаду и остале јединице, српски и црногорски народ увића да и за њихова страдања под окупатором није крив шиптарски народ, него су криви фашистички окупатор и издајници сва три народа: Цафер Дева, Дража, Цеват Беголи, Недић, Велимир Јојић, Шаћир Цури и други. Данас, шиптарском народу је потпуно јасно да хитлеровска Немачка сигурно губи рат, даље, он увића да је једино црвалан пут ка истинској слободи — јединствена

оружана борба са српским и црногорским народом, против фашистичког окупатора и домаћих издајника сва три народа.

У данима када прослављене јединице Народно-ослободилачке војске Југославије, наше храбре бригаде Космета и братске шиптарске бригаде наступају са свих страна у офанзиву ка Косову и Метохији, — вјерујемо да ће наша млада IV бригада испунити достојно све задатке који се пред њом постављају и које наши народи од ње очекују. Немилосрдним и одлучним ударцима против окупатора и домаћих издајника ослобађати градове и села Косова и Метохије; проширивати и учвршћивати братство и јединство наших народа, мобилисати нове борце за нове јединице наше младе војске.

Тако, ето, народи Косова и Метохије стварају своју младу војску, која ће бити најбоља гаранција њиховог срећног и лепшег живота у новој, демократској и федеративној Југославији.

ЖИВЈЕЛА IV НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКА УДАРНА БРИГАДА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ!
ЖИВЈЕЛО БРАТСТВО И ЈЕДИНСТВО НАРОДА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ У БОРБИ ПРОТИВ ОКУПАТОРА И ДОМАНИХ ИЗДАЈНИКА!

Милан А. Мићковић

БР. 203

**НАРЕБЕЊЕ ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОСМЕТА
ОД 1. ДЕЦЕМБРА 1944. ШТАБУ КОСМЕТСКОГ НОП ОДРЕ
ДА ЗА ПОСЕДАЊЕ ПОАОЖАЈА МОЈСТИР — ИСТОК — БУ
РАКОВАЦ¹**

ОПЕРАТИВНИ ШТАБ НОВ И ПО КОСМЕТА
ШТАБИ ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОСМЕТА
Н. Служб.
1-ХН-1944 г.

ШТАБУ КОСМЕТ. ПАРТ. ОДРЕДА

Положај

Примили смо ваш извештај о сукобу са шиптарским баидама. У току борбе када је наметну будите немилосрдни и одлучни и на положајима их уништите што више. Уласком у шиптарска села водите рачуна да вас народ не осети као осветнике него као Н.О.В.

Позивајте све оне што хоће да иду у војску са оружјем, а ако се ко нађе међу њима да је јако компромитован, лако ће се из војске извући и узет на поступак.

Кућа која се супротстави са оружјем, то јест из које се пуца, њу као бункер напасти и њом овладати.

Уз ово шаљемо вам заповест² по којој ћете поступити и под вашу команду ћете ставити Источки батаљон и са свим вашим снагама запосешћете положаје: Мојстир — Исток — Бураковац. Десно од вас ћете се повезати са I космет. бригом. Лево од вас са III албанском бригадом и сарађивати са командом места Исток.

Накнадно ћемо вам послати општу заповест за све јединице на Космету.

Послаћете нам извештај о досадањем раду и бројном стању и наоружању.

С. Ф. — с. н,

П. комесар
К.³ Филиповић

(М. П.)

¹ Оригинал (писан мастилом, ћирилицом) у Архиву ПК СКС V Приштини, рег. бр. 1291, к. 22, а микрофилм у Архиву ВИИ, ф. бр. 4/390—391.

² Види док. бр. 211.

³ Крсго

БР. 210

**НАРЕДБА КОМАНДЕ МЕСТА НОВЈ У ПЕКИ ОД 1. ДЕЦЕМ-
БРА 1944. ГОДИНЕ¹**

КОМАНДА МЈЕСТА
НАР. ОСЛ. ВОЈСКЕ И ПАРТ. ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ — ПЕЕ

НАРЕДБА БР. 1

Ради нормализовања прилика у граду и целом Срезу наређује се следеће:

1) Све трговачке радње: радионице, магацини и др. морају у року од два дана бити отворене. Такође, сва скривена роба у граду и селима мора бити повраћена у радње. Ко не буде поступио по овој наредби, конфисковаће му се сва имовина и предузеће се потребне мере.

2) Сва војничка спрема, оружје, санитарски материјал, нафта и бензин, зејтин и остало што је припадало немачкој војсци, а које се сада налази скривено у граду и селима, мора се у року од пет дана пријавити и предати овој Команди; сав тај материјал је нужно потребан нашој Народној осл. војсци. Уколико се код неког овај материјал нађе скривен, а не буде пријављен на време овој Команди, предузеће се строге војничке казне.

3) Позивају се сви становници Среза пећког који имају оружје да ступе у нашу Нар. осл. војску јер ће тиме помоћи наш Нар. ослободилачки покрет. Сви грађани града Пећи и становници овог Среза који имају оружја а не ступе у нашу Нар. осл. војску дужни су одмах пријавити и предати своје оружје овој Команди. Свим цивилним лицима забрањује се ношење ма каквог оружја без писмене дозволе ове Команде. Како у граду, тако у целом Срезу најстрожије се забрањује пуцање ма којим оружјем. Ко ово прекрши биће строго кажњен.

4) Без знања и одобрења ове Команде и градског Нар. осл. одбора, у граду се не сме вршити никакво исељавање, пресељавање, одузимање имовине, наплата ма каквих дугова и слично.

¹ Оригинал је штампан у обликлу плакате. На једној страни је на српскохрватском језику, ћирилицом, а на другој страни исти текст је на албанском језику. Налази се у Покрајинском музеју у Приштини, под бр. 13.

5) Шиптари имају право истицати своју националну заставу (црвену са шипоњем и петокраком црвеном звездом изнад шипоње). Црногорци и Срби заставу Нар. осл. покрета (југословенску тробојку са црвеном петокраком на средини белог поља). Забрањује се истицање других застава.

6) За кретање ван овог Среза, сва цивилна лица су дужна тражити објаву од ове Команде; без објаве забрањује се кретање.

7) Позивамо све грађане града и становништво овога Среза који су напустили своје домове и имања, да се до 7 децембра 1944 врате. Сви они који се у то време не буду вратили сматраће се народним непријатељем и конфисковаће им се сва покретна и непокретна имовина.

Ова наредба ступа на снагу одмах.

Пећ, 1-ХП-1944.

Команда места Н.О.В. и П.О.Ј. — Пећ

Политички комесар
Лзубо Милатовић с. р.

Командант места
Салко Медеризи с. р.

БР. 203

**ЗАПОВЕСТ ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОСМЕТА
ОД 2. ДЕЦЕМБРА 1944. ШТАБОВИМА ПОТЧИЊЕНИХ ЈЕ-
ДИНИЦА ЗА ЧИШБЕЊЕ БАЛИСТИЧКИХ БАНДИ У ДРЕ-
НИЦИ¹**

ОПЕРАТИВНИ ШТАБ НОВ И ПО
ЗА КОСОВО И МЕТОХИЈУ
Положај, 2. XII 1944. г.

Строго поверљиво

ЗА П О В Е С Т

(Секција Приштина — Дреница — Призрен — Качаник
1 : 100.000)

I

1. — Подаци о непријатељу: Већа непријатељска групација се налази на планини Чичавици. Њена јачина се креће, према несигурним вестима, до 700 војника, наоружаних са лаким пешадиским оружјем. Групу предводи Мехмед Градица. На целом подручју Дренице, као на пример око Кијева, Сврхе, Укча — Ракош итд. налазе се мање групе наоружаних Шиптара које исто тако предводе разни зликовци као на пример Јакуп Рама, Демали Пожари, Мехмет-ага Бериша, Мехмед-ага Рашковац и други. Читаво подручје Дренице је наоружано. Ради тога што наше јединице нису продирале на тај 'сектор, непријатељ покушава да на том сектору створи базе за повезивање са осталим групицама по осталим деловима Косова и Метохије. Судаћи по именима иредводника тих банди вероватно је да тамо постоје и главни њихови оперативни центри снабдени са мањим складиштима оружја, радио-станицом и друшм. Непријатељ је успио да на појединим деловима те области чврсто се повеже са масама да би евентуално организовао села на отпор противу нас. Морал код непријатеља, с обзиром на ситуацију, је врло слаб. Масае су у колебању и потребан је само мало јачи удар иа да се изврши њихово одвајање од зликовачких воћа.

2. — *Подаци о нашим снагама:* VII косметовска бригада се налази на сектору Ораховац — Острозуб — Бања. III косметовска бригада се налази на положајима Сува Река —

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 1—1/1, к. 1411.

Ораховац. 25. бригада 46. дивизије налази се на положајима В. Слатина — Прилужје. V албанска бригада Се налази на положајима Прилужје — Вучитрн — К. Митровица. Ш албанска бригада се налази на положајима К. Митровица — Клина — Рудник — Ракош — Исток. Ибарски, т.ј. косметовски одред се налази на сектору Исток.

3. — *Задатак*: Наше јединице ће у времену од 5. XII до 10. XII 1944. г. извршити чишћење поменутог терена, уништавајући наоружане банде а вршећи разоружање свих оних који добровољно не прилазе нашој војсци на подручју Дренице. Терен који ће чистити наше јединице је следећи: Велика Слатина идући реком Ситнице на север до железничке пруге код Топал Михалића, идући железничком пругом на север до села Свињаре. Од села Свињаре кретати се линијом на запад по сеоском путу до државне цесте К. Митровица — Пећ до села Брабонић. Одатле цестом од села Брабонић обухватајући село Горња Клина до села Рудник, одатле сеоским путем на северозапад укључивши село Бању, село Суво Грло па идући на запад укључујући село Укча — Мојстир, избијајући у село Исток. Одатле на југ по цести Исток — Бураковац — Злокућане избијајући на Бели Дрим. Онда Белим Дримом до села Ратковац а из села Ратковца кретати се линијом обруча на исток по сеоском путу пролазећи кроз Горње Поточане, избијајући у Ораховац. Одатле ићи на север и североисток по цести Ораховац — Острозуб избијајући у село Велика Слатина. Са ове линије која ће бити полазна за све јединице, тј. положаја, напад ће се извршити концентрично да бригаде управе свој главни напад на свом одређеном сектору у најјачи непријатељски центар отпора. У оквиру ове линије свака бригада ће имати одређени сектор на коме мора да изврши чишћење.

НАРЕБУЈЕМО:

а) VII косметовска бригада извршиће чишћење терена између: западно од реке Бели Дрим од села Клина на север до села Дањане на југ. Између села Дањане идући на исток сеоским путем до села Сановце, села Затрић избијајући на државну цесту у близини коте 891 (Страна). Затим линијом ићи по цести Острозуб до села Коморане а одатле скренути на север и изаћи у село Штрубулово на железничкој прузи Приштина — Пећ. Од села Штрубулово кретати линијом железничка пруга до села Клина код реке Бели Дрим. У том реону бригада ће извршити чишћење терена ударајући и уништавајући одлучно ко буде покушао да пружи отпор.

б) III косметовска бригада извршиће чишћење терена на линији између села Острозуб — Ораховац и Ратковица са јужне стране и села Дањане, Сановце са северне стране. На том сектору бригада ће остати држећи те положаје са задатком да разбије и ликвидира шиптарске банде онемогућавајући им пролаз на југ.

в) 25. бригада 46. дивизије НОВЈ извршиће чишћење терена на сектору заједно од села Коморане идући цестом у правцу Велика Слатина до реке Ситнице код села Враголије. Одатле линија реком Ситнице до села Прилужје. Од села Прилужје обруч скреће на запад пролазећи кроз село Главатин, Бивољак, Хамидија, даље кроз село Жели Вода преко коте 690 избијајући на железничку пругу Приштина — Пећ код коте 753. Одатле железничком пругом до села Штрубулово и скренути на југ до села Коморане.

г) V албанска бригада ће извршити чишћење на сектору који је обухваћен линијом јужно од села Прилужја идући на север железничком пругом према Митровици до села Свињаре. Одатле се скреће на запад по сеоеком путу до села Брабонић на државној цести Митровица — Пећ. Од села Брабонић ићи цестом на југозапад до села Горња Клина. Одатле ићи на југ цестом до Србице па онда пролазећи потоком кроз село Лудовић, село Тушиља и опет потоком кроз село Овчарево до железничке пруге између кота 638 и 612. Одатле ићи на исток железничком пругом преко села Штрубулово до југозападно од коте 835. Одатле ићи на север преко коте 890 и на исток кроз село Хамидије, Главатин до Прилужја.

д) III албанска бригада извршиће чишћење на сектору линијом од села Горња Клина идући државном цестом Митровица — Пећ до села Рудник. Од Горње КLINE до села Рудник а одатле по сеоеком путу на северозапад укључујући село Бању, село Суво Грло, идући на запад укључујући село Укча, село Мојстир, избијајући у село Исток, одатле ићи на југ цестом Исток — Бураковац. Одатле линија сектора иде на југ цестом Бураковац до села Злокућани и избија на реку Бели Дрим. Одатле иде реком Бели Дрим до села КLINE. Даље на исток железничком пругом до места између кота 638 и 612 скрећући на север потоком кроз село Овчарево, село Тушиља, село Лудовић, идући цестом кроз Србицу и излазећи у село Горња Клина.

ђ) Ибарски, т.ј. косметовски одред извршиће чишћење на сектору између села Мојстир, села Исток, села Бураковац. (Источки батаљон ставиће се под команду Штаба ибарског, т.ј. косметовског одреда.)

Поступак при извођењу операција

а) VII косметовска бригада кренуће са својих иолазних положаја дајући правце кретања својим батаљонима село Кијево, село Сврхе и село Велики Бурђевиц,² која су као најважнија непријатељска упоришта на њеном сектору. Бригада мора бити 8. XII 1944. г. на положајима село Храмовик — Сврхе — Кијево — Клина — Велики Бурђевиц — Плочица — Штрубулово — Коморане. Штаб бригаде биће у селу Кијево.

б) III косметовска бригада ће извршити напад на одређени сектор, с тим што ће оставити један батаљон у Сувој Реци. Са осталим јединицама извршиће и чишћење датог јој сектора. Штаб бригаде ће бити у селу Ораховац.

в) 25. бригада 46. дивизије НОВЈ извршиће напад са датих јој полазних положаја с тим да 8. XII 1944. г. буде посела положаје и то: Велики Белаћевац — Доброшевци — Васиљево — Штрубулово. Штаб бригаде ће бити 8. о.м. у селу Велики Белаћевац.

г) V албанска бригада мора у свом наступању 8. XII 44. г. бити на следећим положајима: село Микушница — Бечук — Кожинце — Годене — Глоговце — Трстеник и Доње Обриње. Штаб бригаде биће у селу Кожинце.

д) III албанска бригада мора бити 8. о.м. на следећим положајима: Србица — Кладарница — Озрим — Дреновчић Злокућани — Овчарево. Штаб бригаде у селу Србици.

ђ) Ибарски, т.ј. косметовски партизански одред 8. XII 44. г. биће на положајима: Бураковац — Исток — Мојстир. Под његову команду *ставља се* Источки батаљон који је у Истоку. Штаб одреда биће у Истоку.

Све бригаде ће вршити напад концентрично. То значи да ће сваки батаљон и добити засебан правац и задагак од свог Штаба бригаде, узимајући за циљеве напада најглавнија непријатељска упоришта.

Штабови бригаде извршиће такав распоред својих батаљона да цео терен буде једновремено нападнут са свију страна.

Непријатеља који буде давао отпор треба жестоко и одлучно напасти и уништити. Заробљене војнике и офицере не смијете убијати него их спроводити Оперативном штабу Космета. Пошто се овлада тереном разоружање извршити само над непријатељски расположеним елементима а мобилизацију поштених сељака спроводити на принципу добро-

² Није нађено на карти 1 :100.000. Вероватно се односи на село М. Бурђевиц.

вољности. Оне који не желе да приђу НО војсци такође разоружати. У току борбе кућу или куће из којих се пуца и даје жесток отпор сматрати бункером и као такве уништити. Паљевину села вршити само онда, и то по одобрењу Штаба бригаде, ако се село утврди и читаво село даје отпор. О овоме строго водити рачуна. Имовину зликоваца одбеглих конфисковати остављајући најнужније за потребе преосталих чланова породице. Улазећи на територију насељену шиптарским живљем пронаћи начин за успоставу контакта са селима да би им се ставило до знања да оно село које буде уточиште шиптарским бандама биће строго кажњено.

Политички руководиоци наших јединица извршиће масовну пропаганду на читавом сектору: на митинзима, конференцијама и скуповима *оснивајући* народно-ослободилачку власт, формирајући народно-ослободилачке одборе у духу досадашних директива. Како у току борбе тако и у току рада на новоовладаном терену ниједан борац нити руководилац не смије повриједити обичаје и ред шиптарског народа. Сви руководиоци а посебно штабови бригада биће одговорни ако борци буду вршили пљачке, насиље и самовољна злостављања становништва.

Штабови бригада ће прије операција на конференцији штабова батаљона упозорити све наше руководиоце и борце на веома велики значај ових операција за даљи развој братства и јединства народа Косова и Метохије. Како је ово прва акција такве природе потребно је уложили највећи труд да се постављени задаци изврше у свему, онако како је то постављено овом заповешћу. Од успеха и правилног вођења ових операција зависиће развијање наших даљих операција на осталим секторима Космета. У овим акцијама треба да види шиптарски народ нашу војску као ослободилачку, војску која хоће и изграђује братство народа, да види праведност али и строгост за све оне зликовце које треба казнити. На та начин наша војска и наша народна власт извојеваће углед, пријем и повјерење шиптарских маса.

Исхрана наших јединица путем добровољног давања хране од стране сељака и реквизицијом имовине зликоваца и разних њихових воћа. Уз ово интендант морају припремити, од расположивих резерви, храну као резерву у случају да се војска на терену не може хранити.

Дан и час почетка операција: све јединице ће почети са чишћењем терена 5. XII 944. г. у 6 часова ујутро. До тог времена све јединице морају бити на својим полазним поло-

жајима. Операције морају бити завршене са успехом 10. XII 1944. г. Сви штабови ће добити до тог времена поновно наређење за запосиједање нових положаја.³

ВЕЗА

Веза ће се одржавати куририма, радио-станицама и телефонима, ко их поседује. Штабови бригада су дужни два пута дневно слати писмене извештаје овоме Штабу и поред тога што ће бригада 46. дивизије и новоформиране албанске дивизије слати извештај својим штабовима. За курирску службу користити коње и бицикле.

САНИТЕТ

Штабови бригада својом заповешћу одредиће место својих бригадних превијалишта. Рањенике упућивати у најближе градске болнице.

Место бригада је одређено. Оперативни штаб НОВ и ПО за Космет налазиће се у Приштини.

Пријем заповести потврдити.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар

К. Филиповић

Командант⁴

Достављено:

Штабу 46. дивизије НОВЈ, Штабу албанске народно-ослободил. дивизије и штабовима косметовских бригада на извршење.

³ Види књ. 15, док. бр. 129 и 187.

⁴ Командант оперативног штаба Космета био је Фадил Хоца.

**ЗАПОВЕСТ ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОСМЕТА
ОД 8. ДЕЦЕМБРА 1944. ШТАБОВИМА ПОДРЕБЕНИХ ЈЕ-
ДИНИЦА ЗА ПОСЕДАЊЕ НОВИХ ПОЛОЖАЈА¹**

ЗАПОВЕСТ
ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОСМЕТА
за 8. XII 1944. г.

(Секција: карте Космета 1 : 100.000)

I

1. *Подаци о непријатељу:* Шиитароке банде које су извршиле напад на наше јединице у вароши Урошевац одбијене и разбијене у неколико група које су се дале у бекство гоњене од стране наших јединица у правцу планина Жеговац, Шара и с. Језерце. У вези са заповешћу датом о чишћењу терена Дренице² наше јединице нису наишле на непријатељске групе нити на отпор, запажене су мање групе које се крију по пугамама.

Но без обзира на садању неактивност шиптарских банди не треба заборавити да се оружје налази у масама и да реакција није дотучена. Зато треба бити на својим секторима будан и спреман да се увијек буде готово за дејство противу банди.

2. *Подаци о снагама НОВ на Космету?* Наше бригаде се налазе на следећим положајима:

I косметовска бригада на сектору Пећ — околина

II кометовска бригада на сектору Призрен — Баковица и околина

III косметовска бригада на сектору Сува Река — Ораховац — Остроzub и Ратковац

IV косметовска бригада на сектору Гњилане и околина

V косметовска бригада на сектору Подујево и околина

VII косметовска бригада на сектору Дреница

Источки партизански одред (Т.Ж.) на сектору Исток — Бураковац

V албанска Аивизија НОВ на сектору Дреница — Урошевац

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 2—1/1, к. 1411.

² и ³ Види док. бр. 211.

46. дивизија НОВЈ на сектору Липљан — Приштина — Дреница
бригада XXII дивизије НОВЈ на сектору К. Митровица — Трепча.

Задатак: Пријемом ове заповести сви штабова бригада са својим јединицама запосешће секторе одређене овом заповешћу у циљу овлађивања тереном и учвршћења народне власти, онемогућујући рад фашистичких помагача разбијањем њихових банди, док ће јединице својим радом и држањем настојати да развију и учврсте братство и јединство народа Космета. У вези овога задатка

НАРЕБУЈЕМО:

а) I косметовска бригада да поседне сектор Пећ — Исток са околином.

б) Источки партизански одред да запоседне сектор Србица са околином.

в) II косметовска бригада да запоседне сектор Призрен — Сува Река а у Драгаш, Средску, Наф Дуљу и Мамушу послаће по једну чету.

г) III косметовска бригада запосешће сектор Баковица — Ораховац — Дечане а послаће по једну чету у Остроzub, Зерзе, Ратковац и Бец.

д) IV косметовска бригада остаће на досадашњем сектору Гњилане.

ђ) V косметовска бригада смениће се јединицама 46 дивизије и запосешће сектор Урошевац — Качаник са околном.

е) VII косметовска бригада запосешће сектор Липљан — Штимље — Јањево и Косово Поље.

ж) Јединице 46. дивизије НОВЈ запосешће сектор Приштина — Вучитрн — Подујево — Косовска Митровица — рудник Трепча.

Јединице V албанске дивизије добиле су посебан задатак.

Све јединице извршиће покрет **одмах** пријемом ове заповести на бдрећеним секторима изузев VII косметовске бригаде, која ће обавити задатак дат јој претходном заповешћу.³

25. малесиска бригада V албаиске дивизије привремено ће оставити један батаљон и у садејству са јединицама 46. дивизије обезбеђиваће Урошевац док стигне V косметовска бригада.

Поступак при извођењу датог задатка: У духу директива датих у претходној заповести о држању јединица на

терену и раду у масама као и борби против шиптарских банди, напомињемо: сви руководиоци војни и политички треба и морају овладати својим јединицама да влада ред и дисциплина како би држањем подигли углед народно-ослободилачке војске међу шиптарским и другим маеама стичући поверење. Да би се ово постигло свакодневно и неуморно радити да би се масе мобилисале како за војску тако и за народну власт. Одржавати конференције, зборове и митинге, стварајући и учвршћујући одборе народне власти.

Вршити мобилизацију на принципу добровољности позивајући шиптарске масе да са оружјем одбаце љагу коју су им нанијели њихови издајници. Оне који ма из којих разлога не желе поћи у војску разоружавати. Питање разоружавања објаснити као иотребу оружја за фронт у одбрани интереса народа Космета у борби против издајника и фашиста.

На појаву бандита и њихову Ајелатност будите немилосрдни и уништавајте их. Имовину злочинаца и одбеглих петоколонаша конфискујте. Сва села позовите да откажу гостопримство бандама а оно село које их прима биће кажњено. За вријеме борбе, ако банде користе кућу, куће или читаво село, оно мјесто одакле непријатељ даје отпор сматрати непријатељским ровом и као такво уништити, но добро водити рачуна да казна погоди кривце како би народ у вама заиста увидио војску која носи правичност.

Исхрана ће се обављати на терену гутем добровољног давања хране од стране становништва и конфискацијом имовине бандитских воћа и друшх фашистичких зликоваца, остављајући породици најнужније.

Санитет. Штабови бригада одредиће мјеста својих бригадних превијалишта а болесне и рањене упућивати у градске болнице.

Веза. Веза ће се одржавати куририма користећи разна превозна средства као и телефон. Штабови бригада ће свакодневно пдносити писмени извештај овоме Штабу.

Дан и час запоседања сектора, т.ј. покрета [одрећен] је пријемом заповести.

Место штабова бригада и одреда је:

Штаб I бригаде ће се налазити у Пећи

Штаб Источког партизанског одреда — Србица

Штаб II бригаде — Призрен

Штаб III бригаде — Баковица

Штаб IV бригаде — Гњилане

Штаб V бригаде — Урошевац

Штаб VII бригаде — Липљан.

Сви штабови бригада и одреда одржаваће тесну везу са Операт. штабом, извештавајући о ситуацији и евентуалним променама како би овај Штаб имао прегледност. Штабовима бригада се даје иницијатива у руковођењу рада и операција, водећи рачуна да са својим батаљонима што дубље и шире продире на терену. Знаци распознавања остају дати за месец децембар.

Потврдите пријем заповести.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
К. Филиповић

Командант
Ф. Хоца

(М. П.)

БР. 213

**ЗАПОВЕСТ ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОСМЕТА
ОД 20. ДЕЦЕМБРА 1944. ШТАБОВИМА ПАРТИЗАНСКИХ
ЈЕДИНИЦА ЗА ЧИШЊЕЊЕ ПРЕОСТАЛИХ БАНДИ НА КО-
СМЕТУ¹**

ЗАПОВЕСТ

Оперативног штаба НОВ и ПО Косова и Метохије за 20 децем. 1944 за активизирање наших јединица у чишћењу од разних банди

(Секција Косова и Метохије размере 1 : 100.000)

1. — *Податци о непријатељу:* Шиптарске банде су у опадању. За сад су дефанзивне. Сви они Шиптари који нису чинили злочине хтели би да се врате својим кућама, јер виде развој ситуације у нашу корист. Већином у мањим, а ређе у већим групама налазе се у планинским местима узимајући храну из села. Нарочито их има у срезу дреничком, планини Чичавици, Жеговцу и планинским селима око Језерца као и падине Кознице.

Четничке банде Жике Марковића налазе се између Рогозне и Козјака. Оне су повезане са реакцијом на нашем терену и имају тенденцију да се преко наше територије пребацију за Албанију.

¹ Оверени препис оригинала (умножен на гештетнеру, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 3—1/1, к. 1411.

Све ове банде иако мале претстављају опасност како за наше војне јединице тако и за општи поредак на Космету, јер ометају правилан рад војно-позадинских власти.

2. — *Податци о нашим снагама:*

I Косовско-метохиска бригада у реону Пећи.

II Косовско-метохиска бригада у реону Призрена.

III Косовско-метохиска бригада у реону Баковице.

IV Косовско-метохиска бригада на путу према Пећи преко Дренице где ће сменити I бригаду.

V Косовско-метохиска бригада у реону Урошевца.

VI Косовско-метохијска бригада у реону Србице.

VII Косовско-метохиска бригада у реону Липљана.

VIII Косовско-метохиска бригада у реону Истока.

Јединице 46 Дивизије јачине 3 бригаде: Приштина, Подујево, Вучитрн, Кос. Митровица.

Јединице 41 Дивизије јачине 4 бригаде (од којих је једна артиљериска) на сектору Качаник, Урошевац, Ѓњилане.

Артиљерија у Урошевцу.

Према предњој процени оитуације одлучујемо да се све наше снаге активизирају за увиштење непријатеља. Све јединице развиће на својим реонима планску делатност имајући прп томе пуну иницијативу. Банде се морају изоловати из народа, уништити и омогућити војно-позадински рад на Косову и Метохији. Поред тога мора се народ разоружати. У вези тога

НАРЕБУЈЕМО:

а) IV Косовско-метохијска бригада (Штаб — Пећ) са реоном дејства у главном између Белога Дрима и Дечанске Бистрице укључујући села обухваћена линијом Злокућани, Мали Бурћевик, Пограђе, Прчево, Сврхе. Поред осталог да предузме мере за довлачење потребне грађе за поправку мостова железничких и колских. Да дуж железничке пруге успостави телефонски саобраћај и повеже се са I бригадом и са Приштином.

б) III Косрвско-метохијска бригада (Штаб — Баковица) — са реоном дејства у главном десна обала Дечанске Бистрице па на исток кота 484, 514, 506, 541, 505, и путем села Малишево, Драгобиље, Милановић, Велика Хоча, Брњача, Бела Црква, затим Швањски мост, село Ујз, Дамњане па до албанске границе.

в) III Косметовска бригада (Штаб — Призрен) — са реоном дејства Велика Хоча, Сува Река, Муштуште, Мушниково па све до албанске границе.

г) VIII Космеговска бригада (Источки одред са штабом Исток) — са реоном дејства лева обала Белога Дрима / — железничке пруге и потока Мала Река па на север падине Мокре Горе и Суве Планине.

д) VI Кошетовска бригада² (Ибарски одред), штаб Србице, са реоном дејства гребен Чичевице планине, железничком пругом до потока Голема Река.

ђ) I Кошетовска бригада (железничка станица Дреница) са реоном дејства северно железничка пруга, а источно гребеном кота 822, 805, 806, 667, Голеш (триг. 1019), 882, 773, 677, 805, на коту 1002, село Ронце, укључујући село Блаце, Остроzub, а остало границе III и IV бригаде, поред тога да привуче грађу за оправку железничких и колских мостова, да успостави дуж железничке пруге телефонски саобраћај и повеже се са IV бригадом и Приштином.

е) VII бригада (штаб Липљан) са реоном дејства углавном територија Липљан, Штимље, Јаћево обухватајући свуда гребене планина.

ж) V Кошетовска бригада (сада у Урошевцу) да предузме чишћење планине Жеговца, села Паралова и целог терена између друма Приштина — Гњилане, Приштина — Лебане не удаљавајући се сувише на исток. При *овоме* да изврши детаљан претрес терена и за дејство јој се даје пуна иницијатива.

з) 46 дивизија (штаб Приштина) углавном гребеном Чичавице, железничка линија Пећ — Приштина и територија Косовске Митровице, Вучитрна, Подујева, обухватајући међупросторе и падине Копаоника, као и падине источно од друма Приштина — Подујево.

и) Артиљерија да се пребаци у Липљан и стави се под командом штаба VII бригаде.

Све ове јединице одмах по пријему ове заповести израдиће детаљан план и отпочеће са акцијама 26 децембра. За то време прикупити детаљне податке о непријатељским снагама, наоружању и кретању.

Поступак при извођењу датог наређења: Не сме се дозволити слабљење гарнизона. Гарнизони морају бити обезбеђени. Дејство по батаљонима и четама. Ово није моментална акција него низ непрекидних смишљених операција до коначног докрајчивања непријатеља. Зато је неопходно организовати потерна одељења и контролисати целу просторију. Користити богато герилоко искуство, као и места где

² Та бригада је формирана од Ибарског НОП одреда, 13. децембра 1944, у Косовској Митровици.

се те банде могу крити. Јака одељсња морају контролисати сва села да би те банде изоловали од народа. Са друге стране не треба дозволити да се наше јединице иреморе.

При појави непријатеља бити оштар и немилосрдан. Према селима која дају отпор или помоћ бандама употребљавати репрезентације. Непријатељи наше војске и народа морају осетити силу нашег оружја. У погледу појаве већих банди које крстаре или су у пролазу одмах се повезати са суседним јединицама и заједничким снагама их ликвидирати. Границе реона не смеју бити границе акција и иницијативе.

Са друге стране према масама треба достојно репрезентовати име Титове војске. Мора се правити разлика између злочинаца и поштених људи. Поштене позвати у наше јединице да дођу са оружјем. Оне који неће у војску разоружавати. Имати у виду да цео народ има пушке, а наоружаће наших јединица је од првостепеног значаја.

Не сме се десити никаква повреда приватне својине. Сваку повреду приватне својине сматрати као крађу и оштро кажњавати. О оваквом случају лично нае известите као и мерама које сте предузели.

Пазите на међусобни однос војника Срба и Шиптара унутар наших јединица. Маса морају преко војске видети братство народа Југославије.

Развити политичку делатност код народа.

Помоћи свим силама учвршћивање наше народне власти. Указивати штабовима и војницима на правиан однос према властима.

Исхрана путем војних команди или НО одбора ако су команде места удаљене. Ако нема одбора онда добровољним прилозима и конфискацијом имовине злочинаца остављајући најнужније породицама. Војска не смије гладовати а ни расипати.

Санитет; Штабови ће одредити место својег превијалишта а болесне и рањене слати у болницу. Имати у виду појаву тифуса те забранити додир војске са народом у местима где се је зараза појавила.

Веза ће се одржавати радио-телеграфски, телефонски и курирски. Извештаје слати свакодневно. Бригаде да одржавају међусобну везу ради координације рада. Ми ћемо се налазити у Приштини.

Знаци распознавања остају редовни.
Заповест треба добро проучити и по њој се управљати.
На извршење!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар,
Крсто Филиповић, с. р.

(М. П.)

Командант,
Фадил Хоџа, с. р.

Достављено: свим штабовима Косовско-метохијских
бригада, артиљерији, штабу 46 дивизије и штабу 41 дивизије.

Да је препис веран оригиналу
зам. команданта
пуковник
Петар Брајовић

БР. 214

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА 46. НО ДИВИЗИЈЕ ОД 23. ДЕЦЕМБРА
1944. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА УНИШТЕЊЕ БАЛИСТИЧ-
КЕ БАНДЕ У РЕЈОНУ СЕЛА РИМАНИШТА¹**

ШТАБ ХБУ1 ДИВИЗИЈЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ
06. бр. 43
23. XII 1944. г.
у 14 часова

ЗАПОВЕСТ

(Секција Приштина 1:100.000 — немачко издање)

1. — Подаци о непријатељу:

У околини села Риманишта источно од цесте Приштина — Подујево, у шуми званој »Дафина« (Дзарц), к. 776, укрива се једна група од око 60 Шиптара, све самих зликоваца, који немају намеру да се предају. Вођа им је Акиф из Риманишта, бив. албански жандармеријски официр. Наоружани су пушкама а имају и неколико лаких митраљеза.

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 4—1/1, к. 1411.

Ова банда изгледа да прави земунице у шуми са намером да се тамо склања. Села Риманиште, Алабак, Шарбан итд. их помажу са храном, јер све људство те банде је из тих села.

2. — *Подаци о нашим снагама:*

26 бригада се налази са свим својим јединицама у Приштини.

2 батаљон 27 бригаде се налази у с. Кисела Бања.

3. — *Задатак:*

Два батаљона 26 бригаде и други батаљон 27 бригаде имају задатак да опколе и униште шиптарску банду у шуми на сектору с. Риманишта. У вези с тим наше снаге ће извршити претрес терена обележен овом линијом: почевши са северне стране линија оперативне зоне ће ићи од с. Тенеш Дол по сеоском путу који иде од главне цесте Приштина — Подујево између Тенеш Дола и Шуковачке Куке, поред к. 640 и улази у с. Трнаву у близини к. 585; затим иде линија северном границом с. Трнава обухватајући потпуно с. Алабак и избија на западне падине шуме Колићски Рид, код воденица северно од к. 620, т.ј. потока који пролази кроз Алабак и утиче у Батлову речицу. Са источне стране линија ће ићи од речних воденица излазећи на Шарбански Рид (к. 862), обухватајући потпуно Шарбан и избијајући на Сићевску речицу северо-источно од Султан Тепе, к. 1034. Јужно линија иде од северо-источних иадина Султан Тепе па сеоским путем који иде дуж потока у правцу и кроз с. Сићево, обухватајући то село до к. 666; а одатле скреће на северо-запад избијајући на пешачку стазу јужно од Рога Бут (к. 862) па идући са том стазом до близине с. Лебани, југо-источно од к. 651 (Прлина). Западно иде од Прлина па на север преко к. 686, к. 731 избијајући поново у Тенеш Дол.

У одређеном реону, ограниченом овом линијом наше снаге ће извршити најдетаљнији претрес, како шума тако и села која су у њој укључена.

НАРЕБУЈЕМО:

Другом батаљону 27 бригаде да у току ноћи између 23/24 ов. м. крене са садањих својих положаја из с. Кисела Бања, с тим да 24 ов. м. у 6 сати ујутро тачно морају бити и посести следећу линију: сеоски пут који иде са цесте Приштина — Подујево из с. Тенеш Дола поред к. 640 и улази у с. Трнава где се повезује са путем који иде за Риманиште. Даље посести ће линију која иде од речене раскрснице на

север и североисток обухватајући потпуно село Трнава, с, Алабак, све до воденица које се налазе на јужном делу с. Алабака, т.ј. на западним падинама Колићског Рида. На тој линији батаљон ће оставити мање своје снаге са задатком да остану као блокада северног дела одређене зоне. Са осталим снагама кренуће у три колоне и то: прва колона ићи ће шумом између села Трнава, с. Тенеш Дола, к. 731 избијајући на к. 720 а после спуштајући се на пешачку стазу која иде од Махале Мусовића у с. Трнава, т.ј. између к. 731 и 776. На тој стази ће, пошто претресу цео терен куда је колона прошла, задржати се и поставити се у виду заседе. Друга колона ће обухватити с. Трнава избијајући на падине шуме која се спушта према Риманишту са северне стране. Трећа колона ће поћи од западних падина Колићског Рида обухватајући и блокирајући потпуно Алабак и избити до периферије северо-источног и источног дела с. Риманишта. На тој линији обе ће се колоне задржати и поставити се у виду заседа, не улазећи у с. Риманиште, јер ће тамо ући друге наше снаге. Све шуме које су обухваћене зоном кретања датом батаљону као и села Алабак и Трнава морају бити темељно и детаљно претресана.

После завршеног задатка снаге другог батаљона ће се сместити у с. Трнави и Алабаку, с тим да штаб батаљона буде у с. Алабаку.

Један батаљон 26 бригаде сутра 24 о.м. тачно у 6 часова мора бити на линији која је раније обележена као источна и јужна граница целокупне оперативне зоне, т.ј. на линији од с. Сићева па сеоским путем који иде до близине к. 1029 па онда на север већ обележеном линијом до воденица у јужном крају с. Алабака, т.ј. док се не споји са једницама другог батаљона 27 бригаде. Батаљон ће на тој линији поставити мање снаге за блокаду с те стране а са осталим снагама поћи у три колоне и то: једна колона обухватајући блокирајући с. Сићево иде у правцу Риманишта до к. 806. Друга колона обухватајући и блокирајући Крш иде исто тако у правцу Риманишта до близине првих кућа на јужном делу, односно југо-источном делу овога села. Трећа колона ће обухватити и блокирати с. Шарбан и ићи дјелом снага у северо-западном правцу према с. Риманиште у висини друге колоне, само ће бити на десној страни, повезујући се уједно са наступајућим снагама другог батаљона 27 бригаде. Сав терен који је дат за чишћење батаљона као и села Сићево, Крш и Шарбан морају бити детаљно претресана.

По завршеном задатку батаљон ће се у току дана сместити у с. Сићево, Крш и Шарбан.

Други батаљон 26 бригаде ће 24 ов. м. тачно у 6 часова бити на линији која је обележена као западна линија наше оперативне зоне, т.ј. од к. 1151, к. 686 и к. 731. На тој линији ће батаљон оставити мање делове за блокаду са те стране, са другим снагама ће поћ у три колоне, једном већом у правцу Дзарц (к. 776), другом избити на к. 795 а трећом на к. 825. Кад те снаге буду тај терен претресле онда ће све три колоне поћи свака у свом правцу према с. Риманиште. По претресу шума датих том батаљону батаљон ће се сместити у с. Риманиште.

4. — *Поступак при извођењу операција:*

Операције оваквог карактера морају бити извођене на најконспиративнији начин. Ради тога ће све јединице доћи до полазних положаја неоткривено, избегавајући сваки сусрет са цивилима. Јединице ће још у току ноћи доћи до полазних положаја тако да у 6 часова ујутро отпочне покрет са свих страна у одређеним правцима.

Претрес вршити у борбеном распореду држећи се више по групицама. У случају наилаека на непријатеља све дотичне јединице морају еложно ударити, енергично, не дозвољавајући да се непријатељ прибере и пружа отпор.

Наши штабови треба да се ставе за овакве операције у положај команданта окупаторске војске која је нас прогонила и да користе за овакви вид операција све стечено искуство у Аосадањим борбама.

Сваки штаб батаљона мора имати неколико сигурних водича, тако да се сваком командхфу чете а по потреби и групама доделе водичи — познаваоци терена.

Све штабове батаљона и командире чета, односно комесаре упознати са именима одбеглих зликоваца и местом одакле су. То је потребно због тога да би одбегле зликовце могли материјално казнити.

У преискави терена треба бити доследан, пазити на сваки траг а тако исто приликом претреса кућа бити пажљив, енергичан и настојати стим средствима да се пушке предаду. Непријатељ мора да осети нашу снагу да добије решпект пред нама.

По извршеном претресу сви батаљони ће се 24 ов. м. у току дана сместити у одређена села, посетити тамо положаје по систему мртвих стража и чекати на тим положајима нова наређења.

5. — *Почетак операција и трајање:*

Акције ће отпочети 24 ов.м. у 6 часова ујутро а трајат ће 24 ов.м. преко дана. О даљем штабови батаљона добиће накнадно наређење.

Штаб 2 батаљона 27 бригаде ставит ће се под команду команданта 26 бригаде капетана друга Цветковића Радомира.

Операцијама ће присуствовати од стране штаба дивизије начелник штаба, п.пуковник Данило Шоровић.

Командант 26 бригаде у току данашњег дана, и поред ове заповести која ће бити од стране штаба дивизије упућена пггабу 2 батаљона 27 бригаде, ставиће се у везу са 2 батаљоном 27 бригаде, с тим што ће тамо послати једног свог официра за везу, дајући му подробнија обавештења о извођењу саме операције и налозима који су дати 2 батаљону 27 бригаде.

6. — *Место штабова:*

Начелник штаба 46 дивизије и командант 26 бригаде у току ноћи између 23/24 ов. м. налазит ће се у с. Лебане, у току дана 24 ов.м. налазит ће се у с. Риманиште. Место штаба батаљона одредиће штаб 26 бригаде својом заповешћу.

Штабу 2 батаљона 27 бригаде не треба издавати никакву Аругу писмену заповест од стране штаба бригаде, јер им је достављена од наше стране.

7. — *Веза:*

Веза између штабова батаљона и штабова бригада одржават ће се курирским путем. А веза унутар самих јединица, односно између водова и чета као и између батаљона одржават ће се куририма, сигналним ракетлама, пиштаљком и специјалним уговореним знацима као и сигнализацијом барјачићима.

8. — *Санитет:*

Организација санитета и место батаљонског и бригадног превијалишта одредиће штаб 26 бригаде и штабови батаљона 26 бригаде својом заповешћу. Штаб батаљона 27 бригаде вршиће организацију превоза рањеника досадањим својим путем.

9. — *Знаци распознавања:*

23-ХН 1944 г. Бока — Баба

24-ХН 1944 г. Бистрица — Бицај

25-ХН 1944 г. Берати — Бранко

Борбени знаци за у току дана:
24-ХН 1944 г. Томо — Слободан
25-ХН 1944 г. Данило — Раде
На извршење!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник штаба п.пуковник Командант п.пуковник
Данило Шаровић **Том. Ј. Поповић**
(М. П.)

Достављено:

Опр. штабу за Космет, на знање,
Штабу 26 бригаде,
Штабу 27 бригаде,
Штабу 2 батаљона 27 бригаде са скицом, Ап.

БР. 215

**ИЗВЕШТАЈ ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОСМЕТА
ОД 25. ДЕЦЕМБРА 1944. ГЛАВНОМ ШТАБУ СРБИЈЕ О ФОР-
МИРАЊУ КОМАНДИ ПОДРУЧЈА¹**

ОПЕРАТИВНИ ШТАБ НОВ И ПО КОСМЕТА
СТАВ1 ОРЕКАТ1У И.М.С. БНЕ А. Р. КОСМЕТИТ .

Пов. № 12
25. XII 1944

ГЛАВНОМ ШТАБУ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА СРБИЈЕ

Положај

Добили смо радиограм од вас да пошаљемо бројно стање и наоружање допунских јединица. Ми допунске јединице нисмо формирали. Место њих ми смо урадили следеће:

1 — Од првих шест бригада сада ћемо формирати две дивизије. Све те бригаде и дивизије доставиће брзо своју Формацијску јачину.

¹ Оригинал (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 2—2, к. 1411.

2 — VII бригада, која се сада налази у Липљану, прима све људство новомобилисано са Косова, а VIII, која се налази у Истоку, прима све људство из Метохије. VII бригада броји сада 4.000 (четири хиљаде) људи, од којих 1/3 без оружја, а VIII бригада броји 2.000 (две хиљаде) људи, од којих 1/3 без оружја.

3 — Те две бригаде ми мислимо, кад достигну свака од њих 5.000 (пет хиљада) људи, пошаљемо ка вама па тамо да се реорганизују у једну дивизију.

Формирали смо пет команди подручја са седиштима: Пећ, Призрен, Урошевац, Приштина и Кос. Митровица.

Војну област још нисмо формирали.²

Наша потражња у кадровима није удовољена, јер смо добили наређење да их нађемо у нашим редовима. Није ствар у томе да ми избегавамо да примимо људе осредње, него у томе да ми стварно оскудевамо у кадровима с обзиром на број јединица. На пример: наша потражња за начелнике штабова оправдана је јер ми у целој војсци имамо свега четири бивша југословенска официра. Код нас је проблем наћи писмена човека. Ипак ми ћемо урадити све што се може да би могли у нашем раду поћи напред.

Требало би за нашу војску слати више прапагандистичког материјала. Наша надлештва немају слика Титових, Стаљинових и осталих.

Много оскудевамо у оксигену, те су нам радови на железничким пругама стали а могли би брзо успособити цео саобраћај на нашем сектору.

Аутомобилски саобраћај код нас је стао, јер бензина немамо, а нафта је на измаку. Ми смо скоро сва возила употребили за одржавање наших рудника у исправном стању.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ
ЗАМ. КОМАНДАНТА
пуковник
Петар Брајовић

(М. П.)

Напомена: ово није неки редовни извештај, већ на брзину користимо везу.

² Врховни штаб НОВ и ПОЈ, својом наредбом од 8. фебруара 1945. формирао је Војну област и Војну управу на Космету и одредио Штаб Косовске дивизије. Види Архив ВИИ, к. бр. 1411, рег. бр. 2/9, 13/4 и 14/4.

**ЗАПОВЕСТ ШТАБА 46. НО ДИВИЗИЈЕ ОД 25. ДЕЦЕМБРА
1944. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА ЧИШКЕЊЕ ТЕРЕНА КО
СОВА ОД ОДБЕГЛИХ БАЛИСТИЧКИХ БАНДИ***

ЗАПОВЕСТ

(Секција: Приштиа — Гњилане — Лебане — Куршумлија
— Дреница 1:100.000).

1. Подаци о непријатељу:

Шиптарске банде за сада су у дефанзиви. У већим и мањим групама се крећу по читавом терену, узимајући храну из села. Нарочито их има у срезу дреничком, планини Чичавици, између Рогозне и Козјака.

Четничке банде мајора Жике Марковића налазе се између Рогозне и Козјака и повезане су са реакцијом на нашем терену и имају намеру да се преко наше територије пребаце за Албанију.

На сектору Приштина — Подујево — Пакаштица се крећу мање гоупе одбеглих Шиптара у околини с. Грдовце, Трнава, Дуз, Колић, Шарбан, Риманиште.

На сектору Митровица — Вучитрн — Подујево су се такође појавиле групе Шиптара у околини села Брандеш итд.

На сектору планине Чичавице се такође крију банде, као на пр. у Горњој и Доњој Дубници, с. Окраштици итд.

Све ове банде, и ако мале, с обзиром на снагу наших јединица на Космету, претстављају опасност, како за нашу војску тако и за општи поредак на Косову и Метохији, јер ометају правилан рад војно-позадинске власти.

2. Подаци о нашим снагама

Јединице наше дивизије су распоређене:

25 бригада на сектору Косовске Митровице

26 бригада на сектору Приштине

27 бригада на сектору Вучитрн — Подујево

8 косметовска бригада на сектору Истока (Штаб бригаде у Истоку)

6 косметовска бригада на сектору Србице (Штаб бригаде у Србици).

¹ Оверен препис оригинала (писан на машини, ћирилицом) у Архиву ВИИ, рег. бр. 5—1/4, к. 1411.

3. Задатак

Јединице наше дивизије као и јединице Космета предузеће чишћење, ликвидирање банди и разоружавање наоружаних села, свака јединица на своме одређеном сектору. Бригаде наше дивизије имају задатак да очисте територију и ликвидирају арнаутско-четничке банде и разоружавају наоружана села на сектору између: Са западне стране гребена планине Чичавице и железничке линије Пећ — Митровица која иде од к. 753 па на југ до станице Приштина; затим територију Косовске Митровице — Вучитрна — Подујева, обухватајући међупросторе и падине Копаоника као и терен источно од друма Приштина — Подујево.

НАРЕБУЈЕМО:

25 бригади да чисти терен, ликвидирајте са четничко-арнаутским бандама и разоружајте наоружана села у следећем реону:

Јужно од Митровице од северних падина Чичавице па идући на Вучитрн, затим на североисток на село Караче и све до западних падина планине Копаоника. Северна граница вашег реона је планина Кодра Наљт — Главеј, село Забрђе, село Дедиње и затим иде на Ибар, прелази Ибар и избија на планину Рогозну и стари Колашин, којег такође укључите у ваш реон. Западно ћете се повезати са 6 и 8 Косметовском бригадом.

26 бригади да чистите терен, и ликвидирате са арнаутским бандама, разоружате наоружана села на сектору између следеће линије: са запада Приштине и цесте Приштина — Подујево до с. Лужане, а одатле се креће северно рецом Батлава — Каљашичка — Секирачка река и избија на Мискиће реку у правцу Лебана, а јужно ћете имати границу пут Приштина — Аебапе.

27 бригади да чистите терен, ликвидирате са арнаутским бандама, разоружате наоружана села у следећем реону: западно до источних падина Чичавице, а затим обухватајући сав простор Вучитрна — Подујева и источно од Подујева као и западно од Подујева, који се налази између сектора датих 25 и 26 бригади.

Поступак при извођењу задатака:

Штабови бригада ће на темељу ове заповести направити план чишћења одређене територије.

План за извођење акције штаб бригаде мора да изради тако да увек има главну резерву у местима где се налази, која ће бити довољна да обезбеди градове Митровицу, Ву-

читрн и Приштину, као и друге објекте које чувају поједини батаљони.

План треба направити на темељу сигурних података које морате добити преко ваше обавештајне службе.

Не смијете правити никакво чишћење терена на тај начин што ћете са јединицама направити поход кроз ту територију, већ морате створити план конкретно за сваки случај појаве бандита било на ком месту вашег реона. То значи морате развити такву обавештајну службу да благовремено дознате сваки долазак неке банде у било које село или било које место на вашем реону, а онда хитро и смишљено довести план и брзо интервенисати и дотичну групу енергично напасти и уништити. Ради тога морате створити мрежу повереника по свим селима који ће вам увек и на време достављати извештај о кретањима и месту боравка непријатеља. Ради тога користите искуство које смо стекли у борби са непријатељем до сад и користите тактику коју су нарочито Немци имали у борби против нас.

За мање операције и ликвидацију мањих група немојте шиљати веће снаге, већ снаге које одговарају 2:1. Нарочито користите систем заседа како ноћних тако дневних.

Обавештавајте се о непријатељу и од суседних јединица и у случају потребе од њиховог штаба тражите садејство тако исто захтевајте да они то траже и од вае.

У извршењу задатака бити немилосрдан према свему и свакоме и вршити репресалије тамо где вам се пружи отпор, посебно пак ако на ваше јединице буду гаћали сељаци из села, то значи према селима која дају отпор или помоћ бандама употребљавати најенергичније мере. Непријатељи наше војске и народа морају осетити силу нашег оружја.

Границе које су вам дате вашим реонима не смеју бити границе акција и иницијативе.

С друге стране наша војска мора достојно репрезентовати име Народно-ослободилачке војске. Мора се правити разлика између злочинаца и поштених људи.

У својим акцијама морате помоћи свим селима на учвршћавању наше народне власти. Ради тога укажите штабовима и војницима на правилан однос према властима.

4. Почетак акција:

Са акцијама отпочети одмах. Ми вам не дајемо рокове али то значи да се почне још данас и настојте да терен очистите и то најозбиљније у што краћем року.

Према потреби и евентуалним задацима штаб дивизије ће узимати од бригада поједине јединице и даваће им непосредно конкретне задатке.

5. — *Исхрана:*

Људство се мора хранити одлично. То ћете вршити путем војних команди и Н.О. одбора. Ако нема одбора онда добровољним прилозима и конфискацијом имовине злочинаца остављајући најнужније породици.

6. — *Санитет:*

У оквиру бригада санитет ће организовати штабовн бригада на тај начин што ће га прилагодити конкретном задатку, а веза са дивизиском болницом биће као и до сада.

7. — *Веза*

Одржават ће се куририма, телефонски и радиограмски где је могуће.

8. — *Знаци распознавања:*

Остају редовни.

Заповест треба добро проучити јер је више директивне природе.

На извршење.²

С. Ф. — С. Н.

Полит. комесар, п.пуковник,
Слоб. Т. Цекић с. р.

Командант, п.пуковник,
Томо Ј. Поповић с. р.

Достављено: на поетупак
Штабу 25, 26 и 27 бригаде,
на знање
Опер. штабу Космета.

Да је препис веран оригиналу тврди:

начелник п.пуковник,
Данило Шаровић

(М. П.)

² О даљем току и резултатима акција на чишћењу Космета од преосталих балистичких банди види документа за 1945. годину у Архиву ВИИ, к. 1411.

Прилог

ДОКУМЕНТА КОЈА СЕ У ЦЕЛНИИ ИЛИ ДЕЛИМИЧНО ОДНОСЕ НА КОСМЕТ А ОБЈАВЉЕНА СУ ДОСАД У ЗБОРНИКУ

1. Извештај »Борбе« од 13. новембра 1941. о победама код Лопатице и Рашке (том I, књ. 1, док. бр. 75).
2. Извод из извештаја секретара Обласног комитета КПЈ за Космет од 23. марта 1942. другу Титу о ситуацији на Космету (том IX, књ. 1, док. бр. 46)
3. Наређење Главног штаба НОПО и ДВ за Србију од 15. јуна 1942. Штабу Јастребачког НОП одреда за формирање Копаоничког НОП одреда (том I, књ. 3, док. бр. 88)
4. Наређење Главног штаба НОП одреда Србије од 12. јула 1942. Штабу Јастребачког НОП одреда за обнављање Копаоничког одреда (том I, књ. 4, док. бр. 5)
5. Извештај команданта Јастребачког НОП одреда од 16. јула 1942. Главном штабу НОП одреда Србије о акцијама одреда и упућивању ударне групе на Копаоник (том I, књ. 4, док. бр. 7)
6. Писмо секретара Централног комитета друга Тита од 22. септембра 1942. Централном комитету комунистичке партије Албаније (том II, књ. 6, док. бр. 56)
7. Директиве секретара Централног комитета КПЈ друга Тита од 22. септембра 1942. Обласном комитету КПЈ за Косово и Метохију (том II, књ. 6, док. бр. 58 и том IX, књ. 2, док. бр. 15)
8. Директивно писмо Светозара Вукмановића Темпа од 15. априла 1943. организацијама КПЈ на Косову и Метохији за рад на организовању и руковођењу народноослободилачком борбом (том II, књ. 9, док. бр. 83)

9. Наређење Светозара Вукмановића Темпа од 15. априла 1943. Главном штабу НОВ и ПО Косова и Метохије да формира оперативне зоне (том II, књ. 10, док. бр. 138)
10. Писмо Главног штаба НОВ и ПО Комета од 22. маја 1943. Штабу I. оперативне зоне Македоније о могућностима пребацивања македонских јединица на терен Космета и потреби заједничких акција (том VII, књ. 1, док. бр. 75)
11. Директива Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију од 28. маја 1943. о раду партијских организација у партизанским јединицама (том IX, књ. 3, док. бр. 170)
12. Обавештење делегата ЦК КПЈ Светозара Вукмановића Темпа од јуна 1943. ЦК КПМ о постигнутом споразуму за сарадњу са грчким и албанским партизанима и начину остварења те сарадње (том VII, књ. 1. док. бр. 83)
13. Наређење делегата Врховног штаба НОВ и ПОЈ Светозара Вукмановића Темпа од 18. јула 1943. Главном штабу НОВ и ПО за Косово и Метохију да успостави сталне везе с Главним штабом Македоније и да обавештава о ситуацији на свом подручју (том II, књ. 10, док. бр. 45)
14. Директива Светозара Вукмановића Темпа од 25. јула 1943. Обласном комитету КПЈ за Косово и Метохију за што приснију сарадњу у приграничним зонама с јединицама народноослободилачке војске Албаније (том II, књ. 10, док. бр. 53)
15. Извештај Светозара Вукмановића Темпа од 8. августа 1943. Централном комитету КПЈ о стању у Македонији, на Космету, југоисточној Србији, Албанији и Грчкој (том II, књ. 10, док. бр. 65 и том VII, књ. 1, док. бр. 97)
16. Извештај Светозара Вукмановића Темпа од 10. августа 1943. Централном комитету КПЈ о начину спровођења примљених директива у вези с Македонијом (том II, књ. 10, док. бр. 70)
17. Директива Светозара Вукмановића Темпа од 11. августа 1943. Обласном комитету КПЈ за Косово и Метохију у вези с војно-политичким радом (том II, књ. 10, док. бр. 72)

18. Упутство Светозара Вукмановића Темпа од 2. октобра 1943. Обласном комитету КПЈ за Косово и Метохију о даљем раду (том II, књ. 10, док. бр. 161)
- 19. Директивно писмо Врховног команданта НОВ и ПОЈ друга Тита од 9. октобра 1943. Светозару Вукмановићу Темпу о војно-политичком раду у Македонији (том II, књ. 10, док. бр. 172)
20. Писмо Штаба 2. ударног корпуса НОВЈ од 14. октобра 1943. Главном штабу НОВ и ПО за Косово и Метохију о потреби што боље међусобне сарадње и о развоју ситуације на територији Црне Горе (том III, књ. 5, док. бр. 103)
21. Писмо Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију од 22. октобра 1943. Окружном комитету КПЈ за Метохију (том IX, књ. 4, док. бр. 80)
22. Обавештење Светозара Вукмановића Темпа од 25. октобра 1943. Врховном команданту НОВ и ПОЈ другу Титу о контактима с делегатима Народноослободилачког покрета Бугарске, Албаније и Грчке и о присуству јаких немачких снага у Албанији и Грчкој (том II, књ. 10, док. бр. 207)
23. Поздравни телеграм бораца и руководиоца 1. македонско-косовске ударне бригаде од 11. новембра 1943. маршалу Југославије Јосипу Брозу Титу (том VII, књ. 2, док. бр. 78)
24. Извештај команданта 1. македонско-косовске ударне бригаде од 15. новембра 1943. Главном штабу НОВ и ПО Македоније о препаду на Кичево и држању заседе код Подвиса (том VII, књ. 2, док. бр. 82)
25. Писмо Добривоја Радосављевића од 18. новембра 1943. Кузману Јосифовском о борбама на просторији Кичево — Буковик — Извор — Кленовац — Подвис (том VII, књ. 2, док. бр. 86)
26. Наредба Штаба 1. македонско-косовске ударне бригаде од 20. новембра 1943. о штедњи муниције (том VII, књ. 2, док. бр. 87)
27. Саопштење Главног штаба НОВ и ПО Македоније од 20. новембра 1943. о борбама на просторији Кичево — Буковик (том VII, књ. 2, док. бр. 88)

28. Наредба Штаба 5. оперативне зоне и Штаба 1. косовске оперативне зоне од 20. новембра 1944. о формирању Оперативног штаба за заједничка дејства македонских и косовских партизана (том VII, књ. 2, док. бр. 90)
29. Наредба Штаба 1. македонско-косовске ударне бригаде од 23. новембра 1943. о томе како да се поступа у борби да би се избегли непотребни губици (том VII, књ. 2, док. бр. 91)
30. Упутство Светозара Вукмановића Темпа од 25. новембра 1943. Обласном комитету КПЈ за Косово и Метохију о војно-политичком раду на Космету (том II, књ. 11, док. бр. 71)
31. Упутство Штаба 1. македонско-косовске ударне бригаде од 30. новембра 1943. о задацима политичких комесара (том VII, књ. 2, док. бр. 94)
32. Извештај Љупча Арсова од 3. децембра 1943. Кузману Јосифовском о стању на терену батаљона „Јордан Николов“ (том VII, књ. 2, док. бр. 100)
33. Писмо секретара Централног комитета КПЈ од 6. децембра 1943. Светозару Вукмановићу Темпу о ставу Централног комитета КПЈ по питању сарадње међу народноослободилачким покретима балканских народа (том II, књ. 11, док. бр. 104)
34. Извештај политодола 1. македонско-косовске бригаде од 9. децембра 1943. Централном комитету КП Македоније (том IX, књ. 4, док. бр. 125)
35. Извештај команданта 1. македонско-косовске ударне бригаде од 3. јануара 1944. Главном штабу НОВ и ПО Македоније о борбама код села Витолиште и Мрежичко (том VII, књ. 3, док. бр. 2)
36. Извештај команданта 1. македонско-косовске ударне бригаде од јануара 1944. Главном штабу НОВ и ПО Македоније о борбама код с. Витолиште и о уништењу рудника (том VII, књ. 3, док. бр. 4)
37. Одломци из дневника Петра Брајовића, команданта 1. **македонско**-косовске ударне бригаде, о борбама против бугарске војске и полиције у времену од 31. јануара до 14. фебруара 1944. године (том VII, књ. 3, док. бр. 12)

38. Саопштење Главног штаба НОВ и ПО Македоније од 10. априла 1944. о нападу на злетовске руднике и о уништењу окупаторских гарнизона (том VII, књ. 3, док. бр. 45)
39. Извештај Штаба Косовског НОП одреда од 15. априла 1944. Главиом штабу за Косово и Метохију о формирању одреда и о његовим дејствима у југоисточној Србији и Македонији (том I, књ. 20, док. бр. 140)
40. Саопштење Главног штаба НОВ и ПО Македоније од 28. априла 1944. о уништењу бугарског окупаторског гарнизона у Кратову (том VII, књ. 3, док. бр. 48)
41. Извештај Мита Миљковића, политичког комесара 1. македонско-косовске ударне бригаде од 10. маја 1944. Добривоју Радосављевићу о разговорима са руководиоцима НОВ Албаније (том VII, књ. 3, док. бр. 51)
42. Наредба Оперативног штаба од 12. маја 1944. године 5, 6. и 7. јужноморавској и 3. македонској бригади о противофанзиви (том VII, књ. 3, док. бр. 53)
43. Обавештење Дветка Узуновског, политичког комесара Главног штаба НОВ и ПО Македоније, од 14. маја 1944. Главном штабу НОВ и ПО Македоније о борбама македонске и коеовске групе батаљона од 28. априла до 14. маја 1944. године (том VII, књ. 3, док. бр. 55)
44. Обавештење Цветка Узуновског, политичког комесара Главног штаба Македоније од 2. јуна 1944. Добривоју Радосављевићу и Борку Темелковском о борбама македонске и косовске групе батаљона против Немаца и баллистичких банди на сектору Малесија — ЛазарОпоље — Маврово (том VII, књ. 3, док. бр. 64)
45. Проглас Штаба 1. македонско-косовске ударне бригаде од јуна 1944. године (том VII, књ. 3, док. бр. 65)
46. Директива Светозара Вукмановића Темпа од 4. јуна 1944. Главном штабу Македоније и 2. српској дивизији о рсорганизацији јединица на територији Врање — Куманово и о њиховим даљим задацима (том VII, књ. 3, док. бр. 66)
47. Саопштење Главног штаба НОВ и ПО Македоније од јуна 1944. о борбама против баллистичких банди и Немаца на сектору Струга — Кичево — Дебар од 12. маја до 16. јуна 1944. године (том VII, књ. 3, док. бр. 78)

48. Обавештење Цветка Узуновског, политичког комесара Главног штаба НОВ и ПО Македоније од 28. јуна 1944. Добривоју Радосављевићу о борбама 1. македонске ударне бригаде и Косовске бригаде против Немаца и балиста код с. Велгошта (том VII, књ. 3, док. бр. 86)
49. Телеграм првог антифашистичког народноослободилачког конгреса Албаније од 16. јула 1944. маршалу Југославије Јосипу Брозџу Титу (том VII, књ. 3, док. бр. 103)
50. Билтен Штаба 2. македонске ударне бригаде од 2. августа 1944. о борбама од 7. јуна до 29. јула 1944. против бугарских окупаторских снага (том VII, књ. 3, док. бр. 1)
51. Извештај Штаба Ибарског НОП одреда од 9. септембра 1944. Главном штабу НОВ и ПО Србије о војно-политичкој ситуацији на подручју Косовске Митровице, Рашке и Новог Пазара и о стању у одреду (том I, књ. 11, док. бр. 161)
52. Извештај Оперативног штаба за Косово и Метохију од 25. септембра 1944. Главном штабу НОВ и ПО Србије о ситуацији на Косову и Метохији (том I, књ. 12, док. бр. 138)
53. Наређење Главног штаба НОВ и ПО Србије од 26. септембра 1944. Оперативном штабу за Косово и Метохију да појача политичку и војну активност у овој области (том I, књ. 12, док. бр. 144)
54. Извештај Штаба Ибарског НОП одреда од 2. октобра 1944. Главном штабу НОВ и ПО Србије о борби против Немаца и четника код Рашке (том I, књ. 13, док. бр. 20)
55. Извештај Штаба Ибарског НОП одреда од 8. октобра 1944. Главном штабу НОВ и ПО Србије о борбама против Немаца, белогардејаца и четника у долини Ибра (том I, књ. 13, док. бр. 74)
56. Закључци саветовања партијских руководиоца 1. и 4. косметске бригаде од 14. октобра 1944. године (том IX, књ. 7 — у припреми за штампу)
57. Заповест Штаба 24. НО дивизије од 22. октобра 1944. штабовима бригада за покрет правцем Куршумлија — Косово и ликвидацију непријатеља на сектору Угљарски крш — с. Полатна — Бојовића лазови (том I, књ. 14, док. бр. 92)

58. Допис Штаба 24. НО дивизије од 23. октобра 1944. Штабу Ибарског НОП одреда и Оперативном штабу НОВ и ПО за Космет о садејству при нападу у правцу Вучитрна и Косовске Митровице- (тохМ I, књ. 14, док. бр. 104)
59. Наређење Штаба 24. НО дивизије од 24. октобра 1944. штабовима бригада за даљи продор према Косову (том I, књ. 14, док. бр. 114)
60. Наређење Штаба 24. НО дивизије од 25. октобра 1944. штабовима 11. и 13. српске бригаде за даљи продор према Коову правцем Угљарски крш — Полатна — Бајгора (том I, књ. 14, док. бр. 122)
61. Наређење Штаба 24. НО дивизије од 25. октобра 1944. штабовима 11. и 13. српске бригаде за наступни марш правцем Полатна — Бајгора (том I, књ. 14, док. бр. 123)
62. Заповест Штаба 46. НО дивизије од 27. октобра 1944. штабовима бригада за пресецање комуникације Бујановац — Гњилане и напад на непријатељске снаге на положају Ново Село — Муховац — Брезница — Трновац (том I, књ. 14, док. бр. 129)
63. Извештај Штаба Ибарског НОП одреда од 30. октобра 1944. Главном штабу НОВ и ПО Србије о непријатељским снагама на терену Одред и о борби код села Сељанца (том I, књ. 14, док бр. 146)
64. Извештај секретара партијске организације 1. косметске НОУ бригаде од 30. октобра 1944. Обласном комитету КПЈ за Космет о раду партијске организације од 15. до 29. октобра (том IX, књ. 7 — у припреми за штампу)
65. Извештај помоћника политичког комесара 4. косметске НОУ бригаде од 31. октобра 1944. Обласном комитету КПЈ за Космет о раду партијске организације и о дејствима бригаде у Баковици и Јунику (том IX, књ. 7 — у припреми за штампу)
66. Извештај Штаба 46. НО дивизије од 1. новембра 1944. Штабу 13. корпуса НОВЈ о борби против непријатељских снага на правцу Гњилана (том I, књ. 14, док. бр. 159)
67. Извештај Штаба Ибарског НОП одреда од 4. новембра 1944. Главном штабу НОВ и ПО Србије о рапореду и акцијама својих батаљона (том I, књ. 14, док. бр. 175)

68. Извештај секретара Среског комитета СКОЈ-а за Косовску Митровицу од 5. новембра 1944. Обласном комитету СКОЈ-а за Космет о раду организације у војсци и на терену (том IX, књ. 7 — у припреми за штампу)
69. Наређење Штаба 24. НО дивизије од 7. новембра 1944. штабовима бригада за посудање положаја јужно од села Полатне и садејство јединицама б. бугарске дивизије (том I, књ. 14, док. бр. 184)
70. Заповест Штаба 46. НО дивизије од 8. новембра 1944. штабовима бригада за наступање правцем Бујановац — Гњилане и садејство бугарским јединицама (том I, књ. 14, док. бр. 189)
71. Писмо Обласног комитета КПЈ за Космет од 9. новембра 1944. партијским комитетима 1. и 4. косметске бригаде о њиховим пропустима у раду и о наредним задацима (том IX, књ. 7 — у припреми за штампу)
72. Извештај Штаба Ибарског НОП одреда од 9. новембра 1944. Главном штабу НОВ и ПО Србије о борбама с Немцима у Ибарској долини од 28. октобра до 6. новембра и о стању и распореду квислиншких и немачких снага (том I, књ. 14, док. бр. 193)
73. Извештај Штаба 46. НО дивизије од 12. новембра 1944. Штабу 13. корпуса НОВЈ о борбама код Бујановца (том I, књ. 15, док. бр. 8)
74. Извештај Штаба 22. НО дивизије од 13. новембра 1944. Штабу 13. корпуса НОВЈ о распореду својих јединица (том I, књ. 15, док. бр. 10)
75. Наређење Штаба 22. НО дивизије од 15. новембра 1944. штабовима бригада за садејство бугарским јединицама у ослобођењу Вучитрна и Приштине (том I, књ. 15, док. бр. 15)
76. Петнаестодневни извештај комитета СКОЈ-а 4. косметске бригаде од 15. новембра 1944. Обласном комитету СКОЈ-а (том IX, књ. 7 — у припреми за штампу)
77. Извештај Штаба 46. НО дивизије од 17. новембра 1944. Штабу 13. корпуса НОВЈ о борбама око Гшилана (том I, књ. 15, док. бр. 26)
78. Извештај Штаба 13. корпуса НОВЈ од 19. новембра 1944. Главном штабу НОВ и ПО Србије о распореду и дејствима својих јединица (том I, књ. 15, док. бр. 30)

79. Извештај корпуса 22. НО дивизије од 19. новембра 1944. Штабу 13. корпуса НОВЈ о борбама за ослобођење Косовске Митровице и Приштине (том I, књ. 15, док. бр. 33)
80. Извештај Штаба 46. НО дивизије од 19. новембра 1944. Штабу 13. корпуса НОВЈ о ослобођењу Гњилана и Приштине и о ситуацији на Косову (том I, књ. 15, док. бр. 49)
81. Извештај Штаба 26. српске бригаде од 22. новембра 1944. Штабу 46. НО дивизије о борбама од 29. октобра до 4. новембра (том I, књ. 15, док. бр. 50)
82. Извештај Штаба 26. српске бригаде од 23. новембра 1944. Штабу 46. НО дивизије о борбама бригаде од 9. до 12. новембра (том I, књ. 15, док. бр. 58)
83. Извештај Штаба Ибарског НОП одреда од 23. новембра 1944. Главном штабу НОВ и ПО Србије о борбама с Немцима у рејону Рашке (том I, књ. 15, док. бр. 59)
84. Извештај Штаба 8. српске бригаде од 24. новембра 1944. Штабу 22. НО дивизије о борбама за ослобођење Вучитрна (том I, књ. 15, док. бр. 62)
85. Наређење Штаба 22. НО дивизије од 26. новембра 1944. штабовима бригада за покрет са просторије Вучитрна — Косовска Митровица на просторију Рашка — Нови Пазар (том I, књ. 15, док. бр. 78)
86. Извештај Штаба 22. НО дивизије од 26. новембра 1944. Штабу 13. корпуса НОВЈ о борбама за ослобођење Вучитрна и Косовске Митровице (том I, књ. 15, док. бр. 79)
87. Писмо Обласног комитета КПЈ за Космет од 30. новембра 1944. заменицима политичких комесара косметских бригада о потреби интензивнијег политичког рада у јединицама и на терену (том IX, књ. 7 — у припреми за штампу)
88. Извод из операцијског дневника Штаба 13. корпуса НОВЈ од 16. новембра до 1. децембра 1944. године (том I, књ. 15, док. бр. 123)
89. Извештај Штаба 13. корпуса НОВЈ од 3. децембра 1944. Главном штабу НОВ и ПО Србије о ослобођењу Новог Пазара (том I, књ. 15, док. бр. 124)

90. Извештај секретара партијске организације 1. косметске бригаде од 3. децембра 1944. Обласном комитету КПЈ за Космет о стању и раду организације у новембру (том IX, књ. 7 — у припреми за штампу)
91. Извештај Штаба 22. НО дивизије од 3. децембра 1944. Штабу 13. корпуса НОВЈ о борби против четника код Косовске Митровице (том I, књ. 15, док. бр. 126)
92. Извештај Оперативног штаба НОВ и ПО за Космет од 4. децембра 1944. Главном штабу НОВ и ПО за Србију о ситуацији на Космету (том I, књ. 15, док. бр. 129)
93. Реферат помоћника политичког комесара 2. косметске бригаде од 10. децембра 1944. о стању и раду партијске и скојевске организације (том IX, књ. 7 — у припреми за штампу)
94. Извештај Штаба 46. НО дивизије Штабу 13. корпусу НОВЈ о борбама и ситуацији на Космету од 27. новембра до 12. децембра 1944. године (том I, књ. 15, док. бр. 169)
95. Извештај Главног штаба НОВ и ПО Србије Врховном штабу НОВ и ПОЈ о операцијама у Србији од 14. октобра до 15. децембра 1944. године (том I, књ. 15, док. бр. 180)
96. Извештај Оперативног штаба НОВ и ПО за Косово и Метохију од 17. децембра 1944. Главном штабу НОВ и ПО Србије о ситуацији на Космету и о распореду јединица (том I, књ. 15, док. бр. 187)

НАПОМЕНА РЕДАКЦИЈЕ

У овој књизи је нов назив аутономне покрајине — Косово — само на 3. и 5. страни, док је на свим осталим стари назив: Косово и Метохија или скраћени назив — Космет, онако како се та покрајина (област) за време народноослободилачког рата називала и како је у тада насталим документима записано. Уједначавање није вршено, да не би дошло до забуне читалаца приликом коришћења ове документације.

Документи који потичу од окупатора и квислинга нису обухваћени у овој књизи, због тога што ће бити публиковани у посебним томовима. Редакција Зборника сада ради на припреми томова немачке, италијанске и четничке документације.

РЕГИСТАР ЛИЧНИХ ИМЕНА

А

Абдула — види Крашница Алија
Абдулах Ахмет — 412
Абдул> Рустем — 694
Абидини Рустем — 694
Ага Мехмет — 337, 343
Агуши Илијаз — 61, 76, 87, 112, 135,
153, 156, 172, 174, 202, 203, 241, 242,
296, 312, 328, 416, 537, 717
Ајдини Зејнел — 143, 153, 203, 299
Ајтић-Поповић Рада — 275, 286
Ајтић Предраг Ајт — 40, 72, 209,
210, 229, 275
Аксић Милутин — 202
Аксић Станоје Поп — 410, 454, 460,
487
Алекса — види Шукрија Али
Алексић Предраг Зека — 352
Алиага Тафа — 404
Алија Мехмет — 693
Аље Саит — 304
Ана — види Симић Танкосава
Андрејев Бане — 140
Апостолски Михајло — 140, 551,
552
Арапи Нури — 707
Ариф Абедин — 326, 327
Арслани Фуат — 433
Арсов Љупчо — 159, 364
Ахмети Курт — 433
Аца — види Маровић Александар
Ацев Мирче — 159
Аца Дервиш — 295
Ацанеља Гани — 576

Б

Бадоло Пјетро (ВаскжИо РЈе(то)
— 240, 252
Бајгора Бислима — 351
Бајкић Миливој Мета — 329, 369
Бајн Тахир — 537
Бајрактари Али — 508
Бајрактари Мето — 30, 535
Бајрактари Мехмет — 403
Бајрактари Мухарем — 281, 326,
343, 569, 575
Бајрам Мехмет — 582
Бакали Авди Фљака — 497, 507,
575, 638
Бакали Саит Јакупи — 337, 342,
343, 393, 454, 501, 510
Бакија Мустафа Бурими — 593
Бакија Таиб — 242, 299
Бакија Еемал — 242, 299
Бараки Мазлом — 402
Барјактари Саит — 694
Барли •— види Пуља Имер
Баровић Радован — 587, 623
Батрић Вујисић — 587
Бачанин Срђа — 609
Баша Нецип — 437
Баша Шабан — 350
Бег — види Криезију Гани
Беголи Рифат — 202, 241, 437, 457,
536, 537
Беголи Теуфик — 436, 437
Беголи Еерим — 437
Беголи Хасан — 436
Беголи Цеват — 174, 202, 241, 326,
437, 457, 536, 537, 736
Бејта Азем — 143
Бејта Плављанин — 327
Бектеши Садик Бајрактар — 391,
408, 411, 412, 434—436, 454, 521, 531,
Белегу Јунус — 437

Бериша Мехмет-ага — 637, 741
 Бериша Рифат — 264, 382, 521
 Беча Аслан — 295
 Бибо Кољ — 87, 135, 174, 202, 391, 502
 Бибо Ндац — 202
 Бибо Пашук — 87, 174
 Бил Хадсон (ВШ НшДзоп) — 235
 Бина Бельуш Цане — 480, 651
 Бинаку Алија — 404
 Бинаку Ејуп — 337, 341, 343, 396
 Битићи Идриз — 327
 Битићи Цен — 328
 Бљута Аћиф — 298
 Богдановић Васо — 587
 Божовић Љубо — 623
 Бојковић Чедо Дус — 475
 Бојовић Страдо — 714
 Бокши Али — 327, 538
 Бокши Гани — 327
 Болетини Али — 501, 555, 572, 677
 Болетини Аслан Чуни — 107
 Бољетини Бајазит — 23, 537, 685
 Бољетини Тафил — 572
 Бољетини Тахир — 263
 Брајовић Катица Фатима — 256
 292, 392, 394, 557, 558
 Брајовић Павле — 39
 Брајовић Петар Бура — 15, 34, 36, 167, 196, 210, 565, 597, 598, 602, 617, 627, 754, 760
 Брах Алија — 433
 Бригатони Салам — 695
 Бркљача Дане — 39
 Бровина Назмије Гоца — 592
 Бровина Намил Бујку — 158, 205, 232, 258, 278, 295, 309, 326, 392, 393, 454, 485, 486, 522, 530, 540, 542, 556, 566, 568, 575, 592, 595, 687
 Бровина Цавид Пилот — 592
 Броз Јосип Тито — 67, 70, 90, 197, 199, 204, 206, 222, 225, 228, 235, 240, 243, 244, 251, 356, 379, 406, 408, 413, 416, 481, 493—495, 536, 544, 551, 562, 597, 598, 600, 603, 619, 620, 631, 638, 641, 653—655, 658, 676, 685, 721, 724, 728, 753, 760
 Броја Цемаил Броми — 391, 427, 436, 499, 520
 Булајић Андрија — 242
 Булатовић Радомир — 587, 705
 Булатовић Радоња Љуба — 476
 Булатовић Урош — 700
 Булица Шућри — 326
 Бурић Предраг — 610
 Бурић Станко — 242, 535, 722
 Бутовац Реџеп — 713

В

Валбона — види Дега Шпенд
 Васковић Ратко — 644
 Ваша — види Нимани Сафета
 Велија — види Дева Вели
 Вилимоновић Предраг — 27, 39, 40
 Вилијем Џонс (ШШат Јопез) — 235
 Висарионович Јосиф Стаљин — 18, 50, 76, 78, 85, 89, 106, 178, 179, 183, 199, 204, 346, 374, 377, 381, 524, 641, 654, 760
 Виторио Емануеле III — 252, 253
 Влаховић Зорка — 623, 705
 Вљаши Бин — 147, 176
 Војвода Рам — 437
 Вокши Асим — 143, 203
 Вокши Дергут — 242, 299, 327
 Вокши Сабрије Бија Чупа — 260, 576, 592
 Вокши Цафер Азепури (Зеџ) — 260, 263, 286, 308, 309, 454, 485, 501, 522, 540, 541, 556, 566—568, 571, 677
 Воца Адем — 713
 Вранићи Рамадан — 329, 677
 Вугделић Божин — 176
 Вујадиновић Радосав — 613
 Вујошевић Милош — 241, 378
 Вукићевић Иван — 587, 609
 Вукмановић Светозар Темпо — 34, 208—212, 214, 216, 218, 219, 225, 226, 227—229, 245, 246, 249, 260, 263, 267, 275, 280, 303, 313, 315, 333, 334, 336, 340, 342, 355, 360, 365, 383, 413, 453, 457, 462, 513, 519, 522, 526, 543, 544, 551, 552, 596—599, 627, 631, 692, 693, 726, 727
 Вукмировић Боро Црни — 15, 34, 36, 39, 40, 71, 100, 141, 161, 167, 207, 209, 227, 231, 242, 327, 490, 535, 553, 722
 Вукмировић Раде — 553
 Вуковић Веско — 327
 Вуковић Милић — 587, 609, 623, 624
 Вуковић Мишо — 705
 Вулевић (четник) — 87
 Вуља Риза — 566
 Вучинић Јован Боко — 543, 545, 553, 561, 633, 650
 Вучинић Мирослав — 489
 Вучитрн Исмаил — 327, 495

Г

Гајдик Роберт — 202
 Гајовић Боко — 592

Гани-бег Црноглавић — 435, 456
 Гарчевић Драго — 233
 Гарчевић Мишо — 592
 Гарчевић Томо — 587
 Гаши Алез — 511
 Гаши Аљуш Земра — 236, 238, 256, 268, 282—284, 337, 343, 348, 391, 392, 410, 454, 458, 677
 Гаши Бајрам — 437
 Гаши Селим — 403
 Гаши Ука — 677
 Гвозденовић Јарослав — 609
 Гекче Садик — 393, 411
 Гебелс Јозеф (Соећнек с/г Јозерф Раи1) — 534
 Гилић Александар Лека — 553
 Гилић Милош Мићо Селим — 196, 209, 210, 225, 228, 230, 232, 239, 250, 260, 267, 273, 280, 281, 295, 334, 348, 360, 457, 553, 593
 Гилић Пајо — 233
 Глоговац Васо — 480
 Глоговац Милан Базим — 324
 Горан С. — 174
 Градица Мехмед — 741
 Грбић Цветко Грбо — 196, 545, 633
 Грезда Имер — 242
 Грезда Иса — 242
 Грезда Метуш — 402, 412
 Грезда Ферид — 242
 Грковић Станислав — 677
 Грош Ибро — 291
 Грујичић Милан — 705
 Гура — види Љужа Бамил
 Гури — види Хамза Цевдет
 Глп-ић Шабан — 540

А

Дајћи Енвер — 286, 391, 502, 522, 570, 572, 677
 Дамјановић Војо — 233
 Дапчевић Пеко — 235, 251, 286, 287, 326, 410, 412, 518, 522, 544, 599, 602, 609—611, 614, 616
 Дева Вели Велија — 412, 430, 492, 525
 Дева Цафер — 23, 102, 108, 111, 135, 233, 296—298, 337, 343, 348, 349—351, 367, 369, 370, 377—380, 386, 406, 408, 414, 416, 419, 442, 443, 456, 528, 537, 594, 619, 653, 656, 670, 685, 699, 736
 Деда Меллахат (Хоџић) Мими — 284, 569, 571, 574
 Дега Шпенд Валбона — 263, 286, 294, 301, 373, 391, 405, 520, 531

Деда Рашид Тај — 569, 570, 573, 626, 629
 Дејановић Новица — 677
 Дергути Кадри — 242, 254, 299
 Десница Петрит — 304
 Дибра Фуад — 370
 Дикин Фредерик Бил — 235
 Димић Војо — 592
 Димић Оливера Јусуф — 481, 482
 Димов Цветан — 159
 Дино Идриз — 555
 Диг-го Фићри — 370, 403
 Дишница Имер — 289
 Добрић Тодор — 601'
 Добруна Хусни — 301, 308, 520, 523
 Дода Цевдет Стари — 40, 257, 275, 276, 326, 382, 383, 521
 Драга Али — 76, 102
 Драга Ферхат-бег — 76, 87, 102, 108, 111, 135, 153, 174, 241, 537, 656, 717
 Драгићевић Мило Жути — 237, 238, 345, 569, 573, 574
 Драгићевић Михајло — 587
 Драгишић Марија — 587
 Дражевић Рагко — 489, 606
 Дрљача Илија Шуца — 352
 Дрљевић Секула — 19
 Дуја Абаз — 286
 Дукаћини Коџи — 392
 Дураку Емин Леко (Чендреса) — 40, 54, 161, 203, 242, 254, 299, 535, 722
 Дургут Мустафа — 153
 Души Адем — 102, 174
 Души Ремзи Цали — 308
 Души Хајдар-бег — 382, 569

Б

Бана Кољ — 327
 Бема Рамиз — 520, 570
 Билас Милка Гара — 592, 593
 Билас Мимжан — 199, 466, 567
 Бини Јани Шићета — 337, 342, 343, • 500, 592
 Бокић Бока — 623
 Бон — види Лука Бовали
 Бонај Кољ — 254
 Борћевић Драгутин Алија Лукац — 345, 603
 Борћевић Милорад Аврам — 481
 Борћевић Таса — 241
 Бурић Цредраг — 622, 624, 626, 630, 635, 665, 668, 678, 683, 712
 Буровић Веселин — 587
 Буровић-Илинчић Драгица — 355
 Буровић Машан — 27, 101, 138, 139, 159, 719

ж

- Жарић Томо — 587, 609, 678, 705, 713
 Жерка Зејнел — 647
 Жерка Јусуф — 308
 Жерка Цен — 605
 Жури Салих — 368

з

- Заврзан — види Стојковић Мило-
 рад
 Зајми Муса — 205, 242, 254, 299
 -Зајми Тахир — 298, 369, 594
 Зајми Хусни — 40, 278, 302, 495
 Зејнел Шабан — 530
 Земра — види Гаши Аљуш
 Зенелај Ахмет — 343
 Зенуни Алија — 403, 404
 Зенуни Намил — 520
 Зечар Милан Обрен — 167, 208, 250,
 323, 325, 355, 363, 366, 367, 382, 406,
 425, 480, 481, 586, 598
 Зечевих Божо — 174
 Зогу Ахмед — 23, 143, 403, 416, 436,
 456, 504
 Зубер Лита — 605
 Зумбер Алија — 391, 408, 457, 490

и

- Ибиши Халит Хенрих — 528, 650
 Ибиши Цемаљ — 207
 Ивановић Милан — 587
 Илић Миливоје — 624
 Илич Владимир Лењин — 53, 178,
 183, 394
 Исаку Марк — 207
 Ишми Ибрахим — 304
 Ишми Хајрулах — 294

ј

- Јаворина Савета Саша — 355, 363—
 366, 383, 479, 490, 517, 552, 586, 632
 Јакова Тук — 589
 Јанковић Вукота — 469, 478
 Јати Лзатиф — 590
 Јах Алија — 273, 289

- Јах Салихи — 308, 396, 403, 407 408
 454, 537
 Јевтић Богољуб — 717
 Јегени Муфтар — 437
 Јелачић Славко Милош — 546
 Јеумовић Родољуб — 609, 645
 Јованић Никола Буда — 477
 Јовановић Блажо — 413
 Јовићевић Павле Раде Паљок —
 29, 30, 31, 37, 40, 94, 161, 167, 206,
 209, 210, 227, 229, 255, 266, 274, 307,
 330, 332—338, 340, 342, 345, 349, 355,
 376, 382, 386, 424, 453, 458, 461, 482,
 490, 492, 499, 500, 502, 513, 518, 523,
 552, 565—567, 569, 573, 586, 588, 592,
 595, 596, 600, 603, 613, 617, 626, 674,
 679, 688, 689—691, 708, 714, 724
 Јововић Богдан — 587
 Јојић Велимир — 717, 736
 Јокић Радомир — 587
 Јосифовски Кузман Питу — 140

к

- Каваја Бахри — 506
 Каваја Драга — 727
 Када Цемаил — 143, 203
 Кадић Идриз — 390
 Казази Ејуп — 494
 Казази Халит — 427
 Кајица — види Симијоновић Пе-
 тар
 Кајтази Шабан — 677
 Караћорћевић Александар — 23
 Караћорћевић Петар II — 379, 468,,
 670
 Карјагдин Решад — 368
 Кастрати Џељ — 437
 Келменди Али — 203
 Керими Авдуљ — 536
 Кесеровић Драгутин — 138, 527,
 699
 Ковачевић Видра Фериде — 285,
 334—336, 360, 455, 497, 501, 713
 Ковачевић Милија Максим — 75,
 94, 161, 163, 209, 229, 286, 347, 363,
 367, 383, 384, 482, 490, 514, 517, 519,
 527, 543, 544, 550, 554, 559, 586, 597,
 632, 660, 706, 709, 714
 Ковачевић Митар — 613
 Коделу Марк — 327
 Коља — види Широка Кољ
 Кољћини Иљаз — 297
 Кољћини Тахир — 241, 296
 Коминца Радомир — 623

Комони Зај —• 647
 Комони Назим — 431
 Конди Али — 391
 Коприва Бајрам — 702
 Коприва Дервиш — 708
 Кораћ Гена — 592
 Косовац — види Лазих Слободан
 Коштањева Бемо — 545
 Кпуска Мазлом — 40, 242, 254, 299,
 327, 491, 495, 498
 Крашница Абдула Алија — 354,
 364, 544, 550, 552, 553
 Криезију Авни —• 431
 Криезију Гани-бег Пријатељ — 495,
 502, 541, 554—556, 581—583, 591,
 628, 637, 638, 647, 672, 689—691, 695,
 697
 Криезију Масар — 263, 304
 Криезију Саит — 435, 436, 694
 Криезију Сулејман-бег — 337
 Криезију Хасан-бег — 257, 342, 404,
 555, 581
 Криезију Цеват — 342
 Крстић Светозар — 354
 Кртолица Боса — 705
 Круја Мустафа — 61, 62, 68, 77, 99,
 102, 104, 108, 111, 135, 140, 142, 145,
 146, 172, 328
 Крушчић Милован — 587
 Крушчић Савета — 588
 Купи Абаз — 436
 Курбалија Целадин — 158
 Кучи Аља — 433

Л

Лаесбини Франческо — 511
 Лазих Миодраг — 630
 Лазих Слободан Косовац — 651,
 688
 Лакићевић-Крушчић Зорка — 587
 Лакчевић Војислав — 196, 242
 Лалић Радован — 196
 Лековић Василије — 140
 Лековић Војо — 585, 586
 Лековић Радован — 705
 Лепеница Хусни — 291
 Лер Александер (lex>hr Alexander) — 698
 Лиси — види Хоца Мехмет
 Лука Бовали — 391, 570, 571
 Лукавац Алија — 637

Љ

Љакуци Мазлом — 486
 Љешанаку Аљуш — 370
 Љотић Димитрије —• 19, 110, 126,
 179
 Љубић Стојан Столе — 366
 Љужа Иљми — 557
 Љужа Намил Гура — 394, 638
 Љумезо Павле — 174
 Љумовић Радован — 588
 Љутвић Ибрахим Љутва — 87 102
 111, 202, 241

М

Максим — види Ковачевић Мили-
 ја
 Малешова Сејфулах — 309
 Малишић-Николић Зора Фата —
 480, 481
 Маљока Рам — 538
 Маљуши Шаћир — 437
 Мани Салих — 403
 Марк Алија — 263
 Марковић Жика — 644, 700, 750,
 761
 Марковић Миливоје Шећер — 353
 354, 364, 374, 482, 483, 543, 553, 650
 Марковић Стаја Радојица — 196,
 405, 560, 633
 Маровић Александар Кошћа—161,
 202, 242
 Маровић Илија — 712, 713
 Мартиновић Ацо — 677
 Махмутбеголи Сефедин — 87, 102,
 108, 112, 135, 153, 172, 174, 241, 296,
 298, 378, 416, 437, 656, 685, 717
 Мачек Владимир Влатко — 464,
 579, 717
 Медаревић Витомир — 609
 Меденица Гојко — 196
 Меденица Дара — 347, 348, 677
 Медеризи Демуш — 592
 Медеризи Салко — 233, 692, 740
 Мемет Али Бајрактар — 429
 Мета Халил — 294
 Мијатовић Младен — 727
 Мијовић Чедо Звонко Диша — 36,
 161, 558, 566, 592, 596, 600, 602, 603,
 692
 Миковић Јован — 176
 Миладиновић Јован — 174
 Милановић Чеда — 140
 Милатовић Љубо — 740

- Милатовић Милосав — 176
 Миленковић Бошко — 592
 Милентијевић Љубомир — 207
 Милетић Бошко — 207
 Милинић Милан Јаков — 353, 354
 Милинић Раде — 242
 Милићевић Благоје — 229, 354, 366
 Милићевић Митар Сацак — 480
 Милићевић Сава — 174, 241, 379
 Милосављевић Милован — 593
 Милосављевић Милосав — 660, 666
 Милутиновић Иван — 225, 287
 Миљанић Р. — 202
 Миљанић Симо — 551
 Миљковић Мита Тихомир Патарица — 84, 150, 161, 171, 228, 274, 275, 384, 420, 466, 513, 565, 597, 598, 600, 602, 603, 604, 617, 627, 631, 677, 725, 728
 Минерали Ферид — 327
 Мими — види Деда Меллахат
 Мирака — види Бибо Кољ
 Мирашевић Драга — 623
 Митовић Димитрије — 623
 Митровица Абдулах — 203
 Митровица Рецеп — 302, 370, 414, 416, 656
Мићковић Милан Шефкег (Шеф) — 236, 238, 256, 257, 279, 282, 289, 303, 340, 341, 342, 457, 488, 628, 677, 735, 737
 Мићуновић Милутин — 587, 623, 624
 Мифтари Емруш — 289, 292, 341, 348, 350, 351, 394, 490, 497
 Михаиловић Драгољуб Дража — 27, 62, 93, 101, 103, 110, 112, 114, 126, 138, 153, 156, 172, 179, 181, 185—188, 192, 193, 201—204, 215, 241, 243—245, 247, 253, 297, 298, 302, 312, 328, 352, 353, 366, 378, 379, 414, 418, 442—444, 455, 456, 464, 472, 495, 527, 535, 579, 619, 620, 652, 655, 721, 736
 Михајлов Ванча — 726
 Морачић Боро Томори — 473—475
 Морина *Шемсдин* — 429
 Мрвошевић Душан — 705
 Мугоша Душан Дућ — 39, 40, 68, 70—71, 98, 139, 161, 225, 231, 359, 375, 413, 423, 457, 505, 506, 596, 600, 603, 641, 708
 Муратагић Амир — 294
 Муратагић Асан-ага — 294
 Мус Тахири — види Вокши Џафер Љепури
 Мусић Зуфер — 588, 701
 Мусолини Бенито (Дуче) — 108, 142, 145, 152, 176, 201, 239, 240, 242, 243, 253, 299, 300, 350
 Мустаку Фахри — 280
 Мухаџири Ибрахим Хафиз — 346, 646
 Мухаџири Халисја — 646
 Мухаџири Хедија — 646

Н

- Наја Сејф — 350
 Налбани Јусуф — 368
 Нацева Мара — 159
 Ндоу Бећир Бетон — 232, 280, 295, 407, 454, 524
 Ндреу Дали — 589
 Ндреу Есад — 329, 360, 604
 Недељковић Александар — 601, 609, 622, 683
 Недић Милан — 19, 21, 23, 55, 67, 74, 87, 101, 103, 104, 108, 110—112, 114, 126, 134, 155, 179, 193, 201, 203, 253, 296, 327, 328, 455, 457, 464, 478, 495, 527, 535, 579, 619, 620, 652, 655, 669, 736
 Некић Драгица — 592
 Неџми Мустафа — 207, 242
 Нешковић Благоје Михајло — 324, 526
 Никачевић Џафер — 512
 Николић Будимир Бока — 374, 480
 Николић Данило др — 249, 273, 291
 Николић Драгиња Гордана — 650
 Николић Идриз — 433
 Нимани Вели Агими — 304, 531, 555
 Нимани Ељхами Леко — 40, 258, 274, 276, 326, 333, 692
 Нимани Сафета Гусева Ваша — 392, 500, 558, 576, 636, 638, 646, 647, 672, 677
 Нимани *Давид* Патрија — 40, 255, 259, 268, 275, 280, 282, 285, 286, 290, 292, 304, 307, 329, 331, 333, 339, 341—343, 347, 348, 363, 370, 389, 390, 401, 410, 411, 454, 455, 463, 483, 484, 491, 492, 521, 526, 538, 539, 567, 730, 732
 Ница Неџмедин — 457, 512
 Новаковић Бека — 727
 Нововић Чедо — 592
 Нонвајлер Еуген — 176
 Ноци Зеф — 302
 Нуши Шани — 242, 299

О

Одаловић Мирко — 207
 Орловић Душко —• 713
 Оровић Саво — 234, 251
 Османи Јахија Живко — 576 646,
 647
 Османaj Муљ — 403

П

Павелић Анте — 19, 55, 110, 126,
 179, 193, 201, 203, 464, 579, 652, 655
 Павличевић Борислав — 700
 Палок — види Јовићевић Павле
 Раде
 Парлић Стојимир — 241
 Патрија — види Нимани Цавид
 Патрногић Катарина Цица Паја
 — 286, 600 696
 Патрногић Хаџи Љуба — 176, 717
 Педлар Банош —• 260
 Пеџа Муслим — 457
 Пеја Бедри — 233, 298, 337, 343, 437,
 456, 537, 594, 653, 656
 Пеја Сами — 336, 523
 Пепа Дрек — 431, 433
 Перовић Богић — 176
 Перовић Милета —• 587
 Перовић Мирко — 209, 323, 324,
 355, 366
 Пероли Осман-Хекури — 484
 Петровић Веља Квариш — 161, 236
 Петровић Љубица Хаха — 573, 574
 Петронијевић Брана — 27
 Петрушић Миљан — 702, 705
 Пећанац Коста — 20, 21, 24, 27, 31,
 87, 98, 108, 138, 192, 193, 201, 207
 Плaнеја Хајдар — 433, 538
 Пога Исмаил — 406, 407, 412, 425,
 525, 538
 Пожари Демали — 694, 741
 Пожеги Садик Пенда — 569, 575,
 593
 Поповић Влада Јова — 481
 Поповић Драги — 242
 Поповић Коча — 620
 Поповић Миладин Мило — 39, 40,
 52, 68, 98, 139, 140, 160, 161, 225,
 227—229, 231, 359, 383, 465, 506, 513,
 638, 641, 714
 Поповић Мирко — 323
 • Поповић Радован — 613, 705
 Поповић Томо — 759, 764
 Пренк Никола — 433
 Прешева Абдулах — 406, 425, 677

Пријател> — види Криезију Гани
 Приморац Рудолф — 659, 660
 Приштина Еазим — 231, 333, 334,
 342
 Приштина Хасан — 143
 Протић Миро — 717
 Протић Мита — 176, 717
 Протић Стојан — 87
 Прути Фаик Тели — 256, 282, 284,
 500, 520, 567, 572, 574, 576
 Пућа Душан Сава — 352, 359, 364
 Пуља Булша Ветима — 558, 592
 Пуља Имер Барли— 232, 238, 255—
 257, 268, 279, 281, 282, 284, 286, 301,
 303, 337, 341, 343, 371, 391, 404, 405,
 454, 455, 521, 531, 539, 540, 541, 557,
 582
 Пуља Ремзи — 207, 299

Р

Раде — види Јовићевић Павле Па-
 љок
 Радић Миленко Буда — 196, 347,
 405, 454, 560
 Радоњић Крсто — 623, 705
 Радоњић Милорад — 613
 Радосављевић Добривоје Боби —
 140, 620
 Радошевић Јова — 700
 Радуловић Миладин Крцун — 489,
 502, 584, 587, 601, 606/614, 624, 626,
 635, 665, 668, 673, 678, 712
 Радусиновић Митар Симо— 39, 236
 288
 Рајевић Вlado — 705
 Рајевић Гаља — 289
 Рајичевић Влада — 727
 Рам Идриз — 430
 Рам Муја — 205, 257, 258, 280, 281,
 286, 396, 403, 412
 Рама Јакуп — 741
 Рама Халил — 694
 Рама Хаул — 695
 Рашковац Мехмед-ага — 741
 Ремзи Мустафа — 485
 Реџа Зекерија Азија — 337, 342,
 343, 382, 394, 435, 458, 566, 567
 Реџа Мића — 566
 Реџеп Адем — 433
 Реџепагић Мила Хум — 294
 Реџеци Јуп — 336
 Реџеци Муса Гега Ефендија — 256,
 336, 636, 646, 647
 Реџеци Незир — 207
 Рибар Иван — 199, 375

Риза Имер — 491
Риза Мони — 525
Риза Сулејман — 336, 337, 341, 342,
368, 461, 456, 504, 511
Ристић Божидар Рић — 475, 477
Ристић Радован —• 587
Рифати Осман — 520, 677
Роберт др Мирослав Дрес — 481
Руди Хусеин — 304
Рупић Пашко — 176
Рупник Лео — 655

С

Савић Загорка Дунда — 355, 365
Садику Адем Црни Цига — 569
Садику Маљ — 411
Садику Рам — 249, 592
Садику Рамиз Мећед — 34, 36, 161,
207, 227, 231, 242, 254, 299, 327, 535,
722
Садику Назим — 705
Садику Шабан —• 326
Салиху Зејнел — 31, 207, 242, 299
Саљко — види Медеризи Саљко
Селим — види Гилић Милош
Симијонових Петар Кајица — 560,
561
Симић Танкосава Ана — 347, 375,
529, 651
Слијепчевић Тихомир Гајо — 196
Смајевих Васо — 353, 365
Смилевски Видоје Бата — 627
Сојева Фазли — 242, 299
Сојева Цеват — 545
Сокић Милоје — 717
Сокољи Ник — 407
Спахија Азис — 524
Срба Симо — 327
Среска Коста — 138
Срећковић Милорад — 489
Ставиљеци Садик — 203
Стаменковић Драги Плави — 366
Станишић Бајо — 108
Станишић Јово — 623
Стањевих Живко — 677
Стапи — види Шаћири Исмет
Стафа Бемал — 99, 286
Стеванових Светислав — 207
Стеванчевић Руска — 284
Стојадиновић Милан — 152, 717,
721
Стојковић Милорад Заврзан —
560, 561
Сточ Терен — 107
Стругар Васо —• 623

Стругар Ива — 727
Стругар Нико — 587, 613, 623, 705,
713

Суља Салих — 433

Т

Табаку Исљам — 437
Тај — види Деда Рашид
Танаси Харис — 463
Тапушковић Никола — 623
Тахири Идриз — 689
Тахири Мус Љепури — види Вок-
ши Цафер Љепури
Ташко Коча — 40
Тели — види Прути Фаик
Тербеша Абедин — 242, 299, 637,
693
Тербеша Ганимет — 592
Тирани Абдул — 433
Тито — види Јосип Броз
Тољати Палмиро Ерколи — 493
Томић Михајло — 700
Томових Душан — 39, 138, 587
Томори — види Морачић Боро
Трајић-Маринковић Дара Омер —
480, 481, 650
Трифунових Светислав Света —
27, 39, 489, 601, 606, 622, 629, 630,
664
Тркла Петар — 670
Тунић Ицо — 72
Турковић Мишић Лепка — 275
Турковић Цветко — 196

И

Кано Галеацо (Cano Galea22o) —
145
Батових Ивзија — 283, 286
Бетковић Сава Јуре — 477
Бипових Славко — 207
Бирковић Трифун-Плави — 352
Буја Мустафа — 396
Бурчић Живојин Срћа — 475, 527,
543, 553, 598

V

Угарковић Тома — 670
Узуновски Цветко Абас — 159, 160,
597—599, 727
Укшини Али — 301
Укшини Мифтар — 491
Улади Вењедин — 694
Урдаревић Александар — 196

Ф

Фадил — види Хоџа Фадил
Фаја Баба — 370
Фатоси — види Шита Вехаб
Фахри Рамадани — 453
Фејзулахи Халил — 701, 702
Фери Шемси — 706
Феровић Шемсо — 536
Ферхат-бет — види Драга Ферхат-
-бет
Филиповић Крсто Гроф Вукота
— 30, 36, 39, 94, 161, 586, 598, 654,
738, 746, 750, 754
Фицрој Маклен (РНггау МасЈеап)
— 235
Фрашри Абдул — 297, 298
Фрашри Мехди — 403, 504
Фундо Зај — 504
Фундо Лазар — 502
Фуруновић Чеда Сима — 481

Х

Хајдари Али — 368
Хака Реџепа Јуан — 391, 427, 435,
457, 490, 521
Хамдија Фадил — 207
Хамза Цевдет Гури — 40, 256, 281,
282, 345, 360, 500, 542, 555, 556, 594,
605, 636, 646, 677
Хана Бељадин Градиша — 278,
301, 340, 345, 454, 499, 511, 533, 592
Хантер А. (А. Нипгер)' — 235
Хаха — види Петровић Лзубица
Хаџи Леши — 278, 589
Хација Шабан Паци — 232, 326,
391, 434, 435, 454, 521, 530, 539, 540,
541, 602, 692
Хитлер Адолф — 75, 101, 106, 108,
109, 125, 134, 142, 152, 171, 178, 179,
184, 200, 201, 240—242, 253, 296,
298—300, 310, 311, 376, 439, 442,
467, 493, 494, 534—537, 618, 652,
654—657, 719
Ховјетски Ића Шишко — 545, 546
Хоџа Адем — 396
Хоџа Гани — 329, 412 -
Хоџа Енвер Тарас Шпати (8ћрај)
— 359, 504, 506, 641, 658, 726
Хоџа Мехмет Лиси — 263, 275, 290,
326, 336, 340, 341, 369, 382, 394, 412,
431, 434, 435, 454, 491, 501, 517, 522,
525, 554, 555, 583, 626—628
Хоџа Мурвета — 605
Хоџа Неџмија — 605
Хоџа Нијази — 326

Хоџа Тахир — 403, 536, 582, 583
Хоџа Тафил — 677
Хоџа Бамил — 458, 502, 522, 571,
705
Хоџа Фадил Авдул Тахири Блини
— 15, 40, 154, 158, 161, 167, 205,
208, 217, 230, 232, 243, 244, 248, 255,
257, 260, 263, 264, 270, 273, 274, 288,
290, 292, 296, 300, 304, 330, 332—
335, 337, 341—343, 347, 360, 369,
382, 384, 389, 391, 392, 394, 396, 400,
401, 407, 417, 426, 428, 430, 434, 454,
456, 491, 498, 499, 502, 504, 506, 507,
511, 512, 521, 524—526, 531, 532,
534, 538, 545, 547, 550, 553—555,
576, 581, 583, 592, 593, 600, 602, 603
—606, 617, 636, 646, 647, 654, 672,
681, 690—692, 695, 696, 746, 750,
754

Хоџа Фахри — 593
Хоџић Мехмед Доктор — 283, 286
Хусни Вуља — 431
Хусни Капо — 589
Хусни Лајчи — 308

Ц

Цаља Пренк — 406, 408, 536
Цана Мазлом — 402
Цана Муфтар — 558, 576
Цане — види Бина Џељуш
Цани Абаз — 403
Царцани Даут — 389
Цветић Радомир — 644, 699
Цветковић Драгиша — 152, 717,
721
Цветковић Марко — 561
Цветковић Милија — 609, 622
Цветковић Радомир — 758
Цекић Слоб. — 764
Цен Елези — 343
Цига — види Садику Адем
Цољ Берим — 582
Цури Бајрам — 143, 203, 537, 716
Цури Шафир — 453, 537, 538, 656,
736

Ч

Чавдар Баџић Гани Дети — 273,
289, 457, 512
Чакић Бошко Ненад — 248, 374,
384, 410, 430, 454, 460, 482, 487, 519,
524, 543, 547, 552, 567, 600, 651, 679,
695—697

Чанга Тефик Аибер — 528, 592, 650
Чедиша — види Мијовић Чедо
Черкези Алија — 228
Черкези Омер — 29
Черкези Расим Исо — 708
Черчил Винстон — 493
Чича Дино — 337
Чуку Фаик — 258
Чучић Т. — 138

Ц

Целатовић Обрен — 670
Џиха Реџеп — 273, 274, 289
Џудовић Урош — 727

Ш

Шабани Абдулах — 158, 299
Шабани Реџеп — 702
Шабан Хаџија Паци — 258, 582, 602
Шаља Абдурезак — 677
Шаља Кадри — 541, 570, 571, 574
Шаља Меџид — 284
Шарић Вук — 700
Шарковић Тихомир — 670
Шарку Бамил — 345
Шаровић Данило — 758, 759, 764
Шаћ Зека — 394, 523
Шаћири Исмет Стапи — 40, 255,
256—258, 260, 264, 267, 274, 279,
281, 282, 290, 291, 294, 307, 330, 338,
343, 344, 346, 347, 360, 367, 368, 371,
375, 394, 405, 409, 458, 483, 486—

488, 491, 503, 504, 511, 512, 520, 525,
526, 531, 532, 538, 541, 557, 565, 567,
572, 575, 592, 673, 674, 692—696,
708

Шаћири Муртеза — 241, 695
Шах Хасан — 368
Шахмановић Хајро — 278, 302
Шахсивар Азис — 686
Шеху Абедин Мурсель — 329, 369,
428, 521, 590, 628
ДГеху *Мехмет* — 589, 590
Шеху Муса — 368
Шеху Фаик — 589
Шеху Хамди Бесник — 256, 495,
502, 522, 524, 525, 538, 592
Шеху Џевдет Дрејтсија — 646
Широка Кољ Бајрам — 273, 274,
289, 299, 329, 336, 342, 343, 502, 591
—593, 605, 688
Шита Вехап Фатоси — 557, 571
Шита Хусен — 557
Шкембаревић Бранко Шекси —
161
Шкргић Бранко — 587, 624, 705
Шкупи Шефкет — 437
Шотра Бранко — 40, 275
Шошкић Јеремија — 705
Шћеловић Славко — 489
Шукрија Али Алекса — 29, 30, 40,
45, 161, 208, 229, 249, 250, 286, 382,
460, 488—490, 513, 519, 522, 543, 553,
569, 584, 585, 598, 709, 713

**РЕГИСТАР ГЕОГРАФСКИХ
НАЗИВА**

А

Азот (предео у Македонији) — 597, 598
 Алабак (код Приштине) — 755, 756
 Албанија — 21, 39, 40, 41—44, 57, 58, 61, 62, 68—70, 76—78, 80, 86, 87, 97—100, 102, 107, 108, 112, 113, 134, 135, 138—143, 145—147, 155, 157, 160, 161, 172, 174, 180, 185, 191, 192, 201, 203, 204, 205, 209, 210, 217, 225, 227—231, 233, 242—244, 251—253, 257, 259, 260, 263, 265, 268, 270, 273, 274, 276, 280, 286, 288—290, 293, 297—299, 302—304, 313—315, 323—325, 334, 335, 339, 348, 349, 355, 368, 370, 371, 377, 379, 380, 381, 385, 389—391, 400—403, 408, 413, 414, 416, 417, 422, 423, 431, 436, 442, 443, 453, 456, 457, 464, 472, 485, 493, 494, 497, 499, 501, 505, 508, 510, 514, 528, 534, 535, 542, 546, 550, 554, 569, 575, 579, 590, 594, 600, 618, 620, 648—654, 656, 658, 670, 672, 675, 680, 686, 689, 691, 715—718, 720, 725, 726, 729, 730—732, 736, 750, 761
 Александровац — 138
 Америка — види Сједињене Америчке Државе
 Андријевица — 175, 250, 286, 423, "4257584;Т86, 606, 614, 637, 689
 Аргарокастро — види Бинокастра
 Аустрија — види Аустро-Угарска
 Аустријска Монархија — види Аустро-Угарска
 Аустро-Угарска — 108, 143
 Африка — 184, 200, 235

Б

Бабина Пољана (код Врања) — 598
 Балкан — 76, 86, 89, 100, 111, 146, 190, 201, 221, 297, 310, 311, 321, 442, 443, 493, 494, 621, 625, 652, 655, 668, 684, 716, 726, 731
 Баљевац (код Рашке) — 643
 Банат — 101, 107, 152
 Бања (код Ораховца) — 741, 742, 743
 Бањица (део Београда) — 27
 Бањска (код Вучитрна) — 698
 Бари (у Италији) — 493
 Барселона (у Шпанији) — 143
 Батлава (р., код Подујева) — 755, 762
 Бела Црква (код Баковице) — 751
 Белаћевац (В. и М., код Приштине) — 744
 Бели Дрим (р.) — 434, 484, 742, 743, 751, 752
 Бели Поток (код Рашке) — 664
 Бело Брдо (код Новог Пазара) — 626, 629, 710, 711
 Бељак (код Рашке) — 665, 711
 Београд — 27, 226, 248, 296, 298, 328, 527, 675, 683, 701
 Беоци (код Рашке) — 27
 Беране (сада Иванград) — 286, "304, 326, 423, 637, 689, 701, 702, 707
 Берат (у Албанији) — 370, 505
 Бериша (код Приштине) — 399, 424
 Берлин — 296, 652
 Бесна кобила (пл.) — 353
 Бец (код Баковице) — 748
 Бечук — 744
 Бивол>ак (код Приштине) — 743

- Бијело Поље — 87, 234, 269, 390
 Биљановац (код Рашке) — 644, 671
 Бинач (код Качаника) — 158, 196
 Бистра (пл.) — 302
 Бистрица (код Рашке) — 626, 664
 Битићи (предео, у Албанији) — 434, 435, 529, 530, 555, 556, 582
 Битољ — 141, 727
 Бихор (предео) — 202, 536
 Бицај (у Албанији) — 342, 689
 Бјелгород (у СССР-у) — 240
 Блажево (код Бруса) — 601, 630, 682
 Блаце (код Суве Реке) — 752
 Бориковац (предео) — 622
 Боровак (предео, код Рашке) — 653, 655, 711
 Борчане (код Бруса) — 682, 683, 708
 Босна — 139, 159, 200, 234, 243, 380, 420, 699
 Ботун (код Охрида) — 728
 Брабонић (код Косовске Митровице) — 742, 743
 Брегалница (р.) — 167
 Бресје (код Приштине) — 687
 Брестовик (код Пећи) — 277, 303
 Брзеће (код Бруса) — 678
 Брњача (код Баковице) — 751
 Брод (код Кичева) — 627, 631, 728
 Броћава (код Рашке) — 710
 Брус — 138, 698
 Буг (р., у СССР-у) — 468
 Бугарска — 68, 307, 359, 406, 414, 468, 493, 495, 617, 620, 652, 655, 688, 726
 Бујановац — 324, 418
 Буковик — 728
 Буковик (пл.) код Кичева — 302
 Буњај (у Албанији) — 433
 Бурељи (у Албанији) — 259, 725

В

- Валбона (у Албанији) — 425, 511
 Валона (у Албанији) — 140, 505
 Ваљево — 489, 669
 Вареве (код Рашке) — 644
 Васиљево (код Приштине) — 744
 Васојевићи (предео, у Црној Гори) — 235, 250
 Вау (у Албанији) — 395, 400
 Вејце (код Тетова) — 333
 Велес — 298, 727

- Велика Британија — 19, 76, 80, 81, 109, 110, 114, 115, 125, 128, 142, 144, 156, 174, 179, 185, 191—193, 204, 239, 244, 252, 255, 265, 311, 315, 376, 380, 509, 618—620, 652, 654, 658, 675, 677, 684, 685
 Велика Слатина (код Приштине) — 742, 743
 Велика Хоча (код Баковице) — 751
 Велмеја (код Ресна) — 209
 Вис — 674, 708
 Витановићи (код Новог Пазара) — 626
 Витомирица (код Пећи) — 22, 40, 43, 54, 92, 202, 204, 237, 277, 283, 310, 553, 569, 571, 677
 Влана (у Албанији) — 694, 696
 Влахиња (код Кос. Митровице) — 539
 Вогово (код Баковице) — 605, 637
 Војвода Степа (код Рашке) — 644
 Вокша (код Пећи) — 260, 278
 Вороњеж (у СССР-у) — 200
 Враголија (код Приштине) — 743
 Врање — 273, 298, 324, 406, 418, 513, 526
 Вратница (на Шари) — 631, 633
 Врбештица (код Урошевца) — 560
 Врело (код Приштине) — 158, 176, 184, 206, 207, 310, 312, 535, 687
 Врмош (у Албанији) — 706
 Врњачка Бања — 670, 671
 Врујице (код Рашке) — 629
 Вршевци (код Приштине) — 207, 241
 Вусање (код Гусиња) — 706
 Вучитрн — 23, 24, 28, 45, 46, 64, 68, 76, 93, 120, 132, 134, 136, 143, 147, 155, 163, 169, 252, 298, 331, 349, 419, 585, 586, 598, 677, 682, 709, 712—714, 742, 751, 752, 761—763

Г

- Газдински рид — 143
 Гајтан (пл.) — 249, 616
 Гатња (Д. и Г., код Урошевца) — 559, 633
 Гацко — 234
 Гаш (предео, у Албанији) — 407, 583
 „Герман“ (логор крај Буреља у Албанији) — 259
 Главатин (код Приштине) — 743
 Главеј (к. 1408, код Вучитрна) — 762

- Гламоч — 70
 Глоговац — 744
 Гњилане — 31, 45, 132, 136, 147, 164, 167, 169, 185, 206, 242, 243, 251, 254, 317, 324, 331, 349, 354, 365, 399, 479, 517, 543, 544, 551, 553, 560, 597, 600, 637, 647, 650, 673, 747—749, 751, 752, 761
 Гобеља (триг. 1934, на Копаонику) — 67«
 Голема река (р.) — 752
 Голеш (пл.) — 205, 752
 Голија (пл.) — 98, 138, 585, 613, 614, 616
 Гора (предео) — 46, 64, 120, 237
 Грраждевац (код Пећи) — 277, 283
 Горица (код Дебра) — 521
 Горња Рудница (код Рашке) — 711
 Гостивар — 302, 458, 727 •
 Готовуша (код Качаника) — 425
 Граничани (код Рашке) — 710
 Грацко (код Липљана) — 54, 202, 204, 687
 Грболе (код Урошевца) — 109, 202, 204, 310
 Грдовце (код Вучитрна) — 761
 Гри (у Албанији) — 307, 408, 434, 454, 507
 Грмија (брдо, код Приштине) — 477
 Груза (код Крагујевца) — 670
 Грчка — 77, 139, 143, 167, 172, 225, 315, 493-495, 550, 727, 729
 Гувниште (на Копаонику) — 489, 710, 711
 Гусиње (код Плава) — 234, 286, 287, 293, 303, 389, 399, 406, 408, 512, 518, 521, 603, 605, 707
 Гуштерица (Д. и Г., код Приштине) — 472
 Дерна (у сев. Африци) — 235
 Дечане — 433, 522, 647, 700, 706, 707, 748
 Дечанска Бистрица (р.) — 751
 Дзаре („Дафино“, шума) — 754, 757
 Дњепар (р., у СССР-у) — 468
 Добрања (М. и В., код Приштине) — 206, 207
 Добрево (Г. и Д., код Приштине) — 472
 Добреја (у Албанији) — 435, 692, 696
 Доброшевци (код Приштине) — 744
 Добруша (предео) — 44
 Доља (код Гусиња) — 706
 Доњец (у СССР-у) — 310
 Драгаш (код Призрена) — 163, 256, 341, 432, 521, 672, 691, 639, 748
 Драч (у Албанији) — 140, 259, 328, 340, 725
 Дрвар — 511
 Дрежница — 687
 Дрен (код Новог Пазара) — 621, 622, 625, 635, 642
 Дреница (предео, код Приштине) — 24, 46, 68, 120, 132, 143, 147, 162, 207, 256, 257, 264, 283, 284, 304, 417, 488, 499, 502, 536, 570, 585, 595, 701, 702, 708, 714, 716, 741, 742, 747, 748, 751, 752, 761,
 Дреновчић (код Србице) — 744
 Дрим (р.) — 589, 691, 693, 694
 Дрина (р.) — 234, 699
 Дубница (Г. и Д., код Вучитрна) — 761
 Дуз (код Вучитрна) — 761
 Дунав (р.) — 652
 Душановац (код Призрена) — 432

А

- Дајти (пл., у Албанији) — 259
 Далмација — 200, 234, 380
 Дамњане (код Ораховца) — 432, 672, 742, 743, 751 •
 Дардес (у Албанији) — 395, 400
 Дебар — 251, 273—276, 288, 294, 302, 303, 326, 333—335, 339, 342, 343, 370, 372, 453, 454, 457, 521, 589, 598, 602, 605, 725, 727, 730
 Дебарце (предео, код Охрида) — 302, 561
 Дега (у Албанији) — 301, 303, 395, 430, 435, 453
 Дедиње (код Вучитрна) — 762

Б

- Баковица — 34, 37, 39, 41, 43—45, 54, 57, 58, 69, 72, 96, 97, 119, 130, 132, 136, 143, 147, 153, 160, 164, 169, 170, 175, 176, 207, 238, 242, 250, 253, 254-256, 258, 259, 265, 269, 270, 279, 281, 282, 284—286, 288, 289, 291, 292, 294, 295, 303, 309, 313, 315, 316, 325, 331, 337, 339, 343, 345, 349, 371, 382, 387, 389, 391, 392, 394, 396, 399, 401, 402, 404, 408, 412, 417, 421, 425, 429, 432, 433, 453—455, 457, 495, 498, 499, 500, 506, 507, 518, 522, 523, 528—530, 535—537, 539—542, 554, 555—558, 566, 568, 584, 585, 592,

593, 636, 637, 646, 647, 672, 673, 677,
679, 689, 690, 692—694, 707, 735,
736, 747—749, 751
Берекари (код Бруса) — 678
Бинокастра (у Албанији) — 435,
505
Бураковац (код Пећи) — 738, 742
—744, 747
Бурћевик (код Истока) — 294, 744,
751

Е

Европа — 18, 19, 21, 75, 76, 101, 107,
125, 128, 142, 153, 171, 178, 182, 184,
193, 200, 240, 491, 493, 526, 652,
655, 684, 685
Египат — 375
Елбасан (у Албанији) — 370
Енглеска — види Велика Брита-
нија
Ереник (р., код Баковице) — 591,
694

Ж

Жабљак — 235, 251
Жеговац (пл., код Урошевца) —
552, 747, 750, 752
Жегра (код Гњилана) — 354
Жигољ (код Рашке) — 629
Жупа (код Александровца) — 601
Жур (код Призрена) — 432, 672,
689

З

Забрће (код Вучитрна) — 762
Западна Морава (р.) — 40, 489, 642
Запот (у Албанији) — 688
Затрић (код Ораховца) — 742
Звечан (код Косовске Митровице)
— 28, 147, 700
Земаница (код Новог Пазара) —
626
Зерзе (код Баковице) — 748
Зерћани (у Албанији) — 589
Зјум (код Призрена) — 412, 430,
432, 483, 538, 539
Злокућани (код Кијева) — 742,
744, 751
Зогај (рудник, у Албанији) — 395,
433, 693
Зрносек (код Новог Пазара) —
622

И

Ибале (у Албанији) — 87
Ибар (р.) — 23, 27, 39, 40, 489, 527,
601, 606, 609, 611, 612, 629, 634, 642,
643, 659, 663, 664, 667—669, 671,
697, 699, 700, 705, 709, 762
Ибарска долина — 44, 67, 138, 159,
415, 489, 490, 584, 601, 613, 615, 634,
642, 660, 669, 710
Ивањица — 602, 699
Извор (код Кичева) — 259
Истинић (код Пећи) —• 278, 522,
572
Исток (код Пећи) — 37, 44, 64, 120,
175, 237, 256, 257, 283, 521, 738, 742
—744, 747, 748, 751, 752, 760, 761,
Италија — 18, 19, 31, 58, 68, 145,
146, 240, 252, 253, 259, 263, 265, 274,
279, 281, 291, 296, 299, 300, 302, 310
—312, 314, 315, 324, 350, 376, 417,
420, 442, 443, 467, 493, 538, 603, 618,
707, 717, 725

Ј

Јабланица (предео) — 208, 222, 246,
249, 251, 265, 297, 323—325, 331,
349, 353, 355, 366, 383, 384, 425, 459,
477, 480-482, 489, 490, 513, 517,
527, 543, 552, 553, 565, 594, 597, 598,
650, 687
Јавор (пл.) — 699
Јаворак — 234
Јажинце (код Качаника) — 559,
560
Јањево — 748
Јариње (Д. и Г., код Рашке) —
629, 664
Јастребац (В. и М., пл.) — 138
Јежевица (код Чачка) —• 40
Језерце (код Урошевца) —• 747
Јелакце (код Бруса) — 682, 701,
702
Јеловица (код Андријевице) — 250
Јерињак (код Пећи) — 237
Јошаничка Бања — 683, 698
Јужна Морава (р.) — 155, 550, 551,
560
Јуник (код Баковице) — 308, 508,
679, 701

К

Кабаша Таф — 147
Кавадарци — 727

- Каиро — 235, 353, 403, 406, 407, 427, 688
Калиновик — 234
Калуђерски камен (на Шари) — 196
Каљаја Додес (у сев. Албанији) — 569, 575
Каљашичка (р., код Подујева) — 762
Камен (код Рашке) — 629
Ками (рудник у Албанији) — 582, 693
Камиџор (код Краљева) — 642
Канчулићи (код Рашке) — 644
Капешница (у Албанији) — 283
Капорић (код Рашке) — 710
Карадаг (село) — 664,
Карадаг — види Црна гора
Караорман (пл., код Охрида) — 459, 513, 544, 627, 728
Караче (код Вучитрна) — 762
Качаник — 94, 139, 155, 251, 559, 560, 597, 632, 633, 741, 748, 751
Качаничка клисура — 158
Кепенек (у Албанији) — 582, 693
Кеч реко (предео, у Метохији) — 309, 529, 541
Кијев (у Русији) — 310
Кијево — 741, 744
Кијевчић (код Рашке) — 710
Кисела Бања (код Подујево) — 755
Кичево — 251, 259, 302, 326, 544, 548, 727, 728
Кладарница (код Србице) — 744
Кленовец (код Кичева) — 728
Клина (Г. и Д., код Косовске Митровице) — 742—744
Клисура (у Албанији) — 230
Кнежево (код Бруса) — 678
Кодра Наљт (к. 1559, код Вучитрна) — 762
Кожнице — 744
Кожуф (пл., код Бевђелије) — 728
Козјак (пл.,) — 250, 353, 418, 728, 750, 761
Козница (пл.,) — 750
Колашин (предео, код Косовске Митровице) — 24, 420, 457, 518, 660
Колашин — 97, 176, 222, 234, 424, 584, 585, 688, 705, 708, 709, 762
Колгецај (у Албанији) — 341
Колић (код Вучитрна) — 761
Колићски рид (шума, код Подујева) — 755, 756
Коморан (код Приштине) — 742—744
Кобаоник (пл.) — 23, 24, 27, 39, 40, 41, 42, 67, 98, 137—139, 159, 249, 265, 415, 489, 527, 585, 601, 602, 613—615, 643, 644, 660, 667, 668—670, 678, 698, 701, 705, 752, 762
Копорић — 622
Кордун — 240
Кориље (код Кос. Митровице) — 643
Корча (у Албанији) — 140, 160, 225, 505, 730
Косаница (предео) — 601
Косаница (р.) — 249
Косанчић (код Лесковца) — 366
Косово — 15, 18, 19, 21, 22, 28, 36, 40, 54—57, 68, 69, 75, 77, 79—81, 83—89, 91, 92, 94, 98, 100—108, 111, 113—115, 118—120, 126, 127, 134, 138, 139, 142, 143, 145, 146, 148, 151, 152, 154, 155, 158, 169, 172—175, 177—179, 181—183, 185, 190, 196, 200, 201, 203, 204, 209, 212, 215—217, 227, 228, 230, 231, 239, 241, 243—245, 246, 248, 249, 250, 251—254, 259, 260, 263, 264, 267, 270, 273, 275, 288, 296—299, 310, 312, 314, 319, 321, 324, 327, 328, 355, 366, 368, 376—381, 383, 385, 390, 401, 404, 406, 408, 411, 418, 419, 421, 423, 425, 431, 433, 437—443, 446, 448, 453, 455, 456, 459, 488, 494, 495, 497, 499, 501, 504, 507—510, 517, 518, 535, 536, 537, 543, 544, 546—548, 551, 553, 562, 565, 585, 594, 599, 600, 619, 620, 627, 643, 652—659, 660, 668, 670, 675, 676, 680, 681, 684, 685, 639, 698, 699, 705, 713—720, 722—726, 728—730, 732, 735—737, 741, 745, 750, 751, 760, 761
Космет — 31, 37, 40, 41, 43, 44, 58—62, 64, 66, 80, 81, 90, 92, 94, 143, 148, 149, 151, 156, 158, 159, 184, 188, 191, 192, 197, 206, 209, 210, 212—214, 216, 219, 221, 225, 233, 248, 251—253, 255, 259, 263, 265, 268, 270, 274, 287, 288, 290, 293, 298, 299, 303, 310, 317, 324, 325, 330, 336, 349, 456, 364, 377, 385, 405, 414, 415, 417, 422, 425, 427, 456, 459, 482, 488, 512, 514, 520, 544, 552, 584, 585, 600, 602, 603, 614, 616, 627, 660, 674, 675, 680, 688, 693, 723, 730—732, 737, 738, 744, 745, 747—751, 762, 764
Косово поље — 469, 477, 478, 748

- Косовска Митровица — 20, 24, 27, 29, 30, 37, 39, 41—46, 48, 53, 59, 61, 63, 65, 67—69, 90, 95, 112, 116, 119, 134—136, 139, 147, 153, 155, 158, 162, 170, 175, 186, 190, 207, 209, 242, 243, 249, 251, 298, 315, 316, 331, 337, 343, 349, 351, 382, 400, 414, 419, 489, 518, 543, 569—572, 586, 594, 598, 601, 602, 609, 611, 612, 614, 616, 621, 625, 629, 642—645, 671, 677, 682, 683, 697, 698, 709, 710, 713, 742, 743, 748, 751, 752, 760—762
- Крагујевац — 670
- (Ј)Граљево — 27, 40, 139, 602, 609, 612, ^642^67—670, 683, 698
- Крамовик (код Баковице) — 744
- Краснић (у Албанији) — 389, 396, 529 537 583
- Краснодар (у СССР-у) — 200
- Кратово — 544, 554
- Крива Река (код Бруса) — 678, 711
- Кроја (у Албанији) — 140
- Крпнмеј (код Подујева) — 682
- Крума (у Албанији) — 672, 689, 694—697
- Крушевац — 473
- Крчова (у Албанији) — 730
- Крш (брдо, код Приштине) — 756, 757
- Кузлин (код Приштине) — 687
- Кујбишев (у СССР-у) — 97
- Куковица (пл.) •— 250
- Кукс (у Албанији) — 175, 233, 237, 247, 251, 326, 369, 454, 689, 694
- Куманово — 158, 384, 513
- Курск (у СССР-у) — 200
- Куршумлија — 24, 31, 616, 621, 625, 678, 682, 761
- Кучишће (код Качаника) — 570
- Кучова (у Албанији) — 233
- Л**
- Ландовица (код Призрена) •— 34, 254, 430, 692
- Лебане — 143, 752, 761, 762
- Лепенац (р.) — 559
- Лепина (код Приштине) — 687
- Лепосавић (код Рашке) — 644, 710
- Лесковац — 689
- Лесковик (у Албанији) — 230
- Летај (у Албанији) — 337, 343, 538, 695
- Лешак (код Новог Пазара) — 621, 622, 625, 629, 635, 644
- Ливаће (код Приштине) — 472
- Ливоч (Д. и Г., код Гњилана) — 254
- Лика — 200, 240
- Липљан (код Приштине), 54, 196, 202, 284, 389, 478/651, 687, 688, 748 749, 751, 752
- Липовица (пл., код Приштине) — 207
- Лозова (у СССР-у) — 200
- Лојане (код Куманова) — 158, 175
- Локвица (код Призрена) — 432, 682
- Лондфн — 97, 140, 191, 221, 241, 243 —245, 321, 493
- Луг (код Урошевца) — 241
- Лудовић (код Србице) — 743
- Лужа (код Урошевца) — 581
- Лужане (код Подујева) — 762
- Луша (у Албанији) — 294
- Љ**
- Љеш (у Албанији) — 270
- Љубижда (код Призрена) — 432
- Љума (у Албанији) — 72, 265, 276, 278, 288, 290, 331—335, 337, 339, 341, 342, 359, 360, 367, 369, 370, 412, 430, 435—455, 484, 497, 499, 502, 521, 525, 529, 542, 567, 583, 593, 631, 647, 692, 693, 730
- М**
- Магура (код Урошевца) — 241
- Мадљика (триг. 1318, код Куршумлије) — 682
- Мађарска — 18, 468
- Македонија — 29, 71, 100, 138, 140, 152, 209/211, 217, 228, 242, 245, 252, 263, 302, 313, 325, 334, 342, 386, 408, 423, 454, 459, 495, 513, 544, 548, 551, 596, 597, 598, 602, 618, 626, 627, 693, 726, 727, 729
- Мала река (поток) — 752
- Малесија (предео, код Баковице) — 196, 205, 210, 222, 232, 234, 237, 238, 246, 248, 251, 259, 265, 273, 278, 281, 286, 294, 303, 307—309, 316, 332, 334, 335, 341, 346, 360, 372, 384, 395, 396, 402, 403, 406, 407, 412, 429, 453—457, 483, 484, 487, 507—509, 517, 518, 525, 529, 536, 537, 552, 554, 555, 567, 570, 571, 582, 589, 590, 602, 603, 604, 605, 606, 692, 693, 706, 707
- Малишево (код Баковице) — 751
- Мамуша (код Призрена) — 748

Ман. Жича (манастир, код Краље-
 ва) — 40
 Манастирица — 329
 Марушиће (код Новог Пазара) —
 626
 Махала Мусовић (код Приштине)
 — 756
 Мекиниће (код Новог Пазара) —
 622, 626
 Метохија — 15, 18, 19, 21, 22, 28, 36,
 75, 77, 79—81, 83—89, 92, 100, 102
 —107, 111, 113—115, 118, 120, 126,
 127, 134, 142, 143, 145, 146, 148, 151,
 152, 154, 155, 169, 172—175, 178,
 179, 181—183, 190, 200-206, 209,
 212, 215—217, 227, 228, 230, 231,
 239, 241, 243—245, 252—255, 259,
 260, 267, 268, 273, 277, 279, 280, 285,
 287, 288, 291, 296, 299, 302, 304, 311,
 313—315, 319, 328, 338, 344, 355,
 376—381, 402, 404, 406, 411, 417
 —419, 421, 423, 425, 431, 433, 443,
 447, 448, 455, 457, 462, 488, 490,
 494, 495, 497, 508, 510, 513, 517, 521,
 529, 537, 552, 554, 562, 565, 573, 577,
 585, 593, 600, 614, 618—620, 652—
 658, 660, 675, 676, 680, 681, 685, 695,
 705, 708, 713—720, 722—726, 728—
 730, 732, 735—737, 741, 750, 751,
 760, 761
 Микушница — 744
 Милановић (код Баковице) — 751
 Милошево (код Приштине) — 643,
 714
 Миолиће (код Новог Пазара) —
 626
 Мираш (код Урошевца) — 242
 Мискиће поток (код Лебана) — 762
 Мојстир (код Пећи) — 738, 742—
 744
 Мокра гора (пл.) — 752
 Москва — 97, 99, 140, 221, 235, 300,
 311, 321, 493
 Мрамор (предео, код Бруса) — 678
 Мраморец — 728
 Мрежичко (код Кавадараца) —
 728
 Муре (код Рашке) — 664, 710, 711
 Мурина (код Андријевице) — 293,
 425
 Мусина р. (р.) — 40
 Мушниково (код Баковице) — 751
 Муштуште (код Баковице) — 751

Н

Немачка — 19, 21, 38, 42, 52, 58, 67,
 68, 84, 93, 106, 112, 127, 149, 155,
 156, 171, 188, 193, 235, 253, 258, 311,
 312, 376, 415, 439, 443, 445, 470, 478,
 479, 493, 514, 592, 593, 605, 618, 620,
 652, 655, 656, 675, 684, 736
 Неретва (р.) — 234
 Никодин (код Прилепа) — 728
 Никшић — 222, 234, 637
 Ниш — 138, 162, 366, 689, 699
 Нови Пазар — 23, 24, 27, 59, 93, 98,
 136, 164, 612, 616, 621, 625, 629, 643,
 644, 663, 697, 698, 710
 Ново Село (код Рашке) — 664, 665,
 710, 711
 Новопазарски Санџак — 616

О

Обилић (код Приштине) — 163,
 469, 477
 Обриње — 744
 Овчарево (код Србице) — 743, 744
 Одвраћеница (Голија) — 489
 Озрим (код Србице) — 744
 Окрашница (код Вучитрна) — 761
 Ораховац (код Баковице) — 68,
 94, 132, 136, 170, 175, 251, 254, 256,
 257, 282, 285, 288, 291, 317, 331, 345,
 349, 432, 521, 741, 742—744, 747,
 748
 Орел (у СССР-у) — 240
 Орловац (брдо, код Рашке) — 664
 Оруглица (брдо, код Бруса) — 249
 Осијек — 698
 Остроzub (код Ораховца) — 741—
 743, 747, 748, 752
 Охрид — 727
 Оштро копље (триг. 1798, код По-
 дујева) — 708

П

Павлица (код Рашке) — 489, 643
 Пајак (пл. у Грчкој) — 728
 Пакашница (код Подујева) — 686,
 761
 Париз — 618
 Пермети (у Албанији) — 230
 Пећ — 15, 22, 31, 37, 38, 39, 41—44,
 ~53, 54, 68, 69, 92, 96, 97, 111, 112,
 116, 117, 119, 129, 131, 132, 136, 137,
 143, 146, 147, 153, 156, 159—161,
 167, 170, 175, 176, 186, 207, 210, 222,
 231, 232, 236, 248, 250, 251, 253,

- 254, 256—258, 259, 268, 269, 277, 278, 280, 283—285, 287—289, 291, 292, 294, 295, 302—304, 307, 310, 316, 325, 328, 331, 337, 343, 345, 349, 350, 351, 360, 375, 376, 382, 386, 389, 392, 393, 399, 401, 410, 414—416, 421, 426, 433, 436, 437, 453—458, 486—488, 494—502, 512, 514, 517, 522, 523, 531, 535, 539, 540, 541, 556, 557, 565—573, 585, 586, 591, 593, 594, 636, 637, 647, 672, 677, 689, 707, 739, 740, 742, 743, 747—749, 751, 752, 760, 762
- Пећин (у Албанији) — 39
- Пећска Бистрица (р.) — 349, 573, 574
- Пешкопеја (у Албанији) — 196, 275, 276, 326, 343, 589, 602, 604, 730
- Пива (р.) — 234
- Пла (у Албанији) — 555
- Плав — 234, 248, 249, 250, 265, 278, 279, 286, 287, 289, 293, 302, 303, 326, 389, 399, 401, 406, 408, 417, 425, 426, 500, 518, 521, 536, 603, 605, 706
- Плоешти (у Румунији) — 688
- Плочица (код Пећи) — 744
- Пљевља — 222, 234, 269, 270
- Побрђе (код Пећи) — 295
- Пограђе (код Кијева) — 751
- Подгор (предео, код Пећи) — 46, 64, 120, 132, 169, 536
- Подгорица (сада Тигоград) — 494, 706
- Подрима (предео, код Призрена) — 281, 552, 692
- Подујево — 23, 24, 29, 30, 43, 45, 46, 59, 64, 68, 93, 120, 132, 134, 135, 155, 251, 298, 331, 349, 419, 571, 586, 598, 687, 714, 747, 748, 751, 752, 754, 755, 761, 762
- Пожарање (код Урошевца) — 158
- Полатна — 708
- Пољска — 376, 468, 469, 618
- Поношевац (код Баковице) — 541
- Понца (логор, у Италији) — 259
- Пореч (код Лебана) — 597, 598, 627, 631, 693
- „Порто Романо" (логор, код Драча) — 259
- Поточани (Г. и Д., код Ораховца) — 742
- Преполац (код Куршумлије) — 644, 682, 686
- Пресло (код Рашке) — 711
- Прешево — 141, 158, 164, 324, 354, 364, 365, 543, 544, 677
- Призрен — 31, 34, 37, 39, 40, 42, 44, 45, 48, 53, 58, 63, 65, 68, 69, 71, 72, 75, 87, 96, 116, 117, 119, 129, 130, 136, 153, 157, 160, 163, 167, 170, 175, 205, 209, 231, 242, 243, 248, 251, 256, 257, 259, 267, 273, 275, 280, 285, 286, 288, 290—292, 294, 295, 297, 299, 313, 316, 328, 329, 331, 334, 338, 339, 341—343, 345, 347—349, 367—369, 375, 382, 389, 390, 392, 399, 408, 412, 430, 431, 470, 473, 494—496, 498, 499, 517, 522, 525, 535, 539, 553, 557, 566, 568, 582, 589, 591—594, 605, 637, 677, 679, 688, 690, 693, 694, 700, 741, 747—749, 751, 760
- Пријеполје — 269
- Прилеп — 140, 141, 727
- Прилушје (код Вучитрна) — 643, 742/743
- Приштина — 29, 30, 37, 39, 42—45, 53, 61, 68—70, 96, 116, 119, 130—132, 136, 147, 160, 163, 167, 170, 175, 176, 185, 206, 207, 222, 242, 246, 248, 251, 254, 286, 304, 313, 315—317, 324, 325, 327, 331, 349, 382, 390, 399, 415, 419, 433, 453, 459, 460, 474, 478—514, 522, 528, 535, 543, 545, 547, 548, 561, 570, 571, 593, 598, 643, 650, 651, 677, 687, 698, 699, 709, 741—743, 746, 748, 751—755, 760—763
- Прлина (к. 651, код Приштине) — 755
- Прокупље — 67, 682
- Пропаштица — 459, 477
- Прчево (код Кијева) — 751

Р

- Раван (брдо, код Рашке)—710
- Равне Њиве (код Рашке) — 629
- Равни гај (предео, код Лапова) — 670
- Равниште (код Новог Пазара) — 629, 710
- Равно (код Криве Паланке) — 598
- Равши Дукаћини — види Метохија
- Радобили (М. и Г., код Кавадараца) — 728
- Радуша (код Тетова) — 560, 597
- Рајчићи (код Рашке) — 664
- Ракош (код Кос. Митровице) — 257, 277, 303, 572, 741, 742
- Рамљане (код Урошевца) — 158
- Ранилуг (код Гњилана) — 551, 552
- Ратковац (код Ораховца) — 742, 743, 747, 748

- Рашка — 23, 24, 21, 39, 40, 42, 93, 298, 414, 489, 601, 602, 611, 612, 616, 621, 625, 629, 643, 644, 667, 668, 669, 671, 683, 697—699, 710, 711
 Рашка (р.) — 489
 Рвати (код Рашке) — 489
 Река (предео, код Баковице) — 309, 453, 454, 499, 502, 520, 529, 530, 539, 553, 582, 692
 Ресен — 727
 Реткоцер (Д. и Г., код Медвеђе) — 208, 382
 Ржана (код Куршумлије) — 682
 Рибаре (М. и В., код Приштине) — 207
 Рим (у Италији) — 296, 328, 350, 376
 Риманиште (код Призрена) — 754—758, 761
 Ристовац (код Бујановца) — 597
 Рогозна (пл., код Новог Пазара) — 24, 415, 601, 611, 613, 697
 Родево (код Приштине) — 687
 Родељ (код Новог Пазара) — 622
 Рога Бут (к. 862, код Приштине) — 755
 Рогово (код Баковице) — 679
 Рогозна — 750, 761, 762
 Рожај — 136, 164, 250, 256, 278, 283, 284, 286, 287, 304, 307, 453, 458, 499, 500, 637, 674
 Ронце (код Суве Реке) — 752
 Ростов (у ССРСР-у) — 200
 Ростуша (код Добра) — 289
 Ругово — 707, 716
 Рудница (Г. и Д., код Рашке) — 629, 644, 663—665, 667, 710
 Рудничка река (код Рашке) — 663
 Рудничко брдо (код Рашке) — 664, 665, 711
 Рудно (код Рашке) — 613, 699
 Рујен (пл.) — 352, 353, 355, 364, 418
 Рујце (код Приштине) — 687
 Румунија — 18, 376, 468, 469, 493, 618, 652, 655
 Русија — види Савез Совјетских Социјалистичких Република
- С
- Савез Совјетских Социјалистичких Република — 18—22, 35, 38, 41, 52—61, 75—79, 81, 82, 85—89, 91, 93, 104, 106, 107, 109, 110, 112—115, 119, 125, 128, 135, 142, 144, 152, 255—157, 171, 173, 174, 178—180, 183, 184—186, 188, 191, 192, 193, 240, 244, 252, 255, 311, 312, 315, 330, 380, 468, 507, 619, 620, 654, 658, 675, 677, 684, 685
 Сановце (код Ораховца) — 742, 743
 Санцак — 39, 69, 101, 164, 202, 203, 222, 234, 235, 243, 250, 273, 282, 420, 489, 585
 Св. Илија (код Куманова) — 353, 363, 364
 Свињаре (код Косовске Митровице) — 742, 743
 Сврхе (код Кијева) — 741, 744, 751
 Севце (код Призрена) — 389, 559
 Седларе (код Приштине) — 207
 Секирачка (р. код Подујева) — 762
 Сељанце (код Куршумлије) — 682
 Симичиште (код Рашке) — 629
 Сиринић (предео, код Урошевца) — 72, 75, 242, 251, 425, 545, 559, 597, 632, 633
 Сиринићка жупа (код Урошевца) — 155, 333, 632, 633
 Ситница (р.) — 742, 743
 Сићево (код Приштине) — 755—757
 Сићевска (р., код Приштине) — 755
 Сицилија — 240
 Сједињене Америчке Државе — 19, 76, 80, 81, 109, 110, 114, 115, 125, 128, 142, 144, 156, 174, 179, 191, 192, 204, 239, 244, 252, 255, 265, 311, 315, 376, 380, 493, 548, 618—620, 652, 654, 658, 675, 677, 684, 685
 Сјеница — 98, 699
 Скадар — 205, 231, 249, 251, 292, 303, 370, 389, 404, 506, 537, 637, 693, 706
 Скивјан (код Баковице) — 491
 Скопље — 139, 159, 222, 225, 245, 246, 248, 249, 251, 252, 383, 405, 560, 597, 643, 651, 698
 Скопска Црна гора — 158, 196, 303, 355, 383, 405, 406, 418, 422, 423, 487, 597
 Скрапари (у Албанији) — 160
 Славонија — 152
 Слатина (код Тетова) — 590, 602, 603, 604, 617, 621, 642, 699, 709
 Слова — види Пешкопеја
 Словачка — 18
 Словенија — 126, 494
 Словиње (код Приштине) — 472, 590
 Сојево (код Урошевца) — 545

- Сопођани (ман.) — 644
Софија (у Бугарској) — 222
Софговић (код Урошевца) — 202, 208, 649, 650
Сочанци (код Рашке) — 667
Спанчевац (код Врања) — 352
Србија — 21, 23, 24, 27, 31, 42, 44, 49, 58, 60, 62, 67, 70, 77, 80, 87, 98, 101, 108—110, 138, 139, 141, 153, 156, 164, 209, 215, 217, 231, 240, 241, 249, 251, 259, 324, 355, 366, 379, 385, 389, 413—415, 419, 421, 423, 425, 439, 453, 455, 464, 470, 473, 477, 478, 494, 497, 522, 535, 545, 546, 571, 579, 601, 616, 618, 643, 652, 656, 669—671, 674, 699, 708, 718—720
Србица (код Косовске Митровице) — 136, 304, 743, 744, 748, 749, 751, 752, 761
Средска (код Призрена) — 72, 75, 329, 347, 367, 369, 389, 432, 560, 632, 748
Средска жупа (код Призрена) — 333
Срем — 101, 152
Ст. Грацко (код Липљана) — 196
Стаљинград (у СССР-у) — 200, 240, 300
Стануловићи (на Копаонику) — 39, 616, 622
Старац (пл.) — 352
Стари Колашин — 708
Стари Трг (код Косовске Митровице) — 27, 698, 699
Страна (код Ораховца) — 742
Струга — 225, 727
Студеница (р.) — 489
Сува планина — 752
Сува Река — 94, 254, 281, 432, 521, 546, 741, 744, 747, 748, 751
Суво Грло (код Истока) — 742, 743
Суво рудиште (превој, на Копаонику) — 678
Суводол (код Липљана) — 202, 204, 593, 687
Султан тепе (брдо, код Приштине) — 755
Сурлица (код Криве Паланке) — 598
- Т**
- Талиновци (код Урошевца) — 204, 649
Танкосић (код Урошевца) — 196
Тара (р.) — 234
- Тенеш Дол (код Подујева) — 755, 756
Тетово — 139, 210, 225, 249, 250, 251, 329, 330, 332—334, 341
Тиоце (код Рашке) — 664
Тирана (у Албанији) — 40, 61, 99, 140, 283, 286, 289, 327, 328, 330, 331, 335, 339, 340, 347, 370, 404, 453, 456, 504, 505, 537, 572, 725
Топал Михаљић (код Вучитрна) — 742
Топлица — 418, 489, 527, 586, 601, 614
Гребиња — 708
Трепча (рудник, код Косовске Митровице) — 23, 27, 38, 39, 43, 46, 134, 137, 139, 147, 155, 242, 248, 250, 251, 331, 349, 355, 414, 415, 419, 421, 425, 465, 585, 616, 643, 699, 748
Треска (к. 1622, код Рашке) — 711
Трнова (код Подујева) — 755, 756, 761
Тропоја (у Албанији) — 307, 340, 341, 346, 387, 412, 433, 582, 583, 594, 672, 681
Трстеник — 671, 744
Туларе (код Медвеће) — 208, 246, 324, 325, 418
Тупале (код Лебана) — 143
Турска — 59, 67, 191, 485, 618, 648, 715
Тутин — 256, 283
Тушиља (код Србице) — 743
- Б**
- Бафа Пр^шит (код Баковице) — 693, 694
Беотина (р.) — 234
- У**
- Угљаре (код Приштине) — 687
Ујз (код Баковице) — 751
Укча (код Истока) — 741—743
Урошевац — 29, 43, 45, 46, 53, 68, 69, 109, 129, 132, 136, 158, 163, 167, 170, 202, 205—208, 241, 242, 246, 248, 251, 310, 312, 331, 333, 335, 340, 341, 345, 348, 349, 352, 417, 453, 480, 514, 517, 523, 531, 535, 552, 559, 560, 561, 566, 569, 571, 594, 597, 632, 650, 677, 747_749, 751, 752, 760

Ф

Фиери (у Албанији) — 233
 Финска — 18, 652, 655
 Фираја (код Баковице) — 561
 Фоча — 222, 234
 Француска — 493, 618
 Фуштани (у Грчкој) — 728

Х

Хамидија (код Приштине) — 743
 Харков (у СССР-у) — 200
 Хас (предео, код Баковице) — 334,
 453, 454, 492, 497, 499, 502, 522, 529,
 538, 539, 542, 583, 593, 672, 692, 694
 Хат (код Призрена) — 294
 Хелшан (у Албанији) — 697
 Херцеговина — 222, 380, 420
 Химара (у Албанији) — 505
 Хрватска — 243, 464, 579, 593

Ц

Цариград — 298
 Церањска (р.) код Церања — 643
 Црвени крст (код Ниша) — 138
 Црна Гора — 21, 39, 42, 44, 49, 54,
 58, 60—62, 70, 77, 87, 99, 108, 109—
 139, 153, 176, 209, 217, 222, 225, 231,
 234, 235, 240, 250, 251, 263, 268, 277,
 278, 286—288, 291, 304, 325, 326, 380,
 383—386, 420, 423, 424, 437, 453, 492,
 494, 500, 508, 512, 513, 518, 526, 536,
 552, 554, 570, 573, 584, 591, 603, 612,
 618, 656, 691, 716, 718—720
 Црна гора (Карадаг, пл.) — 250,
 265, 349, 352, 479, 480—482, 517, 543,
 544, 550—553, 598, 600, 617, 673, 696
 Црна Трава — 250, 303, 323, 354, 355,
 363, 364, 383, 406, 513, 519, 522, 551,
 553
 Црнољева (пл.) — 158

Ч

Чабрат (брдо, код Баковице) —
 281, 568
 Чајниче — 234
 Чакор (пл., триг. 1849) — 210, 293
 603, 706, 707
 Чачак — 40
 Череме (у Албанији) — 303, 425
 Чехословачка — 468, 493, 618
 Чичавица (пл.) — 714, 741, 750, 752
 761, 762

Ш

Шаља (предео, у Албанији) — 295
 699, 701, 708, 709
 Шар-планина — 30, 137, 196, 205,
 209, 210, 222, 231, 248, 250, 259, 265,
 291, 310, 316, 324, 331, 347, 349, 418,
 422, 425, 454, 455, 518, 543, 545, 546,
 552, 553, 561, 566, 597, 600, 617, 631,
 673, 696, 747
 Шарбан (код Приштине) — 755—
 757, 761
 Шарбански рид (к. 862, код Приш-
 тине) — 755
 Шарпељ (код Рашке) — 710
 Швањски Мост (код Баковице) —
 696, 751
 Шенмрија (у Албанији) — 205
 Шиљак (к. 1156) — 711
 Шипачине (код Рашке) — 626, 664,
 665, 710, 711
 Шкумба (Шкумбини, р., у Албани-
 ји), — 589
 Шпанија — 326
 Штимље (код Урошевца) — 649,
 748
 Штрбце (код Урошевца) — 72, 559,
 560, 561
 Штрубулово — 742—744
 Шћипнија — види Албанија
 Шуковачка Чука (код Подујева)
 — 755

РЕГИСТАР ВОЈНИХ ЈЕДИНИЦА

Батаљони

НОВЈ:

- „Ацо Маровић" — 728
- „Бајрам Цури" — 236, 259, 273, 277, 286, 287, 301, 303, 304, 307—309, 326, 334, 345, 372, 387, 390—392, 395, 410, 412, 421, 425, 427, 434, 481, 482, 506
- Бистричко-дечански — 15
- Витомирички — 15, 44
- Добрушки — 15, 44
- Источки — 738, 744
- Јабланички (1. јужноморавски) — 324, 325
- Краснишки — 408
- Косметски ударни — 584, 587
- „Косово" — 656, 694
- Кумановски — 196
- Малесијски — 603, 689
- „Мето Бајрактари" — 685
- Патријаршијски — 15
- Подјерињачки — 15
- „Цури"—види батаљон „Бајрам Цури"
- Шарпланински — 275
- 1. косовски — 196, 273, 326, 352, 354, 405, 406, 418, 425, 456, 487, 544, 589
- 1. косовско-метохијски „Рамиз Садику" — 259, 275, 384, 544, 725, 726
- 2. ибарски — 609, 683
- 2. косовски — 384, 543, 544
- 2. косовско-метохијски „Боро Вукмировић" — 259, 273, 275, 326, 384, 544, 725, 728
- 4. (краљевачки) 1. пролетерске бригаде — 40, 139

албански (партизански):

- „Лирија" — 605
- „Прљат Реџеџи" — 303, 307, 308, 387, 390, 391, 395, 408, 421, 427, 457, 490, 506, 570
- „Хаци Леши" — 302, 326

Бригаде

НОВЈ:

- Косовска (партизанска) — 513, 522, 526, 527, 597, 598
- 1. косметска — 459, 513, 544, 562, 588, 596, 598, 602, 604, 617, 627, 631, 656, 672, 677, 679, 680, 692, 700, 725, 726, 728, 729, 735, 736, 747—749, 751
- 1. косовско-македонска — 259, 302, 355, 384, 420, 421, 425, 454, 459, 466, 544, 562, 565, 589, 598, 727
- 1. македонска — 727
- 1. пролетерска — 40, 139
- 2. јужноморавска — 366, 418, 527
- 2. косметска — 196, 513, 598, 656, 673, 747—749, 751
- 2. косовска — 167
- 2. македонска — 727
- 2. пролетерска — 269, 584, 610, 677
- 3. косметска — 196, 656, 741, 743, 744, 747—749, 751, 752
- 3. македонска — 544, 551, 552, 727
- 3. пролетерска (санџачка) — 269
- 4. косметска — 672, 673, 677, 679, 680, 684, 685, 689, 731, 735, 737, 747—749, 751, 752
- 4. крајишка ударна — 612, 615, 616

- 5. косметска — 656 747—749, 751, 752
- 5. пролетерска — 234
- 6. јужноморавска — 551
- 6. косметска — 751, 752, 761, 762
- 6. македонска — 598
- 7. косметска — 741, 742, 744, 747—749, 751, 752
- 8. косметска — 751, 752, 760—762
- 15. српска — 513, 597, 598
- 16. македонска — 196
- 25. српска — 742—744
- 26. српска — 755, 757—759, 761, 762, 764
- 27. српска — 755, 756, 758, 759, 761, 762, 764

албанске НОВ:

- Баковичке Малесије — 706, 748, 761, 762, 764
- 1-ва — 230, 589
- 2-га — 370
- 3-ћа — 656, 672, 673, 681, 730, 735, 736, 738, 742, 744
- 4-та — 589
- 5-та — 589, 656, 672, 673, 677, 679, 681, 689, 695, 730, 735, 736, 742, 744

Непријатељске «

четничке:

- Дежевска — 98, 489, 644
- Колашинска — 601
- 1. студеничка — 644
- 2. расинска — 700
- 2. студеничка — 644

Групе

НОВЈ:

- косметских батаљона — 275, 302
- Главна оперативна група дивизија — 234
- Оперативна група дивизија — 601, 609—612, 614, 615

Групе армија

Непријатељске

немачке:

- „Е" — 698

Дивизије

НОВЈ:

- 1. пролетерска — 234
- 2. пролетерска — 234, 269, 489, 601, 614, 666, 700
- 3. српска — 598
- 3. (црногорска ударна) — 234, 538
- 4. српска — 598
- 5. (крајишка) — 489, 601, 612, 614—616, 683
- 7. банијска — 234
- 17. источно-босанска — 601, 614
- 12. српска — 601
- 22. српска — 601, 686, 712, 748
- 23. српска — 601
- 24. српска — 601, 682, 686
- 25. српска — 601
- 41. македонска — 751, 754
- 46. српска — 742—744, 746, 748, 751, 752, 754, 758, 761
- 52. (косовска) — 760

Савезничке

албанске НОВ:

- 1. ударна — 589, 603
- 5-та — 691, 747, 748

италијанске:

- „Венеција" — 286

Непријатељске

немачке:

- СС „Мртвачка глава" — 643
- планинска „Еделвајс" — 643
- 7. СС „Принц Еуген" — 643

Војнотериторијални органи

НОВ и ПОЈ:

Команде места:

- Вучитрн — 712
- Пећ — 739, 740

Корпуси

НОВЈ:

- 2-ги — 680, 688
- 13-ти — 634, 642, 638

Савезнички

совјетски:

- 68-ми — 683

албански:

— 1-ви — 603, 691

Непријатељски

— Руски белогардејски — 138, 644

четнички:

— Јаворски — 699

— Расински — 527

— 1. косовски — 273, 670

— 2. косовски — 268, 270, 273, 293, 326, 385, 391, 410, 413, 421—424, 466, 489, 513, 518, 522, 584, 603, 644, 670, 674, 700

Лиге

— Друга призренска — 259, 297, 437, 456, 494, 528, 534—536, 719

Одреди

НОВЈ:

— Битољскопреспански „Дамјан Груев“ — 141

— Велешки — 141

— Врањски — 158

— Добрушки — 44

— Дренички — 677, 701

— „Емин Дураку“ — 31, 158, 196, 205, 207, 254

— „Зејнел Ајдини“ — 158, 175, 187, 195, 205, 417, 422

— Ибарски — 159, 502, 584, 601, 606, 609—616, 621, 623, 625, 629, 630, 634, 642, 656, 659, 660, 663—667, 669—671, 673, 678, 682, 683, 697, 709, 710, 742, 743, 752, 743, 752

— Ибарско-моравички — 489

— Источки — 747—749, 752

— Јабланички — 141, 143, 249, 418

— Јастребачки — 138

— Карадачки — 196

— Комски — 408

— Кобаонички (од септембра 1941. „Тодор Милићевић“) — 15, 23, 27, 39, 40, 138, 139, 159

— Косметски — 701, 705, 706, 708, 709, 713, 738

— Косовски (позадински) — 177

— Косовски — 273, 364, 418, 479, 480, 487, 490, 513, 543, 544, 552

— Крушевски — 141

— Малесијски — 250, 251, 303, 335, 371, 387, 390, 392, 394, 395,

402, 407, 408, 412, 421, 425, 427, 434, 435, 453, 457, 481, 490, 499, 503, 518, 528, 532, 603

— Метохијски — 15, 32, 35, 36, 44, 69

— Озренски — 138

— Прилепски — 141

• Пчињски — 158

— Ракошки — 677

— Расински — 138

— Ресански •— види Битољско-преспански „Дамјан Груев“

• Скопско-кумановски — 354, 364

— Шаљски — 656, 673, 701, 709, 713

— Шарпланински (Шарски) — 196, 205, 238, 251, 259, 273, 324, 326, 328, 329, 333, 341, 383, 405, 425, 543, 559, 633

— 1. јужноморавски — 196, 208, 211, 249, 354, 366

— 2. јужноморавски — 196, 323, 324, 352, 354, 364, 418

— 1. македонски — 650

Оперативне зоне

НОВ и ПОЈ:

— 1. косовска — 209, 210, 246, 248, 316, 406

— 1. македонска — 211

— 2. метохијска — 209, 210, 246, 255, 257, 267, 277, 280, 293—295, 303, 304, 307, 316, 344, 518, 521, 529, 539, 541, 555

Пукови

непријатељски

— „Рецимент Косова“ — 349

Чете

НОВЈ:

— „Бајрам Цури“ — 254, 280, 402, 407

— Битићка — 529, 539

— Дебарска — 329, 360

— Дреничка — 458, 571, 572

— Ибарска •— 584

— Качаничка — 425

— Косовско-јабланичка — 425

— Љуботенска — 405

— Љумска — 326, 329, 332, 334, 370, 425, 428, 430, 425, 589

— Пршевска — 406, 425

- „Рамиз Садику“ — 327
- Хаска — 406, 425, 430, 538
- 4 (руска) Ибарског НОП од-
реда — 683

Штабови

НОВЈ:

- Врховни НОВ и ПОЈ — 137,
174, 185, 193, 208, 209, 217, 222,
225, 229, 234, 235, 243, 245, 246,
278, 303, 313, 315, 330, 334, 378,
383, 393, 422, 461, 462, 468, 489,
513, 577, 585, 603, 680, 726, 727,
760

Главни штабови за:

- Космет — 15, 167, 208, 210, 211,
218, 222, 230, 232, 244, 248, 252,
255, 257, 259, 288, 293, 303, 308,
316, 323, 325, 328, 329, 331, 333,
341, 354, 360, 366, 371, 384, 387,
390, 391, 394—396, 399, 400, 402,
—405, 407—409, 417, 424, 426,
427—431, 434, 435, 482, 499, 501,
506, 512, 513, 517, 518, 520, 529,
531, 532, 534, 543, 545, 550, 552,
555, 556, 562, 565, 566, 575, 581
—584, 586, 587, 596, 603, 605,

- 606, 617, 627, 653, 656, 658, 673
677, 680, 681, 697, 708, 709,
- Македонију — 140, 229, 245,
246, 248, 302, 364, 406, 551, 597,
727, 728
- Санџак — 269
- Србију — 138, 609, 614, 616,
618, 620, 630, 634, 635, 656, 659,
660, 666, 667, 669, 674, 683, 710,
759
- Хрватску — 235
- Оперативни за Космет — 581,
652—656, 660, 666, 682, 686, 688,
700, 701, 705—707, 712, 738, 741,
744, 746, 747, 750, 759, 764
- Покрајински за Македонију
— 140
- Привремени Главни за Косо-
во и Метохију — 167, 171, 173,
174, 177
- 1. оперативне зоне Македони-
је — 211, 218

Савезнички:

- Главни НОВ Албаније — 245,
251, 303, 378, 390, 421, 435, 600,
656, 697
- Главни Бугарске — 551

ОСТАЛИ ПОЈМОВИ

- А**
- Англоамеричка војна мисија — 235, 303
Англо-совј, -амерички блок — 378, 382
Антифашистичко веће народног ослобођења Југославије — 199, 263, 378, 381, 420, 463, 481, 546, 578, 653, 655
Антифашистичко веће народног ослобођења Македоније — 598
Антифашистички фронт жена (АФЖ) — 221, 222, 284, 317, 321, 373, 421, 446, 472, 649, 687
„Атлантска повеља“ — 380, 416
АФЖ за Баковицу — 260
- Б**
- „Бали Комбтар“ (Националистичка организација) — 39, 76, 230, 263, 281, 284, 297, 302, 314, 336, 343, 378, 379, 380, 383, 385, 403, 416, 436, 442, 443, 456, 470, 504, 505, 535, 536, 547, 548, 719
„Башкими“ (новине Албаније) — 288
Билтен Главног штаба — 221
Британска војна мисија — 396, 405, 424, 431
- В**
- Војна управа на Космету — 760
Војни комитет при Обласном комитету за Косово и Метохију — 39
- Г**
- Гестапо (Сећбшгшб 31:aal;5pollcel) — 87, 170, 176, 265, 277, 287, 297, 302, 328, 350, 369, 415, 437, 443, 449, 494, 495, 497, 498, 500, 511, 514, 534, 637, 651
„Глас народа“ (Орган Јединственог народноослободилачког фронта Косова и Метохије) — 146, 148, 151, 160, 169, 195, 199, 231, 317
„Глас Црногораца“ (фашистички лист у Црној Гори) — 235
- А**
- Добровољна служба за сузбијање антифашизма, односно тајна фашистичка полиција (Орега УокиНапа рег 1а Кергезгопе селГ Ашиабшгто) — 112, 297
Други конгрес Антифашистичке омладине Југославије (одржан од 2—5 маја 1944. год. у Дрвару) — 385, 488, 499, 512, 526, 675, 676
Друго заседање АВНОЈ-а — 468, 714, 721, 724
- Е**
- ЕАГ (Окупаторска привредна организација за откуп производа од народа) — 59
- З**
- Земаљска конференција КПЈ — 37
„Зјари“ (марксистичка група) — 502
„Зора“ (Антифашистички лист, излазио у Албанији) — 231

И

- Избегличка влада у Лондону — 185, 201, 203
- Интелигенс сервис — 351, 670

К

- Комитет Националног ослобођења у Француској — 493
- Комитет за одбрану Косова — 534
- Комунистичка интернационала — 78, 89, 138
- Комунистичка партија Југославије (КПЈ) — 36, 37, 49, 55, 65, 66, 78, 79—81, 86, 88, 89, 91, 93, 98, 103, 110—118, 120—124, 126, 128, 135, 142—144, 152, 158, 160—164, 172, 179, 183, 186, 187, 189—195, 197—199, 201, 204, 210, 212—217, 240, 245, 248, 256, 257, 266, 269, 280, 283—286, 309, 313, 315—321, 330, 336, 337, 343, 345, 346, 359, 368, 369, 371—374, 392, 402, 410, 416, 419, 420, 428, 436, 439, 442, 447, 461—463, 474, 487, 492, 497, 498, 500, 514, 517, 520, 523, 546, 551, 556, 573, 577, 580, 593, 594, 638, 641, 719, 720, 723, 724
- Конгрес Уједињеног савеза Антифашистичке омладине Југославије (УСАОЈ) — види Други конгрес Антифашистичке омладине Југославије
- „Корча“ (албанска комунистичка група) — 40
- КП стране:*
 - Албаније — 29, 39, 40, 68, 78, 97, 172, 330, 416
 - Бугарска радничка (комуниста) — 307, 330, 334, 359
 - Италије — 239, 245
 - Свесавезна комунистичка партија (большевика) СКП(б) — 75, 78, 85, 89, 183
- Косовски комитет (великоалбанска фашистичка организација) — 28, 43, 186, 534, 637, 717

М

- Месни комитети КПЈ за:*
 - Гњилане — 94, 160, 354, 373, 374, 419

- Баковицу — 49, 164, 169, 170, 193, 256, 265, 267, 284, 301, 354, 419, 569, 575, 591, 672
- Косовску Митровицу — 23, 27—29, 39, 41—43, 45, 47, 93, 113, 114, 119, 419
- Нови Пазар — 164
- Ораховац — 94, 164, 193, 267, 285
- Пећ — 30, 44, 93, 94, 160, 236, 238, 256, 267, 283, 349, 419, 436, 569, 573, 574
- Прешево — 419
- Призрен — 40, 71, 72, 94, 160, 256, 285, 332, 334, 419
- Приштину — 31, 94, 119, 160, 419
- Урошевац — 46, 49, 160, 205, 206, 354, 419, 687

Месни комитети СКОЈ-а за:

- Гњилане — 373, 374
- Баковицу — 282, 520, 605
- Пећ — 282
- Призрен — 282, 285
- „Млади“ (албанска комунистичка група) — 40
- „Московска декларација“ — 311
- Московска конференција — 467

Н

- Народноослободилачки комитет Албаније — 281
- Народноослободилачки савез омладине — 118, 122, 128, 133, 168, 320, 445, 446
- Народноослободилачки фронт — 96, 111, 118, 181, 183, 316
- Народноослободилачки фронт Косова и Метохије — 146, 148, 151
- Национални комитет Антифашистичког већа — 385, 420, 421, 653, 655
- Националноослободилачки фронт Албаније (КзһПН пасЈопал \$ћН-птШг) — 263
- НО одбори за:*
 - Вучитрн — 712
 - Дреницу — 284
 - Баковицу — 257, 295, 301, 457
 - Космет — 115, 260, 273, 275, 314, 342/367, 373, 376, 377, 382, 391, 431, 435, 461—463, 499, 517, 578, 595, 599, 653
 - Метохију — 291

- Пећ — 295
- Призрен — 295
- Гатње — 559
- Албанију — 263, 372, 378, 385

О

Обавештајна служба италијанске копнене војске (белгио шГог-таггош тПкаге) — 112, 156, 297, 156, 297

Обласни комитети КПЈ за:

- Косово — 310, 313, 315, 365, 418, 449, 451—453, 456, 459, 460, 467, 476, 479, 480, 488—490, 499, 526, 557, 559, 561, од 18. јуна 1944. Обласно повереништво за Косово
- Косово и Метохију — 15, 18, 22, 23, 29, 30, 34, 36, 37, 39—46, 50, 52, 54, 58, 59, 63, 65—68, 70, 71, 75, 78, 84, 88—90, 94, 97, 98, 100, 101, 106, 109, 113, 116, 117, 119, 120, 123, 124, 130, 131, 133—135, 140, 142, 144, 154, 158, 160, 161, 163, 167, 177, 178, 181, 183, 193, 199, 200, 204, 209, 211—214, 216, 217, 219, 227—229, 231, 232, 237, 239, 245, 246, 248, 255, 260, 265, 267, 270, 273—275, 278—280, 289, 291, 292, 294, 302—304, од октобоа 1943. Покрајински КПЈ за Косово и Метохију — 315, 317—319, 322, 323, 330, 337, 339, 347, 352, 356, 363—366, 371, 373, 375, 378, 383, 386, 411, 413, 418, 419, 424, 428, 453, 461, 462, 474, 476, 482, 846, 487, 490, 492, 500, 513, 517, 528, 543, 544, 549, 550, 552—554, 559, 556, од 18. VI 1944. год. поново Обласни КПЈ за Косово и Метохију — 577, 580, 584, 591, 594—596, 598, 600, 604, 613, 617, 626, 631—633, 648, 673, 686, 688, 712, 714
- Метохију — 310, 315, 334, 339, 345, 347, 349, 359, 371, 372, 375, 389, 392, 394, 402, 409, 418, 453, 483, 484, 486, 491, 492, 504, 506, 511, 512, 520, 525, 526, 529, 531, 532, 538, 539, 541, 554, 555, 565, 569, 571, 573, 575, од 18. јуна 1944. Обласно повереништво за Метохију

Обласни комитети СКОЈ-а за:

- Косово — 320, 438, 445
- Косово и Метохију — 64, 79, 84, 95, 105, 130, 133, 161, 168—171, 228, 238, 535
- Метохију (Дукаћин) — 320

Окружни комитети КПЈ за:

- Беране — 234
- Врање — 249, 352, 354, 364
- Косово — 352, 355, 363, 483
- Лесковац — 249
- Метохију — 256, 267, 268, 277, 282, 288, 289, 291, 294, 302, 307, 309, 330, 332, 346, 360, 363, 367, 401, 500, 589

Окружни комитети СКОЈ-а за:

- Метохију — 282, 500

Општински комитети КПЈ за:

- Гатње — 559

Октобарска социјалистичка револуција — 177—179, 183, 461, 462, 577

П

Пограјински комитети КПЈ за:

- Македонију — 140, 141, 159, 160, 164
- Србију — 69, 106, 154, 159, 168, 197, 199, 323, 324, 453, 479, 490, 526
- Црну Гору — 37, 38, 41, 70, 97, 98, 154, 413, 423, 424

Покрајински комитети СКОЈ-а за:

- Косово и Метохију — 488, 517
- Прва антифашистичка конференција омладине Косова и Метохије — 675—677

Први антифашистички Народно-ослободилачки конгрес Албаније, одржан у Пермету (јуж. Албанија) — 24-У44. — 589

„Пролетер“ (лист) — 160, 197, 206, 319, 499

С

Савез комунистичке омладине Југославије (СКОЈ) — 30, 45, 72, 81, 83, 88, 95, 105, 118, 122, 123, 126, 129—133, 136, 162, 168—170, 268,

- 283, 284, 316, 319, 321, 355, 367, 386
419, 420, 440, 444—446 449^451
473, 500, 517, 549, 551, 559, 565, 594,
632, 649, 650, 677
- „Скадар" (албанска комунистичка
група) — 40
- „Слобода" (антифашистички лист
излазио и на албанском језику
као „Лирија") — 145, 246, 248,
252, 270, 273, 296, 317, 321, 411, 428,
430, 488, 517, 534, 714, 725, 730, 735
- „Слободна Југославија" (партизан-
ска радио-станица) — 97, 99, 137,
140, 160, 221, 321, 408, 411, 420, 423,
495, 673
- Совјетска војна мисија — 235
- Срески комитети КПЈ за:*
- Вучитрн — 713
 - Гњилане — 354, 419, 479, 483,
543
 - Качаник — 559, 632
 - Пећ — 282, 419
 - Прешево — 419
 - Призрен — 359, 367, 419
 - Приштину (за Грачаницу) —
202, 419, 459, 467, 474, 476, 478,
547—549, 594, 651, 686
 - Урошевац — 347, 419, 459, 528,
545, 648
- Срески гсомитети СКОЈ-а за:*
- Качаник — 632
 - Приштину — 549
- Српска државна стража (СДС) —*
669, 699
- Техеранска конференција — 467
- „Томори" (фашистички дневни
лист, излазио у Албанији) — 145,
231
- „ТОТ" (немачка радна организа-
ција) — 470
- Уједињени савез антифашистичке
омладине Југославије (УСАОЈ)
— 463, 578
- Ф**
- Фронтови:*
- Други — 110, 184
 - Источни — 80, 185, 200, 240,
310, 311, 416, 493, 719
- Ц**
- ЦК КП Албаније — 75, 78, 222, 228,
288, 330, 335, 339, 356, 465, 506, 600,
638, 641
- ЦК КП Југославије — 27, 31, 37—
42, 46, 47, 49—52, 63, 70, 82, 90,
93, 100, 106, 113, 116, 134, 139, 140,
154, 209, 212, 214, 216, 219, 225, 227,
229, 245, 251, 252, 260, 267, 277, 278,
287, 313, 315, 331, 356, 359, 376, 383,
413, 437, 461, 466, 489, 506, 512, 565,
577, 585, 600, 603, 638
- ЦК КП Македоније — 222, 225, 551,
598
- ЦК СКОЈ-а — 79, 83, 168, 171, 375
- Црвена армија — 18, 19, 35, 76, 78,
84 85, 87—89, 100, 101, 104, 106—
108, 112, 125, 128, 142, 143, 152, 171,
173, 174, 179—184, 200, 202, 204,
239—241, 244, 253, 265, 270, 299,
310, 311, 315, 376, 377, 380, 381, 442,
467—469, 492, 618, 652, 654, 655,
669, 675, 680, 685, 735

САДРЖАЈ

Документи партијских руководстава, организација и јединица НОВ и ПОЈ

	Страна
Предговор — — — — —	7
Приручник за борбу Метохијског позадинског НОП одреда од септембра 1941. године. — — — — —	15
Проглас Обласног комитета КПЈ за Космет од 1. октобра 1941. народима те области о заједничкој борби против окупатора и њихових слугу — — — — —	18
Писмо секретара Месног комитета КПЈ за Косовску Митровицу од новембра 1941. Обласном комитету за Космет о војно-политичкој ситуацији и о стању партијске организације — — — — —	23
Писмо Павла Јовићевића, члана Обласног комитета КПЈ за Космет, од 26. децембра 1941. том комитету о раду партијске организације у Приштини — — — — —	29
Писмо Павла Јовићевића од краја децембра 1941. Обласном комитету КПЈ за Космет о формирању партијског руководства у Приштини — — — — —	30
Наредба Штаба Метохијског НОП одреда од 17. фебруара 1942. о дисциплини у одреду, односу према непријатељу и односу према народу — — — — —	32
Наредба Штаба Метохијског НОП одреда од фебруара 1942. за прославу дана Црвене армије поводом 24-годишњице њеног формирања — — — — —	35
Тезе за реферат који је секретар Обласног комитета КПЈ за Космет Боро Вукмировић поднео на саветовању овог комитета фебруара 1942. године — — — — —	36
Дискусија Емија Дуракуа на фебруарском саветовању Обласног комитета КПЈ за Космет — — — — —	54
Резолуција са саветовања Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију одржаног фебруара 1942. године — — — — —	58
Извештај секретара Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију од 23. марта 1942. другу Титу о војно-политичкој ситуацији и о стању партијске организације у области — — — — —	67
Извештај инструктора Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију при МК Призрен од 25. марта 1942. о стању и раду партијске организације у Призрену — — — — —	71
Проглас Централног комитета КП Албаније и Обласног комитета КПЈ за Космет од марта 1942. Албанцима Косова и Метохије за ступање у народноослободилачку борбу — — — — —	75

	Страна
Писмо Обласног комитета СКОЈ-а за Космет од априла 1942. младим комунистима о стварању јединства омладине у борби против фашизма — — — — —	79
Проглас Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију од 1. маја 1942. народима Косова и Метохије поводом прославе међународног празника рада — — — — —	84
Извештај секретара Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију од 23. маја 1942. Централном комитету о војно-политичкој ситуацији и о раду партијске организације у области — — — — —	90
Директива Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију од 25. маја 1942. за рад партијских организација — — — — —	100
Проглас Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију од јуна 1942. Албанцима те области за ступање у народноослободилачку борбу — — — — —	106
Резолуција са саветовања Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију одржаног јула 1942. године — — — — —	109
Закључци Обласног саветовања СКОЈ-а за Косово и Метохију одржаног средином августа 1942. у Сувом Долу — — — — —	125
Извештај секретара Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију од 21. августа 1942. Централном комитету КПЈ о војно-политичкој ситуацији и о стању и раду партијске организације у области — — — — —	134
Проглас Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију од септембра 1942. Албанцима ове области за ступање у народноослободилачку борбу — — — — —	142
Чланак из антифашистичког листа „Слобода“ од 15. септембра 1942. којим се позива народ Косова и Метохије да окупатору спречи плачку жита — — — — —	145
Вести од 2. септембра 1942. објављене у „Гласу народа“, органу НОФ Косова и Метохије — — — — —	146
Чланак из листа „Глас народа“ од 20. септембра 1942. о задацима народне омладине на Космету — — — — —	148
Чланак из листа „Глас народа“ од 20. септембра 1942. о заједничкој борби народа Космета против окупатора и њихових слугу — — — — —	151
Извештај секретара Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију од 25. октобра 1942. Централном комитету о војно-политичкој ситуацији и о стању и раду партијске организације — — — — —	154
Извештај Обласног комитета СКОЈ-а за Косово и Метохију од 25. октобра 1942. Централном комитету СКОЈ-а о стању и раду омладинске организације у области — — — — —	168
Саопштење привременог Главног штаба НОП и ДВ за Косово и Метохију од 1. новембра 1942. народима ове области о свом формирању, о војно-политичкој ситуацији и о дејствима партизанских јединица и група — — — — —	171
Наредба Штаба Косовског (позадинског) НОП одреда од 7. новембра 1942. за прославу дана октобарске револуције — — — — —	177
Проглас Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију од 7. новембра 1942. поводом двадесетпетогодишњице октобарске револуције — — — — —	178

Закључци са проширеног састанка Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију одржаног крајем децембра 1942. у с. Врелу — — — — — — — — — —	184
Проглас Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију од фебруара 1943. народима те области — — — — — — — — — —	200
Писмо Штаба НОП одреда „Емин Дураку“ од 17. априла 1943. Месном комитету КПЈ за Урошевац о ситуацији у којој се овај одред налази — — — — — — — — — —	205
Наређење делегата Врховног штаба НОВ и ПОЈ Светозара Вукмановића Темпа од 25. априла 1943. Штабу Првог јужноморавског НОП одреда у вези са доласком делегата Главног штаба Космета — — — — — — — — — —	208
Писмо Светозара Вукмановића Темпа од 27. априла 1943. Милији Ковачевићу Максиму, члану Обласног комитета КПЈ за Космет, о распореду неких руководиоца — — — — — — — — — —	209
Писмо Светозара Вукмановића Темпа од 6. маја 1943. Обласном комитету КПЈ за Космет о начину успостављања везе	211
Директивно писмо Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију од 20. маја 1943. свим члановима и организацијама КПЈ у области — — — — — — — — — —	212
Писмо команданта Главног штаба НОВ и ПО за Косово и Метохију од 22. маја 1943. Штабу 1. оперативне зоне Македоније о могућностима сарадње — — — — — — — — — —	218
Писмо делегата Централног комитета КПЈ Светозара Вукмановића Темпа од 2. јуна 1943. Обласном комитету за Косово и Метохију о непосредним задацима — — — — — — — — — —	219
Писмо из Албаније делегата ЦК КПЈ Миладина Поповића од 7. јуна 1943. Павлу Јовићевићу, секретару Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију — — — — — — — — — —	227
Писмо Миладина Поповића од 11. јула 1943. Павлу Јовићевићу о ситуацији у Албанији — — — — — — — — — —	229
Извештај Милоша Гилића, члана Обласног комитета КПЈ за Космет, од 2. августа 1943. Обласном комитету о стању партијске организације у Пећи и о војно-политичкој ситуацији у Малесији — — — — — — — — — —	232
Проглас Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију од августа 1943. поводом пада Мусолинија — — — — — — — — — —	239
Извештај Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију од 3. септембра 1943. делегату Врховног штаба и Централног комитета Светозару Вукмановићу Темпу о војно-политичкој ситуацији у области — — — — — — — — — —	245
Проглас Главног штаба НОВ и ПО Косова и Метохије од 9. септембра 1943. поводом капитулације фашистичке Италије — — — — — — — — — —	252
Извештај делегата Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију од 26. септембра 1943. Обласном комитету о војно-политичкој ситуацији у Другој оперативној зони и о стању и раду партијске организације у Метохији — — — — — — — — — —	255
Писмо Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију од 28. септембра 1943. Месном комитету за Баковицу о начину упућивања људи у партизанске одреде — — — — — — — — — —	265

Писмо секретара Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију од 6. октобра 1943. секретару Окружног комитета за Метохију о упућивању људи у партизанске јединице и о начину формирања и рада партијских руководстава и организација на терену	267
Писмо заменика политичког комесара Штаба групе косметских батаљона од 10. октобра 1943. Обласном комитету КПЈ за Космет о ситуацији у Дебру и Пешкопеји	275
Писмо секретара Окружног комитета КПЈ за Метохију од 15. октобра 1943. Штабу Друге оперативне зоне Космета о ситуацији у Пећи и о потреби за упућивањем људи у одреде	277
Извештај секретара Окружног комитета КПЈ за Метохију од 18. октобра 1943. Обласном комитету Космета о ситуацији у Баковици у време капитулације Италије и о стању партијске организације и партизанских јединица у округу	279
Писмо секретара партијске организације у Призрену од 21. октобра 1943. Окружном комитету КПЈ за Метохију о могућности мобилизације људи и набавке оружја за партизане и о извршеним набавкама материјала за технику	291
Писмо политичког комесара и начелника Штаба зоне за Метохију од 24. октобра 1943. Главном штабу НОВ и ПО за Космет о ситуацији на територији Плава и Гусиња	293
„Циљеви пете колоне и призренски конгрес“ — чланак Фадила Хоџе у листу „Слобода“ од октобра 1943. године	296
Извештај политичког комесара партизанског батаљона „Бајрам Цури“ од 11. новембра 1943. Обласном комитету КПЈ за Метохију о формирању партијског бироа у батаљону	301
Извештај секретара Окружног комитета КПЈ за Метохију од 15. новембра 1943. Обласном комитету за Космет о војно-политичкој ситуацији у округу	302
Писмо секретара партијског бироа батаљона „Бајрам Цури“ од 24. новембра 1943. Окружном комитету КПЈ за Метохију о тешком материјалном положају батаљона „Прљат Реџеци“	307
Писмо секретара партијског бироа батална „Бајрам Цури“ од 28. новембра 1943. Окружном комитету КПЈ за Метохију о партијско-политичком раду у баталну	309
Резолуција Покрајинског комитета КПЈ за Косово и Метохију од новембра 1943. године	310
Извештај Милана Зечара, члана Главног штаба НОВ и ПО за Косово и Метохију, од новембра 1943. томе штабу о могућностима стварања упоришта на Карадагу	323
Саопштење ГлавПог штаба НОВ и ПО Космета од новембра 1943. о дејствима партизанских јединица на Космету, у западној Македонији, Албанији и Црној Гори	325
Писмо команданта Главног штаба НОВ и ПО Космета од новембра 1943. секретару партијске организације Призрена да обезбеди прихват Шарпланинског НОП одреда	329
Писмо секретара Покрајинског комитета за Косово и Метохију од 1. децембра 1943. секретару Окружног комитета за Метохију о начину пребацивања неких руководилаца из Тиране за Космет	330

Писмо секретара Месног комитета КПЈ за Призрен од 1. децембра 1943. Окружном комитету за Метохију о успостављању везе са Љумском партизанском четом — — —	332
Писмо секретара Обласног комитета КПЈ за Метохију од 3. децембра 1943. секретару Месног комитета за Призрен о ситуацији у Малесији и о упућивању компромитованих другова у партизанске јединице — — — — —	334
Извештај секретара Обласног комитета КПЈ за Метохију од 3. децембра 1943. Покрајинском комитету за Космет о војно-политичкој ситуацији и о набавкама намирница и другог материјала — — — — —	339
Писмо секретара Обласног комитета КПЈ за Метохију од 3. децембра 1943. партијском бироу батаљона „Бајрам Цури“ о борцима упућеним у партизане и о намирницама набављеним за тај батаљон — — — — —	345
Писмо секретара Покрајинског комитета КПЈ за Космет од 4. децембра 1943. секретару Обласног комитета за Метохију о мерама за ослобођење похапшених активиста и набавкама материјала за технику — — — — —	347
Извештај Месног комитета КПЈ за Пећ од 8. децембра 1943. Обласном комитету за Метохију о зверствима петокло-наша Џафера Деве над становништвом Пећи и околине	349
Извештај чланова Окружног комитета КПЈ за Косово од 9. децембра 1943. Покрајинском комитету КПЈ за Косово и Метохију о борбама против четника и Бугара на плани-ни Рујену — — — — —	352
Писмо Централног комитета КП Албаније од 10. децембра 1943. Обласном комитету КПЈ за Косово и Метохију — — —	356
Писмо секретара Среског комитета КПЈ за Призрен од 15. децембра 1943. секретару Обласног комитета за Метохију	359
Писмо Милије Ковачевића, члана ПК КПЈ за Косово и Метохију, од 20. децембра 1943. члановима Окружног комитета за Косово о њиховим задацима — — — — —	363
Извештај секретара Среског комитета КПЈ за Призрен од 21. децембра 1943. секретару Окружног комитета за Метохију о војно-политичкој ситуацији на терену — — —	367
Писмо заменика политичког комесара Малесијског НОП одреда од 22. децембра 1943. Обласном комитету КПЈ за Метохију — — — — —	371
Писмо политичког комесара батаљона „Бајрам Цури“ од 22. децембра 1943. Обласном комитету КПЈ за Метохију о партијско-политичком раду и о ситуацији у Малесији — — —	372
Извештај Месног комитета КПЈ за Гњилане од 25. децембра 1943. Покрајинском комитету за Косово и Метохију о партијско-политичком раду — — — — —	373
Писмо секретара Покрајинског комитета КПЈ за Косово и Метохију од 28. децембра 1943. секретару Обласног комитета за Метохију — — — — —	375
Проглас Обласног народноослободилачког одбора Косова и Метохије од 2. јануара 1944. народима те области — — —	376
Извештај Покрајинског комитета КПЈ за Косово и Метохију од 12. јануара 1944. делегату Централног комитета и Врховном штабу о ситуацији у области — — — — —	383

Извештај Штаба Малесијског НОП одреда од 14. јануара 1944. Главном штабу Космета о делатности одреда од 12. до 14. јануара 1944. године — — — — —	387
Обавештење Цавида Нид-Јанија од 14. јануара 1944. Обласном комитету КПЈ за Метохију о мерама окупаторских власти против комуниста — — — — —	389
Писмо команданта Главног штаба НОВ и ПО Космета од 21. јануара 1944. Главном штабу Албаније о саставу Штаба Малесијског НОП одреда и о држању савезничке војне мисије — — — — —	390
Писмо Фадила Хоџе од 21. јануара 1944. Обласном комитету КПЈ за Метохију о условима рада технике — — — — —	392
Писмо команданта Главног штаба НОВ и ПО Космета од 22. јануара 1944. Штабу Малесијског НОП одреда о потреби за већом политичком активношћу и о политичкој ситуацији у Малесији — — — — —	395
Писмо команданта Главног штаба НОВ и ПО Космета од 22. јануара 1944. савезничкој мисији о јачини и распореду непријатељских снага — — — — —	399
• Писмо Цавида Ниманија од 22. јануара 1944. Обласном комитету КПЈ за Метохију — — — — —	401
Писмо заменика политичког комесара Малесијског НОП одреда од 22. јануара 1944. Обласном комитету КПЈ за Метохију о политичкој ситуацији у Малесији — — — — —	402
Писмо команданта Главног штаба НОВ и ПО Космета од 23. јануара 1944. представнику британске војне мисије о ситуацији на Космету и о потреби за наоружањем — — — — —	405
Писмо команданта Главног штаба НОВ и ПО Космета од 25. јануара 1944. Штабу Малесијског НОП одреда о војно-политичкој ситуацији у Малесији — — — — —	407
Писмо команданта Главног штаба НОВ и ПО Космета од 27. јануара 1944. секретару Обласног комитета КПЈ за Метохију — — — — —	409
Извештај Покрајинског комитета за Косово и Метохију од 31. јануара 1944. Централном комитету КПЈ о војно-политичкој ситуацији и о стању и раду партијске организације у области — — — — —	413
Писмо команданта Главног штаба НОВ и ПО Космета од 2. фебруара 1944. енглеској војној мисији о војно-политичкој ситуацији у области — — — — —	424
Извештај Штаба Малесијског НОП одреда од 4. фебруара 1944. Главном штабу НОВ и ПО Космета о материјалу добијеном од савезника — — — — —	427
Писмо команданта Главног штаба НОВ и ПО Космета од 5. фебруара 1944. Штабу Љумске чете о редовном достављању извештаја — — — — —	428
Писмо команданта Главног штаба НОВ и ПО Космета од 5. фебруара 1944. Штабу Хаске чете о потреби за већом активношћу — — — — —	429
Извештај команданта Главног штаба НОВ и ПО Космета од 13. фебруара 1944. енглеској војној мисији о јачини и распореду непријатељских снага на територији области — — — — —	431

Извештај Штаба Малесијског НОП одреда од 13. фебруара 1944. Главном штабу Космета о материјалним потребама и о активности пете колоне	434
Извештај Месног комитета КПЈ за Пећ од 16. фебруара 1944. о делатности реакционарних партија и група у Пећи и околини	436
Упутство Обласног комитета КПЈ за Косово од марта 1944. за рад чланова партије на терену	438
Извештај секретара Обласног комитета КПЈ за Метохију од 16. марта 1944. Павлу Јовићевићу о непријатељској офанзиви у Малесији и о разбијању Малесијског НОП одреда	453
Писмо Обласног комитета КПЈ за Косово од 19. марта 1944. Среском комитету за Урошевац о начину упућивања људи у партизане	459
Писмо Централног комитета КПЈ од 28. марта 1944. Обласном комитету за Космет о грешкама у досадањем раду и о најважнијим задацима	461
Извештај Среског комитета КПЈ за Приштину од 28. марта 1944. Обласном комитету за Косово о ситуацији на терену и о раду партијске организације	467
Извештај Среског комитета КПЈ за Приштину од 28. марта 1944. Обласном комитету за Косово о разбијању групе партизана	476
Извештај секретара Среског комитета КПЈ за Гњилане од 31. марта 1944. Обласном комитету за Косово	479
Извештај Цвида Ниманија од 5. априла 1944. секретару Обласног комитета КПЈ за Метохију о акцији партизана у Зјуму	483
Писмо чланова Штаба Друге оперативне зоне од 7. априла 1944. Обласном комитету КПЈ за Метохију о ситуацији у Малесији	484
Писмо секретара Покрајинског комитета КПЈ за Косово и Метохију од 8. априла 1944. Обласном комитету за Метохију о начину организовања нових партизанских одреда	486
Писмо Цвида Ниманија од 8. априла 1944. секретару Обласног комитета КПЈ за Метохију	491
Извештај секретара Обласног комитета КПЈ за Метохију од 9. априла 1944. Покрајинском комитету за Космет о војно-политичкој ситуацији и о делатности Партије	492
Писмо Енвера Хоџе од 10. априла 1944. секретару Обласног комитета КПЈ за Метохију о ситуацији у Албанији	504
Извештај интенданта Главног штаба Космета од 13. априла 1944. секретару Обласног комитета КПЈ за Метохију о ситуацији у Баковичкој Малесији	506
Писмо од 13. априла 1944. секретару Обласног комитета КПЈ за Метохију о томе да је Гестапо уценио Фадила Хоџу и Гани Круеџија	511
Писмо од 13. априла 1944. секретару Обласног комитета КПЈ за Метохију о упућивању делегата на конгрес антифашистичке омладине Југославије	512
Писмо политичког комесара Главног штаба НОВ и ПО Космета од 14. априла 1944. секретару Покрајинског комитета КПЈ о садржини извештаја о војно-политичкој ситуацији у области послатог делегату Врховног штаба	513

Писмо команданта Главног штаба НОВ и ПО Космета од 14. априла 1944. секретару Обласног комитета КПЈ за Метохију о интензивнијем политичком раду и успостављању редовних веза	520
Писмо Цавида Ниманија од 14. априла 1944. секретару Обласног комитета КПЈ за Метохију о условима за формирање партизанског батаљона у Малесији	525
Писмо члана Обласног комитета КПЈ за Косово од 15. априла 1944. секретару Обласног комитета за Метохију о формирању Косовске партизанске бригаде и о ситуацији у јужној Србији	526
Писмо секретара Среског комитета КПЈ за Урошевац од 18. априла 1944. Покрајинском комитету за Космет о могућностима за формирање шиптарског партизанског одреда	528
Писмо заменика политичког комесара Штаба 2. оперативне зоне (метохијске) Обласном комитету КПЈ за Метохију о реорганизацији Малесијског НОП одреда	529
Писмо од 22. априла 1944. секретару Обласног комитета КПЈ за Метохију о успостављању везе са Главним штабом Космета	531
Извештај политичког комесара Прве чете Малесијског НОП одреда ОА 23. априла 1944. секретару Обласног комитета КПЈ за Метохију о извршеним набавкама и о утрошку новца	532
Чланак Фадила Хоџе, команданта Главног штаба НОВ и ПО Космета, о реакционарима објављен у антифашистичком листу „Слобода“ априла 1944. године	534
Извештај Цавида Ниманија од 2. маја 1944. секретару Обласног комитета КПЈ за Метохију о првомајској акцији Хаске партизанске чете	538
Извештај чланова Штаба Друге оперативне зоне од 4. маја 1944. Обласном комитету КПЈ за Метохију о акцији Биџићке партизанске чете на путу Пећ — Баковица	539
Писмо члана Штаба Друге оперативне зоне од 7. маја 1944. секретару Обласног комитета КПЈ за Метохију о начину упућивања људи у партизанске чете	541
Извештај Милије Ковачевића од 7. маја 1944. Покрајинском комитету КПЈ за Косово и Метохију о ситуацији на Карадагу и о дејствима Косовског НОП одреда	543
Писмо политичког комесара Главног штаба НОВ и ПО Космета од 8. маја 1944. Среском комитету КПЈ за Урошевац о начину успостављања везе и о потреби формирања партизанске групе	545
Извештај Среског комитета КПЈ за срез грачанички (Приштиња) од 10. маја 1944. Обласном комитету за Косово о политичкој ситуацији и о раду партијске организације	547
Извештај Милије Ковачевића од 14. маја 1944. Покрајинском комитету КПЈ за Косово и Метохију	550
Писмо Мехмета Хоџе од 16. маја 1944. Обласном комитету КПЈ за Метохију о сукобу с Немцима код Баковице	554
Писмо члана Штаба Друге оперативне зоне од 16. маја 1944. Обласном комитету КПЈ за Метохију о ситуацији у Биџићима	555

Писмо секретара Месног комитета КПЈ за Баковицу од 18. маја 1944. Обласном комитету КПЈ за Метохију о расположењу у албанској војсци — — — — —	557
Извештај делегата Обласног комитета КПЈ за Косово од 20. маја 1944. Покрајинском комитету КПЈ за Космет о ситуацији у Сиринићкој жупи и о обнављању Шарпланинског НОП одреда — — — — —	559
Поздравно писмо Прве македонско-косовске НОУ бригаде од 24. маја 1944. Главном штабу НОВ и ПО Космета — — —	562
Писмо политичког комесара Главног штаба НОВ и ПО Космета од 26. маја 1944. секретару Обласног комитета КПЈ за Метохију о начину упућивања људи у партизанске јединице	565
Писмо Бамила Бровине од 28. маја 1944. секретару Обласног комитета КПЈ за Метохију о начину пребацивања људи у партизанске јединице — — — — —	567
Писмо секретара Месног комитета КПЈ за Баковицу од 28. маја 1944. Обласном комитету за Метохију о расположењу албанске квислиншке војске и о стању веза на терену	569
Извештај Месног комитета КПЈ за Пећ од маја 1944. Обласном комитету за Метохију о ситуацији у граду и о пребацивању људи у партизанске јединице — — — — —	573
Писмо секретара Месног комитета КПЈ за Баковицу од маја 1944. секретару Обласног комитета КПЈ за Метохију о расположењу људи за одлазак у партизане — — — — —	575
Директива Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију од 18. јуна 1944. године — — — — —	577
Писмо Гани Круеизија од 18. јуна 1944. Фадилу Хоци о борби с Немцима — — — — —	581
Писмо команданта Главног штаба НОВ и ПО Космета од 19. јуна 1944. Гани Круеизију да мобилише своје присталице и да напада Немце у Малесији — — — — —	582
Писмо секретара Обласног комитета КПЈ за Космет од 26. јуна 1944. политичком комесару Ибарске чете (Ибарског НОП одреда) о задацима ове чете у Ибарској долини — — —	584
Наредба Главног штаба НОВ и ПО Космета од 26. јуна 1944. о формирању двеју чета од дотадањег Косметског ударног партизанског баталона — — — — —	587
Преглед бројног стања, наоружања и опреме Косовско-метохијске бригаде од јуна 1944. године — — — — —	588
Писмо командира Љумске чете од 5. јула 1944. Окружном комитету КПЈ за Метохију о дејствима 1. дивизије НОВ Албаније — — — — —	589
Извештај секретара Месног комитета КПЈ за Баковицу од 22. јула 1944. Обласном комитету за Космет о војно-политичкој ситуацији — — — — —	591
Писмо Обласног комитета КПЈ за Космет од 24. јула 1944. Средском комитету за Приштину о упућивању компромитованих другова у одред — — — — —	594
Писмо политичког комесара 1. косметске бригаде од 26. јула 1944. секретару Обласног комитета КПЈ за Космет о задацима бригаде на територији западне Македоније — — —	596
Наређење Штаба Оперативне групе дивизија од 7. августа 1944. команданту Ибарског НОП одреда да се са одредом пребаци у Ибарску долину — — — — —	601

Писмо Чедџе Мијовића од 7. августа 1944. Штабу 1. косметске НОУ бригаде о потреби да се ова бригада пребаци из Македоније на Космет — — — — —	602
Писмо политичког комесара 1. косметске НОУ бригаде од 9. августа 1944. Обласном комитету КПЈ за Космет о доласку ове бригаде у Слатину — — — — —	604
Писмо Фадила Хоџе од 11. августа 1944. секретару Месног комитета КПЈ за Баковицу о упућивању што већег броја људи у партизанске јединице — — — — —	605
Наредба Штаба Оперативне групе дивизија од 16. августа 1944. о именовану руководиоца Ибарског НОП одреда —	606
Наредба Штаба Оперативне групе дивизија од 18. августа 1944. о именовану политичког комесара Ибарског НОП одреда	610
Наређење Штаба Оперативне групе дивизија од 18. августа 1944. Штабу Ибарског НОП одреда за пребацивање на планину Рогозну — — — — —	611
Наређење Штаба Оперативне групе дивизија од 23. августа 1944. Штабу Ибарског НОП одреда да контролише комуникацију К. Митровица — Рашка — Краљево и да извештава о кретању непријатељских јединица — — —	612
Извештај команданта Ибарског НОП одреда од 23. августа 1944. секретару Обласног комитета КПЈ за Космет о пробијању одреда у Ибарску долину — — — — —	613
Наређење Штаба Оперативне групе дивизија од 26. августа 1944. Штабу Ибарског НОП одреда да развије што живљу војну и политичку делатност на свом терену — — —	615
Писмо Петра Брајовића и Мите Миљковића од 26. августа 1944. Обласном комитету КПЈ за Космет — — — — —	617
Проглас Главног штаба НОВ и ПО Србије од августа 1944. Шиптарима Коова и Метохије — — — — —	618
Наређење Штаба Ибарског НОП одреда од 6. септембра 1944. штабовима батаљона за дејство на комуникацији Косовска Митровица — Рашка — — — — —	621
Наредба Штаба Ибарског НОП одреда од 10. септембра 1944. о формирању трећег баталзона — — — — —	623
Заповест Штаба Ибарског НОП одреда од 10. септембра 1944. штабовима батаљона за напад на комуникацију између Дрена и Лешка — — — — —	625
Писмо Рашида Деде, члана МК Пећ, од 11. септембра 1944. секретару Обласног комитета КПЈ за Космет о набавци оружја и другог материјала — — — — —	626
Заповест Штаба Ибарског НОП одреда од 13. септембра 1944. за напад на комуникацију у долини Ибра између села Камена и Горњег Јариња — — — — —	629
Обавештење Главног штаба НОВ и ПО Србије од 13. септембра 1944. Штабу Ибарског НОП одреда да ће му бити достављена помоћ од савезника — — — — —	630
Писмо политичког комесара 1. косметске бригаде од 17. септембра 1944. Обласном комитету КПЈ за Космет о намеравању пребацивању ове бригаде из Пореча у рејон Шар-планине — — — — —	631
Извештај делегата Обласног комитета КПЈ за Космет од 18. септембра 1944. Обласном комитету о ситуацији у Сирињској жупи после повлачења бугарског окупатора —	632

Извештај Штаба Ибарског НОП одреда од 20. септембра 1944. Штабу 13. корпуса НОВЈ о дејствима у Ибарској долини	634
Писмо Сафете Нимани од 22. септембра 1944. Цевдету Хамзи о ситуацији у Баковици	636
Писмо Централног комитета КП Албаније од 23. септембра 1944. Врховном команданту НОВ и ПО Југославије	638
Извештај Штаба Ибарског НОП одреда од 24. септембра 1944. Штабу 13. корпуса НОВЈ о јачини и распореду непријатељских снага у Ибарској долини	642
Писмо Сафете Нимани од 26. септембра 1944. Цевдету Хамзи о упућивању људи у одред и о ситуацији у Баковици	646
Извештај секретара Среског комитета КПЈ за Урошевац од 28. септембра 1944. Обласном комитету за Космет о политичкој ситуацији у срезу	648
Проглас Оперативног штаба НОВ и ПО Космета од септембра 1944. Албанцима ове области	652
Проглас Оперативног штаба НОВ и ПО Космета од почетка октобра 1944. народима ове области	655
Наређење Главног штаба НОВ и ПО Србије од 4. октобра 1944. Штабу Ибарског НОП одреда да појача дејства на комуникацијама у долини Ибра	659
Наређење Главног штаба НОВ и ПО Србије од 7. октобра 1944. Штабу Ибарског НОП одреда да сто својих бораца стави на располагање Оперативном штабу Космета	660
Заповест Штаба Ибарског НОП одреда од 7. октобра 1944. за напад на непријатељску посаду у с. Рудници	663
Наређење Главног штаба НОВ и ПО Србије од 10. октобра 1944. Штабу Ибарског НОП одреда да половину свога људства упути 2. пролетерској "дивизији"	666
Извештај Штаба Ибарског НОП одреда од 11. октобра 1944. Главном штабу НОВ и ПО Србије о дејствима овога одреда од 7. до 10. октобра	667
Обавештајни извештај Штаба Ибарског НОП одреда од 11. октобра 1944. Главном штабу НОВ и ПО Србије	669
Писмо Фадила Хоџе од 12. октобра 1944. секретару Месног комитета КПЈ за Баковицу о припреми партизанских јединица за ослобођење Баковице	672
Писмо секретара Обласног комитета КПЈ за Косово и Метохију од 15. октобра 1944. команданту Ибарског НОП одреда о формирању нових јединица у области и о даљим акцијама на територији овог одреда	673
Проглас Иницијативног одбора антифашистичке омладине Косова и Метохије од 15. октобра 1944. године	675
Наређење Штаба Ибарског НОП одреда од 18. октобра 1944. штабовима батаљона за спречавање продора непријатеља на Копаоник	678
Писмо заменика политичког комесара 5. албанске НО бригаде од 22. октобра 1944. секретару Обласног комитета КПЈ за Космет	679
Писмо Главног штаба НОВ и ПО Космета од 23. октобра 1944. Штабу 2. корпуса НОВЈ о ситуацији на Космету и о потреби да се косовско-метохијским јединицама пружи помоћ у муницији и санитетском материјалу	680

Наређење Штаба Ибарског НОП одреда од 23. октобра 1944. штабовима батаљона да садејствују са 24. НО дивизијом у правду села Ржане и Селанца — — — — —	682
Проглас Штаба 4. косметске НОУ бригаде од 25. октобра 1944. Албанцима лапског и приштинског среза — — — — —	684
Извештај секретара Среског комитета КПЈ за Приштину од 29. октобра 1944. Обласном комитету за Космет о војно-политичкој ситуацији у срезу и о стању партијске организације — — — — —	^86
Извод из књиге депеша Оперативног штаба НОВ и ПО Космета за август, септембар и октобар 1944. године — — — — —	688
Обавештајни извештај Штаба Ибарског НОП одреда од 3. новембра 1944. Главном штабу Србије — — — — —	697
Извештај команданта 1. косметске НОУ бригаде од 5. новембра 1944. Оперативном штабу за Космет о ситуацији на положају код Дечана — — — — —	700
Извештај заменика политичког комесара Дреничког НОП одреда од 5. новембра 1944. Оперативном штабу Космета о бројном стању и дејствима овог одреда — — — — —	701
Наредба Оперативног штаба за Космет од 7. новембра 1944. за формирање Косметског НОП одреда — — — — —	705
Извештај Штаба Албанске НО бригаде Баковичке Малесије од 10. новембра 1944. Оперативном штабу Космета о ситуацији у рејону Гусиња — — — — —	706
Извештај делегата Оперативног штаба Космета од 12. новембра 1944. Оперативном штабу о ситуацији у Старом Колашину — — — — —	708
Заповест Штаба Ибарског НОП одреда од 24. новембра 1944. штабовима батална за посудање положаја ради напада на Рашку — — — — —	710
Извештај делегата Оперативног штаба Космета од 24. новембра 1944. Обласном комитету КПЈ за Космет о успостављању војнопозадинске власти и о формирању народноослободилачког одбора у Вучитрну — — — — —	712
„Косово и Метохија и одлуке Другог заседања АВНОЈ-а" — чланак Павла Јовићевића у листу „Слобода" од новембра 1944. године — — — — —	714
„Наша прва бригада" — чланак Мите Миљковића у листу „Слобода" од новембра 1944. године — — — — —	725
„Шиптарске бригаде на Космету" — чланак Цавида Ниманија у листу „Слобода" од новембра 1944. године — — — — —	730
„Формирана је 4. косметска бригада" — чланак Милана Миљковића у листу „Слобода" од новембра 1944. године — — — — —	735
Наређење Оперативног штаба НОВ и ПО Космета од 1. децембра 1944. Штабу Косметског НОП одреда за посудање положаја Мојстир — Исток — Бураковац — — — — —	738
Наредба Команде места НОВЈ у Пећи од 1. децембра 1944. године — — — — —	739
Заповест Оперативног штаба НОВ и ПО Космета од 2. децембра 1944. штабовима потчињених јединица за чишћење балистичких банди у Дреници — — — — —	741
Заповест Оперативног штаба НОВ и ПО Космета од 8. децембра 1944. штабовима подређених јединица за посудање нових положаја — — — — —	747

Заповест Оперативног штаба НОВ и ПО Космета од 20. децембра 1944. штабовима партизанских јединица за чишћење преосталих банди на Космету — — — — —	750
Заповест Штаба 46. НО дивизије од 23. децембра 1944. штабовима бригада за унишћење балистичке банде у рејону села Риманишта — — — — —	754
Извештај Оперативног штаба НОВ и ПО Космета од 25. децембра 1944. Главном штабу Србије о формирању команди подручја — — — — —	759
Заповест Штаба 46. НО дивизије од 25. децембра 1944. штабовима бригада за чишћење терена Косова од одбеглих балистичких банди — — — — —	761

Прилог

Документи који се у целини или делимично односе на Космет а објављени су досад у Зборнику — — — — —	765
Напомена Редакције — — — — —	775
Регистар — — — — —	777